

॥ શ્રીસ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્ ॥

શ્રી જનમંગલ કથાસાર

પ.પૂ.ધ.ધુ. ૧૦૦૮ આચાર્ય શ્રી કૌશલેન્દ્રપ્રસાદજી
મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી

બ્રહ્મનિષ્ઠ સદ્ગુરુ મહંત શાસ્ત્રી સ્વામી
શ્રી ધર્મજીવનદાસજીની પુણ્ય સ્મૃતિમાં

-: છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા :-

મહંત પુરાણી સ્વામી ધર્મનંદનદાસજી.

શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર

ભુજ - કચ્છ.

સંવત્ ૨૦૬૫	તૃતીય આવૃત્તિ:	તા. ૨૭, ૨, ૦૯
ફાગણ સુદ - ૨	પ્રત : ૩૦૦૦	શુક્રવાર
	કીમત / ૪૦	

-: પ્રાપ્તિ સ્થાન :-

શ્રી નરનારાયણદેવ, કોઠાર.

શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર

ભુજ - કચ્છ. ૩૭૦૦૦૧.

-: સહયોગ :-

ગામ શ્રી મિરઝાપરના હરિભક્ત પિતાજી શ્રી રામજીભાઈ દેવરાજ પિંડોરીયા, માતુશ્રી અ.નિ. અમરબેન રામજી, સસરા અ.નિ. વેલજીભાઈ મનજી હિરાણી તથા સાસુ કાનબાઈ, શ્રી વાઘજીભાઈ રામજી પિંડોરીયા તથા ધ.પ. રામુબેન વાઘજી, પુત્ર શ્રી નવિન વાઘજી પિંડોરીયા ધ.પ. શાન્તાબેન, પૌત્ર દીપકુમાર નવિન, જીલકુમાર નવિન પિંડોરીયા, પુત્ર શ્રી સુનિલ વાઘજી પિંડોરીયા ધ.પ. પ્રિતિબેન, પૌત્ર કુશકુમાર સુનિલ પિંડોરીયા, પુત્રી હંસાબેન મનજી હાલાઈ-દોહીત્રી ડીમ્પલ, મીરા, પુજા, પૌત્રી વિજયાબેન હરીશ શિયાણી-દોહીત્રો યસ, દોહીત્રી મહેક, બહેન પ્રેમીલાબેન વિશ્રામ ભુડીયા તથા કંકુબેન હીરજી ગોંડરિયા તરફથી 'જનમંગલ કથાસાર' પુસ્તિકા છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં મદદ કરેલ છે.

હસ્તે સાં.યો. સામબાઈ અરજણ હિરાણી, મિરઝાપર (કચ્છ)

-: મુદ્રક :-

શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર

ભુજ - કચ્છ.

-: પ્રસ્તાવના :-

આપણા ભારત દેશમાં અનેકવિધ સંપ્રદાય અસ્તિત્વ ધરાવે છે. તે પૈકી ભાગ્યેજ કોઈ એવો સંપ્રદાય છે જેણે દેશ-દેશાવરમાં પોતાની કીર્તિધજા ફરકાવી હોય પરંતુ શ્રીસ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય એક માત્ર એવું સંસ્થાન છે જેણે પોતાની યશોગાથા વિશ્વના ખૂણે ખૂણે પ્રસરાવીને શ્રી નરનારાયનદેવનાં ભવ્ય મંદિરોની સ્થાપના કરી, સંતો, હરિભક્તો, સત્સંગીઓ અને ભાવિકોને ભક્તિના રંગથી રંગીને મોક્ષમાર્ગી બનાવવાનું ઉત્તમોત્તમ કાર્ય કર્યું છે.

આ ભક્તિમાર્ગી ઉધ્ધવ સંપ્રદાયમાં ભગવદ્નામ સ્મરણ અનિવાર્ય સાધન છે. જેટલો નામનો મહિમા છે. તેટલો જ નામિના નામનો મહિમા છે. પણ સ્મરણ ભક્તિ કરનાર સાધકે નામ સ્મરણ સાથે નામી જે ભગવાન તેનું અનુસંધાન અવશ્ય રાખ્યું જોઈએ. જેમ કે પકવાનોના નામ માત્રથી સ્વાદ નથી આવતો, તેમ એકલા નામાશ્રયથી પૂર્ણ સફળતા અશક્ય છે.

નામ સ્મરણનું કારણ છે કે, નામના અર્થમાં સમાયેલ ભગવાનના ગુણ, વિભૂતિ, ઐશ્વર્યનું ચિંતવન, તો હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે- ભગવાનનાં તો અસંખ્ય નામો છે. શ્રીમદ્ભાગવત દશમસ્કંધ ઉત્તરાર્ધમાં મુચુકુન્દની આગળ ભગવાન સ્વયં એકરાર કરે છે.

જન્મકર્માભિધાનાનિ સન્તિ મે સહસ્રશઃ ।

ન શક્યન્તેઽનુસંઘ્યાતુમનન્તત્વાન્મયાપિ હિ ॥

હે મુચુકુન્દ ! મારા જન્મ કર્મ અને નામો તો હજારો છે, તેને ગણવાને કોઈ સમર્થ નથી. કદાચ કોઈ સમર્થ પૃથ્વીના રજકણ ગણી શકે, જોકે અસંભવ છે છતાં ગણવાને સમર્થ થાય, તો પણ મારા નામનો અંત ન આણી શકે, તો અસંખ્ય નામોમાંથી કયા નામોનો આધાર રાખવો ? તે નામો ભગવાનનાં જ છે માટે સર્વ સમાન ફળદાયી અને મહિમાવાન હોય તો પણ જે નામ પોતાના અર્થમાં ભગવાનનો અધિક મહિમા સમાવે છે. એવાં નામોને શતાનંદસ્વામીએ અગ્રસ્થાન આપ્યું છે. જે મહાભારતમાં ભીષ્મપિતામહે યુધિષ્ઠિરને યાનિ નામાનિ ગૌણાનિ ઈત્યાદિ વાક્યોથી બતાવ્યું છે.

આ ઉધ્ધવ સંપ્રદાયમાં ભગવાન સ્વામિનારાયણના અનુયાયીઓના શ્રેય માટે વિદ્વદ્વર્ય શતાનંદમુનિએ ઈષ્ટદેવ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણના ગુણકર્માનુસારી અસંખ્ય નામોમાંથી ૧૦૦૮ નામોને સંગ્રહિત કરી, સર્વમંગલના સ્તોત્રની રચના કરી, ત્યારબાદ અત્યારના અતિ વ્યસ્ત માનવીઓ અલ્પ સમયમાં અધિક ફળ પ્રાપ્ત

કરી શકે એ હેતુસર ૧૦૮ નામોનું જનમંગલસ્તોત્ર સત્સંગના કલ્યાણાર્થે સમર્પિત કર્યું.

સૂત્રકાર શ્રી શતાનંદસ્વામી કહે છે કે, આ જનમંગલ સૂત્રોનો જે કોઈ વ્યક્તિ વાંચન, અધ્યયન, શ્રવણ કરશે કે કરાવશે તેના જીવનમાં ક્યારે પણ આધિ, વ્યાધિ કે ઉપાધિના ઓળા પથરાશે નહિ.

હવે જ્યાં સુધી નામનો અર્થ સમજાય નહિ, ત્યાં સુધી મહિમા, જ્ઞાન અસક્ય છે. અને મહિમા વિનાનું રટણ રસપદ અને આનંદ દાયક નથી હોતું, સ્તોત્રનો મહિમા તો સ્વયં શતાનંદસ્વામીએ સ્તોત્રના પ્રારંભે અને અંતમાં સ્વમુખે જ બતાવ્યો છે. જે આ પુસ્તકના પ્રારંભમાં સવિસ્તર વર્ણવ્યો છે.

મનુષ્યની સહજ મનોવૃત્તિ લાભ (ફળ) તરફ ગતિશીલ હોય છે. તેથી *ચતુર્વર્ગસિદ્ધ્યર્થે જપે વિનીયોગઃ* । આનાથી ફલશ્રુતિ કહી છે. માટે એમાં અતિ વિસ્તાર અત્રે અનુચિત છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશનનો હેતુ સમજવા પ્રયાસ થોડો યોગ્ય ગણાશે. પૂર્વે કહ્યું તેમ નામોના અર્થ સુગમ સમજાય એ હેતુસર આ પુસ્તક “જનમંગલ કથાસાર” ભુજ શ્રીસ્વામિનારાયણ મંદિર દ્વારા સત્સંગની સેવામાં પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે. અને એક એક નામના અર્થોને મનોરમ્ય શૈલીમાં સદૃષ્ટાંત વિસ્તૃત રીતે વર્ણવ્યાં છે.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ સંવત્ ૨૦૬૦ માગસર વદ ૬ ના ભુજ શ્રીનરનારાયણદેવ ઓફસેટમાં છપાવી મીરજાપુર શ્રીસ્વામિનારાયણ મંદિરમાં મૂર્તિની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા નીમિત્તે પ્રસિધ્ધ કરેલ છે. અને બીજી આવૃત્તિ સંવત્ ૨૦૬૧માં મીરજાપુરનાં સાંખ્યયોગી બહેનોની પ્રેરણાથી હરિભક્તના સહયોગથી પ્રકાશન કરવામાં આવી છે. અને તૃતીય આવૃત્તિ સંવત્ ૨૦૬૫, ફાગણસુદ ૨, માંડવીનગર નિવાસી શ્રીવૃન્દાવનવિહારીહરિકૃષ્ણમહારાજના સાર્ધશતાબ્દીના ઉપલક્ષમાં પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ.

આ પુસ્તક સર્વે સત્સંગીઓને અતિ ઉપયોગી થશે, એવી આશા છે. લેખન અને મુદ્રણ કાર્યમાં પૂર્ણ તકેદારી રાખવા પ્રયાસ કર્યો છે. છતાં “માનવ માત્ર ભુલને પાત્ર” એ ન્યાયે કાંઈ ક્ષતિ રહેવા પામી હોય તો સુજ વાયકો ક્ષમ્ય ગણશે એજ અભીલાશા સાથે જય શ્રીસ્વામિનારાયણ અસ્તુ....

લી. સદ્ગુરુ મહંત પુરાણી સ્વામી ધર્મનંદનદાસજી

ભુજ - કચ્છ.

अनुक्रमशिका

	प	६	
१. ॐ श्री श्रीकृष्णाय नमः	१२	२८. ॐ श्री तीर्थकृते नमः	७२
२. ॐ श्री श्रीवासुदेवाय नमः	१५	२९. ॐ श्री तैर्थिकार्यिताय नमः	७४
३. ॐ श्री नरनारायणाय नमः	१७	३०. ॐ श्री क्षमानिधये नमः	७८
४. ॐ श्री प्रभवे नमः	१८	३१. ॐ श्री सटोन्निराय नमः	८२
५. ॐ श्री भक्तिधर्मात्मजाय नमः	२१	३२. ॐ श्री ध्याननिधाय नमः	८५
६. ॐ श्री अजन्मने नमः	२३	३३. ॐ श्री तपःप्रियाय नमः	८७
७. ॐ श्री कृष्णाय नमः	२५	३४. ॐ श्री सिद्धेश्वराय नमः	९०
८. ॐ श्री नारायणाय नमः	२७	३५. ॐ श्री स्वतंत्राय नमः	९३
९. ॐ श्री हरये नमः	२८	३६. ॐ श्री भ्रूलविद्याप्रवर्तकाय नमः	९५
१०. ॐ श्री हरिकृष्णाय नमः	३०	३७. ॐ श्री पापं डोखेदपटवे नमः	९८
११. ॐ श्री घनश्यामाय नमः	३२	३८. ॐ श्री स्वस्वर्पायलस्थितये नमः	१०१
१२. ॐ श्री धार्मिकाय नमः	३४	३९. ॐ श्री प्रशान्तमूर्तये नमः	१०५
१३. ॐ श्री भक्तिनंदनाय नमः	३५	४०. ॐ श्री निर्दोषाय नमः	१०७
१४. ॐ श्री बृहद्ब्रतधराय नमः	३७	४१. ॐ श्री असुरगुर्वादिभोडनाय नमः	११०
१५. ॐ श्री शुद्धाय नमः	४०	४२. ॐ श्री अतिकारुण्यनयनाय नमः	११२
१६. ॐ श्री राधाकृष्णोष्टैवताय नमः	४२	४३. ॐ श्री उद्धवाध्वप्रवर्तकाय नमः	११४
१७. ॐ श्री मरुत्सुतप्रियाय नमः	४५	४४. ॐ श्री मडाप्रताय नमः	११७
१८. ॐ श्री कालीभैरवाद्यतिभीषणाय नमः	४७	४५. ॐ श्री साधुशीलाय नमः	११८
१९. ॐ श्री ज्योतिन्द्रियाय नमः	४८	४६. ॐ श्री साधुविप्रप्रपूजकाय नमः	१२२
२०. ॐ श्री ज्योतिषाराय नमः	५२	४७. ॐ श्री अहिसयज्ञप्रस्तोत्रे नमः	१२५
२१. ॐ श्री तीव्रवैराग्याय नमः	५४	४८. ॐ श्री साकारभ्रूलवर्णनाय नमः	१२७
२२. ॐ श्री आस्तिकाय नमः	५५	४९. ॐ श्री स्वामिनारायणाय नमः	१२८
२३. ॐ श्री योगेश्वराय नमः	५८	५०. ॐ श्री स्वामिने नमः	१३३
२४. ॐ श्री योगकलाप्रवृत्तये नमः	६२	५१. ॐ श्री कालदोषनिवारकाय नमः	१३४
२५. ॐ श्री अतिधैर्यवते नमः	६४	५२. ॐ श्री सख्यसख्यसनाय नमः	१३७
२६. ॐ श्री ज्ञानिने नमः	६७	५३. ॐ श्री सद्यःसमाधिस्थितिकारकाय नमः	१३८
२७. ॐ श्री परमहंसाय नमः	७०	५४. ॐ श्री कृष्णार्यास्थापनकराय नमः	१४२
		५५. ॐ श्री कौलद्विषे नमः	१४३

૫૬.	ૐ	શ્રી કલિતારકાય નમઃ	૧૪૫	૮૪.	ૐ	શ્રી દીર્ઘદર્શિને નમઃ	૨૧૪
૫૭.	ૐ	શ્રી પ્રકાશરૂપાય નમઃ	૧૪૮	૮૫.	ૐ	શ્રી ષડૂર્મિવિજયક્ષમાય નમઃ	૨૧૬
૫૮.	ૐ	શ્રી નિર્દભાય નમઃ	૧૫૦	૮૬.	ૐ	શ્રી નિરહંકૃતયે નમઃ	૨૧૯
૫૯.	ૐ	શ્રી સર્વજીવહિતાવહાય નમઃ	૧૫૪	૮૭.	ૐ	શ્રી અદ્રોહાય નમઃ	૨૨૧
૬૦.	ૐ	શ્રી ભક્તિસંપોષકાય નમઃ	૧૫૬	૮૮.	ૐ	શ્રી ઋજુવે નમઃ	૨૨૩
૬૧.	ૐ	શ્રી વાગ્મીને નમઃ	૧૫૯	૮૯.	ૐ	શ્રી સર્વોપકારકાય નમઃ	૨૨૫
૬૨.	ૐ	શ્રી ચતુર્વર્ગફલપ્રદાય નમઃ	૧૬૧	૯૦.	ૐ	શ્રી નિયામકાય નમઃ	૨૨૮
૬૩.	ૐ	શ્રી નિર્મત્સરાય નમઃ	૧૬૪	૯૧.	ૐ	શ્રી ઉપશમસ્થિતયે નમઃ	૨૩૦
૬૪.	ૐ	શ્રી ભક્તવર્મણે નમઃ	૧૬૬	૯૨.	ૐ	શ્રી વિનયવતે નમઃ	૨૩૩
૬૫.	ૐ	શ્રી બુદ્ધિદાત્રે નમઃ	૧૭૦	૯૩.	ૐ	શ્રી ગુરવે નમઃ	૨૩૪
૬૬.	ૐ	શ્રી અતિપાવનાય નમઃ	૧૭૩	૯૪.	ૐ	શ્રી અજાતવૈરિણે નમઃ	૨૩૭
૬૭.	ૐ	શ્રી અબુદ્ધિહતે નમઃ	૧૭૪	૯૫.	ૐ	શ્રી નિર્લોભાય નમઃ	૨૪૦
૬૮.	ૐ	શ્રી બ્રહ્મધામદર્શકાય નમઃ	૧૭૬	૯૬.	ૐ	શ્રી મહાપુરુષાય નમઃ	૨૪૩
૬૯.	ૐ	શ્રી અપરાજિતાય નમઃ	૧૭૮	૯૭.	ૐ	શ્રી આત્મદાય નમઃ	૨૪૫
૭૦.	ૐ	શ્રી આસમુદ્રાન્તસત્કીર્તયે નમઃ	૧૮૧	૯૮.	ૐ	શ્રી અખંડિતાર્ષમર્યાદાય નમઃ	૨૪૭
૭૧.	ૐ	શ્રી શ્રિતસંસૃતિમોચનાય નમઃ	૧૮૨	૯૯.	ૐ	શ્રી વ્યાસસિદ્ધાન્તબોધકાય નમઃ	૨૫૦
૭૨.	ૐ	શ્રી ઉદારાય નમઃ	૧૮૬	૧૦૦	ૐ	શ્રી મનોનિગ્રહયુક્તિજ્ઞાય નમઃ	૨૫૧
૭૩.	ૐ	શ્રી સહજાનંદાય નમઃ	૧૮૮	૧૦૧.	ૐ	શ્રી યમદૂતવિમોચકાય નમઃ	૨૫૩
૭૪.	ૐ	શ્રી સાધ્વીધર્મપ્રવર્તકાય નમઃ	૧૯૦	૧૦૨.	ૐ	શ્રી પૂર્ણકામાય નમઃ	૨૫૫
૭૫.	ૐ	શ્રી કંદર્પદર્પદલનાય નમઃ	૧૯૩	૧૦૩.	ૐ	શ્રી સત્યવાદિને નમઃ	૨૫૮
૭૬.	ૐ	શ્રી વૈષ્ણવકતુકારકાય નમઃ	૧૯૬	૧૦૪.	ૐ	શ્રી ગુણગ્રાહિણે નમઃ	૨૬૦
૭૭.	ૐ	શ્રી પંચાયતનસન્માનાય નમઃ	૧૯૮	૧૦૫.	ૐ	શ્રી ગતસ્મયાય નમઃ	૨૬૨
૭૮.	ૐ	શ્રી નૈષ્ઠિકવ્રતપોષકાય નમઃ	૨૦૦	૧૦૬.	ૐ	શ્રી સદાચારપ્રિયતરાય નમઃ	૨૬૩
૭૯.	ૐ	શ્રી પ્રગલ્ભાય નમઃ	૨૦૩	૧૦૭.	ૐ	શ્રી પુણ્યશ્રવણકીર્તનાય નમઃ	૨૬૪
૮૦.	ૐ	શ્રી નિઃસ્પૃહાય નમઃ	૨૦૪	૧૦૮.	ૐ	શ્રી સર્વમંગલસદ્રૂપનાનાગુણવિચેષ્ટિતાય નમઃ	૨૬૬
૮૧.	ૐ	શ્રી સત્યપ્રતિજ્ઞાય નમઃ	૨૦૬	૧૦૯.		મહિમા.	૨૬૭
૮૨.	ૐ	શ્રી ભક્તવત્સલાય નમઃ	૨૦૮	૧૧૦		જનમંગલસ્તોત્રમ્.	૨૭૦
૮૩.	ૐ	શ્રી અરોષણાય નમઃ	૨૧૧	૧૧૧		જનમંગલ નામાવલી.	૨૭૧

॥ શ્રીસ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્ ॥

શ્રી જનમંગલ કથા સાર

શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનની આજ્ઞાથી શતાનંદ સ્વામીએ સત્સંગિજીવન શાસ્ત્રની રચના કરી, પછી તેમાંથી એક હજાર નામવાળું એક સર્વમંગલસ્તોત્ર બનાવ્યું, જેમાં સ્વામિનારાયણ ભગવાનનાં એક હજાર નામ છે. તેનો પાઠ કરવાથી સંપૂર્ણ સત્સંગિજીવન શાસ્ત્રના પાઠનું ફળ મળે છે. વળી સ્વામીએ વિચાર કર્યો જે, આ કળીયુગમાં માણસ આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ આ ત્રિવિધ તાપથી ઘેરાયેલો છે. મનુષ્ય જન્મમાં આળસ, નિષ્ક્રિયતા, ઉદ્વેગ અને અશાંતિ જેવા તત્ત્વોનું પ્રાધાન્ય ફેલાતું જાય છે, તે પરિસ્થિતિમાં કદાચ માનવી એક કલાક સુધી નિશ્ચિત બેસીને આ સર્વમંગલ સ્તોત્રનો પાઠ ન કરી શકે તો એક સહેલો સરળ અને સહજ રીતે થઈ શકે એવો કોઈ ઉપાય બતાવું. આમ વિચાર કરી શતાનંદ સ્વામીએ ૧૦૮ નામવાળા જનમંગલ સ્તોત્રની રચના કરી. આ સ્તોત્ર મનુષ્ય માત્રનું કલ્યાણ કરનાર છે. મહાભારતનું રહસ્ય જેમ વિષ્ણુસહસ્ર નામ છે, તેમ સત્સંગિજીવનનું રહસ્ય સર્વમંગલ છે. અને સર્વમંગલ સ્તોત્રનો નિયોડ આ જનમંગલ સ્તોત્ર છે.

જનમંગલ સ્તોત્ર પ્રભુના ધામમાં જવાની સીડી છે, અને ભવસાગરમાં ભૂલા પડેલા જીવાત્મા માટે નાવડી છે. હૃદયગૃહમાં પૂરાયેલા આત્માનું અજવાળું છે. જનમંગલના જપગાન કરે છે તેને ક્યારેય દરિદ્રપણું આવતું નથી. જે મનુષ્યો આવા સર્વહિતકારી જનમંગલના જપ કરતા નથી. પ્રભુનું ધ્યાન ધરતા નથી, દાનપુણ્ય કે સત્સંગ કરતા નથી તેમજ પૂર્ણભાવથી પ્રભુનું પૂજન અર્ચન કરતા નથી. તેઓને સુખ-સંપત્તિ, પુત્રપ્રાપ્તિ, મિત્રાચારી કે સગા સંબંધીઓનો સદૈવ અભાવ રહે છે.

GOD NAME BRINGS HAPPINESS IN YOUR LIFE

૧૦

ભગવાનનું નામ મંગળ કરનારું છે અને બ્રહ્મધામની પાંખ છે.

નમો નમઃ શ્રીહરયે બુદ્ધિદાય દયાવતે,

ભક્તિધર્માગજતાય ભક્તકલ્પદ્રુમાય ચ ॥૧॥

સુગંધપુષ્પહારાદ્યૈ વિવિધૈરૂપહારકૈઃ

સંપૂજ્જતાય ભક્તૌઘૈઃ સિતાંબરધરાય ચ ॥૨॥

શતાનંદ સ્વામી કહે છે કે, હે પ્રભુ! સદ્બુદ્ધિને દેનારા છો. ખૂબ દયાળુ છો. ભક્તિ ધર્મના પુત્ર કલ્પવૃક્ષની જેમ સદા ભક્તજનોના મનોરથ પૂર્ણ કરનારા છો. સુગંધી પુષ્પના હારને ધારણ કરનારા, સદાય શ્વેતવસ્ત્ર જેમને પ્રિય છે એવા, ભક્તિધર્મના પુત્ર ઘનશ્યામ મહારાજને હું નમસ્કાર કરું છું.

કલ્પવૃક્ષની છાયામાં જે બેઠા હોય એ જે ચિંતવે તે તેને મળે છે. તેમ આ જનમંગલનાં જે ૧૦૮ પ્રભુનાં પવિત્ર નામ છે તે કલ્પવૃક્ષ છે. જે કાંઈ શુભ સંકલ્પ હોય તે સફળ થાય છે પણ એ ફળ ક્યારે પ્રાપ્ત થાય ? જો શુદ્ધ ભાવના રાખી, આંતરિક પવિત્રતાથી પ્રભુ સ્મરણ કરવામાં આવે તો મનોકામના અવશ્ય સફળ થાય.

દેહની શુદ્ધિ સ્નાનથી થાય છે. અને મનની શુદ્ધિ જ્ઞાનથી થાય છે તેમ હૃદયની શુદ્ધિ હરિધ્યાનથી થાય છે પરંતુ શ્રીહરિના આ ૧૦૮ મંત્ર જપવાથી ત્રણેની શુદ્ધિ થાય છે. દેહ પવિત્ર થાય છે, મન પવિત્ર થાય છે અને હૃદય પણ પવિત્ર થાય છે. પ્રભુના નામ સ્મરણનો મોટો મહિમા છે. તુલસી દાસજી કહે છે.

લેનેકો હરિનામ હૈ, દેનેકો અણ દાન ।

તરન કો આધીનતા, ડૂબનકો અભિમાન ॥

પ્રભુને મેળવવાનું કામ બહુ મોટું છે.

-: લેવા જેવું તો શ્રીહરિનું નામ છે. :-

શ્રીહરિનું નામ અમૃત કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ છે. શ્રીહરિનું નામ સ્મરણ એ ભવરોગની દવા છે.

એત્સંસેવમાનાનાં પુરુષાર્થચતુષ્ટયે ।

દુર્લભં નાસ્તિ કિમપિ હરિકૃષ્ણપ્રસાદતઃ ॥

શતાનંદ સ્વામી કહે છે :- આ સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી ચાર પુરુષાર્થની પ્રાપ્તિ

થાય છે. જેમને આ ચાર પુરુષાર્થ :- ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય એમના જીવનમાં ધર્મ પ્રમાણે વર્તવાનું બળ મળે છે. અર્થોપાર્જન સરળતાથી થાય છે. માલ-મિલકતમાં વધ્ધિ થાય છે. શુભ ભાવનાઓ પૂર્ણ થાય છે. અંતે આવા ભાવિકો ઉત્તમ ગતિને વરે છે અને અક્ષરધામનું સુખ મેળવે છે.

ભૂત, પ્રેત, પિશાચ અને ગ્રહ વગેરે ઉપદ્રવોથી મુક્તિ થાય છે. જે આ મંત્રનો જપ કરે છે તેના શરીરમાં ભૂત, પ્રેત વગેરે પ્રવેશ કરી શકતા નથી. જન્મ-મરણના ફેરામાંથી તે જીવાત્મા મુક્ત થાય છે. આ મંત્ર જીવન સાફલ્યની સર્વોત્તમ ચાવી છે.

આ જનમંગળના મંત્ર કેવા છે ? મણિ જેવા છે. મણિ જેમ સદેવ પ્રકાશિત રહે છે. સ્વયં પ્રકાશમાન છે. ક્યારેય તેનો તેજપુંજ લુપ્ત થતો નથી. તેવા આ જનમંગળ મંત્ર છે. દીપકની જ્યોતિ તો પવનના એક જ ઝપાટાથી ઓલવાઈ જાય પણ મણિને ગમે તેવા ઝંઝાવાતો આવે તો પણ કંઈ અસર થતી નથી.

આ કળિયુગમાં ચારે બાજુ તોફાની વાવાઝોડું ફૂંકાય છે. ફેન, ફતુર ને ફેશનના પવન લહેરાયા કરે છે. પંચવિષયના વિકારી વાયરા માનવીના મનને બહેકાવી રહ્યા છે. પરંતુ જનમંગળના જપ કરનારને કોઈ વાવાઝોડું સ્પર્શ સુધ્ધા કરતું નથી. શાંતિથી હરિસ્મરણ કરી આનંદમાં રહી, ભજન ભાવમાં લીન રહેનારને મોહ-માયાનાં અંધારાં નષ્ટ પામે છે. જીવન જ્યોત સોળે કળાએ ઝગમગે છે.

પ્રભુની પૂજા કરવી હોય તો સમય જોવો પડે, સ્નાન કરવું પડે, પવિત્ર થવું પડે પણ આ મંત્ર જપવા માટે આવી કોઈ ક્રિયા કરવાની જરૂર નથી પડતી. ચોવીસ કલાક જપ કરી શકાય. પરંતુ મન પવિત્ર હોવું જોઈએ. રસોઈ કરતાં કરતાં પણ જનમંગળના પાઠ કરી શકાય. દુકાનમાં બેઠાં બેઠાં બોલી શકાય. ગાડીમાં બેઠાં બેઠાં બોલી શકાય. અરે ! કદાચિત્ બીમાર હો તો સૂતાં સૂતાં પણ આ જનમંગળના પાઠ કરવામાં કોઈ હરકત નથી. જપો જપો સદેવ જનમંગળના પાઠ જપો....

-: શતાનંદસ્વામી ભગવાનનું સ્મરણ કરતાં કહે છે. :-

વર્ણિવેશ રમાણીયદર્શનં મંદહાસરુચિરાનનામ્બુજમ્ ।

પૂજિતં સુરનરોત્તમૈર્મુદા ધર્મનંદનમહં વિચિન્તયે ॥

વર્ણિવેશને ધારણ કરનારા, મંદહાસ્ય યુક્ત જેમનું રુચિકર મુખારવિંદ છે, મોટા દેવતાઓથી પૂજાયેલા એવા ધર્મનંદન શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનનું હું સદાય ચિંતવન કરું છું.

આ જનમંગળ સ્તોત્રના ઋષિ શતાનંદ સ્વામી છે. દેવતા ધર્મનંદન છે. ધાર્મિક ઈતિ બીજમ્ ધર્મનંદન શ્રીહરિ આ સ્તોત્રમંત્રનું બીજ છે. મંત્રની સાથે શક્તિ જોઈએ આ મંત્રની શક્તિ બૃહદવ્રતધર છે. બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારણ કરીને જપ કરવાથી પોતાની મહેચ્છાઓ પુરી થાય છે.

આ સ્તોત્ર મંત્રનો કીલક શું છે ? કીલક એટલે ખીલો, સ્તંભ. માણસ માત્ર સાંજ પડે ત્યારે ક્યાં આવે ? પોતાને ઘેર આવે. ત્યારે તેને આરામ થાય. તેમ આપણા જીવાત્માને વિરામ પામવાના સ્તંભ એટલે શ્રીહરિ ભક્તિનંદન છે.

શતાનંદ સ્વામી કહે છે- ભગવાને જેવાં સ્વરૂપો ધારી, જે જે લીલાઓ કરી, જેવા મેં ભગવાનમાં ગુણ જોયા તે પ્રમાણે મેં આ જનમંગળ સ્તોત્રમાં ભગવાનનાં નામ કહેલાં છે.

શતાનંદ સ્વામી આશીર્વાદ આપે છે. જે કોઈ આ મંત્રનો જાપ કરશે, સાંભળશે અને બીજાની આગળ મહિમા કહેશે તે સહેજે સહેજે ભગવાનના ધામમાં જશે.

દેવના દેવ, કાળના કાળ, સદાશિવ પણ ભગવાન સ્વામિનારાયણ સર્વોપરીના નામનો અખંડ જાપ કરે છે. યંત્રથી પાણી ઊંચે ચડે છે એમ મંત્રથી મન ઊર્ધ્વગામી બને છે. મન ઉત્તમ અને શ્રેષ્ઠ વિચારવાળું બને છે. મંત્ર જપવાથી ભીલડી - શબરીનું જીવન સુધરી ગયું અર્થાત્ મોક્ષ થઈ ગયો. શબરીબાઈને ભગવાનને શોધવા જવા નથી પડ્યા. શ્રીરામ ભગવાન શોધતા શોધતા એમની ઝૂંપડીએ આવ્યા છે. વાલિયા લૂંટારાએ શું કર્યું હતું ? કાંઈ નહોતું કર્યું. કેવળ હરિનામ જપ્યું હતું અને વાલ્મીકિ ઋષિ બની ગયા.

ઉલટા નામ જપત જા જાના, વાલ્મીકિ ભયે ધ્રુવ સમાના ॥

વાલિયા લૂંટારાએ ઊલટું નામ લીધું મરા.... મરા.... ના જાપ કર્યા તો વાલિયામાંથી વાલ્મીકિ ઋષિ બની ગયા. પરમાત્માનું નામ લેવાથી જિહ્વા સુધરે છે. અને જીવતર પણ સુધરે છે. ખરેખરું કરવા જેવું કાર્ય આ જ છે. ચાલો ભગવાનને વંદન કરીએ.

મંત્ર (૧) ૐ શ્રી શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ

“શ્રી” નો અર્થ થાય લક્ષ્મીજી, રાધિકાજી અને સીતાજી, શતાનંદસ્વામી પ્રથમ લક્ષ્મીજી યુક્ત શ્રીનારાયણ ભગવાનને વંદના કરે છે. લક્ષ્મીનારાયણને હું

નમસ્કાર કરું છું.

ભગવાનને કોઈ દિવસ એકલા રહેવું ગમતું નથી. ભગવાન કાયમ પોતાની સાથે ભક્તો અને મુક્તોને રાખે છે. અક્ષરધામમાં ભગવાન કાયમ મુક્તોની સાથે રહે છે. એમ શતાનંદસ્વામી કહે છે.

-: આત્માને પરમાત્મા સાથે પરણાવો. :-

લક્ષ્મીજીના પિતા સમુદ્ર છે. તેથી શાસ્ત્રમાં લક્ષ્મીજીને “સાગરતનયા” કહેવાય છે. જ્યારે સમુદ્ર મંથન થયું ત્યારે સમુદ્રમાંથી લક્ષ્મીજી પ્રગટ થયાં.

મૂર્તિમંત સાગરે દીકરીને પોતાના ખોળામાં બેસાડ્યાં અને વેદમંત્રો સાથે બ્રાહ્મણોએ અભિષેક કર્યો, પછી લક્ષ્મીજીની સખીઓએ લક્ષ્મીજીને સોનાના પાટલા પર બેસાડીને નયનરમ્ય શૃંગાર કર્યો.

મૂર્તિમંત સાગરે જાહેર કર્યું કે, “આ મારી પુત્રી યોગ્ય પતિને વિજયમાળા પહેરાવશે. બધા તૈયાર થઈ ગયા. બધાને એમ કે અમને મળે.. અમને મળે. લક્ષ્મીજીની ઈચ્છા કોને ન હોય ? જગતમાં બધાં લક્ષ્મીના દાસ છે. પણ ખ્યાલ રાખજો લક્ષ્મીજી પતિવ્રતા નારી છે, અને પતિવ્રતા નારી પતિની સાથે જ રહે. જો જીવનમાં નારાયણ રાખશો તો લક્ષ્મી આપોઆપ તમારા દ્વારે પધારશે. લક્ષ્મી માટે ફાંફા મારવા નહિ પડે.

એક બાજુ દેવોની કતાર લાગી છે. બીજી બાજુ દૈત્યો બેઠા છે. ઋષિઓ પણ સ્વયંવરમાં પધાર્યા છે. સાધુ, સંત, મુનિ, તપસ્વી બધાયને લક્ષ્મીની જરૂરત વર્તાય છે. સખીઓ સાથે લક્ષ્મીજી સ્વયંવરમાં વિચરે છે. બધા એવી ઈચ્છાથી આવ્યા છે અમને વરમાળા પહેરાવે.

સખીઓએ પરિચય આપ્યો. “આ તપસ્વીઓ છે” લક્ષ્મીજી બોલ્યાં તપસ્વીઓ ભલે છે પણ તપની સાથે ભક્તિ અને શાંતિ નથી તેથી તેઓ ક્રોધ બહુ કરે છે. માટે આગળ ચાલો.

સખીઓ દેવરાજ ઈન્દ્ર પાસે આવીને કહ્યું, “લક્ષ્મીજી આ દેવલોકના રાજા ઈન્દ્ર છે.” લક્ષ્મીજીએ કહ્યું, “ભલે રાજા છે પણ એની આંખમાં વિકાર છે તેથી આગળ ચાલો.”

ત્યાં માર્કંડેયઋષિ બેઠા છે. સખીઓએ પરિચય આપ્યો, પણ લક્ષ્મીજી તેને વર્યા નહિ. આમ અનેક દેવો, દૈત્યો, મનુષ્યો બેઠા હતા પણ કોઈમાં રૂપ હોય તો

ગુણ ન હોય અને ગુણ હોય તો રૂપ ન હોય તેથી લક્ષ્મીજીએ કોઈને વરમાળા પહેરાવી નહિ.

આગળ જતાં ત્યાં ચતુર્ભુજ નારાયણ શંખ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મને ધારણ કરનાર પુરુષોત્તમ નારાયણ બિરાજેલા નજરે પડ્યા. પીળું પીતાંબર, માથાપર મુગટ, રેશમ જેવા સુંવાળા ચળકતા વાળ, અતિ સુંદર સ્વરૂપ, સર્વગુણો સંપન્ન, જેમાં એક પણ દોષ નથી. અર્ધી આંખ ઉઘાડી ને અર્ધી આંખ બંધ છે. લક્ષ્મીએ તરત જ નારાયણના કંઠમાં વરમાળા પહેરાવી દીધી. ત્યાં તો દેવતાઓ, ગાંધર્વો અને અપ્સરાઓએ જય જયકાર કરી ભગવાન નારાયણ પર પુષ્પોનો વરસાદ વરસાવ્યો. બોલો લક્ષ્મીનારાયણ દેવની જય.

લક્ષ્મીજીએ વિજયમાળા નારાયણને પહેરાવી એટલે ભગવાને ચારે બાજુ દૃષ્ટિ કરી એનો અર્થ એવો થાય કે, લક્ષ્મીજી આવ્યા પછી ચારે બાજુ નજર નાખજો. ગરીબ હોય, દુઃખી હોય તેને મદદ કરજો. દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરજો.

પછી વેદવિધિથી લક્ષ્મી અને નારાયણ ભગવાનનાં લગ્ન થયાં. સાગરના કિનારે લગ્નોત્સવની ઉજવણી થઈ. લક્ષ્મીનારાયણની જોડી અખંડ છે. શતાનંદસ્વામી લક્ષ્મીજી સહિત નારાયણને નમસ્કાર કરતાં કહે છે. જેમ લક્ષ્મીજીનારાયણને વર્યા છે તેમ આપણે પણ નારાયણ સાથે લગ્ન કરવાનું છે. જેની સાથે તમે ચાર ફેરા ફર્યા છો. તે તમારા દેહના ધણી છે. જીવના ધણી નથી, પણ ધ્યાન રાખજો. જીવના ધણી તો એક માત્ર પરમાત્મા છે.

આત્માને પરમાત્મા સાથે પરણાવવાનો છે. મન, કર્મ, વચનથી શ્રીહરિની શરણાગતિ સ્વીકારીને ભગવાનનું ભજન કરવું. જ્યાં ભગવાન છે ત્યાં બધું જ છે. ગીતામાં કહેલું છે-

યત્ર યોગેશ્વરઃ કૃષ્ણો યત્ર પાર્થો દનુર્ધરઃ ।

તત્ર શ્રીવિજયો ભૂતિ ધૃવા નીતિર્મતિર્મમ ॥

જ્યાં યોગેશ્વર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ છે. ધનુર્ધારી અર્જુન છે. ત્યાં શ્રી, વિજય, વૈભવ અને અવિચળ નીતિ છે. જેના જીવનમાં નારાયણનું શરણું છે ત્યાં જ મહાલક્ષ્મી રહે છે. તેથી શતાનંદ સ્વામી પહેલા જ મંત્રમાં આત્માને પરમાત્મા સાથે પરણાવવાની કથા કહે છે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને વંદન કરી સ્વામી બીજા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૨) ॐ શ્રી વાસુદેવાય નમઃ

વાસુદેવનો અર્થ થાય છે જે સર્વમાં વસી રહેલા છે તેને વાસુદેવ કહેવાય. એ વ્યાપક સ્વરૂપ આપણાથી એક અણુ જેટલું પણ દૂર નથી. વિશ્વમાં ભગવાન છે અને ભગવાનમાં વિશ્વ છે. સર્વત્ર જેનો વાસ છે. અણુ પરમાણુમાં વ્યાપ છે. તેથી “વાસુદેવ” કહેવાય છે. વળી વસુદેવના પુત્ર હોવાથી તેને વાસુદેવ કહેવાય છે. એ વાસુદેવ બધામાં વસીને શું કરે છે ?

જડ અને ચૈતન્ય તત્ત્વનું અસ્તિત્વ ટકાવી રાખે છે. આપણે ચાલીએ છીએ, ખાઈએ છીએ, આંખથી જોઈએ છીએ, કાનથી સાંભળીએ છીએ, તે બધું આપણા હૃદયમાં વસી રહેલા વાસુદેવ થકી જ શક્ય બને છે. વાસુદેવ જ આ બધાં કાર્યોના કર્તા છે. વાસુદેવ આપણા માધ્યમ દ્વારા બધું કરે તેથી આપણે એ કરી શકીએ છીએ.

-: અણુ પરમાણુમાં પણ ઈશ્વર છે. :-

સમસ્ત સ્થાવર જંગમમાં પ્રભુનો વાસ છે. રજે રજમાં, કણે કણમાં ભગવાન રહેલા છે. જીવપ્રાણી માત્રમાં ભગવાન વસેલા છે. ભગવાન વિનાની કોઈ પણ જગ્યા નથી. રોમ રોમમાં ભગવાન વ્યાપ છે.

શ્રેષ્ઠ ભક્ત કોને કહેવાય ? જે સર્વમાં ભગવાનનાં દર્શન કરે અને બધાયને વંદન કરે એ શ્રેષ્ઠ ભક્ત કહેવાય છે. ભક્ત હોય તે બધામાં ભગવાનનું સ્વરૂપ જુએ. પશુ, પક્ષી, વૃક્ષ વગેરે બધાંમાં મારા ભગવાન બેઠા છે. એમ ધારી સૌને વંદન કરે. જે સર્વને વંદન કરે એના જીવનમાં કદી વેર-ઝેર કે ઈર્ષ્યા અદેખાઈના ભાવ પ્રગટ થતા જ નથી. બધાના હૃદયમાં મારા હૃદયેશ્વર બિરાજમાન છે એવી રીતે જોશો તો સર્વને નમવાની ઈચ્છા થશે અને મનમાંથી વેરભાવ નીકળી જશે. દરેકમાં ભગવાનનું સ્વરૂપ જોશો તો કોઈ હાની નહિ થાય અને જીવનમાં સદેવ આનંદ આનંદ વર્તાશે. બધી જગ્યાએ ભગવાન હાજર હજૂર છે. એમ માની દેઢ નિશ્ચયી બનશો તો જરૂર પાપ કરતાં અટકશો.

સ્થળે વિષ્ણુઃ જગે વિષ્ણુઃ વિષ્ણુઃ પર્વતમસ્તકે ।

જ્વાલા માલા ફુલે વિષ્ણુઃ સર્વવિષ્ણુમયં જગત્ ॥

વાસુદેવ આખા વિશ્વમાં વ્યાપી રહ્યા છે. એક શિષ્યે પોતાના ઋષિ તુલ્ય ગુરુને પ્રશ્ન કર્યો કે, ભગવાન બધામાં કેમ વ્યાપી રહ્યા હશે ? ગુરુએ સદૃષ્ટાંત સરસ

જવાબ આપ્યો. “જો પહેલું વડનું ઝાડ છે તેમાંથી એક ટેટો લઈ આવ.” શિષ્ય ટેટો લઈ આવ્યો, ગુરુજી શિષ્યને કહ્યું “હવે ટેટાને ભાંગ” શિષ્યે ટેટો ભાંગ્યો.

ગુરુજીએ પ્રશ્ન કર્યો “એમાં તને શું દેખાય છે ?” ગુરુજી એમાં ઝીણાં ઝીણાં બીજ દેખાય છે. ગુરુજી બોલ્યા “બીજ વાવીએ તો શું થાય ?” શિષ્યે કહ્યું “વૃક્ષ ઉગી નીકળે” ગુરુજી ફરી આજ્ઞા કરતાં કહ્યું, “બરાબર હવે એક કામ કર. અનેક બીજ છે તેમાંથી એક બીજ લઈને ભાંગ.” શિષ્યે ગુરુજીની આજ્ઞાનું પાલન કર્યું, બીજ ભાંગ્યું ફરી ગુરુજીનો પ્રશ્ન આવી ઊભો રહ્યો, “હવે એમાં શું દેખાય છે ?” શિષ્ય વિમાસણમાં પડી ગયો. ઝીણી નજરે જોયું.. ખૂબ જોયું પણ કાંઈ જ દેખાયું નહિ. “ગુરુજી કે આમાં કાંઈ દેખાતું નથી. ના ગુરુજી ! કાંઈ દેખાતું નથી.” ગુરુજી બોલ્યા, “કશું નથી દેખાતું તો વડનું વૃક્ષ ઊગે શેમાંથી ?”

શિષ્ય નમ્રભાવે બોલ્યો “બીજમાંથી ઊગે” હવે ગુરુજીએ રહસ્યનો ઘટસ્ફોટ કરતાં જણાવ્યું કે ગજબ જેવી વાત છે. નાનામાં નાના બીજમાં કેવડું મોટું વૃક્ષ સંતાયેલું છે. નરી આંખે દેખાતું નથી, પણ છે એ વાત નિશ્ચિત છે. તેમ ભગવાન સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ છે અને મોટામાં મોટા છે, અને મોટામાં મોટા હોવા છતાં એ સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ બનીને દરેક પદાર્થમાં રહેલા છે. આ પૃથ્વી, સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહો, નક્ષત્રો, આકાશ, વાયુ, જળ, અગ્નિ આ બધામાં વ્યાપેલા છે. એટલે કે મોટામાં મોટા છે અને નરી આંખે નહિ દેખાતા હોવાથી નાનામાં નાના પણ છે. જેમ દૂધમાં ઘી રહેલું છે તેમ આ જગતમાં વાસુદેવભગવાન રહેલા છે. કાષ્ટમાં જેમ અગ્નિ રહેલ છે તેમ આ જગતમાં વાસુદેવ રહેલા છે. દૂધમાં ઘી છે જ એને પામવા પ્રક્રિયા કરવાની હોય છે. તેમ જગતમાં ભગવાન છે જ એને પ્રગટ કરવાના હોય છે. પ્રાણી માત્રમાં વાસુદેવનારાયણ વિરાજમાન છે, ઈશ્વર સર્વભૂતોમાં પરમાત્મારૂપે સર્વત્ર અને સર્વદા છે.

God is in every body and every where and whole world is in God

અણુ પરમાણુમાં પણ ઈશ્વર છે. કોઈ જગ્યાએ ચેતન રૂપે છે તો ક્યાંક જડરૂપે છે. એસી તો જગા બતાવો જહાં પ્રભુ ન હો. પરમાત્માકા અસ્તિત્વ સર્વત્ર હૈ. સર્વ વ્યાપક હૈ.

હરિ વ્યાપક સર્વત્ર સમાના, પ્રેમે પ્રગટ હોઈ મેં જાના ।

અબ જગમય સબ રહિત વિરાગી, પ્રેમે પ્રભુ પ્રગટાઈ જુની આદિ ॥

ભગવાન વ્યાપક છે, સર્વત્ર છે પણ સમાના એટલે ક્યાંક ઓછા અને ક્યાં

વધારે એવું નથી. ભગવાન બધે જ છે. તો દેખાતા કેમ નથી ? આવતા કેમ નથી ? અંતરથી પોકારો તો તરત આવે. ક્યાંય પણ આવ્યા છે ખરા ? હા !!! આવ્યા છે. સાંભળો આ દેષ્ટાંત :-

પ્રઃદને એના પિતા હિરણ્યકશિપુએ કહ્યું, “પ્રઃદ ! બતાવ તારો ભગવાન ક્યાં છે ?” પ્રઃદજીએ કહ્યું, “પિતાજી મારો અને તમારો ભગવાન સર્વ સ્થળે છે.” અસુર પિતાએ કહ્યું, “આ થાંભલામાં છે ?” “હા છે.” પ્રઃદજીનો પ્રત્યુત્તર સાંભળી અસુર પિતા કહેવા લાગ્યા. પડકાર કર્યો “બતાવ જોઈએ” ત્યાં તો ધગધગતો સ્તંભ ફાટ્યો અને એમાંથી ભગવાન નૃસિંહજી પ્રગટ થયા. દૈત્યનો નાશ કર્યો.

શતાનંદસ્વામી કહે છે અંતર્યામી સ્વરૂપે રહેલા એવા મારા ઈષ્ટદેવ શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.

મંત્ર (૩) ૐ શ્રીનરનારાયણાય નમઃ

આ ભરતખંડના રાજા શ્રીનરનારાયણ દેવ છે. દિવ્ય બદ્રિકાશ્રમ ધામમાં એક જ ભગવાન બે સ્વરૂપે બિરાજે છે.

છે તો એક ને દિસો છો દોય, તેનો ભેદ જાણે જન કોય ॥

શ્રીનરનારાયણદેવ કેવા કૃપાળુ છે ખબર છે ? પોતે બોરડી નીચે બેસીને તપ કરે છે એ તપનું ફળ ભક્તજનોને આપે છે.

તપ નરનારાયણ ભગવાન કરે, આપણે કાંઈ જ ન કરીએ છતાં કેવા સુખેથી ફરીએ છીએ. એક દિવસ ઉપવાસ કરવો હોય તો પણ મજાગરા બધા ઢીલા થઈ જાય છે. પણ શ્રીનરનારાયણદેવની કૃપા તો જુઓ, તપ પોતે કરે અને ફળ પોતે ન લે, ફળ ભક્તોને આપે. ત્રણ કલાક પલાંઠી વાળીને બેસવું હોય તો પણ નહિ બેસી શકાય. તો તપની વાત ક્યાં આવી ? એકટાણાં કરવાં હોય તોય મનમાં વિચાર થાય, કેમ થશે ? તો તપ કેમ થાય ? ધન્યવાદ છે શ્રીનરનારાયણ દેવને... આપણે તો એમની છત્ર છાયામાં બેઠા છીએ. મુક્તાનંદસ્વામી ગાય છે.

વ્હાલો ભરત ખંડના નરનારને,

પોતે તપ કરીરે આપે ફળ સોય. બદ્રિપતિ પ્રબળ પ્રતાપ છે.

હરિના તપ કેરાં પુણ્ય પ્રતાપથી,

થયાં શુદ્ધ મનરે હરિજન સર્વે કોય. બદ્રિપતિ પ્રબળ પ્રતાપ છે.

ધાવણું બાળક માર્દુ થાય તો માતા દવા ખાય અને બાળક સાજું થાય. આવી આપણી આયુર્વેદિક પધ્ધતિ છે. એ જ રીતે આપણા શ્રીનરનારાયણદેવ બદ્રિકાશ્રમમાં તપ કરે છે અને તપનું પુણ્ય મુમુક્ષુને મળે છે.

તે તપનો પ્રભાવ આજે આપણે પ્રત્યક્ષ નજરે જોઈએ છીએ. આવા હળાહળ કળીયુગમાં વ્યસન, ફેશન અને માયાના પ્રચંડ વાવાઝોડાંમાં ભગવાનના ભક્તો કેવા સત્યયુગના જેવા ધર્મ પાળે છે. ને બીજાને પળાવે છે. કળીયુગનું એક પણ દૂષણ સત્સંગીને પ્રલોભનમાં ખેંચતું નથી. અણીશુદ્ધ નિયમોનું પાલન કરે છે. આ બધો નરનારાયણદેવનો પ્રતાપ છે તેથી પંચ વિષયમાં બંધાતા નથી.

વિચાર કરો ભગવાનને તપ કરવાની શી જરૂર છે ? મનુષ્ય તપ કરે એટલા માટે કે- ઈન્દ્રિયોની વૃત્તિને કાબુમાં રાખી શકે અથવા ભગવાનને પ્રસન્ન કરી શકે પણ જેની વૃત્તિ આપોઆપ વશ છે અને સ્વયં પોતે પૂર્ણપુરુષોત્તમ નારાયણ ભગવાન છે છતાં તેને તપ કરવાની શી જરૂર છે ?

માતાને ખબર છે કે બાળક દવા નહિ ખાય... કડવી લાગશે. થૂંકી નાખશે... ઓતરાઈ જશે તેથી બાળકના બદલામાં માતા દવા ખાય છે ને દવાનું તત્ત્વ દૂધમાં આવે છે. બાળક માતાને ધાવે તેથી તે બાળક નિરોગી થાય છે. આપણા બધાની માતાની પણ જો મા હોય તો તે છે શ્રીનરનારાયણ દેવ.

આજથી અઢી હજાર વર્ષ પહેલાં જગદ્ગુરુ શંકરાચાર્ય બદ્રિકાશ્રમમાં દર્શન કરવા પધાર્યા. ત્યાં સખત ઠંડી હોય એ ઠંડી શ્રીનરનારાયણ દેવ જ સહન કરી શકે. ત્યાં સાધારણ માનવી જઈ શકે નહિ. એ તો આપણા સંત શતાનંદજી દેહ છતાં હમીરસરોવરમાં ડૂબકી મારી સીધા પહોંચ્યા બદ્રિકાશ્રમ. એવા સિધ્ધ દશાવાળા હોય તે જ જઈ શકે.

શંકરાચાર્યજીએ પ્રભુને કહ્યું :- “કળીયુગના માનવીને તમારાં દર્શન કેમ થશે ?” પ્રભુ શ્રીનરનારાયણદેવ બોલ્યા, “તમે નારદકુંડમાં સ્નાન કરો એમાંથી મારું સ્વરૂપ તમને હાથમાં આવશે. તે સ્વરૂપની સ્થાપના કરજો. એ સ્વરૂપનાં જે લોકો દર્શન કરશે તેને બદ્રિકાશ્રમના દર્શનનું ફળ મળશે.” હાલ બદ્રિકાશ્રમમાં જે શ્રીનરનારાયણદેવ બિરાજે છે તે શંકરાચાર્યજીના પધરાવેલા છે.

બદ્રિનારાયણ ભગવાન છે તો રાજાધિરાજ પણ સેવા બધી તપસ્વીના જેવી છે તેથી અંગમાં ગરમી બહુ વધી જાય. તેથી હિમાલયમાં સખત ઠંડી હોવા છતાં ઠંડાં

પાણીથી દરરોજ અભિષેક થાય છે ને ચંદનની અર્ચા કરવામાં આવે છે.

બદ્રિનારાયણના મંદિરમાં પહેલી નરનારાયણદેવની પૂજા થાય છે અને પછી મંદિરથી બહાર બેઠેલાં લક્ષ્મીજીની પૂજા થાય છે. બધી જ જગ્યાએ લક્ષ્મીજી સાથે નારાયણ હોય પણ પોતે તપસ્વીના વેશમાં હોવાથી લક્ષ્મીજીને અલગ રાખ્યાં છે. તે જગતને તપમાર્ગનો પ્રભુએ આદર્શ બતાવ્યો છે.

-: તપસ્વીએ હમેશાં સ્ત્રીથી દૂર રહેવું. :-

ચાલો નરનારાયણદેવનું કીર્તન ગાઈએ.

નરનારાયણદેવ ભજ મન નરનારાયણ દેવ ।

શિવ સનકાદિક નારદ સરખા નિત્ય કરે જેની સેવ.

ભજ મન નરનારાયણદેવ.

વિશાલાવાસી સખ સુખરાશિ, યોગ અભ્યાસી અભેવ;

ભજ મન નરનારાયણદેવ.

બદ્રિકાશ્રમમાં જવું બહુ જ દુષ્કર પડે તેથી સ્વામિનારાયણ ભગવાને સ્વહસ્તે અમદાવાદ અને ભુજમાં શ્રીનરનારાયણદેવ પધરાવ્યા અને કહ્યું કે આ નરનારાયણદેવનાં જે દર્શન કરશે તેને બદ્રિકાશ્રમની યાત્રાનું ફળ મળશે. દરરોજ જે નિયમિત દર્શન કરશે તેના મોક્ષમાં કોઈ વિઘ્ન આવશે નહિ. આ મંદિરમાં જે કોઈ જપ કરશે, તપ કરશે, પાઠ કરશે, પૂજા કરશે, પાટોત્સવ કરાવશે એમને અક્ષયફળની પ્રાપ્તિ થશે. તેના મનોરથ સર્વ પૂર્ણ થશે, આ મંદિરમાં જે કોઈ દાન, ભેટ, ધર્માદા આપશે એમના મનવાંછિત સંકલ્પો ભગવાન શ્રીનરનારાયણદેવ પુરા કરશે.

સ્વર્ગમાંથી દેવતાઓ દરરોજ શ્રીનરનારાયણદેવનાં દર્શન કરવા આવે છે. શ્રીજીમહારાજ કહે છે કે :- બહાર ગામમાં રહેતા ભક્તજનો દર એકાદશીના દિવસે અહીં આવીને દર્શન કરશે તો એને દરરોજ દર્શન કરવાનું ફળ મળશે. દર મહિને દૂર દેશાંતરના ભક્તજનો આવી ન શકે પરંતુ નરનારાયણદેવના સ્થાપનના દિવસે એટલે કે પાટોત્સવના દિવસે દર્શન તો એમના આખા વર્ષના દર્શનનું ફળ પ્રાપ્ત થશે.

-: મંત્ર (૪) ૐ શ્રી પ્રભવે નમઃ :-

શતાનંદ સ્વામી કહે છે :- હે પ્રભુ ! તમે સર્વ શક્તિમાન છો, જે ધારો તે કરી શકો છો. વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે અમે જે ધારીએ તે થાય છે ખરું. અમે

ધારીએ અહિં વરસાદ થાઓ તો થાય છે. અમે ધારીએ અહિં ન થાઓ તો નથી થતો. અમે ધારીએ એને ઘેર દીકરો આવો તો આવે છે. એને ઘેર ન આવો તો આવતો નથી. અમે ધારીએ એને રોગ થાઓ તો થાય છે. અને રોગ ન થાઓ તો થતો નથી. અમારું ધાર્યું થાય છે. ભગવાનની મરજી પ્રમાણે થાય છે. અને સદાકાળ થયા કરશે.

મારી મરજી વિના રે, કોઈથી તરણું ન તોડાય,

એમ મુને જાણજો રે, મારા આશ્રિત સૌ નરનારી.

એનો અર્થ એ થાય કે જીવ-પ્રાણી માત્રની દોરી ભગવાનના હાથમાં છે. જેમ મદારી માંકડાંને નચાવે તેમ માંકડું નાચે છે તેમ જેટલું ભગવાન કરાવે તેટલું જ થાય છે. એ જેટલાં પગલાં ભરાવે તેટલું જ ચલાય. એ જેટલું ખાવા આપે તેટલું જ ખવાય, બાકી હાથમાં રોટલો હોય તે રોટલો હાથમાં જ રહી જાય ને પોતે લાંબે રસ્તે ચાલતા થઈ જાય. જેના ભાગ્યમાં જે સમયે જે લખ્યું તેને તે સમયે તે જ મળશે. ભગવાનની ઈચ્છાથી જ સઘળું શક્ય છે.

ભગવાનની શક્તિ ગજબની છે. એક રાતમાં સુદામાને ત્યાં સમૃદ્ધિનો ધોધ વહેતો મૂકી દીધો. સોનાના મહેલ એક જ રાતમાં ખડા કરી દીધા. એની કળા કોઈ કળી ન શકે. શ્રીજીમહારાજે ઉદયપુરના રાજાની રાણી ઝમકુબાઈને એક જ રાતમાં ગઢપુર પહોંચાડી દીધાં. જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય કરનારા ભગવાન છે, રંકને રાય બનાવે છે અને રાયને રંક બનાવે છે. જંગલ હોય ત્યાં મંગલ કરે છે અને મંગલ હોય ત્યાં જંગલ કરે છે. પ્રભુનું જ ધાર્યું થાય, મનુષ્યનું ધાર્યું કાંઈ થતું નથી. આપણે પ્રયત્ન કરીએ સફળતા એ અપાવે. જગતના જીવ-પ્રાણીમાત્રમાં ભગવાનની શક્તિ રહેલી છે. મનુષ્ય તો પામર જીવ છે. ભગવાન જ બધું કરે છે.

ભગવાન કેવા શક્તિમાન છે ? પથ્થરને પાણીમાં તરતો કરે અને પથ્થરમાં પ્રાણ પણ પૂરે. ભગવાને વડતાલમાં મંદિર ખાતે પથ્થરમાં પ્રાણ પૂરી પૂતળાં નચાવ્યાં, એક પગલામાં બધા લોક ભરી લે. એક પગલું સ્વર્ગલોકમાં અને એક પગલું પાતાળમાં આવું વિશાળ રૂપ ધારણ કરી શકે. આદ્યશક્તિ, કાળશક્તિ, ક્રિયાશક્તિ વગેરે શક્તિઓ સર્વશક્તિમાન પ્રભુની શક્તિથી કાર્ય કરે છે.

પ્રભુ કેવા શક્તિમાન ! ચોવીસ અવતારો પોતાના સ્વરૂપમાં લીન કરીદે. વળી એ કેવા સમર્થ છે ? તો સતી દ્રૌપદીજીના અક્ષયપાત્રમાં ભાજનું પાંદડું પોતે જ ઉત્પન્ન કર્યું ને પછી મોઢામાં મૂકતાં સંકલ્પ કર્યો કે આખી ત્રિલોકી તૃપ્ત થાય. તો સ્વર્ગ

મૃત્યુલોક અને પાતાળમાં જેટલા જીવ-પ્રાણીમાત્ર હતા તે બધા તૃપ્ત થઈ ગયા. આ રીતે દુર્વાસા થકી પાંડવોને બચાવી લીધા.

કેવા શક્તિમાન છે સ્વામિનારાયણ ભગવાન ! શતાનંદજી કહે છે અષ્ટાંગ યોગ સાધ્યા સિવાય પણ અક્ષરધામ, ગોલોક અને વૈકુંઠનાં દર્શન કરાવે.

આ સંસારમાં જગતના જીવનું ગાડું ભગવાન ચલાવે છે. માટે કોઈ દિવસ અભિમાન ન રાખવું કે, હું કરું છું. હું હોશિયાર છું. હું ધનવાન છું. આવો અહંકાર આવવા દેવો નહિ. ખોટો ભાર લઈને ફરવું નહિ. કર્તાહર્તા ભગવાન છે. શતાનંદજી સ્વામી કહે છે કે, સર્વ શક્તિમાન એવા સ્વામિનારાયણ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.

મંત્ર : (૫) ૐ શ્રી ભક્તિધર્માત્મજાય નમઃ

ભક્તિધર્મના પુત્ર એવા ધનશ્યામ મહારાજને શતાનંદ સ્વામી વંદના કરે છે. આખા જગતનો પિતા જેના ઘેર પુત્ર થઈને આવે એ માતાપિતાનાં કેટલા જન્મનાં પુણ્ય હશે ? કેટલા જન્મની કમાણી હશે ? ભગવાનને દીકરો થવાની ઈચ્છા ક્યારે થાય ? ભગવાનની પૂરેપૂરી કૃપા જેના ઉપર થાય ત્યારે સ્વયં શ્રીહરિ મનુષ્ય રૂપે ધરતીપર અવતાર ધારણ કરે છે.

-: ભક્તિનું ફળ ભગવાન છે :-

પરમાત્મા કૃપા કરે ત્યારે વધારે ધન આપતા નથી પણ એની કૃપાનું ફળ છે તે મનને શુદ્ધ કરે છે. સાધારણ માનવી એવું સમજે છે કે, મને ઘણું ધન મળ્યું છે એ ભગવાનની કૃપા છે, એ તો કર્મનું ફળ છે. પ્રભુની પ્રસન્નતા જીતી જ છે. કૃપા થાય તો મન પવિત્ર બને, એને આ સંસાર સ્વપ્ના જેવો લાગે. ક્યાંય મન ન ચોટે. ભગવાનની જ એક લગની લાગી રહે એ કૃપાનું ફળ છે.

પૈસા કમાવા એ પાપ નથી. ભગવાનને ભૂલી જવા એ પાપ છે, કૂડકપટ અન્યાય અને અધર્મ આદિ શત્રુને વશ થવું એ પાપ છે માટે વિવેક પૂર્વક વ્યવહાર કરવો. ભગવાનની કૃપા જેના ઉપર વરસે છે તેનું મન પવિત્ર બને છે. જો મન પવિત્ર હશે તો ભક્તિમાં આનંદ આવશે. ભક્તિ ભગવાન માટે કરો.

ભક્તિનું ફળ ભોગ નથી. સંસારનું સુખ નથી. સંપત્તિ નથી. સંતતિ નથી. ભક્તિનું ફળ તો ભગવાન છે. સાધારણ માનવી એવું સમજે છે કે, ભક્તિ કરીએ તો

ભગવાન બહુ પૈસા આપે. ભક્તિનું ફળ પૈસો નથી. ભક્તિ ભગવાન માટે કરો. ભગવાન સાધન નથી સાધ્ય છે.

માતા બાલાવંતીજીની ભક્તિ એટલી વધી, એટલી વધી કે, ભગવાન એને ઘેર દીકરો બનીને આવ્યા. ભક્તિ માતા અને ધર્મદાદાએ એવું શું સત્કર્મ કર્યું કે, સ્વયં ભગવાન બાળકરૂપે પુત્ર થઈને આવ્યા.

ધર્મદાદા અને ભક્તિ મૈયાએ સરયુ નદીના કિનારે દેવના બારહજાર વર્ષ લગી આકરી કઠિન તપશ્ચર્યા કરી. એક પગે ઉભાં રહી, કેવળ પાંદડાનો આહાર કરી, સતત હરિનામ સ્મરણ કર્યું. દેહાધ્યાસ છૂટી ગયો. તીવ્ર ભાવના ભગવાનમાં ભળી ગઈ. ત્યારે જગતના નાથને દીકરો બનાવીને ખોળામાં બેસાડીને રમાડવા, જમાડવાનો અને પારણિયામાં ઝુલાવવાનો મોકો મળ્યો.

-: રાગ રામકલી પદ - ૧ :-

માતા પ્રેમવતી ઝુલાવે કુંવર પારણે,
ઝુલે રૂપાળો રંગભીનો રાજીવનેણ. માતા૦ ૧
મુખડું નિરખી નિરખી જાયે હરિને વારણે;
બોલે ખમાં ખમાં કહી માતા મધુરાં વેણ. માતા૦ ૨
ઘડિયું વિશ્વકર્માએ પારણિયું બહુ શોભતું;
જડિયા પારણીયે મણી હીરા રત્ન અપાર. માતા૦ ૩
ઓપે ઓસરીયે નરનારીનાં મન લોભતું;
ઝળકે સુરજના રથ સરખું ખિંબાકાર. માતા૦ ૪
પોટ્યા પારણિયે હરિકૃષ્ણ ધર્મસુત શ્રીહરિ;
પ્રગટ્યા પુરુષોત્તમજી અધમ ઉદારણહાર. માતા૦ ૫
માતા હિલો ગાવે ઝુલરાવે પ્રીતે અતિ;
વહેલા મોટા થાઓ હૈડા કેરા હાર. માતા૦ ૬
માતા માખણ સાકર જમાડે જગદીશને;
જમો જીવન મારા પ્રાણ તમે ઘનશ્યામ. માતા૦ ૭
નિરખી હરખે માતા અખિલભુવનપતિ ઘશને;
પ્રેમાનંદના સ્વામી પ્યારા પુરણકામ. માતા૦ ૮
ભક્તિમૈયાએ પોતાનું નામ અમર રાખ્યું. ધન્ય છે મૈયા ભક્તિદેવીને અને

ધન્ય છે પિતા ધર્મદેવને કે આપણને ઘનશ્યામ આપ્યા. જેથી એમના ગુણ ગાઈ ગાઈને આપણે ધન્ય બનીએ છીએ.

બહુ લાંબા ફેરામાં નહિ ફરતાં ધર્મ સહિત ભક્તિ કરો અને બીજાને કરાવડાવો. જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં ભક્તિ છે. અને જ્યાં ભક્તિ છે ત્યાં ભગવાન છે. તેથી અખંડ ભજન કીર્તન કર્યા કરવું, શતાનંદ સ્વામી મૈયા ભક્તિ અને પિતા ધર્મદેવને વંદન કરી છઠ્ઠા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૬) ॐ શ્રી અજન્મને નમઃ

જેનો જન્મ જ થાય નહિ એને અજન્મા કહેવાય, શતાનંદ સ્વામી કહે છે- પ્રભુ તમે અજન્મા છો. ભગવાને સ્પષ્ટિકરણ કરી બતાવ્યું કે- હું ભક્તિ ધર્મનો પુત્ર છું, પ્રગટ થયો છું, એ મારા માતા પિતા છે. ને હવે એમ કહે છે કે- પ્રભુ અજન્મા છે એ કેવી ગૂંચવણીમાં ગૂંચવાઈ જવાય એવી કથા છે, એક બાજુ પ્રગટ થાય છે, બીજી બાજુ અજન્મા છે. એમ શતાનંદ સ્વામી કહે છે તો કઈ રીતે સમજવું ?

સાચી હકીકતમાં સમજાએ તો પ્રભુ જન્મ લેતા જ નથી, અજન્મા છે જેનો જન્મ જ હોય નહિ તેને અજન્મા કહેવાય. જન્મે એ મરે, પણ જે પ્રગટ થાય તે અદૃશ્ય થાય. પ્રભુ પ્રગટ થાય છે સદા અવિનાશી છે. એનો ક્યારેય નાશ થતો નથી. એ અખંડ તત્ત્વ છે, સદા છે... છે... ને છે.

કદાચ ભગવાન મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરે, તો એ અંતર્ધાન થાય, પણ એનું મરણ થયું ન કહેવાય. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ગીતામાં કહ્યું છે કે-

જન્મ કર્મ ય મે દિવ્યમેવં યો વેત્તિ તત્ત્વતઃ ।

ત્યક્ત્વા દેહં પુનર્જન્મ, નૈતિ મામેતિ સોઽર્જુન ॥

હે અર્જુન! મારા જન્મ કર્મ દિવ્ય છે, દિવ્ય સ્વરૂપે હું પ્રગટ થાઉં છું, ભગવાન માયિક નથી અમાયિક છે. જીવ પ્રાણી માત્રને જનમવું હોય તો માતાના ઉદરમાં નવ મહિના સુધી કેદ ભોગવવી પડે. તેમાં ખૂબ કષ્ટ અને દુઃખ હોય. ઉદરમાં જીવ જંતુ કરડે. નાની કોટડીમાં પૂરાવું પડે. મા ખારું, ખાટું, તીખું, તમતમતું જે ખાય તે કોમળ બાળકથી ખમાય નહિ, ગર્ભવાસમાં કઠીન દુઃખ ભોગવવાં પડે. મળ-મૂત્રમાં રહેવું પડે. પછી જન્મ સમયે પાછું ખૂબ દુઃખ પડે. ચીચુડામાં શેરડી પીલાય એમ પિલાતાં પિલાતાં સંકટમય યોનિથી જન્મ મળે છે.

એવી રીતે પ્રભુને આલોકમાં પધારવું હોય ત્યારે ગર્ભવાસનું દુઃખ હોતું નથી. ઉદરમાં રહેવું પડે એ બધું જીવને હોય. પણ ભગવાનને કાંઈ ન હોય. ગર્ભમાં આવતા નથી, રહેતા નથી, જન્મતા નથી પણ એની ઈચ્છાથી પ્રગટ થાય છે. બાકી એતો દિવ્ય મૂર્તિ છે, જન્મ રહિત છે. પ્રભુ કહે છે :-

હું છું અજન્મા અવિનાશી આપ, તો ક્યાંથી માતા વળી બાપ ?
સદૈવ વ્યાપી સર્વત્ર રહું છું, આત્માતણા અંતરમાં રહું છું !

ભગવાન અનંતરૂપે થઈ શકે, જીવ અનંતરૂપે ન થઈ શકે. પણ ભગવાનની કૃપાથી ભગવાનના મુક્તો ભગવાનના સંબંધથી અનેક રૂપે થઈ શકે છે. તેની સરસ કથા છે.

-: હવે દાસ ભાવે સેવા કરો :-

શ્રીજીમહારાજે એક સમયે રાતના મુક્તાનંદ સ્વામીને બોલાવ્યા અને કહ્યું “તમને મારી વાત મનાશે ? સ્વામી કહે ‘હા જરૂર મનાશે,’ ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું” ગોપાળાનંદ સ્વામી બહુ મોટા સંત છે. અને મૂળ અક્ષર રૂપ છે.

એક સ્વરૂપે અક્ષરધામના મુક્તોને ધરી રહ્યા છે.

બીજે સ્વરૂપે પુરુષોત્તમ નારાયણની સેવામાં છે.

ત્રીજે સ્વરૂપે અક્ષરધામના મુક્તોને ઉપદેશ આપે છે.

ચોથે સ્વરૂપે આપણી સાથે રહ્યા છે.

આ વાત તમને મનાશે ? મુક્તાનંદ સ્વામી કહે, “હા મહારાજ તમે જે કહો છો તે જાણીને જ કહેતા હશો. મને આજે ખબર પડી કે સ્વામી ચાર સ્વરૂપે રહ્યા છે.” ગોપાળાનંદસ્વામીનો દરરોજનો નિયમ હતો કે સવારના પૂજાપાઠ કરીને દરરોજ મુક્તાનંદ સ્વામીને પગે લાગવા જાય, બીજે દિવસે પગે લાગવા ગોપાળાનંદસ્વામી આવ્યા ત્યારે મુક્તાનંદસ્વામીએ આસન પર બેસાડીને કહ્યું “મને શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે કે ગોપાળાનંદસ્વામી કહે તેમ કરજો.” મુક્તાનંદસ્વામીને ગોપાળાનંદસ્વામીનો ખરેખરો મહિમા સમજાયો કે, આ ગોપાળાનંદસ્વામી ચાર, ચાર રૂપ ધારીને રહ્યા છે. મહામુક્ત છે અને મૂળ અક્ષર છે.

પછી એક દિવસે ગોપાળાનંદસ્વામીએ કહ્યું, “મુક્તાનંદજી તમને સાચી વાત કહું છું કે, તમો શ્રીજીમહારાજની સેવા સખાભાવે કરો છો, તો આજથી દાસભાવે કરજો.” મુક્તાનંદસ્વામીએ કહ્યું, ભલે. આપ જેમ કહેશો તેમ કરીશ. મૂળ વાત

કહેવાની હતી કે, ભગવાન અજન્મા છે, પ્રગટ થાય છે, અને અનંતરૂપો લઈ શકે છે. તેમ ભગવાનની ઈચ્છાથી મુક્તો પણ અનેક રૂપો લઈને ભગવદ્ભક્તનાં કાર્યમાં મદદરૂપ થાય છે.

શતાનંદજી કહે છે :- “હે પ્રભુ ! તમે અજન્મા છો, પણ ભક્તિના મનોરથ પૂરા કરવા પુત્રરૂપે પ્રગટ થયા છો, એવા સ્વામિનારાયણ ભગવાનને હું વારંવાર નમસ્કાર કરું છું.”

-: મંત્ર (૭) ॐ શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ :-

હે પ્રભુ ! તમે સર્વના ચિત્તને તમારા સ્વરૂપમાં ખેંચનારા છો, કહેતાં આકર્ષનારા છો. લોહચુંબક લોઢાને ખેંચે તેમ હે પ્રભુ ! તમે ભક્તોને તમારાં સ્વરૂપમાં ખેંચો છો.

મૈયા ભક્તિ દેવીને આંગણે માર્કંડેયઋષિ પધાર્યા ધર્મદેવ બહુ રાજી થયા, આદર સત્કાર કરી, માર્કંડેયને ભાવથી જમાડ્યા પછી કહ્યું કે, “હે ઋષિ મહારાજ ! મારા પુત્રનું નામકરણ સંસ્કાર કરી આપો.”

બાળપ્રભુનો જમણો હાથ માર્કંડેયમુનિ પોતાના હાથમાં લીધો. રેખા જોતાં જ જણાયું કે આ સાધારણ બાળક નથી. પણ જગતનો નાથ છે. અતિ આનંદમાં છલકાતા હૈયે બોલ્યા, “મા આ તમારાં બાળકના એક બે નામ નહિ પણ અનંત નામના નામી છે, ગુણના સાગર છે. આ બાળક તમારા સર્વેના મનને આકર્ષણ કરશે, તેથી તેનું નામ કૃષ્ણ રાખજો. કર્ક રાશીમાં જન્મ છે તેથી કૃષ્ણ કહેવાશે. લક્ષ્મીજી એના ચરણમાં રહેશે. મૈયા આ તમારા પુત્રની કીર્તિ જગતમાં બહુ વધશે. એનાં તો મોટાં મોટાં મંદિરો બંધાશે, એના નામની ઝાલરો વાગશે, એના નામની ધજાઓ ફરકશે. મૈયા આતો ત્રિભુવનનો નાથ છે. અનેક લોકોનો એ ઉધ્ધાર કરશે. મૈયા આ તમારો પુત્ર અનેક લીલાનો વિસ્તાર કરશે, અને બહુ પ્રતાપી થશે.”

પ્રભુ કેવા ભક્તોને પોતાના સ્વરૂપમાં ખેંચે છે ? જે પ્રભુના નામનો જપ કરે છે, ધ્યાન કરે છે તેના મનને પ્રભુ ખેંચે છે. તમે જેમ જેમ કૃષ્ણનું નામ વધારે લેશો, તેમ તેમ તમારું મન વધારે ભગવાનમાં કેન્દ્રિત થશે, કૃષ્ણ નામમાં એવી અગાધ શક્તિ છે.

પરમાત્માના નામમાં તનમય ન થાય ત્યાં સુધી બ્રહ્મ સંબંધ થતો નથી.

પ્રભુના નામનો જપ કરે છે તેને પાપ કરવાની ઈચ્છા થતી નથી. પરમાત્મા એ પોતાનું સ્વરૂપ છુપાવ્યું છે પણ નામ પ્રગટ રાખ્યું છે.

વડતાલનો જોબન લૂંટારો ડભાણમાં શ્રીજીમહારાજની માણકી ચોરવા આવ્યો, ત્રણ રાત્રી સુધી ઉજાગરા કર્યા પણ માણકી ચોરી ન શક્યો. જેટલા ઘોડા તેટલાં સ્વરૂપો દેખાયાં હવે કઈ ઘોડી ચોરવી ? સતત ત્રણ રાત્રી હરિદર્શન થયાં, હરિ ચિંતવન થયું તો એનું મન ભગવાને ખેંચી લીધું. લોઢાંને લોહચુંબક ખેંચે તેમ ખેંચાઈ ગયો. આવ્યો છે ઘોડી ચોરવાને પણ ચોરાઈ ગયો પોતે. આવા ધાડ પાડુના મનને આકર્ષી લે તેવા કૃષ્ણ છે. તેથી તેનું નામ કૃષ્ણ રાખવામાં આવ્યું છે.

-: કૃષ્ણ ચિત્ત ચોર છે. :-

ભગવાન સ્વામિનારાયણે સચ્ચિદાનંદસ્વામીનું મન પોતામાં ખેંચી લીધું. શ્રીજીમહારાજ માણકી ઘોડી પર સવાર થઈ એક ગામથી બીજે ગામ જતા ત્યારે સચ્ચિદાનંદસ્વામી સાથે જ જાય. પણ ઘોડીની પાછળ ન ચાલે, આગળ પણ ન ચાલે, ઘોડીની પડખે ચાલે અને પ્રભુનાં દર્શન કરતા જાય. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “સ્વામી ! પડખે ચાલો છો તેથી કાંટા, કાંકરા વાગી જાય છે. માટે અમારી પાછળ ચાલો. સચ્ચિદાનંદસ્વામીએ સરસ જવાબ દીધો કે, “પ્રભુ ! જો પાછળ ચાલું તો તમારા મુખારવિંદનાં દર્શન ન થાય, અને આગળ ચાલું તો પણ દર્શન ન થાય, તેથી પડખે પડખે ચાલું છું.” ત્યારે શ્રીજીમહારાજે હસીને કહ્યું, “અમારામાં આટલી વાસના રાખશો તો મરીને ભૂત થાશો.” ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું, “મહારાજ ! જીવતાં તમને જ વળગ્યા છીએ અને મરીને પણ તમને જ વળગીશું.” સાચું એજ કરવાનું છે. દેહનું ગમે તેમ થાય, વાગે તો ભલે વાગે પણ તમારાં અંગનાં દર્શન તો થાય છે. આ રીતે ભગવાન ચિત્ત ચોર છે.

ચિત્ત ચોરી ગયો રે મારું કોઈ દેખાડો કહાનને,

કાંઈક કામણ કરીને મુજને ભૂલાવી ગયો દેહ ભાનને... ચિત્તો

ચિત્ત ચોરાઈ જાય તો માયાનાં બંધન તૂટી જાય, અને મુક્તદશાને પામી જાય. આપણે પ્રાર્થના કરીએ કે હે પ્રભુ ! અમારા ચિત્તને તમારા ચરણમાં આકર્ષણ થાય એવી કૃપા કરતા રહેજો. હવે આઠમા મંત્રમાં પ્રવેશ કરીએ.

-: મંત્ર ૮ ૐ શ્રી નારાયણાય નમઃ :-

નારા એટલે જળ, અનય એટલે શયન. જે ક્ષીર સમુદ્રના જળ ઉપર શેષનાગની શય્યામાં શયન કરે છે તેવા નારાયણને શતાનંદસ્વામી કહે છે, હું નમસ્કાર કરું છું. વેદમાં નારાયણને જ પ્રતિપાદન કર્યા છે. “નારાયણ” નામ પરાત્પર પરબ્રહ્મનો પ્રભાવશાળી મંત્ર છે.

ચોર ધનની ચોરી કરે અને નારાયણનું નામ પાપની ચોરી કરે. નારાયણના નામનો જપ કરે તેનાં અનંત પાપ નાશ થઈ જાય છે. હરિના નામ વિના આ જીવની ગતિ નથી. આ નારાયણ મંત્ર એવો શક્તિશાળી મંત્ર છે કે, નારાયણ નારાયણ જપવાથી અનેકનો ઉદ્ધાર થઈ ગયો છે, ને થાય છે. એવું આ ભગવાનનું નામ છે, ચાર વેદ પણ આ મંત્રનો જપ કરે છે, પરાત્પર બ્રહ્મનું મૂળ નામ છે નારાયણ. તુલસી દાસજી કહે છે-

લેને કો હરિ નામ હે, દેને કો અન્ન દાન ।

તરન કો આધીનતા, ડૂબનકો અભિમાન ॥

નારાયણ સમ કાંઈ નહિ, તપ તીરથ વળી યોગ ।

નામે પાતક છૂટીએ, નામે નાશે રોગ ॥

નારાયણ નામ જપવાથી જન્મ મરણના રોગ મરી જાય છે. ભવસાગરના ફેરા ટળી જાય છે.

-: પ્રભુ અમે ઘણીયાતા છીએ :-

ગઢપુરમાં લીલુડા લીંબડા નીચે શ્રીજીમહારાજ ઢોલિયા ઉપર બિરાજમાન છે. સામે સંતો અને હરિભક્તો બેઠા છે. મંદિરના ચોકમાં પંખીઓ દાણા ચણે છે, કલબલ કલબલ કરે છે, પ્રભુએ પૂછ્યું, “આ પંખીઓ રાત્રે ક્યાં રહેતાં હશે?” ભક્તોએ કહ્યું, “એમના માળામાં.” પ્રભુએ કહ્યું, “અત્યારે માળો છોડીને કેમ અહીં આવ્યાં હશે?” “મહારાજ ! ચણ ચણવા આવ્યાં છે.” મહારાજે કહ્યું, “ચણ ન ચણે તો ન ચાલે?” “મહારાજ ! ચણ ન ચણે તો ભૂખે મરી જાય.” મહારાજે કહ્યું, “ચણ ચણીને ક્યાં જાશે?” “પાછા એના માળામાં જશે.” મહારાજે પૂછ્યું, “એ ભૂલાં ન પડે?” “ના મહારાજ ! સૌ પોતપોતાના માળા શોધી લે, પણ પારકા માળામાં કોઈ ન જાય.” પછી શ્રીજીમહારાજે પૂછ્યું. “ઢોર હોય તે શું કરે?”

“મહારાજ ! ઢોર સીમમાં ચરવા જાય, ચરીને પોતાના ખીલે ઊભું રહે.”

પ્રભુએ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું, “ઘણીયાતું ઢોર ખીલે આવે પણ હરાયું ઢોર?” ભક્તોએ કહ્યું, “હરાયું ઢોર ખીલે આવે નહિ.” પ્રભુ બોલ્યા, “ઘણીયાતું એટલે શું ? અને હરાયું એટલે શું?” “જેનો માલિક હોય તેને ઘણીયાતું કહેવાય, અને રખડુ હોય તેને હરાયું ઢોર કહેવાય.”

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “તમે બધા સભમાં બેઠા છો તે ઘણીયાતા છો ? કે હરાયા ઢોર જેવા છો ? બીજું પક્ષી જેમ પોતાના માળામાં જ જાય ક્યારેય ભૂલે નહિ. તેમ તમે માળામાં આવો છો કે ભૂલા પડો છો ?”

બધા ચૂપ થઈ ગયા, શું જવાબ દેવો ? બે હાથ જોડી કહ્યું, “મહારાજ ! અમે સમજ્યા નહિ તમે સરખી રીતે સમજાવો.” ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “જે ભગવાનનું ભજન કીર્તન કરે, પૂજા પાઠ કરે, દાન ધર્માદા કરે, સત્સંગ સામૈયા કરે, જપ ને તપ કરે, સતત ભગવાનનું સ્મરણ કરે, તેને ઘણીયાતા કહેવાય. અને જે ભગવાનનું કાંઈ ન કરે, જે કાંઈ કરે તે માયા રાજી થાય તેવું જ કરે, પૂજા પાઠ કાંઈ ન કરે, ન ખાવાનું ખાય, ન પીવાનું પીવે, જ્યાં ત્યાં રખડે પણ મંદિરે દેવ દર્શન કરવા ન જાય, સાધુ સંતોનો દ્રોહ કરે તે બધાં ન ઘણીયાતાં છે, રખડુ છે ને હરાયાં ઢોર જેવા છે. તમે કેવા છો?” ત્યારે નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ તરત સુંદર મજાનું સમર્થ ઘણીનું કીર્તન ગાવાનું શરૂ કર્યું.

ધન્ય ધન્ય ધન્ય મારા સમરથ ઘણી રે, અટળક ઢળ્યા છે આ વાર,
શરણાગત પોતાના સંતની રે, વાલા મારા વેગે કરો છો વાર. ધન્યો
રાજી રહી છું જોઈ રાવલી રે, અંતરમાં વર્તે છે આનંદ;

નથી ડગમગ મારા દિલમાં રે, નિશ્ચય કહે છે નિષ્કુળાનંદ. ધન્યો

ભક્તજનોએ કહ્યું- “પ્રભુ અમે ઘણીયાતા છીએ, અમારાં ભાગ્ય કે તમે સાક્ષાત અમને મળ્યા છો, દેહ કે જીવ જે કહો તે તમે જ અમારું સર્વસ્વ છો. તમે અમારા જીવના ઘણી છો.”

ત્રણ વખત નારાયણ, નારાયણ, નારાયણ નામ લીધું તો મહાપાપી અજામિલ યમદૂતોથી બચી ગયો, ભવસાગરથી તારે એવું આ નામ છે. પૈસાની શુધ્ધિ દાનથી થાય, દેહની શુધ્ધિ સ્નાનથી થાય અને મનની શુધ્ધિ નારાયણનું નામ જપવાથી થાય, પ્રકાશિત મંત્ર છે. જનમંગળનાં પરાત્પર નારાયણને શતાનંદસ્વામી નમસ્કાર

કરીને નવમા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૯) ॐ શ્રી હરયે નમઃ

દુઃખને હરનાર તે “હરિ” ને હું નમસ્કાર કરું છું. હરિ, હરિ, હરિ એમ બોલ્યા કરીએ તો આપણાં દુઃખ હરાઈ જાય છે, કેવાં દુઃખને પ્રભુ હરે છે? દેહનાં દુઃખ, મનનાં દુઃખ, જન્મમરણ ગર્ભવાસનાં દુઃખોને હરે છે. માકડીયઋષિએ કહ્યું કે, “મૈયા ! આ તમારા પુત્રનું નામ હરિ રાખજો, એ નામ પાપને હરશે અને આપદાને પણ હરશે.”

અજાણતાં અગ્નિનો સ્પર્શ થાય, તો પણ એ દગાડે છે, ને જાણીને સ્પર્શો તોપણ દગાડે છે. તેમ અજાણે ભગવાનનું નામ લેવાઈ જશે તોપણ તેનાં પાતક બળી જશે. રોગી રોગથી અને દુઃખી દુઃખથી મુક્ત થાશે. તો પછી સજાગ થઈ હરિસ્મરણ કરવાથી દુઃખ પાસે આવે જ કેમ !

માનવીનાં મનમાં જ્યાં સુધી કામ હશે, ક્રોધ, ક્રોધ, લોભ, અહંકાર, ઈર્ષ્યા હશે અને હરિનો રસ નહિ હોય, હરિનું સ્મરણ નહિ હોય, ત્યાં સુધી એના દુઃખનું મૂળ ચાલુ રહેશે. ગમે તેટલી જીવનમાં સગવડ હશે પણ જો હરિના જપ નહિ હોય, પૂજા પાઠ વિગેરે નહિ કરે તો માનવીના હૃદયની પરમપદની યાત્રા થશે નહિ. સુખના સાગર શ્રીહરિ સુધી પહોંચાશે નહિ.

-: મારી પાસે સરસ ટીપું છે :-

દુઃખને હરે તેથી હરિ. તો કોઈનાં દુઃખ હર્યા ખરાં? હા અનેકનાં દુઃખ હર્યા છે. કળીયુગમાં પ્રત્યક્ષ બનેલી ઘટના છે, જામનગરનાં ઝવેરબાઈની આંખમાં દુઃખાવો ઉપડ્યો, ખમાય નહિ. ઝવેરબાઈનું નિયમ છે છેડાવ્રતનું. કોઈ પરાયા પુરુષને અડે નહિ, સાંખ્યયોગનું ચૂસ્ત રીતે પાલન કરે, સગાં સંબંધી બધાં ભેગાં થઈ ઝવેરબાઈને દવાખાને લઈ ગયાં.

વૈદ્ય ડોક્ટરને આંખડી બતાવી, સૌએ ઓપરેશન કરવા સમજાવી; છેડાવ્રત આજ છૂટે લાજ રાખો પ્રભુજી ! સ્વામિનારાયણ સત્ય છે.

ડોક્ટરે કહ્યું, “ઓપરેશન કરવું પડશે, ઝામરવા છે.” હવે શું કરવું? બીજો દિવસ નક્કી થયો કે કાલે ઓપરેશન થશે, ત્યારે વહેલી સવારે ઝવેરબાઈ પાડોશી બહેનોની સાથે દર્શન કરવા મંદિરે આવ્યાં, ધીમે ધીમે પ્રદક્ષિણા ફરે છે, મનથી

શ્રીહરિનો જાપ કરે છે.

એકદમ પીડા ઉપડી, તેથી બેસી ગયાં. ત્યાં ભગવાન સ્ત્રીના રૂપમાં ટીપું લઈને આવ્યા અને કહ્યું, “બા કેમ બેસી ગયાં છો?” ઝવેરબાઈએ કહ્યું, “પીડા બહુજ થાય છે, તેથી બેસી ગઈ છું.” સ્ત્રીના રૂપમાં ભગવાને કહ્યું, “લ્યો બા સૂઈ જાવ. મારી પાસે સરસ ટીપું છે તે નાખી દઉં, હમણાં સારું થઈ જશે.”

હરિએ નાખ્યું ટીપું નિજ હાથે, મહાઅમૃતમય હાથ મૂકી માથે; દુઃખ કાપ્યું સુખ આપ્યું દીનાનાથે પ્રભુજી ! સ્વામિનારાયણ સત્ય છે.

પ્રભુએ ટીપું નાખી ફૂંક મારી, ને માથા ઉપર હાથ ફેરવીને કહ્યું, બા થોડીવાર પછી આંખ ખોલજો.” આટલું બોલી પ્રભુ અદૃશ્ય થઈ ગયા. જ્યાં આંખ ખોલી ત્યાં દીવા જેવું ચોખ્ખું દેખાવા માંડ્યું અને પીડા સાવ ટળી ગઈ. પછી તો જીવ્યાં ત્યાં સુધી મોતી પરોવી લે તેવી નજર રહી.

આવો છે પ્રભુના નામનો જાપ કરવાનો પ્રભાવ. હરિને વંદના કરી શતાનંદસ્વામી દશમા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

-: મંત્ર (૧૦) ॐ શ્રી હરિકૃષ્ણાય નમઃ :-

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમો આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિને હરો છો. કૃષ્ણનો અર્થ થાય પોતાના સ્વરૂપમાં આકર્ષે, માકડીયઋષિ કહે છે- મૈયા ! બે નામ ભેગાં કરીને એનું નામ હરિકૃષ્ણ પણ કહી શકાશે, હરિકૃષ્ણ “હરિકૃષ્ણ” મંત્રને હરતાં ફરતાં દરેક ક્રિયામાં જો કોઈ અખંડ જપ કરશે તો તેનું મન સ્થિર થશે. હૃદયમાં પ્રકાશ થશે, મન આડું અવડું દોડધામ નહિ કરે. માટે આ જનમંગળના મંત્રો એક બીજાથી ચડિયાતા મંત્રો છે, દિવ્ય છે. જીવનાં હૃદય ભુવનમાં જ્ઞાનદીપક પ્રગટાવનારા છે. જેમ સાબુથી વસ્ત્રનો મેલ જાય છે, તેમ આ મંત્ર જપવાથી મનના મેલ ધોવાય છે.

વ્રત ઉપવાસાદિકે કરીને ગમે તેવા દેહને સૂકવી નાખે, તો પણ જેવું ભગવાનનું નામ જપવાથી મન નિર્વિષયી, નિર્વિકારી અને નિર્મોહી થાય છે. તેવું તપ કરવાથી પણ થતું નથી. દેહનો ખોરાક અન્ન છે, અને અન્ન દેહનું જીવન છે. તેવી જ રીતે ભક્તિનું જીવનપ્રાણ હરિકૃષ્ણ મહારાજ છે. હરિકૃષ્ણ મંત્ર જન્મમરણરૂપી મહારોગનો

નાશ કરનારી સંજીવની ઔષધી છે, અમૃત છે.

અમૃત પીવે તે અમર થાય તેમ આ નામામૃત છે તે અમૃત છે, ભગવાને કલ્યાણ કરવાના ઘણા સહેલા રસ્તા રાખ્યા છે, આ સાવ સહેલો રસ્તો છે. એક ટકાનો પણ ખર્ચ નથી. સેવાપૂજા કરો, મનથી પ્રભુનું નામ લો, દેહ સાજો ન હોય તો સૂતાં સૂતાં ભગવાનનું નામ લ્યો. ભગવાન વિના બધું નકામું છે.

દેહથી કામ કાજ કરતા રહો, મુખથી પ્રભુને જપતા રહો, તમારું કામ સફળ થશે, તમને કામમાં ભગવાન મદદ કરશે, તમને સંસારનાં કામનો ભાર નહિ લાગે. ને જે કામ કરશો તે ભગવાનના નામની સાથે કરશો તો તમારું કામ બધું પવિત્ર થશે, એક વાતનો ખટકો રાખવો, ભગવાનને ન ભૂલો, ભગવાનને તમે નહિ ભૂલો તો ભગવાન તમને નહિ ભૂલે, ભગવાનને તમે નહિ છોડો તો ભગવાન તમને નહિ છોડે, ભગવાનનાં નામને પકડી રાખો.

ભગવાનનું નામ સ્મરણ કરે તેનાં દુઃખ દૂર થાય જ છે. પણ ભગવાનનાં ચરણરજથી પણ દુઃખ દૂર થાય છે આપણા ધર્મગ્રંથોમાં એક કથા છે. ચરણરજનો અદ્ભૂત મહિમા છે.

-: અહીં ખુદાની ચરણરજ હોવી જોઈએ :-

વડોદરાના રાજા સયાજીરાવ સરકારના મુખ્ય મંત્રી મીર સાહેબ તેઓ જ્ઞાતિએ મુસલમાન હતા. તેનો પગાર બાર મહિનાનો ત્રણ લાખ રૂપિયા હતો. તે વખતમાં બહુ કહેવાય, સરકારના માનીતા મંત્રી, પણ કર્મયોગે માથું સખત દુઃખ્યા જ કરે. રાત દિવસ જરાય ઊંઘ ન આવે. તેથી શરીર ફીકું, પીળું, દુબળું ને સુસ્તીવાળું ફેફર થઈ ગયું. ઘણી દવાઓ કરી કાંઈ ફરક પડ્યો નહિ. મીરસાહેબે જુનાગઢના પીરાણા પીરની માનતા કરી કે, મારું દુઃખ મટી જશે તો અઠ્યાવીશ હજારની સુંદર ચાદર પીરને ઓઢાડીશ.

કાંઈ ફરક પડ્યો નહિ. છતાં પણ માનતા ઉતારવા માટે જુનાગઢ જાય છે. સયાજી રાજા પાસે મંત્રી રડી પડ્યા, દુઃખ ભલાભલાને રડાવે છે. સરકારે કહ્યું, ચિંતા ન કરો હું તમને બધો બંદોબસ્ત કરી આપું, દશ ઘોડેશ્વાર જાવ આ સાહેબ સાથે. ભોઈને કહ્યું- તમે આઠ જણા પાલખી લઈ જાવ. વારા ફરતી ઉપાડજો. સાથે ખૂબ પૈસા પણ આપ્યા, તે પાલખીમાં મીરસાહેબ સૂતા રહેતા, બેસાતું નહીં એવી માથામાં પીડા હતી.

નવ દિવસે જુનાગઢ પહોંચ્યા, ત્યાં પીરને પગે લાગી પાંત્રીસ હજારની ચાદર ઓઢાડી, છ દિવસ ત્યાં રોકાયા, પણ દુઃખાવામાં જરાય ફેર પડ્યો નહિ. તેથી નિરાશ થઈ ગયા, હવે શું કરવું? પાછા ફર્યા, રસ્તામાં ગઢપુરની નજીક રાધાવાડી છે ત્યાં પાલખી ઉતારી વિશ્રાંતિ લીધી, પછી સફેદ પછેડી પાથરી ઉત્તર તરફ મીરસાહેબ નમાજ પઢવા માથું ધરતીમાં નમાવ્યું, પ્રભુ અને સંતોના ચરણરજથી અંકિત પૃથ્વીની માટી માથાંને અડી ત્યાં તો મીરસાહેબ ઢડી પડ્યા. શાન્તિ શાન્તિ થઈ ગઈ, ઘસઘસાટ ઊંઘી ગયા, બધા જોતા જ રહી ગયા.

આતો નવાઈની વાત છે. નમાજ પઢતાં ઊંઘી ગયા. ભલે થોડીવાર ઊંઘી જાય. કલાક પછી જાગ્યા અને વાત કરી કે- અહીં ચોક્કસ ખુદાની ચરણરજ હોવી જ જોઈએ. અહીં ખુદાના ઓલિયા પણ આવ્યા હશે. નહિતર આવું બને નહિ. આ પવિત્ર સ્થાન છે.

ત્યાં સામે સચ્ચિદાનંદસ્વામી પ્રભુનું સ્મરણ કરતા કરતા શાકભાજી વીણે છે, ત્યાં મીરસાહેબ ગયા અને પૂછ્યું, ‘ફકીરજી ! અહીં આજુબાજુની જગ્યામાં ક્યાંક ખુદા છે?’ સ્વામીએ કહ્યું, હા છે. નજીકમાં ગઢપુર ગામે દાદાખાચરના દરબારમાં છે. કેમ પૂછવું પડ્યું? ‘ત્યારે મંત્રીએ વિસ્તારથી વાત સંભળાવીને કહ્યું કે,’ આ ભૂમિ નિર્ગુણ અને સાત્ત્વિક છે. અલ્લાના સંબંધવાળી રજ છે. તો મને એ અલ્લા મળશે?’ ‘હા ચોક્કસ મળશે, ચાલો મારી સાથે.’

દાદાના દરબારમાં પ્રવેશ કરતાની સાથે હૃદયમાં શાંતિ છવાઈ ગઈ, અને દુઃખ હરાઈ ગયું, શ્રીજીમહારાજ પાસે બધી વિસ્તારીને મીરસાહેબે વાત કરી. ભગવાનનો ગુણ આવ્યો દુઃખ માત્ર દૂર થઈ ગયું. પછી વર્તમાન ધરાવી ભગવાન સ્વામિનારાયણના આશ્રિત થયા, આ છે પ્રભુની તથા સંતની ચરણરજનો પ્રતાપ. હવે પછીનો મંત્ર છે તે બહુ લાડલો છે.

મંત્ર (૧૧) ૐ શ્રી ઘનશ્યામાય નમઃ

‘‘ઘન’’ નો અર્થ થાય મેઘ (વરસાદ) અને ‘‘શ્યામ’’ નો અર્થ થાય કાળો રંગ, ભગવાન ગૌર નથી પણ શ્યામ છે, ભીનેવાન છે. વરસાદ વરસે ત્યારે આકાશ ઘેરાઈ જાય અને વરસ્યા પછી આકાશનો રંગ જેવો શ્યામ હોય તેવા શ્યામ છે. આ ‘‘ઘનશ્યામ’’ નામ ભગવાનનું હુલામણાનું નામ છે, મૈયા ભક્તિદેવીએ પાડેલું આ

લાડલું નામ છે. (ધનશ્યામ)

-: અંતરનો કયરો ઘોઘ નાખ્યો :-

મેઘનું કામ શું ? સૃષ્ટિમાં વરસવાનું. ભેદભાવ વગર બધેજ વરસે, ડુંગર ઉપર ન વરસે અને ખેતરમાં જ વરસે એમ નહિ, ભેદભાવ વગર બધેજ વરસે, સત્સંગીના ખેતરમાં વરસે અને કુસંગીના ખેતરમાં ન વરસે એમ નહિ, એ બધેજ વરસે, વરસે તો શું કરે ? ખેતરમાં વરસે તો મોલ ઊગી નીકળે. ડુંગરમાં વરસે તો કાંટા, કાંકરા ધોઈ નાખે. રોડ ઉપર વરસે તો ગંદા મેલને ધોઈ નાખે. એમ ધનશ્યામ આ જગતમાં વરસાદની જેમ વૃષ્ટિ કરી છે હો !!! કેવી વૃષ્ટિ કરી ? જે મુમુક્ષુ જીવાત્મા છે, તેના હૃદયમાં ભક્તિના છોડ ઊગી નીકળ્યા.

ડુંગર જેવા પાપીનાં કાંટા, કાંકરા રૂપી પાપને નષ્ટ કરી એના જીવનના મેલ ધોઈ નાખ્યા. જુઓ વાલિયો ભીલ. ડાકુ એવા કાળમીટ ડુંગરને ધોઈને ચોખ્ખો ચટ કરી, વાલિયામાંથી વાલ્મીકિ ઋષિ બનાવી દીધો. જુઓ રૂડિયો રખડુ. જંગલમાં ભટકનારો, હિંસક, માંસાહારી એવા પાપના પર્વતને ધનશ્યામે ધોઈને રૂડા ભગત બનાવી દીધા. મુંજાસુરને મોક્ષને માર્ગે ચડાવી દીધો. જોબન લૂંટારો પર્વત જેટલાં પાપ, તે પાપને ધનશ્યામે ધોઈ નાખી, અંતઃકરણ ચોખ્ખું ચટ કરી દીધું કેવા વરસી પડ્યા છે ધનશ્યામ ? ઉપલેટાનો વેરો લૂંટારો. ધોળે દિવસે જાન લૂંટનારો, પાકો ચોર, તેને સત્સંગના રંગે રંગી અંતરનો કયરો ધોઈ નાખ્યો. વનવિચરણ વખતે જે કોઈ રસ્તામાં જીજ્ઞાસુ, મુમુક્ષુ મળ્યા એના હૃદયમાંથી વાસના ને વિકારનો વિનાશ કરી નાખ્યો. અષાઢી મેઘની જેમ ધનશ્યામ વરસી પડ્યા છે. સ્વામી નિષ્કુળાનંદજી ગાય છે.

અષાઢી મેઘે આવી કર્યાં રે, ઝાઝાં બિજાં ઝાકળ; પુરુષોત્તમ પ્રગટી રે.

પુર ચાલ્યાં તે પૃથવીયે રે, ધોયા ધરતીના મળ; પુરુષોત્તમ પ્રગટી રે.

ગાજ વીજ ને વર્ષવું રે, અગમ સુગમ કર્યું સોય; પુરુષોત્તમ પ્રગટી રે.

સહુજનને સુખ આપિયાં રે, દુઃખી રહ્યું નહિ કોય; પુરુષોત્તમ પ્રગટી રે.

ધનશ્યામનું કામ શું ? વરસવાનું. ધનશ્યામનું ધ્યાન ધરે, જપ કરે, માળા ફેરવે, પ્રદક્ષિણા કરે, દર્શન કરે તો ધનશ્યામ એના પર વરસી પડે. વરસી પડે તો શું થાય ? તો તેને ધનશ્યામ મહારાજ સારી તેજસ્વી બુધ્ધિયોગ આપે છે.

तेषां सततं युक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ।

दद्यामि बुध्दियोगं तं येत मामुपयान्ति ते ॥

ભગવાન કહે છે પ્રેમ પૂર્વક મારું ભજન ભક્તિ કરવાવાળાને હું બુધ્ધિયોગ આપું છું. જેથી મને પામવાને એ જલદીથી શક્તિમાન થઈ શકે, જેથી તે કથા કીર્તનમાં રસ લેતો થાય છે. શતાનંદ સ્વામી કહે છે મારા ઈષ્ટદેવ એવા ધનશ્યામમહારાજને હું વારંવાર નમસ્કાર કરું છું.

મંત્ર (૧૨) ૐ શ્રી ધાર્મિકાય નમઃ :

શતાનંદ સ્વામી કહે છે હે પ્રભુ ! તમે ધાર્મિક છો, તમોને ધર્મનિષ્ઠા પ્રધાન છે. ગમે તેવો પ્રસંગ હોય તોય ધર્મને ક્યારેય જતો નથી કરતા. અને સૌ ભક્તજનોને પણ ધર્મમાં અચળ રહેવા વારંવાર ઉપદેશ આપો છો.

શ્રીજીમહારાજ વચનામૃતમાં કહે છે કે, “ધર્મવાળા અમને બહુ ગમે છે ધર્મવાળા પાસે અમો અખંડ રહીએ છીએ.” કેવી સુંદર ધર્મની વ્યવસ્થા બાંધી છે. સ્ત્રી પુરુષોનાં મંદિરો જુદાં કર્યાં અને સદાચારની પ્રવૃત્તિ કરી. સ્ત્રીએ પુરુષનો સ્પર્શ ન કરવો. પુરુષે સ્ત્રીનો સ્પર્શ ન કરવો. આવી મર્યાદા બાંધી શા માટે ? ધર્મને લાંબાકાળ સુધી ટકાવવા માટે. સ્ત્રી પુરુષોનો જરાય ભેળીસાળો ન રાખ્યો.

શ્રીજીમહારાજે રંગ ઉત્સવ ઘણી જગ્યાએ કર્યાં, પણ સ્ત્રી સ્ત્રીઓમાં રંગે રમે અને પુરુષ પુરુષોમાં રંગે રમે. ધર્મને જરાય ઢીલો થાવા ન દીધો. પુત્રનો ધર્મ છે કે માતા પિતાની સારી રીતે પ્રેમભાવથી સેવા કરવી. તો એ ધર્મની ફરજ સ્વામિનારાયણ ભગવાને પુરી કરી. વિશ્વના નિયંતા છે છતાં મા-બાપને દરરોજ પગે લાગે અને સેવા કરે. એવા ભગવાન ધાર્મિક છે.

-: ધર્મ પ્રભુનું હૃદય છે :-

ભક્તિમાતા બિમાર થયાં ત્યારે ધનશ્યામ મહારાજ માના ખાટલાની પાંગતે બેસીને માના પગ દાબે. જોઈતું કરતું બધું આપે. માતા-પિતાની ખૂબ સેવા કરી. ધર્મનો માર્ગ શિખવાડ્યો. કોઈ વડીલ સામે આવે તો ધનશ્યામ મહારાજ નમસ્કાર કરે, કુશળતા પુછે. આવા વિવેકરૂપી ધર્મને ધારણ કરનારા છે.

ધનશ્યામ મહારાજે ધર્મનું કેવું પાલન કર્યું ? જ્યાં મોકલ્યા ત્યાં ગયા. ભક્તિ માતા કહે “ધનશ્યામ બળતણ થઈ રહ્યું છે. તો બળતણ લેવા જાય. લોજમાં

મુક્તાનંદસ્વામી કહે, “સરજુદાસ ! યાત્રાળુ માટે અથાણું કરવું છે, તો ચીંભડાં લઈ આવો.” તો તરત તૈયાર થઈ જાય. ધર્મ પ્રભુનું હૃદય છે. ધર્મને તમે સાચવશો તો ધર્મ તમને સાચવશે. સ્વામી નિષ્કુળાનંદજી ગાય છે.

ધર્મે હાલવું ધર્મે ચાલવું, ધર્મે લેવું ને દેવું વળી ।
ધર્મે રહેવું ધર્મે કહેવું, ધર્મે લેવી વાત સાંભળી ।
સર્વે કામ ધર્મે કરવાં, ધર્મ મૂકી ન કરવું કાંઈ ।
સર્વે કાળે એમ સમજી, રહેવું સદાય ધર્મમાંહી ॥

ધર્મનું તન મન અને ખરા ખંતથી સેવન કરવું જોઈએ. જીસને ધર્મ સંપાદન નહિ ક્રિયા એસા ધર્મહીન નાસ્તિક આદમી જિંદા હો તોભી મુડદે જેસા હૈ । દેહ જીવકો આધાર હૈ, વૈસી જિંદગી ધર્મ કે આધાર પર હૈ.

धर्म एव हतो हन्ति, धर्मो रक्षति रक्षितः ।

જે ધર્મનું રક્ષણ કરે છે તેનું ધર્મ રક્ષણ કરેછે, મીઠા વિનાનું ભોજન નીરસ છે. તેમ ધર્મ વિનાના અધાંજ સાધનો વ્યર્થ, નિર્બળ અને લૂખાં છે. કોઈ પંચાગ્નિ તાપે, કોઈ ભલેને આખા ભારતની યાત્રા પગે ચાલીને કરે, કોઈ ચાર વેદ કંઠસ્થ બોલી શકે, યજ્ઞો કરીને ભૂમિને કુંડોથી ભરી દે, ગમે તેટલી ભક્તિ કરે, જપ કરે, સ્વાધ્યાય કરે, પ્રદક્ષિણા કરે, દંડવત્ કરે, પણ જો તેમાં ધર્મ નથી, તો બધું જ નકામું છે. ધર્મ વિના મોક્ષ થતો જ નથી. જેમ વાંઝિયા પુરુષ થકી સ્ત્રીને ક્યારેય સંતાનરૂપી ફળની પ્રાપ્તિ થતી નથી, તેમ ધર્મ વિના ગમે તેટલા જપ, તપ, વ્રત, દાન, પુણ્ય કરો તો પણ કોઈ ફળ કે પુણ્ય મળતું નથી. સર્વ સુખનું મૂળ ધર્મ છે.

શતાનંદ સ્વામી ધર્મને ધારણ કરનાર એવા ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને વંદન કરી ૧૩ માં મંત્રમાં પ્રવેશ કરે છે.

-: મંત્ર (૧૩) ॐ શ્રી ભક્તિનંદનાય નમઃ :-

ભક્તિપુત્ર એવા હે પ્રભુ ! તમોને નમસ્કાર, ભગવાન કેવળ ધર્મથી પ્રગટ થતા નથી. તેમ ભગવાન કેવળ ભક્તિથી પ્રગટ થતા નથી. ધર્મ અને ભક્તિના સહિયારા પ્રયાસથી ભગવાન પ્રગટ થાય છે.

મૈયા ભક્તિદેવીનું મન પ્રભુમાં એટલું તરબોળ થયું, એટલું તરબોળ થયું... ભગવાન ભક્તિ સામે પ્રગટ થયા ! ભગવાન બોલ્યા છે, “મૈયા માગો આપની શી

ઈચ્છા છે ? તમને જે જોઈએ તે આપું, રાજ, સાજ, સુખ, સંપત્તિ શું જોઈએ છે ?” ભક્તિમાતાએ કહ્યું, “પ્રભુ ! એ નાશવંત પદાર્થને હું શું કરું ? તમે મળ્યા તમારાં દર્શન થયાં એ ઘણું છે. એમાં બધું જ આવી ગયું છતાં એક ઈચ્છા છે.” “શી ઈચ્છા છે ?” “તમારા જેવો પુત્ર આપો ?” ભગવાન બોલ્યા છે, “મૈયા મારા જેવો તો હું એક જ છું.” “તો તમે જ મારે ત્યાં પુત્ર થઈને પધારો. પ્રભુ ! હું તમારી માતા બનીશ ત્યારે તમે મારા ખોળામાં બેસીને સ્તનપાન કરશો પા પા પગલી ચાલશો, મારી આંગળીના ટેકે તમને ચલાવીશ, સરસ મજાનાં હાલરડાં ગાતી ગાતી તમને ઝુલાવીશ. તમારા મુખમાં કોળીયા દઈશ, વ્હાલ કરીશ, ચુંબન કરીશ આવો લાભ તો જંગલના જોગીને પણ ક્યાંથી મળે ? માટે તમે મારા પુત્ર થઈને આવો.” ભગવાન કહે, “ભલે મા ! હું તમારે ઘરે દીકરો થઈને ચોક્કસ આવીશ.” તે પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ છપૈયાની પવિત્ર ભૂમિમાં પગલાં પધરાવ્યાં. મૈયા પ્રેમવતીને ત્યાં પ્રગટ થયા. અનેક લીલા કરીને છપૈયાને ઘેલું ઘેલું કરી દીધું. દયાનંદ સ્વામીએ કીર્તનમાં સરસ વર્ણન કર્યું છે.

જીવનજી જોવારે સખી જીવનજી જોવા,

છપૈયામાં ચૂંપે ચાલો જીવનજી જોવા.

પ્રેમવતી સુત પાતળિયાને ચિત્તમાં પ્રોવા,

શામળિયા સંગાથે રહીએ, મનના મળ ધોવા.. જીવનજી

ઘનશ્યામના પ્રાગટ્ય પછી તો છપૈયામાં અનેક દેવતાઓ અને ઋષિઓ દર્શન કરવા આવે, જુદા જુદા પ્રકારની ભેટ લાવે, બાળ ઘનશ્યામની એક સરસ ટેવ હતી, હેતથી હાથ ઝાલીને મળતા અને પ્રેમભાવ વ્યક્ત કરતા.

શ્રીઘનશ્યામ સલુણાજીને હેત તણો હેવા,

દર્શન કારણ દોડી આવે સનકાદિક જેવા .. જીવનજી

બાળ ચરિત્ર કરેછે મોહન મનડાંને મોહવા,

દયાનંદ કહે હેતે જોઈએ હરિનો હેવા.. જીવનજી

નંદનંદન ભક્તિનંદને અનેક લીલા કરી છે. છપૈયામાં તેનું હમેશાં વાંચન અને શ્રવણ કરવું અને નિષ્કામ ભાવે ભક્તિ કરવી. ભક્તિ કરતાં કરતાં કોઈ આશા રાખવી નહિ. ભક્તિનું ફળ ભોગ નથી, ભક્તિનું ફળ ભગવાન છે. ભક્તિનું ફળ સંસાર સુખ નથી, સંપત્તિ નથી, સંતતિ નથી, ભક્તિનું ફળ ભગવાન છે. કેટલાક એવું સમજે છે કે- ભક્તિ કરીએ તો બહુ પૈસા આપે, ભક્તિનું ફળ પૈસા નથી,

ભગવાનની ભક્તિ ભગવાન માટે કરો.

ભગવાનને ખબર છે. તમારા જીવનમાં જેની જરૂર છે તે ભગવાન આપે છે. નાસ્તિકને આપે છે તો દાસને કેમ નહિ આપે ? પણ તમે માગવામાં ઉતાવળ ન કરો. માગવાથી પ્રેમ ઓછો થાય છે. ભગવાન માગ્યા વિના બધું જ આપે છે.

તમે કહેશો કે પૈસા માગીએ, દીકરા માગીએ એમાં શું ખોટું છે ? ખોટું બહુ નથી તો સારું પણ નથી. તમારા ઘરમાં શું છે, શું નથી તે બધું ભગવાન જાણે છે. પ્રભુ લાયકાત પ્રમાણે અને વિવેકથી આપે છે. ભક્તિમાં જેવો આનંદ છે, તેવો મુક્તિમાં નથી. મુક્તિ તો ભક્તિની દાસી છે, શ્રેષ્ઠ ભક્તજનો મુક્તિ માગતા નથી, સદાય ભક્તિ જ માગે છે. મીરાંબાઈ સરસ કીર્તન ગાય છે.

--: ભક્તિ શ્રેષ્ઠ ઉત્તમ સાધન છે :-

હરિની ભક્તિ જાણો રે સુખ ભંડાર છે રે લોલ,

કામદુદા છે ઉત્તમ, કાષ્ટમાં ખાવના ચંદન;

શામળિયાની ભક્તિ એ છે અણમોલ સાધન ... હરિ

નિરઘનીયાનું નાણું માંડું સુધારી લેજો ટાણું,

મીરાંબાઈ કહે છે હું ભક્તિને શું વખાણું ... હરિ

મીરાંબાઈ કહે છે, જગતમાં પર્વતો ઘણા છે પણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ પર્વત હિમાલય છે. પાત્રમાં અક્ષયપાત્ર ઉત્તમ છે, પક્ષીઓમાં ગરુડજી ઉત્તમ છે, સાત ધાતુમાં સુવર્ણ ઉત્તમ છે, પ્રકાશ આપવામાં સૂર્ય ઉત્તમ છે, તેમ પ્રભુને પામવામાં ભક્તિ ઉત્તમ છે. ભક્તિ કરવાથી બ્રહ્મચર્ય પાળવાની શક્તિ આવે છે. તે મંત્રને સારી રીતે સમજીએ.

મંત્ર (૧૪) ૐ શ્રી બૃહદ્વ્રતધરાય નમઃ

બૃહદ એટલે ઉત્તમ, શતાનંદસ્વામી કહે છે- પ્રભુ ! તમે ઉત્તમ વ્રતને ધારણ કરનારા છો. ઉત્તમ વ્રત કયું કહેવાય ? બ્રહ્મચર્ય વ્રત ઉત્તમમાં ઉત્તમ વ્રત છે. બ્રહ્મ એટલે ભગવાન, ચર્ય એટલે ભગવાનને પામવું, ભગવાન સ્વામિનારાયણ બ્રહ્મચર્યનો પાયો રોપવા આવ્યા છે, અનેક ભક્તજનોને બ્રહ્મચર્ય પાલન કરવાની શક્તિ આપે છે. બ્રહ્મચર્ય રાખવાથી શું ફાયદો થાય છે ? બ્રહ્મચર્ય રાખવાથી અનેક ફાયદા થાય છે.

બ્રહ્મચારીની બુધ્ધિ કુશાગ્ર અને વિશાળ બને છે, તેનો અવાજ મોહક હોય

છે. તેની વાણી પ્રશંસનિય હોય છે. તેની સ્મરણ શક્તિ સારી હોય છે, તેનો સ્વભાવ આનંદી અને ઉત્સાહી હોય છે, તેનું મુખ તેજસ્વી હોય છે, તેને થાક બહુ ઓછો લાગે છે, શક્તિ જળવાઈ રહે છે, તેની ઈન્દ્રિયો સંયમિત હોય છે, આમ બ્રહ્મચર્યનો અપાર મહિમા છે.

બ્રહ્મચર્ય પાલન કરનાર મનુષ્યનું શરીર સુંદર હૃષ્ટ પુષ્ટ અને નિરોગી હોય છે, ચેતના અને મેઘા સ્મરણ શક્તિ, પાચન શક્તિ વિગેરેનો ઉત્તમ રીતે વિકાસ પામે છે. બ્રહ્મચર્ય એટલે અષ્ટ પ્રકારે સ્ત્રીનો ત્યાગ, સ્ત્રી હોય તેમણે પુરુષનો ત્યાગ કરવો. તપ એ તપ નથી, બ્રહ્મચર્ય એજ ખરું તપ છે.

--: યુવાની આવશે ત્યારે ખબર પડશે :-

શ્રીજીમહારાજ કહે છે- અમને નિષ્કામી વ્રત બહુ ગમે છે, અને જેને નિષ્કામી વ્રતમાન દેઠ હોય તેનાથી અમે હજાર ગાઉ દૂર હોઈએ તો પણ પાસે જ છીએ.

બાળ ઘનશ્યામે અગ્યાર વરસની વયે વન પ્રયાણ કર્યું, ફરતાં ફરતાં નેપાલ પ્રદેશમાં આવ્યા. ત્યાં મહાદત્ત રાજાને મળ્યા. તેની બહેન મયારાણી બહુ ભાવિક અને પ્રેમીલાં, બાલાયોગીને જોયા કે તરત તેનું મન એના રૂપમાં ખેંચાઈ ગયું, કેવા અદ્ભુત યોગીરાજ છે ! નીલકંઠવર્ણીનું રૂપ ભલાભલાને મોહિત કરી દે એવું છે. મયારાણીએ કહ્યું, “બાલાયોગી ! તમે અહિ જ રહો, હવે ક્યાંય જવાનું નથી, આ મારી બે દીકરી છે તેને તમારી સાથે પરણાવી દઈએ.”

પ્રભુએ કહ્યું, “અમારે પરણવું નથી અને અમારે શરણે જે આવશે તેને પણ પરણવા દેવા નથી,” મયારાણીએ કહ્યું, “શું કહો છો ? હજુ તમે નાના છો બાળબુદ્ધિ છે એટલે પરણવાની ના પાડો છો. પણ જુવાની આવશે ત્યારે ખબર પડશે.” મયારાણી કહે છે :-

જ્યારે થાશે જોબન જોર પછી પસ્તાશો,

મળી કોઈ વૈરાગ્ય નાર લઈ ભાગી જાશો. મળી બુટોલપુરો
યોગીરાજ જુવાની એવી છે કે સ્ત્રી વગર નહિ રહી શકો. માટે મારું માનો.

ગ્રહો કુંવરી મારી દોય રાજા કરી સ્થાપું,

ઘણાં ગામ દંતીને અશ્વ પેદલ હું આપું... મળી બુટોલપુરની

સુણો નીલકંઠ વર્ણીન્દ્ર સુખદ મમ વાણી.

આ મારી બંને દીકરી અને આ રાજપાટ બધું તમને સોંપી દઈએ. તમે

અમારા જમાઈ થઈ જાવ. મયારાણીને પ્રેમ ઉભરાયો કે આ યોગીરાજને દીકરો ન બનાવી શકી પણ જો જમાઈ થઈ જાય તો પણ એના સંબંધે મારું પણ કલ્યાણ થઈ જાય. બહુ રૂપાળા છે. એને જોઈને મને હેત ઉભરાય છે. એવું સાંભળી ભગવાન બોલ્યા, “શું કહો છો મયારાણીજી ?”

એવાં મર્મ ભરેલાં વેણ સુણી સુખધામી

કહે શુક્રજી જેવા કૈક કહું નિષ્કામી.. મળી બુટોલપુરની

નીલકંઠવર્ણીએ કહ્યું, “હું તો નહિ પરણું, પણ મારે શરણે આવશે તેને શુકદેવજી જેવા અનેક સંતો તૈયાર કરીશ. તમે અમારી ચિંતા ન કરો.” આવું કહી પ્રભુ તે જ રાત્રીએ એકલા છાના માના ચાલી નીકળ્યા. પ્રભુ બૃહદ્રતધારી છે. પ્રભુને બ્રહ્મચર્યવ્રત બહુ વહાલું છે.

-: હું પણ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળીશ :-

નીંગાળા ગામના આહીર દાન ભક્ત હતા. તે એક વખત ગઢપુરમાં શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન કરવા આવ્યા. શ્રીહરિને નમસ્કાર કરી દાન ભક્ત ભક્તોની સભામાં બેઠા અને બાઈઓની સભામાં એમનાં પત્ની બેઠાં.

તે વખતે શ્રીહરિએ કહ્યું, “આ દાન ભક્ત તો મુક્તરાજ છે અને બ્રહ્મચર્ય પાળવામાં શ્રદ્ધાવાળા છે.”

બસ આટલી મહારાજની વાણી સાંભળીને દાન ભક્તે નિશ્ચય કરી લીધો કે મારે આ જન્મે અખંડ બ્રહ્મચર્યવ્રત પાલન કરવું છે. દંપતી ગઢપુરથી પોતાને ગામ આવ્યા, ભગતે પોતાનાં પત્નીને કહ્યું; “દેવી ! આજથી તમે મારી મા, બહેન અને દીકરી સમાન છો. મારે આખી જિંદગી બ્રહ્મચર્યવ્રતનું પાલન કરવું છે. માટે તમારે રાજી બુશીથી બીજું ઘર કરવું હોય તો મારો રાજીપો છે. બાકી મારે સંસરી થવું નથી. સંત તરીકે રહેવું છે.”

આ વાત સાંભળી બાઈ બોલ્યાં “હે દેવ ! આપ શું કહો છો ! એકવાર તમારા નામનો ચૂડલો પહેર્યો, સેંથામાં સિંદૂર પૂર્યું, તમારા નામની ચૂંદડી ઓઢી, હવે બીજાને વરીને શું કરવું છે ? જેમ તમારી પ્રતિજ્ઞા છે, તેમ મારી પણ પ્રતિજ્ઞા છે. હું પણ બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળીશ.” આવી રીતે શ્રીહરિની વાણી માત્રથી મુમુક્ષુ જીવાત્માઓ બ્રહ્મચર્યવ્રત પાડવા તત્પર થતા.

બૃહદ્રત ધારણ કરનારા એવા પ્રગટ પુરુષોત્તમને નમસ્કાર કરી શતાનંદ

સ્વામી પંદરમા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૧૫) ૐ શ્રી શુદ્ધાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે— શુદ્ધ સ્વરૂપ એવા ઈષ્ટદેવ પુરુષોત્તમનારાયણને હું નમસ્કાર કરું છું. હે પ્રભુ ! તમે શુદ્ધ સ્વરૂપ છો. કેવા શુદ્ધ સ્વરૂપ છો ? તો પ્રભુ ! તમારું જીવન શુદ્ધ, વિચાર શુદ્ધ, નેત્રો અને કાર્ય પણ શુદ્ધ છે.

હે પ્રભુ ! તમારી લીલા શુદ્ધ છે, તમારી વાણી શુદ્ધ છે, તમારું સમગ્ર સ્વરૂપ પવિત્ર અને શુદ્ધ છે. કહેતાં મંગળ છે. પ્રભુનું નામ મધુર, પ્રભુની લીલા મધુર, પ્રભુનું હસવું મધુર, સ્વયં મધુર સ્વરૂપ છે.

પ્રભુની આંખ કેટલી શુદ્ધ અને પવિત્ર છે ! જેની ઉપર દૈષ્ટિ પડે તે શુદ્ધ અને પવિત્ર થઈ જાય. ઘનશ્યામ મહારાજની બાળલીલા જુઓ. ગયાજીના ગોર છપ્પૈયામાં આવ્યા, ત્યારે બાળઘનશ્યામ પારણિયામાં પોઢ્યા છે. જ્યાં દૈષ્ટિ ગોર ઉપર પડી, ત્યાં ગોર બાપાના વિકાર માત્ર ટળી ગયા, હૃદયમાં શાંતિ શાંતિ થઈ ગઈ. ઘણાં તીર્થમાં ફર્યા હતા પણ આવી શાંતિ નહોતી થઈ, પણ ઘનશ્યામનાં દર્શન થતાં જ હૃદયમાં આનંદ છવાઈ ગયો. દૈષ્ટિ માત્રથી અનેકને શુદ્ધ કરે એવા શુદ્ધ સ્વરૂપ છે ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ.

લાડુદાનજીનું જીવન જુઓ. ગઢડામાં શ્રીજીમહારાજ પાસે આવે ત્યારે ગોઠવણી કરીને આવ્યા, આમ પૂછીશ, આવી રીતે કહીશ. ચાર સંકલ્પો કરેલા. એ સાચા પડે તો માનું કે સ્વામિનારાયણ સાચા. એને બીજા ગુજરાતી માને પણ અમે તો દેવીપુત્ર ચારણ જાત, કોઈના કહેવાથી ભગવાન માની લઈએ નહિ. એ કાઠીને વશ કરે, અમે તો જાડેજા કહેવાઈએ. એનું પ્રભુપણું કેવું છે તે ઉઘાડું પાડી દઈશ. આવું બધું નક્કી કરીને આવ્યા. જ્યાં શુદ્ધ સ્વરૂપ પુરુષોત્તમનારાયણનાં દર્શન થયાં કે તરત જ સંકલ્પો વીરમી ગયા. શું પૂછવું તે બધું ભૂલાઈ ગયું અને શુદ્ધ સ્વરૂપ સહજાનંદમાં જોડાઈ ગયા ને પછી જીવુબા અને લાડુબાએ સત્સંગનો રંગ ચડાવ્યો. તેથી સાધુ થયા અને નામ રાખ્યું બ્રહ્માનંદસ્વામી.

શુદ્ધ સ્વરૂપ પરબ્રહ્મ પરમાત્મામાં જેની પ્રજ્ઞા પ્રતિષ્ઠિત થઈ જાય તે પોતે શુદ્ધ એટલે પવિત્ર થઈ જાય. જાતે ભીલ હોય કે અભણ હોય, સ્ત્રી હોય કે પુરુષ હોય પણ જેટલી જે વ્યક્તિ પરમાત્માની સાથે એક થાય છે, જેટલી પરમાત્મામાં

અંતર્મુખ થાય છે, (પછી સુરદાસ હોય કે મીરા હોય, નરસૈયો હોય કે ઉપલેટાનો ચોર વેરો હોય, ગઢપુરનો દાદો હોય કે રૂડિયો રખડું હોય, જેટલો સન્મુખ થાય) તેટલી તે દેહાધ્યાસથી દૂર જતી રહે છે અને પરમાત્માની નજીક આવે તેટલી શુધ્ધ થઈ જાય છે. પવિત્ર જીવન જીવતી થાય છે, મલિનતા અને પાપ રહેતાં નથી.

જેનું તમે સ્મરણ કરો જેને તમે યાદ કરો તેવા ગુણ તમારામાં આવશે જ. શુધ્ધ સ્વરૂપ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને તમે જેમ યાદ કરશો, ધ્યાન કરશો તેટલું તમારું જીવન શુધ્ધ થશે, સ્વચ્છ થશે. પાણી શુધ્ધ અને સ્વચ્છ હોય તો અંદર પ્રતિબિંબ દેખાય. તેમ શુધ્ધ અને સ્વચ્છ હૃદયમાં પરમાત્માનાં દર્શન થાય છે.

-: પાપી શુધ્ધ થઈ ગયા :-

ભગવાન શુધ્ધ સ્વરૂપ છે. કેવા પાપીને શુધ્ધ અને પવિત્ર કરે છે તે બાબત બરાબર સમજાવે. કંથકોટનો રાજા બહુ પાપી હતો. ગૌહત્યા કરાવે અને બ્રાહ્મણો પાસેથી કરવેરો લે. સ્વામિનારાયણ ભગવાને ઘણું સમજાવ્યું પણ સમજ્યો નહિ, ઊલટાનો બીજાઓ. સત્તાના બળથી ઉધ્ધત થઈ બોલ્યો, “સ્વામિનારાયણ! તમે મને કોણ સમજાવનાર? નીકળી જાઓ મારા રાજમાંથી ફરીથી કંથકોટમાં આવશો તો જેલમાં પૂરીશ. તમને જે માને છે, ભજે છે, તેને પણ જેલમાં પૂરી દઈશ.”

શ્રીજીમહારાજે બધા ભક્તજનોને કહ્યું, “તમને મારા જાણીને રાજા હેરાન કરશે, માટે બીજા ગામમાં રહેવા જતા રહેજો.”

કચરા ભગત ઘર સંપત્તિ લઈ બીજે ગામ જવા માટે રવાના થયા. પાપી રાજાએ મીંયાણાને કહ્યું, “જાઓ કચરાને લૂંટી લ્યો. અને મારી કૂટીને કાઢી મૂકો.” બે મીંયાણા ઊંડી ખાઈમાં સંતાઈને બેઠા. અહિથી પસાર થશે ત્યારે લૂંટી લેશું. કચરા ભગત અને એમનાં પત્ની ધનબાઈ દુઃખનાં માર્યા બીજે ગામ જાય છે. રસ્તામાં કીર્તન ગાતાં ગાતાં ચાલે છે.

આવોને ઓરા છેલછબીલા મારી શેરીએ

આવોને ઓરા મનની આંટી તે હવે મેલીએ.

ત્યાં તો ઓચિંતા મીંયાણા એ બૂમ પાડી, “એય !!! ક્યાં જાઓ છો? ખબરદાર જો આગળ પગલું ભર્યું છે તો.” ભગત ફફડી ગયા, સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ સ્મરણ કરવા લાગ્યા. મીંયાણા જ્યાં હાથ ઝાલી મારવા જાય, ત્યાં ભગવાન આવી ગયા મદદમાં. તેજનો પૂંજ છવાઈ ગયો. “આ શું?” એમ કહી

જ્યાં ઊંચી નજર કરી ત્યાં શુધ્ધ સ્વરૂપ અલ્લા, પ્રભુની દૈષ્ટિ અને મીંયાણાની નજર એક થઈ. તુરંત વૃત્તિ બદલાઈ ગઈ. પાપી શુધ્ધ થઈ ગયા. વિચાર શુધ્ધ થઈ ગયા. મીંયાણા હાથ જોડી બોલ્યા, “અલ્લા ! તમે આવી ગયા?” “હા અમે આવ્યા છીએ. આ તમે શું કરો છો?”

“અમે લૂંટ કરવા આવ્યા છીએ.” “કોને લૂંટશો? કચરાને? કોણે કહ્યું છે કે લૂંટો? “અમારા રાજાએ,” “અરે રાજા તો મહાપાપી છે. તમને શું નરકમાં જાવું છે?” “લૂંટારા બોલ્યા, “અમારે નરકમાં નથી જવું પણ તમો જેમ કહેશો તેમ કરવું છે.” “તો એક કામ કરો, આ પોટલાં જે કચરા ભગતે ઉપાડ્યાં છે તે તમે ઉપાડીને એમને સહીસલામત બીજે ગામ મૂકી આવો, આટલી સેવા કરો.”

પ્રભુએ વચન દીધું “જાઓ આજથી કોઈને લૂંટશો નહિ, દારૂ માંસનું ભક્ષણ કરશો નહિ, ગૌહત્યા કરશો નહિ.” “અચ્છા ખુદા !” તો તમે સુખી થશો. આટલું કહી પ્રભુ અદૈશ્ય થઈ ગયા.

શુધ્ધ સ્વરૂપનાં દર્શન થવાથી મુસલમાનનું જીવન બ્રાહ્મણ જેવું પવિત્ર થયું. જીવ્યા ત્યાં સુધી કોઈ પાપ કર્યું નહિ, તો એનો બીજો જન્મ શેઠ પદમશીને ત્યાં થયો. મોટા થયા પછી બે ભાઈ સાધુ થયા. એકનું નામ રાખ્યું ચૈતન્યદાસજી, બીજાનું નામ રાખ્યું ઉધ્ધવદાસજી.

ગમે તેવો મલિન જીવ શરણે આવે છે તો તેનાં અંતઃકરણને પ્રભુ પવિત્ર કરે છે. આપણને હૃદય પવિત્ર શુધ્ધ કરવું હોય તો જનમંગલના નિત્ય પાઠ કરવાથી મન સ્વચ્છ અને નિર્વિકારી બને છે. અને અંતે તે ભક્ત ઉત્તમ ગતિને પામે છે.

મંત્ર (૧૬) ૐ શ્રી રાધાકૃષ્ણોષ્ટદૈવતાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે- હે પ્રભુ ! તમે સ્વયં ભગવાન છો, પરબ્રહ્મ તત્ત્વ છો છતાં પણ તમે રાધાકૃષ્ણદેવને ઈષ્ટદેવ તરીકે માનો છો. તમે એમની જ સર્વ જગ્યાએ સ્થાપના કરો છો. વળી રામાનંદસ્વામીની પાસે પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું હતું કે- હે સ્વામી! તમને જેમ પૂજામાં સ્વયં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન દર્શન આપે છે, તમારી પૂજાનો સ્વીકાર કરે છે, તેમ મને પણ દર્શન આપે અને મારી પૂજાનો સ્વીકાર કરે. એવા આશીર્વાદ આપો. આ પ્રમાણે સર્વ જગ્યાએ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને જ પ્રથમ પૂજ્ય રાખ્યા છે.

વળી શિક્ષાપત્રીમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, અમારા સત્સંગી હોય તેમણે

સાયંકાળે ભગવાનના મંદિર પ્રત્યે જવું. અને તે મંદિરને વિષે, શ્રીરાધીકાજીના પતિ એવા જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેના નામનું ઉચ્ચ સ્વરે કરીને કીર્તન કરવું. ॥૬૩॥ અને વળી પહેલા શ્લોકમાં પણ કહે છે.

વામે यस્ય સ્થિતા રાધા શ્રીશ્ચ યસ્યાસ્મિ વક્ષસિ ।

વૃન્દાવનવિહારં તં શ્રીકૃષ્ણં હૃદિ ચિન્તયે ॥૧॥

હું જે તે મારા હૃદયને વિષે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનું ધ્યાન કરું છું, તે શ્રીકૃષ્ણ કેવા છે તો જેના ડાબા પડખાને વિષે રાધિકાજી રહ્યાં છે અને જેના વૃક્ષઃસ્થલને વિષે લક્ષ્મીજી રહ્યાં છે, અને વૃંદાવનને વિષે વિહારના કરનારા છે. ॥૧॥

એ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનું સ્વામિનારાયણ ભગવાન કહે છે કે હું ધ્યાન કરું છું. રાધાજીને અને લક્ષ્મીજીને ભગવાને જરાય જુદાં નથી રાખ્યાં, સાથે જ રાખ્યાં છે.

જેને ઘડીએ ન મેલે રમા રાધિકારે લોલ,

એવા દુર્લભ સુલભ થયા આજ મારી બેની,

પ્રગટ હરિ મુજને મળ્યા રે લોલ.

આ કથા જો સાધારણ મનુષ્ય સાંભળે તો એના મનમાં એમ તર્ક થાય કે, સ્વામિનારાયણ જો રાધાકૃષ્ણદેવનું ધ્યાન કરે તો સ્વામિનારાયણ ભગવાન છે કે ભક્ત છે ? આવો જેને મનમાં સંશય થાય, તો તેનો નિશ્ચય પાકો નથી કાચો છો. કારણ કે ભગવાન આ પૃથ્વી ઉપર અવતાર ધારણ કરે છે, ત્યારે તે ભક્તજનોને શીખવવા માટે પોતાનાં જ આગલાં અવતરેલાં સ્વરૂપનું પૂજન, ધ્યાન, અર્ચન વિગેરે કરે છે. તેથી ભગવાનમાં કાંઈ ન્યૂનતા નથી. ભગવાનના સર્વે અવતારો સરખા જ છે. અને આ પૃથ્વી ઉપર અવતરેલા અવતારમાં જ અવતારી તત્ત્વ રહેલું છે.

આ મંત્ર ધ્યાન પૂર્વક સમજવા જેવો છે, સમગ્ર શક્તિની અધિષ્ઠાતા દેવી રાધિકાજી છે, અને ધનની અધિષ્ઠાતા દેવી મા લક્ષ્મીજી છે. આ બન્ને દેવીઓનું તમામ દેવીઓમાં અગ્ર સ્થાન છે. ભગવાનની પૂજા ભગવાનની શક્તિની સાથે થાય છે. ભગવાનને એકલા રહેવું ગમતું નથી, તેથી ભગવાન સદાય શ્રેષ્ઠ ભક્તને સાથે જ રાખે છે.

-: સમજાય ક્યારે ? સંતો સમજાવે ત્યારે :-

શિક્ષક હોય એ બી.એ. કે બી.કોમ. ભણેલો હોય અથવા એથી પણ વધારે ભણેલો હોય એ સાવ નવા વિદ્યાર્થીને ભણાવે ત્યારે તે એમ બોલે એકડે એક, એ

એકડો શિખડાવે, . . . બારાખડી શિખડાવે ત્યારે શિક્ષક બોલે ક કલમનો ક. ખ ખડિયાનો ખ. નવો વિદ્યાર્થી બોલે ક કલમનો ક. ખ ખડિયાનો ખ. ત્યારે અજ્ઞાની અણસમજી એમ શંકા કરે કે આ માસ્તરને કાંઈ આવડતું નથી, તેથી એકડો બગડો બોલે છે ને બારાખડી ગોખે છે, આવું સમજે તે ગાંડો કહેવાય.

સ્વામિનારાયણ ભગવાન જો કોઈનું ધ્યાન, પૂજન કરવાથી કે ઈષ્ટદેવ તરીકે માનવાથી ભક્ત થઈ જતા હોય, તો પૂર્વે રામાવતારમાં પણ શ્રીરામચંદ્રજી ભગવાન પોતે સ્વયં ભગવાન છે છતાં પણ પોતાના જ અનન્ય ભક્ત જે શિવજી તેમની રામેશ્વરમાં સ્થાપના કરી, ત્યારે ભગવાને શિવજીને દંડવત્ પ્રણામ કર્યા, નમસ્કાર કર્યા, પૂજા કરી, આરતી ઉતારી, હાથ જોડીને બેઠા તો શું શિવજી ભગવાન અને રામચંદ્રજી ભક્ત એવો ભાવ છે ? તેથી શું રામચંદ્રજી શિવજીના ભક્ત કે આશ્રિત થઈ ગયા ? ના એતો ભક્તને શીખવવાને વાસ્તે કરે છે.

શિવજી તો પરમાત્માના ભક્ત છે અને શ્રીરામચંદ્રજી તો પુરુષોત્તમ નારાયણ છે. તે જ રીતે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પણ હંમેશાં રાજમહેલમાં પધરાવેલી ચતુર્ભુજ મૂર્તિનું પૂજન કરતા, તેમની જ વંદના કરતા, આરાધના કરતા, થાળ જમાડતા. જ્યારે નારદજી પરીક્ષા કરવા મહેલમાં આવ્યા ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તે જ ચતુર્ભુજ મૂર્તિની પૂજા કરતા હતા. ત્યારે નારદજીને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું કે આ અમારા ઈષ્ટદેવ છે. તો શું આમાં શંકા કરવી ? કે મૂર્તિમાં રહેલા ચતુર્ભુજ નારાયણ ભગવાન છે, અને શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પોતે ભક્ત છે ? આવું બુદ્ધિશાળી માણસ ક્યારેય ન વિચારે. શિષ્ટાચારની રીતિ છે, માનવમત્રના ઈષ્ટદેવ હોવા જ જોઈએ. ભગવાન મનુષ્ય શરીર ધારણ કરે, ત્યારે પૂર્ણ પણે શિષ્ટાચારનું પાલન કરે છે. પછી ભગવાન ગમે તેવાં ચરિત્ર કરે તો પણ એ ચરિત્રને કલ્યાણકારી જ માને, પણ તે ચરિત્રને જોઈને આ પૃથ્વી ઉપર રહેલા ભગવાનને વિષે ક્યારેય પણ ન્યૂન ભાવ લાવે નહિ. અને શંકાસ્પદ એવા તર્ક વિતર્ક પણ કરે નહિ. તેમને જ ઉત્તમ ભક્ત કહેલા છે, તેને જ આસ્તિક કહેલા છે.

જુઓ ભાગવતજીમાં રાજા પરીક્ષિતને રાસલીલા સાંભળતાં શંકા થઈ, કે ભગવાન થઈને યુવાન સ્ત્રીઓ સાથે રાસ રમે. . .આને ભગવાન કઈ રીતે માનવા ? મન હયમચી ગયું, ત્યારે સંત શુકદેવજીએ કહ્યું, રાજનું ! શંકા ન કરો. . . કૃષ્ણ તો પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમનારાયણ છે. એને કોઈ પણ જાતનો દોષ લાગતો નથી, એની

ક્રિયામાં ક્યારેય પણ મનુષ્યની ક્રિયા સમાન ક્રિયા ભાવ લેવાય નહિ. ભગવાનનાં દિવ્ય ચરિત્ર અને મનુષ્ય ચરિત્રમાં હમેશાં દિવ્યભાવ રાખવો. એ જ કલ્યાણનો ઉત્તમ માર્ગ છે.

અને શ્રુતિઓ પણ ભગવાનનું વર્ણન કરી કરીને થાકી જાય પણ સાક્ષાત ભગવાનનાં પારને પામી શકે નહિ, તો આપ જેવા સામાન્ય માણસ થઈ ભગવાનના આ ચરિત્રોમાં શંકા કરવી યોગ્ય નથી. આમ શુકદેવજીએ સમજાવ્યું છતાં રાજાનો સંશય ટળ્યો નહિ, ત્યારે ભગવાન કૃષ્ણે બધી ગોપીઓને ભગવાનમય બનાવી દીધી... કેવલ કૃષ્ણ, કૃષ્ણ સાથે જ ખેલે છે ને રાસ રમે છે, આ પ્રસંગમાં મુક્તાનંદ સ્વામીએ સરસ કીર્તન ગાયું છે.

રાસ રચ્યો વનમાળી, વૃંદાવન રાસ રચ્યો વનમાળી.

પ્રેમેશું પલવટ વાળી, વૃંદાવન રાસ રચ્યો વનમાળી.

કોઈ સખી તાલ મૃદંગ બજાવે, કોઈ બજાવે કરતાળી;

કરનાં લટકાં કરી કોઈ નાચે, કોઈ ફરે ફુદડી રૂપાળી. વૃંદાવન

રાધા રાસમાં રંગ જમાવે, મોહન સંગ મરમાળી;

મુક્તાનંદ મોહન સંગ રમતા, ન શકી આપ સંભાળી... વૃંદાવન

બધી જ ગોપીઓને કૃષ્ણમય બનાવી દીધી, ત્યારે પરીક્ષિત રાજાનો સંશય ટળ્યો, ભગવાનના ભક્તને નિશ્ચય સંતો દ્વારા જ દેઢ થાય છે, કેવળ શાસ્ત્ર વાંચી વાંચીને નિશ્ચય દેઢ થતો નથી. સંતનું શરણું લેવું જ પડશે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ કહે છે; મારા ઈષ્ટદેવ રાધાકૃષ્ણદેવ છે. તો આપણા ઈષ્ટદેવ કોણ ? આપણા ઈષ્ટદેવ સર્વાવતારી સ્વામિનારાયણ ભગવાન છે. શતાનંદ સ્વામી રાધાકૃષ્ણદેવને નમસ્કાર કરી ૧૭ મા મંત્રથી વંદના કરે છે.

મંત્ર (૧૭) ૐ શ્રી મરુતસુતપ્રિયાય નમઃ

મરુત એટલે વાયુ, સુત એટલે દીકરો, વાયુના પુત્ર કોણ છે ? હનુમાનજી છે. આ જનમંગલમાં શતાનંદ સ્વામીએ કોઈ ભક્તને યાદ નથી કર્યા પણ હનુમાનજીને યાદ કર્યા છે. હનુમાનજીને ભગવાન પ્રિય છે, ને ભગવાનને હનુમાનજી પ્રિય છે. શા માટે પ્રિય છે ? ભગવાને જ્યાં હનુમાનજીને જે સેવા બતાવી, તે સેવાનું બીડું તરત ઝડપી લીધું. ભગવાનની ખૂબ સેવા કરી છે. હનુમાનજી રામનાદૂત છે. રામચંદ્રજી

ભગવાનમાં પતિવ્રતાની ભક્તિ છે, પણ એ હનુમાનજીએ કૃષ્ણાવતારમાં ભગવાનની સેવા કરી છે અને સ્વામિનારાયણ અવતારમાં પણ ખૂબ સેવા કરેલી છે.

ભગવાનના અવતાર બદલાતા જાય પણ ચિરંજીવી હનુમાનજી પ્રભુની સેવામાંથી ક્યારેય પાછા નથી પડ્યા, નિશ્ચયમાં પણ ફેર પડ્યો નથી, હનુમાનજીનું પરાક્રમ કેવું છે ? કેવા બળિયા છે તેનું વર્ણન સ્વામી બદ્રિનાથજીએ આબેહૂબ ગાયું છે.

રાજા રામજીના સેવક હનુમાન બળિયા રે,

જેની પતિવ્રતાની છે ટેક હનુમાન બળિયા રે,

સતી સીતાને શોધવા કાજ હનુમાન બળિયા રે,

ગયા વેગે કરી કપિરાજ હનુમાન બળિયા રે,

ધન્ય ધન્ય એ કેશરી કુમાર હનુમાન બળિયા રે,

જેના પરાક્રમનો નહિ પાર હનુમાન બળિયા રે,

હનુમાનજીને ભગવાન પ્રિય છે, ને ભગવાનને હનુમાનજી પ્રિય છે, પરસ્પર હેત છે, ભગવાન રામચંદ્રજીએ તો એમ કહ્યું છે કે, હનુમાનજીની પૂજા કરશે, તેણે મારી પૂજા કરેલી છે એમ હું માનીશ.

સ્વામિનારાયણ ભગવાન છપૈયામાં પ્રગટ થયા, અને કૃત્યાઓ બાળ ઘનશ્યામને ઉપાડી ગઈ ત્યારે ભક્તિમાતાએ હનુમાનજીને યાદ કર્યા, હનુમાનજીએ કહ્યું, “મૈયા ! મારા જેવું શું કામ છે ? બતાવો.” ભક્તિમાતાએ રડતાં રડતાં કહ્યું, “બાળ ઘનશ્યામને કૃત્યાઓ ઉપાડી ગઈ છે. તમે લઈ આવો.” હનુમાનજી તરતજ ઉડાન ભરી કૃત્યાઓને બરાબર પૂછડાંથી બાંધીને પછાડી કિકિયારી કરતા બોલ્યા, “હે પાપણી ! મારા ઈષ્ટદેવને મારવા આવી છો ? હમણાં હતી ન હતી કરી નાખીશ, જીવથી મારી નાખીશ,”

એમ કહી વળી મારે, પછાડે, બીવડાવે ત્યારે કૃત્યાઓ હાથ જોડીને કહ્યું “હનુમાનજી ! અમને જીવતી જાવા દો, હવે કોઈ દિવસ ઘનશ્યામને હેરાન નહિ કરીએ.” પછી હનુમાનજી મહારાજે ઘનશ્યામને લઈને ભક્તિમાતાને આપ્યા, ભક્તિમાતા ખૂબ રાજી થયાં, ઘનશ્યામને ચુંબન કરીને સ્તનપાન કરાવ્યું.

હનુમાનજીએ પ્રભુની ખૂબ સેવા કરેલી છે, નીલકંઠ વર્ણી સ્વરૂપે જ્યારે વનવિચરણ કરવા પધાર્યા, ત્યારે જંગલમાં ચાર દિવસ સુધી ક્યાંય ફળ-ફળાદિક

મળ્યું નહિ, ત્યારે હનુમાનજી મહારાજે જંગલમાંથી ફળ લાવીને ભગવાનને અર્પણ કર્યાં. ભગવાન ભાવથી જમ્યા. ત્યારે હનુમાનજીએ કહ્યું, “પ્રભુ ! મને તમારી સાથે સેવામાં રાખો, જોઈતી વસ્તુ લાવી આપીશ.” ત્યારે ભગવાને કહ્યું, “અત્યારે અમે એકલા જ ફરીશું, પણ જ્યારે તમારા જેવી સેવાની જરૂર પડશે, ત્યારે ચોકસ યાદ કરીશું, ત્યારે આવજો, અત્યારે મારી સાથે નહિ.”

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે કે- મારા આશ્રિત ભક્તજનોને હનુમાનજીને જેમ રામચંદ્રજી ભગવાનમાં પતિવ્રતાની ટેક છે, તેવી જ ટેક સ્વામિનારાયણ ભગવાનને વિષે રાખવી. હનુમાનજીની ભક્તિની શક્તિ બીજા ભક્તો કરતાં વધારે છે, માટે હનુમાનજી ભગવાનને વહાલા લાગે છે. આપણે પતિવ્રતાની ભક્તિ કરીશું તો ભગવાનને વહાલા લાગશું. ગોસ્વામી તુલસીદાસજી હનુમાનજીને વંદન કરતાં ગાય છે.

**જય જય જય હનુમાન ગોંસોઈ, કૃપા કરો ગુરુદેવકી નાઈ,
સંકટ કટે મીટે સળ પીરા, જો સુમીરે હનુમંત બલવીરા...**

શતાનંદસ્વામી કહે છે- મરુત સુત પ્રિય એવા સ્વામિનારાયણ ભગવાનને નમસ્કાર કરું છું. અને અઢારમાં મંત્રમાં પ્રવેશ કરું છું.

મંત્ર (૧૮) ૐ શ્રી કાલિભૈરવાઘતિભીષાગાય નમઃ

માતા પાર્વતી સાત્ત્વિક દેવી છે, કાલિકાદેવીનો ભગવાને નિષેધ નથી કર્યો, પણ એની આગળ થતી હિંસા અને દુષ્ટ ભાવ છે તેનો નિષેધ કર્યો છે.

ભગવાન નીલકંઠ વર્ણીએ વનવિચરણ કરતા કરતા શ્રાવણ વદ અષ્ટમીની રાત્રીએ એક વડલા નીચે વિશ્રાંતિ લીધી, એ વડલામાં કાળભૈરવ રહેતો હતો.

-: કોઈ ડરશો નહિ, હું બેઠો છું :-

તેની સાથે ઘણાં ભૂત પ્રેત પણ હતાં. ભૈરવે નીલકંઠવર્ણીને જોયા કે તરત દોડીને જાણે હમણાં મારી નાખું, પડકાર કર્યો, કોણ મારા વડલા નીચે બેઠો છે ? એને મારી નાખો, કાપી નાખો, ક્યાંય જગ્યા ન મળી તે અહિ આવ્યો ? જ્યાં દોડીને મારવા જાય ત્યાં હનુમાનજી આવી ગયા. વીરવેશમાં પડકાર કર્યો, મારા ઈષ્ટદેવ સામે આવા શબ્દ બોલનાર છે કોણ ? કિકિયારી કરીને માંડ્યા જેમ લાગ આવે તેમ ફટકારવા. ભૂત પ્રેત જાય ભાગ્યા, ભાગો.... ભાગો..... નહિંતર જીવના જાશું. આ

કોઈ જબરો વાંદરો આવ્યો છે.

પછી કાળભૈરવ આવ્યો. ખાઉં ખાઉં કરતો જ્યાં નજીક જાય ત્યાં હનુમાનજીએ એવી જોરદાર મુષ્ટિકાનો પ્રહાર કર્યો, કે તરત માથું ધડમાં પેસી ગયું. લોહી લુહાણ થઈ ગયો. જાય ભાગ્યો. ભગવાન નીલકંઠવર્ણી શાંતિથી વડ નીચે બેઠા છે. સામે હનુમાનજી બેઠા છે. તમોગુણી ભૈરવને હનુમાનજીએ ભીંસી નાખ્યો.

નીલકંઠવર્ણી આસામ પધાર્યા ત્યાં, કૌલપંથનો પિબેક આવ્યો હતો. બ્રાહ્મણ પણ વૈદિક ધર્મને પાળતો ન હતો. મંત્ર તંત્રથી અનેક સિધ્ધોને એણે શિષ્યો બનાવ્યા, જાણે મારા જેવો દુનિયામાં કોઈ નહિ. આવો અભિમાની. જાણે હું જ સાચો સિધ્ધ છું.

ભગવાન સાથે ઘણા યોગી હતા. પિબેક કહે છે; તમે બધા છો કોણ ? મને ઓળખો છો ? હું પરમ સિધ્ધ છું. તમારે જીવતા રહેવું હોય તો તમારી કંઠી અને જનોઈ કાઢી નાખો, મારા શિષ્ય થઈ જાઓ, નહિતર મારી નાખીશ. બધા યોગી ભયભીત થઈ ગયા, ભગવાન કહે છે, કોઈ ડરશો નહિ. હું બેઠો છું. તારાથી થાય તે કર.

ચિડાઈને પિબેકે મંત્ર તંત્રથી મૂઠ નાખી. વડ ઉપર મંત્રેલા અડદ ફેંક્યા, લીલોછમ વડ તરત સુકાઈ ગયો, પીળાં પાદડાં મડ્યાં ખરવા. પિબેક બોલ્યો, જોયું વડને સૂકાતાં વાર ન લાગી, એમ તમને મારતાં વાર નહિ લાગે, માટે માની જાઓ મારા શિષ્ય થઈ જાઓ. યોગી બધા ગભરાઈ ગયા.

ત્યારે નીલકંઠવર્ણીએ કહ્યું, “કોઈ ડરશો નહિ, હું બેઠો છું,” ભગવાન કડકાઈથી બોલ્યા, “પિબેક ! તારાથી થાય તે કર, જોઈ લઉં તારું પરાક્રમ. તારા જેવા મચ્છરિયાંથી શું થવાનું છે ?”

જેમ સર્પ ઇંછેડાય તેમ, દાંત કચકચાવી ગુસ્સે થઈને ભગવાન ઉપર અડદ નાખ્યા. ભગવાનને કાંઈ ન થયું. જેમ છે તેમ તટસ્થ બેઠા છે. ભગવાન હસીને બોલ્યા, “તારાથી જે થાય તે કરીલે, ધાર્યું બધું ભગવાનનું થાય છે.” પિબેક મંડ્યો અંદર સળગવા. ધૂંધવાતો ધૂંધવાતો બોલ્યો, “અરે બાલાજોગી ! તું વગર મોતે મરી જઈશ, માટે મારો શિષ્ય થઈ જા, નહિતર હમણાં કાળભૈરવને બોલાવું છું, એ તને હમણાં હતો ન હતો કરી નાખશે.”

પછી કાળભૈરવને મંત્રથી બોલાવ્યો. તે આવ્યો. શું કામ છે બતાવ ? પિબેકે કહ્યું, સામે બેઠેલો બાલાયોગી છે તેને મારી નાખ. દોડતો આવ્યો પણ કાળભૈરવ

નજીક ન જઈ શક્યો. પાછા ફરીને પિબેકને માર્યો. લોહી લુહાણ કરી નાખ્યો. બરાબર જેવો માર્યો, બેઠું નથી થવાતું, પિબેકનાં સગાં સંબંધી આવ્યાં ભગવાન પાસે અને માફી માગી.

થોડીવાર પછી પિબેક બેઠો થયો, વળી ભૈરવને કહ્યું ભગવાનને મારી નાખ. કાળભૈરવે દોડીને પિબેકને જ ધોકાવ્યો. ખૂબ માર્યો. ત્યારે ભગવાનને દયા આવી અને કહ્યું, “હે કાળભૈરવ ! તું પિબેકને જીવતો રાખ કેમ કે અમે તેનું અનાજ જમ્યા છીએ.”

પછી પિબેકને સવળી સમજણ આવી, પગે લાગી માફી માગી કે મારી ભૂલ થઈ મને માફ કરો, તમારે શરણે લ્યો, તમો સાક્ષાત્ ભગવાન છો, મને મરતાં બચાવ્યો છે, હવે તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશ. ત્યારે ભગવાન નીલકંઠવર્ણીએ કહ્યું, “જે તમે મલિન દેવના મંત્ર જપો છો તે છોડી દો. કૌલાવર્ણ છોડી દો અને વૈદિક મંત્રનું વાંચન, શ્રવણ કરી એને અનુસાર ભજન ભક્તિ કરો, પાઠ પૂજા કરો, જેથી તમારું સારું થશે.”

શુદ્ધ સ્વસ્વરૂપની ઉપાસના પ્રવર્તાવવા માટે પ્રભુએ તામસી દેવનો નિષેધ કર્યો, સાધારણ માનવીઓ તામસી દેવથી બીવે છે, પણ બીવાની જરૂર નથી. એ બધા તામસી મંત્ર તંત્રવાળા છે. એનું જોર કાંઈ ન ચાલે. માટે હિંમતમાં રહીને પ્રભુનું ભજન કીર્તનનું બળ રાખવું, ભગવાનના આશરાનું બળ રાખવું, પણ જ્યાં ત્યાં માથાં ભટકાવવાં નહિ.

મંત્ર (૧૯) ૐ શ્રી જીતેન્દ્રિયાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે — હે મહારાજ ! તમે ઈન્દ્રિયોને જીતનારા છો, ઈન્દ્રિયો અને અંતઃકરણને વશ કરનારા છો. આપણે તો બધા ઈન્દ્રિયો અને અંતઃકરણ કહે તેમ કરીએ છીએ. ભગવાન ઈન્દ્રિયો કહે તેમ કરતા નથી, એની ઈચ્છા મુજબ વર્તે છે.

-: ખેલ કરાવો ભગવાનમાં :-

વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે કે — અંતઃકરણને અમે પકડી લઈએ છીએ, જેમ સિંહ બકરાંને પકડે તેમ અમે અમારાં અંતઃકરણને પકડી લઈએ છીએ, અને બીજાના અંતઃકરણને પણ પકડી લઈએ છીએ. ભગવાન સિવાય કોઈની તાકાત

નથી કે બીજાનાં અંતઃકરણને તે પકડી શકે. પોતાના મનને પોતે વશ ન કરી શકે તો બીજાની ક્યાં વાત ?

સારંગપુરની લીલા સાંભળો બહુ મજા આવશે, ઘણું ઘણું જાણવાનું મળશે, ભગવાન સ્વામિનારાયણ સારંગપુર પધાર્યા. એક આશ્વ ઉપર બેઠા અને ઘોડાને એવો જોરથી દોડાવ્યો, આમ દોડે તો તેમ રાસ ખેંચે, ઘોડો આમ છલાંગ ભરે તો અવળી લગામ ખેંચે, જાણે ગરુડની ગતિ જોઈ લ્યો. શ્રીજીમહારાજ કેવા શોભે છે.

શ્વેત વસ્ત્રનું ઈગોલું ફરકતું જાય, જાણે હમણાં પાઘ ઉતરી જાશે. શ્રીજીમહારાજના શરીરે પરસેવાનાં બિંદુ મોતી જેવાં શોભે છે. ઘોડો દોડી દોડીને હાંફી ગયો, શ્વાસ એક દંડો ચાલું થઈ ગયો, બધાં અંગ નરમ થઈ ગયાં, ત્યારે ભગવાને ઘોડાને ઊભો રાખીને પાણી પાચું ને ઘાસ નાખ્યું.

પછી સ્વામિનારાયણ ભગવાન સભામાં બિરાજમાન થયા ત્યારે સુરાખાયરે પૂછ્યું, “પ્રભુ ! તમે આજે અશ્વને ખૂબ દોડાવ્યો એવા અમે ક્યારેય દોડાવતા દીઠા નથી, દોડાવવાનું કારણ શું ?” ત્યારે પ્રભુ બોલ્યા, “કારણ તો એ છે કે આ અશ્વને એના ધણીએ બાંધ્યો ને બાંધ્યો રાખ્યો છે. ખાવા પીવા બરાબર આપે પણ જરાય એની પાસેથી કામ ન લે, તેથી તે ઘોડો ઉન્મત્ત થઈ ગયો હતો. એનો મદ ઉતારવા આજે અમે એને ખૂબ દોડાવ્યો.”

શ્રીજીમહારાજ વાતની વાતમાં ઘડતર કરે. મૂળ વાત એ છે કે, માણસ માત્રની ઈન્દ્રિયો આ ઘોડા જેટલી જ ચંચળ છે. ઈન્દ્રિયો રૂપી અશ્વ છે તેની પાસેથી કામ ન લો તો ઉન્મત્ત બની જાય છે.

ઈન્દ્રિયોની ઉન્મત્તાઈ ટાળવી હોય તો ખેલ કરાવો. ભગવાનનાં, કથા કીર્તન સાંભળી તમારી ઈન્દ્રિયોને ભગવાનમાં જોડો. ભગવાનનું રૂપ જોઈને તમારી દૃષ્ટિને ભગવાન સાથે જોડો. ભગવાનના ગુણો ગાઈને તમારી જીભને ભગવાન સાથે જોડો. તો ઈન્દ્રિયોનો બધો ગર્વ ઉતરી જશે અને ઈન્દ્રિયો મોક્ષ આપનારી થાશે.

ઘોડો જેમ ઉન્મત્ત હતો, તેમ દેહ રૂષ્ટ પુષ્ટ થઈ જાય તો ઉપવાસ કરવો. ત્યારે ખબર પડે પગ કેવા ઢીલા થઈ જાય છે. ઈન્દ્રિયો રૂપી અશ્વને નરમ કરવો હોય તો દંડવત્ પ્રણામ કરવા. પચાસેક દંડવત્ કરો તો મજાગરા નરમ થઈ જશે, બાકી બહેનોનાં પંચાંગ પ્રણામ સાવ સહેલાં છે, ધ્યાન ન રાખે તો ઊંઘ પણ આવી જાય. તો શું કરવું ? પ્રદક્ષિણા કરવી અને એક પગે ઊભીને તપની માળા ફેરવી અને આસન

જીતવું તો પગ જીતાય, માળા ફેરવીએ તો હાથની ચંચળતાઈ પણ જીતાય. મંદિરમાં સાફસુફી કરવી, વાસીદું કાઢવું, ફૂલ વીણવા જવું, હાર પરોવવા, વાસણો માંજવાં, વૃધ્ધ સંતોની સેવા કરવી, વસ્ત્ર ધોઈ આપવાં, આવી બધી સેવાને તપ કહેવાય.

આ કથા આપણે બધાને સમજવા જેવી છે. માણસો આજ સુધી પોતાની ઈંદ્રિયોને ભોગ આપતો આવ્યો છે. આંખને રૂપ બતાવતો આવ્યો, જગતનાં રૂપ જોઈ જોઈને ધરાયો નહિ, તો છેલ્લી બાકી ટી.વી. જોઈને આંખને સંતોષે, રેડીયાનાં ગંદાં ગાણાં સાંભળીને કાનને સંતોષે, અનેક જાતના મેવા મિષ્ટાંન અને તીખાં તમતમતાં ભોજન જમીને જીભને સંતોષે, જગતની ચર્યા કરી કરીને ગપ્પા મારી મારીને લવરીને સંતોષે, પછી ઈંદ્રિયો ઉધ્ધત ન થાય તો થાય શું ? હવે જો તે ઈંદ્રિયોનું દમન કરવામાં ન આવે, તો તેના ઉપર સવાર કરનાર જીવને નરકની ખાણમાં નાખે ને નાખે. ભગવાન તો જીતેન્દ્રિય છે જ, આપણને પણ જીતેન્દ્રિય બનાવવાનો બોધ આપે છે કે હે ભક્તજનો ! જો તમે ઈંદ્રિયોના ગુલામ થશો તો ન જોવાનું જોશો, ન સાંભળવાનું સાંભળશો, ન બોલવાનું બોલશો, ન જવાનું હોય ત્યાં જશો, તો નરકમાં પડશો અને હેરાન થશો. શ્રીજીમહારાજે ઘોડાને ખૂબ દોડાવ્યો થકાવી નાખ્યો, તેમ આપણી ઈંદ્રિયોને સત્કર્મમાં અને સેવામાં, ભજન ભક્તિમાં ખૂબ કામ કરાવો.

આંખને ભગવાનનાં ધ્યાનનામાં એવી લગાડો, કે ખૂલવાનું મન ન થાય. બે ત્રણ કલાક સ્થિર થઈ જાવ. પગથી એવું આસન વાળો, થાકી જવાય તો ભલે પણ આસનથી ઊઠો નહિ, સતત પ્રાયસ કરતા રહે.

ઘોડાને બાંધ્યો ને બાંધ્યો રાખે તો ઘોડો અટક્યાળો ને આળસુ થઈ જાય. એને ખેડવો જ પડે, દોડાવવો જ પડે, ધંધે લગાડવો જ પડે. તો જ સીધો ચાલે. નહિતર તોફાન કરે. પણ કોઈક દિવસ ચલાવો તો આગળને બદલે પાછો ચાલે. તો શું થાય ? નાખે ખાડામાં... તેમ ઈંદ્રિયોરૂપી અશ્વને તમે ભગવાન તરફ નહિ ફેરવો તો બગડશે, હઠીલું થઈ જાશે, આળસુ થઈ જાશે. પછી ચલાવશો આગળ ને ચાલશે પાછળ. પછી કહેશો ચાલ માળા ફેરવ તો નહિ ફેરવે. આંટા મારશે પણ એક જગ્યાએ બેસશે નહિ.

**એકાગ્ર ચિત્તે થાવું કથામાં, દષ્ટિ જવા દેવી નહિ વૃથામાં,
ત્યારે જ તે ભક્તિ સાચી ગણાય, પ્રભુ તે ઉપર રાજી થાય,
ધીરે ધીરે ઈંદ્રિયોને જીતવાનો પ્રયાસ કરીશું તો મનનો ઘોડો અક્ષરધામ**

સુધી પહોંચી શકશે, નહિતર ક્યાંક ખાડામાં નાખી દેશે. ખાડો કયો ખબર છે ? માના ગર્ભમાં નાખી દેશે, પછી ત્યાં ઊંધે માથે શીર્ષાસન કરીને નરકમાં આળોટશે, ફફડશે અને ગોથાં ખાશે. આ કથા આપણને સાવધાન કરે છે.

શ્રીજીમહારાજ શિક્ષાપત્રીમાં કહે છે, બધી ઈંદ્રિયોને જીતવી, તેમાં રસના ઈંદ્રિયને વિશેષે કરીને જીતવી. રસના ઈંદ્રિય એટલે જીભ. હવે તેને જીતવાની કથા આવે છે. શતાનંદસ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે કેવા છો ? સ્વયં જીતેન્દ્રિય છો અને જીતાહારી છો.

મંત્ર (૨૦) ॐ શ્રી જીતાહારાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે આહારને જીતનારા છો. વનમાં પાંચ પાંચ દિવસ અન્ન નથી મળ્યું, છતાં જરાય ક્ષોભ નથી કે હું ભૂખ્યો છું. પોતે આહાર જીતે છે અને આશ્રિત જનને આહાર જીતવાનું કહે છે. પ્રભુને રસાસ્વાદમાં જરાય રસ નથી. રામાવતારે ૧૪ વર્ષ વનમાં ફર્યા ત્યારે પણ આહારને ખૂબ જીત્યા છો. કૃષ્ણાવતારે છપ્પન ભોગ મૂકીને વિદુરજીની મોળી ભાજી જમ્યા.

સ્વામિનારાયણ ભગવાન જેતલપુરમાં મેવા મીઠાઈના થાળ તજીને જીવણ ભક્તનો મઠનો રોટલો જમ્યા. આ કથા પણ સમજણ માગી લે એવી છે. એક બાજુ ભગવાનને એમ કહે છે કે, ભગવાનને રસાસ્વાદમાં જરાય પ્રીતિ નથી, જીતાહારી છે, અને બીજી બાજુ જોઈએ તો ભગવાનને છપ્પન ભોગ ધરાવવામાં આવે છે, આનું સમજવું કેમ ? તો ભગવાનને ભૂખ લાગતી જ નથી.

-: ભાવ જાગે તો ભગવાનને ભૂખ લાગે :-

ભગવાન સદાય ભોક્તા છે, પૂર્ણ છે. ભગવાનને ભૂખ ક્યારે લાગે ? ભક્તનો ભાવ જાગે તો ભગવાનને ભૂખ લાગે. જ્યાં ભાવ છે ત્યાં જ માગીને ખાવાની ઈચ્છા થાય. ભાવ વિના પેંડા બરફી દેશે તોય ભાવશે નહિ.

મનુષ્ય માત્રને ભગવાન આહાર જીતવાનો ઉપદેશ આપે છે. વધારે જમવાથી જઠરાગ્નિ મંદ પડી જાય છે. માટે માપસર જમવું. અલ્પ આહાર કરવો. બે ભાગ અન્નથી ભરો, એક ભાગ પાણીથી ભરો, એક ભાગ ખાલી રાખો. પવનને અવર જવર માટે, બાકી દાબીને પેટ ભરવું તે વિકૃતિ છે.

શ્રીજીમહારાજ કચ્છમાં પધાર્યા. તેરા ગામમાં રોકાયા, સંતો ભિક્ષા માગવા

ગયા. રોટલા, દાળ, ભાત આવું બધું મળ્યું. પહેલાં સંતો સંસારીનું રાંધેલું ભોજન જમતા. કાચું સીધું લે અને પછી પોતાના હાથે રસોઈ બનાવી ઠાકોરજીને જમાડીને જમે. જે કાંઈ ભિક્ષામાં મળે કપડામાં બાંધીને તળાવમાં થોડીવાર બોળે, રસ નીકળી જાય પછી તેના લાડવા જેટલા ગોળા બનાવીને પછી જમે.

આખા દિવસમાં એક જ વખત અને એક જ લાડવા જેટલો ગોળો જમતા. જમવાની શરૂઆત કરી ત્યાં શ્રીજીમહારાજ સંતોની બાજુમાં આવીને બેસી ગયા. સંતો મને પણ જમવાનું આપો.

મૂળજી બ્રહ્મચારીએ કહ્યું, “હે મહારાજ ! આપના માટે દૂધપાક અને શીરો બનાવ્યા છે, તે લાવું છું.” શ્રીજીએ કહ્યું, “એ નથી જમવું, પણ આજે જે સંતો જમે છે તે જમવું છે.” સંતોએ કહ્યું, “પ્રભુ ! તમારાથી આવું રસકસ વિનાનું ન જમાય.” ત્યારે શ્રીજીમહારાજે સરસ ઉત્તર આપ્યો, “સંતો તમે જમો તો અમે કેમ ન જમીએ ?” ભગવાન સામે વધારે બોલાય નહિ, તેથી પાત્રમાં રસકસ વિનાનો લૂખો ગોળો એક આપ્યો. ભગવાન જમતાં જમતાં કહે છે, “સંતો આતો ઔષધ છે.” તે કેવું ઔષધ છે ? તે સાંભળો.

**જમતાં થકાં કરે વખાણ, વળી વહાલો વદે મુખે વાણ ।
આ તો ચૂરણ ઔષધરૂપ, ટાળે વિકાર ને કરે અનુપ ॥**

સર્વ પ્રકારના વિકારને ટાળી નાખે એવું આ ઔષધ છે. આહાર નિરસ તો ભજન થાય સરસ. સાત્ત્વિક આહારથી સાત્ત્વિક વિચાર જાગે છે. બધા સંતો જમી રહ્યા પછી સભામાં બેઠા. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “સંતો ! તમને ભિક્ષા લેવા માટે શા માટે મૂકુ છું, ખબર છે ? ભીખ માગવી એ તો હલકી પ્રવૃત્તિ છે, હું સમર્થ છું. સંતો ! તમે ડુંગર ઉપર બેઠા હો ને ત્યાં મિષ્ટાંનના થાળ શીરો પુરી દાળભાત બધું પહોંચતું કરી દઉં, મારા હાથમાં અષ્ટ સિધ્ધિ અને નવ નિધિ છે. જે ધારું તે કરી શકું. તમને ક્યાંય ફરવા જવું ન પડે, એક જગ્યાએ બેસીને શાંતિથી ભજન કરો. પર્વતની ટોચે બેઠા હો તો ત્યાં ભોજન પહોંચાડું હો !!! મારા સંતો ભીખારી નથી, માગણ નથી, એવા કરોડો સંતોને જમાડી શકું. સર્વ શક્તિમાન છું, પણ શા માટે ભિક્ષા લેવા મોકલું છું ?” શ્રીજી કહે છે સાંભળો.

**ભિક્ષા મંગાવું તમ પાસ, મારા મનમાં ધારી હુલાસ ।
કોટિ જીવનું કલ્યાણ થાય, વળી તમારો ધર્મ પળાય ॥**

શ્રીજીમહારાજ કહે છે, “હે સંતો ! જેનું તમે અન્ન જમશો, તેનું કલ્યાણ થશે. કારણ કે એ અન્ન જમીને તમે ભજન કીર્તન કરો છો. તેનું પુણ્ય તે અન્ન જમાડનારને મળશે. તેથી તેનું અંતઃકરણ ઉજળું થશે, સત્સંગ ઓળખાશે અને ભક્તિ કરવાનું મન થશે. તેથી તમને ભિક્ષા લેવા મોકલીએ છીએ.”

લૌકિક સ્વાદમાં જેનું મન ફસાય તે બરાબર ભક્તિ કરી શકે નહિ. બહુ બોલવાથી શક્તિનો નાશ થાય છે. અને બહુ જમવાથી પણ શક્તિનો નાશ થાય છે. શતાનંદ સ્વામી કહે છે :- “હે પ્રભુ ! તમે આહારને જીતનારા છો અને ભક્તજનોને આહાર જીતવાનો ઉપદેશ આપો છો.” ત્યાર પછીનો મંત્ર છે.

મંત્ર (૨૧) ૐ શ્રી તીવ્રવૈરાગ્યાય નમઃ :

શતાનંદસ્વામી કહે છે હે પ્રભુ ! તમે વૈરાગ્યવાન છો. કેવા વૈરાગી છો, તીવ્ર તીક્ષ્ણ વૈરાગ્યવાન છો. તણખલાની જેમ જે ભોગને, રાજપાટને, ધન સંપત્તિને તજી દે. તેને તીવ્ર વૈરાગ્યવાન કહેવાય.

પ્રભુ ! તમે સોનાનાં સિંહાસનમાં બેસો છો, ભારે ભારે વસ્ત્ર ધારણ કરો છો, છપ્પન ભોગ જમો છો. જરાય આસક્તિ નથી. દેહથી ભિન્નપણે રહો છો, એવા ઉત્તમ વૈરાગ્યવાન છો.

ભક્તજનોને વૈરાગ્ય વૃત્તિ રાખતાં શીખવો છો. વૈરાગ્ય એટલે શું ? ભગવાન સિવાય બીજાં પદાર્થમાં પ્રીતિ નહિ તેને વૈરાગ્ય જાણવો. જગતના પદાર્થમાં અરુચિ અને અણગમો થાય તો વૈરાગ્ય દીપી ઊઠે. અરુચિ થયા સિવાય કોઈ પદાર્થમાંથી ભોગ બુધ્ધિની તૃષ્ણા મટતી નથી. ઊલટા અન્નની પેઠે હૃદયમાંથી અભાવ થઈ જાય, એ જ સાચો વૈરાગ્ય છે.

જ્ઞાનાંશથી પ્રગટેલા વૈરાગ્યને તીવ્ર વૈરાગ્ય કહેવાય. શતાનંદસ્વામી કહે છે કે- હે મહારાજ ! તમે જ્ઞાનાંશથી પ્રગટેલા વૈરાગ્યવાળા છો, ને ભક્તજનોને વૈરાગ્યવૃત્તિ રાખતાં શીખવો છો. હે મહારાજ ! તમે કેવળ ૧૧ વર્ષની વયે વનમાં પ્રયાણ કર્યું.

તીવ્રવૈરાગ્યને વેગે શ્યામ, ચાલ્યા ઉમંગથી સુખધામ ।

ઘરનો કર્યો છે પ્રભુ ત્યાગ, અતિ વહાલો મનમાં વૈરાગ્ય ॥

હર્ષ કરી હરિવર રાય, ઘરથી ઉત્તર દિશે જાય ।

એક કૌપીન ને આચ્છાદન, તે વિના નથી બીજું વસન ॥

એક દિવસ વહેલી સવારે ચાર વાગ્યે ભાઈ, ભાભી, ઈચ્છારામ, નંદરામ આદિ ઘરનાં બધાં સૂતાં છે. એક કોપીન પહેરી એના ઉપર મૃગચર્મ, હાથમાં કમંડળું, કંઠમાં ચાર સારનો ગુટકો, પૂજા માટે શાલિગ્રામ, પાણી ગાળવા વસ્ત્રનો ટૂકડો, આટલી વસ્તુ સાથે લઈ, ઉઘાડા પગે ભગવાન વનમાં જવા રવાના થઈ ગયા.

જંગલમાં જવું છે તો લાવ ચાખડી લઈ જાઉં, ઓઢવા માટે ધાબળા લઈ જાઉં, જમવા માટે સુખડી લઈ જાઉં, સથવારા માટે કોઈક સેવક લઈ જાઉં, આવું કાંઈ જ નહિ. સાવ એકલા નિસ્પૃહી, અચાર વરસની નાની કાચી ઉંમરે રવાના થઈ ગયા. આવા વૈરાગ્યવાન છે સ્વામિનારાયણ ભગવાન.

પગમાં પહેરી નહિ મોજડી રે, અંગરખી નહિ અંગ રે.

શામળિયા છેલ છપૈયે પધારજો રે.

એકા એકી ચાલી નીસર્યા રે, જોવા રાખી નહિ જોડ રે.

શામળિયા છેલ છપૈયે પધારજો રે.

આપણને ચાર દિવસ યાત્રા માટે જવું હોય તો ચાર દિવસ પહેલાં બધી તૈયારી કરીએ, સુખડી જોઈશે, ગાંઠિયા જોઈશે, નાસ્તો જોઈશે. પાણી પીવા માટે વાસણ જોઈશે. કેટલું બધું ભેગું કરીએ ત્યારે ચાર દિવસની યાત્રામાં જવાય. નિર્ભય મૂર્તિ નીલકંઠજીને કાંઈ પરવા નથી, તીવ્ર વૈરાગ્યવાન નીલકંઠ વર્ણીને નમસ્કાર કરીને શતાનંદ સ્વામી બાવીસમો મંત્ર ઉચ્ચારે છે.

મંત્ર (૨૨) ૐ શ્રી આસ્તિકાય નમઃ

આસ્તિક એટલે પ્રભુના સ્વરૂપમાં વિશ્વાસ, મૂર્તિમાં વિશ્વાસ રાખવો. પ્રભુ માનવરૂપે આ પૃથ્વી ઉપર પધાર્યા ત્યારે પોતે સ્વયં પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ છે, છતાં પણ ભગવાનની પૂજા કરે. જગતના જીવને શીખવ્યું કે તમો મૂર્તિમાં વિશ્વાસ રાખજો, પૂજા કરજો અને થાળ જમાડજો, પણ એક વાતનું ધ્યાન રાખજો, ભગવાનમાં આસ્થા રાખજો કે આ મૂર્તિ ચિત્રની નથી, છબી નથી, કાષ્ટ કે પથ્થરની મૂર્તિ નથી. પણ સાક્ષાત્ ભગવાન છે. આવી આસ્તિકતા રાખજો.

જેને ભગવાનમાં વિશ્વાસ, શ્રદ્ધા અને ભાવ હોય તેને આસ્તિક કહેવાય. જેને ભગવાનમાં વિશ્વાસ ન હોય, શ્રદ્ધા ન હોય, ભાવ ન હોય અને એમ કહેતા હોય કે મને ભગવાનમાં રસ નથી, હું ભગવાનને માનતો નથી, તેને કહેવાય નાસ્તિક.

મુક્તાનંદસ્વામીએ પણ મુક્તાનંદ કાવ્યમાં નાસ્તિકનાં લક્ષણો બતાવ્યાં છે.

નાસ્તિક હરિજનકે વિષે, ગુન સોઈ સ્થાપત દોષ ।

મુક્ત કહે મતિમંદ પર કહાવું કિજે રોષ ॥

નાસ્તિક માણસ ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તને વિષે ગુણ જોઈને દોષનું સ્થાપન કરે છે. મુક્તાનંદસ્વામી કહે છે એવા બુધ્ધિહીન માણસો ઉપર યમદૂતો ખૂબ ખીજાય છે. વળી ભગવાનને વિષે પણ દોષનું સ્થાપન કરે છે. અને ભગવાનને પણ માનતા નથી તેને નાસ્તિક કહેલા છે.

ગિરિ ગોવર્ધન કર ધર્યો, કિનો દવકો પાન ।

મુક્ત કહે તેહિ ના કહે જવન જૈન ભગવાન ॥

જે ભગવાને ગોવર્ધન પર્વત ધારણ કર્યો, દાવાનળ અગ્નિનું પાન કર્યું, એવા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને નાસ્તિક એવા જવન અને જૈન લોકો ભગવાન માનતા નથી. અથવા તો શ્રીકૃષ્ણને જે ભગવાન માનતા નથી તે જવન અને જૈન સરખા જ છે.

ભવ બ્રહ્માકો મદ હર્યો, કિયો ઇંદ્રમદ અંત ।

મુક્ત કહે તેહિ ના કહે, જવન જૈન ભગવંત ॥

વળી શંકર અને બ્રહ્માજીનો મદ હર્યો અને ઇંદ્રના મદનો પણ અંત આણ્યો એવા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને નાસ્તિક એવા જવન અને જૈન લોકો ભગવાન માનતા નથી.

કૃષ્ણ કૃષ્ણ મુખસેં કહે, મહાપાપી તરી જાત ।

જવન જૈન અરૂ જ્ઞાનખલ, મુક્ત ન તેહિ ગુન ગાત ॥

માણસ ગમે તેવો મહાપાપી હોય પણ જો મુખથી કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ એમ ત્રણવાર જો મુખથી કૃષ્ણ નામનો ઉચ્ચાર કરે તો એ મહાપાપી પણ તરી જાય છે. એવા ભગવાનને નાસ્તિક એવા જવન જૈન અને જ્ઞાનથી ખળ અથવા મૂર્ખલોકો તે ભગવાનના ગુણ ગાતા નથી.

ઓછી સમજણ વાળા શું બોલે ખબર છે ? અમે યાત્રા કરવા ગયા હતા, તો અહિ સોનાની મૂર્તિ હતી. શું તમે સોનાનાં દર્શન કરવા ગયા હતા ? આ મંદિરમાં આરસની મૂર્તિ છે, આ ઠેકાણે કાષ્ટની મૂર્તિ છે, આમ ભગવાનમાં પથ્થર અને સોનાની ભાવના કરે તેને આસ્તિક ન કહેવાય તેને નાસ્તિક કહેવાય.

જેને પ્રભુમાં પ્રેમ નહિ, વિશ્વાસ નહિ, સંત, શાસ્ત્રોમાં આસ્થા નહિ, તેને કહેવાય નાસ્તિક. મૂર્તિમાં ચિત્રની ભાવના કે પથ્થરની ભાવના નહિ રાખીને આસ્થા

રાખતાં શીખવું. ભગવાન વનમાં ગયા ત્યારે જ્યાં શિવ મંદિર આવે ત્યાં પ્રભુ એ શિવજીની ઉપર અભિષેક કરે, પૂજન કરે, પ્રાર્થના કરે, આ સાક્ષાત્ શંભુ છે એવી ભાવના કરે.

પ્રભુમાં આસ્થા એ આસ્તિક અને જેને ભગવાનમાં આસ્થા નહિ તે નાસ્તિક. જેને શ્વાસ ચલાવનાર સર્વેશ્વરમાં વિશ્વાસ નથી તે નાસ્તિક. વિશ્વાસનું બીજું નામ છે શ્રદ્ધા.

તમારી પાસે જોખમ હોય, તમે પરદેશથી આવતા હો અને પછી તમને બાથરૂમમાં જવું હોય તો તમે તમારું જોખમ કોને સાચવવા દેશો ? જેના ઉપર તમને વિશ્વાસ હશે તેને તમારું જોખમ સાંચવવા આપશો. બીજા જે રખડતા હોય એને તમારી બેગ સાચવવા નહિ આપો. વિશ્વાસ હોય એને જ અપાય, તમે જેને તેને જોખમ સાચવવા નથી દેતા, તેમ ભગવાનને જેના ઉપર વિશ્વાસ હોય તેને જ ભગવાન કિંમતી વસ્તુ સાંચવવા આપે છે. ભગવાનની કિંમતીમાં કિંમતી વસ્તુ કઈ છે તમને ખબર છે ? ધર્મ, ભક્તિ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, શીલ, સંતોષ, શાંતિ, દયા, શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ, આનંદ આ સદ્ગુણોનો ભંડાર ભગવાન જેને તેને આપતા નથી, પણ ભગવાનને જેના ઉપર વિશ્વાસ છે તેને જ આપે છે. ભગવાનના વિશ્વાસ પાત્ર બનીએ એવી શ્રીજી પાસે પ્રાર્થના છે.

નાસ્તિક માણસો ભગવાનની મૂર્તિમાં પૂતળાંની અને પથ્થરની બુધ્ધિ કરે છે, પણ ભગવાનનું આવાહન કરવામાં આવે તો ભગવાનનો જરૂર આવિર્ભાવ થાય છે, ભગવાનને ભાવનાથી પૂજનારને મૂર્તિ અભિષેક ફળ આપે છે.

-: તમે જ વ્યાય કરો :-

એક મહાત્માજી ભગવાનનું મંદિર બાંધે છે તેથી ઉદયપુરના રાજા પાસે ફાળો માગ્યો કે, “રાજન્ ! મંદિર માટે કાંઈક પૈસાની સેવા કરો.” રાજાએ કહ્યું, “મંદિર બનાવીને શું કરશો ?” મહાત્માજીએ કહ્યું, “તેમાં ભગવાન પધરાવશું પછી તેની પૂજા કરશું, આરતી કરીશું, ભોજન જમાડીશું અને અનેક ભક્તજનો તેમાં બેસીને ભજન કીર્તન કરશે.”

નાસ્તિક રાજાને સત્તાનો મદ હતો. મદ કોઈ દિવસ સવળું સૂઝાડે નહિ, અભિમાન ઊંધું જ કરાવે. રાજા ઉધ્ધતાઈથી બોલ્યો, “આ દુનિયામાં ભગવાન છે જ નહિ, હું ભગવાનને માનતો નથી, ભગવાન કોઈ દિવસ પથ્થરમાં હોય જ નહિ,

એવાં બધાં પૂતળાંને બેસાડીને પૂજવાથી શું વળે ? તમારા જેવા સાધુ સંતને કાંઈ બીજો ધંધો નથી તેથી ફતૂર માંડી બેઠા છો. એવા ખોટા માર્ગે હું એક ટકો પણ આપીશ નહિ, ફોટામાં શું ભગવાન હોય ?”

ત્યારે મહાત્માજીએ શાંતિથી કહ્યું, “તમારે પૈસા ન દેવા હોય તો કાંઈ વાંધો નહિ, અમને બીજા અનેક દાતાર મળી રહેશે. ભગવાનનું કાર્ય ભગવાન પોતે પૂરું કરશે. પણ ભગવાનની મૂર્તિમાં ભગવાન નથી રહેતા એ તમારી ખોટી માન્યતા છે.”

ત્યારે રાજાએ કહ્યું, “સાબિત કરી બતાવો તો માનું, બાકી કેવળ વાતો કરશો તો નહિ માનું.” મહાત્માજીને થયું આ નાસ્તિકને સરખી રીતે સમજાવવો પડશે.

મહાત્માજીએ કહ્યું, “સાબિત કરી દઉં, પણ તમે ગુસ્સે ન થાવ તો.” રાજાએ કહ્યું, “ગુસ્સે નહિ થાઉં.” પછી મહાત્માજી રાજાનો ફોટો લઈને આવ્યા. રાજા સામે એક ખુરશી ઉપર તે ફોટો રાખ્યો. પછી મહાત્માજીએ ફોટાને ફૂલનો હાર પહેરાવ્યો. આ જોઈ રાજા ખુશ થઈ ગયા.

પછી મહાત્માજીએ ફોટાને લાડુ જમાડ્યા રાજા ખુશ ખુશ થઈ ગયા, પછી પગે લાગ્યા. ત્યાં તો રાજા હાસ્ય કરીને ઊભા થઈને મહાત્માજીને બાથમાં લઈને ભેટી પડ્યા, “શાબાશ મહાત્માજી ! શાબાશ ! તમને મારા પ્રત્યે કેટલો બધો ભાવ અને પ્રેમ છે” પછી રાજા સોનાના સિંહાસન પર બેઠા, અતિ આનંદમાં હસે છે.

થોડીવાર પછી મહાત્માજી રાજાના ફોટા સામે હાથ લાંબો કર્યો, અને બોલ્યા, આ ફોટો સાવ ખોટો છે, હું એને માનતો જ નથી. એમ કહીને ફોટા ઉપર થૂંક નાખીયું, અને ફોટાને તોડીને ફેંકી દીધો. ફોટો તૂટી ગયો આવું જોઈને રાજાના ગુસ્સાનો પાર ન રહ્યો, અને બોલ્યો, “અરે !!! મૂર્ખ આ શું કરે છે ? સભા વચ્ચે મારું અપમાન કરે છે ? સમજે છે શું ? સિપાઈઓ એને પકડીને જેલમાં પૂરી દો.”

ત્યારે મહાત્માજી શાંતિથી બોલ્યા, “રાજન્ ! ગુસ્સે ન થશો. આ ફોટો હું લાવ્યો છું, તેમાં તમને એક ટકાનો ખર્ચ નથી કરવો પડ્યો. ફેંકી દીધો ને તૂટી ગયો તો તમને નુકશાન નથી, મને નુકશાન છે. છતાં આપ કેમ ખીજાઈ જાવ છો ?

રાજાએ દાંત કચકચાવતાં કહ્યું, “નાયલાક, ગમે તેમ તોય ફોટામાં આકૃતિ તો મારી છે ને ?” મહાત્માજીએ કહ્યું, “રાજન્ ! આ ફોટામાં કાંચ, કાગળ ને લાકડું છે. આપ તો આમાં બેઠા નથી. ફોટાને હાર પહેરાવ્યો તો તમે રાજી થયા, મને ભેટી

પડ્યા. ને ફોટાને ફેંકી દીધો તો ગુસ્સે થયા. તેવી જ રીતે પ્રભુની મૂર્તિની કોઈ પૂજા કરે, આરતી ઉતારે, થાળ જમાડે, વસ્ત્ર અલંકાર પહેરાવે, તો પ્રભુ તેના પર રાજ થાય છે અને જે મૂર્તિનું અપમાન કરે, તેના ઉપર ભગવાન નારાજ થાય કે નહિ ? તમે જ ન્યાય કરો.” રાજા બરાબર સમજી ગયો, કે વાત સાચી છે. મારા ફોટાનું સન્માન જોઈ હું ખુશ થયો. તેમ ભગવાનનું પૂજન કરવાથી ભગવાન રાજ થાય. રાજાએ બે હાથ જોડી મહાત્માજીને વંદન કરી કહ્યું, “મહાત્માજી ! તમે મારામાં રહેલો જે નાસ્તિક ભાવ હતો તે દૂર કર્યો, બહુ સારું થયું.” પછી રાજાને ભગવાન પ્રત્યે આસ્તિક ભાવ બેઠો, તેથી મંદિર બંધાવવા માટે સારી સેવા અર્પણ કરી.

અવતારના અવતારી સ્વામિનારાયણ ભગવાન અયોધ્યામાં હનુમાનગઢીએ દર્શન કરવા જાય, ત્યારે રામચંદ્રજીની મૂર્તિની પૂજા કરે, અને એક પગે ઉભા રહીને સ્તુતિ કરે.

**શ્રીરામજીની મૂર્તિ આગે, કરે સ્તુતિ ઉભા એક પગે ।
ધન્ય ધન્ય ધન્ય રઘુપતિ, તમારો મહિમા મોટો અતિ ॥
કરી ભીલડીને તમે સનાથ, ધન્ય ધન્ય હે જાનકી નાથ ॥
તમારા પદરજનો પ્રતાપ, થઈ શીલા અહલ્યા તે આપ ।
ભેટ્યા હનુમાનજીને ભરી બાથ, ધન્ય ધન્ય હે જાનકી નાથ ॥**

ભગવાન સ્વામિનારાયણ જ્યાં જ્યાં ગયા છે, ત્યાં પોતાનાં જ આગળના સ્વરૂપો હોય અથવા તો દેવતાઓની પ્રતિમાઓ હોય તે મૂર્તિની પૂજા કરી છે. જગતના માનવ માત્રને શીખવ્યું કે આસ્તિક થજો, પણ નાસ્તિક કોઈ ન થજો. શતાનંદ સ્વામી કહે- હે પ્રભુ ! તમે આસ્તિક છો.

મંત્ર (૨૩) ૐ શ્રી યોગેશ્વરાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમો યોગીઓના પણ ઈશ્વર છો. યોગના નિધિ છો, તમામ યોગીઓ યોગની સમાપ્તિ તમારી પાસે કરે છે. આપણને એમ થાય કે, ગોપાલયોગી પાસે નીલકંઠવર્ણી અષ્ટાંગયોગ શીખ્યા હતા, પણ આખરે ગોપાળયોગીએ યોગની કળા નીલકંઠવર્ણીના ચરણોમાં સમાપ્તિ કરી છે. (એ કથા આના પછીના મંત્રમાં કહીશું.) અત્યારે યોગેશ્વરાય નમઃ એ મંત્રને સરખી રીતે સમજીએ, પ્રભુ વનવિચરણ કરતા કરતા :-

**નામે નવલખો પર્વત જ્યાંય, યોગેશ્વર આવ્યા છે ત્યાંય ।
જેમાં કલિયુગ ન કરે પ્રવેશ, એવો એ છે પવિત્ર દેશ ॥**

નવલખો પર્વત એવો પવિત્ર પ્રદેશ છે કે, તેમાં કલિયુગનો કોઈ પ્રવેશ નથી, કામ, ક્રોધ, લોભ, ક્રૂડ, કપટ, કુસંપ, કલેશ કે ઈર્ષ્યા અદેખાઈ કે વેર-ઝેર નથી, પૂર્ણ શાંતિ છે. પોષ મહિનાની કડકડતી સખત ઠંડી અને પૂનમની અજવાળી રાત્રી, એકદમ ઘોર ઘાઠ જંગલ, ભયંકર જાનવરોથી ભરેલ ઘેઘુર વિકટ વન, એમાં એકલા નીલકંઠવર્ણી પર્વત ચડતા જાય છે. એ પર્વત પર નવલાખ યોગીઓ તપ કરતા હતા, પણ વેર ઝેર જરાય નહિ. પાંચહજાર વરસ થયાં યોગ સાધે છે, પ્રભુનાં દર્શન માટે તલપે છે, પ્રભુ પ્રત્યક્ષ મળે ત્યારે એમનાં દર્શન કરી યોગની સમાપ્તિ કરીશું. પ્રભુ તેમનો યોગ પૂરો કરાવવા અને તેમને દર્શન દેવા માટે પર્વત પર પધાર્યા.

-: તમારી શું ઈચ્છા છે ? :-

ત્યાંતો આકાશવાણી થઈ !!! “હે યોગીઓ ! આજે તમારો સોનાનો સૂરજ ઊગ્યો, તમને દર્શન દેવા યોગેશ્વર પધારે છે.” ત્યાંતો બધા યોગીઓ સજાગ થઈ ગયા, રૂવાડાં ઊભાં થઈ ગયાં, આનંદનો સાગર લહેરાવા લાગ્યો. જેમ નદીઓ સાગરને મળવા ઉતાવળી થાય તેમ યોગીઓ પ્રભુ સામે દોડ્યા. પ્રભુ એક અને યોગીઓ અનેક. બધાને અંતરની ઈચ્છા છે કે, મને બાથમાં લઈને મળે, મને બાથમાં લઈને ભેટે. પ્રભુ તરત નવલાખ સ્વરૂપે બની ગયા. બધા યોગીને હૃદયે લગાડીને ભેટ્યા. પછી યોગીઓ જે ફળ લાવેલા તે પ્રભુ જમ્યા, બાકીનો પ્રસાદ સહુને વહેંચી દીધો. પછી પ્રભુની ચારેબાજુ યોગીઓ બેસી ગયા. પ્રભુ ધીમેથી બોલ્યા, “યોગીરાજ ! તમો કયા હેતુથી તપ કરો છો અને યોગ સાધો છો તે કહો ? તમારી શું ઈચ્છા છે ?” યોગીઓ બોલ્યા, “પ્રભુ ! અમે હઠયોગ કરીએ છીએ. આ દેહને અમર રાખવા માટે યોગ સાધીએ છીએ. છતાં પણ આપ સાક્ષાત મળ્યા છો તો હવે તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશું.” ભગવાને કહ્યું, “અમર કોઈ રહ્યું નથી, અને રહેશે પણ નહિ. યોગીરાજ તમને કેટલાં વરસ થયાં આ યોગ સાધતાં ?” “પ્રભુ ! અમને પાંચ હજાર વર્ષ થયાં યોગ સાધીએ છીએ.”

આપણને વિચાર થાય કે, પાંચહજાર વરસ કેમ દેહને ટકાવી રાખતા હશે ? તેતો અષ્ટાંગયોગથી ટકાવી શકે. એના પ્રાણની ગતિ સુષુમ્ણા નાડી સાથે સદાય વહેતી હોય, હઠયોગીને સુષુમ્ણા નાડી જાગૃત કરવી જ પડે. હઠયોગી જોરથી પ્રાણને

રોકીને સુષુમણા નાડી સુધી પહોંચે, જેમ પાઈપમાં ક્યરો આડો આવી જાય તો પ્રેસર મૂકીને ક્યરો બહાર કાઢે તેમ જોરથી સુષુમણા નાડીને જાગૃત કરે.

યોગીપુરુષ પ્રાણાયામનો અભ્યાસ કરતાં કરતાં છ ચક્રને ભેદીને જ્યોતિ-સ્વરૂપ આત્માનાં દર્શન પામે છે ત્યાર પછી આત્માને પણ પ્રકાશ કરનારા પરમાત્માનાં દર્શનને પામે છે.

ભગવાન યોગીઓને ઉપદેશ આપતાં કહે છે :- હે યોગીઓ ! તમે હજોરો વરસ સુધી દેહ ટકાવો એ કાંઈ મહત્વનું નથી, વધારે જીવો એ મહત્વનું નથી પણ આ શરીરથી પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરી લેવી આ વધારે મહત્વની વાત છે. ભલે તમે હઠયોગ સાધો છો, અમર રહેવા માગો છો એ બરાબર પણ હઠયોગ કરતાં રાજયોગ શ્રેષ્ઠ છે.”

-: હવે તમે પ્રેમયોગ કરો :-

ભગવાન નિલકંઠ વર્ણી કહે છે; મારા ભક્તો પ્રેમ ભાવથી નિષ્કામ ભાવથી હરિકથા, હરિકીર્તન, હરિધ્યાન કરે છે, ધર્મમય જીવન જીવે છે. તેઓ પણ પરમાત્માને પામી શકે છે. આપણા નંદ સંતો જુઓ અષ્ટાંગ યોગ નહોતો સાધ્યો, પણ એમનામાં પ્રભુપ્રેમ હતો. પ્રેમયોગથી એ ભગવાનને મેળવી શક્યા. હઠયોગ કરતાં રાજયોગ શ્રેષ્ઠ છે.

ગોપીઓએ યોગ નહોતો સાધ્યો. છતાં ભગવાનને મેળવી શકી છે. પ્રેમથી ભગવાન વશ થાય છે. પ્રભુના અંગે અંગનું ધ્યાન કરીને પોતાની વૃત્તિ શ્રીહરિમાં જોડી દેઈ આનંદમય કોશમાં પ્રવેશ કરીને પરમાનંદના સાક્ષાત્ દર્શનનો અનુભવ કરી લેતી.

પ્રભુએ તે સિદ્ધયોગીઓને આશીર્વાદ આપીને કહ્યું કે, “પવિત્રાત્મા એવા હે યોગીઓ ! હવે થોડા કાળમાં તમારું શરીર પડી જશે, અને તમો અમારા ધામને પામશો.” યોગીઓ બહુ રાજી થયા. અને ભગવાનના ચરણનો સ્પર્શ કરીને, બેહાથ જોડી સ્તુતિ, પ્રાર્થના કરી કે, “હે પ્રભુ ! અમોને આવા ને આવા દર્શન આપતા રહેજો.”

આપ્યું પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન, નવલાખ યોગીને સમાન ।

તેમનો મોક્ષ કરી દયાળ, છોડાવી દીધી માયાની જાળ ।।

વર્ણીરાજ નવલાખા પર્વત ઉપર થોડા દિવસ રોકાઈ, અનેક મોક્ષભાગી જીવને

પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન આપી, ભવનાં બંધનથી મુક્ત કર્યા, આવા યોગીઓના પણ ઈશ્વર, તેથી તેને શતાનંદ સ્વામી યોગેશ્વર કહીને નમસ્કાર કરે છે.

મંત્ર (૨૪) ॐ શ્રી યોગકલાપ્રવૃત્તયે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે – તમે યોગીના ઈશ્વર છો, અને સાથો સાથ યોગકલાને પ્રવર્તાવનારા પણ તમે જ છો. ભગવાન નીલકંઠવર્ણીએ વનમાં ફરતા ફરતા નેપાળ પ્રદેશમાં ઘાટા વનમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં વડના વૃક્ષ નીચે એક યોગીને જોયા, તરત યોગી પાસે આવ્યા અને બે હાથ જોડી નમસ્કાર કર્યા. આખા જગતનો માલિક છતાં વિવેક બતાવતાં અને શીખવવા માટે આપણને સાવધાન કરે છે, કે તમને કોઈ સંત, યોગી, યતિ મળે તો નમસ્કાર કરજો. આ યોગીનું નામ શું છે ?

નામ ગોપાળયોગી ઉદાર, તેને પ્રભુએ કર્યા નમસ્કાર ।

ગીતાજીનું પુસ્તક છે હાથ, તેનો પાઠ કરે છે સનાથ ।।

ગોપાળયોગી ગીતાજી વાંચે છે, પ્રભુને જોયા, ચાર આંખ ભેગી થઈ ત્યાં વૃત્તિ મંડી ખેંચાવા, જેમ લોહચુંબક લોઢાને ખેંચે.

વૃત્તિ ખેંચાવા લાગી છે ત્યાંચ, નીલકંઠના સ્વરૂપમાંચ ।

જેમ સ્નેહી અરસપરસ મળે અને હૃદયે લગાડી પ્રેમ વ્યક્ત કરે, તેમ આજે નીલકંઠવર્ણી અને ગોપાળયોગી બાથમાં લઈને ભેટ્યા. ગોપાળયોગી ઓળખી ગયા કે આખી જિંદગી મેં જેનું સ્મરણ કર્યું છે, તે આ પોતે નીલકંઠવર્ણી છે. મારી વૃત્તિ ભગવાન સિવાય ક્યાંચ ખેંચાય નહિ. પુરુષોત્તમ નારાયણને ઓળખી ગયા. “પ્રભુ ! તમે મારો ઉધ્ધાર કરવા અહીં આવ્યા છો, બાકી આ વનમાં કોઈ આવી શકે નહિ. ભયંકર હિંસક પ્રાણી ફરે છે.” પ્રભુ બોલ્યા :-

-: સહેજે ભક્તિથી હૃદય છલકાય :-

કહ્યું તમે ગુરુ ને હું શિષ્ય, આપો મને રૂડો ઉપદેશ ।

યોગકળા જે અષ્ટાંગ યોગ, તેનો મને કરાવો પ્રયોગ ।।

મને અષ્ટાંગયોગ શીખવાડો. ગુરુ ગોપાળયોગી એકવાર શીખવાડે તરત પ્રભુને યાદ રહી જાય.

અષ્ટાંગયોગ કોને કહેવાય ? યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર,

ધારણા, ધ્યાન, આ સાત અંગ જ્યારે સિદ્ધ થાય, ત્યારે આપો આપ સમાધિ થઈ જાય. એ યોગ સમાધિમાં જો સાકાર ઉપાસનાવાળા હોય તો ભગવાનનાં દર્શન થાય, અને જો નિરાકાર માનતા હોય તો ફક્ત તેજનો પૂંજ દેખાય. પણ ભગવાનનાં દર્શન થાય નહિ, આને કહેવાય અષ્ટાંગ યોગ.

યમ :- અહિંસાવૃત્તિ, હિંસા ન કરવી તે.

નિયમ :- તપ અને ઈંદ્રિયોનું દમન તે.

આસન :- સ્વસ્તિક આસન વાળીને ટકાર બેસી રહેવું તે.

પ્રાણાયામ :- નાસિકા દ્વારા ધીરે ધીરે શ્વાસ લેવો, મોઢું બંધ રાખી સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ ચાર વખત બોલી ધીરે ધીરે શ્વાસને નાભિકમળ સુધી લઈ જવો તે.

પૂરક :- શ્વાસને રોકી રાખવો, સોળ વખત સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ કહીને શ્વાસ રોકવો, પછી ધીમે ધીમે આઠ વખત સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ બોલીને બહાર કાઢવો એને કહેવાય.

પ્રત્યાહાર :- એટલે ઈંદ્રિયોને પોતપોતાના વિષયમાંથી પાછી વાળવી. શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ આ પાંચ બાહ્ય વિષયમાં આસક્ત રહેતી ઈંદ્રિયોને ભગવાન તરફ વાળવી. જેમ કે શબ્દ ઈંદ્રિય કાન તેને ભગવાનના ગુણગાનમાં આસક્ત રાખવા પણ જગત સંબંધી શબ્દમાં નહિ. તેવી જ રીતે સ્પર્શ વિષય ચામડી તેને ભગવાનના ચરણ સ્પર્શથી તૃપ્તિ કરાવવી પણ ભોગ વિષયથી નહિ. ત્યાર પછી રૂપ ઈંદ્રિય આંખ તેને પણ ભગવાનનાં અને ભગવાનના એકાંતિક ભક્તોનાં દર્શનથી જ આનંદિત રાખવી, પણ આધુનિક એવા ટી.વી. સીનેમા દ્વારા આંખની તૃપ્તિ માનવી નહિ. રસ ઈંદ્રિય જીભ, તેને પણ ભગવાનનાં કીર્તનાટિકે કરીને અને ભગવાનની પ્રસાદીરૂપ અન્ન દ્વારા પૂર્ણકામ થવું. ગંધ ઈંદ્રિય નાસિકા તેને ભગવાનને ચડાવ્યાં એવાં જે પુષ્પો, અત્તર, ધૂપ ઈત્યાદિક પદાર્થો ભગવાનના પ્રસાદીરૂપ કરાવીને નાસિકાને આહાર આપવો પણ બાહ્ય ગંધથી નહિ. તેને કહેવાય પ્રત્યાહાર.

અષ્ટાંગયોગનું છઠ્ઠું અંગ છે ધ્યાન, પ્રભુનાં અંગે અંગનું નખથી શિખા સુધી ધ્યાન કરવું. સાતમું અંગ છે ધારણા, જે ધ્યાન કર્યું છે તેને ધારી રાખવું, ધારણા કરવી. આવા પ્રભુનાં ચરણ છે, આવા પ્રભુના ગાલ છે, એવી રીતે સારી પેઠે ધારણા.

આઠમું અંગ છે સમાધિ, આવી યોગકળાને પ્રભુ પ્રવર્તાવનારા છે.

યોગકળાના નિધિ છે. ગોપાલયોગીને નીલકંઠવર્ણીએ સામેથી યોગ શીખવાડ્યો કે તમે ફક્ત તેજનાં દર્શન કરો છો, તેજની સાથે પરબ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરો, સાકાર સ્વરૂપનું ધ્યાન કરો.

ધ્યાન કરતાં કરતાં ગોપાળયોગીની વૃત્તિ ભગવાનમાં ચોંટી ગઈ, દેહની સ્મૃતિ ભૂલ્યા, અને સમાધિમાં સાક્ષાત્ ભગવાનનાં દિવ્ય સ્વરૂપે દર્શન થયાં. આનંદ મગ્ન થઈ દેહમાંથી વૃત્તિ તોડી ભગવાનના ધામમાં સિધાવ્યા. ભગવાને ગોપાલયોગીની ઉત્તરક્રિયા કરી એવી રીતે ભગવાન નીલકંઠવર્ણી ગોપાળયોગી પાસે બાર મહિના રહ્યા.

આવી યોગકળા ભગવાન સ્વામિનારાયણે લોજમાં પણ પ્રવર્તાવેલી, પચાસ સંતોને યોગકળા શીખવે અને પ્રભુમાં જે પ્રકારે વૃત્તિ જોડાય તેવો બ્રહ્મયોગ, પ્રેમયોગ, પ્રવર્તાવ્યો. યોગીઓ યોગ શા માટે સિદ્ધ કરે ? પોતાની વૃત્તિને ભગવાનના સ્વરૂપમાં લય કરવી છે, યોગીઓને પણ એજ કામ છે.

વૃત્તિ ભગવાનમાં જોડવી, પ્રેમીભક્તોનું પણ એજ કામ છે.

આપણા માટે પ્રેમયોગ બરાબર છે, હઠયોગ બહુ અઘરો છે. અને પ્રેમયોગ સહેજે સહેજે થાય તેવો છે. તેથી પ્રેમથી સ્નેહથી ભગવાનમાં જોડાવું તે યોગ અને જોડાઈ ગયા તે યોગી.

ગોપીઓએ યોગ પ્રાપ્ત નહોતો કર્યો, પણ પ્રેમ ભાવથી મનનીવૃત્તિ પ્રભુમાં ચોંટી ગઈ, ને પ્રભુ મેળવી લીધા. એના મુખમાંથી વેદની ઋચાઓ ઝરતી, ઉધ્ધવજી જેવાને ભક્તિના રંગે રંગી દીધા. જીવુબાએ લાડુદાનજીને ભક્તિના રંગે રંગી દીધા,

શતાનંદસ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે યોગકળાને પ્રવર્તાવનારા છો. ત્યાર પછીનો મંત્ર જીવનમાં ઉતારી લેવા જેવો છે.

મંત્ર (૨૫) ૐ શ્રી અતિદૈર્યવતે નમઃ

પ્રભુ ! તમે અતિ ધીરજશાળી છો, ધીરજશાળી તો ઘણા હોય, પણ અતિ ધીરજશાળી બહુ ઓછા હોય. ધીરજશાળી કોને કહેવાય ? ગમે તેવો વિકારનો હેતુ ઉત્પન્ન થાય, અતિ અપમાન થાય, છતાં ધીરજ રાખે. ગમે તેવી ગંદી ગાળો દે, છતાં પણ સહન કરે, તમે અતિ ધીરજશાળી છો. ઘણા માણસો વાતની વાતમાં ધીરજ ગુમાવી બેસે છે, મનગમતું જરાક મરડાય તો જોઈ લ્યો એનાં મોઢાનો રંગ, મનગમતું

કરવા જ જોઈએ.

-: ધીરજવાળા જ સુકીર્તિ મેળવે છે. :-

અમદાવાદનો પ્રસંગ જુઓ, ભગવાન સ્વામિનારાયણે જેતલપુરમાં યજ્ઞો કર્યા, બ્રાહ્મણોને ખૂબ દાન દક્ષિણાઓ આપી, આ વાત વૈરાગીઓએ રાજા પેશ્વાને કરી, ઊંધું સમજાવ્યું કે, સ્વામિનારાયણ બ્રાહ્મણ નથી અને વૈદિક મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે. તેના પાપથી તમારા રાજમાં દુષ્કાળ પડશે. માટે અમારું માની જાવ. અને સ્વામિનારાયણને જેલમાં પૂરી દો. રાજા કાનનો કાચો. વાત માની લીધી. પણ સ્વામિનારાયણને પકડવા કેમ ?

પછી યુક્તિ કરી પોતાના માણસોને મોકલ્યા, “સ્વામિનારાયણ ! ચાલો રાજદરબારમાં અમારા રાજા તમને બોલાવે છે, તમારી પધરામણી કરવી છે, પગલાં કરવા પધારો.” પ્રભુ કહે “ભલે, અમે તૈયાર છીએ.” હરિભક્તોએ કહ્યું, “પ્રભુ ! પેશ્વારાજા આપણો દ્વેષીલો છે, આમંત્રણ દીધું છે, પણ એના પેટમાં દગો છે માટે નથી જવું.”

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “એ તુચ્છ જીવનું શું ચાલશે ? બધા તૈયાર થઈ જાઓ,” એકહજાર હરિભક્તો અને પાંચસો સંતો તૈયાર થઈ ગયા. પેશ્વાના સિપાઈએ કહ્યું, “આટલા બધાને અંદર નથી આવવાનું... બહાર ઊભા રહો. અંદર બે થી ત્રણ જણા જ ચાલો, શાસ્ત્રાર્થ કરવાનો છે.”

અતિ ધીરજશાળી શ્રીજીમહારાજ દરબારમાં પધાર્યા, ત્યાં રાજાએ બે હાથ જોડી નમસ્કાર કર્યા, પધારો. “પધારો, જય સ્વામિનારાયણ.” અંતરમાં અદેખાઈ ભરી છે, મારવા સુધીનાં કાવતરાં કર્યાં છે, ને ઉપરથી ભાવ બતાવે છે.

પણ મૂર્ખાઓને ખબર નથી કે, ભગવાન બધું જાણે છે. છતાં શ્રીજીમહારાજ કાંઈ બોલ્યા નહિ, કપટીએ ત્યાં આસન કેવું બનાવ્યું ? ઊંડો ટાંકો છલોછલ તેલથી ભરેલો, તેના ઉપર નાની પાતળી ડાંડરની સરી સરખી રીતે ગોઠવી, તેના ઉપર મખમલનાં સુશોભિત તકિયા, સોનાના તારવાળો સરસ મજાનો ઓછાડ. ભયંકર કાવતરું, સ્વામિનારાયણ જેવા બેસશે, તેવા સીધા ટાંકામાં પડશે, પડશે એટલે લોખંડનું ઢાંકણું બંધ કરીને સ્વામિનારાયણને મારી નાખવા. આવો રાજાને દગો કરવો છે.

પાપી રાજા બોલ્યો, “સ્વામિનારાયણ ! આ રાજગાદી પર આપ બેસો, ને

પવિત્ર કરી પ્રસાદીની કરી આપો.” પ્રભુએ કહ્યું, “આતો રાજગાદી છે. ત્યાગીથી રાજગાદી ઉપર બેસાય નહિ.” હસીને પેશ્વો કહે, “નહિ મહારાજ જરાક બેસો, પવિત્ર કરો.” એને એમ કે નહિ બેસે તો બાજી બગડી જશે, “મહારાજ ! આપ તો દયાળુ છો, ગાદીને પવિત્ર કરો,” ખૂબ આજીજી કરી ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “ભલે લ્યો પવિત્ર કરીએ.”

**હતી હાથમાં સોટી જે લાંબી, ગાદી ઉપર જોરથી દાબી ।
તેથી ગાદી ને તકિયો તે વાર, પડ્યા તરત તે ટાંકા મોઝાર ॥**

જ્યાં સોટી દબાવી, ત્યાં ધબ દઈને ગાદી તકિયો પડ્યો ટાંકામાં, અને સાથે આવેલા દેવાનંદ સ્વામીને એકદમ દુઃખ થયું, મગજ તપી ગયો, આ રાજા શું સમજે છે ? હમણાં હતો ન હતો કરી નાખું. શાપ દેવા જ્યાં હાથ ઊંચો કર્યો, આ અમદાવાદને ડટણ પટણ કરી નાખું. ગમે તેમ થાય આ રાજાને મારી જ નાખું. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “સ્વામી ! શાંતિ રાખો.” ત્યારે દેવાનંદ સ્વામીએ કહ્યું, “મારી નજર સામે મારા ઈષ્ટદેવનું અપમાન કરે છે, જીવતો ન રાખું,” રાજા માંડ્યો ધ્રૂજવા, હવે શું થશે ? પ્રભુ અતિ ધીરજશાળી છે, મહારાજે સ્વામીને કહ્યું, “અમદાવાદની ધરતી બહુ પુણ્યશાળી છે, અહીં તો આપણને પુણ્યનું સદાવ્રત બોલવું છે. સહન કરવું એ સંતનું ભૂષણ છે, બિલકુલ બોલશો નહિ, ઝાઝું બોલવામાં માલ નથી.” પ્રભુએ ધીરજ દીધી, ત્યારે સ્વામીને શાંતિ થઈ, રાજા ભોંઠો પડી ગયો.

પછી શ્રીજીમહારાજ મોટેરા પધાર્યા. ત્યાં વિશાળ સભા થઈ, ત્યારે ત્યાંના હરિભક્તોએ પ્રભુને કહ્યું, હે પ્રભુ ! જેમ તમારું રાજાએ અપમાન કર્યું તેમ અમારું પણ અપમાન કરે છે, તિરસ્કાર કરે છે.

“પ્રભુ ! આપ તો અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના અધિપતિ છો, સૂર્ય, ચંદ્ર, સમુદ્ર, દેવ, દેવીઓ બધા જ તમારી આજ્ઞામાં રહે છે, આ સમગ્ર દુનિયાના ધણી તમે છો, ને સૂબો કેમ ધણી થઈ બેઠો છે ? તમે ધારો તેમ કરો છો, છતાં રાજાને સજા કેમ કરતા નથી ?”

પ્રભુએ સરસ જવાબ દીધો, “હે ભક્તજનો ! તમે બધા ધીરજ રાખજો, અત્યારે એ રાજાનું જોર છે, સત્તા છે તેથી અભિમાની થઈને ઘુઘવાયા કરે છે. કેટલા દિવસ કરશે ? ગમે તે દિવસે એનું પુર હરાઈ જાશે, અને ઘુઘવાટાનો અંત આવશે, સદાય એવું જ નહિ રહે, એનું રાજ્ય લાંબું ટકશે નહિ. અધર્મીનું રાજ ટકતું નથી.

માટે ધીરજ રાખો.” આવા ભગવાન ધીરજવાન છે, અને આપણને ધીરજ રાખવાનું શીખવે છે.

ધીરજની ડગલે ને પગલે જરૂર પડે, ધીરજ વિના કોઈ પણ કાર્ય થતું નથી. ધીરજ ન રાખે તો મુશ્કેલીઓ ઊભી થાય છે. ધીરજ રાખવાથી મનમાં શાંતિ રહેશે, ધીરજ રાખવાથી મોટામાં મોટા સંકટને સરલતાથી પાર કરી અને સુખ શાંતિ અનુભવી શકાય છે.

ધીરજવાળા જ સુકીર્તિ મેળવે છે, અને ધર્મ નિયમના પાલનમાં એક મહાન સહાયક બને છે, ધારેલા લક્ષ્ય સુધી પહોંચી શકે છે. ધીરજ ઢાલનું કામ કરે છે. શતાનંદ સ્વામી કહે છે, હે ભક્તજનો ! આપણા ઈષ્ટદેવ સર્વોપરી સ્વામિનારાયણ અતિ ધીરજશાળી છે. તો આપણને પણ ધીરજ રાખવી જોઈએ. અતિથૈર્યવાન શ્રીજીમહારાજને નમસ્કાર કરી અને હવે આગળનો મંત્ર ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૨૬) ॐ શ્રી જ્ઞાનિને નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે જ્ઞાની છો. તમને જ્ઞાનનો સાક્ષાત્કાર થાય છે. જ્ઞાની કોને કહેવાય ? ચાર પાંચ ભગવાનની વાત કરતાં આવડી જાય એને જ્ઞાની ન કહેવાય. અક્કડ ન બને, અભિમાની ન હોય, જ્ઞાની ક્યારેય ભારે ન બને, જ્ઞાની ક્યારેય અતિ ક્રોધ ન કરે, જ્ઞાની કોઈની સામે બાઝે નહિ, જ્ઞાનીની કક્ષા બહુ જ ઊંચી છે, જેમાં બિલ્કુલ અહં ન હોય, સાદગી, સરળતા, અને નમ્ર સ્વભાવ હોય તેને જ્ઞાની કહેવાય. બાકી તો બધા માહિતીવાળા છે.

-: જ્ઞાનીના જ્ઞાન દાતા ભગવાન છે :-

જ્ઞાની કોને કહેવાય ? જેને ચાર શાસ્ત્રનો પૂરો અનુભવ અને જ્ઞાન હોય, તેને જ્ઞાની કહેવાય. ચાર શાસ્ત્ર ક્યાં ? સાંખ્ય, યોગ, વેદાંત અને પંચરાત્ર આ ચાર શાસ્ત્રનું પૂરું હોય તેને જ્ઞાની કહેવાય, એક શાસ્ત્રનું જેને જ્ઞાન હોય તેને પા જ્ઞાની કહેવાય, બે શાસ્ત્રનું જ્ઞાન હોય તેને અર્ધો જ્ઞાની કહેવાય, ત્રણ શાસ્ત્રનું જેને સમજણ સહિત જ્ઞાન હોય તેને પોણો જ્ઞાની કહેવાય અને ચાર શાસ્ત્રને જે બરાબર જાણે એને પૂરો જ્ઞાની કહેવાય.

પ્રભુ ચાર શાસ્ત્રના જ્ઞાની છે, જ્ઞાનના નિધિ છે, જ્ઞાનના સાગર છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણને ઘણા વિદ્વાનો મળ્યા. કોઈ અદ્વૈત મતવાળા મળ્યા, કોઈ દ્વૈત મતવાળા

મળ્યા. કોઈ કહે બ્રહ્મ જ સત્ય છે. કોઈ કહે જીવ, ઈશ્વર અને માયા જ સત્ય છે, કોઈ કહે આ બધું ઈશ્વર જ કરે છે. કોઈ કહે આ બધું માયા જ કરે છે, આમ અલગ અલગ વાત કરે છે. ત્યારે પ્રભુ તેમને વેદ વેદાંત અને ઉપનિષદને માધ્યમ બનાવી બરાબર સમજાવે છે. પ્રભુ આવા જ્ઞાની છે.

જગતમાં, સંતોમાં, વિદ્વાનોમાં, આચાર્યોમાં, બધાને જ્ઞાન આપનારા પ્રભુ પુરુષોત્તમ નારાયણ છે. વચનામૃત શાસ્ત્ર સ્વયં પુરુષોત્તમ નારાયણની દિવ્ય વાણી જ્ઞાનથી જ ભરેલું છે. ગીતાશાસ્ત્ર પણ જ્ઞાનથી જ ભરેલું છે, તેમાં ભગવાનની દિવ્ય મધુર વાણી રહેલી છે. વેદ પણ ભગવાનના મુખમાંથી પ્રગટ થયા છે.

જગતમાં જ્ઞાન પ્રસર્યું છે તે ભગવાનમાંથી જ પ્રસર્યું છે. જ્ઞાનીના જ્ઞાનદાતા ભગવાન જ છે. વેદનું તાત્પર્ય ભગવાન જ બરાબર સમજી શકે, બાકી કોઈ જાણી શકે નહિ. શ્રીજીમહારાજ વારંવાર જ્ઞાન આપે કે, હે સંતો ! સજાગ રહેજો, માયા સંતો ઉપર ખીજાણી છે. સંતો મૂર્તિમંત માયા સામે નજર ન કરે, પૈસાને અડે નહિ, તેથી તે માયા વેર વાળવા તૈયાર ઊભી છે. સાવધાન રહેજો.

સંતો માયાને કીધી ખુવાર, વેર વાળવા થઈ છે તૈયાર ।

કલિયુગ રહ્યો લાગ તપાસે, ફાવશે તો બળવાન થાશે ॥

શ્રીજીમહારાજ કહે છે, હે સંતો ! જરાય ગાફેલ ન રહેજો, કલિયુગ લાગ જુએ છે, જો માયાનું ચિંતન કરશો, તો કલિયુગ ઘર કરીને તમારામાં બેસી જશે, માટે ચેતતા રહેજો. જુઓ નળરાજામાં કલિયુગે પ્રવેશ કર્યો તો હેરાન હેરાન થઈ ગયા, જરાય અપવિત્રતા ન રાખજો, અંદર અને બહાર પવિત્ર રહેજો. મનથી અને તનથી પવિત્ર રહેજો. શ્રીહરિ કહે છે :-

જન્મ મૃત્યુ તણી હોય બીક, થાશો નહિ માયામાં આસક્ત ।

રાજપાટ બંધનકારી જેવું, છે તુંબડું બંધનકારી એવું ॥

જન્મ મરણની બીક હોય, ફરીથી કોઈ માતાના ગર્ભમાં ન જવું હોય તો, નિર્વાસનિક થઈને પ્રભુનું ભજન કરજો, રાજપાટ કે ગામ ગરાસ જ બંધનકારી છે એવું નથી, નાની સૂની વસ્તુમાં પણ જો જીવ બંધાઈ જાય તો તે વસ્તુ પણ બંધનકારી થાય છે.

વેદ વ્યાસનું ભાગવત પણ પરમાત્માના જ્ઞાનથી જ પ્રગટ્યું છે અને વાલ્મીકિનું રામાયણ અને તુલસીદાસનું રામાયણ પણ ભગવાનના જ્ઞાનથી જ પ્રગટ્યું છે.

રામાનુજાચાર્ય, શંકરાચાર્ય, વલ્લભાચાર્યના જે સિધ્ધાંતો છે તે પણ પરમાત્માના જ્ઞાનથી જ પ્રગટ્યા છે.

પ્રભુ તમે જ્ઞાનના નિધિ છો, આ મંત્ર સમજવા જેવો છે. દરેકના મનમાં ઓછા વત્તા અંશે એવી માન્યતા હોય છે, કે હું બરાબર સમજુ છું, પછી ભલે એ કાંઈ ન સમજતો હોય. મૂર્ખમાં મૂર્ખ મનુષ્ય પોતાને મૂર્ખ માનતો નથી. તેમાં વડી બે પાંચ ભગવાનની વાત આવડી જાય એવા લોકો પોતાને જ્ઞાની માની લે છે, એ કાંઈ યોગ્ય વાત નથી. પરંતુ એ સાવ ખોટું જ્ઞાનીપણાનું અભિમાન છે, તો સાચો જ્ઞાની કોને જાણવો ? એનાં લક્ષણ શું ?

જેનામાં કોઈ પ્રકારનો વિકાર ન હોય, ક્રોધ ન હોય, પ્રભુ સિવાય ક્યાંય પ્રીતિ ન હોય, પોતાની ઈંદ્રિયો જીતી લીધી હોય, ક્ષમા અને દયા અખંડ રહેલા હોય, વાણીમાં વિવેક, વિનય અને નમ્રતા હોય એને સાચો જ્ઞાની કહેવાય. હર્ષ, શોકથી પર હોય, મોહ અને માન મોટપ ન હોય, આ જગતથી નિર્વાસનિક હોય, સદા હરિ-ભજનમાં ગરકાવ હોય તેને સાચો જ્ઞાની કહેવાય. હર હમેશાં એવા ભક્તજનો ભગવાન પાસે બે હાથ જોડીને ગાતા હોય છે કે, હે ભગવાન ! અમને એવી સદ્બુદ્ધિ આપો કે અમે તમને ભૂલીએ નહિ. પ્રેમાનંદસ્વામીના કંઠથી ઘૂંટાયેલા સ્વરની ઝલક માણીએ.

વિસરી માં જાશો વહાલા મારા શ્યામળિયા ગિરિધારી રે,
વારે વારે કહું છું વહાલા અરજ એ છે મારી રે... વિસરી
અમ જેવા ઘણા તમને, મને આશા તમારી રે,
તે માટે રાખજો વહાલા, મને પોતાની સંભારી રે... વિસરી
અધર અમૃત પાજો રસિયાજી બોલાવી રે,
પાતળિયા પાવન કરજો મંદિરે મારે આવી રે... વિસરી

સાચી સંપત્તિ એક જ છે, જેટલા ભગવાન યાદ આવે તે સંપત્તિ, ને ભગવાન ભૂલાય એ વિપત્તિ. જ્ઞાની તો એને જ કહેવાય જે એક ક્ષણ પણ ભગવાનથી દૂર ન જાય, અખંડ હરિને હૃદયમાં ધારી રાખે. પ્રેમાનંદ કહે છે.

પ્રેમ સખી મોઠી છે વહાલા, રાજીવ નેણે રે,
બીજું નવ માગું વહાલા, બોલાવજો મીઠે વેણે રે... વિસરી
આવા ઉત્તમ કોટિ મુક્તના પણ જ્ઞાનદાતા ભગવાન છે, આત્માને જો સત્સંગ

દ્વારા જ્ઞાન મળે તો જીવને અવિનાશી પદની પ્રાપ્તિ થાય છે, તમારો તો બેડો પાર થાય, પણ તમે જે કુળમાં જન્મ્યા હો તે કુળનો પણ ઉદ્ધાર થાય છે. જેની પાસે દુનિયાભરની સત્તા હોય, સંપત્તિ હોય પણ જો પરમાત્મા સંબંધી જ્ઞાન નથી તો તેને હૃદયમાં શાંતિ નથી, શાંતિ નથી તો સુખ ક્યાંથી ? જ્ઞાનના સાગર સહજાનંદસ્વામીને નમસ્કાર કરી, શતાનંદસ્વામી ૨૭ માં મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૨૭) ૐ શ્રી પરમહંસાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે પરમહંસ છો, અને વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ સંતોને પરમહંસ કરીને સંબોધે છે. હે પરમહંસો ! તમે આગળ આવો. એમ કહીને પ્રશ્ન પૂછે છે, શિક્ષાપત્રીમાં પ્રભુએ કહ્યું છે, પરમહંસ એવા જે મારા સાધુ તેમણે જડભરતની જેમ વર્તવું, શ્રીજીમહારાજ સાધુને પરમહંસ કહીને બોલાવે છે, ત્યારે આ જનમંગલના મંત્રમાં શતાનંદજી શ્રીજીમહારાજને પરમહંસ કહે છે, તો ભગવાન પરમહંસ કે એના સાધુ પરમહંસ ?

હંસમાં એક ગુણ છે. તે નીર અને ક્ષીરને જીદાં કરવાની શક્તિ ધરાવે છે. પાણી અને દૂધ ભેળાં થઈ જાય પછી પાણી અને દૂધ જીદાં ન થઈ શકે પણ હંસ દૂધ પી જશે અને પાણી પડ્યું રહેશે. એજ રીતે સાધુ દેહ અને આત્માને બરાબર સમજી જાણે છે તેથી સીધુને પરમહંસ કહ્યા છે, સાધુ દેહમાં રહેવા છતાં આત્મારૂપે વર્તે છે. સાધુ દેહદર્શી નથી, આત્માદર્શી છે.

સાધુને હંસની ઉપમા એટલે આપી છે કે એ દેહ અને આત્માને બરાબર સમજી જાણે છે, દેહમાં રહેવા છતાં આત્મારૂપે વર્તે છે, દેહ દર્શી નથી, પણ આત્માદર્શી છે.

-: સત્ ચિત્ ને આનંદ તે હું છું :-

શ્રીજીમહારાજ સંતોને હંસ કહે છે, સાધુ સંતો સદાય એમ માને છે કે, હું આત્મા છું, સત્ ચિત્ ને આનંદ તે હું છું. દેહ છે તે હું નથી, પણ એની અંદર આત્મા છે, તે ચૈતન્ય છે, તે હું છું. દેહને દુઃખ થાય છે પણ આત્માને દુઃખ નથી. શરીર નાશ પામે છે, આત્મા નાશ પામતો નથી. શરીર અંધકારમય છે, આત્મા પ્રકાશિત છે. શરીર જડ છે, આત્મા ચૈતન્ય તત્ત્વ છે. આવી રીતે જેને અખંડ ચિંતન હોય તેને કહેવાય હંસ.

દેહભાવ કાઢી નાખે અને આત્મારૂપે વર્તે પછી શું કરવું? પછી પ્રભુના દાસ થઈને રહેવું. ઋષભદેવ પણ પરમહંસ રૂપે રહ્યા છે, અને પરમહંસોના ધર્મ પ્રવર્તાવ્યા છે. તમને બધા અવતારના ગુણ સર્વોપરી સ્વામિનારાયણ ભગવાનમાં જોવા મળશે. પોતે પરમહંસ તરીકે રહ્યા અને એવા સંતો તૈયાર કર્યા.

પરમહંસ કોને કહેવાય? નિવૃત્તિ પ્રધાન જીવન ગાળે, પૂર્ણ નિર્વિકારપણે રહેતા હોય તેને કહેવાય પરમહંસ, પરમ એટલે ઉત્તમ, કેવું ઉત્તમ જીવન હોય પરમહંસનું ખબર છે? જળકમળવત, કમળ પાણીમાં રહે પણ એને પાણી સ્પર્શ ન કરે. પાંદડાં ઉપર ઝાકળનાં ટીપાં પડે તો સરકી જાય, તેમ સાધુ સંતો આ જગતમાં રહે પણ જગતનાં ઝાંઝવાંનાં જળનું એને પ્રલોભન હોય નહિ, તુચ્છ થઈ જાય.

સંસારીનાં સુખ એવાં ઝાંઝવાનાં પાણી જેવાં ।

તુચ્છ જાણી આશા ટાળી રે, શિરને સાટે વર્યા મેં તો વનમાળી રે ॥

આ દુનિયામાં રહે પણ એક પરમાત્માના સ્વરૂપનો જ સ્વાદ લે. બીજા સ્વાદ બધા ફિક્કા થઈ જાય. ઝાંઝવાનાં જળને મૂકી દે છે, ને દૂધરૂપી પ્રભુનાં સ્મરણનું પાન કરે છે.

ધ્યાન દો! દૂધ અને પાણી સાથે હોય તો દૂધ જેવું દૂધ જ દેખાય, પાણી ન દેખાય, તેમ સંતો આ જગતમાં રહે, બીજા માણસ જેવા જ દેખાય પણ સંતોમાં અને માયામાં ખૂંચેલા જીવમાં આકાશ અને પાતાળ જેટલો ફરક છે. સંતો દૂધનું પાન કરે છે, સંસારના પાણી એને ડૂબાડતાં નથી, તેથી તેને પરમહંસ કહેવાય છે. આવા પરમહંસના પણ પરમહંસ ભગવાન છે.

હંસ ક્યાં રહે છે ખબર છે? હંસ માનસરોવરના કિનારે રહે છે, હંસ ક્યારેય પણ ગટર કે ઉકરડા ઉપર બેસે નહિ, ત્યાં ભૂલે ચૂકે પણ ઉતરતા નથી. હંસ આહાર વિહાર માનસરોવરના કિનારા ઉપર જ કરે છે. તેમ પરમહંસો છે, તે ભક્તિના માનસરોવરના કિનારે જ રહે છે, સત્સંગના કિનારે રહે છે, ભૂલે ચૂકે પણ ગટર અને ઉકરડા જેવા કુસંગમાં જતા નથી.

કુસંગી હોય તે ગટર જેવી હોટલ, સિનેમા, જુગાર અને દારૂના કિનારે બેસી જાય છે, અને જિંદગી બરબાદ કરે છે. હંસ જેવા બળીયા જીવ માનસરોવરના કિનારે જ આહાર વિહાર કરે, જમે, રમે, ફરે અને આનંદ કરે, કાગડા હોય તે ઉકરડે બેસે, અભક્ષ્ય ખાય, હિંસક પક્ષીઓનું ભક્ષણ કરે અને રખડે, હંસ તો મોતીનો

ચારો કરે, હંસ જેવા થજો, કાગડા જેવા નહિ, સત્સંગનાં દૂધ પીજો, સત્સંગનું અમૃત પીશું તો આત્મા અવિનાશી પદને પામશો.

સત્સંગ છે તે માનસરોવર છે. વગર આમંત્રણે તમામ તીર્થો તમામ પવિત્ર સરોવરો અહિ ઊભાં છે, માનસરોવર આખું અહિ સત્સંગથી ભર્યું છે, એના આધારે તો આપણે જીવીએ છીએ.

પરમાત્માકી કથા સુનનેસે ચિત્ત પવિત્ર હોતા હૈ, ઔર હૃદયમેં શાંતિ મિલતી હૈ, શાંતિ હૈ વહી બડા તપકા ફલ હૈ, બહુત ધન હો. બંગલા હો, કિન્તુ હૃદય કી શાંતિ ન મિલે, તો મંદિરમેં જાકર પ્રભુકા શરણ લેના ચાહિયે, સમજકર સત્સંગ કરના ચાહિયે.

સમજીને સત્સંગી થઈએ, લાભ અલૌકિક લેવાજી ।

હરિ કથાને કીર્તન કરીએ, સદાય સુખના મેવાજી. સમજી

જીવનમાં સત્સંગ હશે તો, ભલે ખાવાનાં સાંસા હોય છતાં પણ વિદુરજીની જેમ શાંતિ હશે. કેળાંની છાલ જમીને કૃષ્ણ ભગવાનને તૃપ્તિનો અનુભવ થયો. જેના હૃદયમાં હરિનું હેત હશે, વાણીમાં વહાલાનાં કીર્તન હશે તે જ ખરેખર ભાગ્યશાળી છે.

જેને હરિ કથામાં રુચિ છે, જેના જીવનમાં આત્મજ્ઞાનનો પ્રકાશ છે. તેને ગમે તેટલી જીવનમાં સગવડ હશે, તો પણ તે માનવીના હૃદયમાં પરમપદની યાત્રા થશે, અને સુખના સાગર સુધી પહોંચશે.

મનની શાંતિમાં પરમહંસનો પ્રવેશ થઈ જાય, પછી સંતના શબ્દો સાંભળો તો તમારો બેડો પાર થઈ જાય. સંત પ્રભુની મસ્તીમાં હોય ત્યારે દર્શન કરશો તો ખબર પડશે કે કેવા સુખના ઝૂલામાં ઝૂલે છે. આવા પરમહંસોની અમૃત દૃષ્ટિથી હજારોને કલ્યાણનું દાન કરી શકે છે. દૃષ્ટિના પલકારાથી સંતો હજારો માણસોને આનંદના ધોધમાં નવડાવી શકે છે, નાહનારા પણ જોઈએ અને નવડાવનારા પણ જોઈએ. આવા પરમહંસના પણ પરમહંસ સ્વામિનારાયણને વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

મંત્ર (૨૮) ૐ શ્રી તીર્થઙ્કૃતે નમઃ

સ્વામી શતાનંદજી કહે છે, પ્રભુ! તમે તીર્થમાં વિચરનારા છો, આપણે તીર્થ

કરવા જઈએ છીએ, પણ આપણે ફરીએ અને ભગવાન ફરે એમાં ઘણો ફેર છે. આપણે તીર્થમાં જઈએ તો પાવન થઈએ, ભગવાન પાવનકારી છે, પ્રભુ તીર્થ કરવા ગયા એટલે તીર્થ પાવન થયાં, અધર્મીઓ, અસુરો, દુરાચારીઓએ, તીર્થનું તીર્થત્વ ઝાંખું કરી નાખેલું, તેને પાવન કરવા પ્રભુ તીર્થ કરવા પધાર્યા છે.

પ્રભુએ તીર્થમાં ફરી તીર્થનો મહિમા વધાર્યો. પ્રભુ જ્યાં જ્યાં ફરે તે બધાં તીર્થ બની જાય, પવિત્ર બની જાય, ભગવાન નીલકંઠવર્ણી પાસે મૂર્તિમંત હિમાલયના અડસઠ તીર્થો, નવસો નવાણું નદીઓ, બધાં માનવરૂપ ધરીને આવ્યાં અને વિનંતિ કરી કે, પ્રભુ ! આ સંસાર આખો સળગ્યો છે, ચારે બાજું અનીતિ, અત્યાચાર, અદેખાઈ, છળ, કપટ અને પાખંડ વધી ગયા છે, તો આપ અધર્મને દૂર કરો, અમારાથી આ પાપ જોવાતું નથી, અને સહેવાતું નથી. અમારાં પવિત્ર જળાશયોને દૂષિત કરે છે, માટે આપ પધારો અને અમારા જળમાં સ્નાન કરી પવિત્ર કરો.

હે પ્રભુ ! લોગોં કે મનમેં સિફ અજ્ઞાન ફેલ ગયા હે, વૈદિક રાસ્તોંકા લોપ હુઆ હે, તો વહાં વૈદિક માર્ગકા પુનઃ સ્થાપન કીજિયે, જીસસે ભાવિક લોગોંકા સદા કે લીએ વ્યાવહારિક ઓર અધ્યાત્મિક માર્ગ પર માર્ગદર્શન મિલતા રહે.

પ્રભુ બોલ્યા, તીર્થરાજ ! તમે ચિંતા ન કરો, હું વનવિચરણ કરવા માટે નીકળ્યો છું. સર્વ દેશોમાં સર્વ સ્થળે, સદાકાળ માર્ગદર્શન મળે એવા શાસ્ત્રોની રચના કરીશ, પવિત્ર સનકાદિક અને શુકદેવજી જેવા સંતો તૈયાર કરીશ, જેથી એવા પવિત્ર સંતો સાથે અમો સ્નાન કરીને તમારી ઈચ્છા પૂરી કરીશું.

-: યાત્રામાં અને ફરવામાં બહુ ફેર છે :-

આપણે તીર્થ કરવા જઈએ છીએ, પાવન થવા. પાપ ધોવા, પણ પ્રભુ તીર્થ કરવા ગયા છે તીર્થને પાવન કરવા, ને મહિમા વધારવા. જ્યાં સરોવર દેખાય, ત્યાં પ્રભુ સ્નાન કરે, (ટારો ન દે) તમે યાત્રા કરવા જાઓ અને પવિત્ર નદીઓ આવે, ગંગા, જમુના, સરયુ વગેરે તેમાં સ્નાન કર્યા વિના ચાલ્યા જાઓ તો તીર્થનું અપમાન કર્યાનું પાપ લાગે. તેથી પવિત્ર નદીમાં અવશ્ય સ્નાન કરવું જ જોઈએ. ત્યાંનાં મુખ્ય દેવાલય હોય તેમાં અવશ્ય દર્શન કરવાં જ જોઈએ. સમય મળે, સંપત્તિ મળે, શારીરિક શક્તિ અને શ્રદ્ધા સરસ હોય ત્યારે એક વખત જરૂર યાત્રા કરવા જજો.

તીર્થે જાને રે વું તો તીર્થે જાને,

માનવ જા જા જા જા ને વું તો તીર્થે જાને....

**સંત સાચાની વાત કથા સાંભળજે કાને,
નારાયણનું નામ લેતાં ગંગાજી ન્હાને.. તીર્થે જાનેરે**

તમે યાત્રા કરવા જાઓ અને મંદિરમાં દેવ દર્શન ન કરો, પવિત્ર નદીઓમાં સ્નાન ન કરો, સંત સેવા ન કરો, અને હોટલમાં રોકાવ, અને હોટલમાં જમો, કીર્તન ભજન કાંઈ ન કરો, ખાઈ પી ને જલસા કરો, બાગ બગીચામાં ફરવા જાઓ, એને યાત્રા ન કહેવાય એને ફરવા ગયા કહેવાય, તો યાત્રા કોને કહેવાય ?

મંદિરમાં શાંતિથી દર્શન કરો, પ્રદક્ષિણા કરો, સાધુ સંતને જમાડો, પવિત્ર રજ માથે ચડાવો, કથા કીર્તનનો લાભ લ્યો, મંદિરમાં રાત રોકાવ, સવારે મંગળાનાં દર્શન કરો, આજુ બાજુમાં પ્રસાદીનાં સ્થાનનાં દર્શન કરો, અને પવિત્ર જળાશયોમાં સ્નાન કરો. એને યાત્રા કહેવાય. પ્રભુની લીલાનું સ્મરણ કરો એને યાત્રા કહેવાય.

યાત્રા કરવા જાઓ ત્યારે ખ્યાલ રાખજો, યાત્રાની નિંદા ન થઈ જાય. જોયું નારાયણસરોવર ? ત્યાં કાંઈ નથી, બધાં માંગણ ભેગા થયા છે, માગ્યા જ રાખે, કોઈ જમવાનું પૂછે નહિ. અલ્યા તમે યાત્રા કરવા ગયા છો કે નિંદા કરવા ગયા છો ? ધ્યાન રાખજો બધું બદલી જશે, પણ ધરતી માતા બદલાતાં નથી, ધરતી એની એજ છે, મહિમા પવિત્ર ધરતીનો છે, પવિત્ર મંદિરોનો છે, પવિત્ર દેવોનો છે, પવિત્ર પ્રસાદીનાં સ્થળોનો છે. પણ કોઈ ભોજનનું પૂછનારા વહીવટદારોનો મહિમા નથી. યાત્રામાં ધ્યાન ન રાખે તો પાપ ધોવાને બદલે પાપ ચડી જાય. બહુ સમજવા જેવી આ કથા છે, ભગવાન સ્વામિનારાયણ તીર્થના પણ તીર્થ છે, તીર્થને તીર્થત્વ આપવા તીર્થમાં પધાર્યા છે, એવા નીલકંઠ વર્ણીને નમસ્કાર કરી શતાનંદજી ૨૯ મા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૨૯) ૐ શ્રી તૈર્થિકાર્ચિતાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે તૈર્થિક અર્ચિત છો, એટલે તીર્થમાં રહેલા દેવો અને ભક્તોથી પૂજાએલા છો, તીર્થો તમારી પૂજા કરે છે.

નીલકંઠ વર્ણી વનમાં ફરતા ફરતા બદરીનારાયણ પધાર્યા. ત્યાં દેવનાં દર્શન કરી, પવિત્ર અલકનંદા ગંગામાં સ્નાન કર્યું. પછી એક જગ્યાએ બેસી સ્વરૂપનું ધ્યાન કરે છે ત્યાં મૂર્તિમંત બદરીનારાયણ ભગવાન વર્ણી પાસે પધાર્યા અને કહ્યું તમો સત્સંગમાં જાવ ત્યારે આ સ્વરૂપની સ્થાપના કરજો. તેથી મહારાજે પ્રથમ અમદાવાદ અને ભુજમાં ભક્તજન હિતાર્થે નરનારાયણ દેવની સ્થાપના કરી છે અને ભક્તજનોને

કહ્યું છે કે આ દેવના આશ્રિત થઈને રહેશો તો તમોને આલોક તથા પરલોકમાં ક્યારેય પણ કષ્ટ નહિ આવે.

**ભરતપંડમાં આજ ઠેકાણે, મારી મૂર્તિ તે કોઈક જાણે;
માટે ગુજરાત મધ્યે વિચારી, પધરાવજો મૂર્તિ અમારી.**

-: કચ્છ દેશ એટલે પુણ્ય ભૂમિ :-

સ્વામિનારાયણ ભગવાનનાં કરુણામૃતથી સભર એવો કચ્છ દેશ છે. કચ્છ દેશને શાસ્ત્રો અને પુરાણોએ પરમપવિત્ર દેશ માનેલો છે. જેમ જનેતા માવડી પોતાના કોડીલા કુંવરને કાંબમાં તેડે, તેમ ભારતમાતાએ આ કચ્છ દેશને પોતાની કાંબમાં તેડેલો છે. શ્રીજીમહારાજે શૂરવીર અને શ્રદ્ધાવાન સપૂતોને જન્મ દેનારી કચ્છની ધીંગી ધરતીના ખૂબ વખાણ કર્યાં છે. શ્રીજીમહારાજના પાવનકારી પગલાંથી આ કચ્છની ધરતી વિશેષ પાવન બની છે. ભક્તિથી ભરપુર, નિષ્કપટ, ભોળા, ભક્તો આ કચ્છ દેશના દાગીનારૂપ છે, એવા ભક્તોથી અને સંતોથી કચ્છ દેશનો સત્સંગ ભર્યો ભર્યો લાગે છે. કચ્છ દેશ એટલે પુણ્ય ભૂમિ.

કહેવાનો સૂર પ્રભુની પૂજા તીર્થો પણ કરે છે. કેમ કે ભગવાન તો તીર્થના પણ તીર્થ છે, કારણ કે અડસઠ તીર્થો ભગવાનના ચરણોમાં રહે છે. નીલકંઠવર્ણી ઉઘાડે પગે વનમાં ફરતા ફરતા હિમગીરી તરફ ચાલતાં ચાલતાં રસ્તો ભૂલી ગયા. બધા રસ્તા એણે બનાવ્યા છે, એને શું ખબર ના હોય? પણ લીલાનો વિસ્તાર કરવા માટે પ્રભુ ચરિત્રનો વિસ્તાર કરતા હોય છે. ઊભા રહી ગયા. ત્યાં હિમાલય મૂર્તિમાન રાજાના જેવું સુંદર રૂપ ધરીને આવ્યા, પ્રભુને નમસ્કાર કરી બે હાથજોડી ને કહ્યું, “મારા જેવું કામ બતાવો, પ્રભુ તમને પગે ચાલીને હવે નથી જવાનું, હું હમણાં જ વાહન લઈ આવું છું, તેમાં બેસીને આપ તીર્થ કરવા પધારો.”

નીલકંઠવર્ણીએ કહ્યું, “વાહનની અમારે કોઈ જરૂર નથી, પણ માર્ગ ભૂલી ગયા છીએ, તે બતાવો, અમારે બદ્રિકાશ્રમ તરફ જવું છે.” હિમાલય હસીને બોલ્યા, ઓળખી ગયા કે આ જગતનો માલિક સ્વયં પોતે શ્રીહરિ છે, તેથી કહ્યું, “પ્રભુ! તમે ભૂલેલાને માર્ગ બતાવો એવા છો. છતાં પૂછો છો તો કહું છું સાંભળો.

તમે વ્યાપક સર્વ પ્રદેશ, નથી તમથી અજાણ્યું લેશ ।

તમે માર્ગે સૌને ચડાવો, ભૂલેલાને માર્ગ બતાવો ॥

તમે છો પ્રભુ અંતરજામી, અનંત બ્રહ્માંડના એક સ્વામી ।”

હિમાલય બોલ્યા છે, “હે પ્રભુ! તમે દેખા છો, તમને બધી જ ખબર હોય, આખી દુનિયાનાં દેશ તમારી હાથની હથેળીમાં હોય તેમ તમે દેખો છો, આ જગતમાં તમે જ રસ્તા બનાવ્યા છે, તમારાથી કાંઈ અજાણ નથી, તમે આખી દુનિયાના જાણકાર છો. છતાંય પૂછો છો તો કહું છું.

ગુફામાંથી ગંગા આવે સામી, તેના સન્મુખ ચાલજો સ્વામી ।

જ્યારે પામશો પર્વત પાર, ત્યારે આવશે મારગ સાર ॥”

હિમાલય પર્વતે માર્ગ બતાવ્યો. પૂજા આરતી કરીને અંતર્ધાન થઈ ગયા. આવી રીતે પ્રભુ તમે તીર્થ દેવતાઓથી પણ પૂજાયેલા છો, તેમ અધિષ્ઠાતા દેવથી પણ પૂજાયેલા છો.

એક સમજવા જેવી મુદ્દાની કથા આવે છે, આપણને સજાગ થવાની ને સમજવાની જરૂર છે. શાસ્ત્રો કહે છે કે, વિધિ પૂર્વક યાત્રા કરવી જોઈએ, ખુલ્લા પગે ભગવાન છપૈયામાં ગોકુળમાં અને અયોધ્યામાં ફર્યા છે, મહિમા પૂર્વક યાત્રા કરીએ તો લેખાની થાય. મહિમા કેમ સમજવો?

ગાય છે તે પશુ નથી પણ દેવ છે, તુલસી છે તે ઝાડ નથી પણ લક્ષ્મીસ્વરૂપ છે, ગંગાજી આદિક પવિત્ર જળાશયો તે પાણી નથી પણ જળદેવતા છે, જળ પ્રધાન તીર્થ અને સ્થળ પ્રધાન ક્ષેત્ર તેમાં સાક્ષાત ભગવાન બિરાજેલા છે, આવો મહિમા સમજવો.

કાશી જ્ઞાનભૂમિ છે. છપૈયા અને અયોધ્યા તે વૈરાગ્ય ભૂમિ છે. વૃંદાવન અને ગોકુળ તે પ્રેમ ભૂમિ છે. ગઢપુર ને વડતાલ ધર્મપ્રધાન ભૂમિ છે. અમદાવાદ અને કચ્છદેશ તે ભક્તિ પ્રધાન ભૂમિ છે. આવા પવિત્ર ધામમાં શાંતિથી માળા ફેરવશો, ધ્યાન ધરશો, કથા કીર્તન આદિક સત્સંગ કરશો, તો તે અનંત ફળ આપનારું થશે, પ્રભુમાં પ્રેમ પ્રગટશે, અને ઉત્તરોત્તર ભક્તિ વધતી જશે.

-: હવે જોયા જેવું થશે :-

શતાનંદસ્વામી કહે છે, તીર્થ કરવા જવું ત્યારે કોઈ નિયમ લેવો જોઈએ, ઘણા માણસો તીર્થ કરવા જાય ત્યારે કેળાં નહિ ખાઉં, ચીકુ નહિ ખાઉં, શાક નહિ ખાઉં, આવાં નિયમો લે છે. વસ્તુનો ત્યાગ એ સાધારણ નિયમ કહેવાય, પણ અંતરમાં જે શત્રુ નડે છે તેનો ત્યાગ કરવો તે શ્રેષ્ઠ નિયમ કહેવાય છે.

ઉત્તમ નિયમ તો એ છે કે, હવે હું કોધ નહિ કરું, ગુસ્સે નહિ થાઉં, આવા નિયમ સૌએ લેવા જેવો છે.

એક બાપાએ છપૈયામાં નિયમ લીધો કે, આજથી હું કોધ નહિ કરું, બધાંને વિચાર થાય કે, બાપાએ ભલે નિયમ સરસ ને ઉત્તમ લીધો છે, પણ નિયમ પાળી નહિ શકાય, એમ કરતાં બાપા તીર્થ કરીને ઘેર આવ્યા. બાપાનો સ્વભાવ મરચાં જેવો તીખો હતો, તેથી તેને આખું ગામમાં કાનજીતીખો કહેતા, વાતની વાતમાં ગરમ થઈ જાય, મગજ છટકી જાય.

એક દિવસ એના ભત્રીજાને વિચાર થયો, હું એવો પ્રસંગ ઊભો કરું, કે બાપાનો નિયમ તોડાવું. તેથી ભત્રીજાએ પોતાને ઘેર જમણવાર કર્યો, કે બાપા તમે તીર્થ કરીને આવ્યા છો તો અમારે ઘેર જમવા આવજો. તીર્થવાસીને જમાડીએ તો તીર્થનું પુણ્ય મળે. સગાં સંબંધી બધાં જમવા આવ્યા, બાપાની સાથે સગાં સંબંધી બધાં જમવા બેઠાં, ભત્રીજાએ બધાંની થાળીમાં દાળ, ભાત, રોટલી, શાક અને પકવાન પીરસ્યું, પણ બાપાની થાળીમાં કાંઈ પણ પીરસ્યું નહિ.

બાલી થાળી જોઈને બાપા બોલ્યા, કાંઈક જમવા તો દો, ત્યાં તો ભત્રીજાએ દોડીને બે લાડવા જેવડા પથ્થરા થાળીમાં મૂકી દીધા. ભત્રીજાને એમ કે હવે જોયા જેવું થશે. પણ બાપા કાંઈ ન બોલ્યા, સ્વામિનારાયણ, સ્વામિનારાયણ કરતા કરતા શાંતિથી બેઠા છે, જરાય દુઃખ ન થયું, કે આ લોકો મારું અપમાન કરે છે.

અને આવી જગ્યાએ આપણે હોઈએ તો ? જોયા જેવી થાય, મગજ છટકી જાય અને ભારે ઝઘડો ઊભો થાય હો ! કેમ ? જમાડવાની ત્રેવડ ન હોય મને આમંત્રણ કેમ આપ્યું ? મારું અપમાન કરવા મને બોલાવ્યો ? ગાળો બોલે હો ! પણ બાપા કાંઈ ન બોલ્યા, નિયમ લીધો તો શિરને સાટે પાલન કર્યું અને જીવનમાં સુખ અને શાંતિ રહી.

આવાં નિયમ જીવનને ધન્ય બનાવે છે, શાંતિ અપાવે છે. પછી ભત્રીજાએ બાપાની માફી માગી કે, બાપા ! તમારી પરીક્ષા લીધી પણ તમે નિયમમાંથી જરાય ડગ્યા નહિ. આવા નિયમ લેવાની મને અને તમને જરૂર છે. ગાળો દેવાની ટેવ હોય તો નિયમ લેજો હવે ગાળો નહિ બોલીએ. લોભિયો સ્વભાવ હોય તો નિયમ લેજો લોભ નહિ કરીએ. ગુસ્સે થવાની ખોટી ટેવ હોય તો નિયમ લેજો ગુસ્સે નહિ થઈએ. ચોરી કરવાની ટેવ હોય તો નિયમ લેજો ચોરી નહિ કરીએ. વાતની વાતમાં સંતનો

દ્રોહ કરવાની ટેવ હોય તો નિયમ લેજો હવે કોઈ સાધુ સંતનો દ્રોહ નહિ કરીએ. ઈર્ષા અદોઈ કરવાનો સ્વભાવ હોય તો નિયમ લેજો, ઈર્ષા અદોઈ નહિ કરીએ.

આવા નિયમો લેવાની જરૂર છે. આ મંત્ર છે તૈર્થિકાર્થિતાય નમઃ પ્રભુ તીર્થને પાવન કરવા પગલાં માંડ્યાં છે, પ્રભુ તીર્થ કરવા પધાર્યા છે. અને આપણને ઉપદેશ આપે છે, તમે પણ તીર્થ કરવા જરૂર જજો. ત્યાર પછીનો મંત્ર છે તે, જીવનમાં ઉતારવા જેવો છે.

મંત્ર (૩૦) ૐ શ્રી ક્ષમાનિધયે નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે, હે પુરુષોત્તમનારાયણ ! તમે ક્ષમાના નિધિ છો, ક્ષમાના સાગર છો, નદીમાં પાણી કદાચ ખૂટી જાય, કૂવામાં પાણી ખૂટી જાય, પણ સમુદ્રમાં ક્યારેય પણ પાણી ખૂટે નહિ. પ્રભુ ! તમે સાગર જેવા ક્ષમા રાખનારા છો, ક્ષમાના સાગર છો. ગમે તેવા કોઈ અપરાધ કરે, તમારું કોઈ અપમાન કરે, છતાં પ્રભુ ! તમે કોઈનો તિરસ્કાર કરો નહિ, વનવિચરણ વખતે અજ્ઞાનીઓએ ખૂબ અપમાન કર્યું, છતાં તમે ક્ષમા રાખીને અજ્ઞાનીને જ્ઞાન આપી સન્માર્ગે વાળ્યા.

અજ્ઞાનીના ઓરતા ન હોય, પ્રભુ કેવા ક્ષમાનિધિ છે. માનસપુરના રાજા સત્રધર્મા સન્માન પૂર્વક પ્રભુને પોતાના રાજભુવનમાં લઈ આવ્યા, અને કહ્યું કે, “હે બાલાજોગી ! તમે મારા મહેલમાં રહો.” પ્રભુએ કહ્યું, “અમે જંગલના યોગી છીએ, તેથી જંગલમાં રહેવું બહુ ગમે.”

જંગલમાં આસન વાળી બેસી ગયા. ત્યાં વેષધારી બાવા ઘણા હતા, તેને ઈર્ષા બહુ હતી. આ બાલાયોગીને રાજા માન બહુ આપે છે. તો એ યોગીને કાંઈક કરી નાખીએ તો આપણે પૂજાઈએ. વેરવૃત્તિથી સંતાઈ સંતાઈને બાલાયોગી ઉપર પથ્થરા ફેંકે પણ પ્રભુને એક પણ પથ્થર વાગે નહિ. અડખે પડખે પથ્થરાનો કોટ ખડકાઈ ગયો. સવાર પડી રાજા આવ્યા. જુએ છે તો પથ્થરાના કોટ વચ્ચે ધ્યાનસ્થ મુદ્રામાં બાલાયોગી બેઠા છે.

રાજા પ્રભુના ચરણમાં ઢળી પડ્યા. પથ્થરા ફેંક્યા છતાં પ્રભુ કાંઈ બોલ્યા નહિ, આવા ક્ષમાનિધિ છે. ક્ષમાવાન છે, રાજાને ખબર નથી કે આ બાલાયોગી છે તે ભગવાન છે, ભગવાન ક્ષમાનિધિ છે અને આપણને ક્ષમાનો ઉપદેશ આપે છે. આપણે બધા સ્વામિનારાયણ ભગવાનના આશ્રિત છીએ, તો થોડા ઘણા ગુણ કેળવવા જોઈએ,

ક્ષમા આપતાં શીખવું જોઈએ.

આપણા બધાના સ્વભાવ કેવા ? એક બે મિનિટ ક્ષમા રહે પછી તરત ગરમી આવી જાય. ક્ષમા એટલે શું ? જતું કરી દેવું એને ક્ષમા કહેવાય. ગમે તેટલા આપણા ગુન્હા કર્યા હોય, છતાં એને માફી આપી દેવી તેને કહેવાય ક્ષમા.

કોઈનો વાંક હોય તો જતું કરતાં શીખજો, વાતને પકડી ન રાખજો, માણસ સમજે કે જતું કરીએ તો વટ જાય, પણ ઊંડાણમાંથી વિચારજો, જતું કરીએ તો વટ જાય નહિ પણ વટ રહી જાય, ક્ષમા રાખે તે સુખી થાય.

**ક્ષમા ધરે તે સુખિયા સદાય, ક્ષમા વિના પ્રાણી ઘણા પીડાય ।
ક્ષમા રાખજો ધીરજ ધારી, રક્ષા કરજો શ્રીકૃષ્ણ તમારી ॥**

આ સંપ્રદાયનો પાયો સહનશીલતા ઉપર જ રચાયેલો છે. નંદ સંતોનાં જીવન જુઓ, અસુરોએ પથ્થર માર્યા, કાદવ નાખ્યા, બળદની રાશથી માર્યા, શરીરમાં સીધા પડી ગયા, લાકડીથી એટલા માર્યા સંતોને, ઢોરની જેમ કે લાકડી પણ ભાંગી જાય, વિચાર કરો મારતાં મારતાં લાકડી ભાંગી જાય, એ કેટલું માર્યું હશે ? છતાં પણ મૂંગે મોઢે સંતોએ સહન કર્યું અને ભલું જ ઈચ્છ્યું, ત્યારે અસુરોને ધીરે ધીરે સત્ય વાત સમજાણી અને સત્સંગી થયા, પથ્થર મારનારા આસુરી જીવો પછી સંતના પગમાં પડતા અને કથા સાંભળવા આવતા. ક્ષમાના ગુણથી બહુ ફાયદા થાય છે.

-: આજે ઇડરિયો ગઠ જીત્યા :-

આપણા સંપ્રદાયનો પ્રસિદ્ધ પ્રસંગ છે આણંદનો, આણંદમાં જેટલા માણસો રહેતા હતા તેમને બધાંને સ્વામિનારાયણ ભગવાન સાથે અને સ્વામિનારાયણના સંતો સાથે વેર. એક વખત કાઠી દરબારો સાથે પ્રભુ આણંદ વચ્ચેથી પસાર થયા, પહેલેથી પ્રભુએ કહ્યું કે, હે સંતો ! પાર્ષદો ! આ ગામની પ્રજા અજ્ઞાની છે, ઉધ્ધત છે, પથ્થર મારશે, કોઈ ગારો ફેંકશે, કોઈ ગાળો બોલશે, પણ તમારે કોઈને કાંઈ પણ બોલવાનું નથી, હું એક કડક આજ્ઞા કરું છું, કે તમારે બધાએ પછેડીના ઘૂંઘટા કાઢવાના છે.

ત્યારે ભક્તજનોએ કહ્યું કે — હે પ્રભુ ! અમે શું બૈરાં છીએ કે લાજ કાઢીએ ? અમે તો શૂરવીર ક્ષત્રિય છીએ, પથ્થરાના માર અમે સહન નહિ કરીએ. એને પૂરા કરી દેશું, જીવતા નહિ રહેવા દઈએ, શ્રીજીમહારાજે કહ્યું — હે ભક્તજનો ! હું કહું તેમ તમારે કરવું પડશે, એમાં મારો રાજીવો રહેશે.

ભગવાનની આજ્ઞાથી બધાય ભક્તજનોએ ઘૂંઘટા કાઢ્યા અને પોતપોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થયા, કોઈક પગપાળા ચાલે છે. ગામ વચ્ચે આવ્યા ત્યાં અજ્ઞાનીઓનું ટોળું ધસી આવ્યું અને ફાવે તેમ મંડ્યું પથ્થરા ફેંકવા, કોઈ ગારો ને કીચડ ઉડાડે.

જોબનપગી કહે છે — મહારાજ ! હવે હદ થાય છે. અમારી નજર સામે અમારા ઈષ્ટદેવને હેરાન કરે, પથ્થરા મારે, કાદવ ફેંકે, મને રજા દો, હમણાં આણંદને ભાંગીને ભૂકો કરી નાખું, મેં ત્રણ વાર આ ગામને ધોળો દહાડે લૂંટ્યું છે, કોઈને જીવતા ન રાખું, લખાડ શું સમજે છે ? હમણાં હતા ન હતા કરી નાખું, હાથમાં તીર કામઠાં લઈને દોટ મૂકી.

ત્યારે શ્રીજીમહારાજે બ્રહ્માનંદ સ્વામીને કહ્યું, સ્વામી ! દોડો, જો ખેલ ખેલશે તો આજે આણંદમાં અનેકનો ઘાણ વારી નાખશે, લડાઈ થશે અને લોહીની નદીઓ વહેશે. બ્રહ્માનંદ સ્વામીએ દોડીને જોબનપગીનો હાથ ઝાલી લીધો, જોબન શ્રીજીનાં વચનને યાદ કરીને પાછો વળી જા નહિતર જીલમ થશે.

ત્યારે જોબને કહ્યું — આજે એક એકનાં માથાં ઝાલી ભટકાવીને પૂરા કરીશ, જીવતાં ન મૂકું, ત્યારે બ્રહ્માનંદ સ્વામીએ કહ્યું, જોબન ! શ્રીજીમહારાજે પહેલેથી જ કહ્યું છે, સહન કરજો, પણ ઝઘડા ન કરશો, સમજી જા જોબન સમજી જા.

માંડ માંડ સમજાવ્યા, વળી આગળ વધ્યા ત્યાં, દુષ્ટોએ શ્રીજીમહારાજ ઉપર કાદવ ફેંક્યો, જોબને કહ્યું, હે પ્રભુ ! લડવા ન દો તો કાંઈ નહિ, પણ ઘૂંઘટો ઊંચો કરવા દો, એ બધાને ખબર પડશે કે આ વડતાલો જોબન લૂંટારો છે, તો પણ ડરીને ભાગી જશે, લાજ ઊંચી કરી મારું મોઢું દેખડાવા દો, પછી ખબર પડે કે પથ્થરા કેમ ફેંકાય છે. જોબનપગી લાલ પીળા થઈ ગયા, ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, ઘૂંઘટો ઊંચો નથી કરવો અને લડાઈ પણ નથી કરવી, આવી રીતે દ્વેષીલાઓ કાદવ, કીચડ અને પથ્થરા ફેંકતા રહ્યા અને શ્રીજીમહારાજ તથા સંતો બધા ગામ બહાર નીકળી ગયા.

કાદવ કીચડથી ખરડાયેલા બધા આગળ જતાં એક ઝાડ નીચે બેઠા, ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “આજે આપણે ઇડરિયો ગઠ જીત્યા, કોંધ જીતાઈ ગયો. એ ઇડરિયો ગઠ કહેવાય. સામ સામા લડત તો શું થાત ? લોહીની નદીયું વહેત, અને વેર ઝેર વધત પણ ઘટત નહિ અને અનેકની હત્યાનું પાપ લાગત.”

સમય ઉપર જો કોંધ જીતાઈ જાય તો એ જગ જીતી જાય, પણ અણી ઉપર

ક્ષમા રાખવી બહુ મુશ્કેલ છે. ક્ષમા રાખે તે સુખી થાય. શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, હે ભક્તજનો ! આપણે આ જગતમાં જીવનો ઉધ્ધાર કરવા આવ્યા છીએ પણ ઉત્પાત કરવા આવ્યા નથી. ક્ષમા એ ખડગ છે. ક્ષમા જેવી કોઈ ધીરજ નથી. માટે હે ભક્તજનો ! હર હમેશાં ક્ષમા રાખતાં શીખજો. જેણે જેણે દ્રોહ કર્યા છે, તે અસુરભાવને પામી ગયા છે, અને જેણે ક્ષમા રાખી છે તે અમર બની ગયા છે.

-: ક્ષમા છે તે સમર્થનું ભૂષણ છે :-

આ મંત્ર આપણને બધાને અંતરમાં ઉતારવા જેવો છે, વાતની વાતમાં ગરમ થવું નહિ, તો જ જીવવાની મજા આવશે, રમવાની મજા આવશે, ફરવાની મજા આવશે, જમવાની મજા આવશે. અને સત્સંગ કરવાની મજા આવશે, નહિંતર બધી મજા ઊડી જશે અને ઉંઘ પણ ઊડી જશે. માટે વર્તમાનકાળ સુધારી લેવો.

આજે અજ્ઞાની માણસો સામાન્ય વાતમાં વેર ઝેર રાખીને જૂના વરસોના સંબંધો પણ તોડી નાખે છે. પતિ પત્નીના સંબંધો પણ તોડી નાખે છે. ગુરુ શિષ્યના સંબંધો પણ તોડી નાખે છે. બાપ દીકરાના સંબંધો પણ તોડી નાખે છે. ભાઈ ભાઈના સંબંધો પણ તોડી નાખે છે. અને આવેશમાં ને આવેશમાં અનર્થ કરી બેસે છે, વેર ઝેરમાં જ જીવન બરબાદ કરી સમાપ્ત કરી નાખે છે.

આપણે બધા દરરોજ જનમંગળના પાઠ કરીએ છીએ, આપણે બોલીએ, સમજીએ અને અંતરમાં જો ન ઉતારીએ તો આપણા જેવો કોઈ મૂર્ખ નહિ.

ગંગાજીએ જાય અને નહાય નહિ તે મૂર્ખ કહેવાય. તેમ આ એક એક મંત્રની કથા ગંગાજી જેવી છે. બદ્રિકાશ્રમમાંથી સત્તધારા વહે છે. અને શતાનંદ સ્વામીના મુખમાંથી ૧૦૮ ધારા વહે છે, એ ધારામાં આપણે બધાએ આત્માને સ્નાન કરાવવાનું છે, સમજણ પૂર્વક જો નિત્ય સ્નાન થાય તો જીવન ધન્ય બની જાય, અને જીવવાની મજા આવે, અને સદંતર સુખી થવાય. આલોકમાં પણ સુખી થાય અને પરલોકમાં પણ સુખી થાય, ક્ષમા છે તે સમર્થનું ભૂષણ છે, ક્ષમાવાળાને આ લોકમાં અને પરલોકમાં સુખ મળે છે. ક્ષમાવાળાને સન્માન મળે છે. ક્ષમાથી વેરઝેર નાશ પામી જાય છે. યજ્ઞવાન કરતાં ક્ષમાવાન ઉત્તમ છે, ક્ષમાને વશીકરણી વિદ્યા કહેવાય છે, દુઃખ નાશ કરવામાં ક્ષમા એ ખડગ છે.

આવા શ્રીજીમહારાજના ચરણોમાં વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

મંત્ર (૩૧) ૐ શ્રી સદોન્નિદ્રાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે — હે પ્રભુ ! તમે નિદ્રાજીત છો, તમે સદાય જાગતા જ રહો છો. ભગવાન આ દુનિયાના ડ્રાઈવર છે, ડ્રાઈવર ગાડી ચલાવે ત્યારે ઊંઘે તો પેસેન્જરનું શું થાય ? તેવી રીતે ભગવાન અનંત બ્રહ્માંડોને ચલાવે છે, જો ઊંઘી જાય તો આ દુનિયાનું અચ્યુતમ્ કેશવમ્ થઈ જાય. વો તો સદા જાગને વાલે હે । (કભી મોહનિદ્રામેં નહી હેં.)

ભગવાન જ્યારે યોગનિદ્રામાં હોય ત્યારે પ્રભુને લગારેક કોઈ અડકે તો તરત જાગી જાય,

**ભર નિદ્રામાં રે, પોટ્યા હોય મુનિરાય,
કોઈ અજારે રે, લગાર અડી જાય,
ત્યારે ફડકી રે, જાગે સુંદર શ્યામ,
કોણ છે પૂછે રે, સેવકને સુખધામ ॥**

પ્રભુ યોગનિદ્રામાં હોય અને કોઈક જગાડે તો પણ જરાય ગુસ્સો ન આવે, સદાય આનંદમાં જવાબ આપે, ઊંઘમાંથી જગાડે તોય કાંઈ ન થાય. ઘણાં માણસો આ દુનિયામાં એવાં હોય, જો ઊંઘમાંથી જગાડો તો જોઈ લો એના ગુસ્સાનો રંગ ! જાણે સર્પે ફોણ ચડાવી ! એવા ખીજાઈ જાય, નજીક ન જવાય. આ મંત્ર સમજવામાં ધ્યાન દેજો.

-: શ્રીગુરુએ સમાજને જગાડવાનું કામ કર્યું છે. :-

આખું જગત મોહનિદ્રામાં સૂતું છે. જાગેલો બીજાને જગાડી શકે, ઊંઘેલો ઊંઘેલાને કેમ જગાડે ? ખુલ્લી આંખે આખું જગત મોહ, મમતામાં સૂતું છે. મોહે મનુષ્યોને એવા વશ કર્યા છે કે- માથું ઊંચું કરવા નથી દેતા. પૈસાનો મોહ, આખી જિંદગી પૈસાની પાછળ ગુમાવી દે, પૈસા ભેગા કરવાનું એક તાન થઈ જાય.

સ્ત્રીનો મોહ, એનું રૂપ, એની વાણી હૈયામાં ખૂંપી જાય. સ્ત્રીનો મોહ તો ભલભલાને ઊથલાવીને નિંદાને પાત્ર બનાવીને ઈજ્જતને ગુમાવી દે છે. મન એવું ખરાબ છે. નારીને નખથી શિખા સુધી નિહાળ્યા કરે, પછી હૃદય આખું સળગે, મંડે ઊથલ પાથલ થવા, પછી સદ્વિચારનાં મૂળિયાં કાપી નાખે અને મોહના મૂળિયાં પાંગરે મોહથી આંધળા થઈ એટલા બધા હેરાન થાય કે ન પૂછો વાત.

પછી તે માયાનો અસલ દીકરો બની જાય, માયા એને બરાબર જેવો ફસાવી દે. કોઈ દિવસ ભગવાનનું નામ ન લે. કોઈ દિવસ મંદિરે દર્શન કરવા ન જાય. સાધુ સંતને નમે નહિ, સત્સંગમાં જવું ગમે નહિ, રાસ રમવો ગમે નહિ, સાવ જાનવર જેવો કરી નાખે છે મોહ.

મોહ શું કરે ખબર છે ? મોહ સ્ત્રીમાં મન જોડાવે પણ શ્રીજીમાં ન જોડાવે, મોહ ખરાબ ખવડાવે, મોહ ન જોવાનું જોવડાવે, મોહ ન સૂંઘવાનું સૂંઘવાડે, મોહ જ્યાં ન જવા જેવું હોય ત્યાં લઈ જાય, બધું કરાવે, માનવ માત્રને બીડી પીવડાવે, ગાળો બોલાવરાવે, તમાકુ ખવડાવે, ગાંજો ખવડાવે, વ્યભિચાર કરાવે, દારૂ પીવડાવે, આવાં બધાં પાપમાં કાંઈ બાકી ન રાખે. પણ મોહ એક વાનું ન કરાવડાવે, શું ? તો.

એક પ્રભુનું ભજન ન કરવા દે, આવો મોહ ખરાબ છે. શ્રીજીમહારાજે સમાજને જગાડવાનું કામ કર્યું છે, અને બ્રહ્મરસ પાવાનું કામ કર્યું છે, પોતે સદાય જાગતા રહે છે અને ભક્તજનોને સાવધાન કરે છે, જાગતા રહેજો, જાગતા રહેજો, નહિતર ચોર ચોરી કરી જશે. શેની ચોરી કરશે ? જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મ, ભક્તિ, દયા, શાંતિ, શીલ, સંતોષ વગેરે સદ્ગુણોની ચોરી કરી જશે, માટે જાગતા રહેજો. જો અંતરમાં અંધારું થઈ જાશે તો ચોર માલ ચોરી જશે. જ્ઞાનનું અજવાળું સદાય રહે તેવી રીતે જાગતા રહેજો. આપણા બદ્ધિદાસજી બહુ સરસ કીર્તન ગાઈને બધાને જગાડે છે.

જોને જીવ જાગી જોને પ્રાણી જાગી;

હાંરે એળે ઉંમર જાય છે અભાગી... જોને જીવ

હાંરે સાચા સંતને સેવીને સુખી થાને;

હાંરે હેતે ગુણ ગોવિંદના ગાને... જોને જીવ

હાંરે હરિકૃષ્ણ કેશવ કાન કહેને;

હાંરે સંત બ્રાહ્મણને અન્ન જળ દેને... જોને જીવ

બદરીદાસ સ્વામી કહે છે ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલજો. સંતની વાત હૈયામાં ધારજો અને સદાય ચેતીને ચાલજો. ને જો જરાક ગાફલાઈ રાખશો તો અંતરશત્રુ એટલા જોરદાર છે કે અનર્થ કરાવી, પાપ કરાવી, દ્રોહ કરાવી, ઈર્ષ્યા કરાવીને તમને ઊંડા ખાડામાં ઉતારી દેશે.

બદરીનાથ કહે જમનો માર ખાશો,

હાંરે પછી હાથ ઘસીને પસ્તાશો...જોને જીવ

તમે જાગો ને બીજાને જગાડો. જો ભક્તિનો રંગ લાગી જાય તો આ લોકના રંગ બધા ઓગળીને નીકળી જાય અને સત્ય વસ્તુનું ભાન થાય કે મારે શું કરવું જોઈએ ?

પ્રભુ માણકી ઘોડી ઉપર બેસીને એક ગામથી બીજે ગામ અને બીજે ગામથી ત્રીજે ગામ આમ સતત સૌને જાગતા રાખવા ફર્યા છે. મુમુક્ષુને સત્યનો રસ્તો બતાવવા ખૂબ પ્રયત્ન કરેલા છે. અને ગામડે ગામડે ફરીને ઉપદેશ આપીને ધર્મનો માર્ગ બતાવેલો છે.

એક વાત અવશ્ય સમજવી જ પડશે કે, દેહના સુખનો ત્યાગ કર્યા સિવાય આત્મમાં ભક્તિની શક્તિ આવતી નથી. શરીરનું સુખ અને ઈંદ્રિયોનું પંચવિષયનું સુખ ભોગવીને ભક્તિ કરે તેના ઉપર ભગવાનને દયા આવતી નથી અને જોઈએ તેવા રાજી થતા નથી. પણ જે શરીરનું સુખ, શરીરનો મોહ, ખાધા પીધાનો, પહેરવા ઓઢવાનો મોહ છોડીને ઈંદ્રિયોનું દમન કરે અને પંચવિષયનો ત્યાગ રાખે તો તેના ઉપર ભગવાન દયા કરે છે અને ખૂબ રાજી થાય છે.

બીજી બાબત એ છે કે, જેને ભગવાન ભજવા હોય, જીવનું કલ્યાણ કરવું હોય તેને જીવનમાંથી આળસ અને ઊંઘને ઓછાં કરવા જ પડે. ઊંઘ ને આળસ ભજનમાં વિઘ્નરૂપ છે.

લીલુડા લીંબડા નીચે ગઢપુરમાં શ્રીજીમહારાજ સભામાં બેસે અને કોઈને નિંદ્રા આવી જાય તો સોપારીનો બેરખો મારીને જગાડે. ભક્તજન સફાળા જાગી જાય અને સોપારીનો બેરખો શ્રીજીમહારાજને આપીને પગે લાગે. આ રીતે પણ પ્રભુ બધા ભક્તોને જગાડે છે. શ્રીજીમહારાજનું મૂળ સૂત્ર છે ઊંઘને જીતો.

લક્ષ્મણજી ચૌદ વરસ ઊંઘ્યા નથી. એતો એજ કરી શકે, બીજાથી ચૌદ દિવસ પણ ઊંઘ જીતાય નહિ. તો કઈ રીતે ઊંઘ જીતવી ? તો વૈજ્ઞાનિકો પણ કહે છે કે ચોવીસ કલાકમાં છ કલાક શરીરને આરામ કરવાનો હોય છે. એ શરીરની પ્રકૃતિ છે અને એથી વધારે જે ઊંઘ છે તે વિકૃતિ છે.

સત્યની નજીક જે જીવ્યા એટલું જાગ્યા કહેવાય, ભગવાનની ભક્તિથી રંગાઈને કથા, કીર્તન આદિક સત્કર્મ કર્યું તે જાગ્યા કહેવાય.

શતાનંદ સ્વામી કહે છે- નિંદ્રાજીત સદાય જાગતા એવા શ્રીહરિને હું નમસ્કાર કરું છું.

મંત્ર (૩૨) ૐ શ્રી ધ્યાનનિષ્ઠાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે — હે પ્રભુ ! તમે સદાય તમારા સ્વરૂપનું ધ્યાન કરો છો. ધ્યાન કોનું કરવું ? જે પરબ્રહ્મ પરમ તત્ત્વ છે જેને પુરુષોત્તમ કહે છે, જેને નારાયણ કહે છે, જેને વાસુદેવ કહે છે, એવા જે પોતાના ઈષ્ટદેવ તેનું ધ્યાન કરવાથી પ્રભુનો સાક્ષાત્કાર થાય છે. ધ્યાન એટલે શું ? ધ્યાન એટલે એકાગ્રતા અને તનમયતા. ચિત્તનો હરિમાં નિરોધ કરવો તેને ધ્યાન કહેવાય છે.

જ્ઞાન કરતાં ધ્યાન શ્રેષ્ઠ છે. ધ્યાન કરવાથી જલદી માયામાંથી છૂટાય છે અને પ્રભુની પ્રાપ્તિ થાય છે. મહા અલૌકિક ભગવાનની મૂર્તિના સુખનો ખજાનો એને હાથ આવે છે.

ઝાડને જેમ પાણીની જરૂર છે, શરીરને જેમ ખોરાકની જરૂર છે, તેમ જીવને ભગવાનના ધ્યાનની ઘણી જરૂર છે. પાણી વિના જેમ ઝાડ સૂકાઈ જાય છે, અગ્નિ વિના જેમ શરીર નબળું પડી જાય છે, તેમ જપ તથા ધ્યાન વિના જીવ ભગવાનની ભક્તિમાં મોળો પડી જાય છે.

જે ભક્તજન ભગવાનનું ધ્યાન કરે છે તેને પ્રભુ પોતાના કરી લે છે અને પોતે પણ તેના થઈ જાય છે. ધ્યાન કરવાથી પવિત્ર માણસની પવિત્રતા જળવાય છે, તથા વધતી જાય છે. પાપીઓનાં પાપ રોજ રોજ ઓછાં થાય છે. જેમ સૂર્ય ઉગવાથી અજવાળું થાય છે, તેમ ભગવાનનું ધ્યાન ધરવાથી અંતરનું અજ્ઞાન ઘટતું જાય છે અને સત્ય જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે.

જેમ નીરોગી માણસોને બહુ ભૂખ લાગે છે, તેમ પવિત્ર માણસોને પ્રભુનું ધ્યાન ધરવાની બહુ ઈચ્છા થાય છે. જેનું તમે ધ્યાન કરો તેની શક્તિ તમારામાં આવવા લાગે છે. તે સ્વરૂપના ગુણ તમારામાં આવશે. જેમ ઈયળ ભમરીનું ધ્યાન કરે છે, તો તે ઈયળ ભમરી બની જાય છે, તેમ જે કોઈ ભક્તજન પરમાત્માનું ધ્યાન કરે છે, તો તે બ્રહ્મરૂપ બની જાય છે.

-: ધ્યાન બહુ અગત્યની આરાધના છે :-

ધ્યાનની ઉત્તમ સ્થિતિ કઈ છે ? સવાર સાંજ નિયમિત રીતે એકાંતમાં બેસીને જગતના તમામ ભાવ તદ્દન ભૂલી જઈને, એકાગ્રચિત્તથી ભગવત્ સ્વરૂપમાં તલ્લીન બની જવું, એકાંત એટલે ઓરડામાં એકલા એ નહિ. તમે રૂમમાં એકલા પણ મનમાં કેટલા ? સર્વ ક્રિયામાં અખંડ ભગવત્ સ્મરણ ચિંતન પૂર્વક મનનીવૃત્તિ મૂર્તિમાં

અહર્નિશ જોડાયેલી રહે, કદી પણ અનુસંધાન વિસરે નહિ એ ધ્યાનની ઉત્તમ સ્થિતિ ગણાય છે.

આવી સ્થિતિ થઈ જાય પછી ધ્યાન કરવામાં બિલકુલ આળસ કે પ્રમાદ થાય નહિ. ગોપીઓને ધ્યાન કરવું નહોતું પડતું, સહેજે ધ્યાન થઈ જતું હતું. તમામ પદાર્થમાં તેને પરમાત્મા દેખાતા હતા. ધ્યાન બહુ અગત્યની આરાધના છે. કથા વાંચવામાં કે સાંભળવામાં પણ ધ્યાન રાખવું પડે, તો જ બરાબર સમજાય, નહિતર કાંઈ સમજાય નહિ. માળા ફેરવવા બેસીએ ત્યારે પણ ધ્યાન રાખવું પડે, રસોઈ બનાવવી હોય ત્યારે પણ ધ્યાન રાખવું પડે, ને જો ન રાખીએ તો કાચી રહી જાય અને કાંતો દાઝી જાય. વેપાર કરતા હો તો તેમાં પણ ધ્યાન રાખવું પડે, નહિ તો નુકશાન થાય, પ્રત્યેક બાબતમાં એકાગ્રતા કેળવવી પડે છે.

ધ્યાનનો કોઈ સમય નિશ્ચિત નથી. ગમે ત્યારે થઈ શકે સવારે, સાંજે કે રાત્રે પણ થઈ શકે. આરાધનામાં ઉતાવળ ન ચાલે, ધીરજ જોઈએ. મુક્તાનંદસ્વામી ગાય છે.

ધ્યાન ઘર ધ્યાન ઘર ધર્મના પુત્રનું, જે થકી સર્વ સંતાપ નાશે;

કોટિ રવિ ચંદ્રની કાંતિ ઝાંખી કરે,

એવા તારા ઉર વિશે નાથ ભાસે.. ધ્યાન૦

રાત રહે પાછલી ચાર ઘટિકા ત્યારે,

સંતને શયન તજી ભજન કરકવું;

સ્વામિનારાયણ નામ ઉચ્ચારવું,

પ્રગટ પરબ્રહ્મનું ધ્યાન ધરવું.. રાત રહે૦

સવારના વહેલાં ઉઠીને ભગવાનને યાદ કરવા, ભગવાનનું ધ્યાન ધરવું પણ આળ પંપાળ બકવું નહિ.

તે સમે આળ પંપાળ બકવું નહિ, ચિત્ત હરિ ચરણમાં પ્રોથ દેવું;

ગૃહસ્થને જગત જંજાળને પરહરી,

કૃષ્ણ ગોવિંદ ગોપાળ કહેવું... રાત રહે૦

જે સારી રીતે ભગવાનના અંગે અંગનું ધ્યાન કરે છે, તેની સંશયગ્રંથિ, કર્મગ્રંથિ, અહંગ્રંથિ અને મમત્વગ્રંથિઓ ટળી જાય છે. કારણ શરીરમાં વાસના નિવૃત્તિ પામે છે, ચિત્ત નિર્મળ થાય છે, જીવ મહાશાંતિને પામે છે, અંતરશત્રુ દૂર થાય છે.

સો વર્ષ સુધી વાયુ ભક્ષણ કરી એક પગે ઊભો રહે તે કરતાં પણ ધ્યાન

કરનાર શ્રેષ્ઠ છે. હજાર અશ્વમેધ અને રાજસૂય યજ્ઞ કરતાં પણ ધ્યાન શ્રેષ્ઠ છે. ધ્યાન કરવાથી મન ધીરે ધીરે ભગવાનના સ્વરૂપમાં કેન્દ્રિત થાય છે.

ધ્યાન કરવાથી શાંતિ મળે છે, જગત ભૂલાય છે, તેથી આનંદનો અનુભવ થાય છે. આનંદ જગતમાં નથી, આનંદ જગતને ભૂલવામાં છે. જગતને ભૂલતા જઈએ તેમ તેમ અંદરનો આનંદ વધે છે, પછી સાચા આનંદની સૃષ્ટિમાં પ્રવેશ મળે છે, પછી તેને કોઈ પણ રમણીય પદાર્થ લોભાવી શકતાં નથી, મસ્તીથી હરિગુણ ગાય છે.

મંત્ર (૩૩) ૐ શ્રી તપઃપ્રિયાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે તપસ્વી છો, તપમાં રુચિવાળા છો. તપ તમને બહુ વહાલું છે, સંયમિત જીવન જીવનારા છો. સંયમમાં કરેલી ઈંદ્રિયોજ પ્રભુના માર્ગે લઈ જાય છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે સાત વરસ સુધી વનમાં વિચરણ કર્યું. ભગવાન નીલકંઠવર્ણી ફરતા ફરતા પુલહાશ્રમમાં પધાર્યા. ત્યાં પુલહાશ્રમિએ તપ કરેલું છે તેથી તે સ્થળનું નામ પુલહાશ્રમ છે.

પવિત્ર સ્થાનમાં તપ કરવાથી ફળની સિધ્ધિ જલદી ફળે, નીલકંઠવર્ણીને આ સ્થાન બહુ ગમ્યું અને ચોમાસાના ચાર મહિના સુધી તપ કરવાનું મનમાં નક્કી કર્યું. એક પગે ઉભા રહી આપ, જપે ગાયત્રી મંત્રનો જાપ ।

સૂર્ય નારાયણનું ધરે ધ્યાન, ગંડકી નદીમાં કરે નિત્ય સ્નાન ॥

એક પગે ઉભા રહી તપ કર્યું, ગંડકી નદીમાં દરરોજ સ્નાન કરે, ગાયત્રી મંત્રનો જપ કરે, અને સૂર્યનારાયણનું ધ્યાન ધરે.

ફળ જળ લેતા નથી મુખે, વાયુ ભક્ષી રહે છે તે સુખે ।

સહુ નાડીઓ અંગની જેહ, ઉઘાડી દેખાવા લાગી તેહ ॥

ફળ જળ કાંઈ પણ લેતા નથી, કેવળ વાયુભક્ષણ કરે છે, ચાર મહિના સુધી આકરું તપ કર્યું. શરીર એટલું લેવાઈ ગયું કે નસ દેખાવા લાગી છે. મટકું પણ મારતા નથી, નાસિકાગ્રે દૃષ્ટિ છે. માતા પિતા ખમાં ખમાં કરતાં અડખે પડખે દિવ્ય સ્વરૂપે ઊભાં છે. ત્યાંના યોગીઓ આ નીલકંઠવર્ણીને જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગયા, જોતા જ રહી ગયા કે આ કોણ હશે ? પ્રાદજી હશે કે ધ્રુવજી હશે ? સનકાદિક હશે કે શુકદેવજી હશે ?

ત્યારે ત્રીજા યોગી કહે મને એમ લાગે છે કે સાક્ષાત્ નારાયણ તપસ્વીના

વેશે તપ કરવા આવ્યા છે, તે વિના આ બ્રહ્માની સૃષ્ટિમાં આવું કઠોર તપ કોઈ મનુષ્ય કરી જ ન શકે. ચાર ચાર મહિના થયા પાણી પણ પીતા નથી. ચોક્કસ આ જગતનો નાથ લાગે છે. ત્યારે વળી ચોથા યોગી બેલ્યા.

આપણને ઉપદેશક થઈને, તપની રીતિ બતાવે..

સાવચેત જોગીને રહેવું, માયા પાસે ન આવે ...

આપણને સાવધાન કરવા આવ્યા છે, કે યોગીઓ ધ્યાન રાખજો, માયા ક્યાંક ખેંચી જાય નહિ. ભરતજીની જેમ ભવાટિમાં ફેરવતા કરી દે નહિ, તેની સાવધાની રાખજો.

ભરતજીએ જરાક ગાફલાઈ રાખી તો મૃગલું થવું પડ્યું. હૈયામાં હરિને બદલે હરણ આવ્યું. હરિના સ્મરણને બદલે હરણનું સ્મરણ થયું તો બીજા જન્મે ભરતજીને હરણ થવું પડ્યું. માટે સાવધાન રહેજો.

બરાબર કારતક મહિનાની પ્રબોધિની એકાદશી આવી. સૂર્યનારાયણ દેવ માનવ રૂપે પધાર્યા. ચારે બાજુ તેજ તેજ છવાઈ ગયું. બે હાથમાં કમંડળ છે, માથે નંગ જડિત મુગટ, કરમાં કનક કડાં, બાંયે બાજુબંધ, કાને કુંડળ, તેજનાં પુજમાં સૂર્યનારાયણે દર્શન દીધાં. ત્યારે નીલકંઠવર્ણી બે હાથ જોડી નમસ્કાર કરતાં કહે છે,

સવિતા સન્મુખ ઉભા થઈને, કરે સ્તવન બ્રહ્મચારી,

જય જય ભાસ્કર દેવ દિવાકર, રશ્મિપતિ તમહારી રે..

બાલા બ્રહ્મચારી ઉભા રહ્યા તપ ધારી.

ભગવાને પગે લાગીને કહ્યું, “હે પ્રકાશના દેવ ! સમગ્ર બ્રહ્માંડને પ્રકાશિત કરનારા, આપના ઉદયથી જીવ પ્રાણી માત્ર સુખી થાય છે. દેવ, દાનવ, માનવ બધા તમને વંદન કરે છે. તમારો પ્રતાપ ગજબનો છે.”

સૂર્યનારાયણ હસીને બોલ્યા, “પ્રભુ ! હું તમને ઓળખું છું, આપ સાક્ષાત્ પુરુષોત્તમનારાયણ છો. મારા જેવું કાંઈ કામ હોય તો કહો.” ત્યારે નીલકંઠવર્ણીએ કહ્યું, “હે ભાસ્કર ! તમે અમારા અંતરશત્રુથી રક્ષા કરજો, જેથી અમારું નૈષ્ઠિકવ્રત અખંડ રહે, અને જ્યારે અમે તમને સંભાળીએ ત્યારે દર્શન દેવા પધારજો.”

ત્યારે સૂર્યનારાયણે હસીને કહ્યું, “પ્રભુ ! તમારામાં એકે દોષ હોય નહિ. તમારામાં અંતરશત્રુ ક્યારેય પ્રવેશ કરતા નથી. આપ તો જગતના માલિક છો, પણ અમારા જેવા દેવને અને જગતના જીવ પ્રાણી માત્રને ઉપદેશ આપો છો. બાકી આપ

તો નિર્લેપને નિર્વિકારી છો, મહારાજ.”

સૂર્યનારાયણદેવ કહે છે, “તમે અમને મોટાઈ આપો છો. મારામાં જે પ્રતાપ છે, શક્તિ છે તે આપની જ આપેલી છે. છતાં પણ માગો છો તો આશીર્વાદ આપું છું કે, માગ્યા પ્રમાણે થશે.” આટલું કહી સૂર્યનારાયણ અંતરધ્યાન થઈ ગયા, ભગવાન નીલકંઠવર્ણી તપની સમાપ્તિ કરીને ઉત્તર દિશા તરફ ચાલતા થયા, નિર્ભયપણે એકલા ભયંકર વનમાં ફરે છે.

-: સાત્ત્વિક તપની વ્યાખ્યા જુદી છે :-

શરીરનું તપ, વાણીનું તપ અને મનનું તપ તેની વ્યાખ્યા જુદી જુદી છે. શરીરનું તપ એટલે શું ? મા બાપની સેવા કરવી તે શરીરનું તપ કહેવાય. ગુરુ, ગરીબ, વડીલ, ગાયો આદિ જીવપ્રાણી માત્રની સેવા કરવી તે શરીરનું તપ છે. માંદા હોય કોઈ સંત તો પગ દબાવવા, સ્નાન કરાવવું, ભોજન જમાડવું, ચાલી ન શક્તા હોય તો હાથનો ટેકો દેવો વગેરે સેવાને શરીરનું તપ કહેવાય છે.

પ્રભુની પૂજા કરવી, વિદ્વાનનું પૂજન કરવું, પવિત્રતા રાખવી, સરળતા રાખીને વડીલોનું સન્માન કરવું, બ્રહ્મચર્યવ્રતનું પાલન કરવું, તેને પણ શરીરનું તપ કહેવાય. આસન જીતવું, આંખને જીતવી, હાથને જીતવા, દેહની ચંચળતાને તજી દેવી, તેને શરીરનું તપ કહેવાય છે.

હવે મનનું તપ સાંભળો, મનથી પ્રભુનું સ્મરણ કરવું, પ્રયોજન પૂરતું જોઈતું બોલવું, ખોટો બકવાસ કે દ્રોહ કરવો નહિ, મૌન રાખવું, સંયમ રાખવો, સંતોષ રાખવો, તેને મનનું તપ કહેવાય. શુદ્ધભાવથી, પ્રેમથી, શાંતિથી માનસી પૂજા કરવી, મનથી પ્રભુની લીલાનું સ્મરણ કરવું તેને માનસિક તપ કહેવાય.

હવે વાણીનું તપ સાંભળો. પ્રિય અને મધુરવાણી બોલવી, વિચારીને હિતકારી વાણી બોલવી તેને વાણીનું તપ કહેવાય. કીર્તન ગાવાં, ધૂન્ય કરવી, પ્રભુનો જયજયકાર કરવો તેને પણ વાણીનું તપ કહેવાય છે. શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવો, શાસ્ત્રોનું વર્ણન કરવું તેને પણ વાણીનું તપ કહેવાય છે.

શારીરિક તપ, માનસિક તપ અને વાચિક તપને સાત્ત્વિક તપ કહેવાય. સૂક્ષ્મ તપને સાત્ત્વિક તપ કહેવાય છે. ભગવાનને તપ બહુ વહાલું છે.

તપ જેવું વહાલું છે વાલમને, તેવું વહાલું નથી બીજું કાંઈ;
વચનમાં રહી જે તપ કરે, તે પામશે સુખ સદાઈ... તપ૦

નારાયણ વચનથી વિધિએ, આદરીયું તપ અનૂપ;

તેણે કરી રમાપતિ રીજિયા, આપ્યો વર સારો સુખરૂપ... તપ૦
લક્ષ્મીજીએ તપ કર્યું, ભગવાન પ્રસન્ન થયા, અને કહ્યું માગો લક્ષ્મીજી આપની શી ઈચ્છા છે ? ત્યારે લક્ષ્મીજીએ કહ્યું, તમે મારા પતિ થાઓ. ભગવાને કહ્યું, તથાસ્તુ, પછી ભગવાને લક્ષ્મીજીને વક્ષ:સ્થળમાં વાસ આપ્યો. તપ ભગવાનને બહુ વહાલું છે. ચોમાસામાં શ્રીજીમહારાજે સ્વયં ધારણા પારણાનાં વ્રત કરેલાં છે. એકાદશી, પૂનમ, અમાવાસ્યા અને રામનવમી જન્માષ્ટમી વગેરે પવિત્ર તિથિના ઉપવાસ કરવા અથવા ફળાહાર કરવું તે પણ તપ છે. બે કોળિયા દરરોજ ઓછા જમવા, મિતાહારી થવું, તે પણ તપ છે. પોતે તપ કરે છે ને ભક્તજનોને તપ કરાવાની આજ્ઞા આપે છે, કે તપ કરવાથી ઈન્દ્રિયો કેન્દ્રિય થાય છે. સંયમ ભગવાનને બહુ વહાલો છે.

મંત્ર (૩૪) ૐ શ્રી સિદ્ધેશ્વરાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે સિદ્ધોના ઈશ્વર છો, જેણે સિદ્ધદશા પ્રાપ્ત કરી હોય તેને સિદ્ધ કહેવાય. સિદ્ધ કોઈનો નમાવ્યો નમે નહિ. એને પોતાની સિદ્ધિનું અભિમાન હોય. પણ પ્રભુ તમે એવા અનેક સિદ્ધોને નમાવ્યા છે અને તમારે શરણે લીધેલા છે. સિદ્ધ ગમે તે લોકમાં જઈ શકે, આ ને આ શરીરે ગમે તે ધામમાં જઈ શકે તેને સિદ્ધ કહેવાય.

દ્રાવિડ દેશનો અભિમાની મગ્નીરામ નામે એક સિદ્ધ હતો. તે યાત્રા કરવા નિકળ્યો તે ફરતો ફરતો જ્યાં દ્વારિકાધિશ બિરાજે છે તે દ્વારિકામાં આવ્યો. આગળ ઊંટ ઉપર નોબત વાગતી જાય, હાથી ઉપર સરસ મજાની અંબાડી, તેના ઉપર મખમલના ગાદી તકિયા ઉપર આ સિદ્ધ મગ્નીરામ બેઠો હોય, ઉપર સોનાનું છત્ર ચળકતું જાય, આજુ બાજુ એના શિષ્યો ચમર ઢોળે, નેકી પોકારે, અબ્દાગીરીવાળા ઊભા ઊભા છડી પુકારે, એના પડતા બોલને એના દાસ ઝીલી લે, રાજા મહારાજાઓ પાસે મન માન્યા પૈસા માગે, ન આપે તો એને સિદ્ધિથી હેરાન કરે. આવી રીતે બધા ધર્મગુરુને સતાવે.

સિદ્ધિનો ગર્વ બતાવે. સિદ્ધિનો આવો ઉપયોગ કરનાર સિદ્ધ ન કહેવાય. આવા સિદ્ધોને પોતાના જીવનમાં વિઘ્નો બહુ આવે. પણ જ્ઞાનયોગ અને ભક્તિયોગમાં

કોઈ વિઘ્ન નથી, સહેલાઈથી એ મુક્ત ભગવાન સુધી પહોંચી શકે છે. સિદ્ધિમાં આ મગ્નિરામ બરાબર ફસાયો.

એના પગમાં પાવલાં પણ એના શિષ્યો પહેરાવે, હાથી ઉપર બેસે ત્યારે એના શિષ્ય એનો હાથ ઝાલીને બેસાડે, ૩૦૦ શિષ્ય એના ભેગા ફરે. મગ્નિરામ બરાબર સિદ્ધિમાં ફસાઈ ગયો, હું કાંઈક છું ખરો !!! એવો એના મનમાં વટ. હું ધારું તે કરી શકું. હું ધારું ત્યાં જઈ શકું. દુનિયામાં મારા જેવો કોઈ સિદ્ધ નથી. આવું અભિમાન તેથી ભગવાનને ભૂલી ગયો. પોતે પોતાના ગર્વમાં ફર્યા કરે.

-: માટે તું એને શરણે જા :-

ફરતો ફરતો દિગ્વિજય કરતો કરતો પોરબંદરમાં આવ્યો. ત્યાં મઠાધિશ પાસે મનગમતા નાણાં માંગ્યા. ખૂબ ડરાવ્યા. નહિ આપો તો મારી નાખીશ. ત્યારે મઠના ગોસાઈજીએ કહ્યું, “અમારા જેવાં દેડકાંને શું ડારો દો છો !!! એમાં તમારી મોટાઈની શી ખબર પડે, ! પણ જો સ્વામિનારાયણને જીતો તો ખબર પડે.” મગ્નિરામ કડકાઈથી બોલ્યો, “સ્વામિનારાયણ વળી કોણ છે ? પ્રભુ થઈ પૂજાય છે તે ! હમણાં જ એની પ્રભુતાઈ ઉડાડી દઉં, મેં ભલભલાને જીત્યા છે, તો સ્વામિનારાયણ જેવા મચ્છરિયાં શું હિસાબમાં ?”

લાલ પીળો થતો થતો આવ્યો માંગરોળમાં. પ્રભુ સ્વામિનારાયણ ભગવાન ભરી સભામાં બિરાજેલા છે. મગ્નિરામે લાંબો હાથ કરીને હાકોટાથી કહ્યું, “ક્યું જીવન મુક્તા કા પંથ ચલાતે હો ! યદિ જીન્દા રહેને કી ઈચ્છા હો તો પાંચ હજાર રૂપયે મેરે ચરણમેં ધર દો, ઔર સબ લોગ મેરે શિષ્ય બન જાવ.”

સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું, “અમે ભગવાનના ચેલા થયા છીએ તો હવે તમારા કેમ થવાય ?” મગ્નિરામે કહ્યું, “ક્યું આપ મેરે સામે બોલતા હૈ... તુજે અભિ છિત્ર ભિત્ર કર દુંગા. કયા સમઝતે હો તુમ !” ખૂબ પડકાર કરવા લાગ્યો, ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું, “તારાથી થાય તે કર.”

કોષ કરતો કરતો ગયો. દેવી પાસે જઈ બધી વાત કરી. દેવીએ કહ્યું, “તારી અક્કલ મરી ગઈ છે. જેને તું ફાવે તેમ બોલે છે, ચેલા થવાનું કહે છે, સ્વામિનારાયણ તો સાક્ષાત્ પરમાત્મા છે. એના ચરણમાં પડાય પણ ઝઘડા કરાય નહિ, મરી જઈશ. સામે ચડીશ તો નરકમાં પડીશ. વિચાર કર, તેં ભેખ શા માટે લીધો છે ? જગતને વશ કરવા કે જગદીશને વરવા ! દેવીએ ખૂબ ઠપકો દીધો. અમારાથી તારો મોક્ષ નહિ

થાય. મોક્ષના દાતા સુખના દાતા તો સ્વામિનારાયણ ભગવાન છે, માટે તું એમના શરણે જા.”

આટલું કહી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં. વહેલી સવારે મગ્નિરામ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ કરતો આવ્યો સભામાં. બધા ચમકી ગયા કે આ શું ? કાલે તો જેમ તેમ ગાળો દેતો હતો, બધાને બીવડાવતો હતો અને આજે સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ કરતો આવે છે ?

મગ્નિરામ પ્રભુના ચરણમાં ઢળી પડ્યો. પ્રભુ મને માફ કરો, મારી ભૂલ થઈ છે. હું તમને ઓળખી ન શક્યો. આપ તો અધમ ઉદ્ધારણ છો. બાપજી ! હું કૃતઘ્ની છું, માયાનો જીવ છું, મને માફ કરો. સત્ય હકીકત મને દેવીએ સમજાવી છે.

પ્રભુ તુરંત પલંગપરથી એકદમ ઊભા થઈ બાથમાં ઘાલીને હૃદયે લગાડ્યા અને વાંસા ઉપર હાથ ફેરવતાં ફેરવતાં બોલ્યા, “મોડા વહેલો જીવ શરણે આવ્યો ખરો.” હાથમાં પહેરેલાં તાંબાનાં અને લોઢાંનાં કડાં, અને બાંધેલો દોરો કાઢીને ફેંકી દીધા, ચણોઠીની માળા ઉતારી નાખી, અને બે હાથ જોડી કહ્યું, “હે પ્રભુ ! મને હવે સાધુ કરો.”

સુણી બોલિયા જન સુખદાની, તમે છો અતિશે અભિમાની ।

મારા નિર્માની સંત જણાય, તેમાં તમથી કેમ રહેવાય ? ॥

ત્યારે સંતોએ કહ્યું પ્રભુ ! જોઈ વિચારીને સાધુ કરજો. ગઈ કાલે કેવું બોલી ગયો છે ? શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “મારા સંતો નિર્માની અને તમો અભિમાની, બેયનો મનમેળ કેમ થશે ?” ત્યારે મગ્નિરામે કહ્યું, “પ્રભુ ! હું જેમ તમારા સાધુ રહે છે તેવી જ રીતે નિર્માની થઈને રહીશ.” પછી દરરોજ મગ્નિરામ કથામાં આવે, સાધુના જોડા હોય ત્યાં બેસે, બીજા પૂછે મગ્નિરામ ! સોનાની અંબાડીમાં બેસનારો અને આજે જોડામાં બેઠો છે ? ત્યારે મગ્નિરામે સરસ જવાબ દીધો કે,

“સંતોના જોડાની રજ ઉડશે ત્યારે હું પવિત્ર થઈશ.” ફરીથી મગ્નિરામે કહ્યું, “પ્રભુ ! મને સાધુ કરો, તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશ.” ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું.

જોડા સંતના એકઠા કરો, તેની ગાંસડી નિજશિર ધરો ।

સર્વે બેઠી છે સંત સભાય, તેને પાંચ પ્રદક્ષિણા થાય ।

ત્યારે પાપ તમારું જાય, ઘણા પીડ્યા છે રંક ને રાય ॥

“સંતોના જોડાનું પોટલું બાંધી, માથા ઉપર ઉપાડીને આ સભાને પાંચ

પ્રદક્ષિણા ફરો.” “ભલે મહારાજ !” પોટલું બાંધીને પાંચ પ્રદક્ષિણા ફર્યા, ત્યારે કુસંગીઓ કહે છે, “મગ્નિરામ આ શું કરો છો ? આતો હલકું કામ છે.” ત્યારે મગ્નિરામે કહ્યું, “આ હલકું કામ નથી, આ તો ઊંચામાં ઊંચું કામ છે, શ્રેષ્ઠ સેવા છે, સંતનાં પગરખાં એ તો ભગવાનનાં પગરખાં બરોબર છે.”

મારાં પાપ બધાં બળી જાશે, અંતરમાં અંજવાળાં થાશે.

આવી નિર્માનીતા જોઈને શ્રીજીમહારાજે મગ્નિરામને સાધુ કર્યા. નામ રાખ્યું “અદ્વૈતાનંદજી” સભામાં શ્રીજીએ કહ્યું, જેને કલ્યાણનો ખપ હોય તેણે મોટા આગળ માન રાખવું નહિ.

આવા તો અનેક સિધ્ધોને પ્રભુ સ્વામિનારાયણે સાચી રીત શીખવી છે, કોઈ દિવસ કોઈને નમે નહિ એવા સિધ્ધોના ઈશ્વર સ્વામિનારાય છે. તેથી શતાનંદસ્વામી સિધ્ધેશ્વરાયને નમે છે. સિધ્ધિઓ છે તે પ્રભુ સુધી પહોંચવા દેતી નથી, સિધ્ધિઓ ભગવાનાં ધામમાં જતાં આડી આવે છે, એને પ્રભુ પ્રેરે છે, મારામાં વધુ હેત છે કે સિધ્ધિઓમાં વધુ હેત છે ? એ જોવા માટે ભગવાન સિધ્ધિને મોકલે છે.

જે શૂરવીર ને એકાંતિક ભક્ત હોય તો તે સિધ્ધિમાં લોભાતા નથી, પ્રભુને મૂકીને મન ક્યાંય ડોલવા દેતા નથી. મોહક પદાર્થમાં જીવ બંધાઈ ન જાય તેની સાવધાની રાખવી, આ લોકનાં પદાર્થ છે તે ભગવાનને ભૂલાવનાર છે. ચેતીને ચાલજો, નહિતર જ્યાં હતા ત્યાં ના ત્યાં ભવમાં ફેરા ચાલુ રહેશે.

પૂનરપિ જનનં પુરપિ મરણં પુરપિ જનની જઠરે શયનમ્ ।

ઇહ સંસારે ખલુ દુસ્તારે, કૃપયા પારે પાઠિ મુરારે... ભજ૦

ભજ ગોવિંદં, ભજ ગોવિંદં, ગોવિંદં ભજ મૂઠ મતે..

પ્રાપ્તે સન્નિહિતે મરણે નહિ નહિ રક્ષતિ દુકૃમ્ કરણે... ભજ૦

શંકરાચાર્યજી કહે છે, હે મૂઠમતે ! ભગવાનનું ભજન કરી લે, આ દુનિયામાં જે મારું મારું કરે છે તે કોઈ નથી, તારા સાચા સગા તો એક ભગવાન છે.

મંત્ર (૩૫) ૐ શ્રી સ્વતંત્રાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે મહારાજ ! તમે સ્વતંત્ર છો. ધારો તે કરી શકો છો. કોઈને વશ વર્તતા નથી. તમે કોઈને આધિન નથી. સર્વ જગત તમને આધિન છે, સ્થાવર, જંગમ, અક્ષર, દેવ, દાનવ, માનવ બધા તમને આધિન છે. અનંતકોટિ

બ્રહ્માંડનું શાસન કરનારા છો. હે પ્રભુ ! આખું જગત તમારા આધારે છે, પત્ની પતિને આધારે હોય છે, નોકર શેઠને આધારે હોય છે, શેઠ નગરપતિને આધારે હોય છે, નગરપતિ મંત્રીને આધારે હોય છે, મંત્રી, તંત્રી, દિવાન, પ્રધાન અને પ્રજાજનો બધા રાજાને આધારે હોય છે. ભગવાન કોઈને આધારે નથી તેથી સ્વતંત્રમૂર્તિ કહેલા છે.

જળ તેજને આધારે છે, તેજ વાયુને આધારે છે, વાયુ આકાશને આધારે છે, આકાશ ભગવાનને આધારે છે, પૃથ્વી શેષનારાયણ ભગવાનને આધારે છે. ભગવાન કોઈને આધારે નથી, સ્વતંત્ર છે.

શિશુમાર ચક્ર ધ્રુવમંડળને આધારે છે, ધ્રુવમંડળ ભગવાનને આધારે છે, તમામ જગતના દેવ, દેવીઓ પરતંત્ર છે, પરને વશ છે, પણ પ્રભુ ! તમે એક જ એવા છો કે તમે કોઈને વશ નથી, કોઈના આધારે નથી, સ્વયં તમારા જ આધારે છો, જે ધારો તે કરી શકો છો, તમે સ્વતંત્ર છો.

-: પ્રભુનો ટેકો સાચો :-

એક નાનકડાં ગામમાં બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે પોતાના સાસરાના ગામથી પત્નીને તેડીને પોતાના ગામ તરફ આવતો હતો. પત્નીને શરીરે સૂંડલો ભરાય એટલા દાગીના હતા. આ બન્ને દંપતી વનની વાટે ચાલ્યાં આવે છે, સ્ત્રીના શરીર પર દાગીના જોઈને ઠગારાની દાનત બગડી, આને લૂંટવા જેવો લાગ મળ્યો છે. પછી સાધુના જેવાં કપડાં પહેરીને એમની સાથે ચાલતો થયો, પત્ની ચતુર હતી તેમને ખબર પડી ગઈ કે, આ સાધુ સંત નથી પણ ઠગારો છે. સાધુની આંખ નિર્મળ હોય, આની આંખમાં કપટ ને વિકાર દેખાય છે. સાધુ સંતની દૃષ્ટિ સ્થિર હોય અને આતો ચારે બાજુ ચક્કર વક્કર જોયા કરે છે.

ઠગારાની રૂબરૂમાં પતિને કાંઈ કહેવાય નહિ, હવે શું કરવું ? બ્રાહ્મણ બિચારાને કાંઈ ખબર નથી, તેથી ભગવાનની વાતો કરતા કરતા ચાલ્યા જાય છે. બ્રાહ્મણ પત્નીને થયું કાંઈ યુક્તિ કરવી પડશે, તેથી ધીરે ધીરે ચાલતાં પાછળ રહી ગયાં. પછી ઓચિંતાની જોરથી ભૂમ પાડી, “વોયરે !!! મને કાંટો વાગ્યો.” ભૂમ સાંભળી બ્રાહ્મણ દોડી આવ્યો, “કયા પગમાં કાંટો વાગ્યો ? લાવ કાઠી દઉં,” પત્નીએ કહ્યું, પગમાં કાંટો નથી વાગ્યો પણ કાળજામાં વાગ્યો છે. “પતિદેવ ! આ સાધુના વેશમાં ઠગારો છે, સાધુ નથી, ધૂતારો છે, માટે ચાલો આપણે પાછા વળી જઈએ, ચેતી જઈએ તો સાડું, નહિતર આ ધૂતારા હેરાન કરશે.” ઠગારાને થયું આ બે જણ

શું વાત કરતાં હશે ? અમારી વાત કરતાં હશે તો ! ચોરને ચંદેણાં સુઝે, દોડીને નજીક આવ્યા, શું થયું કહો તો ખરા ?

ત્યારે બ્રાહ્મણે કહ્યું, “અમે અહિથી પાછા વળીને ઘરે જશું, પણ આગળ નહિ ચાલીએ.” ત્યારે સાધુના વેશમાં ચોરે કહ્યું, “અમારા જેવા સાધુ ઉપર તમને વિશ્વાસ નથી ? આપણા બધાની વચ્ચે ભગવાન છે, પ્રભુનો ટેકો સાચો, બીજાનો ટેકો કાચો, અમે સંતો છીએ, સંતો તો પરહિતકારી હોય છે. માટે તમે બેફિકર રહીને ચાલો. હમણાં જ આપણા ગામે પહોંચી જશું.”

ભગવાનના ટેકાની વાત આવી એટલે દંપતીને થયું વાત સાચી કરે છે, એમ કરતાં ચાલતાં ચાલતાં દૂર વનમાં પહોંચ્યાં, ત્યાં આ ઠગારાએ બ્રાહ્મણની છાતી ઉપર ભાર દઈને બ્રાહ્મણને મારી નાખ્યો. ત્યારે સ્ત્રી આજુ બાજુ જોવા લાગી, ત્યારે ચોરે કહ્યું, આજુ બાજુ શું જુઓ છો ? હવે કોઈ મદદ કરવા નહિ આવે, તારા દાગીના બધા આપી દે, નહિંતર તને મારી નાખીશ.”

ત્યારે બાઈએ કહ્યું, “આજુ બાજુએ જોઉં છું, કે તમે કહેતા હતા કે આપણા વચ્ચે ભગવાન છે, એ હજુ કેમ આવતા નથી ! દેખાતા નથી ! એના આધારે હું અહિ આવી છું.” એમ કહી ઊંચા અવાજે રડતાં રડતાં પોકાર કર્યો.

સહજાનંદ શરણં મમ, સહજાનંદ શરણં મમ;

સહજાનંદ શરણં મમ, સહજાનંદ શરણં મમ.

ત્યાં તો ભગવાન મદદમાં આવી ગયા. હણહણાટ કરતી માણકી ઊભી રહી. ચોર આભા બની ગયા. આ ઘોડેસવાર કોણ વનમાં પહોંચી આવ્યો ? ભગવાને હાકોટો માર્યો, “અલ્યા પાપી, સાધુનો વેશ લઈ જગતને છેતરો છો ? આજે જીવતા ન મૂકું.” જ્યાં નજર કરી ત્યાં ચોર લાકડાંની જેમ જડ બની ગયા, પૂતળાં જેવા અચેતન બની ગયા, બાઈ ખોળો પાથરીને પ્રભુને પગે લાગી, “હે દીનદયાળ ! ખરી વખતે તમે અમારી સંભાળ લીધી, નહિંતર આ પાપીના હાથે મારું મોત થઈ જાત.”

ભગવાને બ્રાહ્મણ ઉપર હાથ ફેરવ્યો, બ્રાહ્મણ જીવતો થયો. પછી દંપતી ઘેર ગયા. અને આખી જિંદગી ભજન કર્યું. અને અંતે ભગવાનના ધામને પામ્યાં.

મંત્ર (૩૬) ૐ શ્રી બ્રહ્મવિદ્યાપ્રવર્તકાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે પ્રભુ ! તમે બ્રહ્મવિદ્યાને પ્રવર્તાવનારા છો. બ્રહ્મનો

ધોધ વહેતો રાખવા માટે પાઠશાળાઓ બંધાવી અને મંદિરો બંધાવ્યાં, મંદિરો છે તે બ્રહ્મવિદ્યાની પાઠશાળા છે, તે પાઠશાળામાં ભગવાનની વિદ્યા ભણાવવામાં અને સમજાવવામાં આવે છે. બ્રહ્મવિદ્યા એટલે ભગવાન સંબંધી વિદ્યા, ભગવાનની જ્ઞાનકથા છે તે બ્રહ્મવિદ્યા છે. એ જ્ઞાન બીજી શાળામાં ન મળે. અલૌકિક વિદ્યા સાધુ સંતના મુખેથી જ સાંભળવા મળે. લૌકિક વિદ્યા આખી દુનિયામાં મળે, પણ અલૌકિક વિદ્યા તો સત્સંગમાંથી જ મળે.

-: બ્રહ્મવિદ્યા આત્માનું સાચું ધન છે :-

સાચા શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની સંતો બ્રહ્મવિદ્યાના શિક્ષક છે. બ્રહ્મવિદ્યાનો સાગર સહજાનંદ સ્વામીએ વચનામૃતમાં રેલાવ્યો છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે અનેક શાસ્ત્રોની રચના કરીને અમૃતનો દરિયો સત્સંગીના હાથમાં આપ્યો. આ અમૃતનું સદાય પાન કર્યા કરજો. શિક્ષાપત્રીમાં આજ્ઞા આપી સદ્વિદ્યાની પ્રવૃત્તિ કરજો, કેમ કે બ્રહ્મવિદ્યા છે તે આત્માનું સાચું ધન છે.

પરમાત્માના સંબંધવાળી વિદ્યાને બ્રહ્મવિદ્યા કહેવાય છે, સંસ્કૃત છે તે દેવ ભાષા છે, દિવ્ય અલૌકિક ભાષા છે, સંસ્કૃત ભાષા છે તે આપણી મા છે, માતૃભાષા છે. તેનો અભ્યાસ કરવો ખાસ જરૂરી છે. સંસ્કૃત ભાષા ટકશે, તો આપણી સંસ્કૃતિ ટકશે, સદાચાર ટકશે. તમે તમારા બાળકોને સંસ્કૃતના શ્લોક જરૂર શીખવજો ને તમે પણ શીખજો.

આચાર્યને પણ આજ્ઞા કરી છે કે, તમે સદ્વિદ્યાની પ્રવૃત્તિ કરાવજો. જગતમાં ચૌદ પ્રકારની વિદ્યા કહેલી છે, અક્ષિવિદ્યા, ધનુર્વિદ્યા વિગેરે. સમકાલીન આચાર્યોએ બ્રહ્મને જુદા જુદા સ્વરૂપે વર્ણવ્યા છે. આદિ ગુરુ શંકરાચાર્ય અદ્વૈત બ્રહ્મ કહે છે, વલ્લભાચાર્ય શુદ્ધ બ્રહ્મ કહે છે, નિંબાર્કાચાર્ય ભેદાભેદ બ્રહ્મ કહે છે, રામાનુજાચાર્ય વિશિષ્ટાદ્વૈત બ્રહ્મ કહે છે.

બધાએ જુદા જુદા સ્વરૂપે બ્રહ્મનું પ્રતિપાદન કરેલું છે, પોતપોતાના મત પ્રમાણે વર્ણવેલા છે. તે બધાના મત સાચા છે. કોઈના મતનું આપણને ખંડન કરવાનું નથી. મતતો બધાના એક છે, પરમાત્માના ચરણમાં પહોંચાડવાનો. જેને ઠીક લાગ્યો તે માર્ગે તેઓ ચાલ્યા, પણ આપણો માર્ગ વિશિષ્ટાદ્વૈત માર્ગ છે. અને આપણા ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાને પણ આપણને બધાને એ માર્ગે ચાલવાનું કહેલું છે. એ માર્ગ હિતાવહ છે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને અખંડ કથા કીર્તનના જ્ઞાનયજ્ઞ સદાય ચાલુ કરી દીધા, સંતો જ્ઞાન કથા એવી સરસ કરે કે ગામડાના ખેડૂત પણ સમજી શકે અને અભણ પણ સમજી શકે. વિદ્વાન સાંભળે તો વિચાર કરતો થઈ જાય. આવો બ્રહ્મવિદ્યારૂપી ગંગાજનો પ્રવાહ ચાલુ રાખ્યો. આપણા ઉદ્ભવ સંપ્રદાયનાં બંધારણો અતિ સારાં છે. એક દિવસમાં પાંચ કથા થાય, પાંચ માનસીપૂજા થાય અને પાંચ વખત આરતી ઊતરે. કેવી અદ્ભૂત રીત ભગવાને પ્રવર્તાવી છે !

પાંચ કથાનો ક્રમ સાંભળો, પહેલી કથા સવારનાં પાંચ વાગે થાય, બીજી કથા સંતો જમ્યાબાદ સાડા અગ્યારે થાય, ત્રીજી કથા બપોર પછી પાંચ કે છ વાગે થાય, ચોથી કથા સંધ્યા આરતી પછી આઠ વાગ્યે થાય, પાંચમી કથા નિયમ ચેષ્ટા કર્યા પછી, બે વચનામૃત કાયમ બોલાય છે, આવી રીતે કથાનો પ્રવાહ શરૂ કર્યો.

બ્રહ્મવિદ્યા એટલે ભગવાન સંબંધી વિદ્યા આજે માણસો ભણે ઘણું પણ ભગવાનને ભૂલી જાય છે. જે ભણ્યા હોય તે વિદ્યાનો ઉપયોગ કેવળ વ્યવહારમાં જ કરે, પણ ભગવાનને અર્થે ન કરે. તમારી વિદ્યા ભગવાનને અર્થે જીવના કલ્યાણને અર્થે વપરાતી ન હોય તો એ વિદ્યાનો કોઈ અર્થ નથી. ભણ્યા તોય શું કામના ?

પહેલાંનાં લોકો ભલે ભણ્યાં નથી, પણ કીર્તન એવાં સરસ ગાય છે તે જાણે સાંભળ્યા જ કરીએ અને ભણેલાં બહુ ઓછાં કીર્તન શીખે છે, તો કીર્તન શીખવાં જોઈએ, કેવળ દેહને માટે જ વિદ્યાનો ઉપયોગ એમાં વળ્યું શું ? કાંઈક થોડું ઝાઝું ભગવાન માટી અને જીવ માટે કરવું જોઈએ ને ? સવારે નાહી ધોઈ પવિત્ર થઈને શિક્ષાપત્રી, વચનામૃત, નારાયણ કવચ, પ્રાર્થના અને જનમંગળ જરૂર વાંચવાં જોઈએ પૂજા પાઠ કાંઈ ન કરો તો ભણ્યા છતાં અભણ છો, અંતે સરવાળે શું ? મીડાં જ હોય ને ! આ જનમંગળની કથા જીવનમાં ઉતારવા જેવી છે.

પેટ તો ફૂતરાં, ગધેડાં, પશુ, પક્ષી બધાં ભરે છે, એ કાંઈ મહત્ત્વની વાત નથી. મહત્ત્વની વાત તો એ છે કે શ્વાસોશ્વાસ રીધમ ચલાવનાર સર્વેશ્વર શ્રીહરિને સદાય યાદ કર્યા કરવા, એનું સ્મરણ કરવું એના ગુણ ગાવા તે.

સવારે ઊઠીને નાહી ધોઈને જમી લેવું તે શું માનવ જીવન છે ? પૂજા, પાઠ, દેવ, દર્શન, કથા, વાર્તા, કીર્તન કાંઈ નહિ કેવળ પેટ ભરવા માટે જ જીવે છે ? એવી રીતે તો ફૂતરાં, ગધેડાં, સર્વે પશુ પક્ષી પોતાનું પેટ પોષે છે.યે કોઈ મહત્ત્વકી બાત નહિ હે, મહત્ત્વકી બાત તો યહી હે, જો સર્વેશ્વર પરમાત્માકી આજ્ઞા કે અનુસાર જિંદગી

ચલાકે ભજન ભક્તિ કરે. ચિડિયાંભી અપને બચ્ચોકો દાના ખીલાતી હે, ઉસ્સે ક્યાં ? જીવનમાં પ્રભુ પરાયણતા અને ભક્તિનું સ્થાન હોવું જ જોઈએ.

કેવળ રોટલા માટેનું ભણતર હોય તો શું કામનું ? ભણતર ભગવાનને અર્થે કામમાં આવવું જોઈએ. જેના જીવનમાં સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું જ્ઞાન નથી, ભગવાનમાં પ્રીતિ નથી. પ્રભુમાં પ્રીતિ જગાવે એવો સત્સંગ નથી. અવિદ્યા અને અસત્ય મટાડે એવા સંતનું સાનિધ્ય નથી તો તે માણસ ભણેલો પણ અધુરો રહેશે. જેને સત્ય સ્વરૂપ પરમાત્મામાં પ્રીતિ છે. આત્મા પરમાત્મા સંબંધી બ્રહ્મવિદ્યા છે તે જ ખરો ધનવાન છે, તે જ જ્ઞાની છે. ધન્ય છે રાજા જનકને કે, જેણે પરમાત્માનું શરણું લઈ બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું, જેની પાસે દુનિયાભરની સત્તા હોય, સંપત્તિ હોય પણ બ્રહ્મવિદ્યા નથી તો તેનું જીવન નકામું છે.

સત્સંગ છે તે ઈશ્વર પ્રાપ્તિની એક નિશાળ છે.

સાધારણ માણસ બોલે ત્યારે	વાત થઈ જાય.
પ્રોફેસર બોલે ત્યારે :-	લેકચર થઈ જાય.
દેશના નેતા બોલે ત્યારે :-	ભાષણ થઈ જાય અને
સંતો બોલે ત્યારે :-	સત્સંગ થઈ જાય.

અને સત્સંગ સુષુપ્ત આત્માને જાગૃત કરે છે.

સંત જ્યાંથી બોલે છે તે ઊંડાણમાંથી બોલે છે, મન બુધ્ધિથી પર પરમ ચૈતન્યમાં સ્નેહ કરીને બોલે છે, શુભ સંકલ્પ કરીને બોલે છે, પરમાત્માને સંભારીને બોલે છે. પામવા છે તેને પામવા માટે બોલે છે. સત્યનો સંગ કરવા માટે બોલે છે, સંત પ્રભુની મસ્તીમાં હોય ત્યારે દર્શન કરશો તો ખબર પડશે કે કેવા સુખના ખજાનામાં ડોલે છે. બ્રહ્મ વિદ્યા મુક્તિ આપે છે, બ્રહ્મ વિદ્યાથી સંસાર સાગર તરાય છે. બ્રહ્મવિદ્યાને પ્રવર્તાવનારા એવા સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ચરણોમાં પ્રણામ કરી શતાનંદ સ્વામી આગળ વધે છે.

મંત્ર (૩૭) ૐ પાંખડોછેદનપટવે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે પાખંડનું છેદન કરનારા છો. ધર્મ પાંખડથી ઢંકાવા લાગ્યો ત્યારે પ્રભુએ વિચાર કર્યો કે, આવા પાખંડનું છેદન નહિ કરું તો સાચા વૈરાગ્યવાનને પાખંડીઓ હેરાન કરશે.”

ખેડૂતને જમીનમાં બીજ વાવવું હોય તો આજુબાજુનું નકામું ઘાસ દૂર કરવું પડે. પહેલાં ધરતીને પલાડે પછી ખડ ઉગ્યું હોય તેને ખેડીને સાફ કરે, પછી બીજ વાવે. વાવેલું હોય તેને સલામત રાખવું હોય તો નકામો કચરો કાઢવો પડે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણે નકામો કચરો હતો જે, પાખંડી પાખંડ કરીને છેતરતા હતા તે કચરો કઢાવ્યો, કેટલાય પાખંડીઓ, બાવાના વેશમાં પેટ ભરતા હતા. અભિમાની થઈને બીજાને દબાવીને મનગમતા પૈસા લેતા, ભક્તિનું ફક્ત નામ હતું, ભક્તિના નામે ભષ્ટાચાર કરતા હતા તે પાખંડનું છેદન કરી સંસ્કૃતિનું રક્ષણ કર્યું.

વાત કરે વૈરાગ્યની અને પોતે પૂરે પૂરા ભોગી જીવન જીવતા હોય, કેટલીક સ્ત્રીઓને પોતા પાસે રાખે, પગ દબાવડાવી અને વાતો કરે નિવાસનિક અને પોતે પૂરે પુરો હોય વાસનિક. વાસનાને પોષવા સ્ત્રીઓ પાસે પગ ચંપી કરાવે, છાના પાપ કરે, દેખાવ ધર્મનો કરે અને કરે દંભ અને પાખંડ, આવા પાખંડનું છેદન કર્યું.

ક્રીયક મહાપાપી પાખંડી હતો તેના પાખંડનું છેદન કરી, સંસ્કૃતિનું રક્ષણ કર્યું. આપણો સંપ્રદાય વૈદિક ધર્મ પ્રધાનવાળો છે ભગવાને ખુલ્લી છાતીએ પડકાર કર્યો કે અસત્યને સત્યને માર્ગે વાળી પાખંડીઓનો નાશ કરશે. પાખંડી કોને કહેવાય ખબર છે ? બોલે એક ને કરે બીજું, વાણી પ્રમાણે વર્તન ન કરે, દેખાવ કરે આસ્તિકનો અને હોય નાસ્તિક આને કહેવાય પાખંડી.

-: દગ્ગો કોઈનો સગો નથી :-

એક મહાત્માજી હતા. તે એક શહેરમાં આવ્યા. ત્યાંનો રાજા સાધુ સંતને માનનારો ભાવિક હતો. તેથી તેને પોતાના રાજદરબારમાં આદર સત્કાર કરીને લઈ આવ્યા. મજાના ભોજન જમાડ્યા. ત્યાં એક મહિનો રહ્યા. પછી રાજાને પૂછ્યું, “રાજન્! આપ ઉદાસ કેમ દેખાવ છો?” રાજાએ કહ્યું, “મારે ત્યાં એક દીકરી છે પણ દીકરો નથી, તેથી ચિંતા થાય છે કે વારસદાર વગર આ રાજપાટ કોણ ચલાવશે?”

મહાત્માએ કહ્યું, “આશીર્વાદ આપું છું, તમારે ઘેર ભગવાન દીકરો દેશે સમય જતાં રાજાને ત્યાં દીકરાનો જન્મ થયો. રાજા રાજી રાજી થઈ ગયો. હવે તો મહાત્માજીનું માન વધી ગયું. આ મહાત્માજી ભગવાન જેવા છે એવું જાણીને એને રાજમહેલમાં એક સરસ રૂમમાં ઉતારો આપ્યો. રાણી અને રાજકુંવરી દરરોજ જુદા જુદા સ્વાદિષ્ટ મિષ્ટાન્નના થાળ મહાત્માજીને જમાડે અને રાત્રે રાણી તથા રાજકુંવરી મહાત્માજીના પગ ચાંપે.

રાજાનું અન્ન જમવાથી સ્ત્રીનો સંપર્ક થવાથી બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થવા લાગી, ઈંદ્રિયોની વાસના છલકવા લાગી, ભગવાનનું ધ્યાન છૂટ્યું ને રાજકુંવરીનું ધ્યાન ચાલુ થયું. રાજકુંવરી અઢાર વરસની ભર યુવાન.

મહાત્માજીની દાનત બગડી. આ રાજકુંવરી મારી પત્ની થાય તો કેવી મજા આવે ! પણ માંગણી કેમ કરાય ? તેથી યુક્તિ શોધી કાઢી રાજાને એકાંતમાં કહ્યું, “આ તારી રાજકુંવરી તારા પુત્રની ઘાતક છે હવે એને રાજમહેલમાં રખાય નહિ. રાખીશ તો તારા પુત્રનું મોત થશે.” રાજાએ કહ્યું, “બે દિવસમાં મૂરતીયો ગોતીને પરણાવી દઈશ. કલ્યાણ પણ થાય.”

મહાત્માજીને થયું તો તો મારી બાજી બગડી જાય. મને કુંવરી મળે નહિં તેથી પાખંડીએ કહ્યું, “પરણાવે તો તો તારે ઘરે મળવા આવે. એવું ન ચાલે. ક્યારેય તારા રાજમાં પણ ન આવે એવું કરવું પડશે.” રાજાએ કહ્યું, “તો શું કરું ગુરુજી ! પાખંડીએ કહ્યું, “પેટીમાં પૂરી દરિયામાં તરતી મૂકી દે. જેવા એના કિસ્મત. જલ્દી કર નહિતર તારો પુત્ર ગુમાવી બેસીશ.”

દીકરો મળ્યો તેથી રાજા મહાત્માજીને ભગવાન જેવા માને છે પણ એને ખબર નથી કે કર્તા હર્તા ભગવાન છે. ભગવાનનું જ કર્યું થાય છે. રાજાએ દીવાનને વાત કરી, “હવે આપણે શું કરીશું?” દીવાન ચતુર હતો. એ બધી વાત જાણી ગયો કે, આ મહાત્માજીના ધંધા લાગે છે. પાપીની દાનત બગડી છે. તેથી દીવાનજીએ રાજકુંવરીને એક રૂમમાં બેસાડી દીધી અને પેટીમાં છીદ્ર પડાવી અંદર એક રીંછ પૂરી દીધો અને પેટીને નાખી દરિયામાં. પાખંડીને થયું હવે બરાબર લાગ આવ્યો.

પાખંડીએ કહ્યું, “રાજન્, મને કામ છે તેથી મારા આશ્રમ તરફ જવું છે.” આવ્યા આશ્રમે. શિષ્યોને કહ્યું, “પેટી લઈ આવો અને ઉપલે માળે રાખજો.” શિષ્યોએ પેટી લઈને ઉપર રાખી, પાખંડીએ કહ્યું, “હવે કોઈ ઉપલે માળે આવજો નહિ, પણ જોર-શોરથી નોબતું ને શરણાઈ વગાડજો કેમકે, આજે મને ભગવાનનાં દર્શન થવાનાં છે.” આ પાખંડીને એમ કે, રાજકુંવરીને દબાવીશ અને એ રાડા રાડ કરશે. આ બધા સાંભળશે તો દરવાજો ખોલીને અંદર આવશે તો મારી વાસના પુરી નહિ થાય. તેથી કહ્યું, બેન્ડવાજા જોરથી વગાડજો, બધા મંડ્યા વગાડવા.

પાપીએ અંદર જઈ દરવાજો બંધ કર્યો. રાજકુંવરી બહાર ન નીકળી જાય તેથી સાંકળ દઈ દીધી. જ્યાં પેટી ખોલી ત્યાં ચાર-પાંચ દિવસનું રીંછ ભૂખ્યુ હતું. તેણે

મહાત્માને ચીરી નાખ્યો. મહાત્મા મંડ્યો રાડો પાડવા, “મને બચાવો, મને બચાવો, મરી જાઉં છું.”

“દગો કોઈનો સગો નથી.” રીંછડાએ મહાત્માને મારી નાખ્યો. ઘણીવાર થવાથી શિષ્યોએ દરવાજો ધબધબાવ્યો. પણ ખોલે કોણ ? પછી દરવાજો ખોલીને જોયું તો રીંછડું મૃત શરીરને ચૂંથે છે. રીંછડાને પકડીને જંગલમાં નાખી આવ્યા.

રાજા જોવા આવ્યા તો ગુરુજી મરેલા પડ્યા છે, રાજા મંડ્યા રડવા ત્યારે દીવાનજીએ કહ્યું, “રડવા જેવું નથી, આ મહાત્મા કપટી અને પાખંડી હતો. તમને ઉંધું ચિત્તું સમજાવીને કુંવરી સાથે દુર્વ્યવહાર કરવો હતો તેથી મેં આ યુક્તિ કરી છે.” રાજાએ કહ્યું, “તો રાજકુંવરી ક્યાં ?” દીવાનજીએ કહ્યું, “એને મારા ઘરમાં એક રૂમમાં રાખી આવ્યો છું.” રાજા દીવાનજીની બુદ્ધિ જોઈને રાજી થયા અને કહ્યું કે તમે મારી દીકરીને જીવતી રાખી તેથી તમને ઈનામ આપું છું.

શતાનંદસ્વામી કહે છે, પાખંડીના પાખંડને ભગવાને ઉઘાડા કર્યા છે. પાખંડને દૂર કરી શ્રીજીએ સંસ્કૃતિને જાગૃત કરી છે. એવા પાખંડીઓનો સંગ ન કરવો.

મંત્ર (૩૮) ૐ શ્રી સ્વસ્વરૂપાયલસ્થિતયે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ! તમે સ્વસ્વરૂપમાં અચળ સ્થિતિ વાળા છો. પોતાની સ્થિતિને પ્રભુ ક્યારેય ભૂલ્યા નથી. પ્રભુ વનમાં ગયા ત્યારે સ્વ સ્વરૂપનું ધ્યાન કરે. ભગવાન કહે છે એવો સાધુ હું છું કે વર્ષ આશ્રમનું માન ન હોય. સાધુપણું પણ કહ્યું અને વર્ષ આશ્રમથી રહિત પણ કહ્યું. પ્રભુ કોઈ વર્ષ કે કોઈ આશ્રમના નથી. પ્રભુ તો વર્ષ આશ્રમના પ્રવર્તક છે. વર્ષ આશ્રમના એ સ્વકર્મી છે, પોતાની સ્થિતિને ક્યારેય ભૂલ્યા નથી.

પ્રભુ પોતાના સ્વરૂપમાં અચળ નિષ્ઠાવાળા છે. દેહ નિષ્ઠાવાળા છે. દેહ નિષ્ઠા કોને કહેવાય ? સ્વીકાર કરેલા વ્રત, પ્રતિજ્ઞા અને નિયમનું પૂરેપૂરી તકેદારીથી છેવટ સુધી પાલન કરે તેને દેહ નિષ્ઠા કહેવાય. કોઈપણ ભોગે ટેક છોડે નહિ, સમજણપૂર્વક સિદ્ધાંતને અચળ રાખે તેને દેહ નિષ્ઠા કહેવાય.

ભગવાન અચળ સ્થિતિવાળા છે. ગમે તેવી પરિસ્થિતિ ઊભી થાય છતાં ભગવાનને જરાય ક્ષોભ નહિ, દુઃખ નહિ, ક્રોધ નહિ, મોહ નહિ, પૂર્ણનિર્મોહી. મન પર કોઈ અસર નહિ, એકધારી સ્થિતિ, કોઈ માન આપે, કોઈ ફૂલના હાર પહેરાવે

કોઈ અપમાન કરે છતાં પણ સદાય એક જ સ્થિતિ, જરાય મન ઝાખું થાય નહિ. કોઈ દિવસ પોતાની સ્થિતિમાંથી ફરે નહિ, ડગે નહિ, આવા સ્થિતિપ્રજ્ઞ પરમાત્મા છે. અચળ નિષ્ઠાર્થી છે અને આપણને એક નિષ્ઠા રાખવાનો ઉપદેશ આપે છે.

-: મારા ગુરુના વચનમાં મને દેહ વિશ્વાસ છે :-

વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજે પાર્વતીજીની નિષ્ઠાને વખાણી છે એ કથા બહુ સમજણ માગીલે એવી સરસ છે. પાર્વતીજીએ કદાચ તપ કર્યું તે જાણીએ, મૂર્ત મંત તપશ્ચર્યા. ત્યાં શિવજીએ સમ ઋષિઓને મોકલ્યા કે સતીની પરીક્ષા કરો. એની ટેક કેવી છે તે જોઈ આવો. સાત ઋષિઓ આવ્યા અને કહ્યું “આટલી નાની ઉંમરમાં કઠીન તપ શા માટે કરો છો ?” પાર્વતીજીએ કહ્યું, “પતિ તરીકે સદાશિવ પ્રાપ્ત થાય તેટલા માટે તપ કરું છું.” ઋષિઓએ કહ્યું, “તને આવું શીખવ્યું કોણે ?” “મારા ગુરુ નારદજીએ શીખવ્યું છે.”

ત્યારે ઋષિઓએ કહ્યું, “નારદના વચન મનાય નહિ, એનાં વચન માને એનાં ઘર વસે નહિ. નારદના વચનમાં વિશ્વાસ ન રખાય.” પાર્વતીજીએ કહ્યું “મારા ગુરુમાં મને દેહ વિશ્વાસ છે માટે મને ડગાવવાની કોશિશ છોડી દે. કરોડો કરોડો જન્મ ભલે લેવા પડે પણ વરીશ તો એક સદાશિવને.”

કોટિ જન્મ લગી રગડ હમારી, વરૂં શંભુ કાં રહું કુંવારી.

સમ ઋષિઓ બોલ્યા, “ધન્ય છે ગિરીજા તને ધન્ય છે. તારી અચળ ટેક જોઈને સદાશિવ જરૂર તારો સ્વીકાર કરશે.” આવી અચળ ટેક આપણે ભગવાનમાં રાખવી. વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, એવી સ્થિતિમાં બ્રહ્મા નહોતા વર્તતા તો પોતાની દીકરી સરસ્વતીને દેખીને મોહ પામ્યા. એવી સ્થિતિમાં નારદજી નહોતા વર્તતા તો પરણ્યાનું મન થયું. સ્થિતિમાં સ્થિરતા રહી નહિ.

જેને પરમપદની યાત્રા કરવી હોય, મોક્ષધામનાં સુખ પામવાં હોય તેને સદાય અચળ ટેક રાખીને સત્સંગ કરવો. ગમે તેવી વિકટ પરિસ્થિતિ ઊભી થાય છતાં પણ ભક્તિમાં મોળા પડવું નહિ.

પૂર્વે કર્યો છે સત્સંગ જેને, સદાય રાખી અચળ ટેક તેને;

પ્રહ્લદને દુઃખ અપાર દીધું, સત્સંગ માટે સહુ સાંખી લીધું.

પ્રહ્લદજીએ અચળ ટેક રાખી સકંટ સહન કર્યા તો ભગવાન એની મદદે દોડી આવ્યા અને રક્ષણ કર્યું. નાના બાળ ભક્ત છતાં પણ હિંમત રાખીને હરિ

ભજન ચાલુ રાખ્યું, તો એનું કામ થઈ ગયું.

**વિભીષણે જો સત્સંગ કીધો, તે ભ્રાત બીકે નહિ તજી દીધો;
તેથી પણ દુઃખ વિશેષ થાય, તથાપિ સત્સંગ નહિ તજાય.**

રાવણે લાત મારીને વિભીષણને રાજ્યમાંથી કાઢી મૂક્યા, છતાં પણ ભાઈની બીકથી સત્સંગ છોડી દીધો નહિ, પોતાની સ્થિતિમાંથી ડગ્યા નહિ.

-: વાત બરાબર સમજાઈ ગઈ :-

સ્વામી દયાનંદજીને આજે ઓચિંતાની મધરાતે ઉંઘ ઉડી ગઈ. તરત બેઠા થઈ થોડીવાર ભગવાનનું ધ્યાન કર્યું, પછી આશ્રમમાં ફરવા લાગ્યા. હાથમાં માળા અને મુખમાં હરિનું નામ, આજુબાજુ શાંત વાતાવરણ છે, આકાશમાં બીજનો ચંદ્ર બહુ જ થોડો પ્રકાશ આપી રહ્યો છે. ત્યાં એક માણસ આશ્રમથી બહાર જઈ રહ્યો છે, તરત સ્વામી દયાનંદજી તેની પાસે ગયા.

“કોણ છો ભાઈ?” “હું આપનો શિષ્ય ધનુરદાસ છું. ગુરુદેવ ! અત્યારે આપ આશ્રમમાં કેમ ફરો છો ? શરીરે સારું નથી?” સ્વામીએ કહ્યું “શરીરે સારું છે, પણ તું અત્યારે આશ્રમ બહાર કેમ જાય છે?” શિષ્ય ચૂપ થઈ ગયો “કેમ ધનુર ચૂપ થઈ ગયો?” ગુરુએ પૂછ્યું “આ થેલામાં શું છે?” “ગુરુદેવ! થેલામાં મારી પૂજા અને વસ્ત્ર છે.” “પૂજા લઈને કેમ અત્યારે જવાનું થયું ? આશ્રમ બહાર જવાનું શું પ્રયોજન છે?”

ધનુરને થયું ગુરુદેવ પાસે ધૂપાવવા જેવું નથી એટલે નમ્રતાથી કહ્યું “ગુરુદેવ ! હું આશ્રમ છોડી રહ્યો છું.” ગુરુદેવને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. “બેટા ધનુર ! મને જાણ ન કરી અને સીધો આશ્રમ છોડી દે છે?”

“ગુરુદેવ! જાણ કરવાની ઘણી ઈચ્છા હતી, પણ સંકોચને લીધે બોલી નથી શકાતું.” ગુરુ દયાનંદજીએ ભીની આંખે કહ્યું, “બેટા ધનુર! તને શું દુઃખ છે?” ધનુરે કહ્યું “ગુરુદેવ ! કાંઈ દુઃખ નથી” ગુરુએ કહ્યું, “તો આશ્રમ કેમ છોડે છે ? કોઈ તારા ગુરુભાઈ થકી કાંઈ મુશ્કેલી છે?”

“ના ગુરુદેવ, એ તો બધા બરાબર છે, પણ મારું મન અસ્થિર બની ગયું છે, તેથી હું આ આશ્રમના નિયમ પાળી શકું તેમ નથી” એમ કહી રડી પડ્યો. સ્વામી દયાનંદજી બોલ્યા, “બસ ! આટલી જ વાત છે ને ? આવી બાબતમાં શું આશ્રમ છોડી દેવાય ?”

શિષ્યે કહ્યું, “મને એમ થાય છે કે, નાહકના દંભ કરી આશ્રમમાં રહેવું, ભજનમાં મન સ્થિર ન થાય તો ચાલ્યા જવામાં શું વાંધો છે ? ચાલ્યું જવું એ જ હું ઉત્તમ માનું છું”.

બેટા ધનુર ! તારો વિચાર ઉત્તમ છે, પરંતુ તને તારી નબળાઈ ડંખે છે, તેનું તને દુઃખ છે. નબળાઈથી તું ત્રાસી ગયો છે ને ? હા ગુરુદેવ ! ખૂબ ત્રાસી ગયો છું.” ત્યારે ગુરુએ કહ્યું, “તારે હવે મનને મજબૂત કરવાની જરૂર છે” ગુરુદેવ કહે છે:-

**સ્નેહે પ્રભુને ભજી લે વખત વહી જાશે વાતમાં,
ઉંઘને આળસ તજી દે વખત વહી જાશે વાતમાં.**

**કંટક પણ આવશેને કાંકર પણ આવશે,
મનને મજબૂત કરી લે વખત વહી
કસોટી ખરા ખોટાની થાય છે.**

**સિંધુમાંથી મોતી વીણી લે ... વખત વહી
માયા મમતાનું જોર જબર છે.**

**પ્રભુનું શરણ ગ્રહી લે વખતવહી
જન્મ સુફળ કરી લે વખતવહી**

ગુરુદેવે ખૂબ ઉપદેશ આપ્યો અને કહ્યું, “તું અહિથી ક્યાં જવાનો છે ?”

“મેં કાંઈ નક્કી નથી કર્યું.” ગુરુએ કહ્યું, “તું જ્યાં જઈશ ત્યાં તારું મન તારી સાથે હશે કે નહિ?” “ગુરુદેવ મન તો સાથે જ હોય ને !”

“બેટા તું મનરૂપી જગ્યાને સાફ કરવાને બદલે એના ઉપર ધૂળ નાંખે છે. તું તારી મનની નબળાઈને દૂર કરવાને બદલે તું આશ્રમને છોડી રહ્યો છે. અચળ ટેક રાખવાને બદલે હતાશ થઈ રહ્યો છે. આવો સત્સંગ તને ક્યાંય નહિ મળે, માટે મનને મજબૂત કરી લે.”

ગુરુએ કહ્યું, “બેટા ધનુર! આ યોગ્ય ઉકેલ નથી. ભૂલ કે નબળાઈ સમજાઈ જાય તેને દૂર કરવા પ્રયત્નશીલ બનવાને બદલે તું કંટાળીને સત્સંગ છોડીને જતો રહે છે ! બેટા, એનાથી અસ્થિર મન સ્થિર નહિ થાય. બેટા, એ બધા ખોટા વિચારને મૂકીને ભૂલ દૂર કરવાનો પુરુષાર્થ કર, તારી શુભ નિષ્ઠા જ તને ઉગરશે.” આટલું બોલી ગુરુદેવ ગળગળા થઈ ગયા.

શિષ્યને વાત બરાબર સમજાઈ ગઈ. ગુરુને પગે લાગીને આશ્રમમાં પાછો

વળી ગયો, પોતે પોતાના મન ઉપર કાબૂ રાખીને ભજન શરૂ કર્યું, ધીમે ધીમે મન સ્થિર થયું, મનની નબળાઈ દૂર થઈ અને સાચી જાગૃતિ આવી ગઈ.

શતાનંદસ્વામી કહે છે પ્રભુ! તમે અચળ સ્થિતિવાળા છો અને ભક્તજનોને અચળ સ્થિતિમાં રહેવાનો ઉપદેશ આપો છો.

આ જનમંગલની કથામાં અજબ શક્તિ છે, ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાનના નામ ગુણ વિભૂતિ અને ઐશ્વર્યથી ભરપુર છે. જ્યાં ઈષ્ટદેવના નામની કથા થાય ત્યાં સ્વાભાવિક શાંતિહોય જ એકેએક મંત્ર હૃદયની અંદર અને બહાર શાંતિ પથરાઈ જાય એવા તથ્યથી ભરેલો છે. ૧૦૮ મંત્રો છે તેને જપવાથી શાંતિ થાય છે, ચલો શાંતિમાં પ્રવેશ કરીએ.

મંત્ર (૩૯) ૐ શ્રી પ્રશાંતમૂર્તયે નમ :

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ! તમે અતિશાંત મૂર્તિ છો, પ્રશાંત છો. તમારું ધામ પ્રશાંત છે, તમારા સ્વરૂપમાંથી નીકળતો પ્રકાશ પણ પ્રશાંત છે, શીતળ અને શાંત છે.

શીતળ શાંત છે રે, તેજની ઉપમા નવ દેવાય.

ભગવાન શાંત સ્વભાવવાળા છે, ક્ષીર સાગરમાં શેષનાગ પર સૂવે તોય શાંત. નાગનો સ્વભાવે ઝેરીલો અને કોધીલો છે, પણ શાંતમૂર્તિના સ્પર્શથી શેષનાગ પણ શાંત થઈને બેઠા હોય છે.

જેમ નદીઓનો પ્રવાહ સમુદ્રમાં લીન થાય છે, તેમ પ્રભુના અંતઃકરણની વૃત્તિ પ્રભુમાં જ લીન થઈ જાય છે. કોઈ માર માર કરતો આવે તેને પ્રભુ સમાધિ કરાવી શાંત કરે. પ્રભુ અતિ શાંત સ્વભાવવાળા છે. પરશુરામજી એટલું બધું બોલ્યા છતાંય ભગવાનના ચિત્તમાં જરાય ક્ષોભ નહિ કે કોધ નહિ, પૂર્ણ શાંતિ. લક્ષ્મણજી ઉગ્ર થયા તેને પણ ભગવાને ઠારી દીધા. મારામાર કરતો મગની રામ આવ્યો હતો એને ઠારી દીધો. અમદાવાદના રાજા પેશ્વાએ ટાંકામાં નાખવાનું કાવતરું કર્યું તોપણ પ્રભુ શાંત રહ્યા, પ્રભુનો મૂળ સ્વભાવ શાંત છે.

જેમ પાણીનો સ્વભાવ શીતળ છે, ગમે તેટલું તમે પાણી ગરમ કરશો પણ પછી તે ઠરી જશે. પાણીનો મૂળ સ્વભાવ શીતળ છે. તેવી રીતે પ્રુભને ગમે તેવી પરિસ્થિતિ ઊભી થાય પણ તે સદાય શાંત જ રહે છે, કોઈ ઉદ્વેગ નહિ, આધિ નહિ, વ્યાધિ નહિ.

-: આત્માને વિશ્રાંતિ પામવાનું સ્થાન પરમાત્મા :-

પ્રભુ તો પ્રશાંત છે, પણ જે સ્થળમાં પ્રભુ બિરાજતા હોય ત્યાંનું વાતાવરણ પણ શાંત હોય છે, જુઓ આપણા ધર્મગ્રંથોમાં બનેલી સત્ય ઘટના. લાડુદાનજી ભગવાન સ્વામિનારાયણને પહેલી જ વખત મળવા માટે આવતા હતા. ત્યારે રાધાવાડીએ આવ્યા. ત્યાંથી વિચારોની હારમાળા ચાલતી હતી, હું સ્વામિનારાયણને આમ પૂછીશ ને તેમ પૂછીશ, એની જે ભગવાનપણાની પ્રશંસા જગતમાં છે તે ભગવાનપણાની બરાબર ચકાસણી કરીશ. પણ જ્યાં દાદાના દરબારમાં પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં બધા વિચારો શાંત થઈ ગયા. હૃદયમાં ઠંડક વળી ગઈ. શું પૂછવું તે બધું ભૂલાઈ ગયું. પરમ શાંતિ થઈ ગઈ. પછી લાડુદાનજીએ સમગ્ર જીવન સહજાનંદના ચરણમાં સમર્પિત કરી દીધું.

આધિ, વ્યાધિથી ઘેરાએલો માનવ જો ભાવથી હરિ સ્મરણ અને હરિધ્યાન કરે, તો મનની શાંતિમાં એનો પ્રવેશ થઈ જાય, કેમ કે શાંત મૂર્તિ સહજાનંદના ચિંતવનથી એ ભક્તમાં પ્રભુના ગુણ સ્વાભાવિક આવવા માંડે છે. આત્માને વિશ્રાંતિ પામવાનું સ્થાન પરમાત્મા છે અને મનની શાંતિ પામવાનું સાધન ભજન છે.

ભગવાનનાં ભજનથી, સ્મરણથી, કીર્તનથી દેહ ભાન ભૂલાઈ જાય, ભૂખ તરસ ભૂલાઈ જાય, સગાં સંબંધી ભૂલાઈ જાય, ત્યારે એને શાંતિમાં પ્રવેશ મળે છે. મુક્તાનંદ સ્વામીને શાંતિ થઈ શ્રીહરિની લીલા સ્મરણથી. પરિક્ષિત રાજાને શાંતિ થઈ શ્રીકૃષ્ણના લીલા ચરિત્રની કથા સ્મરણથી. તેથી તે ભાન ભૂલી ગયા. અને જમવાનું પણ ભૂલી ગયા. હરિ સ્મરણથી જગતના ભાવ ભૂલાઈ જાય છે.

નારદજીએ પણ વ્યાસ ભગવાનને કહ્યું છે કે, હે વ્યાસ નારાયણ! સાંભળો, જો શાંતિ જોઈતી હોય તો.

શ્રીકૃષ્ણનાં બાલચરિત્ર, જ્યારે ગાશો તમે મારા મિત્ર ।

શાંતિ પામશો ત્યારે સદાય, તે વિના નથી બીજો ઉપાય ॥

સદ્ગુરુને એના શિષ્યે પૂછ્યું, “હે ગુરુદેવ ! ભગવાન તો શાંત મૂર્તિ છે જ પણ આપણને હૃદયમાં શાંતિ જોઈતી હોય તો શું કરવું? શાંતિ ક્યાંથી મળે? વિદ્વતાથી શાંતિ મળે છે? કે યોગ સાધવાથી શાંતિ મળે? તપ તપવાથી શાંતિ મળે? કે જંગલમાં જવાથી શાંતિ મળે? આ મને સમજાવો.”

ગુરુએ કહ્યું, “જંગલમાં રહો કે શહેરમાં રહો, તપશ્ચર્યા કરવા હિમાલયની

ટોચે ચાલ્યા જાઓ કે ઘરમાં બેસીને ભજન કરો, શાંતિની પ્રાપ્તિ એક જ વસ્તુમાંથી મળે છે. પરમાત્માના દિવ્ય લીલાનાં ચિંતનથી અને શ્રવણથી મળે છે. કીર્તન, ભજન ગાવાથી શાંતિ મળે છે.” શાંતમાં શાંત એવા પ્રશાંત મૂર્તિ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને વંદન કરી શતાનંદસ્વામી ચાલીસમા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૪૦) ॐ શ્રી નિર્દોષાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે નિર્દોષ છો, નિર્ગુણ છો, અને નિષ્કામી છો, તમારામાં કોઈ દોષ નથી, માણસ ગમે તેટલો મહાન હોય તો પણ સંભવ છે, એમાં કોઈ ને કોઈ બે દોષ હોય જ, પૂર્ણ નિર્દોષ ન હોય, ભગવાન પૂર્ણ નિર્દોષ છે. ગમે તેવા વિકાર ઉત્પન્ન થાય તેવો પ્રસંગ હોય છતાંય પણ એને દોષ અડે નહિ. અંતઃકરણ ક્યારેય મલિન થાય નહિ, મલિન દોષ અડે નહિ, દોષ તો શું પણ માયા ભગવાન પાસે આવે તો માયા પણ નિર્દોષ થઈ જાય છે.

જીવાત્મા માયામાં ફસાય, ઈશ્વર માયામાં આવે તો માયા બ્રહ્મરૂપ થઈ જાય, પ્રભુ કેવા છે ? પારસમણી જેવા છે. પારસમણી લોઢાંને અડે તો લોઢું સોનું બની જાય. લોઢાં જેવા પાપી જીવન જીવનારા, અનેક દોષથી ખદબદતા જો પ્રભુને શરણે જાય, તો તે નિર્દોષ બની જાય. દોષ ન આવે. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, આશા, તૃષ્ણા, અદેખાઈ, અભિમાન આ બધા દોષો પ્રભુમાં એકેય નથી, એવા એ નિર્દોષ છે, એના યોગમાં જે કોઈ આવે એના હૃદયમાંથી દોષ નીકળી જાય છે.

સંતના યોગમાં આવે તો પણ દોષ દૂર થઈ જાય છે. કોઈના દોષ દૂર થયા ખરા ? દોષ એટલે અધર્મ સર્ગ, દુર્ગુણો કોઈના દૂર થયા ? હા ઘણાયના થયા છે, ઉપલેટાનો વેરો લૂટારો ધોળે દહાડે જાન લૂંટે, ન ખાવાનું ખાય અને હિંસક વૃત્તિવાળો માણસ જે સાવ કટાયેલા લોઢા જેવો પણ સંતના સંગથી પારસમણી જેવો પવિત્ર થઈ ગયો.

ભગવાનના યોગમાં આવ્યો તો ભાલાને બદલે માળા ઝાલનારો થઈ ગયો, એક વખત કોઈના ઘરમાંથી દાતણ લીધું, તો પણ ખૂબ પસ્તાવો થયો. અને રજા લેવા ગયો, માફી માગી. આવો નિર્દોષ બની ગયો.

આવા દોષથી દટાયેલાને શ્રીજી મહારાજે ઊભા કરી નિર્દોષ બનાવ્યા. રૂડિયો રખડું, વાલિયા લૂંટારા જેવો જંગલમાં ભટકનારો, જાનવરોને મારનારો, કપડા વગર

રખડનારો, કાંટો ભાંગે પણ એને વાગે નહિ, એવો લોઢા જેવો, જનાવર જેવા પગ સાવ છેલ્લી કક્ષાનો તે. પણ સ્વામી બ્રહ્માનંદજીના યોગથી ખરેખરો સત્સંગી થઈ ગયો. રૂડિયો રખડુમાંથી રૂડા ભગત થઈ ગયા. ભગવાન આવા દોષે ભરેલાઓને નિર્દોષ બનાવે છે.

દોષીને નિર્દોષ કરે છે એવા ભગવાન છે. દોષી કોને કહેવાય ? જેણે ગુહો કર્યો હોય તેને દોષી કહેવાય, ગુહો કર્યો હોય તેને રાજા જેલમાં પૂરે, રાજા જેલની સંભાળ લેવા જાય, ત્યારે જેલર હોય તે રાજાને બતાવે કે, “હે અન્નદાતા ! આ માણસે ચોરી કરેલી છે. આ માણસે ખૂન કરેલું છે. આ માણસે ગામમાં આગ લગાડી છે. આ માણસે સ્ત્રી ઉપર બળાત્કાર કર્યો છે. આ ત્રાસવાદી છે.” આવું સાંભળી રાજાને એવા માણસ ઉપર ખીજ ચડે.

વળી આગળ જાય ત્યારે જેલર રાજાને બતાવે કે, આ માણસ બિચારો નિર્દોષ છે, કાંઈ દોષ કર્યો નથી, પણ ખબર નહિ પકડાઈ ગયો છે, ત્યારે રાજાને એના ઉપર દયા આવે અને એને છૂટો કરે.

રાજા આવું બધું જોવા આવે ત્યારે કચેરીમાં કોઈ પૂછે, “રાજા ક્યાં ગયા છે ? તો બધા શું કહે ? રાજા જેલમાં ગયા છે, જે વાત પણ સાચી રાજા જેલમાં ગયા છે પણ એમ ન કહેકે, રાજા જેલ બહાર છે.”

આ બાબત બરાબર ધ્યાન દઈને તમે સાંભળવી, સમજવા જેવો આ મંત્ર છે તેથી સ્પષ્ટીકરણ કરીએ છીએ કે, કેદી જેલમાં છે અને રાજા પણ જેલમાં છે. ગુહેગાર અને બિનગુહેગાર બેય જેલમાં છે, તો શું રાજા અને કેદી બેય સરખા કહેવાય ? ન કહેવાય !

-: પ્રભુ ભક્તના દોષને માફ કરે છે. :-

રાજા સ્વતંત્ર છે, રાજા આદેશ આપે કે આને છોડી દો, તો છોડી દે અને રાજા જો મોજમાં આવી જાય કે આજે મારો જન્મ દિવસ છે આજે મારો પટ્ટાભિષેક છે તો કેદીને પણ મુક્ત કરી દે, જેલમાંથી છૂટા કરી દે, ગમે તેવો ગુન્હો કર્યો હોય તો પણ છૂટો કરી દે. ખુશાલીમાં કેટલાયને છોડી દે.

રાજા કેદીના જેવો બંધનમાં નથી, સ્વતંત્ર છે તે જ રીતે પ્રભુ માયામાં આવે. માયાને સ્વીકારે તોય (એને) એકે પણ દોષ અડે નહિ. માયા પણ બ્રહ્મરૂપ બની જાય. માયાપતિના સંબંધથી અનેકના દોષ ટળી જાય છે. ભગવાન નિર્દોષ છે તેથી

કોઈના દોષ જોતા નથી. એક જ વાર પ્રભુના શરણે આવીને જીવાત્મા એમ કહે કે, “હું તમારે શરણે છું.” તો પ્રભુ એના બધા દોષ ભૂલી જાય છે.

પ્રભુ મા જેવા છે. દીકરાઓ ગમે તેટલા મા-બાપને પજવે, હેરાન કરે, ફાવે તેવું બોલે પણ પછી જો મા પાસે માફી માગે અને એમ કહે કે, “મા, હું તમારો છું. મારા દોષ ન જોશો” તો મા કહે “ભલે દીકરા, ગમે તેમ તોય અમે માવતર છીએ, આજથી તારા બધા ગુન્ડા માફ.” તેમ પ્રભુ ભક્તના દોષને માફ કરે છે, પોતે નિર્દોષ મા જેવા છે.

જેમ આકાશ નિર્લેપ છે એને કોઈનો સંગ લાગતો નથી, તેમ ભગવાન આકાશ જેવા નિર્દોષ છે. આ જગતમાં ભગવાન ગમે તેવા રૂપ ધરીને આવે તો પણ એને એક પણ દોષ લાગતો નથી, બાળક જેવા નિર્દોષ છે. બાળકમાં વિકાર ન હોય. કામ, ક્રોધ ન હોય. ગમે તેવું અપમાન કરો તો પણ એને કાંઈ દુઃખ થતું નથી. એક પણ દોષ એને અડતો નથી.

ભગવાન કહે છે, તમે પણ દોષ વગરના થાજો. કોઈના દોષને જોવા નહિ આ જગતની અંદર ઘણા પ્રકારના માણસો હોય છે, આ દુનિયા ગુણ દોષથી ભરેલી છે, ભગવાન કહે છે, “હે ભક્તજનો! તમારી દષ્ટિ એવી બનાવો કે કોઈ પણ વ્યક્તિમાં દોષ ન દેખાય.”

જ્ઞાની ભક્તને પોતાના દોષ દેખાય છે, પોતાની ભૂલ દેખાય છે, પોતાનો સ્વભાવ દેખાય છે, પોતાનું પાપ દેખાય છે. પણ અજ્ઞાનીને પોતાની ભૂલ, દોષ કે પાપ દેખાતાં નથી. બીજાના દોષ જોવા કરતાં પોતાનો દોષ જોતા શીખવું.

પ્રભુ મને થાજે એવો અનુકૂળ જેથી સૂઝે મારી ભૂલ પ્રભુ

દોષ બીજાના દેખતા, મને સૂઝે મારી ભૂલ;

સદાય પ્રભુનું સ્મરણ કરીને, રહુ પ્રભુમાં મશગૂલ પ્રભુ

પોતાની ભૂલ પોતાને સમજાઈ જાય. તો એના જીવનું કલ્યાણ થઈ જાય.

સ્વામી વિવેકાનંદનું પૂર્વાશ્રમનું નામ નરેન્દ્ર હતું. તેઓ કોલેજમાં જ્યારે ભણતા હતા. ત્યારે એક દિવસ બંગલાની અગાસી ઉપર એક પુસ્તક વાંચતા હતા. તે સમયે સામેના બંગલામાં એક રૂપવાન સ્ત્રીને જોઈ, સ્ત્રીમાં મન ખેંચાઈ ગયું. તાકી તાકીને એક નજરે સ્ત્રીને જોયા જ કરી. પછી મનને વાળીને વાંચવા લાગ્યા પણ વાંચવામાં મન લાગ્યું નહિ. સ્ત્રીના રૂપમાં આસક્તિ થવાથી વાંચવાનું મૂકીને સ્ત્રીને જોતા જ

રહ્યા. પછી હૃદયમાં સાચી સમજણ, જ્ઞાન જાગૃત થયું અરરર.... આવું સરસ મજાનું શાસ્ત્ર વાંચન મૂકીને મારું મન એક નાશવંત રૂપમાં ખેંચાયું? પોતાની ભૂલ પોતાને સમજાઈ ગઈ. આંખને દંડ દીધા સિવાય આંખની તૃષ્ણા મટશે નહિ, રાત્રીએ દંડરૂપે પોતે જ પોતાની આંખમાં ચટણી આંજી સવારે આંખ સુઝીને દડો થઈ ગઈ. પછીથી આંખ ક્યારેય પણ ખોટું દૃશ્ય જોવા જતી નહિ.

આવું તો વિવેકાનંદજીએ કર્યું આકરો દંડ દીધો. પણ આપણે એવું ન કરવું પણ ઈન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખવી. જોવાની, ખાવાની, પીવાની, રખડવાની ખોટી ટેવ રાખવી નહિ. ઈન્દ્રિયોને કાબૂમાં રાખવી. વિવેકાનંદજી જેવું શૂરવીર થવું પણ ફોશી થવું નહિ. દોષને દૂર કરનારા ભગવાન છે, તેથી તેનું નામ નિર્દોષ છે. શતાનંદ સ્વામી કહે છે, બીજા શું કરે છે તે ભૂલી જાવ. આ આમ કરે છે, ફલાણો તેમ કરે છે આ બધુ ભૂલી જાઓ પણ આપણે શું કરીએ છીએ તેનો વિચાર કરો. પારકા દોષને જુઓ નહિ, તમે તમારું સંભાળો. હું શું કરું છું? તે જુઓ અને સમજો.

મંત્ર : (૪૧) ૐ શ્રી અસુરગુર્વાદિમોહનાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “પ્રભુ! તમારું સ્વરૂપ એટલું બધું સુંદર છે, મધુર છે કે દૈવી જીવને તમોને જોતાં મોહ થાય. એ સ્વાભાવિક છે, પણ આસુરી જીવને પણ તમને જોઈને મોહ થાય છે અને અસુરના ગુરૂને પણ તમને જોઈને મોહ થાય છે.

-: સેવક બહુ મજાનો છે. :-

ભગવાન નીલકંઠવર્ણી વિચરણ કરતા કરતા જગન્નાથપુરીમાં આવ્યા. ત્યાં અનેક અસુરો ધર્મના બહાને પાપ કરે, છળકપટ કરે ત્યાં પ્રભુ એક બાવા પાસે આવ્યા. તે બાવાની નીલકંઠવર્ણી ખૂબ સેવા કરે. પગ દાબે, ફળફૂલ લઈ આવે મધુર કાલી ભાષા બોલે, ભગવાનની નાની કુણી બાર તેર વરસની ઉંમર, બાળા બ્રહ્મચારીને જોઈને બધા મોહિત થઈ જાય એવું તો ભગવાનનું કોમળ અને સૌમ્ય સ્વરૂપ! કાલી કાલી ભાષા સાંભળીને અસુરી બાવાઓ રાજી થાય, સેવક બહુ મજાનો છે. કોઈપણ કામ બતાવવું પડતું નથી, દોડી દોડીને સેવા કરે છે, તેની પાસે આઠ દસ દિવસ રહ્યા.

વળી બીજા બાવા પાસે ગયા. ત્યાં પણ ખૂબ ભાવથી સેવા કરે. ઓલ્યા બાવાને ખીજ ચડી. એણે મારો સેવક પડાવી લીધો. ચોક્કસ એને મારો અભાવ છે. અભાવ બતાવી બતાવીને એણે મારા શિષ્યને ભરમાવ્યો છે. આવી રીતે આઠ-દસ દિવસ

તેની પાસે રહી, પછી ત્રીજા બાવા પાસે ગયા. ત્યાં પણ ખૂબ સેવા કરે, બાવાના પગ દાબે, માથું દાબે, વાસણ માંડે, પેલા બેય બાવાને થયું કે સેવક બહુ મજાનો છે પણ એ મારી પાસે ન રહ્યો ને તારી પાસે પણ ન રહ્યો ને ત્રીજો ભરમાવી ગયો. આવી રીતે ખેંચાતાણ થઈ.

અરસ-પરસ મોહ પમાડીને પછી બાવા એક બીજામાં એવા બાઝ્યા કે કોઈકે લાકડી લીધી, કોઈકે ત્રિશુળ લીધું, કોઈ છરાને શીંગડિયું લઈને એવા ઝઘડ્યા કે સામ સામે મારા મારી કરી. તેમાં દસ હજાર અસુરોનો નાશ થઈ ગયો, પોત પોતામાં લડી લડીને મૃત્યુ પામ્યા. પ્રભુ ત્યાં દશ મહિના રહ્યા. બધા બાવાને ભગવાનમાં એટલો બધો મોહ થયો કે, આ મારો ચેલો થઈ જાય તો બધું સારું, સેવક મજાનો છે. આવી રીતે પ્રભુના રૂપ, ગુણથી મોહ પામીને પ્રભુએ દસ હજાર અસુરોનો નાશ કર્યો. ભૂમિનો ભાર ઉતારી અવતારકાર્ય સિધ્ધ કર્યું.

ભગવાનના સ્વરૂપમાં ભલ ભલા પણ મોહ પામી જાય છે. ભગવાનનું સ્વરૂપ જોયા જેવું છે, દર્શન કરવા જેવું છે અને અર્ચન પૂજન કરવા જેવું છે અને સ્મરણ કરવા જેવું છે. આ દુનિયાની અંદર જગતના જીવને માયામાં મોહ હોય છે અને ભગવાનના ભક્તને ભગવાનમાં મોહ હોય છે. જગતમાં જે મોહ છે તેને માયા, મમતા ને વાસના કહેવાય અને ભગવાનમાં મોહ હોય તેને ભક્તિ કહેવાય છે, આપણા બ્રહ્માનંદસ્વામી ગાય છે. અતિ અદ્ભૂત કીર્તન છે.

હું તો મોઢી રંગીલા તારા રંગમાં જુરે,

માટે આનંદ વધ્યો છે અંગમાં જુ રે હું.

સમજાવી તેં મુજને સાનમાં જુરે,

મન તાણી લીધું મોરલીની તાનમાં જુરે હું.

હું તો ઘેલી થઈ છું તારા ગીતમાંજુરે,

તાઈં છોગલું પેદું છે મારા ચિતમાંજુ રે હું.

બ્રહ્માનંદ કહે, પ્રેમની લહેરનીજુરે,

મુને ભૂરડી નાખી કોઈ પેરની જુ રે હું.

સમુદ્ર મંથન કર્યું ત્યારે પ્રભુએ સુંદર મજાનું મોહિની સ્વરૂપ લીધું, તેમાં બધા અસુરો મોહ પામી ગયા અને બોલ્યા બહેન! પહેલું અમને અમૃત આપો, બીજા કહે અમને આપો, આવી રીતે બધા અસુરો મોહિની રૂપ જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગયા, તાકી

તાકીને પ્રભુને જોય જ કરે કે આવી સ્ત્રી તો કોઈ દીઠી જ નથી. પ્રભુનું સ્વરૂપ અતિ અદ્ભૂત છે, અસુરોને પણ મોહ થાય છે.

પ્રભુએ રૂપ, શીલ અને સૌંદર્યથી બધા અસુરોને પોતાના સ્વરૂપમાં ખેંચી લીધા, આવા સ્વામિનારાયણ ભગવાન અસુરોને મોહ ઉપજાવનારા છે, તો દેવીને પ્રભુમાં મોહ થાય તેમાં કહેવું જ શું !

મંત્ર (૪૨) ૐ શ્રી અતિકારુણ્યનયનાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “પ્રભુ ! તમારા નેત્રોમાંથી કરુણા વરસે છે. તમે કરુણામય દૃષ્ટિવાળા છો. ભગવાનના નેત્રોમાં લોભ નથી, કામ, ક્રોધ નથી, રાગ કે દ્વેષ નથી, કેવળ કરુણા ભરી છે.

કરુણામય ચારુલોચનં શરણાયાતજ્ઞાતિમોચનમ્ ।

પતિતો ઉદ્ધરાણાય તત્પરં સહજાનંદ ગુરું ભજેસદા ॥

ભગવાન સ્વામિનારાયણના નેત્રોમાં કરુણા ભરી છે, કોઈ સ્વાર્થ ભર્યો નથી, આખું જગત ભગવાનને બ્રહ્મરૂપ ભાસે છે. બ્રહ્માકાર દૃષ્ટિ છે અને સદાય સ્થિર છે. ભગવાનના નેત્રોમાં જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ રહેલાં છે. ભગવાન કરુણામય નેત્રથી જેને જુએ તેની બુધ્ધિમાં જ્ઞાન ભક્તિ અને વૈરાગ્ય સ્ફૂરે છે. પરમાત્મા કરુણામય નેત્રથી ભક્તના મનને પોતામાં આકર્ષિત કરે છે. પ્રભુની આંખમાં આંખ મેળવી જપ કરશો તો તમારા ચિત્તને પ્રભુ કરુણારસથી ભરી દેશે.

-: આંખમાં રાખવા જેવા ભગવાન છે. :-

ગોપીઓ કહે છે, “હે ઉદ્ધવ ! મન તો એક જ છે, અને તે મારા કૃષ્ણ પાસે છે. બે-ચાર મન હોય તો એક મન સમાધિમાં રાખીએ. ઉદ્ધવજી! અમને ઉઘાડી આંખે ભગવાન દેખાય છે, જેની દિવ્ય દૃષ્ટિ થાય તેને આંખ બંધ કરે તો જ ભગવાન દેખાય એવું નથી, એ ઉઘાડી આંખે પણ ભગવાનનાં દર્શન કરે છે.

આંખમાં રાખવા જેવા ભગવાન છે, જેને પહાડમાં, ઝાડમાં, પાણીમાં, બાળકમાં તમામ પાદર્થમાં પરમાત્મા જ દેખાય તે ગોપી શા માટે આંખ બંધ કરે ! કેટલાક જ્ઞાનીને આંખ બંધ કર્યા પછી પરમાત્મા દેખાય, પણ આંખ ઉઘાડે ત્યારે જગત દેખાય એનું જ્ઞાન કાચું છે. જ્ઞાન જેણે પચાવ્યું છે તેને માટે જગત છે જ નહિ.

કરુણામય દૃષ્ટિવાળા ભગવાનને સદાય નેત્રોમાં રાખે છે તો તેની દૃષ્ટિ જગત

જોવા માટે નથી, પણ અલૌકિક ભાવ જોવા માટે છે. જગતના ખોટા દૃશ્ય જોવાથી દૃષ્ટિ ચંચળ બને છે. તો શું જગત ન જોવું? જોવું પણ ઉપેક્ષાથી જુઓ, લૌકિક દૃષ્ટિથી નહિ, અલૌકિક દૃષ્ટિ રાખીને જુઓ.

ધન્યવાદ છે પંચાળાના ઝીણાભાઈને ! ઝીણાભાઈ જૂનાગઢમાં દીવાનગીરી કરે, રાજાના માનીતા પાત્ર. એક વખત રાજાએ મહેફીલ કરી તેમાં ઝીણાભાઈને બોલાવ્યા. ઝીણાભાઈને ખબર નથી કે ત્યાં મહેફીલ હશે એને એમ કે કોઈ અગત્યનું કામ હશે. તે બધાની સાથે કચેરીમાં બેઠા, ત્યાં દારૂની પ્યાલી બધાને આપવામાં આવી, ત્યારે ઝીણાભાઈએ કહ્યું કે, “અમારાથી દારૂ પીવાય નહિ, ચોખ્ખી ના પાડી દીધી, પણ માન મોભામાં લોભાણા નહિ. દારૂ પીધા પછી વેશ્યાનું નૃત્ય ચાલુ થયું. શરણાઈના સૂર સાથે વેશ્યાઓ મંડી જેમ તેમ નાચવા. બધા તાકી-તાકીને જુએ, રાજી થાય, હસે અને ક્યારેક તાળીઓ પણ પાડે.

પણ ઝીણાભાઈ આંખ બંધ કરી પ્રભુનું ધ્યાન કરવા લાગી ગયા. અમને જગતના નાય-ગાનના પ્રલોભનો લોભાવી શક્યા નહિ, બધું પૂરું થઈ ગયું પછી રાજાએ પૂછ્યું, “ઝીણાભાઈ, તમે આંખ બંધ કરીને શું કરતા હતા ? કેમ નૃત્ય જોતા નહોતા ? તમને જોઈને મને નવાઈ લાગે છે.” ત્યારે ઝીણાભાઈએ સરસ જવાબ આપ્યો કે, “હે અન્નદાતા ! અમે સ્વામિનારાયણના આશ્રિત છીએ. અમને સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું છે કે પરસ્ત્રી સામે જોવું નહિ, તાકી તાકીને કોઈ સ્ત્રીને જોવી નહિ, મર્યાદા રાખવી, તો પછી આ વેશ્યાને નાચતી કેમ જોવાય ? ભગવાનના ખરેખરા ભક્ત નાચગાનને જુએ નહિં, આંખને નિયમમાં રાખે.” આ સાંભળી રાજા ખૂબ રાજી થયા અને પછી ભરી કચેરીમાં ઝીણાભાઈના ખૂબ વખાણ કર્યા કે આવા ઝીણાભાઈ છે કે, એમને કોઈ પણ દોષો લોભાવી શકતા નથી.

આવી રીતે જેની અચળ ટેક હોય, સ્થિર દૃષ્ટિ હોય તેને જ પરમ એકાંતિક ભક્ત કહેવાય. ઝીણાભાઈએ રાજા નવાબને કહ્યું, “રાજા! આંખમાં રાખ્યા જેવા તો એક ભગવાન છે.”

બહુ સમજણ માંગી લે એવી આ જનમંગળની કથા છે. આ જગતને દિવ્ય દૃષ્ટિથી જોવી, સમજીને જોવી જગતમાં અત્યારે જે સારું દેખાય છે તે એક બે દિવસ પછી એવું નહિ દેખાય. ફૂલ હમણાં સુંદર છે, તાજું દેખાય છે, એક બે દિવસ પછી કરમાઈ જાય છે, તેમ આખું જગત કરમાય છે. સંસારનું સૌંદર્ય ક્ષણિક છે, કૃત્રિમ

છે, તમને જે સારું લાગે છે તે બીજાને સારું લાગતું નથી, તમે જેને ખરાબ સમજો છો તે બીજા કોઈકને સારું લાગે છે. સંસારનું સૌંદર્ય એ મનની કલ્પના છે, મનના વિકાર છે.

ઘણા માણસો કહે છે કે, “કાશ્મીર બહુ સારું છે” અરે ! કાશ્મીર સરસ હશે, તો કાશ્મીરને જેણે બનાવ્યું તે ભગવાન કેવા સરસ હશે ? આવી રીતે જે વિચારે તેને કહેવાય દિવ્ય દૃષ્ટિ. આવી દૃષ્ટિથી જગતને જુઓ તો ક્યારેય મનમાં ખોટી અસર થશે નહિં.

ભગવાનની દૃષ્ટિ કરુણામય અને દિવ્ય છે. ભગવાનની દેહ દૃષ્ટિ નથી, બ્રહ્મદૃષ્ટિ છે. પ્રાદેશની બ્રહ્માકારે દૃષ્ટિ થઈ તો થાંભલામાં પણ ભગવાનનાં દર્શન થયાં. ગોપીઓની બ્રહ્માકારે દૃષ્ટિ થઈ તો મટુકીમાં મોહનનાં દર્શન થયા, કરણીબાની બ્રહ્માકારે દૃષ્ટિ થઈ તો યજ્ઞ થાય ડભાણમાં ને, દર્શન થાય ધમળકામાં.

બહાર જગતનું રૂપ બહુ સારું નથી, જગતના નાથ જગદીશનું રૂપ દિવ્ય છે. પ્રભુને આંખમાં રાખશો તો મન શુદ્ધ થશે, મન શુદ્ધ થશે તો વિચાર સારા થશે, મૃત્યુ સારું થશે તો જીવાત્માને અપાર સુખનો ખજાનો હાથ આવશે.

વારંવાર પરમાત્માને જોવાની ટેવ પાડો તો મન બગડશે નહિ. જગત બગડ્યું નથી, મન બગડ્યું છે. આ જગતને કોઈ સુધારી શક્યો નથી, પરંતુ જેણે દૃષ્ટિ સુધારી છે, તેની સૃષ્ટિ દિવ્ય બને છે. જેની દૃષ્ટિ દિવ્ય તેની સૃષ્ટિ દિવ્ય. પ્રત્યેકમાં પછી એને ભગવાન જ દેખાય. કરુણાથી છલકાતા નેત્રોવાળા સ્વામિનારાયણ ભગવાનને વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

મંત્ર (૪૩) ૐ શ્રી ઉદ્ધવાધ્વપ્રવર્તકાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ! તમે ઉદ્ધવ સંપ્રદાયના પ્રવર્તાવનારા છો.” આ સંપ્રદાય ઉદ્ધવાવતાર રામાનંદસ્વામીએ સ્થાપ્યો છે. સ્થાપ્યો ઉદ્ધવજીએ અને પુષ્ટ કર્યો સ્વામિનારાયણ ભગવાને.

ભગવાન કૃષ્ણચંદ્રે જ્યારે સ્વધામ પધારવાની તૈયારી કરી, ત્યારે ઉદ્ધવજી વારંવાર ચરણમાં વંદન કરી કહે છે, “હે પ્રભુ! તમે ભલે સ્વધામ જાઓ, પણ મને એકને સાથે લઈ જાઓ, મારાથી તમારો વિયોગ સહેવાશે નહિ.” ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું, “હે ઉદ્ધવ! કોઈ કોઈની સાથે જતા નથી અને કોઈ કોઈની સાથે આવતા નથી.

એક એક થઈને જાય છે અને એક એક થઈને આવે છે. તમે ચિંતા ન કરો હું તમને જ્ઞાન આપું છું તે તમે લઈ લ્યો અને આ દુનિયામાં તેનો વિસ્તાર કરજો.” આ કથા મને અને તમને સમજવા જેવી છે.

-: મનને સાચવે તે સંત :-

ઉદ્ધવજી રડતા હૃદયે બેઠા, પ્રભુ સુંદર જ્ઞાન આપે છે. આપણે અહિ સંક્ષિપ્તમાં કહીશું. ભગવાન કહે છે, “ઉદ્ધવ ! જીવ એકલો આવે છે અને એકલો જાય છે. મેં તારી ઉપર કૃપા કરી છે હવે તું જ તારા ઉપર કૃપા કરજે. ઈશકૃપા, સંતકૃપા, શાસ્ત્રકૃપા, ચોથી છે આત્મકૃપા. ઉદ્ધવ તારી લાગણી તને જ થવી જોઈએ. ઉદ્ધવ, આ જીવ ઘણીવાર પતિ થયો છે, પત્ની થયો છે, ઘણાં છોકરાં ગોદમાં રમાડ્યાં છે, ઘણા પરણાવ્યા છે. પૂર્વ જન્મના પતિ-પત્ની ક્યાં હશે ? એ કોઈને ખબર નથી.”

જીવ અનાદિ કાળથી સંસાર કરતો આવ્યો છે. પશુ-પક્ષીઓમાં પણ પતિ-પત્ની હોય છે, “ઉદ્ધવ, તું જ તારો ઉદ્ધાર કર, તું જ નક્કી કર. હવે મારે પતિ થવું નથી, પત્ની થવું નથી. મારે કોઈ માના પેટમાં જવું નથી મારે પરમાત્માના ચરણમાં જવું છે.” ભગવાન કહે છે “ઉદ્ધવ, મનમાં રહેલો સંસાર બહુ રડાવે છે. તું તારા મનમાંથી સંસાર કાઢી નાખજે.” ભગવાન કહે છે તન અને ધનને સાચવે તે સંસારી જીવ અને મનને સાચવે તે સંત. સંતો તન અને ધન કરતાં મનની કાળજી વધારે રાખે છે. ઉદ્ધવ તુ મનને સાચવજે, ભગવાન કહે છે, “ઉદ્ધવ, તને ધ્યાન યોગ શીખવું છું તે સાંભળ. એક આસને બેસીને આંખને સ્થિર કરીને પછી દેહને સ્થિર કરવું. દેહ અને આંખ સ્થિર થઈ જાય પછી મનને સ્થિર કરવું, આડું અવળું ક્યાંય જવા દેવું નહીં. એકએક અંગનું ચિંતવન કરવું તેને ધ્યાન કહેવાય. સર્વાંગનું ચિંતન કરવું તેને ધારણા કહેવાય.

ભગવાન કહે છે, “ઉદ્ધવ, જેમ જેમ જગત ભૂલાશે, તેમ તેમ આનંદ વધશે. જગત ભૂલાય તો જ નિદ્રા આવે છે અને શાંતિ થાય છે. તેમ જાગૃત અવસ્થામાં મન જગતને ભૂલી જાય તો તેને પરમાત્માના સ્વરૂપનો આનંદ મળે છે. ભગવાને ઉદ્ધવજીને ખૂબ જ્ઞાન આપ્યું. ઉદ્ધવજી વારંવાર વંદન કરે છે. ત્યારે પ્રભુ બોલ્યા, “ઉદ્ધવ, મને આપવા લાયક એક પરમાત્મા છે. તું સર્વાર્થામી નારાયણને શરણે જા. થોડા સમયમાં દ્વારિકા દરિયામાં ડૂબી જશે, માટે જલદી બદ્રિકાશ્રમમાં જાઓ અને સ્થિર થઈને ભગવાનનું ધ્યાન કરજો.”

ઉદ્ધવજી રડી પડ્યા, “મને તમારા વિના ગમશે નહિ.”

ભગવાને કહ્યું “ઉદ્ધવ, હું તમારી સાથે જ છું. તમને મૂકીને જતો નથી, પણ માનવ દેહે હવે મને નહિ જોઈ શકો, હું દિવ્ય સ્વરૂપે તમોને સદાય દર્શન દઈશ. તમે ચિંતા ન કરો. જ્યારે તમે યાદ કરશો ત્યારે હું હજાર થઈશ”.

ઉદ્ધવજીએ કહ્યું, “પ્રભુ ! મને કોઈ આધાર આપો.” તરત પ્રભુએ પોતાની ચરણ પાદુકા આપી, “લો આ પાદુકા.” ઉદ્ધવજીએ નમસ્કાર કરી પાદુકા લઈ આંખે અડાડીને માથા ઉપર મૂકી ખૂબ રાજીપો વ્યક્ત કર્યો. હવે પ્રેમ શક્તિથી પાદુકામાં ભગવાનનાં દર્શન થાય છે.

પ્રભુ બોલ્યા, “ઉદ્ધવજી, બીજી વખત મારે આ ભૂમિ પર પધારવાનું થશેને ત્યારે તમને સાથે લઈ આવીશ આ જ્ઞાનનો તમો જગતમાં ફેલાવો કરજો”.

પૂર્વે કહ્યું તું ઉદ્ધવને રે, લઈશ બીજો અવતાર રે.

મોહનવર દયા કરીને દર્શન આપજો રે.

તે તમે ભક્તિ ધર્મથી રે, ભૂપર લીધો અવતાર રે. મોહનવર

તે ઉદ્ધવજી બીજા જન્મે રામાનંદસ્વામી થયા, રામાનંદસ્વામીનો પ્રવર્તાવેલો આ સત્સંગ છે. તેથી ઉદ્ધવ સંપ્રદાય કહેવાય છે. આ સંપ્રદાયને પ્રવર્તાવ્યો રામાનંદ સ્વામીએ અને પુષ્ટ કર્યો સ્વામિનારાયણ ભગવાને. આ સંપ્રદાય સનાતન ધર્મની મર્યાદામાં રહીને પુષ્ટ થયેલ છે. હજારો હજાર વંદન છે જગદ્ગુરુ શ્રી રામાનંદ સ્વામીને.

વધારેમાં વધારે સ્વામી ભુજમાં બહુ રહેતા. ભુજ છે તે ઉદ્ધવ સંપ્રદાયનો સ્થંભ છે. આ રામાનંદસ્વામીએ એવા ઉચ્ચ કોટીના ભક્તો તૈયાર કર્યા કે, ભગવાન સિવાય ક્યાંય હેત નહિ, એક જ નિષ્ઠા. રામાનંદસ્વામી ભુજમાં વધારે રહેતા, ત્યાં આપણને જન્મ મળ્યો છે, તેથી આપણે ખૂબ ભાગ્યશાળી છીએ.

-: ખેલ ભજવનારા આવી ગયા છે. :-

આ સંપ્રદાય જેવો બીજો કોઈ સંપ્રદાય નથી. એનું કારણ તમને બતાવું. ભગવાને વેદ પ્રગટ કર્યા, પછી જુદા જુદા આચાર્યોએ પોતપોતાના મત પ્રમાણે સ્થાપના કરી. એના પ્રવર્તક અને સ્થાપક આચાર્ય હતા, મહાપુરુષો હતા, પણ ભગવાન નહોતા. આચાર્યો અને મહાપુરુષો બધા જ સારાં કાર્ય કરે, એનું કાર્ય નિર્દોષ હોય, પણ જેટલું ભગવાનનું કાર્ય પૂર્ણ હોય એટલું મહાપુરુષનું કાર્ય પૂર્ણ હોતું નથી.

વેદ નારાયણની વાણી છે, ગીતાજી નારાયણની વાણી છે. મહાપુરુષોમાં કોઈ

કમી નથી પણ પરમાત્મા તુલ્ય ન થાય. લાલજી સુથાર ભુજ આવ્યા, રામાનંદસ્વામીનાં દર્શન કર્યા ત્યારે રામાનંદ સ્વામીએ કહ્યું, “લાલજી ભગત ભુજ આવ્યા તે લોજમાં ન ગયા ? મયારામ ભટ્ટે વાત નથી કરી કે લોજમાં વર્ણીરાજ આવ્યા છે” લાલજીભાઈએ કહ્યું “વાત તો કરી છે પણ મારા માટે ભુજ બરાબર છે.” કોઈના ડગાવ્યા ડગે નહિ, એવા નિષ્ઠાર્થી છે.

લાલજી ભગતે કહ્યું “મહારાજ; લોજમાં શું છે ?” રામાનંદ સ્વામી કહ્યું, “લોજમાં વર્ણીરાજ આવ્યા છે, તે દર્શન કરવા જેવા છે”. હું જે તમને વરસોથી વાત કરતો હતો તે આજે સાકાર થયો છે, ખેલ બજાવનારા આવી ગયા છે બહુ મોટા છે. “સ્વામી, એ કેવા મોટા છે ? મુક્તાનંદસ્વામી જેવા ?” રામાનંદસ્વામી કહ્યું, “મુક્તાનંદસ્વામી જેવા નહિં, એથીયે મોટા.” “તો ભાઈ રામદાસ જેવા?” “એના જેવા પણ નહિ, એથીયે મોટા.” “તો સ્વામી તમારા જેવા?” “નહિ નહિ અમે એના આગળ કાંઈ નહિ. એ તો અતિ સમર્થ છે. સાક્ષાત નારાયણ છે. મારા ઈષ્ટદેવ છે, મારા ઉપાસ્ય દેવ છે. ત્યાં જાઓ જેના થકી નિશ્ચય થયો હોય તે કહે તો જ સત્ય મનાય, નહિતર મનાય નહિ.” આ સંપ્રદાય રામાનંદસ્વામીનો સ્થાપેલો છે, તેથી ઉધ્ધવાધ્વ પ્રવર્તકાય નમઃ

મંત્ર (૪૪) ॐ શ્રી મહાવ્રતાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ! તમે મહાવ્રતોનું પાલન કરનારા છો. મહાવ્રત એટલે શું ? મહાવ્રત એટલે સાર્વભૌમ વ્રત. સાર્વભૌમ વ્રત કયું કહેવાય ? બ્રહ્મચર્યવ્રત છે, તે સાર્વભૌમ અને મહાવ્રત છે. અસ્તયે, સત્ય, અપરિગ્રહ અને અહિંસા આ ચારને મહાવ્રત કહેવાય, પ્રભુને બ્રહ્મચર્યવ્રત અતિ પ્રિય છે. બ્રહ્મચર્યનો મહિમા શાસ્ત્રોમાં ખૂબ વર્ણવ્યો છે.

न तपस्तप इत्याह ब्रह्मचर्यं तपोत्तमम् ।

ઉદ્ધરેતા ભવેદ્ યસ્તુ સ દેવો ન તુ માનુષ : ॥

તપ એ તપ નથી બ્રહ્મચર્ય એ જ તપ છે. જન્મથી મરણ પર્યંત અખંડ વીર્ય ધારણ કરનાર એવો જે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી છે, તે આ લોકમાં મનુષ્યરૂપે પ્રત્યક્ષ દેવ છે. સમુદ્ર તરવા માટે જેમ નાવ શ્રેષ્ઠ સાધન છે, તેવી જ રીત ભવસાગર તરવા માટે બ્રહ્મચર્યવ્રત ઉત્તમ સાધન છે.

શ્રીજીમહારાજ ગ.મ.૩૮ વચનામૃતમાં કહે છે, અમને નિષ્કામ ભક્તના હાથની સેવા ગમે છે અને એમને સાથે રહેવું ગમે છે. અમને એવા નિષ્કામી ભક્ત ઉપર હેત થાય છે. અમે ટક્યા છીએ તે પણ નિષ્કામી વર્તમાનનો દેહવ્રત દેખીને ટક્યા છીએ, પાંચ વ્રતને મહાવ્રત કહેવાય !

અસ્તેય એટલે ચોરી ન કરવી તે ધણીને પૂછ્યા સિવાય કાંઈપણ લેવું નહિ, સગા બાપની ચીજ પણ ચોરવી નહિ. બીજું સત્ય, સત્ય વચન બોલવું. શ્રીજીમહારાજે શિક્ષાપત્રીમાં કહ્યું છે કે, “સત્ય વચન બોલવે કરીને પોતાનો અથવા પારકો દ્રોહ થાય એવું સત્ય વચન ક્યારેય બોલવું નહિ. સર્વનું હિત થાય તેવું વચન બોલવું. પ્રિય, મધુર અને મંગળ વચન બોલવું, કોઈની આજીવિકા તૂટી જાય, કોઈનું મૃત્યુ થઈ જાય, કોઈની હત્યા થઈ જાય, કોઈ મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જાય એવું સત્ય હોય તો ત્યાં સત્ય ન બોલવું. પણ જે રીતે બીજાનું હિત થાય તેવું બોલવું તેને સાચી હકીકતમાં સત્ય કહેવાય છે.”

ત્રીજું છે અપરિગ્રહ એ પણ મહાવ્રતમાં ગણાય છે, અતિ સંગ્રહખોરી ન કરવી, યોગ્ય સંગ્રહ કરવો, ત્યાગીને જેટલું શાત્રમાં કહ્યું છે તેટલું ત્યાગીએ રાખવું, ગૃહસ્થને પણ યોગ્ય જોઈતો સંગ્રહ કરવો, સાત આઠ પેઢીનો સંગ્રહ ન કરવો, મહેનત કરતા જે મળે તેમાં સંતોષ રાખીને ભગવાનનું ભજન કરવું.

-: સમય કાઢી સર્વેશ્વરનું સ્મરણ કરો. :-

મોટર ખપે, મકાન ખપે, ગાડી ખપે, વાડી ખપે, લાડી ખપે, દીકરા ખપે, ચાર-પાંચ લાખ રૂપિયા ખપે, આવી રીતે ખપે-ખપેમાં પોતે જ ખપી જાય. જેટલું મળે તેમાં સંતોષ ન રાખે. આ મંત્ર એ શીખવે છે કે અતિ સંગ્રહ ન કરો, જેટલો વ્યવહાર વધારશો તેટલી ઉપાધિ વધશે. સમય કાઢીને સર્વેશ્વરનું સ્મરણ કરો, સત્સંગ કરો.

છાપામાં ફોટા આવે છે કે, અમુક વ્યક્તિએ ૧૦૦૦ વૃક્ષો વાવ્યાં. આપણને એમ થાય કે આવતા વર્ષે કચ્છ લીલુંછમ થઈ જશે. પણ વૃક્ષો વાવ્યા પછી પાણી પાય તો વૃક્ષો લીલા રહે. તેવી જ રીતે સત્સંગી થયા પછી નિયમિત ભક્તિ, ભજન કરે નિયમિત સત્સંગ સભામાં કથા સાંભળે, નિયમિત પાઠપૂજા કરે તો સત્સંગ લીલો રહે, પાણી વગર વૃક્ષ સુકાઈ જાય તેમ નિયમિત સત્સંગ વગર સત્સંગ સૂકાઈ જાય, માટે નિયમિત સત્સંગ કરવો જરૂરી છે.

ચોથું છે અહિંસા ... હિંસા કરવી નહિ, કોઈ જીવ જંતુને પણ મારાવા નહિ.

ભગવાનને હિંસા બિલકુલ ગમતી નથી. છપૈયાની લીલા જુઓ બાલ ઘનશ્યામ મામાના દીકરાના લગ્ન પ્રસંગમાં ગયા. વૈશાખ મહિનાનો ત્રીજો તડકો નારાયણસરોવમાં પાણી થોડુંક ને ક્રીચડ ઘણો, પાણી વગર માછલાં બધા તરફડે, મગરો અકળાય પનિયાને ઘરકામ માટે પાણી ન મળે.

બાલ ઘનશ્યામને કંપારી આવી ગઈ. જીવ પ્રાણી માત્રનો પોષક હું છું ને આ બધા પાણી વગર તરફડે છે? પ્રભુએ નારાયણ સરોવરમાં પ્રવેશ કરી જમણા ચરણનો અંગૂઠો પૃથ્વીમાં હલાવ્યો, પાતાળમાંથી પાણીનો ધોધ છૂટ્યો. જોત જોતામાં સરોવર ભરાઈ ગયું, માછલાં ફરવા માંડ્યા, પક્ષીઓ ઉડી ઉડીને સરોવરમાં પાણી પીવા માટે આવ્યાં, નરનારી બધાને શાંત થઈ. ઘનશ્યામે સરોવર ભરી દીધું, આવા પ્રભુ દયાળુ છે, પ્રભુ અહિંસાના પ્રવર્તક છે. હિંસા ન કરવી તે મહાવ્રત છે.

એક વખતે વૈરાગીઓએ ઘનશ્યામને કહ્યું

“લીલી તાંદળજાની ભાજી, તોડી લાવો તમે તાજી તાજી”
ઘનશ્યામ કહે નહિં લઈ આવું, એમાં જીવ છે તેથી પાપ લાગે.
ભાજી માંઠી જીવ રહ્યો છે, અમને એવો નિશ્ચય થયો છે.
માટે તોડું નહિં એક પત્ર, ત્યારે બોલ્યા વૈરાગી વિચિત્ર.

કેમ લડકા નથી તોડવી ભાજી, એમ કહી જ્યાં મારવા આવે ત્યાં પ્રભુએ લીલા કરી. અરસપરસ વૈરાગીઓમાં કલહ ઊભો થયો ને પોતપોતામાં લડી ને મૃત્યુ પામ્યા આ મંત્ર આપને સાવધાન કરે છે કે “હે ભક્તજનો! હિંસા ન કરશો, ચોરી ન કરશો, તૃષ્ણા ન રાખશો, કોઈનું બૂરું ન ઈચ્છશો અને બ્રહ્મચર્યવ્રતનું પાલન કરશો, તો તેને બીજા કોઈ વ્રત કરવાની જરૂર નથી, પંચવ્રતને મહાવ્રત કહેવાય છે, આ પાંચ વ્રત મહાવ્રતમાં રહેલા છે. તેથી શતાનંદજી કહે છે ‘મહાવ્રતાય નમઃ’ આ મહાવ્રતનું પાલન કરે તે મહાન ગણાય !

હકેથી દર્દએ, હકેથી લઈએ, હકનું હજમ થાય;

અણહકનું ઘરમાં લાવે તો, ઉલટી બરકત જાય.

મંત્ર (૪૫) ૐ શ્રી સાધુશીલાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ! તમે સાધુમાં શીલવ્રત પ્રવર્તાવનારા છો. શીલવ્રતનું રક્ષણ કરનારા છો.” સાધુ કોને કહેવાય? પોતે ધર્મ, ભક્તિ, જ્ઞાન અને

વૈરાગ્યને સાધે અને બીજાને સધાવે તેને સાધુ કહેવાય.

શ્રીજીમહારાજ વચનામૃતમાં કહે છે કે, ત્રીસ લક્ષણો યુક્ત હોય તેને પુરો સાધુ કહેવાય. શ્રીજીમહારાજ આ ભૂમિમાં સાધુ રૂપે રહ્યા ને સાધુના ધર્મ પ્રવર્તાવ્યા. શ્રીજી સ્વમુખે કહે છે. શું કરીએ સાધુ થયા, નહિંતર કાંઈક તાડન કરીએ. ભગવાન કૃષ્ણરૂપે આ ભૂમિમાં પધાર્યા, દ્વારિકામાં રાજાધિરાજ થયા ત્યારે એમની સાથે અંગરક્ષક હોય, રાજમહેલ હોય, સોનાનાં સિંહાસન હોય, દરવાણી હોય, દરવાણીની રજા સિવાય અંદર રાજમહેલમાં જવાય નહિં. સાધારણ માણસને અંદર જવા ન દે, તો ગરીબને પ્રવેશ ક્યાંથી મળે? તેથી રાજરૂપે ભગવાનની મુલાકાત થાય નહિં. વાતચીત કરાય નહિ, દર્શન થાય નહિ, છૂટછાટ ન હોય.

શતાનંદસ્વામી કહે છે. આ વખતે ભગવાન રાજરૂપે નથી રહ્યા, પરંતુ સાધુરૂપે રહ્યા છે. ગઢપુરમાં લીલુડા લીબડા નીચે બેઠા હોય, ગરીબ આવે, રાંક આવે, ભિખારી આવે બધાને મળવાની છૂટ, કોઈ રોકે નહિ, કોઈ આવરણ નહિ, દરવાણી નહિ, બધાને મુલાકાત થાય, દર્શન થાય. સ્વામી નિષ્કુળાનંદજી કહે છે.

રામરૂપે ધરી થયા રાજ રે, કર્યા મોટાં મોટાં બહુ કાજ રે;
તે તો લખાણા લખો ઠેકાણે રે, દેવ દાનવ માનવ જાણે રે.
પણ દીન દાસ રહી પાસ રે, પૂજા પૂરી કરી નહિ આશ રે;
શું આપી ને એશિંગણ થાય રે, રાંકે રાજાને કેમ પૂજાય રે.

રામાવતારે બહુ મોટાં મોટાં કાર્ય કર્યા, મર્યાદા પ્રવર્તાવી, અસુરોનો નાશ કર્યો અનેકનો ઉધ્ધાર કર્યો પણ રાજાધિરાજ છે તેથી રાંકને મળવું હોય, ભેટ દેવી હોય, ભોજન જમાડવા હોય તો જલદી રાજા પાસે જવાય નહિ. પછી પ્રભુએ કૃષ્ણાવતાર લીધો.

કૃષ્ણાવતારમાં લીલા કરી રે, બહુ તાર્યા એ અવતાર ધરી રે;

પણ એમના એમ ન રહ્યા રે, પછી રાજાધિરાજ થયા રે.

ત્યારે સહુને મળ્યાનું સુખ રે, ન રહ્યું થયું દાસને દુઃખ રે.

કૃષ્ણ અવતારમાં ખૂબ લીલા કરી, ખૂબ ભક્તજનોને રાજી કર્યા, ગોપીગોપને ખૂબ સુખ આપ્યાં, પણ પછી તો દ્વારિકાના રાજા થયા. તેથી તેનાં દર્શન, સ્પર્શ, સેવા જલદી નાના સૂના માણસથી થાય નહિ, અંદર જવા ન મળે, સુદામા ગયા તો

દરવાણીએ અટકાવ્યા, નાના માણસ મળવા ઈચ્છે તો મળી શકાય નહિં.

-: આચરણ જ એને ઊંચ નીચ બનાવે છે. :-

આજ સ્વામિનારાયણ ભગવાને લીલા લહેર કરી છે. બધાને છૂટ, રાંક આવે, વાઘરી આવે, બકાલી આવે, વેશ્યા આવે, બાળક આવે જુવાન અને વૃધ્ધ આવે, બધા માટે છૂટ. દરબારમાં બેઠા હોય બધાને સેવાનો, દર્શનનો લાભ મળે, કોઈ રોકે નહિ, કેમકે સાધુરૂપે આવ્યા છે અને સાધુના શીલવ્રતને પ્રવર્તાવે છે. શીલવ્રતનો બીજો અર્થ થાય પવિત્ર આચરણ. પ્રભુ પવિત્ર આચરણ વાળા છે અને બધાને પવિત્ર આચરણ રાખવાનું શીખવે છે.

પવિત્ર આચરણ વિનાનો માનવી કોઈપણ કાર્યની સિધ્ધિ મેળવી શકતો નથી. આચરણ જ એને ઊંચનીચ બનાવે છે. ગમે તેવી સારી ઈમારત હોય, પણ પાયા વિના લાંબા કાળ સુધી ટકતી નથી. તેમ પવિત્ર આચરણ છે તે સારી લાંબી જીંદગીનો પાયો છે. આ લોકમાં માણસની શોભા, પ્રતિષ્ઠા અને વિદ્વતા સર્વે પવિત્ર આચરણથી જ શોભે છે. આખી જિંદગી સુખમાં પસાર કરવી હોય તો તન, મન, અંતર સ્વચ્છ કરીને ભક્તિ કરવી.

તન મન અંતર સ્વચ્છ કરીને, સાચા સેવક થઈએજી;

દાસ નારાયણ હરિ ભજીને, હરિ સમીપે જઈએજી..... પ્રગટ.

પ્રગટ પુરુષોત્તમનો મહિમા ધારો ને વિચારોજી;

અહો ધન્ય આ હરિ ભજવાનો, અવસર આવ્યો સારોજી..પ્રગટ.

આચાર અને શુભ સંસ્કાર એજ માણસનું ખરું ભૂષણ છે. મણિ ગમે તેવો અમૂલ્ય હોય પણ જ્યારે સુવર્ણમાં રહે ત્યારે તે મણિ શોભે છે, પણ એકલો શોભતો નથી. તેમ માનવી ગમે તેટલો પૈસાવાળો પંડિત હોય, વિદ્વાન કે ચતુર હોય પણ જો ચારિત્ર બરાબર ન હોય તો તેની કોઈ કિંમત નથી. રાવણની સોનાની નગરી હતી, જાતનો બ્રાહ્મણ હતો પણ ચારિત્રની શુધ્ધિ નહિ. આંખમાં વિકાર આવવાથી સતી સીતાજી પર દાનત બગાડી તો બૂરા હાલે મૃત્યુ પામ્યો. આચાર જોઈએ અને સાથો સાથ વિવેક પણ જોઈએ.

-: વિવેક વગરની સેવા :-

એક યજમાનને ઘેર એમના ગુરુજી આવ્યા. વૈશાખ મહિનાનો સખત તાપ. ઘરના આંગણામાં લીંબડો હતો. તેના નીચે પાટ ઉપર ગુરુજીને બેસાડ્યા. ઠંડક રહે

તે માટે શિષ્યે ચારે બાજુ પાણી છાંટ્યું. જેથી ઠંડો પવન આવે, પછી શિષ્યો પંખાથી પવન નાખવા લાગ્યા. ગુરુજીને પાણી પાયું. ગુરુજી સુંદર મજાની ભગવાનની વાત સંભળાવે અને જ્ઞાન ઉપદેશ આપે તે કથા શિષ્ય ધ્યાન દઈને સાંભળે.

એમ કરતાં કરતાં યજમાન બીમાર થયા એને થયું હવે મારું શરીર રહેશે નહીં. તેથી તેમના દીકરાને કહ્યું, “અમે જેમ ગુરુજીની સેવા કરીએ છીએ, જ્યારે ઘેર આવે છે ત્યારે, તેમ તમે પણ સેવા કરજો.” થોડા દિવસ પછી યજમાનનું મૃત્યુ થઈ ગયું. પછી એક દિવસ ગુરુજી તેમના ઘેર આવ્યા, બરાબર પોષ મહિનાની કળકળતી ઠંડી તેમાં લીંબડા નીચે ગુરુજીને બેસાડ્યા. ૮૦ વરસની વૃધ્ધ ઉંમરના ગુરુજી, તેથી ઠંડી પણ વધારે લાગે. પછી યજમાનના દીકરાએ ચારે બાજુ પાણી છાંટ્યું અને પંખો લઈને મંડ્યા પવન નાંખવા. ત્યારે ગુરુએ કહ્યું, “પવન નાંખવો બંધ કરો, મને ઠંડી પડે છે. મને ઘરમાં બેસાડો.” ત્યારે શિષ્યે કહ્યું “ઘરમાં નહિં જવા મળે.” એમ કહી જોર જોરથી પવન નાંખે ગુરુજીએ કહ્યું “તો તો હું બીમાર પડી જઈશ.” શિષ્યે કહ્યું “તમારું જેમ થવાનું હોય તેમ થાય પણ અમે તો અમારા પિતાજીની આજ્ઞાનું પાલન કરીએ છીએ. અમારા પિતાજી કરતા તેમ અમને કરવાનું કહી ગયા છે. તેથી તેમ જ કરશું.” પછી ગુરુજી આશ્રમમાં ગયા, સખત બીમાર પડી ગયા.

વિવેક વગરની સેવાથી શું ફાયદો ? માટે જીવનમાં વિવેકની પણ જરૂર છે. શ્રીજીમહારાજનું નામ સાધુશીલ છે.

મંત્ર (૪૬) ૐ શ્રી સાધુવિપ્રપૂજકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે મહારાજ ! તમને બ્રહ્મા પૂજે, ઈંદ્ર પૂજે, દેવો પૂજે, અક્ષરધામના મુક્તો પૂજે, સાધુસંત પૂજે અને બ્રાહ્મણો પણ પૂજે છે. તમે સર્વેથી પૂજાવ છો ! પણ એજ મહાનતા છે કે તમને બધા પૂજે છે પણ તમે સાધુ અને વિપ્રને પૂજો છો.” આખા જગતના માલિક છે ભગવાન, છતાં નમ્રતા કેટલી ! સંત, બ્રાહ્મણનું પૂજન ભગવાન પણ કરે છે. સાધુ, સંત જેટલા ભગવાનને વહાલા છે તેટલાં લક્ષ્મીજી ને રાધાજી પણ નથી.

વાસુદેવાનંદ બ્રહ્મચારીને શ્રીજીમહારાજે તેડીને પોતાના ઢોલિયા પર બેસાડ્યા, વસ્ત્રો ઓઢાડ્યાં, ચંદન ચર્ચુ. આરતી ઉતારી, ચરણ ધોઈને પોતે પીધું ને સૌને પાયું.

ભગવાન સ્વામિનારાયણમાં અતિ નમ્રતા છે. આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે પોતે સર્વેશ્વર હોવા છતાં સંતોને માન આપે છે અને પૂજન પણ કરે છે. શ્રીજીમહારાજે ઘણી વખતે મુક્તાનંદસ્વામીની પૂજા કરેલી છે.

આદરેજ ગામમાં શ્રીજીમહારાજે અન્નકૂટ ઉત્સવ કર્યો. ત્યારે ગામની ભાગોળે બધા સંતોને ભક્તોની સભા થઈ. શ્રીજીમહારાજે બે ગાડાં સાથોસાથ ઊભાં રાખીને તેના ઉપર ગાદલા પાથરીને ગાડા ઉપર મુક્તાનંદસ્વામી તથા બ્રહ્માનંદસ્વામી તથા નિત્યાનંદસ્વામી અને શામળિયા ચૈતન્યાનંદસ્વામી આ ચાર સંતોને ગાડા ઉપર બેસડ્યા. પછી શ્રીજીમહારાજે સંતોની પૂજા કરી હાર પહેરાવ્યા અને સભામાં જાહેરાત કરી કે આ ચાર સંતોને અમે સદ્ગુરુ તરીકે નીમીએ છીએ. સદ્ગુરુની પદવીની શરૂઆત આદરેજ ગામથી થઈ છે.

શ્રીજીમહારાજે ઘણીવાર કહ્યું છે, “સાધવો હૃદય મહાં, સંતો તો મારું હૃદય છે, સંત સર્વોત્તમ છે.” એક વખત મુક્તાનંદ સ્વામી સંત મંડળ લઈ ફરતા ફરતા સારંગપુર આવ્યા. ત્યાંની નદીમાં સ્નાન કરીને ગાડાના છાંયે બેઠા. ત્યાં રાઠોડ ભક્તે આવીને કહ્યું, સ્વામી! અત્યારે શ્રીજીમહારાજ જીવાખાયરના દરબારમાં વિરાજે છે. આ સાંભળી સંતો રાજી થયા કે શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન થશે, પણ આજ્ઞા વિના જવાય નહિ.

મુક્તાનંદસ્વામીએ રાઠોડ ભક્તને કહ્યું, “શ્રીજીમહારાજ પાસે જાઓ અને કહો કે મુક્તાનંદસ્વામી સંત મંડળ સહિત નદીએ બેઠા છે. જો આજ્ઞા આપે તો દર્શન કરવા આવીએ.” રાઠોડ ભગત દોડતા આવ્યા અને વાત કરી ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, સ્વામીને કહો, દર્શનની આજ્ઞા ન રાખે અને બીજે ગામ સત્સંગ કરાવવા જાય.

રાઠોડ ભગતે સમાચાર સ્વામીને દીધા કે, દર્શનની આજ્ઞા નથી રાખવાની ત્યારે સંતોની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. ત્યારે મુક્તાનંદસ્વામીએ ધીરજ આપતાં કહ્યું, “સંતો ચિંતા ન કરો, આજ નહિ તો બે દિવસ પછી દર્શન થશે, પણ પ્રભુનો દાસ ક્યારેય પણ ઉદાસ થાય નહિ.” પછી ત્યાંથી સંતો ચાલતા થયા.

રાઠોડ ભગતે બધી વાત શ્રીજીને કરી કે, સંતો રડતા રડતા રવાના થઈ ગયા છે, દર્શન કરવાની ખૂબ આતુરતા હતી પણ આપની મનાઈ હોવાથી ઉદાસ થઈ ગયા છે. આવું સાંભળી પ્રભુ ઉભા થઈ ગયા, “ઝટ ઘોડી લઈ આવો અમારે સંતોને મળવું છે.

-: સંતો ! તમારા થકી હું ઉજળો છું :-

શ્રીજી માણકી દોડાવતા દોડાવતા સંતો પાસે પહોંચી આવ્યા,
ઝટ ઘોડેથી ઉતર્યા હરિ, પોતે પાંચ પ્રદક્ષિણા કરી;
દોડી તે સમે ધર્મકુમાર, કર્યા સંતોને દંડવત ચાર.
દંડવત કરવા લાગ્યા જ્યારે, મુક્તાનંદે ઝાલી રાખ્યા ત્યારે.

મુક્તાનંદસ્વામીએ શ્રીજીને બાથમાં ઘાલીને ઊભા કર્યા, “પ્રભુ! આપતો પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવા છો, આ શું કરો છો? તમે અમને દંડવત કરો છો? મહારાજ અમારા મસ્તક તમારા ચરણમાં શોભે તમે અમને નમો, આવું ન કરો, મહારાજ!” પ્રભુની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, ગદ્ગદિત થઈ બોલ્યા, “સંતો, તમારા થકી હું ઉજળો છું.”

સંતો તમે મહાન છો કેવા, નથી બ્રહ્માંડમાં તમ જેવા;
મારે અર્થે તજિયું તમે માન, તજ્યાં સારાં સારાં ખાનપાન.
તમે ત્યાગી તપસ્વી છો ભારે, માટે વંદન યોગ્ય છો મારે;
મારી આજ્ઞામાં રહે દિન રાત, એની આગળ હું કોણ માત્ર. ?

શ્રીજી કહે “સંતો આ બ્રહ્માંડમાં તમારા જેવા કોઈ નથી. મારા માટે તમે સર્વસ્વ છોડ્યું છે. મારા ગુણ ગાઈ ગાઈને અધર્મીઓના હૈયામાં મારું સ્વરૂપ ઉતારી દીધું છે અનેકને તમે અમારી ઓળખાણ કરાવો છો. અનેકના હૃદયમાં મારું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું છે, માટે તમને દંડવત્ કરું છું. હે સંતો! હું તમારો ઋણી છું.” આટલું બોલતાની સાથે પ્રભુનું હૈયું પ્રેમથી ભરાઈ ગયું ગદ્ગદિત થઈ આંસુ પડવા લાગ્યા.

ત્યારે સંતોએ કહ્યું, “પ્રભુ! અમને તમારા ગુણ ગાવામાં અતિ આનંદ છે.”

શૂરવીર બંદા મહિમા શ્રીજીનો પ્રસરાવશું,
નગરે નગરે શ્રીજી કેરો સંદેશો પહોંચાડશું,
ગામે ગામે શ્રીજી કેરી, ધજા ફરકાવશું,
સ્વામિનારાયણનો નાદ જગતમાં વિસ્તારશું.....

આ જગતમાં ઋષિ મુનિઓ અને બ્રાહ્મણોને કારણે ધર્મ ટકી રહ્યો છે. યજ્ઞોનું અસ્તિત્વ ટકાવી રાખનારા બ્રાહ્મણો છે, જગતની અંદર શાસ્ત્રોની રચના ઋષિ મુનિઓએ કરેલી છે. પ્રભુ કહે છે, “સંતોનું જે ભક્તજનો સન્માન કરે છે, જમાડે

છે, તે મારું સન્માન કરે છે અને મને જમાડે છે.”

ભગવાનને આખું જગત પૂજે, પણ ભગવાન, સાધુ અને બ્રાહ્મણને પૂજે છે. ભગવાનના સંબંધથી સાધુ અને બ્રાહ્મણો પૂજાય છે. જેને ભગવાનનો સંબંધ નથી તે પૂજાતા નથી. ભગવાનને ભજવાથી મોટપ છે, આ કથા વિચાર માગી લે એવી છે. સંતો અને બ્રાહ્મણનું સન્માન કરજો, પણ અપમાન ક્યારેય (પણ) કરવું નહિ. સંત સુદામાજીનો ભગવાને ચરણ ધોયાં છે અને પૂજન કરેલું છે.

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “પ્રભુ! તમોને બધા પૂજે છે પણ તમો સાચા સાધુ અને સુપાત્ર બ્રાહ્મણોને પૂજો છો, એમને તમો મોટાઈ આપો છો, એ જ તમારી મહાનતા છે.

મંત્ર (૪૭) ॐ શ્રી અહિંસચક્ષુ પ્રસ્તોત્રે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે મહારાજ ! તમે આ જગતની અંદર અહિંસામય યજ્ઞની પ્રવૃત્તિ કરી છે.” જે યજ્ઞમાં જીવતા જીવની હિંસા થતી, જે યજ્ઞમાં નરબલિ હોમાતા, અશ્વ હોમાતા, કેટલાય જીવોને મારીને યજ્ઞમાં માંસ હોમાતું તે પાપ તજાવીને વૈદિક માર્ગ શુદ્ધ કર્યો, યજ્ઞયાગની રીત શીખવાડી કેટલાય બ્રાહ્મણો વેદના અવડા અર્થ કરીને પશુનું માંસ યજ્ઞમાં હોમતા હતા તે પાપને તમે બંધ કરાવ્યું. વૈદિક માર્ગને પ્રકાશિત કર્યો.

ભુજના જગજીવન બ્રાહ્મણે ખૂબ હિંસા કરીને યજ્ઞ કરવાનો આરંભ કર્યો તે વખતે સ્વામિનારાયણ ભગવાન ગંગારામ મલ્લને ઘેર બિરાજેલા, ભાવભીનું આમંત્રણ આપ્યું કે, તમે હિંદુ ધર્મના શ્રેષ્ઠ આચાર્ય છો, વિદ્યામાં પારંગત છો, માનવ સમાજમાં તમે અગ્રણી છો, તમે મારા યજ્ઞમાં પધારો, તો મારા યજ્ઞની શોભા ગણાશે.

સાધુ સંતોની સાથે ભગવાન યજ્ઞમાં પધાર્યા, જગજીવન મહેતાએ ખૂબ સ્વાગત કર્યું. પગે લાગ્યો અને ફૂલનો હાર પહેરાવ્યો. પછી ઊંચા આસન પર બેસાડ્યા. યજ્ઞ મંડપ માણસોથી ખીચોખીચ ભરાયો છે. કાશી, અયોધ્યા, જામનગર, દ્વારિકા વિગેરેના અનેક બ્રાહ્મણો બેઠા છે. પ્રભુ બ્રાહ્મણોને જોઈ ખૂબ રાજી થયા.

પ્રભુએ પાછળ નજર કરી તો અનેક જાનવરો પશુઓ બરાડા પાડે છે, પ્રભુએ પૂછ્યું, “કેમ આ જાનવરો બુમરાડા પાડે છે ? ભૂખ્યા છે કે તરસ્યા છે ?” જગજીવન મહેતાએ કહ્યું, “ભૂખ્યા નથી, બરાબર ખવડાવેલા પશુ છે, પણ એ બધાને યજ્ઞમાં હોમવા માટે ભેગા કર્યા છે, આ વેદ રહિત યજ્ઞ છે, એમાં બકરાનું માંસ હોમાશે તેથી

જાનવરોનું કલ્યાણ થાશે.”

-: વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ :-

પ્રભુ સ્વામિનારાયણ કંપી ગયા, “આ શું બોલો છો ? બાપડા આ નિર્દોષ પ્રાણીને મારી નાખશો ? કતલ કરવાથી કલ્યાણ ન થાય, કરુણા રાખવાથી કલ્યાણ થાય. માંસ હોમવાથી કલ્યાણ થાય એમ કહો છો ? તો માણસનું માંસ કેમ હોમતા નથી ? બિચારા ભોળા ભટ જેવા બકરાને શા માટે મારો છો ?”

જગજીવન મહેતા ગુસ્સાથી બોલ્યા, “સ્વામિનારાયણ! તમને શું ખબર પડે! વેદમાં કહ્યું છે કે, બકરો હોમીને યજ્ઞ કરવો.” ભગવાને કહ્યું “તમે સમજતા નથી વેદનો ઊંધો અર્થ કરો છો. વેદ ભગવાનના મુખમાંથી ઉત્પન્ન થયા છે. એમાં હિંસા કરવાનું છે જ નહિ. જે ધાન્ય વાવીએ ને ઊગી ન નીકળે તેવા ધાન્યથી યજ્ઞ કરવો, અંકૂર બળી ગયા હોય એવા જવ, તલ અને ઘીથી હવન કરાય. બલિદાનમાં દૂધપાક હોમીને યજ્ઞ કરાય, પણ જીવતા જીવની કતલ કરીને હવન ન કરાય.” ભગવાને ખૂબ સમજાવ્યા પણ વિનાશ કાળે વિપરીત બુદ્ધિ, સાચી વાત માની નહિ, તો છેવટે અરસ પરસ લડાઈ થઈ, તેમાં તે ભર બજાર વચ્ચે મરાયો ને જમપુરીમાં ગયો.

ભગવાન બુદ્ધજીએ પણ હિંસા ન કરવાનો જ ઉપદેશ આપ્યો છે. વૈદિક ધર્મમાં જેટલો અધર્મ પેસી ગયો હતો, તે સ્વામિનારાયણ ભગવાને નાશ કર્યો અને વૈદિક માર્ગ શુદ્ધ કર્યો. યજ્ઞ ચાલુ જ રાખ્યા પણ હિંસા થતી હતી તે અટકાવી.

ભગવાન સ્વામિનારાયણે બ્રાહ્મણોને સમજાવ્યા કે, “તમે દેવી આગળ હિંસા કરો છો તે યોગ્ય નથી. દેવી તો સૌની મા છે. મા બધાનું રક્ષણ કરે પણ ભક્ષણ ન કરે. દેવી આગળ માંસ ચડાવાય જ નહિ. જો ચડાવે છે તો દેવી કોપાયમાન થાય છે. અંતે એનું નિકંદન કાઢી નાંખે છે. આખા જગતને પોતાનો જીવ વહાલો હોય છે. મૃત્યુથી બધા કંપે છે. જીવ તો વહાલો છે પણ સગા સંબંધી પણ વહાલા છે, એકલા માણસને નહિ, કીડીને પણ પોતાનું જીવ વહાલું હોય છે. કીડીમકોડા જીવ પ્રાણી માત્રને તમે જરા આંગળી અડાડો એટલે ગભરાઈને દોડા દોડ કરશે. જીવ કોને વહાલો ન હોય ? બધાને વહાલો હોય તમે બ્રાહ્મણ છો. તમારાથી હત્યા કરાય જ નહિ. કોઈ હત્યા કરતું હોય તો જોઈ પણ શકાય નહિ.”

“સંત અને બ્રાહ્મણનું હૃદય તો દયાળુ હોય તમે નિર્દય બનીને હિંસા કરો છો ?

બ્રાહ્મણ થઈને પાપ કરો છો ? પાપ તમારે જમપુરીમાં ભોગવવું જ પડશે, માટે હિંસા કરવી મુકી દો. પશુએ આપણું શું બગાડ્યું છે કે, તમે નિર્દોષને મારી નાંખો છો ? તમને મારતા કંપારી નથી આવતી ? જો સુખી થવું હોય તો માઝું માનો અને બિચારા પ્રાણીઓને મારો નહિ. જવ તલથી યજ્ઞ કરો. અન્નથી યજ્ઞ કરો.” બ્રાહ્મણોને સારી રીતે શ્રીજી મહારાજે સમજાવ્યા અને હિંસા થતી અટકાવી. બ્રાહ્મણો બરાબર સમજ્યા તેથી હિંસા બંધ કરી અને હવિષ્યાનથી યજ્ઞ કરવા લાગ્યા. યજ્ઞમાં ખૂબ દક્ષિણા આપી, જય જય કાર પ્રવર્તાવ્યો, તેથી સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું નામ અહિંસયજ્ઞ પ્રસ્તોત્ર છે.

મંત્ર (૪૮) ૐ શ્રી સાકારબ્રહ્મવર્ણનાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ? તમે સાકાર બ્રહ્મ છો” બ્રહ્મની ચર્ચાઓ અનેક આચાર્યો કરી ગયા છે, કોઈ કહે બ્રહ્મ નિરાકાર છે. કોઈ કહે, બ્રહ્મ આ દુનિયામાં ઉપરથી નીચે ઉતરતા નથી. કોઈ કહે, બ્રહ્મ, માયામાં વીંટાયેલા છે, કોઈ કહે છે જે મનુષ્ય આ દુનિયામાં ફરે છે, તે બધા બ્રહ્મ છે. કોઈ કહે, નિરાકાર નિરંજન બ્રહ્મ છે, અનેક આચાર્યોના જુદા જુદા મત છે પણ સ્વામિનારાયણ ભગવાને વિશિષ્ટાદ્વૈત મતને અનુસારે સાકાર બ્રહ્મનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.

અદ્વૈત મતવાળા કહે છે, ભગવાનનો આકાર નથી, શંકરાચાર્યનો મત નિરાકાર છે. શ્રીજીમહારાજે એ મતને સ્વીકાર્યા નથી અને નિંદા પણ કરી નથી. વડતાલના વચનામૃતમાં શ્રીજી મહારાજે સરસ રીતે સાકાર સ્વરૂપને સમજાવ્યું છે. ગામ બુવાના કાનદાસ પટેલ કથામાં બેઠા હતા તેને શ્રીજીએ કહ્યું, “પટેલ ! તમારો કોઈ વિરોધી હોય, તે પત્રમાં એમ લખે કે, અમારા ગામના પટેલનું નાક નથી, કાન નથી, હાથ-પગ ને મોઢું નથી. આવું લખે તે પટેલનો દ્રોહી કહેવાય, તમારું અંગ સંપૂર્ણ છે, છતાં નથી એમ કહે તે દ્રોહી કહેવાય. તેમ ભગવાનના બધા અવયવો છે અને સાકાર છે છતાં નિરાકાર કહે તે દ્રોહી કહેવાય.”

-: બહુ વિચારવા જેવી કથા છે. :-

ભગવાનના દ્રોહીની ગતિ થતી નથી. કોઈ એમ કહે કે, વેદમાં ભગવાનને નિરાકાર વર્ણવ્યા છે, તો એ વાત સાચી છે ! પણ બહુ વિચારવા જેવી કથા છે, ભગવાનને હાથ નથી છતાં ગ્રહણ કરે છે, ભગવાનને આંખ નથી છતાં જુએ છે,

ભગવાનને પગ નથી છતાં ચાલે છે, આનું શું સમજવું ? આંખ ન હોય તો જોઈ ન શકે, હાથ ન હોય તો કાંઈ ઉપાડી ન શકે, પગ ન હોય તો ચાલી ન શકે, તો કેમ સમજવું ? વળી બીજી બાજુ વેદ કહે છે, ભગવાન જુએ છે, ગ્રહણ કરે છે ને ચાલે છે. બહુ વિચારવા જેવી આ કથા છે.

ભાગવતજીના વ્યાસજી, રામાયણના વાલ્મીકિજી, સત્સંગિજીવનના શતાનંદજી અને વેદો જે કહે છે, એ સાચું કહે છે. ભગવાના હાથ-પગ આપણા જેવા માયિક નથી, ભગવાનનું સ્વરૂપ અમાયિક છે. મનુષ્યના હાથમાં ફેકચર થાય, હાથ હોય છતાં કોઈ કામ નથી કરી શકતો, આપણા હાથને વાગી જાય, તૂટી જાય, આંખમાં ઉજાસ ઘટી જાય, હાથપગમાં રોગ થાય તો પણ શરીર સડી પણ જાય, બગડી જાય, તૂટી જાય. ભગવાનનું શરીર આપણા જેવું નથી. ભગવાનનું સ્વરૂપ અમાયિક છે.

ભગવાન દિવ્ય છે, માયિક નથી, તેથી પ્રભુ સાકાર છે. તેથી જ પૃથ્વીમાં બધા મનુષ્યો સાકાર રૂપે દેખાય છે. ભગવાન અક્ષરધામમાં સદાય સાકાર સ્વરૂપે બિરાજેલા છે, તેનું સુંદર કીર્તને કવિ ગાય છે.

**બલિહારી શ્રી ગિરધર લાલની રે,
વહાલો તેજોનિધિ સુખકંદ. સદા સાકાર બિરાજે બ્રહ્મ મોલમાં રે.
સતશાસ્ત્ર સાકાર મારી મૂર્તિ રે,
સાચા સંત સાકાર મને ગાય.. બલિહારી શ્રી૦
શંખ ચક્ર ગદા પદ્મને ધરેરે
યોગેશ્વર શ્રી જગદીશ.. બલિહારી શ્રી૦
ચાર હસ્તમાં ચાર આયુધ છે રે.
રચ્યુ વિશ્વ તેમાંથી જગદીશ બલિહારી શ્રી
પદ્મમાંથી રચી વહાલે પૃથ્વી રે.
શંખમાંથી રચ્યું જળ શ્યામ બલિહારીશ્રી**

સાચા સંતો ભગવાનને સાકાર સ્વરૂપે ગાય છે, ભગવાને આ જગતને પોતાનાં જ આયુધમાંથી રચના કરી છે. ભગવાન નારાયણના હાથમાં ચાર આયુધ છે, શંખ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મ. પદ્મ એટલે કમળ, પદ્મમાંથી પૃથ્વી પ્રગટ કરી, શંખમાંથી જળ પ્રગટ કર્યું, ચક્રમાંથી તેજ પ્રગટ કર્યું અને ગદામાંથી વાયુ પ્રગટ કર્યો છે.

એમ વિશ્વ રચીને હરિ અવતર્યા રે.

કરવા અધમનો ઉધ્ધાર... બલિહારી શ્રી૦

ભગવાન સાકાર છે, અને જે ભગવાનને નિરાકાર કહે છે. તે નાસ્તિકનો મત છે, આપણે બધા ભગવાન સાકારના ઉપાસક છીએ, તેથી સાકાર સ્વરૂપનું ધ્યાન, ધારણા ને પૂજન કરવું, સાકાર દિવ્ય સ્વરૂપનું ચિંતવન કરીએ તો જ મન તેમાં ચોંટે. નિરાકારમાં કેમ મન ચોંટાડવું? કોનું ધ્યાન કરો? કેને જમાડો? બહુ વિચારવા જેવી ને સમજવા જેવી કથા છે.

આ પવન વાય તે નિરાકાર છે, દેખાતો નથી ને પકડાતો નથી એનું પૂજન કેમ કરાય? કેમ જમાડાય? પ્રભુ નિરાકાર નથી, પ્રભુ સદાય સાકાર છે. દિવ્ય શરીરે યુક્ત છે. સાકાર સ્વરૂપે સદાય બિરાજેલા છે, સચરાચર જગત બધું ભગવાનમાંથી જ પ્રગટ થયું છે. જેમ સૂર્ય સર્વે લોકને પ્રકાશિત કરે છે, તેમ ભગવાનના અંશથી આખું જગત જીવ પ્રાણીમાત્ર સાકાર દેખાય છે.

સાકાર સ્વરૂપ સહજાનંદને નમસ્કાર કરી શતાનંદજી સર્વોપરી સ્વામિનારાયણ મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૪૯) ૐ શ્રી સ્વામિનારાયણાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે — જીવ પ્રાણી માત્રના સ્વામિનારાયણ છે. સ્વામી અને નારાયણ જુદા મંત્ર છે. તે બેને એક સ્વરૂપ આપી અને અવતારના અવતારી એ પોતે જ શ્રીમુખે એ મંત્ર આપણને આપ્યો છે. સોરઠ દેશના તેમાં ફણેણી ગામ. ત્યાં જગદ્ગુરુ રામાનંદસ્વામીએ પોતાના પંચભૌતિક શરીરનો ત્યાગ કર્યો. દિવ્ય ધામમાં ગયા પછી ચૌદમાને દિવસે શ્રીહરિએ ત્યાં સભા કરી, ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું :-

-: એક પ્રભાવશાળી મંત્ર બનાવ્યો :-

“હે ભક્તજનો! તમો હજારોની સંખ્યામાં છો. ભગવદીય છો મને વહાલા છો. તમે બધા જુદા જુદા મંત્રનો જપ કરો છો. કોઈ કૃષ્ણ, કૃષ્ણ કહો છો. કોઈ રામ, રામ કહો છો, કોઈ હરિ, કૃષ્ણ, ગોપાલ, મુકુંદનું ભજન કરો છો. તે બહુ સારું છે, પણ આજ તમને હું એક પ્રભાવશાળી મંત્ર આપું છું. વેદ પણ એ મંત્રની ઉપાસના કરે છે. તે મંત્ર છે, સ્વામિનારાયણ. તમે આજથી બધા આ વૈદિક મંત્ર પરાત્પર બ્રહ્મના નામનો જપ કરજો. ત્યારે સભામાં બેઠેલા બધા ભક્તજનોએ કહ્યું,” હવેથી અમે

રાત દિવસ સ્વામિનારાયણ મંત્રનો જપ કરશું. વહાલામાં વહાલો મંત્ર છે સ્વામિનારાયણ.

**સ્વામિનારાયણ નામ વહાલું લાગે સ્વામિનારાયણ નામ,
રાત દિવસ મારા હૃદયના ભીતર, જંપીશ આઠો જામ... વહાલું...
ભવજળ તરવા પાર ઉતરવા, ઠરવાનું છે મારે ઠામ ...વહાલું...
સર્વોપરી શ્યામ છે નરવીર નામ, સુંદર સુખડાંનું ધામ ...વહાલું...
નિષ્કુળાનંદના નાથને ભજતાં, વારે તેનું નહિ કામ ...વહાલું...**

સ્વામિનારાયણ મંત્ર ફણેણી ગામમાં જાહેર કર્યો, ભગવાને કહ્યું :- “હું એવો આધાર રૂપી જહાજ તમારી પાસે મૂકું છું કે, જેના બાવડાંમાં તાકાત નથી. તપ કે સાધાનાનું કોઈ સામર્થ્ય નથી. એવા ભક્તો પણ સુખેથી ભવસાગર પાર થઈ જાય, આ બન્ને મંત્ર વેદમાં છે. ‘નારાયણ’ મંત્ર વેદમાં છે. ‘સ્વામિ’ મંત્ર પણ વેદમાં છે, શ્રીજી મહારાજે બે મંત્રને એક કર્યો, અને પ્રભાવશાળી મંત્ર બનાવ્યો.

સ્વામી નામની ભાવના નારાયણ સાથે જોડી મૂળ મંત્ર તરફ પ્રભુએ વધારે ભાર આપ્યો. અયોધ્યામાં રામનું પ્રાગટ્ય થયું, વશિષ્ઠ મુનિએ નામ રાખ્યું રામ. આપણે બધાએ જપ કર્યો રામનો. રામ નામ જપીને અનેક જીવો તરી ગયા. પથ્થર પણ રામ નામથી તર્યા. પતિતને પણ તાર્યા. મથુરામાં શ્રી કૃષ્ણનું પ્રાગટ્ય થયું, ગંગાચાર્યજીએ નામ રાખ્યું શ્રીકૃષ્ણ, ગોપી અને ગોપ બાળ વગેરે અનેક ભક્તજનો, તેમજ આખું ગોકુળ, વૃંદાવન અને આખી દુનિયાએ કૃષ્ણનો જપ કર્યો. અનેક તરી ગયા, અનેકનો ઉધ્ધાર થયો.

છપૈયામાં ઘનશ્યામનું પ્રાગટ્ય થયું. માર્કંડેય ઋષિએ નામ રાખ્યું હરિ, કૃષ્ણ અને નીલકંઠ, હરિકૃષ્ણનું નામ જપાવવું હોત તો શ્રીજીમહારાજ જપાવી શકત, પણ નારાયણ મંત્ર તરફ, મૂળ મંત્ર તરફ પ્રભુએ ઘણી ભાવના આપી અને સ્વામિનારાયણ નામ જપવાનું જાહેર કર્યું.

પરાત્પર નારાયણના નામનો ઉચ્ચાર ગોણ થયો હતો. સ્વામી એટલે સર્વે બ્રહ્માંડનો માલિક આખા જગતનો એક જ ધણી તે છે નારાયણ. નારાયણ તો ઘણાને કહેવાય, વિરાટને પણ નારાયણ કહેવાય, સૂર્યને પણ નારાયણ કહેવાય, આ ધરતીને ધરી રહેલા શેષજીને પણ નારાયણ કહેવાય, લક્ષ્મીજીની સાથે હોય ત્યારે લક્ષ્મીનારાયણ કહેવાય, પણ શ્રેષ્ઠતા તો એ છે કે. “પ્રભુ સર્વેના સ્વામી છે. એનો

કોઈ સ્વામી નહિ, એ બધાયના સ્વામી છે.

-: સ્વામિનારાયણ નામ છે એ મણિ છે :-

ભાગવતજીમાં કથા છે, સત્રાજીતે તપશ્ચર્યા કરી, ને સૂર્યનારાયણ રાજી થયા, ત્યારે સ્યમંતક મણિ સૂર્યનારાયણે સત્રાજીત જાદવને આપ્યો. એ સ્યમંતક મણિનો પ્રભાવ કેટલો ? એ મણિ જેની પાસે હોય ત્યાં ક્યારેય દુષ્કાળ ન પડે, રોગચાળો ન થાય, એ મણિ જ્યાં હોય ત્યાં કાળા સર્પો આવી શકે નહિ. એ સ્યમંતક મણિ જ્યાં હોય ત્યાં દુષ્ટ માયાવી શક્તિનો પ્રવેશ ન થાય. એ મણિ રોજ ૮૦ ભાર મણ સોનું આપે.

ભગવાનનું નામ છે એ પણ મણિ છે. આ સ્વામિનારાયણનો કાયમ જપ કરે તો એને ખોટા વિચાર ન આવે. આ મણિને સદાય જીભ ઉપર રાખે તો એ અમર બની જાય, જન્મ મરણનો રોગ મટી જાય. આ મણિ જ્યાં હોય ત્યાં અજ્ઞાનરૂપ અંધારું ગાયબ થઈ જાય. આ મણિ જ્યાં હોય ત્યાં દુષ્ટ માયાવી શક્તિ, કામ, ક્રોધ, લોભ આદિક અધર્મ સર્ગ આવી ન શકે. આ મણિ પ્રભાવશાળી છે, એનો પ્રભાવ શું છે ? તમને સમજાવું. પહેલી વાત એ છે કે, સીધી પરમાત્મા સાથે વાતચીત કરાવી આપે. પણ એક શરત, વૃત્તિ રૂપી લાઈન બગડેલી ન હોવી જોઈએ, લાઈન કલીયર હોવી જોઈએ, વૃત્તિરૂપી લાઈન બરાબર પ્રભુમાં જ સતત પરોવેલી હોય તો જ લાઈન કલીયર થાય. લાઈન કલીયર હોય તો જ તમે ટેલીફોન ધ્વારા વાત કરી શકો. ભલેને દૂર દેશમાં હોય. લાઈન કલીયર જોઈએ.

યુગાન્ડા હોય કે કેનિયા હોય, આરબિયા હોય કે ઈન્ડિયા હોય, અમેરિકા હોય કે ઓસ્ટ્રેલિયા હોય, જ્યાં ફોન કરો ત્યાં તેની સાથે વાતચીત કરી શકો, શરત એક જ લાઈન કલીયર હોવી જોઈએ, તેમ વૃત્તિરૂપી લાઈન સાવ ચોખ્ખી હોય, કોઈ ગળબળાટ કે ડખો ન હોય તો પ્રભુ સાથે વાત કરી શકો.

કોઈએ વાત કરી ખરી!....હા.... દ્રોપદીજીએ કેશવ સાથે વાત કરી કે- “હે કૃષ્ણ ! જલ્દી પધારો ! મારી લાજ જાય છે. પ્રભુને ચોખ્ખી વૃત્તિરૂપી દોરીથી પોકાર્યા તો પ્રભુ આવ્યા અને ૮૮૮ સાડીના થપ્પા મૂકી દીધા. લાઈન કલીયર છે તેથી પ્રભુ સાંભળી ગયા, જીવુબાએ ભગવાનને પોકાર્યા, દૂધ પી જાવ નહિંતર મારા બાપુ મને મારશે, તો તરત આવ્યા દૂધ પી ગયા.

દાદાખાયરે પ્રભુ વિયોગમાં પ્રભુને પોકાર્યા તો સાદ સાંભળી ગયા અને

ફૂલના હાર પહેરાવીને કહ્યું “દાદા ! હું ક્યાંય ગયો નથી, તમારી સાથે જ છું, તમે ચિંતા ન કરો.” સંત સખુબાઈને પૂરી મૂક્યાં ઓરડામાં, તો લાઈન કલીયર હતી તો વૃત્તિ દ્વારા ભગવાન સાદ સાંભળી ગયા, તરત દોડતા આવ્યા. “સખુ ! ચિંતા ન કર. હું આવી ગયો છું. તું યાત્રા કરવા જા, હું તારા સાટે ઘરનું બધું કામ કરીશ.” આવા તો અનેકના સાદ ભગવાને સાંભળ્યા છે, ને વર્તમાનકાળે પણ સાંભળે છે, શરત એકજ છે કે વૃત્તિ રૂપી લાઈન આપણી કલીયર હોવી જોઈએ.

વૃત્તિમાં કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, મોટાઈ, ઈર્ષ્યા, અદેખાઈ, વેર, ઝેર, કુડ, કપટ એ બધો કચરો ન હોવો જોઈએ, લાઈન બગડેલી હોય તો કાંઈ ન સંભળાય. ખોટો અવાજ ડખો થાય તો કંટાળીને ફોન રાખી દઈએ, જો ભગવાન સાથે વાત કરવી હોય તો વૃત્તિ રૂપી લાઈન કલીયર રાખવી પડશે.

લાઈનને કલીયર કરવા માટે આ સ્વામિનારાયણ મંત્ર છે. રાતદિવસ મારું, તારું બધું મૂકીને સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ જપ્યા કરો, તો હૃદય ચોખ્ખું થાશે અને ભગવાન સાથે વાત કરાશે. આપણા ઘણા સંતો ભગવાન સાથે વાતો કરે છે. નામથી તરત પરમાત્મા મળે, આ સાધન સીધું, સરળ અને સાદું છે સરળ હોવાં છતાં સર્વોપરી છે. આ મંત્ર સાંભળીને યમદૂતો ધ્રુજી જાય છે.

સ્વામિનારાયણ આજ પ્રગટ મહા મંત્ર છે,

શ્રવણે સુણતાં કંપે દિનકર દૂત જો,

ભવનાં બંધન કાપી સદા સુખિયા કરે,

શું કહી દાખું મહિમા અતિ અદ્ભુત જો ! સ્વામિનારાયણ

જે માણસે આ જીવનમાં પાપ જ કર્યાં હોય, કોઈ સત્કાર્ય ન કર્યું હોય, એવો પાપી મનુષ્ય, મરણ પથારીએ પડ્યો હોય. અને હમણાંજ પ્રાણ પંખેરું ઉડી જશે, આવી સ્થિતિ હોય, એના ખાટલાની આજુબાજુ જો બેસીને સ્વામિનારાયણ મંત્રનો જપ કરે તો ગમે તેવો પાપી હોય, છતાંય તાકાત નથી, કે જમદૂત એને અડી શકે. એવો સ્વામિનારાયણ નામનો પ્રભાવ છે.

પ્રભુના નામના જાપ કરવાથી ભૂત, પ્રેત, પિશાચ, ડાકણી, રાક્ષસ, ગ્રહ કે પનોતી વિગેરે ઉપદ્રવ એને નડતા નથી. એવો અજબ ગજબનો ભગવાન નામમાં પ્રતાપ છે. આ કથા જે કોઈ સાંભળે છે, સંભળાવે છે, તેનું હૃદય ગંગાજળ જેવું પવિત્ર થાય છે. મનની ચંચળતા દૂર થાય છે. ધન, યશની પ્રાપ્તિ થાય છે અને અંતે ઉત્તમ

ગતિને પામે છે. આટલા આશીર્વાદ આપી શતાનંદ સ્વામી અક્ષરાધિપતિ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને વંદન કરે છે.

મંત્ર (૫૦) ૐ શ્રી સ્વામિને નમઃ

સ્વામિ એટલે શું ? ભગવાં કપડાંવાળા જે હોય તેવા સાધુની વાત નથી, સ્વામી ઘણાને કહેવાય. સ્ત્રીનો પતિ હોય તેને પણ સ્વામી કહેવાય. નોકરનો જે શેઠ હોય તેને પણ સ્વામી કહેવાય, રાજા હોય તે પણ પ્રજાનો સ્વામી કહેવાય, સ્વર્ગના દેવતાનો રાજા ઈંદ્ર છે તે સ્વામી કહેવાય, બ્રહ્માને પણ સ્વામી કહેવાય, અક્ષરને પણ સ્વામી કહેવાય, આ સ્વામી છે તે..... સંપત્તિવાચ્ય શબ્દ છે.

આપણે સ્વામિનારાયણ મંત્ર તો બરાબર સમજી ગયા, પણ હવે શતાનંદજી કોને (સ્વામિ) કહે છે ? આખા જગતનો પતિ હોય એને સ્વામી કહેવાય, આખા જગતનો ધણી હોય તેને સ્વામી કહેવાય. આ મંત્ર બહુ સમજવા જેવો છે.

-: અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના એ સ્વામી છે :-

ઈંદ્ર ત્રિલોકીનો સ્વામી કહેવાય, પણ બ્રહ્માજીનો દાસ કહેવાય. બ્રહ્માજી બ્રહ્માંડના સ્વામી કહેવાય, પણ પ્રકૃતિપુરુષના દાસ કહેવાય. પ્રકૃતિપુરુષ અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના સ્વામી કહેવાય પણ મૂળ અક્ષરના દાસ કહેવાય. મૂળ અક્ષરમાં સંપૂર્ણ શક્તિ અને ઐશ્વર્ય રહેલું છે પણ એ મૂળ અક્ષર.... પુરુષોત્તમ નારાયણના દાસ કહેવાય. પુરુષોત્તમ નારાયણ છે, તેના કોઈ સ્વામી નથી. એ સર્વેના સ્વામી છે, એનો કોઈ ઉપરી નથી, અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના એ સ્વામી છે.

પુરુષોત્તમ ભગવાન સર્વના સ્વામી છે, એમ કેમ ખબર પડે ? તે તમને સરખી રીતે સમજાવું છું.. તમે બધા બેઠા છો, તમે કેવા ધનવાળા છો, તેની ખબર કેમ પડે ? તો કે તમારાં કપડાં પરથી, દાગીના પરથી, બંગલા પરથી, ફેકટરી પરથી, ઓફિસ વગેરે ગામ ગરાસ અને સાહેબી પરથી ખબર પડે કે, આની આટલી સાહેબી છે, એની રહેણી કહેણી ઉપરથી એની સંપત્તિનો ખ્યાલ આવી જાય.

પુરુષોત્તમ નારાયણની આ દુનિયા જોઈએ ત્યારે ખબર પડે કે, આખી લંકા સોનાની, આખી દ્વારિકા સોનાની, અમેરિકા, આફ્રિકા વગેરે ઘણા દેશોમાં અનેક હીરા-માણેક અને અને સમૃદ્ધિ છે. જગતમાં જેટલી રિધિ સિધ્ધિ અને ધન દેખાય છે. અહીંના ઐશ્વર્યો આવાં દેખાય છે. તો જે એના ધણી છે અનેક બ્રહ્માંડના સ્વામી

છે, એનું જે રહેવાનું ધામ તે કેવું દિવ્ય અને તેજોમય હોય ! એનું અનુમાન તો મુક્તાત્મા જ કરી શકે આવા શ્રીહરિ છે. આવા પુરુષોત્તમ નારાયણ છે, તે દરેક જીવ પ્રાણી માત્રના સ્વામી છે, અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના એ રાજા છે. એવા સ્વામી પુરુષોત્તમ નારાયણને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

ભગવાન છે તે આપણા સ્વામી છે, અને આપણે બધા એના દાસ છીએ અને પત્નીઓ છીએ. પુરુષ હોય તોય ભલે અને સ્ત્રી હોય તોય ભલે, આ જગતમાં બધી અબળાઓ જ છે, પુરુષ તો એક પુરુષોત્તમ નારાયણ છે. આપણા બ્રહ્માનંદ સ્વામી સરસ મજાનું કીર્તન ગાય છે, આપણે પણ ગાઈએ.....

ચૌદે લોકમાં સર્વે અબળા, તેને વરીને ખોટી થાવું રે. સમજી છું આવું વરીએ તો નટનાગર વરીએ, અખંડ એવા તન છાવું રે. સમજી છું આવું બ્રહ્માનંદ કહે અવર પુરુષને, વરવાથી રૂડું વિષ ખાવું રે. સમજી છું આવું

આપણે બધા સાધુને પણ સ્વામી કહીએ છીએ, એ તો લોક વ્યવહાર છે. ભગવાનના થઈને રહ્યા છે, એટલે સ્વામી કહીએ છીએ, ભગવાનનો સંબંધને લઈને સ્વામી કહીએ છીએ. આખી જીંદગી ભગવાનને સમર્પિત કરીને રહ્યા છે તેથી સાધુને સ્વામી કહીએ છીએ, સાધુના જીવનમાં સમર્પણભાવ છે. સાધુ સદાય ભગવાનને સાથે જ રાખે છે. તેથી સ્વામી કહીએ છીએ, બાકી સાધુ છે એ સ્વામી નથી... એ (લક્ષ્મીના પતિ નથી) લક્ષ્મીના દીકરા છે. અને સ્વામિનારાયણના દાસ છે, આખા જગતના સ્વામી તો ભગવાન છે.

મંત્ર (૫૧) ૐ શ્રી કાલદોષનિવારાકાય નમઃ

કાલ એટલે સમય. શતાનંદજી કહે છે. “પ્રભુ ! તમે કાળના દોષને નીવારો છો એટલે દૂર કરો છો, અત્યારે કયો કાળ ચાલે છે ? કલીયુગ; અત્યારે વ્યસન અને ફેશન વ્યકિત વ્યકિતમાં ધર કરી ગયાં છે. વાસના અને વિષયમાં માણસ રમે છે. માયાએ માયાવી જીવાત્માને બરોબર જેવા ઘેરી લીધા છે. તેથી સાચી સમજણ આવતી નથી, ને સાચું સુખ કયાં છે એની એને ખબર નથી.

મોક્ષ માર્ગનો ખરો વિરોધી કરાળ કલિકાળ છે, ગમે તેવા યોગી, યતિ, મુનિ, મહાત્મા કે મોટા સિધ્ધ હોય પણ જો કલિકાળના સહવાસમાં આવી જાય તો જરૂર પોતાના ધ્યેયથી પતન પામી ભાન સાન વિનાનો બની જાય છે. ચારેય યુગમાં

કલિયુગ તામસી છે.

યાદવો વિચારવાળા હતા, સત્યપ્રિય અને સમજુ હતા, પણ જો દારૂનું પાન કર્યું તો તરત તેમાંથી કલિ જાગ્યો ને સંતની મશ્કરી કરીને અરસ પરસ યુધ્ધ થયું તેમાં વગર મોતે મરી ગયા. લંકાપતિ રાવણ દશ માથાવાળો, મહાયોદ્ધો હતો, પણ જગતની મા સીતાજીનું અપહરણ કર્યું તો તેમાંથી કલિ પ્રગટ્યો અને આખા પરિવારનો નાશ કરી નાખ્યો.

કલિયુગમાં યજ્ઞ યાગાદિક કોઈ કરે એવા ધર્મિષ્ઠ જલદી જડે નહિ, પણ કલિયુગના દોષને સ્વામિનારાયણ ભગવાને દૂર કર્યો, કાલદોષનિવારણ કરનારા છે. તે આપણે જોઈએ જ છીએ, યજ્ઞ યાગાદિક ચાલુ જ છે, ગામો ગામ અને દેશ વિદેશમાં જ્ઞાન યજ્ઞ ચાલુ જ છે. ક્યાંક ભાગવતની કથા, ક્યાંક રામાયણની કથા, ક્યાંક સત્સંગિજીવનની કથા, ક્યાંક ગીતાજીની કથા, સતત જ્ઞાનયજ્ઞનો પ્રવાહ ચાલુ જ છે. ગંગાજી જેમ સતત વહેતાં જ રહે છે તેમ જ્ઞાનગંગા વહેતી જ છે. તેમાં સ્નાન કરવા અને જળપાન કરવા પહોંચી જવું જોઈએ.

કલિયુગમાં પિતા-પુત્ર વચ્ચે કલેશ, પતિ-પત્ની વચ્ચે કલેશ, મા-દીકરી વચ્ચે કલેશ, સાસુ-વહુ વચ્ચે કલેશ, ગુરુ-શિષ્ય વચ્ચે કલેશ, મિત્ર મિત્ર વચ્ચે કલેશ, આવી અખંડ કલેશની હોળી બળ્યા કરે છે પણ

-: સાચા ભક્ત જનને કલિયુગ બાધક નથી :-

જેનામાં કલિયુગ નથી, તેને વેર, ઝેર બાધક થતા નથી, કાળ દોષ નડતા નથી. વ્યસન અને ફેશનમાં લોભાતા નથી, વિષય અને વાસનામાં ખેંચાતા નથી, એવા ભક્તને મંત્ર તંત્ર કે મૂઠ પણ અડી શકતાં નથી.

ભાવનગરના ખીમજીભાઈ બહુસારા સત્સંગી હતા. નાળિયેરની કાચલીમાંથી કંઠી બનાવીને શ્રીજીમહારાજને ગઢપુરમાં અર્પણ કરવા આવ્યા. શ્રીજીના ચરણે કંઠી મૂકી, દંડવત પ્રણામ કર્યા. પ્રભુએ પૂછ્યું “આ કંઠી તમે બનાવી છે?” “હા મહારાજ ! મેં બનાવી છે.” “શેમાંથી બનાવી છે?” ખીમજીભાઈએ કહ્યું, “નાળિયેરની કાચલીમાંથી બનાવી છે.”

શ્રીજીએ કહ્યું “ખીમજી ભક્ત ! હવે તમે કંઠી તુલસીમાંથી અને સુખડમાંથી બનાવજો. તમારી પાસેથી ઘણા બધા ભક્તો કંઠી લેવા આવશે.”

થોડા દિવસ ખીમજીભાઈ ગઢપુરમાં રહ્યા, પછી પાછા ભાવનગરમાં પોતાને

ઘેર આવ્યા, ત્યાં તુલસીનું અને સુખડનું લાકડું મળ્યું નહિ. તેથી જામનગર જવા માટે તૈયાર થયા, વહાણમાં બેઠા.

તે જ વહાણમાં કામણ ટૂમણ વાળો માણસ પણ બેઠો, સાંજનો સમય થયો. એટલે ખીમજી ભક્તે ભજન શરૂ કર્યા... ગોડી બોલે...

ફુલની બની રે શોભા ફુલની બની,

સખી શામળિયાને સંગે શોભા ફુલની બની;

પછી આરતી કરી, ધૂન બોલી, વચનામૃત બોલી, પછી નિયમ ચેષ્ટા ચાલુ કર્યાં. પ્રથમ શ્રીહરિને રે ચરણે શીશ નમાવું, નૌતમ લીલા રે નારાયણને ગાવું.

ભગવાનમાં તલ્લીન બની જે મધુર સ્વરે ભજન ગાય છે, તે કામણ ટૂમણિયાને ગમ્યું નહિ. જગતની અને ભગતની રીતભાત જુદી હોય છે તેથી કામણિયાએ કહ્યું : “અલ્યા ભગતડા, ખોટો બકવાસ ન કર, ચૂપ રહી જા.” ખીમજી ભક્ત તો ભગવાનના સ્વરૂપમાં મસ્ત છે, તેથી કાંઈ સાંભળ્યું નહિ, જેમ ગાતા હતા તેમ ગાવાનું ચાલું રાખ્યું, પેલા અસુરનો મગજ છટક્યો : “મારું માનતો નથી, બકબક કરે છે.” ગુસ્સે થઈને મંત્રેલા અડદ ખીમજીભાઈ ઉપર નાખ્યાં, હવે બબર પડશે કે કેમ બોલાય છે ! હમણાંજ મરી જાશે, પણ રામ રાખે તેને કોણ ચાખે ! ખીમજી ભક્તને કાંઈ ન થયું, “તેથી ફરીને મૂઠ નાખી, તોય કાંઈ ન થયું,” આખી રાત અડદ મંત્રી મંત્રીને નાખ્યા પણ ખીમજી ભગતને કાંઈ ન થયું.

ઓલ્યો વિચાર કરે.... આ શું થયું? એક વખત મૂઠ નાખું તો બેભાન થઈને ચકકરી ખાઈ પડી જાય. અને આને કાંઈ કેમ થતું નથી? સવાર પડી આંખ ખુલ્લી તો ખીમજીભાઈની પછેડી ઉપર અડદ, ખીમજી ભક્તે અડદ બધા વીણી લીધા અને ચૂલો સળગાવી ખીચડી ભેગા અડદ ઓરી દીધા, ખીચડી ચડી ગઈ, ભગવાનને જમાડીને બેઠા જમવા. “કીમીયાવાળો જોતો જ રહી ગયો.” કમાલ છે આ ભગતડાને કાંઈ ન થયું? તેથી તેના પાસે ચોકકસ મારા કરતાં મોટો મંત્ર હોવો જોઈએ.

પછી કીમિયાવાળાએ ખીમજી ભગતને કહ્યું : “મેં મંત્રના પ્રયોગથી કેટલાયને મારી નાખ્યાં છે. પણ તમને કાંઈ ન થયું, એવો તમારી પાસે કયો જોરદાર મંત્ર છે ?

ત્યારે ખીમજીભાઈએ કહ્યું “અમારા ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાન છે, એમના અમે આશ્રિત છીએ. સ્વામિનારાયણ મંત્ર એવો જોરદાર છે કે, કાળા

સર્પનું ઝેર પણ ઉતરી જાય, તો આ તમારા મેલા મંત્રની શું અસર થાય ? કાંઈ ન થયું.”

ત્યારે કીમિયાવાળાના હૃદયે કબૂલ કર્યું કે, વાત સાચી છે, મારો મંત્ર આની આગળ કોઈ હિસાબમાં નહિ. ખીમજી ભગતે કીમિયાવાળાને સમજાવ્યો કે, તમે બ્રાહ્મણ થઈને આવા ધંધા શુકામ કરો છો ? બિચારા નિર્દોષ માણસને શું કામ મારી નાખો છો ? આ કૂર કર્મ તમને યમપુરીમાં ભોગવવું પડશે. ભગતના શબ્દથી કામણિયાની બુધ્ધિમાં જાગૃતિ આવી. ભગતનાં દર્શનથી એના આચરણ જોવાથી એના ભજન કીર્તન સાંભળવાથી આસુરી બુધ્ધિ નષ્ટ થઈ અને દૈવી બુધ્ધિ જાગૃત થઈ, તેથી બે હાથ જોડીને કહ્યું : “ભગત, મને સ્વામિનારાયણ ભગવાનનાં દર્શન કરાવો, આજથી હું એ ખોટો ધંધો મૂકી દઉં છું.”

પ્રસ્તુત કથા તો એ છે કે, સાચા ભક્તજનને કલિયુગના પ્રલોભનો કોઈ નડતા નથી, જીવનમાં ભગવાન ભજવાનું બળ હોવું જોઈએ. શતાનંદસ્વામી કહે છે ? હે પ્રભુ! “તમે કાલદોષ નિવારક છો.”

મંત્ર (૫૨) ૐ શ્રી સત્શાસ્ત્રવ્યસનાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “પ્રભુ ! તમે સત્શાસ્ત્રના જ એક વ્યસની છો.” (કયું વ્યસન છે ?) તમોને શાસ્ત્ર વાંચવાનું અને સાંભળવાનું વ્યસન છે.”

ભગવાન સ્વામિનારાયણ મોટા મોટા ઉત્સવો કરે, ત્યારે નિત્યાનંદસ્વામીને કહે: “સ્વામી ! તમે કથા કરો.”

નિત્ય કથા થાય સભા ગાવણાં,

કરે કથા નિત્યાનંદ નિત્ય, પુસ્તક લઈ રડિયામણાં:

ધન્ય ધન્ય નિત્યાનંદ નામને, વાંચી રાજી કર્યા ભગવાન,

ધર્મ તનય શ્યામને...

સ્વામી વાંચે ત્યારે શ્રીજીમહારાજ ધ્યાન દઈને સાંભળે, ક્યારેક અતિ પ્રેમ વિભોર બની જાય ત્યારે

કથા સાંભળતા રે હરે હરે કરી બોલે;

મર્મ કથાનો રે સુણી મગન થઈ ડોલે.

-: નિત્યાનંદ સ્વામી બોલે ને શ્રીહરિ ડોલે :-

એ કથા પૂરી થાય, ત્યારે વળી પ્રાગજી પુરાણીને કહે : “પુરાણીજી, ભાગવતની કથા કરો.” ચારે બાજુ પરમહંસ બેઠા હોય અને બરાબર સમજાય નહિ ત્યારે પ્રભુ પોતે સરખી રીતે રહસ્ય સમજાવે. શાસ્ત્રનો સિધ્ધાંતો સમજાવે. દોઢ મહિના સુધી કથા ચાલે. એ કથા પૂરી થાય પછી ગામ લોયામાં પાંચસો પરમહંસની સભા બેઠી હોય અને પ્રભુ ઢોલિયા ઉપર બિરાજમાન હોય ત્યારે કોઈક ભક્તનું પોતાને કામ હોય ત્યારે શું કરે ?

સંત સભામાં રે બેઠા હોય અવિનાશ, કોઈ હરિજનને રે તેડાવવો હોય પાસ; પહેલી આંગળી રે નેત્ર તણી કરી સાન, પ્રેમાનંદ કહે રે સાદ કરે ભગવાન.

નેત્રની સાન કરીને બોલાવે. “એ.....વાસુદેવાનંદજી બ્રહ્મચારી ! તમે આંહી આવો ! મહાભારતની કથા કરો.”

શ્રીજીમહારાજ શાસ્ત્ર સાંભળવાના બહુ શોખીન છે. વાસુદેવાનંદજી પ્રેમ વિભોર થઈ કથા વાંચે, ત્યારે શ્રોતાનાં મન કથામાં એવાં ખેંચાઈ જાય કે, બધા સ્તબ્ધ થઈને સાંભળે. કથા એની એજ હોય પણ કોઈ અધિકારી વક્તાના મોઢેથી કથા સાંભળો તો કથા જુદી જ લાગે. હૈયામાં આરપાર ઉતરી જાય. સારાં સારાં દષ્ટાંત આપી સિધ્ધાંત પર લઈ જઈ સરખી રીતે બ્રહ્મચારી વાસુદેવાનંદજી કથા સંભળાવે ત્યારે ખૂબ રાજી થાય ! શ્રીજીમહારાજ રાજી થાય તો શું કરે ?

ક્યારેક રાજી રે થાય અતિશે આલી, સંત હરિજનને રે ભેટે બાથમાં ઘાલી;

ક્યારેક માથે રે લઈ મેલે બે હાથ, છાતી માંહી રે ચરણકમળ દે નાથ.

ક્યારેક આપે રે હાર તોરા ગિરધારી, ક્યારેક આપે રે અંગના વસ્ત્ર ઉતારી;

ક્યારેક આપે રે પ્રસાદીના થાળ, પ્રેમાનંદ કહે રે ભક્તતણા પ્રતિપાળ.

પ્રભુ રાજી થાય તો સંતને બાથમાં ભીડીને મળે, માથા ઉપર હાથ મૂકી આશીર્વાદ આપે, એથીયે વધારે રાજી થાય તો છાતીમાં ચરણાવિંદ આપે અને પોતે જે હાર પહેર્યો હોય તે સંતને પહેરાવી દે છે. એથીયે રાજી થાય તો પોતે જે વસ્ત્ર પહેર્યું હોય તે ઉતરીય વસ્ત્ર ઓઢાડી દે, એથી વધારે રાજી થાય તો પોતે જે જમ્યા હોય તે પ્રસાદીનો થાળ આપી દે, આવા ભગવાન હોંશીલા છે. શ્રીજી મહારાજને કથા સાંભળવાનું વ્યસન છે, કથા સાંભળ્યા સિવાય એમને ગમે નહિ.

-: પ્રભુ સત્શાસ્ત્રના વ્યસની છે. :-

એક કથા પૂરી થાય ત્યાં વળી શ્રીહરિ કહે, “હવે રામાયણની કથા કરો.” એ પૂરી થાય ત્યારે કહે, “હવે વાસુદેવ મહાત્મ્યની કથા કરો.” એ પૂરી થાય ત્યારે કહે, “વિદુરનીતિની કથા કરો.” આમ કથાનો પ્રવાહ ચાલુ રાખ્યો. તે આજ સુધી કથાનો પ્રવાહ એવો ચાલુ જ છે.

સંતો કથા વાંચે, શ્રીજીમહારાજ શાંતિથી સાંભળે. ફક્ત શાસ્ત્રની વાત નથી, સત્શાસ્ત્રની વાત છે. શાસ્ત્રો તો હજારો છે, પણ પ્રભુ સત્શાસ્ત્રના વ્યસની છે. પ્રભુને ક્યાં શાસ્ત્ર વહાલાં છે? ચાર વેદ, વ્યાસસૂત્ર, શ્રીમદ્ ભાગવત, વાસુદેવ મહાત્મ્ય ભગવદ્ ગીતા અને વિદુરનીતિ, જે શાસ્ત્રમાં સાકાર સ્વરૂપનું વર્ણન છે. તેને સત્શાસ્ત્રકહેવાય અને યાજ્ઞવલ્ક્યની સ્મૃતિ આ આઠ શાસ્ત્ર અધ્યાત્મિક શાસ્ત્ર છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણે આ આઠ શાસ્ત્રમાંથી સાર લઈને એક ગુટકો બનાવ્યો અને એ ગુટકો વનવિચરણ વખતે ગળામાં બાંધ્યો હતો. તે પ્રસાદીનો ગુટકો હાલ વડતાલ મંદિરમાં છે.

ભગવાનને કથા સાંભળવાનું વ્યસન છે. તો આ મંત્ર આપણને એ શીખવે છે કે; “હે ભક્તજનો! તમે પણ કથા સાંભળવાનું વ્યસન રાખજો. એ વ્યસન તમને ધન્ય કરશે. બીજા વ્યસન જિંદગીને બરબાદ કરશે. ભગવાનની કથા સંસારની આધિ વ્યાધિથી તપેલા જીવને શાંતિ આપે છે અને છેવટે કલ્યાણ પણ કરે છે. ભગવાનમાં પ્રેમ વધારવો હોય તો ભગવાનના અવતારોની કથા દરરોજ સાંભળો, વાંચો અને સમજીને જીવનમાં ઉતારો એજ આ મંત્રનો ભાવાર્થ છે.

મંત્ર (૫૩) ૐ શ્રી સદ્યસમાધિસ્થિતિકારકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ! તમે સમાધિની સ્થિતિ તત્કાળ કરાવનારા છો. ભગવાન સ્વામિનારાયણે માંગરોળમાં સમાધિ પ્રકરણ ચાલુ કર્યું. સમાધિ જેને તેને થાય નહિ. અષ્ટાંગ યોગ સાધતાં વર્ષો વીતી જાય તોય સમાધિ થાય નહિ. સમાધિ થવી કંઈ સહેલી નથી. યોગની ક્રિયા શીખવી પડે. પણ સ્વામિનારાયણની કૃપાથી સહેજે સહેજે સમાધિ થાય. કાંઈ કરવું ન પડે, ને સમાધિ થાય. ભગવાન ધારે તે કરી શકે. નાડી પ્રાણ એના હાથમાં છે.

-: અમને અમારા ઈષ્ટદેવનાં દર્શન કરાવો :-

આ વાતની વાણિયાના દેરાસરના પૂજારીને બબર પડી. તેથી તેઓ પ્રભુની પાસે આવ્યા “તમે જો અમને અમારા ઈષ્ટદેવનાં દર્શન કરાવો તો અમને વિશ્વાસ આવે કે, વાત સાચી કે ખોટી.”

શ્રીજી મહારાજે કહ્યું, “બેસો મારી સામે.” બધા બેઠા. “હવે મારી સામે જુઓ.” જ્યાં પ્રભુ સામે જોયું ત્યાં બધાનાં નાડી પ્રાણ તણાઈ ગયાં અને સ્થિર થઈ ગયા.

સમાધિમાં ઋષભદેવની સાથે ચોવીસ તીર્થકરનાં દર્શન થયાં. આખા ગામમાં આ વાત પવન વેગે ફેલાઈ ગઈ કે શ્રાવકો બધા મરી ગયા, સમાધિવાળાના સગાં-સંબંધી અને ગામના લોકો રડતા રડતા આવ્યા ભગવાન પાસે; “સ્વામિનારાયણ તમે આ શું કર્યું? બધાંને મારી નાખ્યાં.” શ્રીજીએ કહ્યું: “માર્યાં નથી પણ તાર્યાં છે. બોલાવો બધા બોલશે.”

જ્યાં નામ લઈ લઈને બોલાવ્યાં ત્યાં બધા વારા ફરતી સમાધિમાંથી જાગી ગયાં. દોડતાં પ્રભુના ચરણમાં નમસ્કાર કરી દંડવત પ્રણામ કર્યાં. “પ્રભુ! આપ સાક્ષાત્ ભગવાન છો, અમને અમારા ઈષ્ટદેવના દર્શન થયાં.”

આ રીતે કોઈના નાડી પ્રાણ તાણીને સમાધિ કરાવવી તે ભગવાન સિવાય કોઈથી થાય નહિ. “આજથી અમે તમારાં છીએ, તમારું ભજન કરીશું તમે સાક્ષાત્ ઈશ્વર છો.”

ટોળે ટોળાં માંગરોળમાં આવે, શક્તિના ઉપાસકો કહે : “અમને અમારી શક્તિ દેવીનાં દર્શન કરાવો.” તો પ્રભુ તેને તરત સમાધિ કરાવે, ગણપતિના ઉપાસકોને ગણપતિનાં દર્શન થાય. જે જેના ઈષ્ટ હતા તેને તે રૂપે દર્શન થવા લાગ્યાં.

**રામ ઉપાસી રામને દેખે, કૃષ્ણ ઉપાસી કૃષ્ણને દેખે,
નૃસિંહ ઉપાસી દેખે નૃસિંહ, દેખે ઈષ્ટ થાય દિલ દંગ;
શિવ ઉપાસી દેખે શિવને, થાય દર્શન બહુ જીવને,
દેખે હનુમાનજીના હનુમાન, વામન ઉપાસી દેખે વામન.**

બધાને નિશ્ચય થઈ ગયો કે, આ ચોકકસ ભગવાન છે. તેથી પ્રગટ પુરુષોત્તમના આશ્રિત થયા, જે રીતે દૃઢ નિશ્ચય થાય તે રીતે શ્રીજીમહારાજ સૌને પોતાના સ્વરૂપમાં ખેંચે છે. કોઈને જપ દ્વારા, કોઈને સમાધિ દ્વારા, જેમ ગોદડાંની

થપી કરે, એમ સમાધિમાં બધાને ખડકી મૂકે. કોઈને પંદર દિવસ, કોઈને આઠ-દશ દિવસ, કોઈને મહિનો, કોઈને બે મહિના થાય ત્યારે સમાધિમાંથી જાગે. કોઈને છ મહિને જગાડે. આવું જોરદાર સમાધિનું પ્રકરણ ચાલુ કર્યું. નિશ્ચય થવા માટે પોત પોતાના ઈષ્ટદેવનાં દર્શન કરાવે, તેથી સૌને પરિપક્વ દઢતા શ્રીજીમહારાજમાં થઈ જતી.

બાળપણમાં ઘનશ્યામ મહારાજે ચકલાંને સમાધિ કરાવી દીધી, આટલાં બધાં ચકલાંને વારંવાર ઉડાડવાં પડે, તેથી સમાધિ કરાવી પોતે સખા સાથે રમવા લાગ્યા. પછી મોટા ભાઈએ આવીને ઠપકો દીધો. ત્યારે પ્રભુએ ચપટી વગાડી તેથી ચકલાં બધાં ઉડી ગયાં.

એક વખત મૈયા ભકિતદેવીને પણ સમાધિમાં અક્ષરધામનાં દર્શન કરાવ્યાં, માને થયું આ ઘનશ્યામ મારો દીકરો નથી પણ આખી દુનિયાનો બાપ છે. ભગવાન છે. આવું માને જ્ઞાન થયું. ભગવાનને થયું માને ઈશ્વરીય જ્ઞાન થયું છે. તેથી મને લાડ નહિ લડાવે, સ્તનપાન નહિ કરાવે. “આખા જગતને તૃપ્ત કરનાર હરિને જમાડું ?” આવી રીતે મારી મહાનતા માને જણાશે, હું તો પ્રેમ લેવા ને પ્રેમ દેવા આવ્યો છું. તેથી પ્રભુએ માયાને હુકમ કર્યો, મૈયા ભકિતને ઈશ્વરીય ભાવ ભૂલાવીને પુત્રભાવ પ્રગટ કર્યા, તરત જ વિચાર બદલાઈ ગયા. આ દુનિયાનો રાજા નથી પણ મારો દીકરો છે. તેડીને તરત સ્તનપાન કરાવ્યું.

શ્રીજીમહારાજે અનેક મનુષ્યોને સમાધિ કરાવી. પોતાના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરાવે છે એ વાતની મુક્તાનંદસ્વામીને ખબર પડી. જગદ્ગુરુ રામાનંદસ્વામી આવું નહોતા કરતા અને સહજાનંદસ્વામી જેને તેને સમાધિ કરાવે છે. પ્રથા બગાડે છે. તે બરાબર ન કહેવાય, તરત સ્વામી ભુજથી મેઘપુર આવ્યા. શ્રીજીમહારાજને એકાંતમાં બેસાડીને ઠપકો દીધો, કે :-

મહારાજ દીયો પાખંડ મેલી, સત્સંગમાં ન થાવું ફેલી;

સમાધિ કાંઈ નથી સોયલી, મોટા યોગીને પણ દોયલી.

તે તો જેને તેને કેમ થાય, ? બીજા માને અમે ન મનાય; ?

મુક્તાનંદસ્વામી કહે છે, “ હે મહારાજ ! મારું માનો અને સમાધિ બંધ કરાવો. આ તો પાખંડ છે. સમાધિ કાંઈ જેને તેને થાય ? માટે સમાધિ બંધ કરાવો.”

ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું: “જગદ્ગુરુ રામાનંદસ્વામીની ઈચ્છાથી થતી

હશે. બાકી અમે કોઈને કરાવતા નથી.” ત્યાં સંતદાસજી આવ્યા. પગે લાગીને બેઠા કે તરત સમાધિ થઈ ગઈ. શ્રીજી મહારાજે મુક્તાનંદસ્વામીને કહ્યું :- “સ્વામી તમને નાડી બરાબર જોતાં આવડે છે. તો આ સંતદાસજીની નાડી તપાસો ? “તરત નાડી તપાસી તો સૂઝ ન પડી, બહુ તપાસ કરી પણ નાડી જ ન મળે, હવે શું કરવું ? બહુ મૂંઝાણા. પછી સ્વામી મેઘપુરથી કાલવાણી આવ્યા. આ કથા આપણા સંપ્રદાયમાં પ્રસિધ્ધ છે. તેથી વધારે નહિ લખતાં શતાનંદજી કહે છે : “પ્રભુ ! તમો સધ્ય સમાધિ સ્થિતિકારકાય છો. સમાધિમાં સ્થિતિ કરાવનારા છો.”

મંત્ર (૫૪) ૐ શ્રી કૃષ્ણાચાર્યાસ્થાપનકરાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે : “પ્રભુ ! તમે તમારા હાથે, મૂર્તિઓ પધરાવી છે. જે જગ્યાએ જેવી મૂર્તિઓ પધરાવવી જોઈએ, તેવી મૂર્તિઓ તમે મંદિરોમાં પધરાવી.”

નરનારાયણ દેવ બદરીનારાયણ ધામમાં બિરાજે છે. ત્યાં બધાં દર્શન કરવા ન જઈ શકે. તેથી કચ્છ ભુજમાં અને અમદાવાદમાં મંદિર બનાવીને નરનારાયણ દેવને પધરાવ્યા, ગઢપુરમાં ગોપીનાથજી પધરાવ્યા, વડતાલમાં લક્ષ્મીનારાયણ દેવ પધરાવ્યા, ધોલેરામાં મદનમોહન અને જૂનાગઢમાં રાધારમણદેવ પ્રભુએ પોતાના હાથે પધરાવ્યા.

ગઢપુરમાં ગોપીનાથજીની પડખે સૂર્યનારાયણ દેવ પધરાવ્યાં. શા માટે ? કારણ કે કાઠી દરબારો બધા સૂર્યનારાયણના ઉપાસક હતા. તેથી સૂર્યનારાયણની સ્થાપના કરી, જેથી બધા કાઠી દરબારો મંદિરે દર્શન કરવા આવે, ને સર્વોપરી ભગવાનની સ્થાપનાની ઓળખાણ થાય.

જૂનાગઢમાં નાગર બ્રાહ્મણો ઘણા, તે બધા શિવની ઉપાસનાવાળા. શિવને ભજે. તેથી ભગવાન સ્વામિનારાયણે રાધારમણદેવની પ્રતિષ્ઠા કરી. પણ સાથે સાથે સિદ્ધેશ્વર મહાદેવની પણ સ્થાપના કરી. એનાં દર્શન નિમિત્તે નાગરો મંદિરે આવતા થયા. બહુ વિચારીને દેવ પધરાવ્યા છે. જ્યાં જેવા દેવ પધરાવવા ઘટે ત્યાં તેવા દેવ પધરાવ્યા છે. જુદા જુદા સ્વરૂપો પધરાવ્યાં પણ નામના પોતાની રાખી. ગઢપુર જાવ અને એમ કહો કે, ગોપીનાથજીનું મંદિર ક્યાં છે ? તો કોઈ ન બતાવે. પણ એમ કહો કે, સ્વામિનારાયણનું મંદિર ક્યાં ? તો તરત બતાવશે.

મંદિર બંધાવી પછી ભગવાને સાધુઓને આજ્ઞા આપી કે: “હે સંતો ! તમે

ભગવાનની પૂજા કરજો. પૂજારી બીજા નહિ પણ તમે પૂજારી થજો તમે ભલે ત્યાગી છો પણ ભગવાનની પૂજા ભારે ભારે કિંમતી વસ્ત્ર અલંકારોથી સેવા કરજો. કેશર-ચંદન વિગેરે ઘોડશોપચારથી સેવા કરજો. ભગવાનને સોનાના દાગીના પહેરાવજો. પ્રભુને જુદા જુદા મેવા મીઠાઈના થાળ ધરજો. તમે ભલે ત્યાગી છો પણ ભગવાનમાં અનુરાગી થાજો. શુષ્ક હૃદય નહિ પણ ભાવ ભીની ભકિત કરજો ને બીજાને કરાવજો.

-: હું તમારી પ્રત્યક્ષ સેવા સ્વીકારીશ. :-

દામ વિનાના દાસ સાધુ સંત છે. તેને પૂજા કરવાની આજ્ઞા આપી અને દેવનો અપરાધ ન થાય તેવો ઉપદેશ આપ્યો. જે દેવનું પૂજન કરવા તત્પર થાય તે દેવ જેવો પવિત્ર થઈને પૂજા કરે તો દેવ એની પૂજાને અંગીકાર કરે છે.

મલિન વસ્ત્ર પહેરીને પૂજા કરાય નહિ. પૂજા કરતા બોલાય નહિ. જમીને ઁઠા મુખે પૂજા કરાય નહિ. અપવિત્ર હાથે ભગવાનનો સ્પર્શ કરાય નહિ. એક હાથે પ્રણામ કરાય નહિ. એક પ્રદક્ષિણા કરાય નહિ. ભગવાન પોઢ્યા હોય ત્યારે પ્રદક્ષિણા કરાય નહિ, ભગવાનને પ્રાર્થના કર્યા વગર જગાડાય નહિ. ભગવાનને પ્રાર્થના કરીને પોઢાડાય. ભગવાનની પૂજા ઋતુ અનુસારે કરાય. સમય સમયના વસ્ત્ર અલંકાર ધરાવાય. સમો જોઈને કીર્તન ગવાય, વાસી ફૂલોથી પૂજા કરાય નહિ. કાગડા કે કૂતરાં અડી ગયાં હોય એવા અપવિત્ર વસ્ત્ર પહેરીને પૂજા કરાય નહિ.

ભગવાન સામે પગ લાંબા કરાય નહિ. પૂંઠ વાળીને બેસાય નહિ ભગવાનને જમાડ્યા વગર કોઈ વસ્તુ જમાય નહિ. મંદિરમાં ગ્રામ્ય વાર્તા કરાય નહિ. વિષય વાસનાથી દૂર રહેવું, ભગવાન સાક્ષાત્ બિરાજેલા છે, એવો ભાવ રાખીને પૂજા કરવી. આ પ્રમાણે સેવા કરશો તો ભગવાન કહે છે : “હું તમારી પ્રત્યક્ષ સેવા સ્વીકારીશ.” ભગવાને પોતાના હાથે મૂર્તિઓ પધરાવેલ છે. તેથી શતાનંદસ્વામી કહે છે : “પ્રભુ ! તમો કૃષ્ણાર્યાસ્થાપનકરાય છો.”

મંત્ર (પપ) ૐ શ્રી કૌલદ્વિષે નમઃ :

શતાનંદસ્વામી કહે છે : “હે પ્રભુ ! તમે કૌલ મતનું ખંડન કરનારા છો. મરાઠા દેશમાં એવો કુરિવાજ હતો. દેવી આગળ જનાવરોને મારીને એનું માંસ દેવીને અર્પણ કરે. કુંવારી કન્યાને પણ મારી નાખે, વામ માર્ગીઓ સ્ત્રી લંપટ અને દુરાચાર કરનારા હતા. તેનું ધર્તિંગ સ્વામિનારાયણ ભગવાને મૂળમાંથી કાઢી નાખ્યું.

ધરમને બહાને ધર્તિંગ કરતા તે ધર્તિંગને ઉઘાડા કરીને અસુરોનો નાશ કર્યો.

જેતલપુરની વાડીમાં ભકતજનોએ સુંદર મજાનો હિંડોળો બાંધ્યો તેમાં શ્રીજી મહારાજ બિરાજમાન થયા. આગળ સંતો અને ભકતજનો બેઠા છે. ત્યાં શુદ્ર દેવીનો ઉપાસક કીચક નામનો બ્રાહ્મણ આવ્યો. બહુ પાપી, દારૂ માંસનું નૈવેદ્ય દેવીને ચડાવે. પછી પોતે પીવે ને શિષ્યોને પાય. સ્ત્રીઓને પોતાની સેવામાં રાખે. પગ ચંપી કરાવે અને જમપુરીનું ભાતું બાંધે. છતાં એમ કહે કે : “અમે યોગી છીએ ને ભોગી પણ છીએ.” આમ ધરમને બહાને ધર્તિંગ કરી પાપ કરતા હતા.

આવા અધર્મીઓને પ્રભુએ નાશ કર્યા. કીચકને ભગવાને ખૂબ સમજાવ્યો છતાં સમજયો નહિ. તેથી તે ત્યાંથી ભાગી ગયો. પ્રભુએ આવા પાપી સાથે વાતચીત કરી. તેથી દેવ સરોવરમાં સ્નાન કર્યું, ને સંતોએ પણ સ્નાન કર્યું. વામાચાર્યથી બોલવામાં પણ પાપ લાગે છે. ભગવાને વામાચાર્ય મતનું ખંડન કર્યું ભગવાન કૌલાર્ણવ મતના દ્વેષી છે. એ અધર્માચરણને પ્રભુએ મૂળમાંથી કાઢી નાખ્યો.

આજે ભારત દેશમાં વામાચાર્યો કયાંય દેખાતા નથી. શ્રીજીમહારાજને વામાચાર્યનો દુરાચાર જરાય ગમતો નથી. આવા દુરાચારીથી પ્રભુ દ્વેષ રાખે છે. પ્રભુ કોઈની સાથે દ્વેષ ન કરે, પણ દૈત્યોની સાથે દ્વેષ કરે છે. પોતાના પ્યારા ભકતોને દૈત્યો પીડા કરે, હેરાન કરે, મારકૂટ કરે તો તેવા દુરાચારી પાપી સાથે ભગવાન દ્વેષ કરે છે, બાકી કોઈ ઉપર ભગવાન દ્વેષ કરતા નથી.

ગીતાજીમાં શ્રીજી કહે છે :- “સમઃ સવેષુ ભૂતેષુ મદ્ભકિત લભતે પરાં.” ભગવાન કહે છે :- “સર્વ જીવ પ્રાણી માત્ર પર સમાન દષ્ટિ રાખું છું પણ જો ભકતને કોઈ હેરાન કરે તો પ્રભુ તેના ઉપર કુરાજી થાય છે.

તે વિશેની એક કથા છે. એક વખત બે સંતો કચ્છના ગામડામાં ફરતા હતા. ચારણે આ બે સંતોને દીઠા અને મનમાં થયું કે, આ સ્વામિનારાયણના મુંડિયા ગામને બગાડશે. દારૂ, ભાંગ અને ગાંજો ખાવાની મનાઈ કરશે. તેના પહેલાં એને પૂરા કરી નાખીએ. એવું ધારી હાકોટો માર્યો : “એય બાવલા ઊભા રહો. કયાં જાવ છો ? મારી હક્કની ધરતી ઉપર કેમ ચાલ્યા ? માર્યા વિના નહિ મૂકું. માણસોને બગાડો છો ?” એમ કહી પોતાને ઘરે લઈ આવ્યો.

-: શ્રીજી મહારાજ મદદ કરવા પહોંચી આવ્યા :-

ગાળો દેતાં દેતાં મેડી ઉપર સંતોને પૂરી દીધા. ખાવા પીવાનું કાંઈ સંતોને

મળ્યું નથી. ભૂખ્યા દુઃખ્યા સંતો મનમાં ને મનમાં પ્રભુનું સ્મરણ કરે છે. બરાબર રાતના બાર વાગ્યા ને શ્રીજીમહારાજ મદદ કરવા પહોંચી આવ્યા. દરવાજો ખટખટાવ્યો, પાપી ચારણ બે ગાદલાં પાથરી સૂતો હતો. તે બોલ્યો : “કોણ છો ?”

પ્રભુએ કહ્યું : “ગમે તે હોય જલ્દી દરવાજો ખોલ, નહિતર મારી નાખીશ.” ભગવાને દરવાજાને એવો જોરથી ધકકો માર્યો, ફટાક દેતા દરવાજો ખુલ્લી ગયો.

ચારણ મંડ્યો થરથર ધ્રુજવા, પ્રભુએ જમપુરીમાં મૂકી દીધો. ત્યાં જમના દૂતોએ દંડાથી ખૂબ માર્યો, અરે! પાપી તેં સાચા સંતને મેડી ઉપર મારીને પૂરી મૂક્યા છે. તેની હવે ખબર પડશે, એમ કહી લોઢાના ચાબૂકથી ખૂબ માર્યો.

ભગવાન કહે :- “બરાબર જેવી સજા દેજો. જેથી ખબર પડે કે બીજાને પજવવાથી કેવું દુઃખ થતું હશે ?” મજાગરા નરમ કરી નાખ્યા, માર પડે જમપુરીમાં અને દેહ ઉછળે ને પછડાય આંહી ઘરમાં.

પછી ભગવાન એને દેહમાં લઈ આવ્યા, “કેમ હવે સંતને હેરાન કરીશ ?” બે હાથ જોડી કહ્યું :- “હવે હેરાન નહિ કરું, પછી સંતોને રવાના કરી દીધા પણ પાપીએ જમવા કાંઈ દીધું નહિ.”

કહેવાનો હેતુ કે, ભગવાન સમદષ્ટિવાળા જરૂર છે પણ જે ભગવાનના ભક્તને દુઃભાવે, મારે, હેરાન કરે તેના ઉપર પ્રભુ દ્વેષ રાખે છે અને એને બરાબર સજા આપે છે.

પ્રભુનો સ્વભાવ મા જેવો છે. બાળક ગંદુ થઈને આવે ત્યારે મા બરાબર નવડાવીને ચોખ્ખું કરે. બાળક ભલે રાડો પાડે છતાં મા એને બરાબર સાફ કરે તેમ ગંદા જીવ પાપ કરીને આવે ત્યારે પ્રભુ એને જમપુરીમાં બરાબર સજા ભોગવાવીને સાફ કરે, ચોખ્ખો ચટ્ટ કરે અને સન્માર્ગે વાળે. પ્રભુ કૌલમતને ખંડન કરાનારા છે.

મંત્ર (૫૬) ॐ શ્રી કલિતારકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે મહારાજ ! કેટલાય મતવાદીઓ એમ કહે છે કે કલિયુગમાં કલ્યાણ થાય નહિ, કલિયુગમાં ભગવાન અવતાર લે નહિ. કલિયુગમાં ભવસાગર તરી ન શકે, કલિયુગમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન થાય નહિ. કલિયુગમાં સતી, યતિ અને યોગી જોવા મળે નહિ, પણ

શતાનંદસ્વામી કહે છે :- “ ભગવાન સ્વામિનારાયણ કલિયુગમાં પ્રગટ

થયા છે. અનેકનાં કલ્યાણ કરેલાં છે અને કરે છે. કલિમાં પણ અનેકને ભવસાગરથી તાર્યા છે. તેથી તમે કલિતારક છો. જેનાં પાપ પર્વત જેવડાં હોય તેને પણ પ્રભુએ તારી દીધા છે. વડતાલનો જોબનપગી લૂંટારો જેટલી સાડીમાં ભાત એટલા એના પાપ છતાંય ભગવાને એને તારી દીધો. લોઢા જેવાને પણ તારી દીધા.

-: પોતે તરે ને બીજાને તારે :-

વેરો લૂંટારો, ધોળે દહાડે જાન લૂંટનારો, તેને તારી દીધો. દાતણ પણ ચોરે નહિ, દાતણ જેવી વસ્તુ લે તે રજા લઈને લે. અનેકને તાર્યા છે. કલિયુગમાં કોઈક કહેશે બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન ન થઈ શકે, પણ ભગવાન તો કલિતારક છે. તેથી અનેક સાંખ્યયોગી બાઈઓ અને અનેક સંતો બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું અણી શુદ્ધ પાલન કરે છે. તે બધો કલિતારક સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો પ્રતાપ છે.

કલિયુગમાં તમને યોગી જોવા ન મળે. પણ ભગવાને કલિયુગમાં પણ સત્યુગ જેવા યોગી બનાવ્યા. પોતે તરે ને બીજાને તારે એવા પ્રબળ યોગી. તમોને ગામો ગામ મંદિરમાં જોવા મળશે.

કલિકાળમાં સત્યુગ જેવા ભક્તો પણ તમને દેખાશે. જેઓ કોઈ દિવસ પારકા ધનની આશા રાખતા નથી. પારકી સ્ત્રી સામે ઊંચી આંખ કરી જોતા નથી. એની દષ્ટિમાં વિકાર કે વાસના નથી. કરોડો રૂપિયાના આસામી હશે, છતાંય એમનામાં સાદાઈ દેખાતી હશે, કલિયુગનાં દૂષણો એને એક પણ અડતા નથી. એ બધો કલિતારક પ્રભુનો પ્રતાપ છે.

વહાલે કલિ મધ્યે અતિ કરૂણા કરી, લીધો વૃષકુળે રે ગણનિધિ અવતાર.

પ્રગટ પુરુષોત્તમ શ્રી હરિ....

વહાલે સત્યુગ સમ ધર્મ સ્થાપિયો, ટાળ્યા નિજજનના મનથી મદમાર.

પ્રગટ પુરુષોત્તમ શ્રી હરિ....

-: આ લપ કયાંથી આવી ! :-

એક મંદિરના મહંત હતા. તેને ભગવાનને મળવાની ઈચ્છા થઈ તેથી ગઢપુરની વાટ લીધી. સંધ્યા સમય થયો. ગાઢ જંગલ. તેમાં પગપાળા ચાલ્યા જાય છે. ત્યાં તેની પાસે સોનાના દાગીના પહેરીને એક યુવાન સ્ત્રી આવી. તરત મહંતજીનો હાથ પકડી લીધો. મહંતની ઉંમર ૪૦ વરસની. સ્ત્રી બોલી : “આજથી તમે મારા પતિ, આ પૈસા સોનામહોરો અને હું બધું જ આજથી તમારું તમને જાવા નહિ દઉં.”

ગાઠ જંગલ સાવ એકલા, કરવું શું? મહંત મૂંઝાઈ ગયા, “પણ હું તો બાવો છું, ને તે મને ક્યાં પકડ્યો?” સ્ત્રીએ કહ્યું, “ગમે તે હો તમે મારા પતિ, આપણે સાથે રહેશું ને મજા કરશું. દાગીનાની પોટલી સાંચવી લો.” આ મહંત સમજી ગયા કે, ચોક્કસ મૂર્તિમંત માયા લાગે છે. જો માયામાં ફસાયા તો ગયા ! ભગવાન ભૂલાશે ને જિંદગી બગડશે.

આ ભૂત ક્યાંથી વળગ્યું? હવે છૂટાય કેમ? હાથ મૂકતા નથી. મહંત એક બે માઈલ ચાલ્યા, પછી મહંતજીએ કહ્યું: “આ મારાં વસ્ત્ર સાંચવ. હું હમણાં સ્નાન કરીને આવું છું.” એક કૌંપીન પહેરીને જાય ભાગ્યા. પાંચ ગાઉ સુધી દોડતા જ ગયા. ઓલી સ્ત્રી વાટ જોતી જ રહી ગઈ. ત્યાં મંદિર આવ્યું ત્યાં રોકાણા ને વિશ્રાંતિ લીધી.

પૂજારીને થયું, આ યુવાન મહંતજી બહુ રૂપાળા છે તેને મારી દીકરી સાથે પરણાવી દઉં, પછી વાત કરી કે, “આ મંદિર છે તેના મહંત તમે થાવ અને મારી દીકરી સાથે લગ્ન કરો ! મારી પાસે ખૂબ ધન છે તે બધું તમારું. દીકરો છે નહિ. જે છે તે તમને મળશે.”

આ યુવાનને થયું વળી બીજી માયા આવી. માંડ માંડ છૂટ્યા ને આ લપ ક્યાંથી આવી, પૂજારીએ કહ્યું :- “નહિ પરણો તો જેલમાં પૂરીશ.” યુવાને કહ્યું :- “જેલમાં પૂરશો તો પણ પરણીશ નહિ.” સાથે જ જેલમાં પૂરી દીધા. ચારે બાજુ ચોકી રાખી, ક્યાંય જવાય નહિ, હવે શું કરવું? રાત્રે જાજરૂની બારી હતી તેમાંથી નીકળી ગયા. બધા ગોતતા જ રહી ગયા...

દોડતા આવ્યા ગઢપુર સ્વામિનારાયણનાં દર્શન થતાં શાંતિ શાંતિ થઈ ગઈ. પ્રભુને પ્રાર્થના કરી :- “મને સાધુ કરો.” પછી પ્રભુએ તેમને સાધુ કર્યા. નામ રાખ્યું ગોવિંદાનંદસ્વામી કલિતારક પ્રભુના પ્રતાપથી માયા એને લોભાવી શકી નહિ.

ભગવાન કહે છે :- “ચોમાસામાં કાદવ કીચડ થાય. પગ લપસે નહિ તેનું બહુ ધ્યાન રાખવું પડે. કાંતો લાકડી રાખવી જોઈએ. કાંતો દીવાલનો ટેકો લેવો જોઈએ. કાંતો રસ્તો સારો થાય પછી ચાલવું જોઈએ. એમાં આ કલિયુગનો કીચડ છે. એમાં ક્યારે પગ લપસે તેનું કાંઈ કહેવાય નહિ અને તેથીજ તેને પ્રભુ ભજનનો ટેકો જોઈએ. જેને સંતની દીવાલ મળી ગઈ હશે તેટલાજ આ સંસારરૂપી કલિયુગના કીચડમાંથી બહાર નીકળી શકશે. સાચા સંતનો સંગ મળી જાય. આ કલિયુગમાં માયાથી,

મોહથી અને મમતાથી બચવું કઠણ છે. પ્રભુ કલિતારક છે. કલિયુગમાં અનેકને તાર્યા છે ને તારશે.

મંત્ર (૫૭) ૐ શ્રી પ્રકાશરૂપાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે : “પ્રભુ ! તમે પ્રકાશરૂપ છો. પ્રકાશમય છો. તમારું રૂપ તેજસ્વી છે. જગતમાં જે જે પ્રકાશ છે તે તમારું જ તેજ છે. અગ્નિમાં જે પ્રકાશ છે તેજ છે. તમારા તેજે કરીને બધા તેજાયમાન છે. સમગ્ર તેજના તેજ તમે છો. આખી દુનિયામાં જે તેજસ્વિતા છે તે પ્રભુ તમારી છે. તમે કેવા છો? અજ્ઞાનરૂપી અંધારામાં અથડાતા જીવાત્માને જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ આપો છો. તમારા સ્વરૂપમાં દિવ્ય પ્રકાશ છે. તેનાં જે દર્શન કરે છે તેને તમે ભવથી પાર કરો છો. તમે અધર્મનું અંધારું ટાળવા માટે પધાર્યા છો !”

પ્રેમે પ્રગટ્યા રે સૂરજ સહજાનંદ અધર્મ અંધારું ટાળિયું,
માયા રાત મુમુક્ષુની ટળી, થયું હરિ મળતાં પુરણ પ્રભાત... અધર્મ
મુક્તાનંદ કહે મહા સુખ આવીયું, એને વારણે રે જાઉં વારંવાર.. અધર્મ

સૂર્યનારાયણનો ઉદય થાય ત્યારે આપોઆપ અંધારું નાશ પામે છે. આખા જગતમાં પ્રકાશ ફેલાઈ જાય છે. તેમ જેના જીવનમાં હરિ ધ્યાન અને હરિ સ્મરણ હોય તેના હૃદયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાઈ જાય છે. આપણે આપણી આંખથી જોઈ શકીએ છીએ. પણ અંધારું હોય તો આંખ હોવા છતાં કાંઈ દેખાય નહિ. પ્રકાશ હોય તોજ દેખાય. તેમ આંખ તો છે પણ ભગવાનને જોવા માટે દષ્ટિ જોઈએને ! અત્યારે આપણે બધું જોઈ શકીએ છીએ. બધું દેખીએ છીએ. પણ એનો કોઈ મતલબ નથી.

સાચી હકીકતમાં આપણે દેખતા ક્યારે થયું? જ્યારે મોહ માયાનાં અંધારાં દૂર થશે ત્યારે સાચી હકીકતમાં દેખતા કહેવાઈશું.

મનરૂપી દર્પણ ઉપર ધૂળ હોય, તો આપણે બરાબર મોહું જોઈ ન શકીએ. ધૂળ સાફ થાય તો ચહેરો બરાબર દેખાય કે હું કોણ છું? ક્યાંથી આવ્યો છું? મારો માલિક કોણ છે? હું શું કરું છું? અંતે મારે ક્યાં જવાનું છે મારા આત્માનો સગો કોણ છે.?

આવો પ્રકાશ તો થાય જો માયાની ધૂળ ધોવાઈ જાય. જેમ જેમ હરિની નજીક આપણે થતા જશું તેમ તેમ અજ્ઞાનનું અંધારું દૂર થતું જશે. અને જીવન

પ્રકાશિત થશે.

ભગવાનનાં શ્રી અંગમાંથી પ્રકાશ નીકળે છે. પણ એના હસ્તાક્ષરમાંથી પણ પ્રકાશ નીકળે. ભગવાન નીલકંઠ વર્ણીએ ભુજમાં રામાનંદસ્વામી ઉપર કાગળ લખ્યો, મયારામ ભટ્ટે તે પત્ર રામાનંદસ્વામીને આપ્યો.

**સ્વામિએ પત્ર લીધા બે હાથ, તરત ઉખેડ્યો છે બે સાથ;
નીકળ્યો તેજનો તે અંબાર, નેત્રો અંજાઈ ગયાં તે વાર.**

તેજ નીકળવાથી સ્વામીની આંખમાં પાણી આવી ગયું. સુંદરજી સુથાર વિગેરે ભક્તોએ પૂછ્યું : “ગુરૂ મહારાજ ! તમારી આંખ્યુમાં આંસુ કેમ ? ” ત્યાં તો કરોડો સૂર્યના જેવો પ્રકાશ પથરાઈ ગયો.

**કોટિ કોટિ રવિનો ઉજાસ, પત્રમાંથી થયો છે પ્રકાશ.
એવું દેખી સહુ હરિજન, પામ્યા આશ્ચર્ય નિર્મળ મન.**

જેના પત્રમાં આવો પ્રકાશ એ પોતે કેવા હશે ? બધા વિચારમાં પડી ગયા. જગદ્ગુરુ રામાનંદસ્વામીએ કહ્યું “હે ભક્તજનો ! જેને આપણે રાત દિવસ યાદ કરીએ છીએ. પૂજા કરીએ છીએ. તે સ્વયં પુરુષોત્તમ નારાયણ આવી ગયા છે.”

ભગવાન સ્વામિનારાયણ ફરતા ફરતા કાળાતળાવ પધાર્યા, હરભમ ભગતને કહ્યું :-

**“કાંટા વાગ્યા છે મુજને પાય, તમે કાઢો કરો એ ઉપાય;
તેની થાય છે પીડા અપાર, માટે સેવા બતાવી છે સાર.**

કાંટા પગમાં ખૂંચે છે તે કાઢી દો તો સારું, હરભમ ભગતે પ્રભુનો ચરણ ગોઠણ પર લીધો. પોતાના ભીના ખેસથી ચરણ સાફ કર્યા, ને નિરખી નિરખીને કાંટા જુએ છે. અઢાર કાંટા કાઢ્યા. ત્યાં પ્રકાશ છવાઈ ગયો.

**એ જ ચરણમાંથી નિરધાર, પ્રકાશ પ્રગટ્યો છે તે વાર;
અધો ઉદર્વ પ્રમાણે રહિત, જાણે અક્ષરધામ સહિત.**

છેક અક્ષરધામ સુધી પ્રકાશના પુંજ છવાઈ ગયાં. તેમાં સોનાના સિંહાસનમાં બિરાજેલા ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં તેજોમય સ્વરૂપે દર્શન થયાં. અનંત મુક્તો પ્રભુની આગળ હાથ જોડોને ઊભા છે. એવા દિવ્ય અક્ષરધામનાં દર્શન થયાં, હરભમ સુથાર સ્થિર થઈ ગયા.

ભગવાન કહે છે :- “ભગત ! આ શું કરો છો ? કાંટા કાઢોને ?”

“મહારાજ ! કાંટા કેમ કાઢું ? પ્રકાશમાં અનેક રચના દેખાય છે. કાંટાને નિમિત્ત બનાવી મને અક્ષરધામનાં દર્શન કરાવ્યાં.”

પ્રભુ પ્રકાશના દાતા છે. સૂર્યનારાયણ આખા બ્રહ્માંડને પ્રકાશિત કરે છે. તે પ્રકાશ પુરુષોત્તમ નારાયણનો જ છે. આપણે ભગવાન પાસે દીવો કરીએ છીએ, ભગવાનને દીવાની કોઈ જરૂર નથી. ભગવાન પ્રકાશના પણ પ્રકાશરૂપ છે.

આપણે દીવો ભગવાન આગળ એટલે કરીએ છીએ કે, આપણામાં રહેલું અજ્ઞાનરૂપી અંધારું દૂર થાય, ને આત્મજ્ઞાનનો પ્રકાશ પ્રગટે. અજ્ઞાનરૂપી અંધારામાં અટવાતા જીવને પ્રભુએ પ્રકાશ આપીને પાપથી અટકાવ્યો અને જીવનમાં પ્રકાશ લાવ્યા છે. એવા પ્રકાશરૂપ શ્રીજીમહારાજને વંદન કરી શતાનંદસ્વામી ૫૮માં મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૫૮) ૐ શ્રી નિર્દભાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે “ પ્રભુ ! તમે દંભ રહિત છો, નિર્દભ છો. દંભીના દંભને ઉઘાડા કરો છો.”

દંભ એટલે શું ? બોલવાનું બીજું ને કરવાનું બીજું એને દંભ કહેવાય.

નીલકંઠવર્ણી ફરતા ફરતા એક વનમાં આવ્યા. ત્યાંનો રાજા બહુ દયાળુ તેથી જેટલા યાત્રાળુઓ આવે તેને મનગમતાં ભોજન આપે. યાત્રાળુને જે કોઈ જમાડે છે તેને યાત્રાનું ફળ મળે. આવી ભાવનાથી રાજાએ યાત્રાળુ માટે એક ધર્મશાળા બનાવેલી, ને તેમાં ભોજનમાં દૂધપાકને માલપુઆ જમાડે અને વૈરાગી બાવાઓને દૂધપાક માલપુઆ બહુ વહાલું ભોજન કહેવાય. રાજાનો હુકમ હતો, જેટલા વૈરાગી આવે તેને બધાને માલપુઆ ને દૂધપાક જમાડવા.

તેમાં એક દંભી બાવો હતો. તેણે કહ્યું :- ભલે અન્નદાતા અમે બધાને દૂધપાક ને માલપુઆ જમાડશું. આવું ઉત્તમ ભોજન કોઈને જમવા દે નહિ પણ કોરો લોટ દઈને યાત્રાળુને કાઢી મૂકે. ને પોતે યાત્રાળુના ભાગનું અનાજ પચાવી જાય. પાછા દંભી કેવા ! રાજા પૂછે તો એમ કહે કે, છૂટે હાથે ભરપેટ દૂધપાક જમાડીએ છીએ. આવો દંભી. ભગવાન તો બધું જાણે.

ફરતા ફરતા આ દંભને ઉઘાડો કરવા પહોંચી આવ્યા. સદાવ્રત માગ્યું તો

આ દંભીએ કોરો લોટ દીધો. ભગવાનને થયું કેવો કપટીને દંભી છે, કહેવાનું બીજું ને કરવાનું બીજું. ભગવાને કહ્યું :- “કોરા લોટને અમે શું કરીએ ? તૈયાર ભોજન હોય તો ઘો ?” તૈયાર નહિ હે, ચલે જાવ.”

ભગવાને કહ્યું :- “ તો એમ કરો, તમે જમશો ત્યારે તમારી સાથે અમે જમશું. આમ કહીને એક બાજુ બેસી ગયા.”

બરોબર બપોરનું ટાણું થયું ને બાવા મંડ્યા જમવા. ભગવાન ભૂખ્યા બેઠા છે. છતાંય બોલાવ્યા નહિ. શાંતિથી બેઠા છે. બાવાએ જાણે ભોજન માટેજ ભેખ લીધો હોયને શું ! પંકિત થઈ, દૂધપાક, માલપુઆ અને મજાનું શાક પીરસાયું બધા જમે છે પણ યાત્રાળુને જમાડતા નથી. ભગવાને શું કર્યું બબર છે ? જ્યાં બાવા જમવા મંડ્યા ત્યાં દૂધપાકમાં ચોખાને બદલે ઈયળ દેખાય છે. માલપુઆમાં લોહી દેખાય છે. બધા નવાઈ પામી ગયા. આ શું હશે ? ધમકાવા મંડ્યા રસોયાને ! તમે અકકલ વગરના છો. ચોખા બરાબર સાફ નથી કરતા, બાવા મંડ્યા જેમ તેમ રસોયા બ્રાહ્મણને ગાળો દેવા, મારવા ઉઠ્યા.

રસોયા બ્રાહ્મણોએ કહ્યું : “ તમે બધા પેટભરા છો ! રાજાએ સદાવ્રત તીર્થવાસીઓ માટે બાંધ્યું છે. પણ તમે યાત્રાળુને જમાડતા નથી અને તમારું જ પેટ ભરો છો અને યાત્રાળુને કોરો લોટ દઈ રવાના કરો છો. પંકિત ભેદનું આ પાપ છે. બિચારા બાલા યોગીને જમવા નથી દેતા, ને અપમાન કરીને રવાના કર્યા છે. તેનું આ પરિણામ છે. અને અમને ધમકાવો છો ? દંભી આ તમારા દંભનું ફળ છે.

જો સરખી રીતે જમવાની ઈચ્છા હોય તો જાઓ પેલા બાલાયોગીની માફી માગો. દંભી બાવા આવ્યા પ્રભુ પાસે. ત્યાં પ્રભુએ રામચંદ્રજી રૂપે દર્શન દીધાં. બાવાઓ બે હાથ જોડી કહે છે :-

**હે બાલા બ્રહ્મચારી યોગીન્દ્ર, તમે છો પોતે રામચંદ્ર;
ઘણા દિવસથી મહારાજ, કરીએ છીએ આવા કુડાં કાજ.
ત્યાગી થઈને કર્યો છે અન્યાય, આવા દંભ કર્યા છે સદાય.
હવે નહિ કરીએ કોઈ દિન, ક્ષમા કરો કૃપાનિધાન.**

બાવા કહે છે : પ્રભુ અમને માફ કરો. હવેથી આવો દંભ નહિ કરીએ. તમો પ્રેમથી જમો, બહુ આગ્રહ કરીને પ્રભુને જમાડ્યા. પ્રભુએ બે દિવસ ત્યાં રોકાઈને ખૂબ ઉપદેશ દીધો. ત્યાગી થઈને પાપ કરે તો બેવડું પાપ લાગે છે. યાત્રાળુના ભાગનું

ખાશો તો દારીદ્ર્યપણું આવશે. માટે આવો દંભ મૂકી દો ! બધા વૈરાગી સમજી ગયા કે સાચી વાત છે. પ્રભુ સ્વામિનારાયણ નિર્દંભી છે. દંભીના દંભને દૂર કરાવે છે.

શ્રીજીમહારાજ એક વખત ધોલેરા જાય છે. સાથે સંતો ને પાર્ષદો છે. તે બધા આગળ નીકળી ગયા. રસ્તામાં એક તપસ્વી આંખ બંધ કરી, પલાંઠી વાળી ને બેઠો છે. બધા કહે :- “આ મૌન વ્રતવાળા યોગી છે. પૈસાને અડતા નથી કાંઈ જમતા નથી. કેવળ વાયુ ભક્ષણ કરે છે.”

સુરાખાયરને થયું આ કેવા તપસ્વી છે તે જોઈએ ! ખીસ્સામાંથી રૂપિયો કાઢ્યો ને બોલ્યા, “આ તપસ્વી કેવા મજાના બેઠા છે. મને ભેટ દેવી છે. પણ કેમ દેવી એ કોઈને જોતો નથી. આંખો ખોલતા નથી. બાજુમાં રાખું તો કોઈક ઉપાડી જાય, કપડાં કોઈ પહેર્યાં નથી. જો કપડું હોય તો તેના છેડે બાંધી દઉં.” તપસ્વીને થયું, ભેટ હાથમાંથી જશે. તેથી મોઢું ખોલ્યું, સુરાખાયરે ધૂળની ચપટી ભરીને મોઢામાં નાખી દીધી. ને બાવો જાગ્યો, મગજ છટક્યો. છે કોણ ? એને જીવતો ન મૂકું, મંડ્યો ગાળો દેવા ને જેમ તેમ બોલવા.

સુરાખાયરે તો ઘોડી ઉપર બેસીને એવી ઘોડી દોડાવી, પ્રભુને આંખી ગયા. પ્રભુએ કહ્યું, “સુરાખાયર ! વાંસે કેમ રહી ગયા ? મહારાજ, તપસ્વીની પરીક્ષા કરતો હતો. એ સાચો કે ખોટો, પણ બાવો તો સાવ દંભી નીકળ્યો. તેથી ધૂળની ચપટી મોઢામાં નાખીને હું આવતો રહ્યો.” આવી રીતે જેને યાવવાનું બીજું ને ખાવાનું બીજું હોય એને દંભી કહેવાય.

-: લસ લસતો શીરો બનાવ્યો :-

પ્રભુ નીલકંઠવર્ણી ફરતા ફરતા એક ગામમાં આવ્યા. ગામના માણસોના ટોળે ટોળાની અવર જવર ચાલુ છે. તે જોઈને પ્રભુએ પૂછ્યું, “આ બધા માણસો કઈ બાજુ જાય છે ?” ત્યારે કોઈકે કહ્યું, “બાલાયોગી, તમને ખબર નથી ? આંહી બાજુમાં એક સિધ્ધ મહાત્મા રહે છે. બહુ તપસ્વી છે !” પ્રભુએ કહ્યું, કેવું તપ કરે છે ? “અરે એતો બહુ કઠીન તપ કરે છે. એના જેવું તપ કોઈથી ન થાય. તેવા તપસ્વી છે.”

એ સિધ્ધ કાંઈ ખાતા નથી. ને ઝૂંપડીમાં કાંઈ ખાવાની વસ્તુ રાખતા નથી. કોઈ ભક્ત કાંઈ જમવાનું લાવે, આગ્રહ કરે તો ના પાડી દે છે. ખાધા પીધા વિના જીવે છે. ભગવાને કહ્યું, “તો તો સાવ સુકાઈ ગયા હશે.... ના..ના.. બાવાજી તમે

આ વાતથી અજાણ લાગો છો. ખાતા પીતા નથી છતાં તાજા માજા ફરે છે. અમે તો બધી ખાત્રી કરી છે. હવે તમે જાવ અને તપસ્વી સિધ્ધનાં દર્શન કરો, દર્શન કરવા જેવા છે.”

ભગવાન નીલકંઠવર્ણી માણસોના ટોળાં ભેગા ચાલતા તે સિધ્ધ પાસે આવ્યા. લોકો લળી લળીને પાયે લાગે છે, કોઈ ચરણનો સ્પર્શ કરે. ભગવાન આવું બધું જોઈને એક બાજુ બેસી ગયા. બધું શાંતિથી જોયા કરે છે. એમ કરતાં સાંજ પડી. બનાવટી સિધ્ધે બધા દર્શનાર્થીઓને પાછા મોકલી દીધા. કોઈને આશ્રમમાં રહેવા દીધા નહિ. એકલા ભગવાન બેઠા છે ત્યારે સિધ્ધે કહ્યું, “બાલાયોગી તમે આંહીથી જતા રહો.”

પ્રભુએ કહ્યું :- “અમે આજની રાત આંહી રોકાશું, કાલે ચાલ્યા જઈશું.” પ્રભુને જોવું છે, કે આ ખાધા પીધા વિના કઈ રીતે જીવે છે. ઉઘવાને બાને ત્યાં સૂઈ ગયા. સિધ્ધને થયું આ નાના બાલાયોગીને શું ખબર પડશે. એ તો સૂઈ જાશે. બરાબર અંધારી રાતના આ બનાવટી બાવો લાકડાનું ઊંબાડીયું લઈને થયો (વનમાં ચાલતો, વનમાં દીવાબતી ક્યાંથી કાઢે. લાકડાંને સળગાવી ને પકડીને થયો ચાલતો) આગળ એક બાવળના ઝાડ ઉપરથી સીધું ઉતાર્યું લોટ, ઘી સાકર વગેરે લઈને પોતાની ઝૂંપડીએ આવીને મજાનો લસલસતો શીરો બનાવ્યો જ્યાં જમવાની તૈયારી કરે ત્યાં પ્રભુ થયા બેઠા. હવે શું કરવું, પોલ પાધરી થઈ.

સિધ્ધ ભોંઠો પડી ગયો, પણ જાય ક્યાં. ભગવાન નજરો નજર આ બધું જોઈ ગયા છે. બધાંને કહી દેશે તો ! મારું ખરાબ લાગશે. પોતાનો બચાવ કરવા પ્રભુની માફી માગી કે, બાલાયોગી ! એક વિનંતી કરું તમે મહેરબાની કરીને આ વાત કોઈને કહેશો નહિ, નહિતર મારી આબરૂ જશે. દંભ છતો થશે, મને માફ કરો.

ત્યારે ભગવાને કહ્યું, “આ બધું સીધું કોણ મૂકી જાય છે ?” બનાવટી સિધ્ધે કહ્યું, “એક નગર શેઠને ત્યાં બાળક નહોતો, તેથી તે મારી પાસે આવ્યો. મેં આશીર્વાદ દીધા તેથી તેને ત્યાં દીકરો આવ્યો. દીકરો કોઈ આપી શકે નહિ ભગવાન જ આપી શકે પણ શેઠને મારામાં વિશ્વાસ બેસી ગયો. આ સિધ્ધના આશીર્વાદથી તેને ત્યાં દીકરો આવ્યો છે. તેથી તે રાજી થઈને આ વૃક્ષ ઉપર સિધ્ધું લઈને મૂકી જાય છે.

ને હું કોઈ ન જાણે કોઈ ન દેખે તેમ તે સીધું લાવીને રાત્રે જ રાંધીને જમી લઉં છું. ત્યારે ભગવાને કહ્યું, “દંભ કરીને ખાવું એ તો મહાપાપ છે. તમે ભેખ લઈને ઘર

છોડ્યું, સંસાર છોડ્યો. આ જગતની ઝંઝટ છોડી, કુટુંબ પરિવાર છોડ્યો ને દંભ ન છોડ્યો તો કામનું શું ! તમારો કઈ રીતે ઉધાર થશે ? આ તો કપટ કહેવાય, બધા તરે પણ કપટી ન તરે. લાકડું તરે પણ લોહું ન તરે.

પ્રભુએ કહ્યું, “તમે ત્યાગી છો, ત્યાગવૃત્તિ એ દેખાડવાનો વિષય નથી. એતો અંતરની પવિત્ર બાબત છે. કેવળ પોતાનું જ પેટ ભરવું તે આસક્તિ કહેવાય, બીજાનું કામ કરવું, પરોપકાર કરવો તથા સંસ્કૃતિ, ભગવાનનું કામ કરવું તે ભક્તિ કહેવાય અને કર્મો કરીને અલિપ્ત રહેવું તે વિરક્તિ કહેવાય. સ્વામિનારાયણ ભગવાન કહે છે, દંભ રહિત વર્તવું એજ આપણી સંસ્કૃતિ છે.

મંત્ર (૫૯) ૐ શ્રી સર્વજીવહિતાવહાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “પ્રભુ ! તમો સર્વજીવ પ્રાણી માત્રના હિતકારી છો. પ્રભુનું પ્રાગટ્ય જ સર્વના હિત માટે જ છે. દયાનંદજી ગાય છે.

હિતકારી હરિ રે સખી હિતકારી હરિ,

છપૈયામાં પ્રીતે પ્રગટ્યા રહતકારી. હરિ..

અક્ષરવાસી અલબેલાજી કરુણા કરી,

ધર્મ ને ભક્તિ થકી, દુર્લભ દેહ ધરી. હિતકારી...

પ્રભુ વનમાં શા માટે ગયા ? અનેક ઋષિ, મુનિઓ, નદી, પર્વતો અને ઝાડવા વાટ જોતાં હતાં, તેમના ઉધ્ધાર માટે પ્રભુ વનમાં ગયા છે. પ્રભુ નદીઓમાં સ્નાન શા માટે કરે છે ? મગર, માછલાં, જીવ-જંતુ આદિકનું હિત થાય. કલ્યાણ થાય તે માટે જળાશયોમાં સ્નાન કરે, પશુ-પક્ષી પ્રાણી માત્ર જે કોઈ હરિના યોગમાં આવ્યા તેનું પ્રભુએ હિત કર્યું છે, શું હિત કર્યું ?

વિના તપે, વિના જપે એને પોતાના ધામનું સુખ આપ્યું છે, જેતલપુરની વેશ્યાએ કોઈ તપ કે જપ નહોતાં કર્યાં, કેવળ પાપ કરનારી, તેનું પણ પ્રભુએ હિત કર્યું.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ ફરતા ફરતા મેઉ પધાર્યા. ત્યાં ભુખણ ભાવસાર બહુ ધર્મિષ્ઠ, તેને ત્યાં ઉતારો કર્યો. ત્યાં કોઈકનો રડવાનો અવાજ આવ્યો. પ્રભુએ પૂછ્યું, “ભુખણભાઈ ! આવું હેયાફાટ રૂદન કોણ કરે છે ?” મહારાજ એક બાઈ રડે છે ! “શા માટે રડે છે ?” પ્રભુ ! તે બાઈનું બાળક હાથ પગ આદિ કોઈ આકાર

વિનાનું છે. કેવળ ધડ ને માથું છે. આવું વિચિત્ર અપંગ બાળક દેખીને તેની માતા રડે છે. શ્રીજીમહારાજ સર્વજીવહિતાવહ છે તરત કહ્યું કે, “તે બાળકને મારી પાસે લઈ આવો.” ભગવાને તે બાળકના શરીર ઉપર હાથ ફેરવ્યો, ત્યાંતો સુંદર મજાના હાથ પગ થઈ ગયા. બાળક મરક મરક હસવા લાગ્યું, એની માને આપ્યું તેથી આનંદથી ધાવવા લાગી ગયું.

જનેતા માવડી અકારણ પોતાના બાળક ઉપર હિત કરે છે, ગુરુ શિષ્યનું હિત કરે છે. અનંત કોટિ બ્રહ્માંડનો નાયક પરમાત્મા સર્વજીવનું હિત થાય તેમ સદૈવ પ્રયત્નશીલ રહે છે.

ભગવાન સર્વજીવહિતાવહાય છે અને સંતો છે તે પણ સર્વનું હિત કરનારા છે સંતો ધર્મના પ્રચાર માટે દેશો દેશ ફરવા ગયા. ત્યાં રૂઢીચુસ્તોએ ખૂબ જુલમ કર્યો. તે ત્રાસ સહન ન થતાં કેટલાક નાના સંતોએ પોતાના ગુરુજી પાસે કહ્યું, “ગુરુજી હવે હદ થાય છે. ત્રાસનો કોઈ પાર નથી.”

ત્યારે મુક્તાનંદજીએ કરુણામય આંખે તેમની સામે જોયું ત્યારે શિષ્યોએ કહ્યું, “ગુરુજી આ જુલમથી અમે ત્રાસી ગયા છીએ. એ લોકો અમને મારવા દોડે છે, ક્યારેક પથ્થરા ફેંકે છે, ક્યારેક સળગતાં લાકડાં પણ નાખે છે. ગુરુજી ચાલોને આપણે દૂર જંગલમાં જતા રહીએ. ત્યાં જઈને સુખેથી ભજન કરીશું.” ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું, “જંગલમાં ન જવાય પણ જગત વચ્ચે રહેવાય. પ્રભુ !”

-: બેટા, બધા લોકો સરખા ન હોય. :-

“ભગવાનની કૃપાથી આપણને પ્રકાશ મળ્યો છે. તે આપણે બીજાને આપવાનો છે. બીજાના અંધારાને દૂર કરવાના છે. લોકોથી દૂર કેમ જવાય ?”

શિષ્યોએ કહ્યું, “સ્વામી ! અત્યાર સુધી આપણે ખૂબ ખૂબ હસન કર્યું છે, હવે થોડો વખત જંગલમાં જઈને આરામ કરીએ, ને નિરાંતે હરિભજન કરીએ, જંગલમાં આપણને કોઈ હેરાન નહિ કરે, પરેશાન નહિ કરે.”

“મુક્તાનંદસ્વામી એ કહ્યું, “બેટા, બધા લોકો સરખા ન હોય.”

શિષ્યોએ કહ્યું, “તો શું જુલમ સહન કરતા જ રહેવું ? એને ધર્મ માર્ગમાં લેવા કઠીન છે.”

“બેટા, બધા લોકો જુલમી નથી. અને જે જુલમ કરે છે તે બધા પાપી નથી, પણ અજ્ઞાની છે પોતે કેવું ઘોર કર્મ કરી રહ્યા છે, એનો એને ખ્યાલ નથી, આવા લોકો

તો દયાને પાત્ર છે.”

શિષ્યોએ કહ્યું, “એવા અજ્ઞાનીને દયા પાત્ર કેમ કહેવાય ?”

સ્વામીએ કહ્યું, “બેટા, એ જોવાનું કામ આપણું નથી, પણ ભગવાનનું છે. આપણે જેને કઠિન કામ સમજીએ છીએ તે કામ પ્રભુ માટે આસાન છે. આપણે જ્યારે મૂંઝાઈ જઈએ છીએ. કોઈ રસ્તો દેખાતો નથી. ત્યારે પ્રભુને જ શરણે જઈએ છીએ અને પ્રાર્થના કરીએ છીએ ત્યારે ઈશ્વર મદદ કરવા દોડી આવે છે.”

“આપણે નમ્રાતા રાખીશું, સરળ બનીશું તો પ્રભુ બધું સારું કરશે.” મંદ મંદ હસ્તા સ્વામીએ કહ્યું, “બત્રીસ દાંત વચ્ચે જીભ રહે છે એવી રીતે જે જે દેશમાં જાઓ ત્યારે વર્તજો, આપણે સંત છીએ. સંતનો દેશ કોઈ પોતાનો નથી અને કોઈ પ્રદેશ પારકો નથી. આપણે મન તો સબ ભૂમિ ગોપાલ કી હૈ, જ્યાં જાઓ ત્યાં ધીરજ રાખજો. તમે જ્યાં જશો ત્યાં ભિન્ન ભિન્ન લોકો મળશે. સૌના સ્વભાવ સરખા ન હોય. એટલે કઠોર સમાજ વચ્ચે બત્રીસ દાંત વચ્ચે જીભ રહે છે તેમ રહેશો તો તમારા હૃદયમાં સદાય શાંતિ રહેશે.” પ્રભુ સ્વામિનારાયણ જીવપ્રાણી માત્રના સર્વજીવહિતકારી છે.

મંત્ર (૬૦) ૐ શ્રી ભક્તિસંપોષકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે નવધા ભક્તિનું પોષણ કરનારા છો. ભગવાનને પામવાના બે માર્ગ છે. જ્ઞાનમાર્ગ અને ભક્તિ માર્ગ બે માર્ગને સમજવા જોઈએ. ભગવાન પોતે ભક્તિ કરીને ભક્તિ કરવાનો ઉપદેશ આપે છે. ભગવાન પોતે માળા ફેરવે, ધ્યાન કરે, કથા સાંભળે, કીર્તન ગાય, પોતે ભક્તિ કરે છે. શિક્ષાપત્રીમાં સૂત્રરૂપે સ્પષ્ટતાથી ભક્તિનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે.

મહાત્મ્યજ્ઞાનયુગ ભુરિ સ્નેહો ભક્તિશ્ચ માધવે

મહિમા અને જ્ઞાન સહિત ભગવાનને વિશે જે અતિશે સ્નેહ તેને ભક્તિ જાણવી. ભક્તિ કરવાની એટલે શું ? ભગવાનના સ્વરૂપમાં પ્રેમ આસક્તિ તેને કહેવાય ભક્તિ. સંસારમાં આસક્તિ તેને કહેવાય માયા. ભગવાનમાં આસક્તિ તેને કહેવાય ભક્તિ.

ભક્તિરૂપી છોડને બહુ સાચવવો જોઈએ. નાનો છોડ વાવે રસ્તામાં તો ચારે બાજુ વાડ કરે તો છોડને કોઈ ખાઈ જાય નહિ અને જો વાડ ન કરે તો જનાવર

ખાઈ જાય. પછી જ્યારે છોડ મોટું ઘેઘૂર વૃક્ષ બની જાય એની પાડ જમીનમાં ઉતરી જાય પછી એને બકરાંઓ હેરાન કરતા નથી. એમ પ્રારંભકાળની ભક્તિ, સાધનદશામાં રહેલો સાધક તેને ધર્મનું અવશ્ય પાલન કરવું જોઈએ. તોજ ભક્તિ લાંબી ટકે, જો ભક્તિ માહત્મ્ય સહિત હોય એવી અચળ ભક્તિમાં કોઈ વિઘ્ન આવતું નથી. મહાત્મ્ય વિનાની ભક્તિ વીજળીના જેવી કહેવાય. વીજળી થાય ત્યારે પ્રકાશ જલદીથી થાય અને પાછું અંધારું પણ તરત થઈ જાય. તેમ માહાત્મ્ય વગરની ભક્તિમાં અંધારું તરત થઈ જાય. માહત્મ્ય સહિત ભક્તિ પ્રવર્તપ્રાય લાંબા સુધી ટકે છે. શ્રીજી મહારાજ આવા ભક્તિના પોષક છે.

-: જ્યાં ભક્તિ છે ત્યાં ભગવાન છે. :-

પ્રભુના એક એક અંગમાં આંખ અને મનને સ્થિર કરી પ્રભુના શ્રી અંગને સારી પેઠે નિરખવાં, તોજ ભક્તિમાં આનંદ આવશે. લોકો ભક્તિ કરે છે પણ આનંદ આવતો નથી એનું કારણ છે. ભક્તિ કરે છે પણ પાપ છોડતા નથી. ભક્તિ કરે છે પણ એક બીજાની નિંદા કરે છે. સંતની નિંદા કરે છે. તેથી આનંદ આવતો નથી ખોટું બોલે છે અને ન ખાવાનું ખાય છે તેથી ભક્તિમાં આનંદ આવતો નથી. મન સુધરશે તો જ ભક્તિમાં આનંદ આવશે. ભક્તિ ભગવાન માટે કરો, ભક્તિનું ફળ ભોગ નથી. ભક્તિનું ફળ ભગવાન છે. સંસારનું સુખ નથી, સંપત્તિ નથી ભક્તિનું ફળ ભગવાન છે. જ્યાં ભક્તિ છે ત્યાંજ ભગવાન છે.

ભક્ત ભગવાન વિના રહી શકતા નથી. તેમ ભગવાન પણ ભક્ત વિના રહી શકતા નથી. જેને સંસારનું સુખ મીઠું લાગે. તેની પાસે ભગવાન રહેતા નથી. ભક્તિ જેવો આનંદ મુક્તિમાં નથી. મુક્તિ તો ભક્તિની દાસી છે. ભક્તિ છે તે મનને ભગવાનમાં તરબોળ રાખે છે.

સંસારની વાતો સાંભળવાની જેને મજા આવે. તો સમજવું કે તેની ભક્તિનો રંગ કાચો છે જેને હૃદયની અંદરથી ભક્તિનો રંગ લાગે તેને લૌકિક વાતો સાંભળવાની ઈચ્છા થતી જ નથી. પ્રભુમાં જેને અતિશય પ્રેમ છે તેજ સાચું ધન છે.

આ લોકનું ધન હોય બંગલા ને ગાડી હોય, નોકર ચાકર હોય, બધુંજ હોય પણ જો એના જીવનમાં ધર્મ અને ભક્તિ નથી તો એ દરિદ્ર છે. સંત-બ્રાહ્મણ પ્રત્યે આદર નથી, માતા-પિતાની સેવા નથી, પૂજા પાઠ નથી, વડીલો પ્રત્યે આદર કે પૂજનીય ભાવ નથી, તો તે દરિદ્ર છે. અને રાંક છે. સાચો ધનવાન તો તે છે, જેની પાસે

બ્રહ્મજ્ઞાન છે નિષ્કામ ભક્તિ છે.

પર્વતપ્રાય ભક્તિ કરવી. વરસાદ વરસે ત્યારે ઢેફાં હોય તે પલડીને પાણી ભેળાં પાણી થઈ જાય. નાના નાના પથ્થરના ટુકડા ખેંચાઈ જાય, પણ પર્વતને કાંઈ ન થાય. એ ખેંચાય નહિ. તેમ જેની પર્વતપ્રાય ભક્તિ થઈ જાય તેને કામ, ક્રોધ અને માયા ખેંચી શકે નહિ, કોઈ ગાળો દે તો મૂંઝાઈ જાય નહિ, હાર પહેરાવે તો ફૂલાઈ જાય નહિ.

વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, મીણનો દોરો ઊનાળામાં ઢીલો ઢસ થઈ જાય, શિયાળો આવે ત્યારે અક્કડ થઈ જાય, પણ સોનાનો દોરો જેવો હોય તેવો ને તેવો જ રહે, ઢીલો ન થાય ને કડક પણ ન થાય. તેમ ભક્તને સોનાના દોરા જેવું થવું, માન, અપમાન, સુખ, દુઃખ, હાનિ-લાભમાં જીવનને પરિવર્તન કરવું નહિ. ખોટી ચિંતા કરવી નહિ પણ તલ્લીન થઈને ખૂમારી પૂર્વક ભક્તિ કરવી. ભક્તિ કરવાથી જ ભવસાગર તરી શકાય છે, કવિ ગાય છે.

ભવસાગરમાં ભક્તિ હરિની ઉતરવાનો આરોજી;

એ વિના ઉપાધિ બીજી વેઠ તરીકે ધારોજી . ભવસાગર..

માયાનો પ્રપંચ રચ્યો છે, ખેલ ખલકનો ખોટોજી;

દાસ નારાયણ હરિ ભજીને, લાભ કરી લ્યો મોટોજી . ભવસાગર .

જેમ શરીર માટે દરરોજ ભોજન અનિવાર્ય છે, એમ આત્મા માટે ભજન અનિવાર્ય છે. શ્રાવણ મહિનો આવે એટલે વિશેષ ભક્તિ થાય એ બરાબર પણ એટલેથી અટકી જવું નહિ, ભક્તિ તે તો નિત્યની સાધના અને આરાધના છે. જીવનના છેલ્લા શ્વાસ સુધી ભક્તિ ચાલુ રાખો. નિરાશ ન થાઓ ભક્તિ શિર સાટે કરો, ને બીજાને કરાવો. અંતરશત્રુ થકી લડી શકે તે ભક્તિના માર્ગે ચડી શકે.

-: તમે અમારા હૃદયમાં નિવાસ કરો :-

સત્સંગિજીવનમાં કથા છે. લાડુબા, જીવુબા વગેરે સ્ત્રીભક્તજનોએ ભગવાન સ્વામિનારાયણને પૂછ્યું “પ્રભુ! તમને રાજી કરવા માટે શાસ્ત્રમાં દાન, યજ્ઞ, તપ, યોગ, વેદાભ્યાસ, વ્રત આદિ બહુ બહુ ઉપાય બતાવ્યા છે, એ બધા ઉપાયોમાં એવો મુખ્ય ઉપાય કયો છે જે સર્વગુણો એકમાં સમાઈ જાય?”

ભગવાને સરસ જવાબ આપ્યો; “સારી રીતે કરેલાં દાન, પુણ્ય, યજ્ઞ, યોગ, વ્રત, જપ વગેરેથી હું પ્રસન્ન થાઉં છું, પરંતુ જેવો ભક્તિ વડે પ્રસન્ન થાઉં છું એવો

બીજાથી નહિ. મને પ્રસન્ન કરવાનું સર્વોત્તમ શ્રેષ્ઠ સાધન મહિમા સહિત ભક્તિ છે.” લાડુબા જીવુબાની એટલી ભક્તિ વધી કે સ્વયં મૂર્તિમાન ભક્તિ સ્ત્રીના રૂપમાં દર્શન દીધાં, તેજના પુંજ છવાઈ ગયા, લાડુબા અને જીવુબા વગેરે બાઈઓએ બે હાથ જોડી પ્રણામ કર્યાં, બોલ્યાં છે; “આપ આવાં તેજસ્વી સ્વરૂપે કોણ છો?” ત્યારે સ્ત્રીએ કહ્યું, હું ભક્તિ છું, આપની ભક્તિથી હું ખૂબ પ્રસન્ન થઈ છું, માંગો આપને શું જોઈએ? સ્ત્રી ભક્તજનો બોલ્યાં, “હે ભક્તિદેવી! તમે અમારાં હૃદયમાં નિવાસ કરો,” ત્યારે તથાસ્તુ કહ્યું, સદાય નિવાસ કરીને રહીશ, પણ એક શરત! શું? “મારા પતિ ધર્મ છે તેથી જ્યાં ધર્મ હોય ત્યાં જ હું રહું છું, જ્યાં ધર્મ નથી ત્યાં હું રહેતી નથી.”

ભગવાન સ્વામિનારાયણ ભક્તિના પોષક પણ છે અને ભક્તિના પુત્ર પણ છે.

મંત્ર (૬૧) ॐ વાગ્મિને નમઃ:

શતાનંદસ્વામી કહે છે; હે પ્રભુ! તમે મધુર ભાષી છો. વાગ્મિ એટલે વાણીના સ્વામી. પ્રભુ! તમે મધુર મીઠું અને બીજાનું હિત થાય, ભલું થાય તેવું બોલનારા છો, મનુષ્યની વાણી વૈખરી હોય, પુરુષોત્તમનારાયણની વાણી પરાવાણી છે, પ્રભુના મુખમાંથી જે વાણી નિકળે તે પૂર્ણ સત્યથી ઘૂંટાયેલી નીકળે, પૂર્ણતથ્યથી નીકળે. ભગવાન કેવા છે?

કેવળ કથાકાર નથી, કેવળ પ્રવક્તા નથી, કેવળ ઉપદેશક નથી, પણ વાગ્મિ છે. માનવ જે વાણી ઉચ્ચરે એમાં બીજાનું હિત થાય એવા અમુકજ શબ્દો હોય બાકી એની વાણી નિરર્થક હોય. પ્રભુની વાણી પૂર્ણ સત્યથી ભરેલી હોય, ભગવાન સાચી વાત સમજાવવામાં એવી વાણી બોલે કે વિદ્વાન પણ સમજી શકે, ને ભણેલ હોય કે અભણ હોય બધા સમજી શકે છે. સ્ત્રી હોય તો એ પણ સમજી શકે. જુઓ વચનામૃતમાં કેવી સરસ ભાષા છે, જ્ઞાન, વેદ, વેદાન્ત અને ઉપનિષદોથી વચનામૃત ભરપૂર છે, પણ એટલી સાદી ભાષામાં પ્રભુ બોલ્યા છે, કે ગામડાના અભણજનો પણ સમજી શકે.

પ્રભુની વાણી નિર્દોષ છે, પ્રભુ તમે વાગ્મિ છો, બ્રહ્મરસ વરસાવવા આવ્યા છો. પ્રભુ પ્રશ્ન પુછે તો વિદ્વાન વિચાર કરતો થઈ જાય. કોઈથી ઉત્તર ન થાય તો પોતે સરખી રીતે સમજાવે. ગીતાજી છે તે પણ પ્રભુની જ વાણી છે. એમાંથી પણ બ્રહ્મરસ ટપકે છે, ગીતાજી પણ અદ્ભુત ગ્રંથ છે, તમામ યોગીઓ, વિદ્વાનો અને સંતોએ

ગીતા જ્ઞાનની ખૂબ પ્રશંસા કરે છે. પ્રભુની મીઠી મધુરી વાણીનો એ અમૃતસાગર છે.

ભગવાન મીઠું અને મધુરું બોલનારા છે, આપણને મીઠું ને મધુર બોલવાનો ઉપદેશ આપે છે, આખા જીવનનો આધાર વાણી ઉપર છે. વાણી એવી બોલવી કે પોતે આનંદમાં રહે ને બીજાને આનંદમાં રાખી શકે.

એસી વાણી બોલીએ, મનકા આપા ખોય;

આવતકો શીતળ કરે, ઓરનકો સુખ હોયે.

જોઈતું બોલવું, વિચારીને બોલવું, પશુ, પક્ષી, પ્રાણીમાત્રને પ્રભુએ જીભ આપી છે. પણ જો જો વિચારજો એ કેટલું બોલી શકે છે! કૂતરાને પ્રભુએ જીભ આપી છે, પણ એ બે અક્ષર જ બોલી શકે છે...વ..ઉ . બકરાંની જીભ છે પણ ભગવાને કેટલી શક્તિ આપી, એકજ અક્ષર બોલવાની, શું બોલે? બેં બેં બેં બેં ગાય બળદની જીભ છે પણ કેટલું બોલે? — હાંભ — હાંભ — બેજ અક્ષર બાલી શકે, કબૂતર માત્ર એકજ અક્ષર બોલી શકે ધૂ ધૂ ધૂ જીભતો ભગવાને બધાને આપી છે, પણ શક્તિ એના પ્રમાણમાં આપી છે. બોલવાની શક્તિ વધઘટ આપી છે.

ઉંડાણમાંથી વિચાર કરજો! માનવ કેટલા શબ્દ બોલે છે, બાવન અક્ષરની બારાખડી છે ક ખ વગેરે . . . સાવ નાની જીભ છે. છતાં બાવન અક્ષર બોલી શકે છે. વળી A B C D ના ૨૬ અક્ષર બોલી શકે છે, દુનિયાના જેટલા શબ્દ છે. તે બધા શબ્દ જીભમાંથી નીકળે છે, આટલી શક્તિ ભગવાને માનવને આપી છે, એનો આપણને સદ્ ઉપયોગ કરવો જોઈએ. મધુર અને મીઠું બોલવું જોઈએ, ભજન કીર્તન ગાવાં જોઈએ.

-: વાણી ધીની જેમ વાપરો :-

વિચારીને બોલો, ધીને તમે શું ધૂળમાં રેડો છો? નથી રેડતા. તેમ વાણીને ધૂળમાં ન રેડો, ગંદી ગંદી ગાળો શું કામ બોલો છો? ઘણા માણસોની ટેવ હોય છે, વાતની વાતમાં ગાળ બોલે, વળી મનમાં એમ માને કે હું કેવો ડાહ્યો, હોશિયાર અને ભણેલો છું, ખોટી બડાઈ ન માર! તારા કરતાં જનાવર સારાં છે, ખરાબ ગાળો તો નથી બોલતાં . . . આપણાં મીરાંબાઈ ગાય છે.

બોલમાં બોલમાં બોલમાં રે, રાધાકૃષ્ણ વિના બીજું બોલમાં;
સાકર શેરડીનો રસ તજીને, કડવો લીંબડો ઘોળમાં રે . રાધા.

કળવા લીબડા જેવું શા માટે બોલે છે ? ભગવાને જીભ આપી છે તો સારું સાકર જેવું મધુર બોલ. જે માણસ વાણીનો દુરુપયોગ કરે છે. ફાવે તેવું બોલે છે, સત્તા ને મદથી બીજાને દબાવીને હેરાન કરે છે, તે મર્યા પછી જમપુરીમાં જાય છે. અને યમદૂતો એના મોઢામાં લોખંડનો ધગધગતો ગરમ રસ રેડે છે. ચીપિયાથી જીભ ખેંચે છે, ત્યારે જીવાત્મા રડે છે, અને આર્કંદ કરે છે. પાપ ભોગવ્યા વગર છૂટકો નથી. ભગવાનની સજા આકરી છે. માટે ચેતીને ચાલજો સંસારમમાં, એક દિન જાવું હરિના ધામમાં.

એકની વાણી લાખ લે, એકની લાકડિયું ખાય,

એક વિદેશ ગયો વિસરે નહિ, એક પાસે બેઠોય ન પોસાય.

એક માણસ એવો હોય, એ બોલે ને જગત ડોલે. એક માણસ એવો હોય એને બોલતાં જ ન આવડે છતાં પણ ઝગડા કરે, વાતને બાફી નાખે, પછી માર જ પડે ને ! એક માણસ એવો હોય કે આપણાથી હજારો ગાઉ દૂર હોય તો પણ એ વિસરે નહિ, યાદ કરીએ. એક માણસ એવો હોય કે બાજુમાં બેસે તો પણ એમ થાય કે, ઊઠી જાય તો ઠીક. સ્વામિનારાયણ ભગવાન વાણીનો વિવેક સમજાવે છે.

વાણીનો વિવેકથી ઉપયોગ કરજો, ગાળ બોલો તો તમે સારા લાગો એવું નથી. ગાળ બોલો ને જગતમાં તમારો પ્રભાવ પડે એવું નથી.

જે આબરૂદાર જણાય સારો, કહે ન કોઈ જનને તુકારો;

જે ઢેઢ ને વાઘરી જેવી જાત, તે તો તુંકારાથી જ કહે વાત.

ગંદુ બોલનારો હલકો ગણાય છે. તુચ્છ ગણાય છે. એના ખાનદાન ઉપર જબરદસ્ત ધક્કો લાગે છે, ગાળ બોલે એનું મોઢું બગડે છે, આબરૂ ઘટે છે. અને ખરાબ છાપ જગતમાં પડે છે.

શતાનંદ સ્વામી કહે છે; “તમે જરૂર પૂરતું બોલવાવાળા છો, શાસ્ત્ર પ્રમાણે બોલો છો ! તમારી વાણીમાં અમૃત ઝરે છે. તમારામાં અદ્ભુત ગુણ છે. માટે તમારું નામ વાગ્મિ છે.

મંત્ર (૬૨) ૐ ચતુર્વગ્નિપ્રદાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે :- “હે પ્રભુ ! તમે ચાર પુરુષાર્થને આપનારા છો, ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષને આપનારા છો, ભગવાને ધર્મની બાબત સમજાવતાં

અર્જુનને કહ્યું, તારો ધર્મ શું ? બીજી બધી ચિંતા છોડી દે, તું તારા ધર્મને સંભાળ. ક્ષત્રિયનો ધર્મ છે અન્યાય, અનીતિ અને અસત્યની સામે યુદ્ધ કરવું. આ યુદ્ધ મારા માટે યુદ્ધ નથી પણ ધર્મનું કાર્ય છે.

જે ધર્મને જીવનમાં રાખે છે તેને અર્થ માટે, એટલે પુરુષાર્થ પાછડ દોડવું પડતું નથી, સહેજે એને પ્રાપ્ત થાય છે. લક્ષ્મી સત્પાત્ર હોય ત્યાંજ ટકે છે. ભગવાનનો થઈને ભક્ત રહે છે તો તેને અર્થ પ્રાપ્ત થાય છે, પણ ખ્યાલ રાખજો કે માગવામાં ઉતાવડ ન કરજો ભક્તની સામે ભગવાન નજર રાખે છે, વણ માગે બધું જ આપ્યું છે ને આપતા રહે છે. જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં ભગવાન છે ત્યાં બધું જ છે.”

બીજી બાબત અર્થ . . . જંગલમાં સરોવર ભર્યું હોય, તો ત્યાં પશુ-પક્ષી અને મનુષ્યો તમામ જીવ પ્રાણીમાત્ર બધાં પાણી પીવા આવે, દેડકાં, મગર, માછલાં એ સરોવરમાં હરે ફરે છે ને આનંદ કરે, સરોવરને કોઈને બોલાવવા જવું પડતું નથી, આવો મારી પાસે પાણી પીવા. એમ બોલાવવું પડતું નથી. આપો આપ બધાંજ આવે છે, તેમ જેના જીવનમાં ધર્મ હોય , ભક્તિ આદિક સદ્ગુણો હોય ત્યાં સત્ય, ધર્મ, નીતિ, ન્યાય, શાંતિ અને સંતોષ આદિક બધું જ આવે છે.

ત્રીજી બાબત છે, કામ. . . ધુમાડાથી અગ્નિ દબાઈ જાય છે, જેમ બહુ મેષ ચડવાથી દર્પણ દબાઈ જાય છે. એજ રીતે માણસનું તમામ જ્ઞાન, તમામ સમજણ, સદ્બુદ્ધિ કામનાથી ઢંકાઈ જાય છે. જિંદગી પૂરી થાય પણ ઈચ્છાઓ પૂરી થતી નથી.

-: સુખમાં માણસ ભાન ભૂલે છે :-

માણસ માત્રને એમ નથી થતું કે આપણે ખૂબ આનંદ કર્યો, બહુ જોયું, બહુ જીવ્યા, બહુ ખાધું, બહુ અનુભવ્યું, બહુ કમાયા, બહુ જાણ્યું, આવું સમજાતું નથી. કામના એવી ચીજ છે. આખી ઉમર ચાલી જાય, છતાં ઈચ્છાઓની તૃપ્તિ થતી નથી, ઈચ્છાઓ અનંત છે.

શંકરાચાર્યજી મહારાજને એક વૃદ્ધબાપા મળ્યા, કેડથી બેવડા વળી ગયા છે. હાથમાં લાકડી, મોઢું ગોખલા જેવું, હોઠ લબડી પડે, માથાનું છાપડું ધોળું થઈ ગયું, ચામડીમાં કરચલીઓ પડી ગઈ છે. આખું શરીર ખખડી ગયું છે. શંકરાચાર્યજીએ કહ્યું ! “બાપા હાય વોય છોડો ને પ્રભુ ભજો, જીવનું ભાતું કાંઈક બાંધી લો.” બાપા કહે :- “અમારા સંસારીનું તમને ખબર ન પડે, મારા છોકરા

રમતિયાળ છે. વ્યવહારમાં બરાબર ધ્યાન ન રાખે તેથી ખેતરનું ધ્યાન અને ઘરનું ધ્યાન મારે રાખવું પડે છે, આખા કટુંબની સંભાળ રાખવી તેમાં ભગવાન ક્યાંથી સાંભળે ? એક ખેતર છે ને બીજું ખરીદવાનું છે. સામે એક માળનું મકાન છે તેના ઉપર બીજો માળ બાંધવનો છે. એટલે બેસી રહે ચાલે નહિ. શંકરાચાર્યજીએ કહ્યું “બાપા ! માનવને ઝંઝટ વધારતાં જ આવડે છે. માનવ એવું માને છે કે મને સર્વ પ્રકારનું સુખ મળે, પછી હું ભક્તિ કરીશ, તે કલ્પના ખોટી છે, સુખમાં માણસ ભાન ભૂલે છે.” શંકરાચાર્યજી તરત બોલ્યા.

અંગં ગલિતં પલિતં મુંડં દશનવિહીતં જાતં તુંડમ્ ।

વૃદ્ધો યાતિ ગૃહિત્વા દંડં તદપિ ન મુંચતિ આશાપિંડમ્ ॥

ભજગોવિંદં ભજગોવિંદં ગોવિંદં ભજમૂઢમતે ! ।

કહેવાનો હાર્દ, પ્રભુ ચારવર્ગને દેનારા છે, આપણી યોગ્યતા પ્રમાણે પ્રભુ આપે જ છે. દુનિયાની બધી સત્તા એક આદમીને ભગવાન દેશે તો પણ માણસ ધરાશે નહિ. દુનિયાનું તમામ સૌંદર્ય એક વ્યક્તિને મળશે તો પણ સૌંદર્યના વિકારો જશે નહિ. સૌંદર્ય અને સત્તા તેમાં એને પૂર્ણતા નહિ દેખાય.

સદ્ગુરુનો સહારો અને સત્સંગનો પ્રસાદ અને કથાનું અમૃત જ્યાં સુધી નથી મળ્યું, જ્ઞાન પચ્યું નથી, ત્યાં સુધી જે કાંઈ મળશે તેમાં સંતોષ થશે નહિ. પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં સંતોષ રાખો, ઈચ્છાઓથી દૂર થાઓ તો મોક્ષ દૂર નથી.

પ્રભુ ચાર પુરુષાર્થનું ફલ પ્રદાન કરનારા છે. જેવી ભક્તની ભાવના તેવાં ફળ તેને આપે છે. કોઈ ભક્તને ધર્મ જોઈએ, તો ધર્મમાં અચળતા આપે છે. કોઈને ધન સંપત્તિની ઈચ્છા હોય તો એ આપે છે. સંપત્તિ આપીને રાજી કરે છે. કોઈ ભક્ત કહે કે મારે કાંઈ નથી જોઈતું; તમારા ચરણની સેવા જોઈએ છીએ. તો પ્રભુ તેને મોક્ષ આપે છે. પણ એક શરત જો વાસના રહેશે તો જન્મ ધરવો પડશે. ખોટી વાસના પણ જન્મ ધરાવે ને સારી વાસના પણ જન્મ ધરાવે.

-: જન્મ જન્માંતરનો થાક ઉતરી ગયો. :-

સ્વામિનારાયણ ભગવાનના વખતમાં બનેલો એક પ્રસંગ છે. હરજી ઠક્કરનાં મા બહુ સત્સંગી હતાં. ધર્મ નિયમનું બરાબર પાલન કરે. કથા કીર્તન કરે, આમ કરતાં કરતાં અંત સમો આવી ગયો. મનમાં વિચાર થયો કે મેં મારા હાથે શ્રીજીમહારાજને થાળ જમાડ્યો નહિ. મારા હાથનો થાળ પ્રભુ જમે તો બહુ સારું,

આવું ચિંતન કરતાં કરતાં પ્રાણ નીકળી ગયા.

યં યં વાપિ સ્મરન્ભાવં ત્યજન્ત્યન્તે કલેવરમ્ ।

તં તમેવૈતિ કૌન્તેય સદા તદ્ભાવભાવિત : ॥

અંતે જેવી મતિ તેવી ગતિ થાય. યાદ રાખજો, ભગવાનની ભક્તિ કરી હોય, દાનપુણ્ય કર્યાં હોય, તે નિષ્કળ જતાં નથી. પણ જો વાસના રહી જાય તો દેહ ધરાવે. તે બાઈ પાંચુબાને ઘરે દીકરી થઈને આવ્યાં, નામ રાખ્યું હીરબાઈ, હીરુ અગ્યાર વરસની થઈ ત્યારે શ્રીજીમહારાજે પાંચુબાને કહ્યું આ હીરુને રસોઈ બનાવતાં શીખવાડજો. પાંચુબા કહે, “મહારાજ, હીરુ હજી નાનકડી છે.” પ્રભુએ કહ્યું, “નાનકડી ભલે છે, દીકરીને નાનપણથી રસોઈ શીખવાડવી જોઈએ.” હીરુ એક મહિનામાં દાળ ભાત ને રોટલી બનાવતાં શીખી ગઈ. શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “પાંચુબા, કાલે હીરુને થાળ બનાવવા આપજો. અને અમને જમાડવા માટે હીરુને મોકલજો.” શ્રીજીમહારાજ થાળ જમ્યા.

હીરુને દિવ્ય દંષ્ટિ આપી, હીરુને પૂર્વજન્મનું જ્ઞાન થયું. બબર પડી કે મારે મહારાજને થાળ જમાડવાની ઈચ્છા હતી તે આજે પૂરી થઈ, પોતે શ્રીજીમહારાજ પ્રેમથી જમ્યા અને બધાંને પ્રસાદ આપ્યો. હીરુ પ્રસાદ જમીને ઘેર ગઈ, જમીને સૂઈ ગઈ. ત્યાં જોરદાર તાવ આવ્યો. પાંચુબા દોડતાં શ્રીજીમહારાજ પાસે આવ્યાં, અને વાત કરી કે હીરુને તાવ આવી ગયો છે. પ્રભુએ કહ્યું “ચિંતા ન કરો બધું સારું થશે. થાકનો તાવ છે તે ઉતરી જશે.” બરાબર ચાર વાગ્યે શ્રીજીમહારાજ દિવ્ય વિમાનમાં હીરુને બેસાડીને અક્ષરધામમાં લઈ ગયા.

જન્મ જન્માંતરનો થાક ઉતરી ગયો. એની શુભ વાસના પૂરી થઈ ગઈ. અને શ્રીજી ધામમાં લઈ ગયા. મૂળ કથાનો હેતુ એ છે કે, ભગવાન ચતુર્વર્ગફલપ્રદાતા ચોક્કસ છે, પણ વાસનાનું દોરડું જો બાંધેલું રહી જાય તો મોક્ષમાં ખામી આવી જશે. પદાર્થની ઈચ્છાઓ જીવનને કષ્ટમય બનાવે અને જીવવાની ઈચ્છા મૃત્યુને કષ્ટમય બનાવે છે, અંતિમ વિચાર એ નવા જન્મનું કારણ બને છે. શ્રીજીમહારાજ ચતુર્વર્ગ ફલપ્રદાતા છે.

મંત્ર (૬૩) ૐ શ્રી નિર્મલસરાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે મત્સર વિનાના છો, માની હોય તેને

મત્સર ઘણો હોય, અદેખાઈ માનમાંથી આવે છે. ઊંડામાં ઊંડી ખાઈ અદેખાઈ છે. માનમાંથી મત્સરનો જન્મ થાય છે, જેના ગર્ભમાં બાળક હોય તે જ બાળકનો જન્મ આપી શકે, તેમ જેના હૃદયમાં માન હોય તેનામાં મત્સર હોય, હોય ને હોય.

-: ભગવાન પણ પૂજા કરે સંતોની :-

મત્સર અને મચ્છર બેય સરખા છે. મચ્છર ડંસ મારે તો ઊંઘ ઉડાડી દે. અને મત્સર ડંસ મારે તો જીંદગીની મઝા ઉડાડી દે. ભગવાન સ્વામિનારાયણ બેઠા હોય ને સંતની પૂજા થાય, સંતનું સન્માન થાય તો પણ ભગવાનને કાંઈ ન થાય, સર્વકાળે નિર્મત્સરી છે. ભગવાનને એમ ન થાય દુનિયામાં હું બધાથી મોટો છું દુનિયાનો રાજા છું, મારી પૂજા પહેલી થાય ને આ બધા સંતની પૂજા કેમ પહેલી કરે છે? પોતે બેઠા હોય ને બીજા સંતો મુક્તાનંદસ્વામીની પૂજા કરે તો ભગવાન પોતે પણ સંતોની પૂજા કરે.

ભગવાન આપણને ઉપદેશ આપે છે કે, અદેખાઈ કરવી નહિ. ઈર્ષ્યા કરવી નહિ, માનવ વચ્ચેના સંબંધો ઈર્ષ્યા તોડી નાખે છે. ઈર્ષ્યા મૂંગી છે ને નિંદા વાચાળ છે, અટલે ઈર્ષ્યા કરતાં નિંદા જલદી દેખાય છે. પરંતુ નિંદક મનુષ્ય ઈર્ષ્યાથી ભરપૂર હોય છે. ઈર્ષ્યાને કારણે સંતપુરુષોની નિંદા કરનાર અનેકની દુર્દશા થઈ છે.

-: આ મંત્ર વિચારણીય છે :-

દાદાના દરબારમાં શ્રીહરિ મોટા મોટા ઉત્સવો કરે, લાખો ભક્તજનો પ્રભુમાં દર્શન કરીને અનંદિત થઈ જાય, આનંદના સાગરમાં ઝૂલતા થાય. સર્વત્ર દિવ્યતાનું વાતાવરણ સર્જાય, પણ જીવાખાયરના હૈયામાં ઈર્ષ્યાની સગડી સદાય ઝળઝળતી જ રહે. સાક્ષાત ભગવાનનાં દર્શન થાય છે. છતાં સ્વભાવ સુધરતો નથી, દોષ ટળતા નથી, દોષ ટાળવા માટે સ્વાભાવ સુધારવાની સમજણ જોઈએ. જીવાખાયરે શ્રીજીમહારાજને મારવા સુધીના પ્રયાસો કર્યા છે.

સૂર્ય ઊગે ત્યારે સર્વેને આનંદ થાય, પણ ધૂવડ મનમાં મૂંઝાય. વરસાદ વરસે ત્યારે વૃક્ષવેલી પ્રકૃલિત થાય, પણ જવાસો બળી જાય. તેમ ભગવાનનો અને સંતનો પ્રભાવ વધી જાય ત્યારે દુષ્ટ દિલવાળા રાગ દ્વેશની આગમાં બળી મરે.

સાધુતાની મૂર્તિ સમાન મુક્તાનંદસ્વામી વડોદરાની સભામાં જીત્યા ત્યારે સ્વામિનારાયણ ભગવાને ભરી સભામાં ખૂબ પ્રશંસા કરી, ત્યારે નિર્વિકલ્પાનંદ સ્વામીના દિલમાં ઈર્ષ્યાનો અગ્નિ સળગી ઊઠ્યો, તેથી તેની દુર્દશા થઈ, ઈર્ષ્યા કોઈ

દિવસ સવળું સૂઝવા દેતી જ નથી.

એક તપસ્વીએ ખૂબ તપ કર્યું, તેથી મહાદેવ સ્વામી પ્રસન્ન થયા, અને કહ્યું- “માગો આપને શું જોઈએ છે ? હું તમારી ઉપર ખૂબ પ્રસન્ન થયો છું, તમે જે માગશો તે આપીશ, પણ તમારા પાડોશીને ડબલ આપીશ.” તપસ્વીને થયું તપ મેં કર્યું છે ને પાડોશી વગર મહેનતે ડબલ સુખી થાય તે કેમ સહેવાય ? માટે કાંઈક યુક્તિ કરવી પડશે.

તપસ્વી બોલ્યો, “જો તમે પાડોશીને ડબલ આપવાના હો તો મને એક આંખે આંધળો કરો, જેથી પાડોશી બેય આંખે આંધળો થાય, હું એક આંખે દેખી તો શકીશ ને ?” વિચાર કરો જેનાં હૈયામાં બીજાની ભલાઈ કરવાની ભાવના નથી તે તપ કરે તોય શું ? ને જપ કરે તોય શું ?

જીવનો એવો ખરાબ સ્વભાવ છે કે પોતાની પ્રગતિ જોઈને રાજી થાય અને બીજાની પડતી જોઈને ખુશ થાય. શતાનંદ સ્વામી કહે છે કે- હે પ્રભુ ! તમે બીજાની પ્રગતિ જોઈને રાજી થાઓ છો, તેથી તમારું નામ નિર્મત્સર છે.

મંત્ર (૬૪) ॐ શ્રી ભક્તવર્માયો નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે- પ્રભુ ! તમે ભક્તોનું રક્ષણ કરો છો, વર્મણ એટલે કવચ, કવચ એટલે બખતર, બખતર શું કામ કરે ? રણસંગ્રામમાં સામા સામી લડાઈ થતી હોય અને તીર ને ભાલાં સામે આવતાં હોય પણ કવચ પહેર્યું હોય એટલે તેને તીર કે ભાલો વાગે નહિ, તલવારના ઘા પણ વાગે નહિ, એને કહેવાય બખતર. ભગવાન ભક્તની બખતરની જેમ રક્ષા કરે છે અને દૂઃખને દૂર કરે છે.

મેઘપુરના સુંદરજીભાઈ વાણિયા હતા. સોનાનો ધંધો કરે, યુસ્ત ખરેખરા સત્સંગી. એક વખત માલ લેવા જામનગર ગયા. સોનું અને હીરા માણેક ખરીદીને ગામ તરફ રવાના થયા. આ બાબતની ચોરને ખબર પડી ગઈ, તેથી રસ્તામાં ઊંડી ખાઈ હતી ત્યાં ચોર સંતાણા. સુંદરજીભાઈ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ બોલતા બોલતા ઊતાવળે પગે ચાલ્યા આવે છે. ત્યાં તો ઘોડા ઉપર બેસીને ચોર આડા ફરી વળ્યા.

ભગતને ફાળ પડી, ધ્રૂજ ગયા, હવે શું કરવું ? ચોર મને માર્યા વગર મૂકશે નહિ, ચોર ભગતના હાથ ઝાલીને નદીના કોતરમાં લઈ ગયા. ભયંકર વન, સાંજનો

સમય કોણ બચાવે ?

ચોર બોલ્યા બતાવ તારી પાસે શું છે ? જે હોય તે આપી દે ! નહિતર મારી નાખશું, જે હતું તે બધું આપી દીધું. બીજો ચોર કહે જીવતો મૂકશો નહિ, નહિતર પકડાવી પાડશે, એમ કહી તલવાર ઊગામી સુંદરજી ભગતે જોરથી રાડ પાડી, હે સ્વામિનારાયણ ! બચાવો... બચાવો... ચોર કહે ચૂપ રહે, કોઈક સાંભળશે તો અમે પકડાઈ જશું.

-: મારો વ્હાલો આવી ગયા છે :-

સુંદરજીભાઈ રડતા રડતા બોલ્યા, ભાઈ ! મને મારો નહિ, તમારી ભલાઈ હું કોઈને નહિ કહું, મને જીવતો જવા દો. મારા કુમળાં છોકરાં રખડી પડશે. ડાકુએ દાંત કચકચાવતાં કહ્યું- તને મારીએ નહિ ને અમે ભલે મરીએ એમ ? અમે જેને પકડીએ તેને ઠેકાણે કર્યા વગર મૂકતા નથી. એમ કહી એવી જોરથી તલવાર સુંદરજીના વાસામાં ઝીંકી, સુંદરજીભાઈ બેવડા વળી ગયા, પણ કાંઈ ઈજા ન થઈ, વળી ફરીથી તલવાર છાતી પર મારી, તો પણ કાંઈ ન થયું. રૂના ઢગલા પર તલવારનો ઘા થાય તેમ ઘા થાય પણ વાગે નહિ. ડાકુ નવાઈ પામી ગયા, આ શું હશે ? એક ઝાટકે માથું ઊડી જાય અને આને તલવારના ઘા કેમ વાગતા નથી ? ચોક્કસ આની પાસે કાંઈક જંત્ર મંત્ર છે. સુંદરજીભાઈ સમજી ગયા કે- મારો વ્હાલો આવી ગયા છે, નહિતર હું જીવતો ન રહી શકું. એક ઝાટકે છેદાઈ જાઉં. સુંદરજીભાઈને હિંમત આવી ગઈ, ભજનમાં વધારે શ્રદ્ધા બેઠી, જોર જોરથી સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ બોલવા લાગ્યા. ડાકુને થયું કોઈક સાંભળશે તો આપણું આવી બનશે, તેથી તરત સુંજરજીની બોચી પકડીને ભીંસ દઈને મારી નાખવા ડોક પકડી ત્યાં પ્રભુ આવી ગયા મદદમાં.

સહજાનંદમાંથી વિકરાડ સિંહ બની ગયા, માંડ્યા ત્રાડ પાડવા, આખું વન ગાજી ઊઠ્યું. ચોરનાં હાંજા બખડી ગયાં. વોય બાપ રે, મરી ગયા, સિંહે ચોરની ગરદન પકડીને એવો છંછેડ્યો કે તરત જ પ્રાણ નીકળી ગયા. છાતી ચીરી નાખી, ચોર મૃત્યુ પામ્યા, સુંદરજીભાઈ એવા બીગયા કે દોડીને નદીમાં બેસી ગયા. સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ બોલ્યા કરે છે.

ભગવાન વિકરાડ સિંહમાંથી સહજાનંદ બની ગયા. આ દૃશ્ય જોઈને સુંદરજીભાઈ દોડીને પ્રભુના ચરણમાં નમસ્કાર કર્યા, ધૂસકો મૂકીને રડી પડ્યા, આંખનાં આંસુથી પ્રભુનાં ચરણ પલાળી દીધા, હે પ્રભુ ! તમે ખરી વેળાએ મારી રક્ષા

કરી.

ભગવાને સુંદરજીભાઈના માથા પર હાથ મૂકી ધીરજ આપતાં કહ્યું ! “સુંદરજીભાઈ ! જોખમ હોય ત્યારે એકલા કોઈ દિવસ જશો નહિ, પાછી રાત છે, ધંધા માટે જવું હોય તો, બે જણા થઈને જવું, સથવારો સાથે હોય તો હિંમત રહે કે હું એકલો નથી, હવે શાંતિથી ઘેર જાઓ, તમારાં માતા પિતા અને પુત્ર પરિવાર વાટ જુએ છે. આટલું બોલી પ્રભુ અદૃશ્ય થઈ ગયા. ભગવાન આવા ભક્તના બખતર બની જાય છે.” અનેક ભક્તોનું રક્ષણ કરવા પ્રભુ દોડી આવે છે. અને વર્તમાન કાળમાં પણ રક્ષા કરે છે.

**દુસરો કોણ સુખદાઈ, શ્યામ બીન દુસરો કોણ સુખદાઈ
પંચાલી કે ચીર પુરનકું, ધીર તજી આયે ધાઈ... શ્યામ
પાંડવકું લાક્ષાગ્રહ જ્યારે, તાસું લીને બચાઈ...શ્યામ
દુસરો કોણ સુખદાઈ, શ્યામ બીન દુસરો કોણ સુખદાઈ.
જ્યાં જ્યાં ભીડ પડત ભક્તકું, ત્યાં ત્યાં હોત સહાઈ. શ્યામ
દયાનંદકો નાથ દયાળુ, ભજો ભાવ ઉર લાઈ... શ્યામ
દુસરો કોણ સુખદાઈ, શ્યામ બીન દુસરો કોણ સુખદાઈ.**

જ્યારે જ્યારે ભક્તને ભીડ પડે છે, ત્યારે પ્રભુ તેના બખતર બનીને રક્ષા કરે છે, શરત એટલી કે ભગવાન ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ હોવો જોઈએ. દ્રૌપદીજીની સાડી દુઃશાસને ખેંચી ત્યારે ભગવાન કૃષ્ણ જમતા હતા, દ્રૌપદીજીએ ચીસ પાડી, હે કેશવ ! બચાવો બચાવો. પ્રભુના હાથમાં કોળિયો રહી ગયો. રૂકમણીએ પૂછ્યું. “મહારાજ ! આપ જમતા કેમ નથી ?” પ્રભુ કહે, “દ્રૌપદીજીની સાડી ખેંચાય છે.” રૂકમણીજીની આંખ લાલ થઈ ગઈ. “મારી દ્રૌપદીજીની સાડી ખેંચાય છે ? તો આપ દોડતા કેમ નથી ?” પ્રભુ કહે “દેવી ! હજુ સ્વપ્રયાસ ચાલુ છે, સાડીનો છેડો દાંતથી પકડી રાખ્યો છે. એ પ્રયાસ જ્યારે છૂટી જશે, ત્યારે મારી કૃપાનો ધોધ વરસશે, પછી તાકાત નથી કે દુઃશાસન દ્રૌપદીજીને ઉઘાડાં કરી શકે, જેને હું ઢાંકું એને કોણ ઉઘાડું કરી શકે ?” પછી દાંતમાંથી સાડી નીકળી ગઈ અને આર્તનાદ કર્યો, ત્યારે ભગવાન બખતર બનીને સાડીનો ધોધ મૂકી દીધો, પાની પણ દેખાવા ન દીધી. સાડી મધ્યે નારી હે ? કે નારી મધ્યે સાડી હે ? કાંઈ બખર ન પડી.

મહાભારતમાં કથા છે કે- ભીષ્મપિતાએ જ્યારે અર્જુનને બાણ માર્યાં, ત્યારે

ભગવાન દ્વારિકાધીશ આડા ઊભા રહ્યા, ભગવાનને એટલાં બધાં બાણ વાગ્યાં કે ચારણીની જેમ કાંણાં પડી ગયાં, પરંતુ ભગવાને એક પણ બાણ અર્જુનને વાગવા દીધું નહિ, ભક્તના દુઃખોને સ્વયં ઓઢી લેનારા છે.

-: ઘરને પડતાં બચાવી લીધું :-

ભગવાન સ્વામિનારાયણ સારંગપુર પધાર્યા તે વર્ષે વરસાદ થયો નહોતો, સર્વ ભક્તજનો આવ્યા મહારાજ પાસે, હે મહારાજ ! કાંઈક દયા કરો વરસાદ વરસાવો, ઢોર ભૂખે મરે છે ને માણસો પણ દુઃખી છે.

મહારાજ કહે તમે બધા મારી પાસે બેસીને ધૂન્ય કરો, સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ પ્રભુ પોતે પણ તાળી પાળી ધૂન્ય બોલે છે, ત્યાં ઈશાન ખુણામાં એક વાદળી ચડી અને જોતજોતામાં આખું આકાશ છવાઈ ગયું. કડાકા ને ભડાકા થવા લાગ્યા, વીજળી ચમકવા લાગી, મૂશળધાર વરસાદ ચાલુ થયો, માણસો બધાં ગભરાણાં કે શું થશે ?

જેમ વૃંદાવનમાં મૂશળધાર વરસાદ થયો ત્યારે પ્રભુ કૃષ્ણચંદ્રે એક ટચલી આંગળીએ ગોવર્ધન પર્વત ધારણ કરી સૌની રક્ષા કરી, તેવી રીતે રક્ષા કરે તો સારું, નહિતર તણાઈ જવાશે. ખરેખર આ ઈન્દ્રનો કોપ લાગે છે. આજે ઈન્દ્ર ખીજાયો છે, સારંગપુર બોળી દેશે. ત્રણ દિવસ સુધી સતત દિવસ અને રાત વરસાદ ચાલુ રહ્યો. મધરાત્રે પાટીદાર લાખાનું અને દેવાનું ઘર માડ્યું પડવા, ઢોર માંડ્યા બરાડા પાડવા, તે વખતે મકાન તૂટ્યું મોભની આડી નમી, બધા મંડ્યા રડવા, રડતાં રડતાં ભગવાનને યાદ કરે છે.

ભગત રડે તો ભગવાનને કેમ ઉંઘ આવે ? શ્રીજીમહારાજ દોડીને વજનદાર લાકડાનો મોભ ખભા ઉપર રાખીને ઘરને પડતાં બચાવી લીધું. સવાર પડી માણસો અને જનાવરો બહાર નીકળી ગયાં, ને વરસાદ બંધ થઈ ગયો, શ્રીજીમહારાજ છાના માના ઊતારામાં આવીને સૂઈ ગયા.

સવારે શ્રીજીમહારાજ સ્નાન કરે છે, જોયું તો ખભામાં કાપા પડી ગયા છે, ભક્તજનોએ પૂછ્યું, મહારાજ ! આ શું થયું છે ? શ્રીજીમહારાજે બનેલી ઘટના બધી કહી સંભળાવી. ભગવાન ભક્તના આવા બખતર બનીને રક્ષણ કરે છે, દુઃખને દૂર કરે છે.

મંત્ર (૬૫) ૐ શ્રી બુદ્ધિદાત્રે નમઃ :

શતાનંદસ્વામી કહે છે પ્રભુ ! તમે બુદ્ધિદાતા છો, તમે બુદ્ધિ આપનારા છો. કેવી બુદ્ધિ આપો છો ? સદ્બુદ્ધિ આપો છો. જગતમાં જે કાંઈ જેની પાસે બુદ્ધિ છે, તે તમારી જ આપેલી છે. ભગવાન ગીતાજીમાં કહે છે.

તેષાં સતત યુક્તાનાં ભજતાં પ્રીતિપૂર્વકમ્ ।

દદામિ બુદ્ધિયોગં તં યેન મામુપયાન્તિ તે ॥

પ્રેમપૂર્વક મારું ભજન કરે છે, તેને હું બુદ્ધિયોગ આપું છું, જેથી મને પહોંચવાને તે શક્તિમાન થાય છે. બુદ્ધિ એટલે ભગવાનને મારગે ચાલવાની સમજણ અને કુબુદ્ધિ એટલે ભગવાનના માર્ગથી ઊંધા ચાલે તે. ભગવાન લાકડી લઈને રક્ષા કરતા નથી, જેની રક્ષા કરવા ઈચ્છે છે તેને પ્રભુ સારી બુદ્ધિ આપે છે, સન્માર્ગે દોરે છે, તેથી તે સર્વેશ્વરના સ્વરૂપમાં ગરકાવ રહી શકે છે.

સુખના ત્રણ પ્રકાર છે, માણસો કહે છે અમે સુખિયા છીએ. પણ સાચું સુખ કોને કહેવાય, ખબર છે ? શરૂઆતમાં ઝેર જેવું લાગે, પણ પછીથી શાંતિ આપે એ સાચું સુખ કહેવાય, સાત્ત્વિક સુખ કહેવાય. કોઈને પેટમાં ઘણાં દર્દ થયાં હોય, શરીરમાં ગુમડાં થયા કરે એટલે વેદ્ય કહે “ઈંદ્રજવની ફાકી ખાજો મટી જાશે.” ઈંદ્રજવ તો કડવાં ઝેર હોય, પણ છેવટે એનું પરિણામ બહુ સારું આવે છે ને રોગ મટી જાય છે.

આ જગત નાશવંત છે. પંચવિષય શરૂઆતમાં બહુ સારા લાગે, પણ પરિણામે ઝેર જેવાં ફળ આપે છે. એ રાજસસુખ કહેવાય. પ્રમાદ આળસ અને નિદ્રામાં જેને સુખની ભ્રાંતિ થાય, આજ મજા આવી સૂવામાં એ તામસ કહેવાય. ભગવાનને ભજે છે તેને પ્રભુ કુશાગ્ર બુદ્ધિ આપે છે. શ્રીજી મહારાજ વચનામૃતમાં કહે છે. કુશાગ્ર બુદ્ધિ વાળો કોણ કહેવાય ?

કલ્યાણનો પ્રયત્ન કરનારને કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળો કહેવાય. જગત વ્યવહારમાં સાવધાન થાઈને મંડ્યો હોય, તેને જાડી બુધ્ધિવાળો કહેવાય. વડોદરાના નાથ ભગતને કુશાગ્ર બુધ્ધિવાળા કહ્યા છે, અને રાજાના દીવાનને જાડી બુધ્ધિવાળા કહ્યા છે.

-: ઝમને થપાટ મારો તો મજા આવે. :-

નાથભક્ત યુસ્ત સત્સંગી પાટીદાર હતા. કપડાં વણવાનો ધંધો કરે. શ્રીજી મહારાજના પરમ એકાંતિક ભક્ત, ભણેલા નથી, પણ ગણેલા છે. એક વાત બરાબર

સમજી લીધી હતી કે શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞામાં રહેવું અને કોઈ દિવસ કોઈના ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ. જેના ઉપર ક્રોધ ચડે તેને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરવા. અને રાત દિવસ શ્રીજી મહારાજનું ચિંતવન અને ધ્યાન કરવું. અખંડ ભગવાનનું નામ જપવું. આવું એનું પવિત્ર જીવન.

લોકો નાથભગતને ગાંડા સમજે. છોકરાઓ એની મશ્કરી કરે. એકવાર શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન કરવા વડોદરાથી જેતલપુર જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં યુવાન છોકરાઓનું ટોળું મળ્યું, તોફાન અને યુવાનીના કેફમાં મજાક કરી. નાથભક્ત ઉપર ધૂળ ઉડાડી મશ્કરી કરે, કોઈ નાથભક્તનું ધોતિયું ખેંચે, નાથભક્ત આનંદથી ભગવાનનાં કીર્તન ગાયા કરે. ત્યારે યુવાનિયાએ નાથભગતને પૂછ્યું, “કાકા ! તમે કેમ ખીજાતા નથી ? જરાક ખીજાઈને અમને થપાટ મારો તો મજા આવે.”

ત્યારે નાથભક્તે સરસ જવાબ આપ્યો. “કોના ઉપર ખીજાઉં.” છોકરાઓએ કહ્યું. “અમારા ઉપર.” નાથભક્તે કહ્યું. “મારું ખીજાવું તો બધું સ્વામિનારાયણ ભગવાને લઈ લીધું છે.” છોકરાઓ કહે. “ખીજાવું કેમ દેવાય ?” નાથભક્ત કહે. “આમ દેવાય.” એમ કરતાં તરત લાંબા થઈને ધરતી ઉપર સૂઈ ગયા. બધા છોકરાને નાથભગત પગે લાગ્યા, યુવાનિયા ચૂપ થઈ ગયા. હવે હદ થાય છે, આવા વૃદ્ધ બાપાને આપણે દુઃખી કરીએ છીએ, એ આપણી મુખાઈ છે છોકરાઓએ કહ્યું, “બાપા બસ કરો,” બે હાથ ઝાલીને ઊભા કર્યા, યુવાનિયાઓ નાથભક્તને બાથમાં લઈને ભેટી પડ્યા અને કહ્યું. “બાપા અમને માફ કરજો અમે તમને હેરાન કર્યા, એ અમારી ભૂલ છે, હવે ભૂલ નહિં કરીએ, વડીલને આદર આપશું.”

નાથભક્ત હસીને બોલ્યા, “તમે મને ક્યાં હેરાન કરો છો ! મને બાથમાં લઈને મળો છો ! નાથભક્ત પ્રેમથી બોલ્યા,” દીકરાઓ, મને તો ઠીક જેમ કર્યું તેમ પણ હવે પ્રતિજ્ઞા લ્યો, કોઈ જીવને હેરાન નહિ કરીએ. મશ્કરી નહિ કરીએ, પણ મદદ કરીશું, બીજીની ભલાઈમાં આપણું ભલું સમાયેલું છે.” યુવાનિયા કહે, “આપણને એમ હતું કે, બાપા ગાંડા છે, બાપા ગાંડા નથી પણ જ્ઞાની છે, બીજાના જીવનનું ઘડતર કરે છે.” પથ્થર ઘડવો સહેલો પણ માનવની ઘડતર કરવી કઠિન છે, આવા ભગવાન બુધ્ધિદાતા છે, સદ્બુધ્ધિ આપનારા છે.

પ્રાગજી પુરાણી કાંઈ ભણ્યા નહોતા છતાં પણ વિદ્વાનોને વિચાર કરતા કરી દે એવી કથા કરે. હજુ સુધી ભગવાન એવી બુધ્ધિ આપે જ છે, આપણા સંતો બે ત્રણ

ચોપડી ભણ્યા હોય પણ કથા એવી વાંચે કે જાણે વેદાંતાચાર્ય હોય એવી સરસ કથા વાંચે છે. આવી બુધ્ધિ કોણે આપી ? ભગવાને આપી.

ગોપીઓ ક્યાં ભણવા ગયાં હતાં ! છતાં શબ્દોમાં વેદ અને વેદાંત ઝરે. ભગવાનનો પરમ ભક્ત ઉધ્ધવજીને વિચાર કરતા કરી દીધા. જ્ઞાનનું ભાતું બંધાવ્યું, લાડુબા અને જીવુબા કઈ નિશાળમાં ભણવા ગયાં હતાં ? છતાંય એવું તત્ત્વજ્ઞાન એની વાણીમાંથી વહ્યું કે લાડુદાનજીને જ્ઞાનથી રંગી દીધા.

ભગવાન બુધ્ધિદાતા છે, બુધ્ધિ આપનારા છે. વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, અમને બુધ્ધિશાળી ગમે છે, ભગવાન સાથે મનથી, દેહથી, કર્મથી જે ભક્તજન જોડાયેલા હોય તેને બુધ્ધિશાળી કહેવાય છે.

બીકોમ ભણેલો હોય. આઈ. એસ. ભણેલો હોય, પણ જો નિજ જીવનનો જ્ઞાતા ન હોય, તપ ન હોય, સાધના ન હોય, જપ ન હોય તો ભાવ નહિ હોય, એના જીવનમાં. ભાવ ક્યારે પ્રગટે ? ભગવદ્ કથા દ્વારા આપણે પુણ્યથી યુક્ત થઈએ એટલે ભગવાનથી જોડાઈએ. પછી જપથી જોડાઓ કે કથા શ્રવણથી જોડાઓ કે તપ કરીને જોડાઓ કે ધ્યાન કરીને જોડાઓ, કે પ્રાર્થના કરીને જોડાઓ. આ બધાં સાધનાનાં કાર્ય છે. પણ જોડાઓ. યોગી બનો, યોગી એટલે જે ભગવાનથી જોડાયેલો છે તે ! ગીતાકાર કહે છે, જે ભગવાનથી જોડાયેલો છે તેજ બુધ્ધિમાન છે.

ભગવાનમાં જોડાયો નથી એવા માણસમાં બુધ્ધિ નથી. અને ભાવપણ નથી (ન ચાભાવયતઃ શાંતિ) તો શાંતિ ક્યાંથી, શાંતિ નથી તો એને સુખ ક્યાંથી, શાશ્વત સુખ જોઈતું હોય તો ભગવાનથી જોડાઈ જાઓ.

માની લો તમે રાત દિવસ ભગવાનનું ભજન કરો છો, છતાંય મન ચંચળતા છોડતું નથી, વિષયમાં ભટક્યા કરે છે, તો પણ તમારે ચિંતા કરવી નહિ, અગર ઉદાસ કે નાહિંમત થવું નહિ, કોઈ પ્રકારની ખિન્નતા હેયામાં આવવા દેવી નહિ, પ્રેમથી ભજન ભક્તિ કરતા રહેવું. ભગવાનને જ્યારે જણાશે કે તમે સાચા ભાવથી ભજન કરો છો, મનની ચંચળતાને કારણે કષ્ટમાં પડેલા છો. તેમની પ્રભુ સુધી પહોંચવાની શક્તિ નથી, ત્યારે આપો આપ આપણી અડચણો દૂર કરી દેશે. એવી સુદૃઢ બુધ્ધિનું પ્રદાન કરશે, કે તમારા મનને સ્થિર અને અચળ બનાવી દેશે, ત્યારે આપણે સ્થિર મનના અને નિશ્ચિંતાત્મિકા બુધ્ધિવાળા થઈને અવશ્યમેવ ભગવાનને પ્રાપ્ત કરી લેશું, તાત્પર્ય એ છે કે, તમે ભક્તિ પંથમાં પ્રવેશ કરીને હતાશ થશો નહિ.

સારથી જેવો હોય તેવો રથ ચાલે, ગાડીનો ડ્રાઈવર જેવો હોય તેવી ગાડી ચાલે. કોઈક ડ્રાઈવર એવો હોય કે જંપ આવે વળાંક આવે, ત્યાં ખબર ન પડે તેમ વળાંક વાળી લે, કોઈક ડ્રાઈવર એવા હોય ગાડી ઉછળતી જાય, અંદર બધા હલવાતા જાય. તેમ બુધ્ધિરૂપી ડ્રાઈવર સારો હોય તો એવું મજાનું જીવન ચાલે, જરાય ચિંતા ન થાય, ઉદ્વેગ ન થાય. ને જો બુધ્ધિરૂપી ડ્રાઈવર ઉધ્ધત હોય તો કલેશ મટે નહિ, ઈર્ષ્યા અદેખાઈમાં હલવાયા કરે, જરાય શાંતિ ન થાય.

ભગવાન પોતા પાસે રાખવા ધારે છે તેમ સારો બુધ્ધિયોગ આપે છે, જેથી તે સહેજે પ્રભુ ના ધામને પામી શકે. આપણે બધા ભગવાન પાસે પ્રાર્થના કરીએ કે હે મહારાજ ! અમને એવો બુધ્ધિયોગ આપો કે સતત તમારા ચીંધેલા માર્ગ પર ચાલીએ.

મંત્ર (૬૬) ॐ શ્રી અતિપાવનાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે. પ્રભુ ! તમે દરેકને પવિત્ર કરનારા છો, પાપીને પાવન કરનારા છો, પાપથી ખદબદતું જીવન જોબન પગીને, વાલિયા ભીલને એવા અનેકને પાવન કરી દીધા, ભરાડીમાંથી ભગત બનાવ્યા. કાઠી સિંહ જેવા હોય તેને તમે વશ કર્યા, તલવારની જગ્યાએ માળા ફેરવતા કરી દીધા. પાપી જીવને સ્વલ્પ ભગવાનનો સંગ થાય તો જેમ પારસમણિથી લોખંડ સુવર્ણ થઈ જાય છે, તેમ પ્રભુના સંબંધથી અવિદ્યામાં અથડાતા જીવોને સત્યદર્શી અને સદાચારણી બનાવી દીધા.

પ્રભુનું સ્મરણ કરે તો બુધ્ધિ પવિત્ર થાય. પ્રભુનું મનન કરે તો મન પવિત્ર થાય. પ્રભુનાં ભાવથી દર્શન કરે તો આંખ પાવન થાય. પ્રભુની કથા સાંભળે તો કાન પવિત્ર થાય. પ્રભુનાં નામ સંકીર્તન ગાય તો જીભ પાવન થાય. પ્રભુનો સ્પર્શ કરે તો શરીર પાવન થાય. પ્રભુની સેવા કરે તો હાથ પાવન થાય. પ્રભુની પ્રદક્ષિણા કરે તો પગ પાવન થાય. એમ દરેક ઈંદ્રિયો હરિમાં જોડી દે તો સમગ્ર જીવન પાવન થાય છે.

કાયાભાઈ મુસલમાન સિંધી હતા પણ ભગવાનનો અને સંતનો સંબંધ થયો તો એકાંતિક ભક્ત બની ગયા. મુંજોસુર નિર્દય રાક્ષસ જેવો હતો, સંતના યોગથી પુનિત બની ગયો. શતાનંદસ્વામી કહે છે. પ્રભુ ! તમે પાપીને પાવન કરનારા છો, પણ તમારાં નામનો જે જપ કરે છે તેને પણ પાવન કરો છો.

-: બીજાના સુખનો વિચાર કર્યો. :-

લોયા ગામના પુંજા ભગત જાતના કોળી, આચાર વિચાર બ્રાહ્મણ જેવા.

પરમ એકાંતિક ભક્ત હતા. એક વર્ષે દુષ્કાળ પડ્યો, તેથી વ્યવહારમાં બહુ ખેંચ આવી. સાવ ગરીબાઈ, કરવું શું ? ગમે તેમ કરીને પેટનો ખાડો ભરવો તો પડેને! બાજરાનાં ભોંથા ખોદે, પછી તે વેંચે, જે પૈસા આવે તેમાંથી નિર્વાહ ચલાવે. વિચાર થયો સુરતમાં વહેચવા જઈ તો બે પૈસા વધુ મળે. એવું ધારી ગાંસડી ઉપાડી દંપતી આવે છે, પણ એને ભક્તિના પ્રભાવથી દુઃખ ડંસતું નથી.

અખંડ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ બોલ્યા જ કરે, સુરતની બજારમાં ચાલ્યાં આવે છે, ખૂબ થાક લાગ્યો છે. ભાઈચંદ શેઠની દુકાન આગળ આવી જોરથી બોલ્યા. હે સ્વામિનારાયણ બાપા ! કહીને ભારી ઓટલા ઉપર મૂકી. સ્વામિનારાયણનું નામ સાંભળી ભાઈચંદ શેઠ બાજુમાં આવ્યા. મારા ઈષ્ટદેવનું નામ લેનાર કોણ હશે ? નજીક ગયા ! “ઓ હો.... પુંજા ભગત તમે ? ‘હા’ અમે !” “શું લાવ્યા છો” “વેંચવા માટે બાજરાનાં થડિયાંનો કૂચો લાવ્યા છીએ, દુષ્કાળ છે તેથી ગામો ગામ ફરીએ છીએ, અને કૂચો વહેંચીને આજીવિકા ચલાવીએ છીએ.”

શેઠને દયા આવી, “પુંજા ભગત હવે લોયા ન જશો, આહી સુરતમાં રહો. હું અન્ન વસ્ત્ર આપીશ, તે જમીને ભજન કરજો” ધન્ય છે શેઠ ભાઈચંદને કે ગરીબને સાથ સહકાર આપ્યો. બીજાના સુખનો વિચાર કર્યો, તમને ભગવાને દીધું હોય તો ગરીબ સત્સંગીને જરૂર મદદ કરજો, બીજાના સુખનો વિચાર કરે એ સજજન.

બીજાનાં દુઃખનો વિચાર કરે, દુઃખી જોઈ રાજી થાય તે દુર્જન. કહેવાનો મૂળ આશય કે હે પ્રભુ તમે દીન જાતિને પણ પાવન કરનારા છો. પરમાત્માના સંપર્કમાં આવેલી કોઈ પણ વસ્તુ પાવન બની જાય છે, લોહું, લાકડું, પથ્થરો, વસ્ત્ર વગેરે પવિત્ર બની જાય છે, તેથી ભગવાનનું નામ અતિપાવન છે.

મંત્ર (૬૭) ॐ શ્રી અબુધ્ધિહત્તે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે અજ્ઞાનને હરનારા છો. કુબુધ્ધિને હરનારા છો, કુબુધ્ધિને દૂર કરો છો. ખેતરમાં અનાજ વાવવું હોય તો ખેતરને સાફ કરવું પડે, અંજરથી બોરડી ને થોરિયાંનાં ઝાડને કાઢવાં પડે પછી વાવણી થાય. તેમ પહેલાં પ્રભુ જીવમાંથી કૂડ, કપટ, કામ, ક્રોધ વગેરે બોરડીનાં ઝાંખરાંને સાફ કરે છે, પછી સદ્બુધ્ધિ રૂપી વાવેતર કરે છે.

ખાલી ઘડો હોય તોજ તેમાં પાણી બરાય, તેમ હૃદયરૂપી ઘડો દૂષણોથી

ભર્યો છે તે ખાલી થાય તો જ્ઞાન અને ભક્તિરૂપી પાણી ભરાય. ભગવાન અજ્ઞાનરૂપી અંધારાને હરે છે અને સદ્બુધ્ધિ આપે છે તેથી તેમનું નામ અબુધ્ધિહતે છે. ભગવાન અબુધ્ધ જીવનાં અજ્ઞાનને હરે છે, ને સદ્બુધ્ધિ આપે છે.

-: બાપા કેળાં બહુ મીઠાં છે. :-

ગામ ઉમરેઠની અંદર એક પ્રસંગ બન્યો. જેના ઉપર ભગવાન કે સંતની કૃપા ઉતરે તે ગમે તેવો અસમર્થ હોય તો તે સમર્થ થઈ જાય. “મૂકં કરોતિ વાયાલં, પંગું લંઘયતે ગિરીમ્ ॥” મૂંગો વેદ બોલતો થઈ જાય, પાંગડો પર્વત પર ચડતો થઈ જાય, ભગવાનની કૃપા થાય તો રાંક રાજા બની જાય. ઉમરેઠમાં બ્રાહ્મણ ઘણા રહે છે, પણ એમને ભગવાન સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય ઉપર અણગમો.

ભગવાને શિવજીનાં મંદિરમાં ઉતારો કર્યો. ગામનાં માણસો આવ્યા ને પગે લાગીને બેઠા, પછી બોલ્યા કે, સ્વામિનારાયણ ! તમે ભગવાન કહેવડાવો છો. તો તમે એવો કયો ચમત્કાર બતાવ્યો કે તમને જગતના જીવ ભગવાન માને છે ? પહેલાંના આચાર્યો થઈ ગયા તેમણે ઘણાને ચમત્કાર દેખાડ્યા છે, એવો કોઈ ચમત્કાર દેખાડો તો તમને ભગવાન માનીએ. શંકરાચાર્યજીએ પરચો બતાવેલો છે.

મોટા શંકર સ્વામિ કહાવ્યા, તેણે પાડાને વેદ બોલાવ્યા;

એવું આપ કરો કામ જ્યારે, અમે માનીએ ઈશ્વર ત્યારે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું, “વેદ પવિત્ર છે, તે પશુના મોઢેથી બોલાવડાવાય જ નહિ, સ્ત્રીને અને શૂદ્રને વેદ બોલવાનો અધિકાર નથી તો પાડાના મોઢે કેમ બોલાવી શકાય ?”

સાવ પશુ જેવો બ્રાહ્મણ હોય, કાંઈ ભણેલો ન હોય, સાવ મુરખ જેવો હોય એને મારી પાસે લઈ આવો, તો અમે વેદ બોલાવીએ. શોધ કરતાં હરિશંકર નામનો અબુધ્ધ છોકરો મળ્યો. એનો હાથ પકડીને લઈ આવ્યા. પ્રભુએ બ્રાહ્મણ બાળ સામે નજર કરી ત્યાં ચાર વેદની ઋચાઓનો સ્પષ્ટ ઉચ્ચાર કરવા લાગ્યો. બધા સ્તબ્ધ થઈ ગયા. આ વાત આખા ગામમાં ફેલાઈ ગઈ. બધા બ્રાહ્મણો ભગવાનને શરણે આવ્યા. આખા ગામને નિયમ ધરાવી સત્સંગી કર્યા.

સુરતમાં એક પારસીનો છોકરો જન્મજાત મૂંગો હતો. તેનો બાપ સ્વામી ગોપાળાનંદજી પાસે છોકરાને લઈ આવ્યો. સ્વામી પૂજા કરતા હતા, તેમાં કેળાં ભગવાનને ધરાવ્યાં હતાં તે છોકરાને દીધાં. “લે, દીકરા ! ખાઈજા.” જ્યાં પ્રસાદી

ખાધી ત્યાં તરત છોકરો બોલ્યો. “બાપા ! કેળાં બહુ મીઠાં છે.” એના બાપ રાજી રાજી થઈ ગયા. જેના સંતમાં આટલી શક્તિ હોય તો ભગવાનમાં શું ન હોય ?

વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે. કોઈ માણસમાં થોડી બુદ્ધિ છે, તો પણ કલ્યાણને અર્થે જતન કરવું. તેમાંથી પાછો પડ્યો નથી, કોઈ બહુ ભણેલો હોયને મોટા મોટામાં ખોટ કાઢે એવો હોય પણ કલ્યાણને માર્ગે કેમ ચાલતો નથી ? ઘણી બુદ્ધિ વાળો હોય તેણે કલ્યાણને માર્ગે ચાલવું જોઈએ, તો કેમ ચાલતો નથી ? ને બીજાના દોષ જ જોયા કરે છે ? ત્યારે શ્રીજીમહારાજે સરસ જવાબ દીધો કે, “એની બુદ્ધિ ઝાઝી છે પણ દૂષિત છે, એણે કોઈ મોટા સંતનો અથવા મા બાપનો અપરાધ કર્યો છે, તેથી સવળું સૂઝતું નથી, તેથી તેની આસુરી બુદ્ધિ થઈ ગઈ છે.” હવે જો સાવધાન થઈને નિરમાની પણે સંતની સેવા કરે તો આસુરી બુદ્ધિ ટળી જાય ને દૈવી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે.

શતાનંદસ્વામી કહે છે. હે પ્રભુ ! તમે કુબુદ્ધિને દૂર કરો છો. તેથી તમારું નામ અબુદ્ધિહતે નમ: છે.

મંત્ર (૬૮) ૐ શ્રી બ્રહ્મધામદર્શકાય નમ:

શતાનંદસ્વામી કહે છે. હે પ્રભુ ! તમે ભક્તજનોને અક્ષરધામ દેખાડનારા છો. ભગવાન સ્વામિનારાયણે છતા દેહે અનેકને અક્ષરધામમાં મોકલ્યા છે. પ્રભુ બ્રહ્મપુર દર્શક છે. પાત્ર હોય કે કુપાત્ર હોય ભગવાન કરુણા દૈષ્ટિ કરે ત્યારે બ્રહ્મપુરમાં ગતિ થઈ જાય. ત્યાં ભગવાનનાં દર્શન થાય જાગે ત્યારે ભગવાનના ચરણમાં પડે.

-: તેની સેવામાં તમે લાગી જાવ. :-

ઝરણાપરણાના શીતળદાસ બ્રાહ્મણ ભગવાનની ખૂબ ભક્તિ કરે. એક વખત તે યાત્રામાં ફરતાં ફરતાં દારિકામાં આવ્યા. ત્યાં એને કોઈકે કહ્યું. “ગામ ફણેણીમાં રામાનંદ સ્વામીને બધા ઈશ્વર તરીકે પૂજે છે, ત્યાં તમે જાવ !” શીતળદાસ ફણેણી આવ્યા, તો રામાનંદ સ્વામી દેહ છતાં હતા નહિ, તે અક્ષરધામમાં ગયેલા. હવે શું કરવું ? વિચાર કરે છે, ત્યાં તેરમાને દિવસે સભા થઈ, તેમાં અનેક સાધુ અને ભક્તો બેઠા છે. ગાદી તકિયાપર ભગવાન સ્વામિનારાયણ બિરાજમાન છે. દર્શન કરીને શીતળદાસ બેઠા બેઠા વિચાર કરે છે, આ સહજાનંદ સ્વામી મોટા પુરુષ ખરા, પણ ઈશ્વરતો રામાનંદ સ્વામી હતા, એતો અત્યારે છે નહિ, અદૃશ્ય થઈ ગયા છે, માટે હું

બીજે ક્યાંક જાઉં. પ્રભુ એનો સંકલ્પ જાણી ગાયા.

પ્રભુ બોલ્યા, “શીતળદાસ ! શું વિચાર કરો છો ? બીજે જવાનો વિચાર છોડી દો, તમને રામાનંદસ્વામીનાં દર્શન કરવાં છે ને ? આવો દર્શન કરાવું.” એમ કહી ભગવાને શીતળદાસ સામે નજર કરી ત્યાં સમાધિ થઈ ગઈ. બ્રહ્મધામનાં દર્શન થયાં, તેજ તેજનાં પુંજ છવાઈ ગયાં, શિતળ શાંત પ્રકાશમાં દિવ્ય સિંહાસન ઉપર સહજાનંદ સ્વામી બિરાજમાન છે, આજુ બાજુ અનેક મુક્તો બેઠા છે, રામાનંદ સ્વામી ભગવાનની સેવા કરે છે.

રામાનંદસ્વામીએ કહ્યું, “શીતળદાસ તમે ભુલા ન પડો, સહજાનંદ સ્વામી તો પ્રગટ પુરુષોત્તમ નારાયણ છે, તેમનો તમને યોગ થયો છે, તો તેની સેવામાં તમે લાગી જાઓ. મારા જેવા તો કેટલાય એની સેવામાં રહે છે.” પછી શીતળદાસજી સમાધિમાંથી જાગ્યા અને પ્રભુના ચરણમાં સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરી બે હાથ જોડી બોલ્યા. “પ્રભુ, આજથી તમારે શરણે છું, મને દીક્ષા આપો.” દઢ નિશ્ચય થઈ ગયો. સ્વામિનારાયણ ભગવાને દીક્ષા આપી નામ રાખ્યું વ્યાપકાનંદજી. પ્રભુ બ્રહ્મધામ દર્શક છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણે એક વખત પઠાણને સમાધિ કરાવી. ભગવાન ઊંચા સિંહાસન પર બેઠા છે અને રામાનંદસ્વામી બે હાથ જોડી સ્તુતિ કરે છે. આવાં દર્શન થયાં, પઠાણ બે હાથ જોડી બોલ્યા. તમારા હિંદુમાં આવું ઊંધુ કેમ છે ? મોટા છે તે નીચે બેઠા છે ને નાના છે તે ઊંચા બેઠા છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું, અમારામાં આવુંજ હોય. ગુરુ વશિષ્ઠજી ઊંચા આસને બેસતા, રામચંદ્રજી ભગવાન નીચા બેસતા. કહેવાનો હેતુ એ છે કે પાત્ર ન હોય, કોઈ સાધના કરી ન હોય અને ભગવાન બ્રહ્મધામનાં દર્શન કરાવે. આપણે અક્ષરધામની વાતો કરીએ પણ શ્રીજી મહારાજ તો ધામ દેખાડતા.

શ્રીજીમહારાજ ભુજ પધાર્યા. લાધીબાના મનમાં નિશ્ચય હતો કે રામાનંદ સ્વામી હતા તે ભગવાન હતા, આ સહજાનંદ સ્વામી તો એમના શિષ્ય છે, પણ ભગવાન નથી. તેથી શ્રીજીમહારાજ પાસે આવે નહિર. આ સંશયને દૂર કરવા શ્રીજી મહારાજે ગંગારામ ભાઈને કહ્યું. તમે લાધીબાને બોલાવી આવો, ગુરુભાઈના નાતે અમને મળવા આવે. લાધીબા આવ્યાં તે વખતે :-

લાધીબા સામું જોયું દયાળ, સમાધિ કરાવી તતકાળ ।

તેને મોકલ્યાં અક્ષરધામમાંય , પોતાનો બ્રહ્મમહોલ છે જ્યાંય ॥

લાધીબાને સમાધિ થઈ ગઈ. તેમાં અક્ષરધામની દિવ્ય રચનાઓ જોઈ, રામાનંદસ્વામી શ્રીજીમહારાજની સેવા કરે છે, રામાનંદસ્વામી કહે છે. “લાધીબા આ ઊંચા સોનાનાં સિંહાસનમાં શ્રીજીમહારાજ બિરાજમાન છે, તે સ્વયં પ્રગટ પુરુષોત્તમ નારાયણ છે, સર્વેના આધાર છે, અમે એના સેવક છીએ.”

કરો શ્રીહરિને નમસ્કાર, અમારા સર્વેના છે આધાર ।

અમ જેવા તો મુક્ત અપાર, જુઓ આંહી બેઠા એક તાર ॥

લાધીબાએ નિરખી નિરખીને પ્રભુનાં દર્શન કર્યાં. ખાતરી થઈ કે સ્વામિનારાયણ છે તે ભગવાન છે. સમાધિમાંથી જાગ્યાં એટલે, તુરંત શ્રીજીના ચરણમાં પ્રણામ કર્યાં, અને કહ્યું “હે મહારાજ ! તમે મારો સંશય દૂર કરી, મને અક્ષરધામનાં અલૌકિક દર્શન કરાવ્યાં. “ભગવાનની ચાખડીના ચટકાના શબ્દ સંભળાય તેને પણ સમાધિ થઈ જતી! ભગવાને અનેકને સમાધિ કરાવી સત્યનો માર્ગ બતાવ્યો છે.

મંત્ર (૬૯) ૐ શ્રી અપરાજિતાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે. પ્રભુ ! તમે અપરાજિત છો. કોઈ તમને પરાજિત ન કરી શકે, તમે બધાનાં મનને જીતી લો છો. ગમે તેવો યોધો હોય, શૂરવીર હોય, અસુર હોય. તમારી સાથે લડવા આવે (તમને પરાજિત કરવા આવે એ અસુર) તો તમને જીતી ન શકે એવા છો. ભલ ભલા તમારી પાસે હારી જાય, તમારી પાસે ગમે તેવો પંડિત આવે તો વેદ વાક્યથી એમને સમજાવો છાજ. ગમે તેવો બુદ્ધિશાળી તમારી પાસે આવે તો તેની બુદ્ધિ ગુંચવાઈ જાય છે.

પ્રભુ ! તમે અપરાજિત છો ! તે પ્રસંગને યાદ કરીએ. વડોદરામાં ગોપાળાનંદ સ્વામી અને મુક્તાનંદસ્વામીએ સત્સંગનો ફેલાવો કર્યો. સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનો ખૂબ વિસ્તાર થયો, તે દ્વેષિલાથી સહન ન થયું. મનમાં મંડ્યા બળવા, આપણાથી સ્વામિનારાયણ વધી જાય છે. દ્વેષિલા ગયા રાજા પાસે, ગાયકવાડ સરકારને કહ્યું, “સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય અવૈદિક છે.”

-: અમારી પાસે કોઈ જડીબુટ્ટી નથી. :-

“અવૈદિક ધર્મનો પ્રચાર કરે છે, તમે ભોળા ન થજો, ગોપાળબાવો બહુ ચમત્કારી છે, તમારું રાજ પડાવી લેશે, માટે કાંઈક યુક્તિ કરો. પાણી પહેલાં પાળ બાંધો. નહિતર દુઃખી થશો.” દેવિલા એ ઊંધું સમજાવ્યું, પણ રાજા ન્યાય નીતિવાળા હતા, કોઈના ચડાવ્યા ચડી જાય તેવા નહોતા.

રાજાને મુક્તાનંદસ્વામીની મુલાકાત થઈ હતી તેથી તેને કાંઈ વેરની અસર થઈ નહિ, તે વખતે રાજાએ મુક્તાનંદસ્વામીને પૂછ્યું હતું કે તમારી પાસે એવી જડુબુટ્ટી શું છે કે, તમો હજારો માણસોને જેમ કહો તેમજ કરે છે ? ત્યારે મુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું, અમારી પાસે કોઈ જડીબુટ્ટી નથી, અમે ભગવાન ભજીએ છીએ અને સત્યને માર્ગે ચાલીએ છીએ ને ધર્મનું પાલન કરીએ છીએ. સત્વગુણના આધારે માણસો અમારા કહ્યા પ્રમાણે કરે છે.

પછી શિવરામ ગારદીને રાજાએ કહ્યું, તમે વડતાલ જાઓ અને સ્વામિનારાયણને જેલમાં પૂરી દો, કારણ કે તમે ભલભલાને પકડી લો છો. શિવરામે કહ્યું, એ કાંઈ મોટું કામ નથી. મચ્છર જેવા સ્વામિનારાયણને પકડવા એ કાંઈ મોટી વાત નથી. ભગવાન થઈને પૂજાય છે, તે હવે ખબર પડશે. મારા જેવો હોશિયાર મલ્યો નથી, તેથી ફાવી ગયા છે, હું એને બરાબર કરીશ.

શિવરામ આરબની બેરખ લઈને આવ્યો વડતાલ. સ્વામિનારાયણ ભગવાન ઢોલિયા ઉપર વિરાજમાન થયેલા છે, આજુ બાજુ સંતો બેઠા છે, પગ પછાડતો આવ્યો. કાંઈ બોલ્યા સિવાય પોતાની તલવાર મ્યાનમાંથી કાઢીને પટ્ટો ખેલ્યો. એવી જોરદાર ચક્કર તલવાર ફેરવી કે ક્યાંય શરીરને વાગે નહિ. પછી જોરથી તલવારને આકાશમાં ઘા કરી, તલવાર મંડી આકાશમાં ગોળ ગોળ ફરવા. રાસની જેમ તલવાર ફેરે છે, ચાલીસ ચક્કર ફેરવે તલવાર નીચે આવી શિવરામે હાથમાં પકડી લીધી. દેખો યહ હમારા કટશસ્ત્ર હૈ, સો દુનિયામેં ફિર રહા હૈ, હમારે સિપાઈઓ કે હાથમેં હૈ, હમારે શિપાઈ બહોત જોરદાર લડવૈયેં હૈ. તુમ્હારા ખેદાન મેદાન કર દેંગે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાનના હાથમાં માળા છે, એ બતાવીને કહ્યું, દેખો ! યહ હમારા બ્રહ્મશસ્ત્ર હૈ, વો સંસારકી વજ માયા કો કાટતા હે, ઓર અષ્ટ આવરણ કો ભેદકે બ્રહ્મપુરકો પહોચાતા હૈ. શ્રીજીમહારાજે કડક થઈને કહ્યું. હમારી સબ ફોજ કે હાથમેં ભી હૈ. એમ કહી માળા આંગળીમાં લીધી ચક્કર ચક્કર ફેરવી,

ત્યાંતો માળા ઉડી આકાશમાં અને એ માળામાંથી તેજનાં કિરણો નીકળ્યાં અને જોરદાર સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણની ધૂન થવા લાગી. શ્રીજીમહારાજ પોતે તાલી પાડીને મંડ્યા ધૂન કરવા. સાથે લાખો માણસો હતાં તે પણ મંડ્યા ધૂન કરવા.

-: સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ :-

ભગવાનના નામનો ધ્વનિ શિવરામના કાનમાં ગયો તેથી માયાનું આવરણ ટળી ગયું અને ભાન ભૂલી મંડ્યા તાલી પાડીને ધૂન બોલવા. દેહ ભાન ભૂલાઈ ગયું. આવ્યા છે ભગવાનને પકડીને જેલમાં પુરવા ને પોતે જ સ્વામિનારાયણની ધૂન કરવા મંડી પડ્યા. તાલીના અવાજથી અને ભજનના મંગળ શબ્દોથી આખું બ્રહ્માંડ ગાજી ઊઠ્યું. શ્રીજીમહારાજે આકાશમાં અદ્ધર ફરતી માળાને પોતાના હાથમાં લઈ લીધી.

ત્યાંતો શિવરામને સમાધિ થઈ ગઈ. ગયો નરકમાં, જમનાદૂતો બરાબર જેવા દંડા મારે અને કહે, પાપીઆ ! ભગવાનને જેલમાં પૂરવા માટે આવ્યો છે ? મારી મારીને ધુંવાડો કાઢી નાખ્યો, હાંડકાં ખોખરાં કરી નાખ્યાં. પાપી, આખું જગત જેનું સ્મરણ કરે, પૂજા કરે, તેને તું જીતવા ગયો છે ? મારવા ગયો છે ? એમ કહી વળી ધોકા મારે. માર પડે જમપુરીમાં ને દેહ આહીં ફફડે ને બરાડા પાડે “બચાવો મને બચાવો !”

આવી બધી ધમાલ જોઈને આરબો જાય ભાગ્યા, ભાગો નહિતર મરી જશું. સમાધિ ઉતરી એટલે શિવરામ ઊભો થયો, ને પ્રભુના ચરણમાં માથું ઝુકાવ્યું. “પ્રભુ ! મને માફ કરો.”

-: આવ્યો હતો તમને પકડવા ને હું જ પકડાઈ ગયો :-

“હું આપરાધી જીવ તમારે શરણે આવ્યો છું. હવે મને બરાબર ખબર પડી, તમે આખી દુનિયાના રાજા છો. મને તમારા નિયમ ધર્મની રીત ભાત શીખવો. હું આજથી તમારો આશ્રિત છું.” શિવરામ આવ્યો હતો ભગવાનને જીતવા માટે પણ ભગવાન કોઈના જીત્યા જીતાય તેમ નથી, ભગવાન અપરાજિત છે, કોઈ તેમને જીતી ન શકે.

કૌરવો કરોડ અને પાંડવો પાંચ હતા, પાંડવો સાથે પરમાત્મા છે, તેથી કરોડો યોધાઓ પણ ભગવાનને જીતી ન શક્યા.

કેટલાયે અસુરો ભગવાન સાથે લડવા આવ્યા, કોઈ ભગવાનને જીતી ન

શક્યા, કેટલા મલ્લો બાલ ઘનશ્યામ સાથે લડવા આવ્યા પણ કોઈ જીતી ન શક્યા, અજિતને કોણ જીતી શકે.

-: પ્રહ્લાદજી હારી ગયા :-

ભક્ત પ્રહ્લાદજી તીર્થ કરતા કરતા બદરિકાશ્રમમાં આવ્યા, ત્યાં ભગવાન નરનારાયણ દેવ પૂજા કરે છે, તેમની બાજુમાં બાણ પડ્યાં છે, હથિયાર જોઈને પ્રહ્લાદજીને થયું. આવું કેમ ? બ્રાહ્મણ થઈને હથિયાર રાખે છે, તરત પૂછ્યું, “કર્મ બ્રાહ્મણનું કરો છો અને ધનુષ્ય બાણ કેમ રાખ્યાં છે ?” નારાયણે કહ્યું, “તારા જેવા દૈત્યને મારવા માટે.” દૈત્ય વચન પ્રહ્લાદને ગમ્યું નહિ, મને દૈત્ય કહેનાર કોણ ? ગરમ થઈ ગયા. હવે નારાયણને માર્યા વગર મૂકું નહિ, ગમે તેમ કરીને એને હું જીતીશ ત્યારે મૂકીશ, ત્યાં સુધી યુદ્ધ કરીશ પણ હિંમત હારીશ નહિ, મને દૈત્ય શા માટે કહ્યો ?.

સામ સામે યુદ્ધ ચાલુ થયું. ત્રણ લાખ સાઈઠ હજાર વરસ સુધી લડાઈ ચાલી. ભયંકર યુદ્ધ જામ્યું. કોઈ પ્રકારે ભગવાન જીતાતા નથી. પ્રહ્લાદજી હારી ગયા. ભગવાનને શરણે આવ્યા, “હે પ્રભુ ! મને માફ કરો ! મેં પ્રતિજ્ઞા લીધી છે ગમે તેમ કરીને તમને જીતીશ, પ્રતિજ્ઞા ભંગ થઈશ તો મને નરકમાં પડવું પડશે, માટે મારો ઉદ્ધાર કરો, તમને વૈરભાવે જીતી નહિ શકું, બીજો ઉપાય હોય તો બતાવો.” પ્રહ્લાદજીએ નમી દીધું. નમે તે ભગવાનને ગમે.

ત્યારે ભગવાન નારાયણ બોલ્યા, મારું અખંડ ભજન સ્મરણ કરીશ તો મને જીતી શકીશ, બાકી લડાઈથી નહિ જીતાય. પ્રહ્લાદજીએ છ મહિના અખંડ ભજન કર્યું, તો ભગવાન એને વશ થઈ ગયા. ભગવાન અજિત છે, કોઈથી જીતાય તેવા નથી. શતાનંદસ્વામી કહે છે. “હે પ્રભુ ! તમે અપરાજિત છો, શૂરવીર અને ચતુર છો.”

મંત્ર (૭૦) ૐ શ્રી આસમુદ્રાન્તસક્ષીર્તયે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, તમારી કીર્તિ સાત સમુદ્ર પર્યંત પ્રસરેલી છે, તમામ બ્રહ્માંડોમાં પ્રસરેલી છે. તમારો જશ સમગ્ર દેશાંતરોમાં પ્રસરેલો છે, ઓછી સમજણવાળા કદાચ કોઈ કહે કે સ્વામિનારાયણ નામ તો કેવળ કચ્છ અને ગુજરાતમાં જાણીતું છે, બીજા દેશમાં કોઈ સ્વામિનારાયણ નામને ઓળખતું નથી. પણ એવું નથી, સ્વામિનારાયણ નામનો વિશ્વભરમાં આજે ડંકો વાગે છે. જ્યાં જાઓ ત્યાં

સ્વામિનારાયણ નામ ગૂંજે છે, જય જયકાર થાય છે, લગભગ કોઈ એવો દેશ નથી કે જ્યાં સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું નામ જપનાર કોઈ ભક્ત ન હોય.

સર માલ્કમ શ્રીહરિને મળ્યા ત્યારે પ્રભુએ એમને શિક્ષાપત્રી આપી, એ શિક્ષાપત્રી હાલ લંડનમાં છે, “ઈ ઈ” યુનિવર્સિટીમાં રાખેલી છે. શિક્ષાપત્રી દુનિયા ભરના તમામ વર્ણને માટે ઉપયોગી છે. શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, કે આ શિક્ષાપત્રીના આદેશ પ્રમાણે વર્તશો તો સુખી થશો. સર માલ્કમે આ ભારતનું (શોષણ) રાજ્ય કર્યું અને પોતાના યુરોપને સમૃદ્ધ બનાવ્યો, તે આપણે અત્યારે જોઈ શકીએ છીએ.

ગવર્નર દ્વારા, પાદરીઓ દ્વારા, અંગ્રેજ દ્વારા સ્વામિનારાયણ ભગવાનની કીર્તિ પહોંચી, (સમસ્ત) દુનિયામાં સર્વત્ર સહજાનંદની કીર્તિ વિસ્તારને પામી, યુરોપના રાજાને વિચાર થતો કે અમારી તોપો, બંદૂકો અને લડાઈથી ન થયું, એવું આ સહજાનંદે કાર્ય કર્યું છે. કાઠી, કોળી, ભરાડી અને દરબારોને વશ કર્યાં. વિચાર કરો, સિંહને વશ કરવા સરખા, ને કાઠીને વશ કરવા સરખા. આવા કરડા કાઠીને ભગવાને ભક્ત બનાવ્યા.

આ ઉદ્ધવ સંપ્રદાય સારાય વિશ્વમાં જોરદાર વેગવંત બન્યો છે. સ્વામિનારાયણ મંદિરની ધજાની કીર્તિ સારાય વિશ્વમાં ફરકતી રહી છે, સત્સંગનો દિવ્ય પ્રતાપ પ્રસરી ગયો છે.

મંત્ર (૭૧) ૐ શ્રી શ્રિતસંસૃતિમોચનાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, તમે શરણે આવેલાને જન્મ મરણરૂપી સંસૃતિથી છોડાવનારા છો. ભગવાનને અવતાર લેવાનો મુખ્ય હેતુ શું છે ? આ સંસારનાં તમામ જીવ પ્રાણી-માત્ર ત્રિવિધ તાપમાં તપી ગયા છે, ડૂબકાં ખાય છે તેના ઉદ્ધાર માટે અને પોતાના પ્રેમી ભક્તોના મનોરથ પૂરા કરવા પ્રભુ પધારે છે. એજ અવતાર લેવાનું પ્રયોજન છે.

ચૂલા ઉપર તપેલાંમાં ખીચડી ચડતી હોય ત્યારે પાણીમાં અનાજના દાણા જેમ ખદબદા કરે, તેમ સંસારમાં રહેલા માયાના જીવો કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, માયા વગેરે દોષોથી ખદબદા કરે છે, સંસૃતિમાં અટવાયા કરે છે. ત્રિવિધ તાપથી પ્રભુ છોડાવવા આવ્યા છે, ભવસાગરમાં અથડાતા જીવને તારવા આવ્યા છે.

નરનારી અગણિત અથડાતાં, ભવસાગરમાં ડૂબકાં ખાતાં,
બળવંત બાહ્ય ગ્રહીને કાઢ્યા બારણે રે. વારે વારે જાઉં વહાલાજી

ભગવાનને શરણે જે જીવ આવે તેને પ્રભુ સંસૃતિથી મુક્ત કરે છે. શ્રીહરિને શરણે કોણ આવે? જે સંસારથી ઉદાસ થઈ જાય તે, જેને પંચવિષયનાં સુખ તુચ્છ થઈ જાય, તે શ્રીહરિને શરણે આવે. જેને ભોગ વહાલા લાગે એને ભગવાન વહાલા ન લાગે. આ જગતની અંદર માણસો વિષયો અને વાસનાની પાછળ જિંદગી ખલાસ કરી નાખે છે. ઈશ્વર સંસાર સાગરના તારક છે.

જે સતત સંસારમાં જ રચ્યા પચ્યા હોય, કુટુંબ પાછળ રચ્યા પચ્યા હોય, પૈસા માટે મૂઠી વાળીને દોડતા જ હોય, આવી માયામાં ખૂંચેલાની વાત નથી, માયાથી બચાવવાવાળાની વાત છે. મા કુંતાજીએ શું કહ્યું? હે ભગવાન! મને ગમે તેટલું દુઃખ પડશે તો પણ હું કોઈને શરણે નહિ જાઉં, તમારે જ શરણે આવીશ. કેવળ ભગવદાશ્રય જે થાય છે, જે સંસારથી થાકી જાય છે તેને ભગવાન જન્મ મરણરૂપી સંસૃતિથી છોડાવે છે.

ઘંટીના બે પડ હોય, ઉપરનું પડ ફરે તેમાં અનાજના દાણા નાખે ને ઘંટી ફેરવે, તેમાં બધા દાણા પીસાઈ જાય પણ જેટલા દાણા ખીલાની આજુ બાજુ ગોઠવાઈ જાય તે પીસાય નહિ, આ જગતની અંદર કાળમાયાનું ચક્ર સતત ફર્યા જ કરે છે, તેમાં જેટલા જીવાત્માઓ પ્રભુના ચરણરૂપી ખીલાની આજુબાજુ ગોઠવાઈ જશે, તેને જન્મ મરણરૂપી ચક્રમાં ફરવાનું રહેતું નથી, ભગવાનના ચરણરૂપી ખીલાને પકડી રાખો.

પરમાત્માના શરણ વિના કોઈ દેવ પણ સંસૃતિથી તરી શકતા નથી, તો સામાન્ય જીવની ક્યાં વાત કરવી! ભગવાનને આ પૃથ્વી ઉપર પધારવાનું એજ પ્રયોજન છે કે, ભવસાગરમાં ડૂબકાં ખાતા મનુષ્યોને તારવા. રામચંદ્ર ભગવાને વનમાં પ્રયાણ કર્યું, મંદાકિની નદી પાર કરવી છે. ખેવટે કહ્યું, પ્રભુ! મારી નાવમાં બેસો, ત્યારે રામ, લક્ષ્મણ અને સીતાજી ત્રણે નાવમાં બેઠાં, વહાણ ચાલું થયું, પહેલે પાર પહોંચ્યું પણ ઊભું ન રાખ્યું, પાછું વાળી લીધું, એમ ત્રણ ચાર વાર નાવ હાંકી કીનારો આવે અને ખેવટ પાછી વાડી લે, કિનારે ઊભી રાખે નહીં, ત્યારે લક્ષ્મણજીએ કહ્યું, ખેવટ અમને પેલે કાંઠે ઉતારતો કેમ નથી? અને પાણીમાં આંટા કેમ મારે છે? ઉતારી દેને! કેટલી વાર આમ આંટા ખવરાવીશ? કિનારો આવે છે છતાં અમને

ઉતરવા શું કામ નથી દેતો?

ત્યારે ખેવટે સરસ જવાબ આપ્યો, માફ કરજો મહારાજ! તુમકો ચાર ચક્ર લગાયે, તબ તુમ થક ગયે, ઔર હમ ચોરાસી લાખ ચક્ર મારકે આ રહે, ફીરભી નહિ થકે. પ્રભુ! સંસારના ચક્રથી થાકી ગયેલો છું. આટલું કહ્યું ત્યાં ભગવાને એ ખેવટને સંસાર સાગરથી તારી દીધો.

જે સંસારથી થાકી જાય, જન્મ મરણરૂપી દુઃખથી ત્રાસી જાય, તેને પ્રભુ ચોક્કસ તારે છે. પાત્ર કુપાત્ર કાંઈ જોતા નથી. મને ભજે તે મારો. ગીધરાજ જટાયુએ બીજું કાંઈ નહોતું કર્યું પણ સીતાજીનો પક્ષ રાખ્યો તો ભગવાને તેને સંસૃતિથી છોડાવી દીધો. ગીધપક્ષીને મુક્તિ આપી દીધી.

જેતલપુરના જીવણ ભક્તે બીજું કાંઈ નહોતું કર્યું પણ ભાવથી મઠનો રોટલો જમાડ્યો, તો ભગવાન સ્વામિનારાયણે તેને મુક્તિ આપી દીધી. મુસલમાન બીબીએ કેવળ દાતણ આપ્યું, તો તેને ભગવાને તારી દીધી. ભગવાન ભવસાગરના તારક છે, તારવા આવ્યા છે પણ . . .

-: આપણને તરવાની મજબૂરી હોવી જોઈએ :-

સમજવા જેવી કથા છે. જે પાણી ડૂબાડે છે તે જ પાણી તારે છે. જે અગ્નિ દગાડે છે તેજ અગ્નિ ઠંડી ઉડાડે છે. એનો ઉપયોગ કરતાં આવડવો જોઈએ. માયાની ચિકાસ બહુ ચીકણી છે. પણ વચ્ચે જો ભગવાનના સ્નેહની ચીકાસ આવી જાય, તો આપણને માયાની ચિકાસ નડે નહીં.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને વચનામૃતમાં અનાસક્તિનો બોધ વારંવાર આપણને આપ્યો છે. હજારો વાર કથાઓ કરીએ છીએ, અને સંતોના મુખથી કથા સાંભળીએ છીએ. પણ જો સંસારની આસક્તિ ન જાય તો કથાનું શું? પચાસ, સાઠ વર્ષની ઉંમર થાય ને ત્યારે આપણો સમય, આપણી શક્તિ, આપણી સંપત્તિ, આપણી બુધ્ધિ સત્સંગની સેવામાં વાપરવી જોઈએ, નહિ કે પેટ ખાતર જ.

જિંદગીના છેલ્લા શ્વાસસુધી બળદની માફક ગાડું ખેંચ્યા કરવું, તે તો મૂર્ખની બુધ્ધિ છે. એંસી નેવું વરસના થાય તો પણ મમતા મૂકે નહિ. એક બાપા એંસી વરસના છે, વાડીમાં બેઠા છે. સંતો વાડીએ સ્નાન કરવા ગયા. તેની પાસે બાપા આવ્યા. સંતો બોલ્યા, બાપા! જય સ્વામિનારાયણ. બાપા કહે, જય સ્વામિનારાયણ. કેમ બાપા! સુખી છોને? સ્વામી શું સુખી? અમારું મન જાણે. કેમ બાપા આવું

બોલો છો ? સ્વામી હું બહુ દુઃખી છું, દીકરો બહુ ઉધ્ધત છે. એકનો એક છે, રમાડ્યો, ભણાવ્યો, ગણાવ્યો, પરણાવ્યો, ગરાસ આપ્યો, મિલકત આપી બધું કર્યું, પણ હવે મને જરાય બોલાવતો નથી. સ્વામી તમે કીર્તન ગાઓ છોને !

કોઈ કોઈનું નથી રે કોઈ કોઈનું નથી રે;

અલ્યા નહાકના મરો બધા મથી મથી રે. કોઈ

જનની જનેતાએ જન્મ જ દીધો, પાડી પોશીને તને મોટેરો કીધો;

પરણ્યા પછી માતા સામું જોતો નથી રે. કોઈ

બાપા કહે સાવ સાચી વાત છે. સ્વામી પહેલાં મારો દીકરો મને બોલાવતો, પણ હવે પરણ્યા પછી બોલાવવાનું તો ઠીક પણ, હાથ ઉગામે છે, ને ક્યારેક મારી પણ લે છે. તેની વહુ છે તે મને પટકારા કરે છે, ન બોલવાનું બોલે છે. સંસારમાં જરાય સુખ નથી સ્વામી ! આટલું બોલતાં બાપા રડી પડ્યા.

આ બધી વાત દીકરાએ સાંભળી, તે સ્વામી પાસે આવી પગે લાગ્યો. “સ્વામી મારા બાપા બોટી ફરિયાદ તમારી પાસે કરે છે. સ્વામી એમ તો હું દીકરો છું, સત્સંગી છું, કંઠી પહેરી છે, હું બધું સમજું છું, મેં કોઈ દિવસ મારા બાપા સામે હાથ ઉપાડ્યો નથી, બાપા ટક ટક કરે તેથી ખીજાઈ ગયો હોઈશ.”

સ્વામી કહે “અરે ગાંડા ! બાપ એતો બાપ છે, તારે સહન કરવું જોઈએ, એતો ઘરડા છે, સમજવું જોઈએને ! લે પાણી, આજથી નિયમ લે. તારા બાપાને વધઘટ બોલવું નહિ. “ભલે સ્વામી, તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશ પણ મારા બાપાને પણ નિયમ આપો, કે મહેરબાની કરીને ઘરમાં ઓછા રહે અને મંદિરે માળા ફેરવે, સમયસર જમવા આવે, હું કપડાં આપીશ, દેવ દર્શન કરવા પૈસા આપીશ, બાપાને સમજાવો કે, ઘરમાં વધઘટ બોલે નહિ.”

સંતોએ બાપાને કહ્યું, બાપા ! જમવા ટાણું થાય ત્યારે ઘરે જમવા જવું, બાકી મંદિરમાં બેસીને ભજન કીર્તન કરવાં, ને કથા સાંભળવી, જે મળે તે જમી લેવું. આવું સાંભળી બાપા મંડ્યા માથું ખંજોડવા, મંદિરે સમય ગાળવો એ કેમ થશે, કેમકે, આખી જિંદગી વાડીમાંજ કાઢી છે. મંદિરે રહેવાની ટેવ હોય તો થાય ને ? બાપાને સંતની વાત મનાણી નહિ, મંદિરે જાય બરા પાંચ મિનિટમાં પાછા વળી જાય. વિચાર કરો આવી રીતે સંસારમાં આસક્તિ પૂર્વક જીવન હોયતો સંસાર સાગર કેમ તરાય !

આપણા ધર્મગ્રંથો કહે છે, દીકરો લાયક થાય ત્યારે માતા પિતાએ પ્રવૃત્તિ

છોડીને નિવૃત્તિ લઈને ભજન ભક્તિ કરવી. જીવન તો એટલું જ જીવેલું કહેવાય જે પુરુષોત્તમ નારાયણના સાનિધ્યમાં જીવાયું હોય, સત્યના રાહે જેટલું જીવન જીવાયું. એજ જીવન જીવ્યા કહેવાય.

૭૦-૮૦- વરસની જિંદગીમાં ક્યારેક માણસ અમુક સમય જ જીવેલો હોય છે, બાકીનું જીવન ભ્રાંતિમાંજ પસાર થઈ ગયું હોય છે. વૃદ્ધાવસ્થામાં જેમ બને તેમ મંદિરે વધારે રહો, ને ઘરમાં ઓછા રહો. આમે પણ વૃદ્ધ માવતર દીકરાને અને કુટુંબીઓને ઓછાં ગમતાં હોય છે. મંદિરો એટલા માટે જ ગામની વચ્ચેવચ્ચ બનાવ્યાં છે, ત્યાં જઈને શાંતિથી હરિ સ્મરણ કરવું. તો તે સહેજે સહેજે સંસાર સાગર તરી જાય છે. પ્રભુ સંસાર સાગરથી તારનારા છે.

મંત્ર (૭૨) ૐ શ્રી ઉદારાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે ખૂબ ઉદાર છો. આપણે દાન પુણ્ય કરીએ, પણ ઝાઝું રાખીને થોડું આપીએ. ભગવાન એવા ઉદાર છે કે પોતાનું સર્વસ્વ આપી દે. અને પોતે ભક્તના દાસ થઈ જાય. સેવકના સેવક બની જાય. દુનિયામાં ભગવાન જેવો કોઈ ઉદાર નથી.

એક મૂઠી પોંવાને બદલે સોનાના મહેલ બનાવી દીધા. સુદામાને એમ કે આ લોભિયો શું દેશે ? આપેલું પીતાંબર પણ પાછું લઈ લીધું, એ શું દેશે ? ભગવાન કહે છે, મિત્ર જા તો બરો ઘરે, બબર પડશે. મેં સમૃદ્ધિનો ધોધ મૂકી દીધો છે, પૃથ્વી માતા પણ એક કણના હજાર કણ આપે છે, તો ભગવાન કેમ ન આપે ? નવસો તાંતડાને બદલે નવસો નવાણું સાડીઓ આપી દીધી. આવા ઉદાર છે અવિનાશી.

ભગવાનના ભાલમાં કુબ્જાએ ફક્ત ચંદનની અર્ચા કરી, રૂપમાં વધારો કર્યો તો. ભગવાને એને રૂપનું દાન આપી સરળ, સીધી ને રૂપાળી બનાવી દીધી. આવા ભગવાન ઉદાર છે. કંથકોના કચરા ભક્તને ઘેર સ્વામિનારાયણ ભગવાન પધાર્યા, ઘરે કોઈ નથી. શું જમાડવું ? કચરા ભક્ત ઊંડા વિચારમાં ઉતરી ગયા, એમનાં પત્ની ધનબાઈને બબર પડી કે, મારા પતિદેવ મૂંઝવણમાં છે, પતિને મૂંઝવણ થાય તો પત્ની તેની મૂંઝવણ ટાળે અને સ્ત્રીને મૂંઝવણ થાય તો પતિ ટાળે, અરસ પરસ દુઃખનાં ભાગીદાર થાય, દેહ ભલે જુદા હોય મન એક હોવું જોઈએ.

-: તો સંસારમાં શાંતિ રહે :-

પતિદેવ મૂંઝાવ છો શા માટે ? મારી પાસે કિંમતી ચૂંદડી છે, પરણવા વખતની તે મેં સાચવી રાખી છે, તે લઈ જાવ અને અડાણે રાખી તેમાંથી સીધું લઈ આવો જ્યારે પૈસા થશે ત્યારે ચૂંદડી લઈ આવશું ને પૈસા દઈ આવશું. કચરા ભગત બજારમાં ગયા, સાડલાને અડાણે મૂકી સીધું લઈ આવ્યા. શ્રીજીમહારાજે મુકુંદ બ્રહ્મચારીને કહ્યું, ચાર જણા જમીએ તેટલી રસોઈ બનાવો. ભગવાન અને બ્રહ્મચારી જમ્યા બાદ દંપતીને પ્રસાદ આપ્યો.

આ બાબતનો શ્રીજીમહારાજને ખટકો થાય કે, ક્યારે સમય આવે ને હું ભક્તનાં ઋણમાંથી મુક્ત થાઉં. બે વરસ પછી શ્રીજીમહારાજ કંથકોટ પધાર્યા ત્યાં રાજમાતા સિંધદેશમાં વરેલાં હતાં તે રામબાઈ ભગવાન પાસે આવીને ભેટ અર્પણ કરી. બધાં સોનાનાં દાગીનાં હતાં, સતી સોહાગણનો શણગાર બધો શ્રીજીમહારાજના ચરણમાં સમર્પિત કર્યો. શ્રીજીમહારાજ કહે. “રામબાઈ ! આ દાગીના અમે બીજાને આપી દઈએ તો તમે રાજી કે નહિ ?” રામબાઈએ કહ્યું, “અમે તમને દઈને રાજી કર્યા પછી તમે જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો. દીધેલું દાન તો મહારાજ તમારું જ થઈ ગયું હોય માટે આપની જેવી ઈચ્છા. !”

શ્રીજીમહારાજ તરત ઊઠ્યા અને કચરા ભગતને કહ્યું, “ભગત પછેડી પાથરો.” ભગતને એમ કે કાંઈક કામ હશે. ત્યાં તો મહારાજે બધાં દાગીના પછેડીમાં મૂકી દીધાં અને સ્મિત કરતા બોલ્યા. “આ બધા દાગીના કચરા ભક્તને અર્પણ, આ બધું તમારું છે લઈ લો.”

કચરા ભગત કહે, “મહારાજ ! આટલા બધાં દાગીનાં શું કામ આપો છો ? તમારી પાસેથી લેવાય નહિ.” “આ તો તમારી ભેટ છે.” “મહારાજ ! આટલી બધી સંપત્તિને હું શું કરું ?” શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “કચરા ભગત ! તમે મારી બહેન ધનબાઈનો સાડલો ગીરે મૂક્યો છે, તે લઈ આવો અને એના પૈસા ચૂકાવી આવો, ભગત અમે કોઈનો ભાર રાખતા નથી, આજે અમે તમારા લેણાંમાંથી છૂટ્યા. ઘણા દિવસથી વાટ જોતા હતા કે, ક્યારે સમય આવે ને અમે ઋણમાંથી મુક્ત થઈએ.” સ્વામિનારાયણ ભગવાન આવા ઉદાર છે, અનંતગણું આપી દે છે. ભગવાન આપે છે ત્યારે માણસ ઝીલી ન શકે, તેટલું આપે છે.

દીવબંદરનાં પ્રેમબાઈએ ભેટ શ્રીજીના ચરણમાં અર્પણ કરી, ત્યારે શ્રીજી

મહારાજે તે ભેટ તરત વિપ્ર દીનાનાથને આપી દીધી આવા ઉદાર છે ભગવાન પુરુષોત્તમ નારાયણ.

મંત્ર: (૭૩) ૐ શ્રી સહજાનંદાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે સહેજે સહેજે આનંદ આપનારા છો, જગદ્ગુરુ રામાનંદસ્વામીએ નીલકંઠવર્ણીને મહા દીક્ષા પીપલાણીમાં આપી, ત્યારે પ્રભુનાં બે નામ ધારણ કરાવ્યાં, એક નારાયણમુનિ અને બીજું સહજાનંદ સ્વામી. સહજાનંદ નામ સાર્થક છે, નામ પ્રમાણે ગુણ છે. ઘણાં બહેનોનું નામ શાન્તાબેન હોય, પણ શાન્તિનું નામ નિશાન ન હોય, હોળી સળગ્યાજ કરતી હોય.

આનંદ બહાર નથી, આનંદ અંદર છે, સુખ અને દુઃખ, હર્ષ અને શોક, હાનિ અને લાભ, જન્મ અને મૃત્યુ, રાત અને દિવસ આ વિરોધી તત્ત્વ છે. પણ આનંદનું કોઈ જોડલું નહિ, પદાર્થનો આનંદ તુચ્છ છે, ક્ષણિક છે, કૃત્રિમ છે. પ્રભુના સ્વરૂપનો આનંદ નાશવંત નથી પણ શાશ્વત છે. અવિનાશી આનંદ છે. એ આનંદનો ક્યારેય નાશ થતો નથી. પરમાનંદ છે, નિત્યાનંદ છે, નિત્ય સર્વદા અખંડ આનંદ, અખૂટ આનંદ છે ક્યારેય એ આનંદ ખૂટે નહિ.

કૂવો ખોટે પણ જ્યાંથી વહેણ આવતું હોય ત્યાં પથ્થર આડો હોય તો પાણી ન આવી શકે. તેમ જેના હૃદયમાં કામ, ક્રોધના પથ્થર, ઈર્ષ્યા, અદેખાઈના પથ્થર સત્તાના અભિમાનના પથ્થર આડા હોય તેના હૃદયમાં આનંદ ન આવી શકે. તો એને કથા સાંભળવામાં મજા ન આવે. કીર્તન ગવાતાં હોય તો ઝીલે નહિ, ગાય નહિ. બરાબર જોરથી તાલી બજાવીને ધૂન ગાય નહિ. આડું આવળું જોયા કરે. ભક્તિમાં રસ નહિ, ઉદાસ બેઠા હોય. તો સમજવું કે સત્સંગરૂપી સરોવરમાં એણે બરાબર સ્નાન કર્યું નથી, તેથી આનંદ ક્યાંથી પ્રગટે ? એ આનંદ બ્રહ્માનંદસ્વામીને મળ્યો. મુક્તાનંદ, નિષ્કુળાનંદ વિગેરે સંતોને મળ્યો. એ આનંદ શુકદેવજીને મળ્યો. એ આનંદ નરસૈયાને અને મીરાંબાઈ, લાડુબા, જીવુબાને મળ્યો. સુખનો ભોક્તા મન છે અને આનંદનો ભોક્તા આત્મા છે.

-: આપણા શરીરમાં પાંચ કોશ છે :-

અન્નમય બીજો પ્રાણમય ત્રીજો મનોમય ચોથો વિજ્ઞાનમય અને પાંચમો આનંદમય, આ પાંચ કોશ શરીરમાં છે, અન્નમય કોશ એટલે આ શરીર અન્નથી ટકી

રહ્યું છે, જીવપ્રાણી માત્રને ખોરાક જોઈએ જ. એ અન્નમય કોશ, પ્રાણમય કોશથી ટકે છે, પ્રાણ હોય તોજ શરીર ટકે, કેવળ અન્નથી ટકી ન શકે, પ્રાણમય કોશમાં પાંચ પ્રાણ છે, પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન, સમાન. આ પાંચ પ્રાણને કારણે બધી જ ક્રિયાઓ થાય છે. આ પાંચ પ્રાણ કામ ન કરે ત્યારે મૃત્યુ થઈ જાય, એટલે એ પ્રાણમય કોશની આગળ મનોમય કોશ છે, એ મનોમય કોશ અંતઃકરણની ભૂમિકામાં સમાયેલો છે.

મન સાફ ન હોય તો આનંદ રહેતો નથી, મન સાફ રાખવું હોય તો અન્નમય કોશ સાફ રાખવો પડે. અન્નમય કોશ શુદ્ધ અને પવિત્ર હોય તો પ્રાણમય કોશ શુદ્ધ રહે, પ્રાણમય કોશ શુદ્ધ હોય તો મનોમય કોશ શુદ્ધ રહે. અન્ન પવિત્ર તેનું મન પવિત્ર.

તેનાથી આગળ વિજ્ઞાનમય કોશ છે. વિજ્ઞાનમય કોશ શું કરે? આખું જગત એના ચિત્તમાં સમાવીને બેઠું છે. જેટલું બ્રહ્માંડમાં છે તેટલું પિંડમાં છે. આત્મા સોના જેવો પ્રકાશિત છે, તેમ ચિત્ત પણ દર્પણ જેવું પ્રકાશિત છે. તે ચિત્તમાં વાસના, વિકાર અને અપેક્ષા રહે છે, દર્પણ જો મેલું હોય તો પ્રતિબિંબ બરાબર ન દેખાય.

તેમ જેના ચિત્તમાં વિકારની ધૂળ, વાસનાની ધૂળ, અપેક્ષાની ધૂળ સંપત્તિ સન્માન વગેરે દુર્ગુણોની ધૂળ ચડી જાય તો એ આનંદમય કોશમાં જઈ શકતો નથી. આનંદમય કોશમાં આત્મા અને પરમાત્મા બેઠા છે. જો આનંદમય કોશમાં જાય તો તેને પરમાત્માનાં દર્શન થાય છે અને દેહાધ્યાસ ભૂલી જાય છે, બ્રહ્મરૂપ થઈ જાય છે. તેને સ્થિતિપ્રજ્ઞ કહેવાય.

દેહથી પૃથક્ આત્માને જુદો સમજી શકે, તે સહેજે સહેજે આનંદમાં રહી શકે. સુખ કે દુઃખ હોય, હર્ષ કે શોક એને નડે નહિ અનુકૂળ પરિસ્થિતિ હોય કે પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ હોય, ગમે તેવી સ્થિતિમાં એ આનંદના સાગરમાં રહી સહજાનંદના આનંદમાં મસ્ત રહે છે.

આનંદમય કોશમાં કોણ પહોંચ્યા? અનેક પુણ્યાત્મા પહોંચ્યા છે. અગત્રાઈના પર્વતભાઈ, ગઢપુરના દાદાખાચર, મિથિલાના જનકરાજા, ભાગવતજીના વક્તા શુકદેવજી, મુક્તાનંદસ્વામી વગેરે અનેક સંતો અને મુક્તાત્માઓ આનંદમય કોશ સુધી પહોંચી ગયા એને પ્રભુ સહજાનંદનો રંગ લાગી ગયો. જે આનંદમય કોશ સુધી નથી પહોંચ્યા તે તો માયામાં ગોથાં ખાય છે, જનાવરની જેમ જીવે છે.

જનાવર બે કોશમાં જીવે છે, અન્નમય અને પ્રાણમય. પોતાનું જ ખાજ ખાય અને ફરે, મન શુદ્ધ પવિત્ર ન હોય તો વિજ્ઞાનમય કોશ અને આનંદમય કોશ બંધ રહી જાય. શરીરમાં છે તો ખરા પણ બંધ પડ્યા છે, કામ નથી કરતા. આનંદમય કોશને ખોલવા હોય તો નિત્ય હરિ સ્મરણ ભાવ વિભોર થઈ હરિભજન કરો તો આનંદમય કોશમાં પ્રવેશ મળશે અને બ્રહ્મરસના ભોગી બનશો.

બ્રહ્મરસનું પાન કરશો તો ચિત્તમાંથી માયા અને વાસના વિલીન થઈ જશે. તો બહારના વિષયો વિક્ષેપ નહિ કરે. એની સપાટીમાં રહેલો અનંદ સહેજે બહાર આવશે, પછી તમને રાગ, દ્વેષ, સુખ, દુઃખ, હાનિ, લાભ કાંઈ નહિ નડે.

-: માયાની માર ન ખાવી હોય તો સહજાનંદનું શરણું લો :-

બહારના પંચ વિષયનો આનંદ કૃત્રિમ છે, ખોટો છે, તુચ્છ છે. અંતરનો આનંદ શાશ્વત છે અને સત્ય છે. સહજાનંદમાં આનંદ વધતો જાય, તેને કથા કીર્તનમાં આનંદ આવે, રાસ રમવામાં મજા આવે, એને પ્રભુની પૂજા કરવામાં સત્સંગ સમૈયામાં મજા આવે. જગતની તમામ ક્રિયામાં જ મન સૂગ આવે, એનું મન ભગવાન સિવાય ક્યાંય ચોંટે નહિ. ભગવાનમાં જ મન લાગેલું રહે. તેથી તે સદાય અક્ષરધામનું સુખ અહીંયા બેઠા બેઠા અનુભવે છે. જનમંગલનો નિયોડ આ મંત્ર સમજાઈ જાય તો એનો બેડો પાર થઈ જાય, નિષ્કુળાનંદસ્વામીએ આ સહજાનંદ સ્વામીનો ખૂબ મહિમા ગાયો છે.

**સહજાનંદ સહજાનંદ ગાય રે, તે તો અક્ષરધામમાં જાય રે,
સહજાનંદ નામ જેના મુખે રે, તેતો બ્રહ્મપુરે જાશે સુખેરે.**

સહજાનંદ સહજાનંદના જપ કરે તો તે અક્ષરધામમાં સુખેથી પહોંચી જાય છે, અને અંતે ઉત્તમ ગતિને પામે છે, તમે આનંદમાં રહો ને આનંદમાં રાખો.

મંત્ર (૭૪) ૐ શ્રી સાધ્વીધર્મપ્રવર્તકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે. હે પ્રભુ! તમે સાધ્વી ધર્મની પ્રવૃત્તિ કરનારા છો. પતિવ્રતા ધર્મના પ્રવર્તક છો, સ્ત્રીનાં જીવન કચડાઈ રહ્યાં હતાં, જૂનવાણીના માણસો સ્ત્રીને હલકી ગણતા અને સ્ત્રી વિધવા થાય તો એનાં મા-બાપ બીજું સગપણ કરે નહિ, આખી જિંદગી રગદડાઈ જાય. બીજું પહેલાંની અંધાધૂધી રીત એવી હતી કે, પતિ પાછળ બળજબરીથી એ સતી થાય. પતિ મૃત્યુ પામે તો સ્ત્રીને જીવતી પતિ સાથે

બાળવાનો રિવાજ હતો તે ભગવાન સ્વામિનારાયણે અટકાવ્યો. શ્રીજીમહારાજે એવી સરસ રીત ચલાવી કે પતિ મૃત્યુ પામે તો તેની પાછળ મરવું નહિ, પણ પતિ તરીકે પરમાત્માને માનીને ભગવાનનું ભજન કરવું.

-: સાધ્વીના ધર્મો ખૂબ સુંદર રીતે શીખવ્યા :-

સાંખ્યયોગ ધર્મની પ્રવૃત્તિ કરી, સ્ત્રીને કોઈ સંપ્રદાયમાં દીક્ષા અપાતી નહિ, તે રિવાજ ભગવાન સ્વામિનારાયણે શરૂ કર્યો. પાછી કેવી મર્યાદાની પાળ બાંધી. સ્ત્રી જ દીક્ષા આપે. આચાર્ય પત્ની દ્વારા દીક્ષા લેવી, સ્ત્રીના ધર્મ બરાબર સચવાઈ રહે તે માટે બાઈઓનાં મંદિરો જુદાં કર્યાં. સ્ત્રીના ધર્મો ખૂબ ઝીણી નજરથી અમલમાં મૂકાવ્યા. સાધ્વીના ધર્મો ખૂબ સરસ રીતે શીખવ્યા. ભક્ત ચિંતામણીમાં પ્ર. ૧૧૧ માં નિષ્કુળાનંદસ્વામીએ કહેલું છે, એક વખત સાંખ્યયોગી બહેનો બધાં ભેગાં થઈને અંતઃશત્રુને જીતવાની અરસ પરસ વાત કરે છે.

એવી કોણ નારી જે હશે, જે કોઈ દેહનાં સુખ ઇચ્છશે ।

દેહ સુખમાં રહ્યો સંસાર, દેહ સુખમાં વિષય વિકાર ॥

ત્યારે બહેનોને દેહના સુખના સુખને ઇચ્છવાં નહિ, કોઈ સ્ત્રીનો દેહ, ને કોઈ પુરુષનો ગેહ, જરા મનની વૃત્તિ પાછી પાળીને વિચાર કરશું તો જણાશે કે, માંસ, મજ્જા, મેદ, લોહી, હાડકાં, થૂંક, લાળ, ચીપડાં, ઉદરમાં આંતરડાંઓ, મળમૂત્રના ક્યારાઓ એવો દુર્ગંધથી અને રોગથી ભરેલો આ ક્ષણ ભંગુર અને નાશવંત દેહ છે. માથે માત્ર રૂપીળું ચામડું મટેલું છે. મોઢામાં હાડકાંની હાર છે, ઘણાં મિષ્ટાન્ન મેવા ખાધા છતાં જીભ કોરીને કોરી રહે છે અને રસાશક્તિને વધારનારી છે. સારાં વસ્ત્રો પહેરીને આ નાશવંત દેહને શણગારીને શું કરવું છે ? હવે તો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિનો શણગાર પહેરીને પુરુષોત્તમ નારાયણને વરવું છે, હવે ભવસાગરના ફેરા ફરવા નથી.

માટે ભવમાં ફેરા નથી ફરવા રે,

મેંતો તનડું લીધું છે તમને વરવારે;

માટે મંદિરે પધારો ને માવારે, અલબેલાજી આવાને આવા રે.

માટે મંદિરે પધારોને માવારે....

-: સાંખ્ય યોગી બાઈઓને ખૂબ સમજવા જેવી આ કથા છે :-

જાડું મોટું મળે જેવું પટ, તેણો કરીને ઠાંકીએ ઘટ ।

ખારું ખાટું મળે જેવું અન્ન, જમી કરીએ હરિ ભજન ॥

દ્રવ્ય રાખવું નિર્વાહ કાજ, નહિ તો આપણી ન રહે લાજ ।

સાંખ્યયોગી બાઈઓને બહુ પાતળું વસ્ત્ર પહેરવું નહિ, સારી રીતે અંગઢાંકીને વર્તવું, બહુ સ્વાદિયાં થવું નહિ, જેવું મળે તેવું જમીને હરિ ભજન કરવું. ગુજરાન પૂરતા પૈસા રાખવા. બાકી લોભ રાખવો નહિ, પોતાના પડછાયાથી પણ બીતા રહેવું. સાંખ્યયોગી બાઈઓ ભેગાં મળીને અસર પરસ કહે છે.

આપણું છે અબળાનું તન, તેમાં રાખવી જોઈએ જતન ।

ઘણું વર્તવું ઠાવડું ઠીક, અતિ આણી અંતરમાં બીક ॥

મને કોઈની બીક નથી, હું કોઈથી બીતી નથી. આવા ઉડાઉ જવાબ દેવા નહિ, સર્વપ્રકારે ભગવાનની બીક રાખવી. હમેશાં દૃષ્ટિ નિયમમાં રાખવી.

માટે રહેવું સદાય સચેત, હરિ વિના ન રાખવું હેત ।

આણી અંતરમાંહીં વૈરાગ્ય, કરવા તન મન સુખ ત્યાગ ॥

આ ભારતભૂમિ સતી, સાધ્વી, શૂરા અને સંતોની ભૂમિ છે. આ ધરતી ઉપર અનેક સંતો અને સતીઓએ જીવન કુરબાન કરી ઝળહળતી કીર્તિ મેળવી છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણના પ્રતાપથી અનેક વિકટો અને સંજોગોમાં મુશ્કેલીમાં સમજણ મોળી પડી નથી. પરમેશ્વર એ જ મારા પતિ માનીને સમગ્ર જીવન સહજાનંદના ચરણમાં સમર્પિત કર્યું છે.

-: સ્ત્રી સમાજને વ્યાલ કરી દીધા :-

સ્વામિનારાયણ ભગવાન સાધ્વીધર્મના પ્રવર્તક છે, ભગવાને મર્યાદાની રીત પોતે શીખવાડી. સારંગપુરમાં શ્રીજીમહારાજે રંગ ઉત્સવ કર્યો, ભગવાન સંતોની સામે અને ભક્તોની સામે રંગ ઉડાડે, સંતો ભગવાનની સામે રંગ ઉડાડે ખૂબ રંગે રમ્યા. બાઈઓ કહે પ્રભુ ! અમને આવો લાભ આપો. પ્રભુએ કહ્યું બહેનો ! તમને રંગે રમવું હોય તો બાઈઓ બાઈઓમાં રંગ રમો. તેમાં સાંખ્યયોગી બાઈઓએ રંગે રમવું નહિ, સધવા બાઈઓ રંગે રમે તો વાંધો નહિ. શ્રીજીમહારાજે ખૂબ મર્યાદા રખાવી છે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાનના વખતમાં પણ સાંખ્યયોગી બાઈઓ હતાં,

લાડુબા, જીવુબા, રાજબા, ઝમકુબા વગેરે સાધ્વી સ્ત્રીનો ઉદ્ધાર સ્વામિનારાયણ ભગવાને કર્યો છે. એજ સાંખ્યયોગી બાઈઓથી સત્સંગ ભર્યો ભર્યો લાગે છે, યુવાન બાઈઓ હોય છતાં વસ્ત્રનો મોહ નહિ, દાગીનાનો, વાળનો કોઈ મોહ નહિ. રાત્રે ભૂમિપર સાદડી પાથરી સૂઈ જાય. કંઠમાં કેવળ તુલસીની કંઠી પહેરે. આપણે કોઈ વસ્તુ દાનમાં દઈએ ત્યારે, તુલસીપત્રે અર્પણ કરીએ છીએ, તેમ આ દેહ ભગવાનને અર્પણ થઈ ચૂક્યો તે માટે તુલસીની કંઠી પહેરીએ છીએ.

ઘણા સાધારણ માનવીને એમ થાય છે કે, સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયવાળા સ્ત્રીનો તિરસ્કાર કરે છે. ભગવાને સ્ત્રીનો તિરસ્કાર કર્યો જ નથી, સ્ત્રીનું રક્ષણ કર્યું છે, દૂધ પીતી દીકરીનો બચાવ કર્યો છે, સ્ત્રી સમાજને, સ્વામિનારાયણ ભગવાને ન્યાલ કરી દીધો છે.

મંત્ર (૭૫) ॐ શ્રી કંદર્પદર્પદલનાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે, પ્રભુ ! તમે કામદેવના ગર્વને હરનારા છો. કામદેવે ભલભલાની સાધના પર પાણી ફેરવી દીધું છે. કામનું બાણ જ્યારે વાગે ત્યારે તો બ્રહ્મા, શિવ અને અનેક ઋષિઓ, મુનિઓ હલબલી જાય, બધાય ધૂજી જાય, એવું જબરું બાણ છે.

ઈન્દ્ર અહલ્યામાં લોભાઈ ગયો. ચંદ્રમા ગુરુ પત્નીનું હરણ કરી ગયા. એકલશૃંગીએ જરાક વેશ્યાના હાથનો રસાસ્વાદ ચાખ્યો તો તપ ગુમાવી બેઠા. ભલભલાની કામદેવે લાજ લીધી છે. સૌભરિ ઋષિને માયાએ એક ક્ષણમાં પછાડ્યા, મનનું ઠેકાણું ન રહ્યું, માંધાતાની પચાસ કન્યા પરણીને તપ ગુમાવી બેઠા.

-: માયા બહુ જબરી છે :-

જુઓ અજામિલે વિશ્વાસ કર્યો તો ભટકાઈ ગયો વેશ્યામાં. નારજીએ વિશ્વાસ કર્યો તો માંકડાંનાં મોઠાં થયાં. માયા બહુ જબરી છે. માયા મોહનવરને મળવા દેતી નથી, હરિ શરણ અને હરિ સ્મરણ કરે તો માયા ત્રાસ આપતી નથી. ભગવાન જેનો હાથ ઝાલે તેને માયા ત્રાસ આપતી નથી, ભગવાનમાં અતિશય શ્રદ્ધા થાય, આત્મનિષ્ઠા પરિપક્વ થાય, દઢ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન થાય, ત્યારે ભગવાન એનો હાથ ઝાલે છે.

જેનો હાથ ભગવાન ઝાલે તેને કામદેવ કાંઈ કરી શકે નહિ. કામ કોણ છે ?

દેવ છે, કામદેવના મંત્ર લગ્નમાં બોલાય છે. કામ કોઈ દૈત્ય નથી, એનો તિરસ્કાર ન કરાય, છેડાય નહિ. એ પ્રભુનો દીકરો છે. કામરૂપી શક્તિ મહાન છે, એ શક્તિથી આ સૃષ્ટિની વૃદ્ધિ થઈ શકે છે. જો કામ ભયંકર હોય, દૈત્ય હોય, તો સદ્ગૃહસ્થનું કોઈનું કલ્યાણ થાય નહિ. કામવિના સૃષ્ટિની વૃદ્ધિ થતી નથી, પણ એનો સદ્ઉપયોગ કરતાં શીખવો જોઈએ. ને જો દુરઉપયોગ થાય તો એ નર્કમાં ફેંકી દે અને અપકીર્તિ પણ થાય.

કામદેવ, ભગવાનનો દીકરો છે. આપણે ભગવાનને ખોળે બેસી જઈએ તો કામદેવ થકી ભગવાન આપણું રક્ષણ કરે. કામદેવ અતિ રૂપાળો છે, તેથી તેમાં ભલભલા મોહિત થાય છે. પણ ભક્તજન એમ વિચારે કે, એનાથી કરોડ ઘણા રૂપાળા, ઐશ્વર્યવાન, ગુણવાન મારા ભગવાન છે, તો કામદેવ એને કાંઈ પરેશાન કરી શકે નહિ.

જેમ બંગલામાં રહેનાર માણસને ઝુપડાંમાં રહેવું ગમે નહિ. તેમ સંપૂર્ણપણે ભગવાનની મહિમા સહિત ભજન ભક્તિ કરનારને તુચ્છ કામ ભોગવ્યાની ઈચ્છા જાગે નહિ. કામને બાળવો બહુ સહેલો છે, પણ કામને જીતવો બહુ કઠણ છે. બળેલો કામ અગ્નિમાંથી ઉભો થઈને આવી જાય. પણ જીતેલો કામ ક્યારેય આંખ ઊંચી ન કરી શકે.

કાળના કાળ સદાશિવે કામને બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યો, પણ ખીજાઈને કામદેવ ફરીને સદાશિવને મોહ પમાડવા આવ્યો. જ્યારે ભગવાન મહિનીનું રૂપ લઈને સદાશિવ પાસે આવ્યા, ત્યારે સદાશિવ ભાન ભૂલી ગયા, એની પાછળ મંડ્યા દોડવા, કામ પાછો જાગી ગયો. હમણાં મોહિનીને પકડી લઉં, એમ દોડાવ્યો, છેવટે મોહિનીનો હાથ પકડી લીધો, ત્યાં તુરંત મોહિની રૂપ બદલીને મોહન થઈ ગયા સદાશિવ ભોંઠા પડી ગાય. જ્યાં જુવે ત્યાં ભગવાનનાં દર્શન થયાં શરમમાઈ ગયા. શું જબાબ દેવો ? ભગવાને કહ્યું, કેમ છે સદાશિવ ? તમે કહેતા હતા કે મને માયા લોભાવી ન શકે ને આ શું કર્યું, કોની પાછળ દોડો છો ? સદાશિવ ચૂપ થઈ ગયા. કહેવાનો હેતુ મહાદેવ કામદાહક છે અને ભગવાન મદનમોહન છે, કામના મદને હરનારા છે.

પાછો એનો એ કામ નરનારાયણ ભગવાનની પરીક્ષા લેવા બદરિકાશ્રમમાં આવ્યો. ઈન્દ્રરાજાએ કહ્યું, તું જા અને નરનારાયણ ભગવાનના તપનો ભંગ કર,

કામદેવ આવીને પોતાની માયાવી શક્તિ ખૂબ પ્રસરાવી, પણ ભગવાન આંખ ઊંચી કરી જોતા નથી, સ્થિર થઈ પ્રભુનું ધ્યાન કરે છે. પછી કામદેવ ખીજાઈને પુષ્પની અંજલિ લઈને નરનારાયણની છાતી પર ફેંકી, પ્રભુએ ધીમે ધીમે કરુણા ભર્યાં નેત્રોથી જોયું, ત્યાંતો કામ થરથરી ગયો. હવે શું થશે ? સદાશિવે મને બાળી નાખ્યો હતો ને હવે નરનારાયણ બાળી નાખશે તો ? ભગવાનને જોઈને કામ ટાઢો હિમ થઈ ગયો. ભગવાને કામને ઠારી દીધો.

ભગવાન બોલ્યા. ભાઈ તું મારા બદરિકાશ્રમમાં કેમ આવ્યો ? કામે કહ્યું, મને ઈંદ્રરાજાએ મોકલ્યો છે, કે અપ્સરામાં મોહ કેમ પામે છે તેની આજ્ઞાથી આવ્યો છું. ભગવાને પોતાના સાથળ ઉપર હાથ ફેરવ્યો ત્યાંતો રૂપ રૂપની અંબાર ઉર્વશી અપ્સરા પ્રગટ થઈ. પ્રભુએ કહ્યું. આ અપ્સરા જેવી કોઈ રૂપાળી અપ્સરા ઈન્દ્રલોકમાં નહિ હોય, આ ઉર્વશીને લઈ જા મારા વતીથી ઈન્દ્રને ભેટ કરજે. કામદેવ ચક્રિત થઈ ગયો. જેના સાથળમાંથી અપ્સરા પ્રગટ થાય, એને મારી અપ્સરાનાં ઝાંઝરનો ઝણકાર કેમ મોહ પમાડી શકે ? કામદેવે ભગવાન સામે હાથ જોડ્યા.

-: પ્રભુ મને માફ કરજો :-

હવે હું કોઈ દિવસ તમારી પરીક્ષા લેવા નહિ આવું, મને એમ હતું કે, મેં ભલભલા સાધુ, સંત મહાત્માને કબજામાં લીધા છે, તો નરનારાયણને શું કબજામાં ન લઈ શકું ? જીતવા માટે આવેલો પણ તમે અપરાજિત છો, તમે કોઈથી જીતાવો તેવા નથી. પ્રભુ ! આપ કંદર્પદલનાય છો. કામદેવના ગર્વને દળી નાખ્યો, કામદેવ ભોંઠો પડી ગયો, ઠરી ગયો, પ્રભુ શાંત છે, ભગવાને કહ્યું, તું મારી પાસે ભલે આવ્યો ! પણ તને આજ્ઞા દઉં છું કે, મારા સ્વરૂપનું ધ્યાન કરે, પૂજા પાઠ કરે, ત્યાં તારે જવું નહિ, જે ભક્તજન ભગવાનનું સ્વરૂપ સદાયને માટે આંખમાં રાખશે, કીર્તન ભજન કરશે તેને કામદેવ પરેશાન નહિ કરે, તોફાની ચિત્ત શાંત થાશે.

**ચિત્ત ચડવામાં બહોત તોફાને રે, કથા પ્રભુની સાંભળજે કાને રે
બ્રહ્માનંદનું કહ્યું સત્ય માને.... બદરીપતિનાથનું લેને શરણું રે.
મટે મહાદુઃખ જન્મને મરણ.. બદરી પતિનાથનું લેને શરણું રે.**

યોગીઓ શું કરે ?... કામ પર કોષ કરો, કામાત્કોષોભિજાયતે... કોષથી બીજા અનેક દુર્ગુણો શરીરમાં પ્રવેશ કરશે, કામદેવ પર કોષ કરશો અને ઇંછેડશો તો કામદેવ શરીર પર સામ્રાજ્ય કરશે. કૂતરાંને હડહડ કરશો તો સામે વધારે ભસશે,

તમે કાંઈ ન કહો ને સીધે સીધા ચાલ્યા જાઓ તો કૂતરું કાંઈ ન કરે, કામદેવને અતિ આવકાર્યાની જરૂર નથી અને અતિ ઇંછેડવાની જરૂર નથી, સૌ સૌની મર્યાદામાં રહીને હરિભજન કરશો તો કામદેવ હેરાન નહિ કરે.

મંત્ર (૭૬) ૐ શ્રી વૈષ્ણવક્રતુકારકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે પ્રભુ ! તમે વિષ્ણુયાગ કરાવનારા છો. તમને વિષ્ણુયાગ બહુ ગમે છે, હિંસાયમ યજ્ઞની પ્રવૃત્તિ બંધ કરાવી અને વિષ્ણુયાગ કરાવો છો, વિષ્ણુગાયત્રીના જાપ કરાવો છો, વિષ્ણુસહસ્રના પાઠ કરાવો છો. ભગવાન સ્વામિનારાયણે વિચાર કર્યો કે, હમણાં રાજસૂય યજ્ઞ ઘણા થાય છે, જ્યાં સુધી સાત્વિક યજ્ઞ નહિ કરું, ત્યાં સુધી રાજસૂય યજ્ઞ બંધ નહિ થાય, હું સાત્વિક યજ્ઞો કરાવીશ.

પ્રભુને રાજસૂય યજ્ઞ પસંદ નથી પણ વૈષ્ણવયજ્ઞ બહુ પસંદ છે. યજ્ઞ છે તે સાક્ષાત પુરુષોત્તમ નારાયણની પૂજા છે. અગ્નિ છે એ ભગવાનનું મોઢું છે, આહુતિઓ અગ્નિનારાયણને આપીએ તો કાયિક, વાયિક અને માનસિક પાપ બળી જાય છે. પવિત્ર આહુતિઓ ભગવાનને પહોંચી જાય છે. વિષ્ણુયાગ કરવા, પણ રાજસ અને તામસ યાગ કરવા નહિ.

-: તમે બધા યોગ યજ્ઞ કરતા રહેજો :-

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે લીલાચરિત્રો બહુ કર્યા, ભક્તોને ખૂબ લાડ લડાવ્યા, ભૂમિનો ભાર ઉતાર્યો, પણ યજ્ઞ કરવાનો સમય જ મળ્યો નહિ, અસુરનો નાશ કરવામાંજ સમય વ્યતિત થઈ ગયો. ભગવાન રામચંદ્રે રાજસૂય યજ્ઞ કરાવ્યા પણ બહુ થોડા, ભગવાન સ્વામિનારાયણે વિષ્ણુયાગની પ્રવૃત્તિ જોરદાર કરીને સંસ્કૃતિને પૃષ્ટ કરી છે. જેલપુરમાં યજ્ઞ કરે, વળી બે વરસ થાય ને ડભાણ, અમદાવાદ, વડતાલ, ગઢડા અને સારંગપુર, ગામે ગામે વિષ્ણુયાગ ચાલુ કરી દીધા. વિષ્ણુયાગને યોગયજ્ઞ પણ કહેવાય. સંતનો યોગ થાય, શાસ્ત્રનો યોગ થાય, એટલે કથા સંભળાય, સંત, શાસ્ત્ર, દેવ અને આચાર્ય આ ચારનો યોગ એને યોગયજ્ઞ કહેવાય. વચનામૃતમાં શ્રીજી મહારાજે કહ્યું છે, તમે બધા યોગયજ્ઞ કરતા રહેજો. ભગવાનના સ્વરૂપમાં મન ઈન્દ્રિયો જોડવાં તેને યોગ કહ્યો છે.

યોગયજ્ઞ વગર કલ્યાણ થતું નથી. સંત શાસ્ત્ર અને કથા કીર્તન ભેગાં બેસીને

કરવાં તેને યોગયજ્ઞ કહેવાય. ભગવાન સ્વામિનારાયણે રાજસી તામસી યજ્ઞ બંધ કરાવ્યા, ઘણા અણસમઝણવાળા માનવો ચંડિકાના પાઠ કરાવે છે, નવાં ઘર બંધાય ત્યારે બ્રાહ્મણો દ્વારાએ મારણ મોહનના હવન કરે છે, આ યોગ્ય નથી. રાજસી-તામસી મંત્ર દ્વારાએ, યજ્ઞ કુંડમાં હવન કરાય નહિ.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ કહે છે. હે ભક્તજનો ! અમે દેવ, દેવીની નિંદા કરતા નથી, આમાં દેવ, દેવીનો નિષેધ નથી, પણ જે રાજસી ને તામસી ભાવ સમાયેલો છે, તેનો નિષેધ ચોક્કસ કરીએ છીએ. સદ્ગૃહસ્થો ઘરમાં હવન જરૂર કરાવજો પણ જનમંગલના મંત્રોથી હવન કરાવજો, સર્વમંગલના સ્તોત્ર અથવા નારાયણ કવચના પાઠ કરાવવા અથવા હનુમાનજીના મંત્રથી પાઠ કરાવવા અથવા ગીતાજીના પાઠ કરાવવા અથવા વિષ્ણુસહસ્રના પાઠ કરાવવા પણ મલિન મારણ મંત્ર કે ચંડિકાના પાઠ કરાવવા નહિ અને જો કરાવે તો તેના ઘરમાં શાંતિ થતી નથી, દુઃખ દારિદ્ર વધે છે, ઝગડા વધે છે અને સગાં સંબંધીમાં કુસંપ સર્જાય છે.

જો હવન કરાવવો જ હોય તો સાત્ત્વિક દેવના મંત્રથી હવન કરાવજો. આપણે બધા પુરુષોત્તમ નારાયણના આશ્રિત છીએ. ઉપાસનામાં ક્યારેય ભેળસેળ કરાય નહિ. પ્રભુએ જે માર્ગ બતાવ્યો છે, તે માર્ગ પર ચાલીએ તોજ સુખી થવાય એક જણ કથા સાંભળવા આવે, તે નગરમાં એક ચોર હતો તે દરરોજ ચોરી કરે પણ પકડાય નહિ. એક વખત ચોર ભગવાં કપડાં પહેરીને મહાત્માજીની બાજુમાં બેસી ગયો. કથા સાંભળવાથી અંતકરણ બદલવા લાગ્યું. પોતાની ભૂલ, પોતાનાં પાપની ખબર પડવા લાગી કે હું આ ખોટું કરું છું, અનેકને દુઃખી કરીને મારીકૂટીને નાણું ભેગું કરું છું. તેની સજા ભોગવવાનો સમય આવશે ત્યારે હેરાન થવું પડશે.

સત્સંગના પ્રભાવથી ચોરનું માનસ પરિવર્તન થયું, તેથી દરરોજ કથા સાંભળવવા આવે અને યજ્ઞનો પ્રસાદ જમે. એમ કરતાં રાજા દરરોજ મહાત્માજીને પગે લાગે પણ આજે ત્રણ મહાત્માને પગે લાગીને ભેટ મૂકી, ત્યારે ચોર કે જેણે સાધુનો વેશ પહેરેલો તે બોલ્યો. “રાજન્ ! મારી પાસે ભેટ મૂકો નહિ, હું મહાત્માજી નથી, સાધુ જાણીને તમે મને પૈસા આપો છો, તે લઈ લ્યો.”

-: હું તમારા નગરનો ચોર છું :-

ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું, “તમે તમારી શક્તિ છૂપાવવા માટે આવું કહી રહ્યા છો. તમે નિષ્કંચન છો, તેથી ના પાડો છો ? બાકી છો તો મહાત્માજી.” ત્યારે ચોરે

કહ્યું, “હું મહાત્મા નથી, ચોર છું.” ત્યારે રાજાએ કહ્યું, “તમે ચોરીજ કરો છો, તમને પૈસા જોઈએ જ છે, તો હું સામેથી આપું છું છતાંય કેમ નથી સ્વીકારતા ?”

“હવે હું ચોર નથી રહ્યો, સત્સંગ કરવાથી સત્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ છે, તો અસત્ય પદાર્થને હવે હું શું કરું ?”

એક ઘડી આધી ઘડી, આધી મેં પુની આધ ।

વુલસી સંગત સંતકી, કટે કોટી અપરાધ ॥

ચોર બે ઘડીના સત્સંગથી સાધુ બની ગયો. ચોરીનું કર્મ છોડીને ભક્તિ માર્ગમાં મન લગાડી દીધું, આ છે સત્સંગનો પ્રતાપ. મોક્ષના માર્ગે ચલાવવા માટે શ્રી હરિએ યજ્ઞ કરાવેલા છે ને કરે છે.

મંત્ર: (૭૭) ૐ શ્રી પંચાયતનસન્માનાય નમ:

શતાનંદસ્વામી કહે છે— તમે પંચદેવોનું સન્માન કરો છો. પંચ દેવોને પૂજ્યપણે પ્રતિપાદન કરો છો. પાંચ દેવો કયા ?

વિષ્ણુ: શિવો: ગણપતિ: પાર્વતી ચ દિવાકર: ।

એતા: પૂજ્યતયા માન્યા દેવતા: પંચ મામકૈ: ॥

વિષ્ણુ, શિવ, ગણપતિજી, પાર્વતીજી અને સૂર્યનારાયણની પૂજા પરંપરાથી થાય છે, ભગવાન સ્વામિનારાયણે તમામ હુંદુ ધર્મને એક શ્લોકમાં વણી લીધો, સનાતન ધર્મનો એક સમન્વય કર્યો છે. રસ્તે જાતાં દેવ મંદિર આવે તો નમસ્કાર કરજો. એ પાંચ દેવ પુરુષોત્તમ નારાયણ થકી જ પ્રગટ થાય છે, આખી દુનિયા પ્રભુનાં અંગમાંથી જ પ્રગટ થઈ છે.

-: પાંચ દેવ સનાતન ધર્મનો પાયો છે :-

આ પાંચ દેવની પૂજા ભગવાન સ્વામિનારાયણે કરેલી છે, પૂજ્ય પણે માનવાની વાત કરી છે, પણ ઉપાસ્યની વાત નથી કરી. એક વાત જરૂર સમજી રાખવી જોઈએ. પાંચ દેવો પૂજ્ય ચોક્કસ છે, પૂજવા જ જોઈએ, પણ ઉપાસના નારાયણની જ થાય. ગીતાજીમાં ભગવાન કહે છે.

અન્તવતુ ઇલં તેષાં તદ્ભવત્યલ્પ મેઘસામ્ ।

દેવાન્દેવયજ્ઞે યાન્તિ મદ્ ભક્તા યાન્તિ મામપિ ॥

ભગવાન કહે છે— હે અર્જુન ! દેવોની આરાધના કરનારો, દેવતાઓને પામે છે અને મારી આરાધના અને ઉપાસના કરનારો મને પામે છે. આ પાંચ દેવને જરૂર પૂજવા, પૂજા બધાની થાય, દેવતાની પૂજા થાય, સાધુ અને આચાર્યની પૂજા થાય, ગાયની પૂજા થાય, હનુમાનજીને ગણપતિજીની પૂજા થાય, ધરતીમાતાની પૂજા થાય, ગરૂડજી અને વરૂણદેવની પૂજા થાય, શાસ્ત્રોની પૂજા થાય, પણ ઉપાસના એક ભગવાનની જ થાય. પૂજા અને ઉપાસનામાં ફેર છે.

વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે. માનસી પૂજામાં જેમ ભગવાનની પૂજા થાય, તેમ સંતની પણ પૂજા થાય, જેમ ભગવાનને અર્થે પાંચ રૂપિયા વાપરે તેમ સંતને અર્થે પણ વાપરવા જોઈએ. પૂજાનો નિષેધ નથી, પણ સમજવાની વાત છે, સરખી રીતે સમજીએ તો મનની ભ્રાંતિ એકે ઊભી રહે નહિ, ને જો બરાબર સમજતાં ન આવડે તો સેળભેળ થઈ જાય.

તેથી શુદ્ધ ઉપાસના વેદ પ્રવર્તાવી છે, તેજ શુદ્ધ ઉપાસના ભગવાન સ્વામિનારાયણે પ્રવર્તાવી છે. વેદ એમ કહે છે — કે એક નારાયણ સિવાય બીજો ધ્યેય નથી, કોઈ ઉપાસ્ય નથી, વ્યાસજીએ બધા શાસ્ત્રોનું રહસ્ય સમજાવ્યું છે.

સાલોક્ય સર્વશાસ્ત્રાણિ વિચાર્ય ચ પુનઃ પુનઃ ।

જ્ઞેયો ધ્યેયો પ્રાપ્ય પૂજ્ય એક નારાયણઃ ॥

વ્યાસજીએ કહ્યું છે કે- એક ઉપાસ્ય નારાયણ જ છે. નારાયણ વિના બીજાનું ધ્યાન ન કરાય, બીજાની ઉપાસના ન કરાય, પૂજા જરૂર કરજો. વિષ્ણુનો મહિમા શિવજી સમજે છે તેવો બીજા કોઈ સમજી શકતા નથી, શિવજી અને નારાયણ એ બેનું એકાત્મપણું છે, વિષ્ણુ અને શિવ બેય આ સૃષ્ટિનું કાર્ય કરે છે. શું કાર્ય કરે છે ? વિષ્ણુ પોષણ કરે છે અને શિવજી સંહાર કરે છે. આ બેયના ઉપાસ્ય દેવ પરાત્પર ભગવાન એક નારાયણ છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ કહે છે. મારાં કાર્યમાં આ પાંચ દેવો મદદ કરે છે. હું એ પાંચે દેવનું સન્માન કરું છું, તમે પણ કરજો પૂજા કરજો પણ ઉપાસના એક નારાયણની જ થાય.

આ મંત્ર આપણને બધાને સમજવા જેવો છે. કોઈનું અપમાન ન કરજો, બધાનું સન્માન કરજો, આદર ભાવ આપતાં શીખજો. મા બાપ પણ દેવ સમાન છે. ગુરૂ પણ દેવ સમાન છે. તેનો આદર કરજો પણ આનાદર ક્યારેય ન કરશો, વૃદ્ધ

માવિત્રો આજના યુવાનને ઓછા ગમે, એની બોલી ન ગમે, વૃદ્ધ માવિત્રો કાંઈ દુઃખની વાત કરે તો છક્કી જઈને વાતને ઉડાડી દે, માવતર અને ગુરુનું અપમાન એ પ્રભુનાં અપમાન સમાન પાપ છે.

દુર્ગાદેવીએ સાત્ત્વિક દેવી છે, દુર્ગાદેવી આગળ જે દારૂ માંસનો ભોગ ધરાવાતો તેનો સર્વથા નિષેધ કર્યો. એમાં જે અશુદ્ધિ હતી તે સ્વામિનારાયણ ભગવાને દૂર કરી અને એવો પ્રસાદ પણ લેવો નહિ. દેવી કોઈ દિવસ અભક્ષનો ભોગ લેતાં જ નથી એતો સાત્ત્વિક દેવી છે. આ પાંચ દેવનું સન્માન કરજો, એ બધા ભગવાનને ભજે છે, નારાયણની ઉપાસના કરે છે, ભગવાન કહે છે.

એ બધા દેવો મારાં કાર્યમાં મદદ કરે છે તેથી હું એમનું સન્માન કરું છું, આદર સૌનો, પણ આશરો એકનો, પ્રભુ પંચદેવોનું સન્માન કરનારા છે તેથી પંચયતન સન્માનાય એવું પ્રભુનું નામ છે.

મંત્ર (૭૮) ૐ નૈષ્ઠિક વ્રતપોષકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે- પ્રભુ ! તમે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્યવ્રતના પોષક છો, નૈષ્ઠિક વ્રતનું પ્રતિપાદન કરનારા છો. કેટલાકનું માનવું એવું હોય છે કે કલિયુગમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન ન થઈ શકે, અશક્ય છે. આ બાબત પણ સમજવા જેવી છે.

જેને ગુરુનું અવલંબન નથી, હરિનું શરણું નથી, તેના માટે નિષેધ છે. બાકી જેના ઉપર ગુરુની કૃપા છે, પુરુષોત્તમ નારાયણની ઉપાસના છે, તે ચોક્કસ બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન કરી શકે. કેવળ પોતાની સાધનાના બળથી ધારે કે, હું બ્રહ્મચર્યવ્રત પાલન કરી શકીશ, તો સંભવ છે કે તેના વ્રતમાં કદાચ ભંગ થાય પણ ખરો. પણ જેની દૈવ નિષ્ઠા ભગવાનમાં અચળ હોય, હૈયામાં હરિવર રમતા હોય, તે ભક્ત સહેલાઈથી બ્રહ્મચર્યવ્રત જીવન પર્યંત રાખી શકે છે. નેત્રની વૃત્તિ નટવર નારાયણમાં રમતી હોય તેના માટે વ્રત રાખવું સહેલું છે. પણ જેના નેણમાં, વેણમાં, હૈયામાં માયા રમતી હોય તેના માટે કઠિન છે.

બ્રહ્મ એટલે ભગવાન, ચારી એટલે ભગવાનના માર્ગે ચાલનારો ને અખંડ ચિંતવન કરે તેને કહેવાય બ્રહ્મચારી. નૈષ્ઠિક એટલે એક ભગવાનમાં નિષ્ઠા, જેને પૂરોપૂરો ભગવાનનો આશરો હોય તેને ભગવાન બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન કરવાની શક્તિ જરૂર આપે છે. તેથી તો યુવાન સાંખ્યયોગી બાઈઓ અને યુવાન સાધુઓ

હળાહળ કલિયુગમાં પણ આજીવન બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન કરી, હરિધ્યાન પરાયણ જીવન જીવે છે. એ પ્રતાપ ભગવાન સ્વામિનારાયણનો છે, બાકી થાય નહિ. ક્રીડીથી બ્રહ્મા સુધી માયા મૂકી શકે તેમ નથી. ૬૦-૬૦ ૮૦-૮૦ વરસના બુદ્ધિયાથી માયા છોડાતી નથી.

-: બુદ્ધિયાથી માયા છોડાતી નથી :-

વીસ વીસ વરસના યુવાન માયાને ઠોકર મારી પ્રભુ ભજે છે, એ ચોક્કસ સાબિતી આપે છે, કે ભગવાન સ્વામિનારાયણ સત્સંગમાં સાક્ષાત્ છે જ. ! નહિતર પંચવિષય અને માયા મૂકે એવા નથી. ભગવાનને મૂકી દે, પણ માયાને ન મૂકે. સૂકા તણખલાની જેમ માયાને ઉડાડી દે છે, એવા અનેક ભક્તજનો આપણા સંપ્રદાયમાં થયા છે અને વર્તમાન કાળે થાય છે.

રાજબાઈનાં માતા પિતાએ કહ્યું, “રાજી તું ઉમર લાયક થઈ છે તેથી હવે સારી જગ્યાએ સગપણ કરીએ.” રાજબાઈએ કહ્યું, “મા મારી ચિંતા જરાય ન કરશો, મેં મારું સગપણ ગોતી લીધું છે.” “કોની સાથે?” રાજબાઈએ કહ્યું, “ભગવાન સાથે. મેં શિરને સાટે સગપણ કરી લીધું છે.”

વર્યા મેં તો વનમાળીરે શિરને સાટે

તનડાની આશા ત્યાગી, લગની એ સાથે લાગી;

મોઠી હું તો ભૂધર ભાળી રે ... શિરને સાટે

સંસારનાં સુખ એવાં, ઝાંઝવાંનાં પાણી જેવાં;

તુચ્છ જાણી આશા ટાળી રે શિરને. . .

રાજબા કહે છે, સંસારનાં સુખ ઝાંઝવાંનાં પાણી જેવાં છે, ઝાંઝવાંનાં પાણી દેખાય ખરાં, પણ હાથમાં ન આવે, આભાસ માત્ર હોય. એનાથી સ્નાન ન થાય અને પીવાય પણ નહિ. તેમ સંસારનો સુખ કેવળ આભાસ માત્ર છે, દેખવામાં સુખ જેવાં લાગે પણ અંતે ટક્તાં નથી. નાશવંત છે.

પરણી પ્રીતમ પ્યારો, અખંડ સોહાગ મારો;

રંડાપાની બીક ટાળી રે શિરને....

રાજબા કહે છે, અખંડ વરને વરી ચૂકી છું, ત્યારે રાજબાનાં મા રાજબાઈ માથે મીઠો હાથ ફેરવતાં કહ્યું, “બેટા, ત્યાગનો માર્ગ બહુ કઠણ છે, શેકેલા ચણા ચાવવા જેવો નથી, લોઢાના લાડવા ચાવવા જેવો કઠણ માર્ગ છે, તલવારની ધાર

ઉપર ચાલવા જેવો કઠણ માર્ગ છે.”

ત્યારે રાજબાઈએ સરસ જવાબ દીધો, “મા તલવારની ધાર મારા માટે ફૂલની શય્યા જેવી છે, માટે રાજી થઈને પરણવાની વાત મૂકી દો અને મને ભગવાન ભજવા ગઢપુર જવા દો.” મા એ કહ્યું. “બેટા રાજી, તમારા માટે અમે કેટલી દોડા દોડ કરીએ છીએ.” રાજબાઈએ કહ્યું, મા તમે બધા ઊંધી દિશામાં શા માટે દોડો છો ? જો મને સુખી કરવી હોય તો મને ભગવાન સાથે સગપણ કરવા દો.”

-: ભગવાન સાથે સગપણ કરવા દો :-

“શા માટે મને માયામાં ફસાવો છો!” પછી મા-બાપે બળપૂર્વક સગપણ કર્યું, પછી જાન આવી પરણ્યાં અને ગાડાંમાં બેસીને સાસરે જાય છે, શરીર ગાડાંમાં છે ને મન ભગવાનમાં છે, પ્રાર્થના કરે છે, પ્રભુ ! મારી લાજ રાખજો, મારી સ્થિતિ ઘંટીના બે પડ વચ્ચેના જેવી છે, વધારે ને વધારે સપડાતી જાઉં છું. ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડે છે, હવે મારું શું થશે ? અખંડ ભગવાનને યાદ કરે છે.

રાત પડી તેમનો પતિ શયનગૃહમાં આવ્યો, તો વિકરાળ સિંહ પલંગમાં બેઠો છે. ભગવાન મદદમાં આવી ગયા. એનો પતિ ભૂમ પાડી બહાર નીકળી ગયો. ઘરનાં સગાં બધાં ભેગાં થઈ ગયાં. શું કામ રાડો પાડે છે, ? “અરે જુઓ તો ખરા, ઘરમાં સિંહ ત્રાડ પાડે છે, મારા સામે આંખના ડોળા કાઢે છે.” મા બાપે ઘરમાં જોયું તો કોઈ નથી. “અરે ગાંડા ઘરમાં કાંઈ સિંહ હોતો હશે ? સિંહ તો જંગલમાં હોય.” પિતાજી, તમે ભલે ન દેખો, પણ હું દેખું છું, મને જીવતો રાખવો હોય તો આ સ્ત્રીને એના પિયરીયે મૂકી આવો. ત્યાંતો રાજબાઈના શરીરમાંથી અનોખી કાંતિ પ્રસરી, તેજથી ઘર છવાઈ ગયું. પછી ધીરેથી રાજબાઈનાં સાસુએ કહ્યું. “રાજી આ બધું છે શું ?”

રાજબાઈએ સુંદર જવાબ આપ્યો, “મા મારું સગપણ ઊંધું થઈ ગયું છે. મારાં માવતરે મને બળજબરીથી પરણાવી છે. મારે અહિ રહેવું નથી. મને રાજીખુશીથી ગઢપુર મુકવા ચાલો.” પછી રાજીખુશીથી રાજબાઈને ગઢપુર મૂકી આવ્યા. રાજબા રાજીરાજી થઈ ગયાં. ભગવાનને પગે લાગી રડી પડ્યાં. હે પ્રભુ ! ખરી વેળાએ તમે પહોચી આવ્યા. સારું થયું અખંડ તમારી સેવામાં રહીશ. ભગવાન સ્વામિનારાયણ નૈષ્ઠિક વ્રતનું પોષણ કરનારા છે.

મંત્ર: (૭૯) ૐ પ્રગલ્ભાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે : “હે પ્રભુ ! તમે પ્રગલ્ભ છો, પ્રગલ્ભ એટલે પ્રતિભાવાન અને પ્રજ્ઞાવાન કોને કહેવાય ? જે અનુભવેલું બોલે. માયાથી મુક્ત થઈને બોલે તેને પ્રતિભા અને પ્રજ્ઞાવાન કહેવાય. શીખેલું, ગોખેલું ને માયામાં રહીને ન બોલે તેને પ્રગલ્ભવાન કહેવાય.”

ઘણાં માણસો મેઘાવાન હોય, સંતો અને શાસ્ત્ર જે વાત કહે તે વાર્તા વાંચે, સાંભળે ખરા પણ એનું એને સ્મરણ ન રહે, યાદ ન રહે, ચારણીની જેમ ચરાઈને નીકળી જાય. બુદ્ધિ તો છે, સમજાય પણ છે, પણ બુદ્ધિમાં ટકે નહિ. વિસરાઈ જાય તેને મેઘાવાન ન કહેવાય !

નવા નવા ભાવ ભગવાન સબંધી પ્રગટ્યા કરે, તેને પ્રગલ્ભવાન કહેવાય. પ્રભુ પ્રજ્ઞાવાન છે, અનુભવેલું જ બોલે છે. ઘણા પંડતો અને વિદ્વાનો આ જગતમાં હોય છે, એ બધા અનુભવેલું બોલતાં નથી. એના ઘરમાં અને હૃદયમાં લગભગ અહંકાર અને અંધારું ધૂમતું હોય છે. ખૂમારીમાં ફરતાં હોય છે. હજારો સાધુ-સંન્યાસીને ભણાવે અને અંધારુ ને અહંકાર ગયા ન હોય તેને પ્રગલ્ભ ન કહેવાય અને મેઘા ન કહેવાય. એની બુદ્ધિ છે ખરી પણ બરાબર ઉપયોગ કરતાં આવડતું નથી. અહંમમાં ડૂબી જાય છે એવા માણસો માયામાં રહીને બોલે એને માયાનો કીડો કહેવાય.

-: કોરી વાત કરતા નહિ :-

ભગવાન અનુભવેલું બોલે છે, ભગવાન પંડિતોની સભામાં પ્રભાવ પાડનાર છે. ભગવાન કહે છે અમને બધું દેખાય છે, ધામ દેખાય છે અને ધામના ધણી પણ દેખાય છે.

શ્રીજીમહારાજ સંતોને ભલામણ કરતાં કહે છે. “હે સંતો ! તમે સત્સંગ પ્રચારાર્થે દેશ, વિદેશ, ગામો-ગામ ફરજો, પણ વાત પ્રગલ્ભ મને કરીને કરજો, અનુભવ કરેલી હોય તેવી વાત કરજો. તમે ભજન કરજો ને બીજાને કરાવજો. કોરી વાત કરતા નહિ.”

કોરી વાત એટલે શું ? કથા એકાગ્રમને કરીને સાવધાનતાથી સાંભળવી જોઈએ. આવી વાત કરે, પણ પોતે આડું આવળું જોયા કરે, વાતો કર્યા કરે તેને કોરી

વાત કહેવાય. લક્ષ્યાર્થ ન હોય કેવળ વાચ્યાર્થ જ હોય તેને કોરો કહેવાય. વળી, કેવી વાત કરે ? એકાદશીના ઉપવાસ કરવો જોઈએ, ન કરે તો પાપી કહેવાય, તે જીવતા જ નરકમાં પડેલો છે. પોતે ફરાળ નથી કરતો ને એકાદશીને દિવસે દાળ, ભાત, રોટલી, અનાજ ખાઈ લેતો હોય તેને અનુભવેલી વાત કરી ન કહેવાય. તેને કોરો કહેવાય, ભગવાન એવા નથી. ભગવાન તો પ્રગલ્ભ છે, વર્તનમાં ઉતારીને અનુભવીને જ બીજાને વર્તાવે છે.

ભગવાન પોતે પોતાના જીવનમાં ઉતારેલી વાત કરે છે, શ્રીજી મહારાજ વચનામૃતમાં વારંવાર કહે છે, “અમે અમારી અનુભવેલી વાત કરીએ છીએ” ગીતાજીમાં ભગવાન જે કંઈ બોલ્યા છે તે પ્રતિભાવન થઈને જ બોલ્યા છે, અનુભવની ભૂમિકાથી જે પોતે સિદ્ધ કરેલું છે, તેવું જ પોતે બોલે છે. બોલે બીજું ને કરે બીજું એવો સ્વભાવ ભગવાનનો નથી. તેથી તેમનું નામ પ્રગલ્ભા છે.

મંત્ર (૮૦) ૐ નિઃસ્પૃહાય નમઃ :

શતાનંદસ્વામી કહે છે. પ્રભુ ! તમે નિઃસ્પૃહી છો, કોઈ જાતની ઈચ્છા નહિ રાખનારા, ભગવાનને પૂજાવાની ઈચ્છા નથી, માન મોટાઈની ઈચ્છા નથી સત્તાધીશ થવાની ઈચ્છા નથી, રાજ વૈભવ મળે એવી ઈચ્છા નથી. કોઈ જાતની તમત્તા નહિ. એવા ભગવાન છે.

શતાનંદસ્વામી કહે છે. ગમે તેટલો પદાર્થ તમને મળે છતાં તમે તરત બીજાને આપી દો છો, માણસની ઈચ્છાનો અંત ન હોય, જેટલું મળે એટલું ઓછું. પૂજાવાની ઈચ્છા, માન મોટાઈની ઈચ્છા, સત્તાધીશ થવાની ઈચ્છા, માન, મોટાઈ ને સત્તા પાછળ આખું જગત દોડે છે. રાજા થવા માટે લોહીની નદિયું વહેવડાવે છે, કેટલાં ઊંધાં ચિત્તાં કામ કરે. પાપની જરાય બીક નહિ.

જીવ ઈચ્છાને વધારનારો છે, લાખ મળે તો બે લાખની ઈચ્છા થાય. એક બંગલો મળે તો, બીજા બંગલાની ઈચ્છા થાય, દીકરા ન હોય તો દીકરાની ઈચ્છા થાય. દીકરા હોય તો પૌત્રની ઈચ્છા થાય. સ્કુટર મળે તો ગાડીની ઈચ્છા થાય, આમ ઈચ્છાનો અંત આવતો નથી. ઈચ્છાને ઈચ્છામાં પોતે પૂરો થઈ જાય ને ઈચ્છા રહી જાય. તેથી જન્મ મૃત્યુના ચક્કરમાં ફરતો થઈ જાય, માટે સંસારમાં સાવધાન બનીને રહેવું.

-: માજી અમે રાજ્યને શું કરીએ ! :-

પ્રભુ સ્વામિનારાયણ નિઃસ્પૃહી છે, કોઈ જાતની ઈચ્છા નથી, પ્રભુ ધર્મપુર પધાર્યા, એંસી વરસનાં વૃદ્ધ કુશળ કુંવરબાઈ રાજરાણી ધર્મપુરનું રાજ્ય કરે. ભગવાનનું સ્વાગત કરી મહેલમાં પધરામણી કરી. રાજરાણીએ પૂજા કરી, પછી કહ્યું, હે મહારાજ ! આજથી આ રાજ્ય હું તમને સોંપું છું તમે રાજ્ય કરો, ૫૦૦ ગામ છે તેને સંભાળો. આ મારો એકનો એક રાજકુંવર છે, તે તમને સોંપી દઉં, તમારી સેવા કરશે, ને તમારી સાથે જ રહેશે, તમે ધર્મપુરમાં કાયમ રહો.”

પ્રભુએ સરસ જવાબ આપ્યો. “માજી, અમે રાજ્ય કરવા આવ્યા નથી. અમે રાજ્યને શું કરીએ ? અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના રાજા અમે છીએ. એ બધું મૂકીને તમારા જેવા ભક્તોના મનોરથ પૂરા કરવા આવ્યા છીએ. રાજ્ય તો બંધન કારી છે, રાજ્યમાં સુખ નથી, જો રાજ્યમાં સુખ હોયતો મોટા મોટા રાજા રાજ્ય મૂકીને વનમાં તપ કરવા શા માટે જાય ? અમે તો નેત્ર મીચીને ધ્યાન કરીએ, તેમાં સુખ છે, તેવું ચૌદ લોકના રાજ્યને વિષે પણ નથી.” આ મંત્ર સમજણ માગી લે તેવો છે ! ઈચ્છા ને વધારો નહિ પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં સંતોષ રાખી, હરિ ભજન કરો, ઈચ્છાઓને વધારો નહિ, મળ્યું છતાં મૂકી દેવું એનું નામ ખરો ત્યાગ.

સ્વામી મુક્તાનંદજી વડોદરામાં શાસ્ત્રાર્થ કરવા ગયા, ત્યારે વિદ્વાનોને વિચાર કરતા કરી દીધા. સરખી રીતે એવા સમજાવ્યા, કે બધા ભગવાન સ્વામિનારાયણના આશ્રિત થઈ ગયા. રાજા સયાજીરાવે પણ બહુ રાજી થઈને સ્વામી મુક્તાનંદજીની પૂજા કરી, સ્વામીના ચરણ દૂધથી ધોઈ અને એ ચરણોદક રાજાએ આંખે અડાડીને માથે ચડાવ્યું. પછી સ્વામીના ભાલમાં કેશરની અર્ચા કરી, ફૂલના હાર પહેરાવ્યા, પછી સોનાનો થાળ ભારે ભારે પોશાકથી તથા હીરા, મોતી, સોનાના હારથી ભરેલો થાળ સ્વામીના ચરણમાં મૂક્યો, બીજો મેવા મીઠાઈથી ભરેલો થાળ મૂક્યો.

સ્વામી ધીરેથી બોલ્યા. “સરકાર ! અમે આવા ભારે ભારે પદાર્થને શું કરીએ ? અમે તો ત્યાગી છીએ, આ પદાર્થ અમારા માટે કચરા સમાન છે, તે તમે લઈ લ્યો. કોઈ ગરીબ ને કે બ્રાહ્મણને અર્થે વાપરજો.” લાખો રૂપિયાનાં કિંમતી પદાર્થો આપેતો પણ લે નહિ, કોઈ અપેક્ષા જ નહિ. જેના સંતો નિઃસ્પૃહી છે, તેના સ્વામી નિઃસ્પૃહી હોય તેમાં શું કહેવું ? નવાઈ શી !

રાજા આ સાંભળી વિચાર કરતા થઈ ગયા, બીજા મતપંથના બાવા તો પદાર્થ

માટે ઝંખના કરતા હોય અને આ સંતને કોઈ ઈચ્છા નહિ ? સંતનો ગુણ આવ્યો, કે સાધુતાએ યુક્ત સંતોનો યોગ વારે વારે મળતો નથી. રાજા મુક્તાનંદ સ્વામીને ભાવથી પગે લાગ્યા.

આ જગતની અંદર માણસો હજારો હજાર સંકલ્પ કરે, સંકલ્પો પૂરા કરવા પાછળ આખી જિંદગી ચાલી જાય, છતાં એના સંકલ્પો પૂરા થતા નથી અને છેવટે તેને વાસના રહી જાય છે. તેથી તે મોક્ષ માર્ગે ચડી શકતો નથી.

ભગવાન નિઃસ્પૃહી છે, કોઈમાં આસક્ત નથી અને આપણને અનાસક્ત રહેવાનો ઉપદેશ આપે છે, જગતમાં આસ્થા રહે તેને આસક્તિ કહેવાય અને ભગવાનમાં આસ્થા રહે તેને ભક્તિ કહેવાય.

મંત્ર (૮૧) ૐ સત્યપ્રતિજ્ઞાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાન છો, તમે જે પ્રતિજ્ઞા લો છો તે સત્ય સિદ્ધ કરો છો. જે વાણી ઉચ્ચારો છો તેને અમલમાં મૂકો છો, તમારો એકે-એક શબ્દ તથ્યથી ભરેલો છે, સત્ય વાણી બોલો છો, જેને જેને વચન આપો છો તે વચનને પૂરું કરો છો, બોલો છો એ પ્રમાણે જ કરો છો, માનવ બોલે એક ને કરે બીજું.

માનવ બીજા આગળ એવી મોટી મોટી વાતો કરે કે, મા-બાપની સેવા કરવી જોઈએ, એનો ભાર ઉતારવો જ પડે નહિંતર લેણું રહી જાય. પૂજા પાઠ કરવાં જ જોઈએ. વહેલા સવારે ઉઠવું જ જોઈએ. આવું બોલે ખરા પણ કરે કાંઈ નહિ. મા-બાપની સામે જોવા પણ તૈયાર ન હોય. એ શું સેવા કરે ? માલ મિલકત લઈ લે પણ સેવા ન કરે. દર્શન કરવાની વાતો કરે પણ મંદિરનાં પગથિયાં કેટલાં છે તે તેને ખબર ન હોય. નાહી ધોઈને સીધો રસોડામાં જમવા બેસી જાય. વાતોનો જબરો, કરવાનો કાયર.

ભગવાન આવા નથી. એ જે બોલે તે પ્રમાણે કરે જ. તેથી પ્રભુ સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા છે, શતરૂપા અને મનુરાજાએ તપ કર્યું, ભગવાન પ્રસન્ન થયા. “રાજન, માગો તમને શું આપું ?”

“પ્રભુ ! તમારા જેવો પુત્ર આપો ?”

“તથાસ્તુ. હું પોતે તમારો દીકરો બનીને આવીશ”

પછી બીજે જન્મે શતરૂપા કૌશલ્યા થયાં અને મનુરાજા દશરથ રાજા થયા, તેને ત્યાં ભગવાન રામ રૂપે પધાર્યા.

-: જે વાણી બોલે તે અમલમાં મૂકે :-

આ જગતના માણસો જેવા ભગવાન નથી. આપણે કહીએ હું તમારે ઘરે આવીશ, પછી મોઢું ન બતાવે. સ્વાર્થ હોયતો જાય નહિતર કોઈ ઠેકાણું નહિ. ભગવાન સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાન છે, જે પ્રમાણે કહે તેમજ કરે, ફરી ન જાય.

પ્રભુ અમુક ભક્તને કહે, હું તમને આ દિવસે તેડવા આવીશ, તો તે દિવસે આવેજ, બોલેલું સાર્થક કરે જ. નિરર્થક જવા દેતા નથી, જેને જેને વચન દીધાં તે વચન સત્ય સિદ્ધ કર્યાં છે.

રામા અવતારે ભગવાને કહ્યું, “ચૌદ વરસ પૂરાં થશે અને હું વનમાંથી પાછો આવીશ, તો બરાબર ૧૪ વરસ થયાં, અને પ્રભુ અવધિ પ્રમાણે અયોધ્યામાં આવી ગયા. વનમાં એક દિવસ પણ વધુ ન રહ્યા. સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાન છે તેથી.

**મારા જનને અંતકાળે જરૂર મારે આવવું,
બિરૂદ એ બદલે નહિ, તે સર્વજનને જાણવું.**

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે કે, “જે મારો થઈને રહેશે તેને હું ચોક્કસ મારા ધામમાં તેડી જઈશ.” આ ઘોર કલિકાળમાં ભગવાન અનેક ભક્તજનને તેડવા પધાર્યા છે, ને પધારે છે. પ્રભુ સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાન છે, બોલેલું પાળે છે, કદી ફરતા નથી.

ભાભી સુવાસનીબાઈએ છપૈયામાં કહ્યું કે, “હે ઘનશ્યામ ! તમારી હસ્તરેખા જોતાં એમ લાગે છે કે તમે રાજાધિરાજ થાશો ત્યારે અમને ભૂલી જશો” ત્યારે બાલ ઘનશ્યામે કહ્યું, “ભાભી ! તમને વચન આપું છું કે, અમે રાજાધિરાજ થઈશું, ત્યારે તમને બધાને અમારી પાસે બોલાવી લઈશું, અમે તમને ભૂલી નહિ જઈએ.” તો આ વાણીને પ્રભુએ સિદ્ધ કરી, ધર્મકુળને વડતાલમાં બોલાવીને ખૂબ માનપૂર્વક સાથે રાખ્યા અને છેવટે સત્સંગના વડા તરીકે આચાર્ય પદવી પણ આપી, જેને જેને વચન દીધાં છે તેને સત્ય સિદ્ધ કર્યાં છે.

રાધિકાજી અને લક્ષ્મીજીને પ્રભુએ વચન દીધું કે, તમે કાઠિયાવાડમાં ગઢપુરમાં આવશો અને એભલબાપુને ત્યાં દીકરી તરીકે જન્મ ધારણ કરશો. ત્યાં અમારોને તમારો મેળાપ થશે અને જે જે લીલા કરીશું તેનાં તમને દર્શન થશે, તે વચન પ્રભુએ સત્ય કર્યું. તે બે શક્તિઓ એભલબાપુની દીકરી થયા. નામ રાખ્યું જીવુબા અને

લાડુબા ભગવાન પરમ સત્ય સ્વરૂપ છે, સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાન છે.

મંત્ર (૮૨) ૐ શ્રી ભક્તવત્સલાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમો ભક્તો ઉપર અતિશય વાત્સલ્ય ભાવ રાખો છો, તમને ભક્તજન બહુ વહાલા છે.” ગાયને વાછરડા ઉપર હેત છે. તેના ઉપરથી વાત્સલ્ય શબ્દ બન્યો છે. વત્સ એટલે વાછરડું. તેના પ્રત્યે જે લાગણી મમત્વ અને હેત છે એને વાત્સલ્ય કહેવાય. શતાનંદ સ્વામી દીકરા ઉપર જેમ માને હેત છે એમ નથી કહેતા.

માને દીકરા ઉપર સ્વાર્થ હોય, મોટો થશે અને મારી ચાકરી કરશે. ગાયને કોઈ સ્વાર્થ નથી. તાજી વીયાયેલી ગાય વાછરડા પાસે જાય તો, કેવી ભાવ વિભોર થઈ જાય ! આ વાછરડું મોટું થશે, મારી ચાકરી કરશે, આવો કોઈ સ્વાર્થ નથી, છતાં વાછરડાં ઉપર ગાયને અસાધારણ હેત છે, એના ઉપરથી વાત્સલ્ય શબ્દ બન્યો છે.

ભગવાન ભક્ત ઉપર હેત કરે છે. કેવું હેત કરે છે ? તો કહે જેમ ગાય વાછરડાં ઉપર હેત કરે છે, તેવી રીતે વાત્સલ્ય હેત વરસાવે છે અને ભક્ત પાસેથી કોઈ સ્વાર્થ નથી, કાંઈ જોઈતું નથી. ભગવાનને ભક્તો બહુ વહાલા છે, તેથી તે ભક્ત વાત્સલ્ય છે.

-: પ્રભુએ મીરાંબાઈને પોતાના સ્વરૂપમાં સમાવી દીધાં :-

ભક્ત ભગવાનને ન ભૂલે તો પણ ભગવાન ભક્તને ન ભૂલે હો. બાળક મા વિના રહી ન શકે, તેમ મા બાળક વિના રહી ન શકે. ભક્ત ભગવાનને અખંડ યાદ રહે, દરેક ક્રિયામાં ભગવાનને સાથે જ રાખે. ભગવાનમાં વૃત્તિ ન રહે તો ભક્ત ક્યારેક રડી પડે. ભગવાન શરદ પૂનમની રાત્રિએ ગોપી સાથે રાસ રમ્યા વૃદ્ધાંવનમાં, પછી ભગવાન અદ્રશ્ય થઈ ગયા. દેખાતા બંધ થઈ ગયા તો ગોપીઓ ભગવાનના વિયોગમાં કેવા રડ્યા છે ? વનમાં ઝાડને પૂછે, “અમારા કેશવ દીઠા ?” મેવાડનાં મીરાંબાઈ પ્રભુ વિયોગમાં ખૂબ રડ્યાં. ત્યારે પ્રભુએ માની જેમ તેડીને પોતાના સ્વરૂપમાં સમાવી દીધાં. દેહ છતાં મીરાંબાઈ દ્વારિકાધીશમાં સમાઈ ગયાં.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ ગુજરાત જવા તૈયાર થયા ત્યારે લાડુબા અને જીવુબા સ્ત્રી ભક્તજનોની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, જીવુબા કહે છે,

**પ્રભુ દૂર દેશાવર જાશો, ત્યાંના ભક્તો તણા વશ થાશો;
જશે સુખેથી દિવસો તમારા, જશે શી રીતે દિવસ અમારા. ?**

જીવુબા કહે છે, “તમારા વિના અમારા દિવસ કેમ જશે?” આમ કહીને બધાં બાઈઓ રડી પડ્યાં, શ્રીજી મહારાજે કહ્યું, “બહેનો, ધીરજ રાખો અમે તમારાથી દૂર નથી જતા, તમારા અંતરમાં મારું સ્વરૂપ પધરાવીને જાઉં છું, તમને મૂકીને મને જવું ગમતું નથી, તમારો ભાવ મને રોકી રાખે છે, છતાં પણ અનેકનાં કલ્યાણ કરવાનાં છે, તેથી મારે જવું પડશે.”

મારો અવતાર અનેકનાં કલ્યાણ માટે છે, એક જગ્યાએ રહી જાઉં તો, બીજાના મનોરથો પૂરા કેમ થાય ? તમે રડો નહિ, હું જલદી પાછો ગઢપુરમાં આવીશ, મને રાજીખુશીથી રજા આપો.”

વાછરડાંને કોઈ દુઃખી કરે, હેરાન કરે, તો ગાય એવી હીંસોરે, એવા જોરથી ભાંભરે, ખીજાઈને મારવા દોડ. તેમ ભક્તને કોઈ દુઃખી કરેતો પ્રભુ એવા દોડે. પ્રાદને એના બાપે દુઃખ દીધું તો પ્રભુ એવા એવા ખીજાઈને દોડ્યા, હિરણ્ય કશ્યપુને ચીરી નાખ્યો ને ભક્તને બચાવી લીધો.

લાડુદાનજીનાં માએ કહ્યું, “મારા લાડુને મા જેવા લાડ કોણ લડાવશે ? ” ત્યારે શ્રીજી મહારાજે ભરી સભામાં કહ્યું, “લાલબા દેવી ! આજથી લાડુદાનજીની મા હું છું તમે જરાય ચિંતા ન કરો, એના બધા લાડ કોડ અમે પૂરા કરીશું” ત્યારે લાડુદાનજીએ તરત કીર્તન ગાયું.

ભરી સભામાં ભૂધરજી તમે થયા છો માડી મારી રે

બેટાને હેતે બોલાવો અવગણિયાં વિસારી રે...

અધમ ઉધ્ધારણ અવિનાશી તારા બિરુદની બલિહારી રે

ગ્રહી બાહ્ય છોડો નહિ ગિરધર અવિચળ ટેક તમારી...

આ મંત્ર અદ્ભુત છે, ઘોડીયામાં નાનું બાળક સૂતું હોય અને એ બાળકની મા ઘરકામ કરતી હોય, પણ માતાનું મન બાળકમાં જ હોય છે. મા શાકભાજી લેવા જાય ત્યારે પણ સતત બાળકની ચિંતામાં જ હોય છે. મારું બાળક શું કરતું હશે ?

જાગ્યું હશે તો રડતું હશે. જલ્દી જલ્દી ઘરે આવે ને બાળકને જુએ ત્યારે એમ થાય કે હાશ મજાનું સૂતું છે ! માતાના મનમાં બાળકની ચિંતા છે, એજ પ્રમાણે ભગવાનને અખંડ ભક્તની ચિંતા છે, મારા ભક્તો શું કરતા હશે ? માતાને બાળક પ્રત્યે જે પ્રેમ છે, વહાલ છે એના કરતાં અનંત ઘણો પ્રેમ અને વાત્સલ્ય ભાવ ભગવાન પોતાના ભક્ત ઉપર રાખે છે.

-: અમે સરકારી માણસ છીએ, ડરશો નહિં. :-

ઉમરેઠના પરમ એકાંતિક નંદુભાઈ, અખંડ ભગવાનને યાદ કરે. એક વખત કામકાજ માટે ગોધરા ગામે ગયા. પાછા વળ્યા, એને એમ કે, હમણાં ઘેર પહોંચી જઈશ, બનવા યોગ... ભૂલા પડી ગયા. ઘોડીએ બીજો રસ્તો પકડી લીધો. રાત્રી ઘનઘોર, અચાનક ખાઈ આવી, ઘોડી ઊભી રહી ગઈ, ઘોડીથી નંદુભક્ત નીચે ઉતર્યા, જોયું તો રસ્તો ન મળે, ઘાટું જંગલ, હવે શું કરવું ? મુંઝાઈ ગયા.

કોઈ માણસ સાથે નથી. વળી અંધારી રાત. . . તરત યાદ આવ્યું સંકટ સમયે હરિને યાદ કરવા. હૈયાના હેતથી શ્રીહરિને પોકાર્યા.

મારે એક આધાર તમારો, વહાલા આ સમે વહેલા પધારો;

આવ્યા અલબેલો એહવાર, લઈ ભોજન નાના પ્રકાર.

અંધારી રાત્રે એક ટગમગતો દીવાનો પ્રકાશ દેખાય છે, ત્યાં કોઈ માણસ હશે એવું ધારી ત્યાં ગયા તો સિપાઈના વેશમાં શ્યામળો બેઠા છે. ભગવાનને નંદુભાઈએ કહ્યું, “અંધારી રાતના આપ કોણ છો ?” “અમે સરકારી માણસ છીએ, ડરશો નહિ” એમ કહીને ઘોડાને ઘાસ નીરું ને નંદુભાઈને સુખડી જમવા આપી. “ભગત ! નિરાંતે જમો...” પછી પાણી આપ્યું ... ખાટલો ઢાળી દીધો. “ભગત ! તમે થાકી ગયા હશો. આ ખાટલા ઉપર સૂઓ”... નંદુભાઈ સૂતા... ભગવાન સિપાઈના રૂપમાં નંદુભાઈના પગ દાબે છે. ભગત ઘસઘસાટ ઊંઘી ગયા. સવારના પાંચ વાગ્યા, આછાં અજવાળાં થયાં ત્યારે ભગવાને કહ્યું, “ભગત ઊઠો, જુઓ ! આ સામે રસતો છે ને ત્યાંથી ચાલ્યા જજો, જરાય બીશો નહિ” આટલું કહી ભગવાન અદૃશ્ય થઈ ગયા.

ઘોડા પર સવાર થઈ પોતાને ગામે રવાના થયા. દિવસ ઉગ્યા ટાણું થયું, સામે માણસો મળ્યા “નંદુભાઈ ! અત્યારે વહેલા વહેલા આવો છો ?” “હા ભાઈ, જંગલમાં ચોકીવાળાનું થાણું છે ત્યાં રાત રોકાયો હતો” “શું કહો છો ? અહીં થાણું છે જ નહિ” ભગત પાછા વળ્યા જુએ તો કાંઈ ન મળે, ન મળે સિપાઈ અને ન મળે ખાટલો, ન મળે દીવો, ન મળે ચોકીથાણું ચોખું ચટ રણમેદાન છે, પણ ઘોડાની લાદ પડેલી દીઠી અને ઘાસ નાખેલું દીઠું.... નક્કી થઈ ગયું.

આ બીજો કોઈ નહિ પણ ચોક્કસ જગતનો નાથ. આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, ચાલતા ચાલતા વડતાલ આવ્યા. ત્યાં શ્રીજીમહારાજ સભામાં બિરાજમાન છે. આજુ બાજુ સંતો અને ભક્તો બેઠા છે. ત્યાં નંદુભાઈ આવીને પ્રભુને દંડવત્ પ્રણામ કરતા

બાળકની પેઠે રડી પડ્યા. રડતા જાય ને દંડવત્ કરતા જાય, દયાળુ દીનાનાથ તરત ઊઠીને દંડવત્ કરતા ભગતને નીચા નમીને બાથમાં લઈને ઊભા કર્યા, ભગત..... રાખો... રાખો... રડો નહિ.

-: આ તો સ્વામી સેવકનો નાતો છે. :-

મહારાજ ! રડું નહિ તો શું કરું ? જેની સેવા કરવી જોઈએ તેની પાસે મેં સેવા કરાવડાવી એ પાપમાંથી હું ક્યારે છૂટીશ ? પ્રભુ ! તમે મારા પગ દાબ્યા, કહેવું તો હતુંને ! ઓળખાણ દીધી હોતતો પગ દાબવા ન દેત. મને ગાંડાને કાઈ ખબર ન પડી મારી ભૂલને ક્ષમા કરો, પ્રભુ ! ક્ષમા કરો. ભગવાન છાતી સરખા ચાંપીને બોલ્યા “ભગત ! રડો નહિ. આતો સ્વામી સેવકનો નાતો છે, ગુરુ શિષ્યનો નાતો છે.”

“અરસ-પરસ એક બીજાની સેવા કરવાનો સર્વેનો ધર્મ છે, તમે દરરોજ અમારી સેવા કરો છો. જમાડો છો અને માનસી પૂજામાં પગ દબાવો છો, અર્ચન, વંદન, પૂજા-પાઠ બધું પ્રેમભાવથી કરો છો, તમે દરરોજ મારી સેવા કરો તો હું એક દિવસ શું ન કરું ? મને ખટકો હતો, ક્યારે મોકો મળે અને મારા ભગતના લેણાંમાંથી છૂટું. ભગત જરાય રડશો નહિ અને મૂંઝાશો નહિ. ચાલો આપણે ભેગા બેસીને જમી લઈએ.” ભગવાને ભાવથી ભક્તને જમાડ્યા... પછી તેમને સંતોષ પૂર્વક ઉમરેઠ જવાની આજ્ઞા આપી. ભગવાન આવા ભક્ત વત્સલ છે, ભગવાન અતિ દયાળુ છે. આપણી તમામ જવાબદારી નિભાવે છે.”

મંત્ર (૮૩) ૐ શ્રી અરોધાશાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે અરોધ છો, જેમાં રોધ ન હોય તેને અરોધ કહેવાય. રોધ રાખતા નથી એવા નિર્દોષ સ્વભાવના છો. માનવના શરીરમાં નખથી શિખા સુધી રોધ ભરેલો હોય છે, જરાક મનગમતું કરવા ન મળે તો મગજ છટકી જાય અને તેથી વધારે રોધે ભરાય તો મારવા મંડી પડે”

મહારાજ ! તમારા સામે રઘુનાથદાસે ખૂબ ટસર લીધી છતાં તમે શાંત રહ્યા, વનવિચરણ વખતે અનેક આસુરી પ્રકૃતિ વાળા તમોને ન બોલવાનું બોલ્યા છતાં તમે ઝાઝું બોલવામાં માલ નહિ એ સૂઝ પ્રમાણે વર્તીને શાંત રહ્યા, પણ રોધ રાખ્યો નહિ.

-: સારી બુદ્ધિ ક્રોધથી ઠંકાઈ જાય છે :-

શિશુપાળે તમને સો ગાળો દીધી તો પણ તમે જરાય ખીજાયા નહિ. છેવટે એને

તમે મુક્તિ આપી એવા દયાળુ છો. ભગવાને જેને માર્યા તેને તાર્યા છે અને પોતામાં સમાવી લીધા એવા દયાળુ છે. સમજાવીને શરણે લો છો. પ્રભુ ! તમે જીવ પ્રાણી માત્રના પિતા છો, અજ્ઞાનીઓ તમારો વિના કારણે સમજ્યા વિના દ્રોહ કરે છે, છતાં તમે હસતે મુખે સહન કરો છો, જરાય રોધ નથી રાખતા.

રોધ છે તે આત્માનો મોટો શત્રુ છે. ક્રોધને કારણે બધા દુઃખી થાય છે. તમારી ઈચ્છા હોય કે મારે આ ખાવું છે અને એ ન મળે એટલે તરત જ ક્રોધ આવી બેસે, ક્રોધ બહુ ભયંકર છે. જેમ બહુ ધુમાડાથી અગ્નિ દબાઈ જાય છે. જેમ બહુ મેલ ચડવાથી દર્પણ દબાઈ જાય છે, એ જ રીતે માણસનું તમામ જ્ઞાન, તમામ સમજણ ક્રોધથી ઠંકાઈ જાય છે અને શાંતિનું નામ નિશાન રહેતું નથી.

ક્રોધરૂપી ચોરને ઓળખો ! એ જ્ઞાન, સમજણ, દયા, શાંતિ, સંપત્તિ ચોરી કરી જાય છે, ચોરને ઓળખતાં શીખો. જ્યારે ગુસ્સો ચડે ત્યારે મૌન રાખશો તો ગુસ્સો એકદમ ઓસરી જશે. ક્રોધને એમ થશે. આ મને ઓળખી ગયો છે, મૌનનો મહિમા ઘણો છે.

એક ભક્ત હતા તેનું નામ કાનજીભાઈ. પણ નખથી શિખા સુધી કાયમ ક્રોધ ભરેલો જ હોય. વાતની વાતમાં બાઝી પડે, બહુ જ તીખો મરચા જેવો સ્વભાવ.

એક દિવસે વાડીએ જાય છે, ઉતાવળી ચાલ તેથી જાય દોડ્યા, રસ્તામાં બોરડીના ઝાંખરા ચોટ્યા કપડામાં તો બેંચીને કપડા ચીરી નાખ્યા. બીજા દિવસે બોરડીને જળમૂળથી કાઢી નાખી. એક વખત ગાડાની ઈશ વાગી ગઈ તો ગાડાને બટકાં ભર્યાં. મોઢામાં લોહી નીકળ્યું દાંત પડી ગયા. બધા કહે ડાચાં ન ભરાવો, નકામા તમે હેરાન થાશો, તો એની પત્નીને ચોંટે, બેસ રાંડ, બકબક ન કર. ઘરનાં બધાં કાનજીભાઈથી ફફડે. કોઈ બોલાવી ન શકે, કૂતરાં પણ બીવે. ખબર પડે કાનજીભાઈ આવે છે તો ઊઠીને ભાગી જાય. એમ કરતાં એના ગામમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પધાર્યા.

ત્યાં આ કાનજીભાઈ અવાર-નવાર સત્સંગ કરવા જાય, કથામાં બેસે, સંતોને પગે લાગે, સંત દર્શનથી મગજમાં શાંતિ થવા લાગી, પછી તો મજાની પૂજા કરે, પ્રદક્ષિણા કરે, સંત સાથે હેત થવાથી એનામાં સંતના ગુણ આવવા લાગ્યા. સંસારની આશક્તિ ઓછી થઈ તેથી સાધુ થવાની ઈચ્છા થઈ, આવ્યા ગઢપુર. શ્રીજી મહારાજની પ્રાર્થના કરી, મને સાધુ કરો ! “પ્રભુએ કહ્યું” સાધુ કરીએ છીએ પણ.

-: તમારા ગુરુ કોણ થાશે ? :-

કોઈ તમારી જવાબદારી લે, તો કરીએ, સભામાં શ્રીજી મહારાજે કહ્યું “કાનજીભાઈના કોઈક ગુરુ થાવ ! બધા સંતોને એના સ્વભાવની ખબર છે કે આ તો સર્પ જેવો ખારો છે, માર કૂટ કરે તો આપણી મજા ઉડાડી દે તેથી કોઈ બોલ્યા નહિ કે, હું ગુરુ થઈશ, હવે શું કરવું ?

ત્યારે શ્રીજીમહારાજે ભરી સભામાં કહ્યું “મુક્તાનંદસ્વામી સત્સંગની મા છે, માને જેવો હોય તેવો દીકરો સાચવવો પડે, કમાતો ન હોય, જેમ તેમ બોલતો હોય, તોય મા ક્યાં નાખી દે ! મા ને સાચવવો જ પડે. મુક્તાનંદસ્વામી જરૂર આ કાનજી ભગતને સાચવશે.” સ્વામીએ કહ્યું ભલે, આપની આજ્ઞા હોય તો જરૂર સાંચવીશ”

કાળમીઠ પથ્થર જેવા જીવને સ્વામી ગાળીને પાણી જેવો નિર્મળ બનાવી દે એવી શક્તિ છે. મુક્તાનંદસ્વામીને આવા માણસની ઘડતર કરવી બહુ કઠણ છે, તેથી થોડાક દિવસો સુધી ધોળે કપડે રાખ્યા.

સંત પારસ ચંદન બાવના, કામધેનુ કલ્પતરૂ સાર સમાગમ સંતનો.
એક પારસથી પારસ બને, એક પારસથી હેમ હોય. સમાગમ
એક પારસ લોહને કુંદન કરે, સો વરસે લોહ નવ હોય. સમાગમ

સંતો પારસમણી જેવા છે, લોહને કંચન બનાવે છે, આવેશ જન્ય પ્રકૃતિ બદલાઈ ગઈ. શાંત સ્વભાવ થઈ ગયો. પછી સાધુ કર્યા નામ રાખ્યું નિર્માનાનંદ સ્વામી એક વખત નિર્માનાનંદ સ્વામી વડતાલ આવ્યા. ત્યારે એક ખીલીમાં એણે પોતાની ઝોળી લટકાવી, બીજા સાધુ કહે “આ ખીલી મારી છે. ઉપાડો તમારી ઝોળી, બીજી ખીલીએ ટીંગાળો” ત્યાંથી ૮-૧૦ વાર ઝોડી ઉપડાવી પણ જરાય ગુસ્સો ન આવ્યો. સાધુએ એની પરીક્ષા લેવા ઝોળી ફેંકી દીધી, છતાં પણ નિર્માનાનંદને જરાય ક્રોધ ન આવ્યો, જેને સેવે તેના જેવા ગુણ તેમાં આવે.

સ્વામી મુક્તાનંદજીની સેવા કરે, પગ દાબે, જમવાનું બનાવી દે, પૂજા-પાઠની તૈયારી કરે, જોઈતું કરતું બધું કરી આપે, સ્વામીની અનુવૃત્તિ ખૂબ સાચવે. પથ્થરને પીગળાવી દીધો અને એના જીવનને ધન્ય બનાવી દીધું. સાચા સંતોથી અનેક જીવના કાર્ય સરી ગયાં છે. ભગવાન કોઈ ઉપર રોષ રાખતા નથી અને ભક્તજનોને ઉપદેશ આપે છે કે કોઈ ઉપર રોષ રાખતા નહિં.

-: મંત્ર (૮૪) ૐ શ્રી દીર્ઘદર્શીને નમઃ :-

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે લાંબા વિચારવાળા છો, લાંબો વિચાર કરીને કાર્યનો આરંભ કરો છો. મંદબુધ્ધિવાળાને ટૂંકા વિચાર હોય, એ વિચાર્યા વિના કાર્ય કરે, પણ ભગવાન તો દીર્ઘ દર્શી છે. જુગના જુગ વીતે છતાં બધાને સુખ આપનારું હોય તેવા કાર્યો કરે છે, તેને દીર્ઘદર્શી કહેવાય.

એકદમ ઉશ્કેરાટ આવે ને, જલદી નિર્ણય લઈ લે તેવા અલ્પ વિચારવાળા મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જાય છે. રાજા જો લાંબા વિચાર વાળો હોય, તો પ્રજા શાંતિથી અને સુખેથી રહે. તો ભગવાન તો રાજાના પણ રાજા છે. એના વિચાર લાંબા હોય જ. જલદી નિર્ણય ન લે, જુવો ! ભગવાને કેવા લાંબા વિચારો કર્યા. જુદા-જુદા લોક બનાવ્યા, ચૌદ લોકમાં જુદા જુદા રાખ્યા, ૧૪ માળ બનાવ્યા, અતલ, સુતલ, મહાતલ વિગેરે પાછા ક્યારેય બદલાવવા ન પડે, આપણે મકાન બનાવીએ. પાંચ પચીસ વરસ થાય એટલે બદલાવા પડે.

ભગવાનના કાર્ય કરનારા કેવા ! કુબેર ભંડારી કોઠારી, તેને બદલાવવા ન પડે. સૂર્ય, ચંદ્ર, વરુણ એ બધાને જે કાર્ય સોંપ્યાં તે કરે છે, બદલાવવા પડતા નથી. ભગવાનના વેદ કોણ ? અશ્વનીકુમાર દેવના વેદ છે, વર્ષોના વર્ષો જાય છતાં બદલાવવા ન પડે. આ સૃષ્ટિનું સર્જન કર્યું છે, એની કોઈને કળ ન પડે, એવું અદ્ભુત કાર્ય કરે છે. બીજા કોઈથી થાય જ નહિ. એને ઓળખી લ્યો, સગા સંબંધીને ઘણાંને ઓળખ્યા, પણ જ્યાં સુધી ભગવાનને નથી ઓળખ્યા ત્યાં સુધી બધું અધૂરું છે.

આ સૃષ્ટિનો સર્જનહાર તેને તમે ઓળખી લ્યો.

વાલો ભક્ત તણો રખવાળ એને તમે ઓળખી લ્યો.

જુઓ જન્મ્યા પહેલાં સાવધાન કોણે કર્યા; !

હાડ રૂધિર વચ્ચે દૂધ કોણે ભર્યા, !

મા ... ના ... ઉદરમાં બેસી ઘડનાર એને તમે

જુએ આકાશ વાદળ કેવાં ચડ્યાં;

એમાં અમૃત સમાન નીર કોણે ભર્યા,

એ છે વરસાદનો વરસાવનાર એને તમે

જુઓ નાળિયેરનાં ઝાડ ઘણા ઊંચાં દેખાય;

તેના ફળોમાં ત્રણ ત્રણ પડદા જણાય,

એમાં પાણીનો પુટનાર એને તમે૦

નાળીયેરના ઝાડ કેટલા ઊંચા હોય, એમાં નાળીયેર થાય તેમાં પાણી કેમ ભર્યું હશે. વિચાર કરો શું મોટરથી પાણી ચડાવ્યું છે ? વગર યંત્રથી પાણી ઊંચે ચડે છે. આપણ તો પાણીના ટાંકા મકાન ઉપર બનાવીએ ત્યારે પાણી નીચે આવે છે. પણ વિચાર કરો, વરસાદનું પાણી અધ વચ્ચે કેમ રાખ્યું હશે, વરસે ત્યારે સરોવર છલકાઈ જાય ... આખી સૃષ્ટિ પાણીથી ભરાઈ જાય.

જુવો મોરના પીછામાં રંગ કોણે પુર્યો.

એવાં કીડીના આંતરડાં કોણે ઘડ્યાં.

એવી ઝીણી કળાનો જાણનાર એને

મોરના પીછામાં કેવો સરસ રંગ ભરેલો હોય, મોરનું પીછું ભગવાનને બહુ ગમે. તેથી હંમેશાં શ્રીકૃષ્ણ પોતાના મસ્તક પર ધારણ કરે છે. વિચાર કરો, કીડી કેટલી નાની એનાં આંતરડાં... સાવ દોરા જેવાં હોય તે કેમ બનાવ્યાં હશે ? વિચાર કરીએ તો ભગવાનની મહિમાની ખબર પડે. પછી દુનિયામાં ભગવાને એવો ફેર ચડાવી દીધી છે, કે ભગવાનને ફેરને દાખડો કરવો પડે નહિ, એવી કળ ચડાવી દીધી છે... ભગવાનના વિચારો બહુ લાંબા અને શ્રેષ્ઠ છે... તેથી તેમનું નામ દીર્ઘ દર્શી છે.

-: એ અક્ષરધામની રીત છે :-

ભગવાન સ્વામિનારાયણે બહુ લાંબા વિચારો કર્યા બાઈઓ અને ભાઈઓનાં મંદિરો જુદા બનાવ્યાં, જરાય ભેળ સેળ નહિ. લોજમાં ગોખલી હતો તેમાંથી દેવતા લે ને દે તે બંધ કરાવ્યો. વાત સાવ નાની લાગે પણ આગળ જતાં એ મોટું છીદ્ર થશે અને ધર્મ નિયમ બરાબર વ્યવસ્થિત નહિ સચવાય, ધર્મ-મર્યાદાની રીત આ લોકની નથી એ અક્ષરધામની રીત છે. તે આ કલીયુગમાં પ્રવર્તાવી છે યુગો સુધી ફેરફાર કરવા ન પડે.

ભગવાન વિચારીને કાર્ય કરે છે અને ભક્તજનોને વિચારીને કાર્ય કરવાની ભલામણ કરે છે. આત્માના સુખનો વિચાર કરવો, હું ક્યાંથી આવ્યો છું ! ક્યાં જવાનો છું. મારું અસલી ઘર ક્યાં છે ? મારો ઘણી કોણ છે ? મારું સાચું સગું કોણ છે ? મારી નાત કઈ છે ? મારો બાપ કોણ છે ? મારા ઈષ્ટદેવ કોણ છે ? વિગેરેનો વિચાર કરવો.

હું ક્યાંથી આવ્યો છું ? ભગવાન પાસેથી આવ્યો છું.
 ક્યાં જવાનો છું ? ભગવાન પાસે જવાનો છું.
 મારું અસલી ઘર કયું ? અક્ષરધામ છે તે અસલી ઘર છે.
 મારો ઘણી કોણ ? મારો ઘણી ભગવાન છે.
 મારું સાચું સગું કોણ ? સાચું સગું ભગવાન છે.
 મારી નાત કઈ છે ? અજર-અમર અમારી નાત છે.
 મારો બાપ કોણ છે ? પ્રભુ મારા બાપ છે.
 મારો ઈષ્ટદેવ કોણ ? ભગવાન સ્વામિનારાયણ મારા ઈષ્ટદેવ છે.

-: વિચારીને પગલાં ભરવાં :-

અત્યારે આખા જગતે ભૌતિકવાદ તરફ આંધળી દોટ મુકી છે, ભૌતિક સુખ માટે દોડા દોડ કરે છે. તેઓ ધુંવાડાનાં બચકાં ભરે છે. પોતાના ગજા ઉપરાંત મહેનત કરી, થાકી જવા છતાં કોઈ જાતનું ફળ ન મળતાં નિરાશા અનુભવે છે.

કેટલાક લોકો ઓછી મહેનતે સુખ, સમૃદ્ધિ મેળવે છે. તેમને પૈસા માટે દોડા દોડ નથી, ને ભાવીની ચિંતા નથી, કારણ કે તેઓએ પોતાનું જીવન ઈશ્વર ચરણમાં સમર્પિત કર્યું છે. ઈશ્વર સાથે એકાત્મ ભાવ કેળવેલો છે. સર્વ સુખ આપનાર એક માત્ર ભગવાન છે, કેવળ હરિ એ જ મારું જીવન છે. આ સુત્રને જીવનમાં ઉતારવું એને કહેવાય લાંબા વિચાર.

શતાનંદસ્વામી કહે છે, સ્વામિનારાયણ ભગવાને અદ્ભૂત કાર્યો કરેલાં છે. તેથી દીર્ઘદર્શી એવું પ્રભુનું નામ છે.

મંત્ર (૮૫) - ॐ ષડુર્મિવિજ્યક્ષમાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે છ ઉર્મીને જીતનારા છો. છ ઉર્મી એટલે શું ! સુખ-દુઃખ, ભુખ-તરસ, માન-અપમાન આ છ ઉર્મીને જીતનારા છો. રાગ દ્વેષથી પર છો, ભગવાન સર્વકાળે સર્વસ્થળે સદાય સુખી જ છે, અંદરથી સુખ જ મળે છે, ગમે તેવી પરિસ્થિતિ થાય છતાં પ્રભુને દ્વંદ્વ નડતા નથી.

ગમે તેવી પરિસ્થિતિ પ્રતિકૂળ આવે તો પણ પ્રભુને દુઃખ કે શોક થતો નથી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના દેખતાં છપ્પન કરોડ યાદવો અરસ-પરસ લડીને મૃત્યુ પામ્યા, છતાંય જરાય દુઃખ કે શોક ન થયો. એવા ભગવાન છ ઉર્મી રહિત છે. ભુખ તરસને

પણ જીતનારા છે, વનમાં નીલકંઠ વર્ણીને અન્ન જળ મળતું નહિ, છતાંય દુઃખ એને ચલાયમાન કરી શક્યાં નહિ.

ગમે તેવી વિપત્તિ કે આપત્તિ આવે, અપમાન થાય છતાંય ભગવાનના મુખ પર સદાય આનંદ જ હોય, અમદાવાદના પેશ્વાએ કેટલું અપમાન કર્યું ! અસુરોએ આણંદમાં કેટલો ઉપદ્રવ કર્યો છતાંય પ્રભુની એ જ સ્થિતિ, જરાય શોક નહિ. દુઃખમાં ખેદ થતો નથી, સુખમાં હર્ષ થતો નથી, સદાય સંતુષ્ટ અને સદાય આનંદચિત્તમાં પ્રસન્ન રહે છે.

-: આત્મામાંથી આનંદ પ્રગટે છે :-

જેને અંદરથી સુખ મળે તે ભગવાન અને જેને બહારથી સુખ મેળવવાનું હોય તે જીવ. આનંદ આત્મામાંથી પ્રગટે છે, કોઈ ભૌતિક વિપત્તિ આવે, કોઈ માનસિક વિપત્તિ આવે, ગમે તેવી વિકટ પરિસ્થિતિ આવે છતાંય પ્રભુનું ચિત્ત પ્રસન્ન જ હોય, જરાય ક્ષોભ નહિ ઉધ્વેગ નહિ. ભગવાન એવા વ્યક્તિત્વ છે, રાજ્ય અભિષેકની તૈયારી થાય છે, દુઢુભિ નગારાનો ઘોષ થાય છે, અયોધ્યા આખું ધજા પતાકાથી શણગાર્યું છે.

બ્રાહ્મણો મંત્રોચ્ચારની તૈયારીઓ કરે છે, રાજ્ય અભિષેકની તૈયારી થાય ત્યારે, આવા સમયે કૈકેયીએ વનવાસ જવાની વાત કરી, છતાં ભગવાનને કાંઈ ન થયું. રાજ્ય અભિષેકની તૈયારીમાં ભગવાનના મુખની આકૃતિ જેવી પ્રસન્ન છે તેવી ને તેવી વનવાસની તૈયારી વખતે પ્રસન્ન અને આનંદ છે. પ્રભુ જાણે કે સંસાર છે તે પરિવર્તનશીલ છે. જીવન સરકતું જાય એનું નામ સંસાર.

જીવને ઉત્પન્ન કરવામાં મોહ નહિ, પાવન કરવામાં અહંકાર નહિ અને વિનાશમાં વિષાદ નહિ. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના જીવનમાં જીવો આખો યદુવંશ, છપ્પન કરોડ યાદવો પ્રભુનો પરિવાર છે એ યદુવંશ ઝૂમતું ઝૂમતું લડતું લડતું વિદાય થાય છે, ત્યારે ભગવાનને જરાય ક્ષોભ નહિ. સોનાની દારિકામાં હતા જેવા આનંદથી રહેતા તેવી ને તેવી જ મુખાકૃતિ યદુવંશના નાશને સમયે છે, જરાય ક્ષોભ નથી કારણકે પ્રભુ જાણે છે.

જો દિખાતા હૈ વો સદા ટીકતા નહિ,

મોહ સકલ વ્યાધિ કર મુલા, તાતે ઉપજે પુનિ ભવ સુલા

મોહ-માયની જાળ બહુ ગૂંચાયેલી છે, શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના જીવનમાં, શ્રી રામચંદ્રજીના જીવનમાં, ભગવાન સ્વામિનારાયણના જીવનમાં, ભગવાન બુધ્ધના

જીવનમાં, જ્ઞાનવાન, બ્રહ્મવેતા, સંતના જીવનમાં જીવો તો ઉત્પત્તિમાં મોહ નહિ, પાલનમાં અહંકાર નહિ, વિનાશમાં વિષાદ નહિ.

નેનપુરના દેવજી ભગતના એકના એક દીકરાનું મૃત્યુ થયું છતાં તેમાં કોઈ વિષાદ નહિ, મોહ નહિ, હર્ષ કે શોક નહિ, રાજા જનકના દીકરાનું મૃત્યુ થયું, પર્વતભાઈના દીકરાનું મૃત્યુ થયું, છતાં કોઈ ક્ષોભ નહિ, દુઃખ નહિ, શું આ બધા ભક્તોને પુત્ર પ્રત્યે વાત્સલ્ય ભાવ નથી, શું પથ્થર જેવું હૈયું છે ! ના..... ના..... એવું કાંઈ નથી, એ સમજે છે કે જે થવાનું છે તે થશે જ. ભગવાન જે કરે છે તે સારું જ કરે છે. સદાય પ્રસન્ન રહે અને દુઃખ ડગાવી ન શકે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ વડોદરામાં રામનવમીને દિવસે સભામાં બિરાજમાન છે. ત્યાં લાખોની મેદની ભેગી થયેલી છે, પૂજા અને ભેટ અર્પણ કરવા માટે તલપી રહ્યા છે. તેવામાં રાજાના કારભારી બાપુ સાહેબ ત્યાં આવ્યા, ભગવાન સ્વામિનારાયણથી સદાય દ્વેષ કરે, વેર-ઝેરથી ભરેલા બાપુ સાહેબ સત્તાના અભિમાનથી હાથ લાંબો કરી ક્રોધથી બોલ્યા.

“જો લોગ સ્વામિનારાયણ કહતે હૈ વો હી આપ હો ? આ બધા બેઠા છે તેના ગુરુ તમે છો ?”

ત્યારે ભગવાન બળથી બોલ્યા “હાં સબ હી હમ હૈં.”

બાપુ સાહેબે કહ્યું તુમ બડે પાખંડી હો, સબ દુનિયાકો ઈંદ્રજાલમેં ફસા દેતે હો. પાખંડ કરને કા ક્યા મતલબ હૈ ? તમે ગમે ત્યારે ચાલ્યા જાઓ, આ ગાયકવાડ સરકારમાં રહેવાની મનાઈ છે, જો રહેવું હોય તો પાખંડ છોડી દો, નહિંતર જેલમાં પૂરી દેશું.

“ભગવાન હસતા હસતા બોલ્યા “તમે અમને શું પકડશો, હું તમને પકડીને કેદ કરીશ, કોઈ છોડાવી પણ નહિ શકે.

બાપુ સાહેબ ગુસ્સેથી બોલ્યા, “તુમારી રીત સબ દુનિયાસે ઉલટ નજર આતી હૈ, તમે બધા સાધુ સંતના ગુરુ છો, તો રેશમી વસ્ત્રો ભારે ભારે કપડા કેમ પહેરો છો ? પાછું તમારું નામ જગતથી જૂદું... એવું નામ અમે આજ સુધી ક્યાંય સાંભળ્યું નથી, ભગવાન થઈને બેઠા છો, આ દુનિયામાં ભગવાન આવતા જ નથી, ખોટું ધર્તીંગ કરો છો, સમાધિ કરાવી તમારામાં ખેંચો છો, સમાધિ સત્યયુગમાં નહોતી થતી તો કલીયુગમાં કઈ રીતે થાય ! યહ ગલત બાત હૈ, આપકી યહ બાતો કુ હમ

કભી સચ્ચી નહિ માનતે.”

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું “અમે ક્યાં કહીએ છીએ કે, સાચું માનો, જેવી તમારી ઈચ્છા ?” બાપુ સાહેબે લાલ પીળા થઈ ગયા. અતિ ક્રોધથી બોલ્યા, “સહજાનંદ આપ સીતાપતિ ઔર રાધાપતિ ઔર લક્ષ્મીપતિ ભી હો ?”

ત્યારે ભગવાન સ્વામિનારાયણે છાતી પર હાથ મૂકી બળથી કહ્યું ! એ બધાનો પતિ હું છું.” બાપુ સાહેબે કહ્યું “યહ સબ બાત ગલત હૈ, એસા જુઠ બોલને સે બહુત પાપ લગેગા, એક દિવસ દુનિયા છોડીને ચાલ્યું જવાનું છે માટે ધર્મના રાહસે ચલો ઢોંગ છોડકર સત્ય કી રાહ પર ચલો !”

ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું,

-: હમ કબહું જુઠ નહિ બોલતે :-

ઔર પાપ તો હમારે નામસે ભસ્મ હો જાતે હૈ, હમ સબ જગત કે નાથ હૈ, હમ જીસ કો પકડતે ઉનકો કબહું નહિ છોડતે, માયાકી કેદસે ભી હમ છોડાતે હૈ.

ગુસ્સે થઈ બાપુ સાહેબે કહ્યું, એસે જુઠે ભગવાન બનકર ક્યા ફલ પાઓગે કુચ્છ પરમાત્મા કા તો ડર રખો ! આમ ખૂબ ભગવાન સામે ચડ્યા, ભગવાને સમાધિ કરાવી દીધી. સમાધિમાં ભગવાનનાં દર્શન થયાં, પછી ખાત્રી થઈ કે, આ પાખંડી નથી પણ પરમેશ્વર છે. ભગવાનને શરણે આવી ગદ્ ગદ્ કંઠે પ્રાર્થના કરી, દંડવત્ કર્યા, “પ્રભુ ! મને માફ કરો.” ત્યારે પ્રભુએ બે હાથ ઝાલી ઉઠાડીને હૃદયે ભીડીને બાથમાં લઈને મળ્યા, બાપુ સાહેબ ! તમે તો અમારા જ છો, પૂર્વના મહા મુક્ત છો, મહા સમર્થ છો.

તમને અસત દેશકાળનો સંગ થવાથી માયાનું આવરણ થઈ ગયું હતું તે હવે ટળી ગયું છે. જ્યારે બાપુ સાહેબે ભરી સભામાં ભગવાનનું અપમાન કર્યું ત્યારે શ્રીજીને ક્ષોભ ન થયો, ક્રોધ ન થયો અને પછી બાપુ સાહેબ નમ્રતાથી પગે લાગ્યા ત્યારે શ્રીજીને હર્ષ ન થયો, સદાય પ્રસન્ન ચિત્તે હૃદય આનંદથી છલકતું જ રહ્યું. ભગવાન છ ઉર્મીથી રહિત છે. છ ઉર્મી પર વિજય પ્રાપ્ત કરનારા છે.

મંત્ર (૮૬) ॐ નિરહંકૃત્તયે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે કોઈપણ પ્રકારનો અહંકાર રાખતા નથી, અહંકાર રહિત વર્તનારા છો. ભગવાન પોતાનું એશ્વર્ય બધું છુપાવીને સામાન્ય

મનુષ્ય જેવા બનીને ભક્તોની સાથે રહે છે. જીવને થોડોક અધિકાર સત્તા મળે તો તરત અહંકાર આવી જાય. કે હું કેવો મોટો, મારું કર્યું થાય. મારો વટ પડે. આવા અભિમાનમાં ફુલાતો ફરે, જાણે મારા જેવું કોઈ નહિ. આવું બધું માણસને હોય, ભગવાનને આવું કાંઈ હોય નહિ.

આપણી પાસે જે છે તે બધું ભગવાનનું જ આપેલું છે, છતાં પણ અભિમાન કરીએ છીએ. એક રાંક જેવો યુવાન છોકરો હતો. એના લગ્ન કરવા હતા, તેથી પાડોશી પાસેથી દાગીના લઈ આવ્યો, સારાં કિંમતી વસ્ત્રો લઈ આવ્યો. પછી વટથી પરણવા ગયો. મનમાં ઠાલો ઠાલો ફુલાય કે મારી પાસે કેટલા બધા દાગીના છે, હું કેવો શેઠીયા જેવો ! રહેવા દે, રહેવાદે ખોટી મૂર્ખાઈ ન કર... તારી પાસે જે વસ્તુ છે તે તારી નથી, પાડોશીની છે. તેમ આપણે બધા નાહકના ફુલાયા કરીએ છીએ કે હું કેવો મોટો ! પણ એ મોટાઈ તારી નથી ! એ દાગીના તારા નથી, ! એ પાડોશીરૂપ પરમાત્મા પાસે ઉધાર લીધેલા છે, એની મરજી થશે ત્યારે લઈ લેશે.

ખોટું અભિમાન સદ્ગુણોનું ભક્ષણ કરી જાય છે. અહિં સર્વ સુખનો નાશ કરી નાખે છે. લોયામાં સ્વામિનારાયણ ભગવાન સભામાં ધર્મ ઉપદેશ આપે છે તે વખતે ગંગાબાઈ કરીને એક હરિજન બાઈ સભામાં આવી અને ખૂણામાં બેસીને કથા સાંભળે છે, હરિજન બાઈને જોઈને સભામાં બેઠેલાં બાઈઓમાં બોલ બોલ ચાલુ થઈ. આ અસ્પૃશ્ય છે ને કથામાં કેમ બેસવા દીધી છે. !

સભામાં ઝીણો ઝીણો અવાજ થવાથી શ્રીજી મહારાજે પૂછ્યું, “કેમ સભામાં બોલ બોલ કરો છો ? સભામાં બેઠા બેઠા વાતો કરાય નહિં અને જો સભામાં વાતો કરે તો તેને બીજો જન્મ વાંદરાનો આવે છે, માટે શાંતિથી સાંભળો !”

સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું, “તમારા ઘરમાં ઢોર મરી જાય છે, ત્યારે તેને કોણ ઉપાડી જાય છે ? તમારા ઘરમાં આવે તો વાંધો નહિ, ને કથામાં એક ખૂણામાં ગંગાબાઈ બેઠી છે તો તમે બધા અભડાઈ જાવ છો ? તમને ખબર છે, આ ગંગાબાઈનો હરિજનને ઘરે શા માટે જન્મ થયો છે ?” “ના મહારાજ અમને કાંઈ ખબર નથી.”

ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “આ ગંગાબાઈ આગલા જન્મમાં બ્રહ્મચારી હતી, ઊંચા કુળે અવતાર હતો, તેથી અહં વધારે રાખતાં. અભિમાન બહુ હતું. જાતિ ભેદથી બધાને ન્યૂન માનતી અને પોતાને મહાન ગણતી, અનેકના તિરસ્કાર કરતી, તે દોષે કરીને આ જન્મ એમનો હરિજનને ઘરે થયો છે. અભિમાન જ માણસને

નીચા બનાવે છે.”

મનુષ્યને પોતાનો ધર્મ અવશ્ય સાચવવો પોતાના નિયમ ધર્મ સાચવવા પણ બીજાનો તિરસ્કાર ક્યારેય કરવો નહિ, પોતાની જાતિનો, પોતાની સત્તાનો, પોતા પાસે ધન હોય તેનો ગર્વ ન રાખવો.

ભગવાન અનંતકોટી બ્રહ્માંડના રાજા છે. બધું એનું જ કર્યું થાય છે, છતાં બિલકુલ અહં રાખતા નથી. ગરીબ માણસને કોઈ શેઠને મળવું હોય તો મળાય નહિ, પણ ભગવાન તો ગરીબ નવાઝ છે. રાજાધિરાજ ખરા પણ ગરીબ નવાઝ એવા છે કે, કોઈને દુઃખી દેખીને દ્રવી જાય છે, જગતના જીવ પાસે ચાર પૈસા ભેગા થાય તો તેને તરત ગર્વ આવી જાય છે. પણ ભગવાન તો ખુદ લક્ષ્મીના પતિ છે છતાં નિરહંકૃત્યે છે. બિલકુલ અહં છે જ નહિં.

મંત્ર (૮૭) ॐ શ્રી અદ્રોહાય નમઃ:

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ! તમે કોઈનો દ્રોહ કરતા નથી, અદ્રોહી છો. તમારો કોઈ દ્રોહ કરે તેને તમે સહન કરો છો, પણ કોઈનો દ્રોહ કરતા નથી અને ભક્તજનોને ચેતવણી આપો છો કે દ્રોહ કરશો તો તમે પછાત થતા જશો, નિંદા નરકમાં નાખે છે, દ્રોહ જેવું બીજું કોઈ પાપ નથી. બીજા પાપનાં પ્રાયશ્ચિત શાસ્ત્રમાં કહેલાં છે પણ જે દ્રોહી છે તેના પાપનું પ્રાયશ્ચિત શાસ્ત્રમાં કહેલું નથી તે વજ લેપ થાય છે.

ગૌહત્યા કરી હોય, બાલ હત્યા કરી હોય, સ્ત્રી હત્યા કરી હોય, બ્રહ્મહત્યા આદિક મહાન પાપ કર્યા હોય તે કદાચ પ્રાયશ્ચિત કરવાથી પાપથી મુક્ત થાય પણ સંત, બ્રાહ્મણ, ગુરુ, દેવ અને ભગવાનના અવતારોનો દ્રોહ કરે, નિંદા કરે. તેની પ્રાયશ્ચિતથી પણ શુદ્ધિ થતી નથી, તે અસુર થઈ જાય છે.

-: માટે પાંચ દંડવત્ વધારે કર્યા :-

ભગવાન સ્વામિનારાયણનો દરરોજનો નિયમ હતો કે પૂજા કરીને દંડવત્ કરે. એક દિવસ દંડવત્ પ્રણામ વધુ કર્યા, તે જોઈને શુક્રમુનિએ પૂછ્યું, “હે મહારાજ ! આજે દંડવત્ પ્રણામ વધુ કેમ કર્યા ? ભગવાને સરસ જવાબ આપ્યો. “જાણે અજાણે કોઈનો દ્રોહ થઈ ગયો હોય તેના નિવારણ માટે પાંચ દંડવત્ પ્રણામ વધારે કર્યા.” આ સમજવા જેવી કથા છે.

ભગવાનની સામે ઘણા આસુરી પ્રકૃતિના મારા માર કરતા આવે ભરી સભામાં તિરસ્કાર કરે કે. નીકળી જાઓ મારા ગામમાંથી. આવું બધું શ્રીજીમહારાજ સાંભળે છતાં પણ કોઈનો દ્રોહ ન કરે. તેને સમજાવવાની કોશીશ કરે, પણ નિંદા કરી તિરસ્કાર ન કરે. રાજાના મહારાજા છે છતાં પણ અલ્પ એવા તુચ્છ જીવનાં વચનોને સહન કરે છે. સર્વની સાથે મિત્રભાવથી વર્તનારા છે.

કેટલાક ભગવાનના ભક્ત કહેવાતા હોય પણ ઈર્ષાથી ભગવાન, ભગવાનના સંતોનો અને સત્સંગીઓનો દ્રોહ કરતા હોય છે, દુઃભાવતા હોય છે. ભક્તિ કરતા હોય, વાજાંત્ર વગાડતા હોય, અખંડ નામ રટણ કરતા હોય, છતાંય તેમને અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ નથી, નરકમાં જવું પડે છે.

વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, “ભગવાનનો સંત અને ભગવાનના અવતાર કુરાજી થાય, એવું કાંઈ કર્મ થઈ જાય તો આ ને આ દેહે મૃત્યુલોકમાં જમપુરીના જેવું દુઃખ ભોગવે. ભગવાન અને સંતને કુરાજી કરે, ને તેણે જો સ્વર્ગમાં ગયા જેવું કર્મ કર્યું હોય તો પણ તેનો નાશ થઈ જાય, ને નરકમાં પડવું પડે. માટે ભગવાનના ભક્તનો, સંતનો ક્યારેય દ્રોહ કરવો નહિ, પુણ્ય થાય તો પુણ્ય કરવું, પણ પાપથી બીતા રહેવું. દેવાનંદ સ્વામી ગાય છે.

પાપનો ભરે રે માથે પાપનો ભરે,

પાપી કે કે કે ને કેમ પાપનો ભરે;

જુવાનીમાં આગ લાગી, પરશ્રીયા હરે.

દેવ સાધુને બ્રાહ્મણ તેની નિંદા બહુ કરે પાપી

એ પાપે કરી રવિર્કીંકર ઝાલ્યા તે નરે

દેવાનંદ કહે માર તડાતડ, વણમોતે મરે પાપી

જો સાધુ સંત, બ્રાહ્મણની નિંદા કરશો તો, જમદૂતો જમપુરીમાં મારી મારી ને ધુંવાડા કાઢી નાખશે. એક વખત બ્રહ્માનંદસ્વામી એક ગામથી બીજે ગામ સંતો સાથે જઈ રહ્યા છે. રસ્તામાં જુવાનીયા સામે આવ્યા. તે વિના કારણે સંતોની નિંદા કરવા લાગ્યા, લેવું નહિ, દેવું નહિ ને આસુરી વૃત્તિવાળા અકારણ નિંદા કરે, સંતોને નમસ્કાર કરો, યા ન કરો, તમારી મરજીની વાત. પરંતુ મશ્કરી કરી, એના દિલને દુભાવવું નહિ.

પુરાણોમાં રાવણ, કંસ જેવા રાક્ષસોની વાતો આવે છે. તો એ રાવણ, કંસના માથે શીંગડાં નહોતાં, રાવણ અને કંસ મરી ગયા નથી, હજુ દુનિયામાં છે. અરસ-

પરસ જુવાનીયા વાતો કરે, યુવાની એવી છલકદાર છે કે, ધ્યાન ન રાખો તો અનેકના અપરાધ કરી બેસે. યુવાનીયા કહે, “જુવો તો ખરા સ્વામિનારાયણના મુંડીયા, લાડવા ખાઈ ખાઈને કેવું પેટ વધાર્યું છે.”

આ શબ્દો બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કાનો કાન સાંભળ્યા. બ્રહ્માનંદસ્વામીની ફાંદ જરાક મોટી હતી. આણે મશકરી કરી, સ્વામી કહે, “ગાંડા લાડવા ખાઈ ખાઈને ફાંદ મોટી નથી કરી, મારા હૃદયમાં તો કેવળ પરમાત્મા સ્વામિનારાયણનો નિશ્ચય અને ભક્તિ ભરી છે. મૂર્ખા આ શરીરમાં દરરોજ લીંબુ જેટલું અન્ન જાય છે ને તું સમજ્યા વગર, જેમ ફાવે તેમ બોલે છે.” આટલું કહી સંતો ચાલતા થઈ ગયા.

બીજા જ દિવસે આ યુવાનીયો સાવ ગાંડો થઈ ગયો. ગામમાં રાડું પાડે ને રખડે બે હાલ થઈને અંતે નરકમાં પડ્યો. આ લોક બગડ્યો ને પરલોક બગડ્યો, હેરાન-હેરાન થઈ ગયો. સંતના દ્રોહથી વંશનો નાશ થઈ જાય છે, આયુષ્યનો, બુધ્ધિનો અને સુખનો નાશ થઈ જાય છે. આ જન મંગલની કથા અતિ અદ્ભુત કથા છે. આપણામાં જે કાંઈ ખોટ ખામી હોય તે સમજીને ટાળવાની કથા છે.

તેથી શાસ્ત્રો ટકોરી ટકોરીને કહે છે. દ્રોહ ન કરો, નિંદા ન કરો. જેના ચરણમાં માથા ઝુકાવા જોઈએ, જેના ચરણરજથી પૃથ્વી પાવન થાય છે, જેના ચરણ ધોઈને પી જવાય. શ્રીજીમહારાજ વાસુદેવાનંદજીના ચરણ ધોઈને પી ગયા છે, ખુદ પરમાત્મા, આટલો મહિમા જાણે, તો આપણે તો મચ્છર જેવા છીએ. સાધુ સંત થવું કાંઈ સહેલું નથી, કોઈ આપણાથી દુભાઈ જાય એવું કરવું નહિ, લોહીના સંબંધ કરતાં સત્સંગનો સંબંધ ટકાવી રાખવો.

મંત્ર (૮૮) ॐ શ્રી ઋજુવે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે ઋજુ છો, સરલ સ્વભાવે વર્તો છો, કોઈનાથી આંટી રાખતા નથી, મનમાં વેર-ઝેરની ગાંઠ બાંધતા નથી. હળી-મળીને ચાલે તેને કહેવાય ઋજુ, વાંકું ચુકું જેનું જીવન ન હોય તેને કહેવાય ઋજુ. હઠાગ્રહ ન રાખે, દુરાગ્રહ ન રાખે તેને ઋજુ કહેવાય. જીદીલો સ્વભાવ ન હોય, કોઈની સાથે વિવાદ ન કરે, કોઈના ઉપર દીઠા વિનાનું કલંક ન નાંખે, તેને ઋજુ કહેવાય.

ભગવાન બાળક સાથે બાળક જેવા બની જાય, વૃદ્ધ સાથે વૃદ્ધ જેવા બની જાય, શ્રીમંત સાથે પણ ભાગી જાય ને શબરીની ઝૂંપડીએ પણ જાય, આ જગતની અંદર

મોટા કહેવાતા માણસો જલદી ગરીબની સામે જુવે પણ નહિ, બોલાવે પણ નહિ તો એમના ઘેર ક્યાંથી જાય ! પણ આખી દુનિયાનો રાજા સગરામ વાઘરીને ઘેર પણ જાય, ઉઘાડા પગે એના મનોરથ પુરા કરવા જાય.

ગરીબની અરજી સ્વીકારે અને બાળકની અરજી પણ સ્વીકારે. કોઈક ભક્તજન મિષ્ટાન્ન જમાડે તો જમે અને કોઈક મઠનો રોટલો જમાડે તો પણ જમે. આ જગતનો તુચ્છ જીવ કોઈ હોદ્દેદાર હોય તેને મઠનો રોટલો જમવા દેજો તો ખબર પડે ! જોયા જેવી થાય હો ... ઝઘડો થાય છે.

મારું અપમાન કરે છે ? પણ ધન્ય છે જગતના માલિકને કે, એને મિષ્ટાન્ન પણ ફાવે અને ભાજી પણ ફાવે. એને ઝૂંપડું પણ ફાવે અને બંગલો પણ ફાવે. જંગલ ફાવે અને શહેર પણ ફાવે.

-: ચાર વસ્તુને યાદ રાખો :-

ચાલશે, ફાવશે, ભાવશે અને ગમશે. આ સૂત્ર સિદ્ધ થશે તો જીવનમાં સાચો આનંદ પ્રાપ્ત થશે. પાણીના જેવા ગુણ કેળવવા જોઈએ, પાણી કોઈ પણ જગ્યાએ ગોઠવાઈ જાય, લોટામાં રહી શકે, ગ્લાસમાં રહી શકે, માટલામાં રહી શકે, ચોક્કસ એક જ આકારના વાસણની જરૂર નહિ, બધે જ ગોઠવાઈ જાય. તેમ આપણે પાણીની જેમ બધે ગોઠવાઈ જવું જોઈએ.

ઉનાળામાં મને પંખા વિના ચાલે નહિ, સવારના ચા પીધા વિના ચેન પડે નહિ, રાતના એ.સી. ઓરડી ન હોય તો મને ઉંઘ આવે જ નહિ, ગરમા ગરમ ભોજન અને તીખા તમતમતા શાક વિના મને મજા આવે નહિ. મારા મનને જે જોઈએ તે મળવું જ જોઈએ, હું કહું તેમ થવું જ જોઈએ. આવી અનેક પ્રકારની વિચિત્ર માન્યતાઓને લઈને માનવી જીવન જીવી રહ્યા છે અને એટલા માટે જ ડગલે ને પગલે મનમાં કલેશ અને ઉદ્વેગ પેદા થયા કરે છે.

આ ત્રાસમાંથી મુક્તિ મેળવવી હોય તો સરલ બનો, ચાલશે, ફાવશે, ભાવશે ને ગમશે, આ મંત્રને જીવનમાં વણીલો. પાણીનો નીજ સ્વભાવ શીતળ અને ઠંડો છે, પાણીને ગમે તેટલું ગરમ કરો છેવટે ઠરવાનું જ. ઠંડુ કરવા મહેનતની જરૂર નહિ. તેમ આપણા બધાના જીવનમાં શીતળતાની ખાસ જરૂર છે, સામી વ્યક્તિ ગમે તેટલી તપાવવાનો પ્રયાસ કરે, ખૂબ તપી જવાય તો આ કથા યાદ રાખજો. કદાચ આવેશ આવે તો છેવટે ઠરતાં શીખજો, એક બીજાની ભૂલને ભૂલી જશું તો જ મગજ ઠરશે.

જો સ્વભાવ ઠરશે, તો તે વ્યક્તિ તરીકે જશે. જતું કરવાની ભાવના અને સમાધાનકારી વૃત્તિ જ માણસને શાંતિ અને સુખ આપશે, માટે સરલ બનવાની જરૂર છે. આપણા ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો સ્વભાવ ઋજુ છે. તો આપણે રાત-દિવસ એને હૃદયમાં ધારીને ધ્યાન કરીએ છીએ, માળા ફેરવીએ છીએ અને જો સ્વભાવ વીંછી જેવો જ રહી જાય, તો શું કામનો ? સ્વભાવ પણ સુધાર્યો સુધરે છે.

જેમ કાચી કેરી એકદમ ખાટી હોય પણ એ સૂર્યનો તાપ સહન કરે, તો એમાંથી ખટાશ જતી રહે, મીઠાશ આવી જાય. એમ સહન કરતાં શીખીએ તો આપણી પ્રકૃતિ બદલાઈ જાય.

એક બહેનને તીખું ખાવાની બહુ ટેવ હતી. એના બનાવેલા દાળ-ભાત હોય તો જમતાંની સાથે આંખમાંથી પાણી પડવા લાગે. શાકમાં તેલ અને લાલ મરચાં તરતાં હોય આવું જોરદાર તીખું ખાવાની ટેવ. પછી એ બહેનના લગ્ન થયાં એના પતિની ટેવ હતી તીખું નહિ ખાવાની, મોળું ખાવાનું હવે શું કરવું ! બેયના જમવાના માર્ગ જુદા, પત્નીએ વિચાર કર્યો. આ ઘરમાં કેમ નભાશે, દરરોજ જુદી રસોઈ બનાવવી એ તો ડબલ માથાકુટ.

હું હવેથી તીખું નહિ ખાઉં પણ મોળું ખાઈશ, સાદું ખાઈશ પણ ભાવે કેમ ! આખી જીંદગી તીખું તમતમતું ચટાકાદાર ખાધેલું, ગળે ઉતરે નહિ, મજા આવે નહિ, બે કોળીયા ખાઈને મૂકી દે. પછી મનને ઠંઠ કર્યું, હું મારા પતિ સાથે પરણી છું, એમના સ્વભાવ પ્રમાણે મારે રહેવું જોઈએ, તો જ શાંતિ ને સુખ રહે. પછી ધીમે ધીમે બે ત્રણ મહિનામાં ખાઈની પ્રકૃતિ બદલી ગઈ, મોળું જમવાની ટેવ પડી ગઈ.

પતિને દુઃખી કરીને તમે સુખી થવા ઈચ્છતા હો તો એ ઝાંઝવાના જળ જેવા સુખ છે. પતિને રડાવીને તમે હસશો તો એક દિવસ એવો આવશે કે તમારા આંસુ લુછનાર કોઈ નહિ મળે. અથાણું બગડે તો ૧ વરસ બગડે પણ ઘરનું બૈરું બગડે તો આખી જીંદગી બગડે. શતાનંદસ્વામી કહે છે તમે ભક્તોની અનુકૂળતા મુજબ જ વર્તનારા છો. ભક્તોના સુખ માટે ખૂબ જ સરળતા રાખો છો.

મંત્ર (૮૯) ॐ શ્રી સર્વોપકારકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે જીવ પ્રાણી માત્ર ઉપર ઉપકાર કરનારા છો. અપકાર કરે તેના ઉપર પણ ઉપકાર કરો છો. ઢોંગી ધુતારા, કામી, વામી અને

હરામી, લાખો માણસોને ભરમાવીને હેરાન કરતા એવા પાખંડીને તમારા શરણે લીધા છે. ગુરુ થઈને સ્ત્રી અને ધનનું હરણ કરતા એવા ઘોર પાપ કરનારા મલીન આત્માઓને ભરાડીથી ભગત કર્યા. હજારો મરાઠા, કોલી, વાઘરી અને મુસલમાન જેના હૃદય વજ્રથી પણ અતિ કઠણ હતા, તેના ઉપર તમે ઉપકાર કરીને એમનું કલ્યાણ કર્યું છે.

ખોજા, સિંધી, આરબો તથા અન્ય લોકો જેનાં મન મલિનતાથી ભરાયેલા હતાં, તેવા અનેક જીવને શરણે લીધા. જન્માંતરે પણ જેનું કલ્યાણ ન થઈ શકે એવા મહા મલિન વાસનાવાળા અસંખ્ય જનો પર ઉપકાર કરી એમનો મોક્ષ કર્યો છે. સ્થળચર, જળચર, ખેચર, પશુ, પક્ષી, નાગ, વાઘ, રીંછ એવા ભયાનક હિંસક જીવો પર પ્રભુની દૃષ્ટિ પડી તે સર્વે પાવન થઈ, મોક્ષના અધિકારી બન્યા.

અધિકારના મદવડે, માયાના આવરણથી જે અસુરી જીવો સંતો અને ભક્તોને તાડન તિરસ્કાર કરનારા હતા તેમને અપાર ઐશ્વર્ય અને પ્રૌઢ પ્રતાપ દેખાડીને પોતાના આશ્રિત કર્યા. સત્યયુગમાં કોઈ મનુષ્યથી વર્તી ન શકાય. તથા પાળી ન શકાય એવાં અતિ આકરાં વર્તમાન પળાવી, બ્રહ્મરૂપ બનાવી, બ્રહ્મલોકના અધિકારી બનાવ્યા. ભગવાન સર્વ ઉપર ઉપકાર કરનારા છે.

-: ખાધેલા અનાજને કોણ પચાવે છે ? :-

અન્ન, જળ, પ્રકાશ આપી આપણને કોણ જીવાડે છે ? ભગવાન જીવાડે છે. સવારે કોણ જગાડે છે ? ભગવાન જગાડે છે. ન જગાડે તો છેલ્લો વરઘોડો કાઠવો પડે. ત્રાત્રે કોણ સૂવાડે છે ? ભગવાન સૂવાડે છે. આપણાથી કાંઈ ન થાય. ઊંઘ આવવી એ પણ આપણા હાથની વાત નથી, છતાં વટ કરીએ કે હું ભગવાનને માનતો નથી. અરે નહિ માને તેનાથી ભગવાનને કાંઈ ઓછું આવવાનું નથી તારું શું થાય છે તે જોજે.

ખાધેલા અનાજને કોણ પચાવે છે ? ભગવાન પચાવે છે. ભગવાન કહે છે, સૂવાનું કામ તારું અને આખી રાત જાગીને પચાવવાનું કામ મારું. ન પચાવે તો શું થાય ? જાનનો જાય..., શ્વાસો શ્વાસની રિધમ કોણ ચલાવે છે ? ભગવાન ચલાવે છે. દિવસ ને રાત ભગવાન પવનરૂપી વીંઝણો ચલાવે છે, ઋતુ અનુસાર ફળ ફૂલ અને અનાજ કોણ પકાવે છે ? ભગવાન પકાવે છે. તમે પાણી પાયા જ કરો પણ ભગવાનને ન પકાવવું હોય તો કાંઈ ન થાય તેથી ડગલે ને પગલે ભગવાનને યાદ કરો.

ભગવાને આપણા માટે ધરતી બનાવી, વૃક્ષો બનાવ્યાં, બોલવા વાણી આપી, વાણી ન હોત તો શું કરત ? જોવા આંખ આપી, ન આપી હોત તો શું કરત ? કાન ન હોત તો શું કરત ? જ્યાં નજર જાય ત્યાં ભગવાનના ઉપકારને યાદ કરો. ભગવાનના ઉપકારનો પાર નથી, એને ન ભૂલો.

ઉપકાર તમારા ભારે રે, હે શ્રી નિવાસા,

હું નીરખું વારે વારે રે, હે શ્રીનિવાસા;

કાયા માણસની કેવી રૂડી કીધી, તેમાં યુક્તિ કેવી ભરી દીધી;

જગદીશે કરૂણા કીધી રે.... હે શ્રી નિવાસા.... ઉપકાર૦

તાજું દૂધ બાળકને કાજે, માના સ્તનમાં ભર્યું મહારાજે,

દાંત આપ્યા જમવા કાજે રે.. હે શ્રી નિવાસા૦

ભગવાનનો ઉપકાર જુઓ જન્મતાં પહેલાં માતાની છાતી દૂધે ભરી દીધી. યાવવા માટે દાંત આપ્યા. જમવા અન્ન આપ્યું. પીવા પાણી આપ્યું. મફત પવન આપ્યો, સરસ મજાની બુદ્ધિ આપી. અનેક પ્રકારની ભેટ ભગવાને આપણને આપેલી છે.

સમજવા જેવી કથા છે. મંગળકારી ભગવાનનાં નામ છે. એના ઉપકારનો કોઈ પાર નથી. તમે ગરીબ હો, અને કોઈ માણસ તમને વિદેશ તેડી જાય, ત્યાં તમે બરાબર કમાઈ આવો તો તમે તેડી જનારનો ઉપકાર માનો છો કે, આ ભાઈએ મને સાથ દીધો. તો ભગવાન આપણને આવા ભારત દેશમાં લઈ આવ્યા, સર્વોપરી ઉપાસના સમજાવી, તો પ્રભુનો ખૂબ ઉપકાર માનવો જોઈએ. હે ભગવાન ! તમારા ઉપકારની શું વાત કરું ? પહેલી જ બક્ષિસ એ છે કે આપણને આવો મનુષ્ય જન્મ આપ્યો, ભારત દેશમાં અને ઉંચા કુળમાં વળી સત્સંગમાં.

તમે ખૂબ બીમાર થયા ને દવાખાને ગયા, પછી ડોક્ટરની દવાથી સાજા થયા તો તમે ડોક્ટરનો ઉપકાર માનો છો. પગ ભાંગી ગયો અને ભગવાનની કૃપાથી ડોક્ટરે દવા કરી, તમે સાજા થઈ જાઓ તો તમે ડોક્ટરનો ઉપકાર માનો છો. પૈસા દેતાં છતાંય ઉપકાર માનો છો, તો ભગવાને આવી મજાની આંખ આપી, પગ આપ્યા, બધુંજ આપ્યું, એનો એક પૈસો લીધો ? બધું મફત આપ્યું. જરા ઊંડાણથી વિચાર કરજો, બબર પડશે. ભગવાનનો ઉપકાર આપણા ઉપર કેટલો છે. કાંટો કાઢ્યો હોય તેનો ગુણ ભૂલાય નહિ તો આવો માનવ દેહ ભગવાને આપ્યો એનો જે ગુણ લેતો નથી તે હકીકતમાં કૃતઘ્ની છે. પ્રેમાનંદ સ્વામી ભગવાનનો ઉપકાર માનીને ગદ્ગદ્

કંઠે ગાય છે.

બાંચ ઝાલીને કાઢી લીધી બારણે રે લોલ.

નહિંતર વહી જાત ક્યાંયની ક્યાંય અલબેલે જાઉં.

ધર્મકુંવરને વારણે રે લોલ.

જેમ ભગવાન પરઉપકારી છે, તેમ સંતો પણ પરઉપકારી છે. ઉપકારી સંતો આપણા ભારતનું ભૂષણ છે. ભગવાનના ઉપકારનો પાર નથી ને જીવની અવળાઈનો પાર નથી. સ્વામિનારાયણ ભગવાન હર હંમેશાં કહે છે અમારા દાખડા સામે જોજો, મારા સોના જેવા સત્સંગને ડાઘ લગાડશો નહિ. આશરે આવેલાનું ભલું કરજો, પર ઉપકાર કરવો એ મોટી વાત છે. શતાનંદસ્વામી કહે છે “હે પ્રભુ ! તમે પરમાર્થી છો સર્વે જીવ પ્રાણીમાત્ર ઉપર ઉપકાર કરો છો.”

મંત્ર (૯૦) ૐ નિયામકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે જીવ પ્રાણીમાત્રના નિયામક છો. બધાંને નિયમમાં રાખો છો, સૂર્ય, ચંદ્ર, ઈંદ્ર, ફણીન્દ્ર, વરુણદેવ, પ્રકૃતિપુરુષ, પ્રધાનપુરુષ, કાળ, માયા, કીત્તરો, ગંધર્વો, તેત્રીસ કરોડ દેવતાઓ અને અનંત બ્રહ્માંડોને તમે નિયમમાં રાખનારા છો.”

આપણે કાંઈ કાર્ય કરવું હોય યજ્ઞ કે લગ્ન કે ગમે તે વ્યવહારિક કાર્ય. ત્યારે માણસો નિમવા પડે. જુદાં જુદાં કામ સોંપવાં પડે. જે અગ્રેસર હોય તે નિમે છે. તેમ પરમાત્માને અનેક બ્રહ્માંડનાં કારખાનાં ચલાવવાં છે, તેથી સૌને જુદાં જુદાં કામ સોંપ્યાં છે અને તે બધા ભગવાનનાં કાર્યમાં મદદ કરે છે. વિષ્ણુને પાલન કરવાનું, શિવને સંહાર કરવાનું, બ્રહ્માને જીવ પ્રાણી માત્રના ઘાટ ઘડવાનું કામ સોંપ્યું. ઘાટ કેવા ઘડે, કોઈ એક સરખા ચહેરાવાળા નહિ, બધાના ચહેરામાં ફરક ! એક ચહેરાવાળા બે માણસ તમને ક્યાંય જોવા નહિ મળે.

ઈંદ્ર ને કહ્યું, તમે વરસાદ વરસાવવાનું કામ કરજો. સૂર્યને કહ્યું, તમે સમગ્ર બ્રહ્માંડમાં પ્રકાશ કરવાનું કામ કરજો. ચંદ્રને શીતળતા આપવી તેમાં નિમ્યા. વરુણને જળમાં નિમ્યા. ધર્મરાજાને ખાતા તપાસવામાં નિમ્યા. ચિત્રગુપ્તને પાપ પુણ્યનો હિસાબ રાખવામાં નિમ્યા. કાળને જીવ લઈને ધર્મરાજા પાસે ખડો કરવામાં નિમ્યા. અગ્નિને પ્રકાશિત કરવામાં નિમ્યા. વિદ્યાતાને બધાના લેખ લખવામાં નિમ્યા. યમરાજાને

પાપ કરે તેની સજા દેવામાં નિમ્યા. કામદેવને પ્રજા વધારવામાં નિમ્યા. ઋતુઓને જુદાં જુદાં ફળ બનાવવામાં નિમ્યા. કુબેરજીને પોતાના ખજાનચી બનાવ્યો. ધર્મરાજાને ન્યાયાધિશનું કામ સોંપ્યું. ન્યાય અન્યાયનો ચૂકાદો કરવો. વાયુદેવને પવન આપવામાં નિમણુક કરી. આ રીતે બધા દેવતાઓને જુદાં જુદાં કામ કરવામાં ભગવાને નિમ્યા છે.

આમ ભગવાને જ્યાં જ્યાં જેને નિમ્યા છે તેઓ પોત પોતાની ફરજ બજાવે છે. ભગવાનનાં કાર્યમાં મદદ કરે છે. જે પ્રમાણે ભગવાને નીતિ નિયમ અને બંધારણો બાંધ્યાં છે તેમાં રહીને કાર્ય કરે છે. જરા પણ ફરજ ચૂકતા નથી. ભગવાનના વચનને આધારે સર્વે કાર્ય કરે છે. આ રીતે ભગવાન સર્વેના નિયામક છે.

બ્રહ્માને રાખ્યા સત્યલોકમાં, શિવને રાખ્યા કૈલાસ ।

વિષ્ણુને રાખ્યા વૈકુંઠમાં, એમ આપ્યો જુજવો વાસ ॥

ઇંદ્રને રાખ્યા અમરાવતી, શેષને રાખ્યા પાતાળ ।

જ્યાં જ્યાં કરી હરિએ આજ્ઞા, ત્યાં રહ્યા સુખે સદાકાળ ॥

બદરિકાશ્રમમાં રાખ્યા ઋષિઓ, નિરજ્ઞમુક્તને રાખ્યા શ્વેતદ્વિપ ।

ગોપગોપીને રાખ્યાં ગોલોકમાં, અક્ષરધામમાં રાખ્યા અક્ષર મુક્ત ॥

આ બધાયના નિયામક પરમાત્મા પણ પરમાત્માના નિયામક કોઈ નહિ. જેનાં જેવાં નિયમ છે, તેમાં તેને રહેવું, એવો આ મંત્રનો અભિપ્રાય છે. પોત પોતાના ધર્મ પ્રમાણે રહી ફરજ બજાવવી, તમામ દેવતાઓ ભગવાનના બાંધેલા નિયમ પ્રમાણે રહે છે, પણ માણસ એવો મૂર્ખ પ્રાણી છે કે ભગવાનના બાંધેલા નીતિ નિયમોમાંથી બહાર નીકળી જાય છે, ફાવે તેમ વર્તે છે, તેથી દુઃખી થઈને નરકમાં પડે છે.

-: તમારી ચાલ સુધારો :-

નવાઈની વાત તો એ છે, કે તમામ દેવો ભગવાનની આજ્ઞા મુજબ કાર્ય કરે છે, નીતિ નિયમોનું પાલન કરે છે પણ માણસ એટલો બધો અવળો છે કે, માલિકનું માનતો નથી.

એક દરબાર હતો. તેને ઘેર એમના ગુરુ આવ્યા. બે ત્રણ દિવસ તેને ત્યાં રોકાણા, ઘણો ઘણો ઉપદેશ આપ્યો પણ કાંઈ અસર કરે નહિ. પછી ઘોડા ગાડીમાં બેસાડીને ગુરુને બીજે ગામ મૂકવા જાય છે, તેવામાં ઘોડો તોફાને ચડ્યો.

આડો અવળો, જ્યાં ત્યાં, જેમ તેમ ઘોડો દોડે, ઘોડાને હાંકનારને કોચમેન કહેવાય. કોચમેન કાબૂમાં રાખવા મથે, સરખો ચલાવવા ઘણી મહેનત કરે પણ ઘોડો

કોઈ રીતે કાબૂમાં આવ્યો નહિ, ત્યારે દરબારે ગુરુજીને કહ્યું, ગુરુદેવ ! આ ઘોડાને સારો દેખાવડો જાણીને મેં ચાર હજાર રૂપિયા ખર્ચીને વેચાતો લીધો છે. આને સારી રીતે ખવડાવું છું, પીવડાવું છું અને ઘણા કોચમેન રાખીને એની ચાલ સુધારવા મથું છું પણ આ ઘોડો એની ચાલ સુધારતો નથી. મારા પૈસા પાણીમાં ગયા. એનું મને દુઃખ થાય છે.

આ સાંભળી ગુરુજીએ કહ્યું, “દરબાર ! તમારા ઘોડાની ચાલ ખરાબ છે તેને જોઈને તમને કેટલું દુઃખ થાય છે ? કારણકે તમે ઘોડાના ધણી છો તેથી દુઃખ થાય, તેમ તમારી ચાલ ખરાબ હોય તો ભગવાનને દુઃખ થાય કે નહિ ? તમારા કહ્યા પ્રમાણે ઘોડો નથી ચાલતો તો તમને દુઃખ થાય છે, તો તમે ભગવાનના કહ્યા પ્રમાણે ન ચાલો તો ભગવાનને દુઃખ થાય કે નહિ. ? “દરબારે કહ્યું દુઃખ થાય તો ખરું.”

ગુરુજીએ કહ્યું, મેં તમને નિયમ આપ્યો હતો કે, તમે હવે દારૂ ન પીશો જીગાર ન રમજો અને ચોરી ન કરજો છતાં તમે તે કરવાનું ચાલુ કરી દીધું. ઘોડાની અવળાઈનો પાર નથી, તેમ તમારી અવળાઈનો પણ પાર નથી, તમે જેમ ઘોડાને સારું સારું ખવરાવો છો, તેમ ભગવાને આપણે માટે સારું સારું બનાવ્યું છે, તેને મૂકીને અપવિત્ર પદાર્થ શા માટે ખાવ છો ?

તમે જેમ ઘોડાને સુધારવા કોચમેન રાખો છો, તેમ પ્રભુએ તમારા જેવાની ચાલ સુધારવા શાસ્ત્રો અને સંતરૂપી કોચમેન રાખ્યા છે, છતાં તમારી ચાલ ન સુધરી તમે તમારી ચાલ સુધારો. પછી ઘોડાની ચાલ સુધારવાની કોશીશ કરજો. “આવું સાંભળી દરબારે ખરાબ કર્મો બધાં તજી દીધાં અને નિત્ય સત્સંગ કરવાનો નિયમ લઈ લીધો. શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે સર્વેના નિયામક છો.”

મંત્ર (૯૧) ૐ શ્રી ઉપશમસ્થિતયે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે ઉપશમ સ્થિતિમાં રહો છો. ઈંદ્રિયોની વૃત્તિ અંતર સન્મુખ કરે તેને ઉપશમ સ્થિતિ કહેવાય. કાયબો જેમ પોતાનાં અંગોને ચારે તરફથી સંકોચી લે છે, તેમ પોતાની ઈંદ્રિયોને શબ્દાદિક વિષયોમાંથી ખેંચીને સ્થિર કરે તેને ઉપશમ સ્થિતિ કહેવાય, આવી સ્થિતિ થવી બહુ કઠણ છે. ઉપશમ સ્થિતિને સ્થિતપ્રજ્ઞ પણ કહી શકાય. સ્થિતપ્રજ્ઞને કોઈ દુઃખી કરી શકતું નથી. કોઈ ભૌતિક વિપત્તિ આવે, કોઈ માનસિક પ્રવૃત્તિ આવે ત્યારે કાયબાની જેમ અંગો સંકોચી લે છે.

કાયબો નાનું પ્રાણી છે, કાયબો જ્યારે ચાલ્યો જાય, ત્યારે એની ડોક, એના પગ, બધું આપણે જોઈ શકીએ. એ કાયબાને એમ લાગે કે કોઈ આવે છે, એટલે પોતાની ડોક અને પગ અંદર સંકોચી પથ્થરની જેમ પડી રહે છે. તેમ ઉપશમ સ્થિતિમાં રહેનારને આ સંસારનાં ભૌતિક સુખો કે દુઃખો ચલાયમાન કરી શકતાં નથી. ગમે એવી વિપત્તિ આવે તો તેનું મન ઉદ્દેગ રહિત હોય છે, ચોતરફથી મનનો નિગ્રહ ભગવાનમાં કરે તેને ઉપશમ કહેવાય. જેમ ફૂવારામાંથી પાણી છૂટે તેમ અંતઃકરણમાંથી સંકલ્પ વિકલ્પ છૂટે છે. વૃત્તિ નવરી રહેતી નથી, પણ એ વૃત્તિને ભગવાનનાં લીલા ચરિત્રમાં રાખે, કીર્તન ભજનમાં રાખે, એવા પ્રેમ ઘેલા બની જાય કે શરીરનું ભાન ન રહે. તમામ વૃત્તિઓ વિરામ પામે ત્યારે ઉપશમ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ સદાય દેહથી વિલક્ષણ પણે રહીને પોતાના સ્વરૂપમાં સંલગ્ન રહે છે, ભગવાન પોતાના સ્વરૂપમાં રમણ કરે છે. તમારા આશ્રિતને તમારા સ્વરૂપમાં રમતા કરી દો છો, શરીરમાં રહેવા છતાં શરીરનું ભાન ભૂલાઈ જાય તેનું નામ ઉપશમ. આ મંત્રને વધારે સમજીએ તો એ અર્થ થાય છે, કે બ્રહ્મરૂપ બનીને ભક્તિ કરવી. બ્રહ્મરૂપ એટલે દેહથી જુદો છું આવી ભાવના. પોતાના મૂળ સ્વરૂપને જ્ઞાન દ્વારા ઓળખવું, દેહ ખોટો મનાયતો આત્મશાંતિમાં પ્રવેશ મળી જાય.

ભગવાનમાં અડગ શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ વિના ઉપશમ અવસ્થા થાય નહિ. દેહ ભાન ભૂલવું સહેલું નથી, એતો ગોપીઓ દેહ ભાન ભૂલી, ભગવાન પાછળ ઘેલી થઈ હતી. ગોવર્ધનભાઈ દેહ ભાન ભૂલીને ઉપશમ સ્થિતિમાં ગયા. જેથી એક માટલી સૂતરફેણી જમી ગયા છતાં કાંઈ ન થયું. પોતે જમ્યા ને ભગવાન તૃપ્ત થઈ ગયા. ગજબની વાત છે.

એક ગામમાં આત્મજ્ઞાની હરિભક્ત રહેતા ભાવિક ભક્ત હતા. અચાનક એમનાં પત્નીનું મૃત્યું થઈ ગયું, પાડોશી માણસની પણ સ્ત્રી મરણ પામી ગઈ. પાડોશી દુઃખી થઈને સતત રડ્યા કરતો પણ જ્ઞાની ભક્તને જરાય શોક થતો નથી. એ સમજે છે કે ધાર્યું બધું ભગવાનનું થાય છે. જે રીતે પાણીની પરબમાં ઘણા લોકો ભેગા થાય અને થોડીવારમાં સૌ જુદા જુદા માર્ગે ચાલ્યા જાય છે, એ રીતે અનેક નામવાળા અનેક જીવો એક ઘરમાં જન્મે છે. અંતે સર્વે જુદા જુદા ચાલ્યા જાય છે.

નદીના પ્રવાહમાં રેતીના કણો સદા એકત્ર રહેતા નથી, તેમ જીવો પણ એકત્ર નથી રહેતા. આ જીવન પણ જળના તરંગ જેવું ચંચળ છે. મકાનના પાયા ઊંડા હોય

છે. ઝાડનાં મૂળિયાં ઊંડા હોય છે. મનુષ્ય દેહનો પાયો કે મૂળ કાંઈ નથી. આપણે મકાન બનાવીએ ત્યારે કડિયાને કહીએ પાયા ઊંડા ખોદજો.

પણ તેમાં રહેનાર આ દેહનો તો બિલકુલ પાયો જ નથી, તો એનો પાયો ઊંડો કેમ થાય ? બ્રહ્મરૂપ બનીને ભક્તિ કરે તો ઊંડો પાયો થાય. ને જન્મ મરણ ટળી જાય, જ્ઞાની ભક્તે પાડોશી ભાઈને કહ્યું, તું રાત દિવસ તારી સ્ત્રી પાછળ રડ્યાજ કરે છે. તેથી શું તારી પત્ની પાછી આવશે ? નકામો શા માટે છાતી કૂટે છે ? પાડોશીએ કહ્યું, મને નવાઈ લાગે છે કે, મારાં પત્ની મરી ગયાં તો મારું ખાવાનું ને ઉંઘવાનું હરામ થઈ ગયું છે, મને કાંઈ ગમતું નથી, સંસાર સૂનો લાગે છે, ને તમને કેમ કાંઈ થતું નથી ? ત્યારે જ્ઞાની ભક્તે કહ્યું—

મૂરખો માની રહ્યો છે મારું, તેમાં કાંઈ નથી તારું;

સાત સાગર જેની ચોકી કરતા, ફરતું નીર ખારું;

ચૌદ ચોકડી રાજ્ય ચાલ્યું ગયું, રાવણાદિક વાળું રે. મૂરખો..

દુઃખને તો કોઈ દેખે નહિ ને, સુખ લાગે સારું;

વેળા વેળાની છાંચડી તારી, બળી જશે વારું રે. મૂરખો...

મારું મારું શું કામ કરો છો ? કોઈ વહેલા કોઈ મોડા અંતે બધાને જવાનું જ છે. હવે તમે તમારાં પત્ની પાછળ ન રડો. હવે તમે તમારા જીવને માટે રડો કે મારે મારા જીવની મુક્તિ કરવી છે. દાંત જાય, આંખો જાય, શરીરની શક્તિ જાય પણ એક તૃષ્ણા જતી નથી. કોણ જાણે એનાં મૂળિયાં કેટલાં ઊંડાં છે ! ખેતરમાં ઝાડનાં ઢૂંઢાં હોય તે ટ્રેક્ટરથી ખેડીને કાઢી શકાય પણ માયાનાં મૂળિયાં ટ્રેક્ટરથી નહિ કાઢી શકાય સમજણથી કાઢી શકાશે, સત્સંગથી કાઢી શકાશે. એને કાઢવા માટે શું કરવું ? સાંભળો..... ભગત શું કહે છે !

હરિ ભજનમાં હેત જ રાખો, સ્મરણ કરો સારું,

ભોજો ભગત કહે રાખો હૃદયમાં, પ્રભુ ભજન ધ્યાનું રે, મૂરખો...

જ્ઞાની ભગતે સરખી રીતે સમજાવ્યા. તેથી સત્સંગ કરવા લાગ્યા અને મમતા ઓછી થઈ. કહેવાનો હેતુ કે પ્રભુ ઉપશમ સ્થિતિવાળા છે અને પોતાના ભક્તને બ્રહ્મરૂપ થઈને ભક્તિ કરવાનું કહે છે.

મંત્ર (૯૨) ૐ શ્રી વિનયવતે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે. હે પ્રભુ ! તમે ખૂબ વિનયવાન છો. સાથો સાથ વિવેકી પણ છો. પ્રભુ તમે સર્વે ગુણો તમારામાં સમાવી રાખો છો. ગુણના સાગર છો. છતાં પણ ક્યારેય વિવેક ચૂકતા નથી. ભગવાન કેવા વિનયવાન છે ? બધાં ઉપર સમદ્રષ્ટિ રાખે છે, યોગ્ય રીતે જીવને અપનાવે છે.

શિક્ષાપત્રીમાં શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે કે, જે જીવનું જેવી રીતે સન્માન કરવું જોઈએ તેનું તેવી રીતે સન્માન કરવું, પણ મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરવું નહિ. ભગવાન સ્વામિનારાયણ વિનય અને વિવેકના નિધિ છે, વિદ્યા વિવેક અને વિનયથી જ શોભે છે.

-: પ્રભુ વિનયના સાગર છે :-

ભગવાન કેવા વિનયવાન છે ? પ્રભુ સિંહાસનમાં બેઠા અને રાજા આવે અથવા કોઈ મહાન સંતો આવે તો તેને સભામાં આગળ બેસાડે. કોઈ પ્રેમી ભક્ત ભેટ લઈને આવે તો ઢોલિયા પરથી ઊભા થઈ, સામે ચાલીને પ્રેમથી હસતાં હસતાં ભેટ સ્વીકારે. આવા વિનયવાન છે. જેતલપુરમાં જીવણ ભક્ત મઠના રોટલાનો થાળ લઈને ભાવથી ભગવાનને જમાડવા આવ્યા, ત્યારે શ્રીજી મહારાજ સામેથી થાળ લેવા ગયા. આ રીતે ભક્તને આનંદ આપીને ભાવ વ્યક્ત કરે છે. “આ રોટલામાં તો અમૃત જેવો સ્વાદ છે” પછી ભક્તજનોને પ્રસાદ આપ્યો પ્રભુ વિનયના સાગર છે.

ધર્મકુળ જ્યારે છપૈયાથી વડતાલ આવ્યું ત્યારે પ્રભુ સ્વામિનારાયણ મોટાભાઈ રામપ્રતાપજીને બાથમાં ભેટીને પગે લાગ્યા. આખું જગત જેને પગે લાગે તે પોતાના ભાઈને પગે લાગે. કુશળતા પૂછે અને સારી રીતે સરભરા પણ કરે. ને બીજાથી કરાવડાવે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે વાણી અને વર્તનમાં વિનય શીખવ્યો છે. પોતે વિનયવાન છે તેથી આખા જગતના બાપ છે. છતાં માનવ થઈને આ પૃથ્વી પર પધાર્યા. ત્યારે દરરોજ મા બાપને પગે લાગે. મોટાભાઈને પગે લાગે. ભાભીને પગે લાગે. કોઈ વડીલ છપૈયામાં આવે ત્યારે નત મસ્તકે પ્રણામ કરે. ખૂબ વિનયવાન છે. આંગણે આવેલાનું સન્માન કરે, બેસવા આસન આપે, પાણી આપે અને સાથે બેસીને જમે, સરસ મજાનો આવકાર આપે.

ભગવાન કેવા વિનયવાન છે ! સામે પગલે ચાલીને ગરીબ ભક્તજનોની

સેવા સ્વીકારે. સુદામાજી દારિકામાં મળવા આવ્યા ત્યારે ભગવાન દારિકાધીશ દોડતાં દોડતાં બે બે પગથિયાં ઉતરતા આવીને સુદામાનો હાથ ઝાલીને રાજદરબારમાં લઈ આવ્યા. સુદામાનાં ચરણ ધોઈને સ્વાગત કર્યું. સારી રીતે જમાડ્યા. ગરીબના હૃદયને સંતોષ થાય એ રીતે પ્રભુ વાતો કરે, એને કોઈ વાતની કમી ન હોય, છતાં વિનયવાન કેવા કે, સાવ સાદી ભેટને પણ પ્રેમથી સ્વીકારે, બધાંને રાજી રાખે.

-: ભગવાન સિવાય બીજું કાંઈ વહાલું રાખતા નહિ :-

શ્રીજીમહારાજ ઘેલા નદીમાં સ્નાન કરીને દરબાર તરફ આવતા હતા. રાત્રિના નવ વાગ્યા છે. જીવા ખાયરની ડેલી પાસે એક ભિખારી બેઠો હતો, તે ખૂમો પાડતો હતો કે, હું ભૂખ્યો છું મને જમવાનું દો.... ભગવાને તેને રોટલા આપ્યા. પછી રાજી થઈને છાતી ઉપર જમણો ચરણારવિંદ મૂક્યો. અને મોક્ષનું દાન આપી દીધું. આપણે પણ ખરેખર ભગવાનના ધામમાં જાવા માટે તૈયાર રહેવું. ભગવાન જ્યારે તેડવા આવે ત્યારે એમ ન કહેવું કે, મારે આટલું કામ હજી બાકી છે, ભલા થઈને બાકી રાખતા નહિ. જો બાકી રાખ્યું તો ભૂંડા હાલ થશે.

ડભાણમાં એક ડોશીમા હતાં. તેણે પોતાના તેર રૂપિયા ઘંટી નીચે દાટ્યા હતા. પછી તે ભિમાર થયાં, ત્યારે શ્રીજીમહારાજ તેડવા આવ્યા, ત્યારે ડોશીમાએ કહ્યું મહારાજ ! “તેર રૂપિયા મારી દીકરીને સોંપવા દો, ત્યાર પછી આવીશ” તે સાંભળી મહારાજ ચાલ્યા ગયા. અને તે બાઈ ભૂત થયાં દીકરીને રૂપિયા અપાયા નહિ. ને ધામમાં પણ જવાયું નહિ.

સ્ટેશનમાં આપણે કોઈકની સાથે વાતો કરતા હોઈએ અને બસ આવે તો જલદી બસમાં બેસી જઈએ છીએ. જીવન પણ એમ જીવજો. ભગવાન સિવાય બીજું કાંઈ વહાલું રાખતા નહિ. ભગવાન વિનયવાન છે, વિવેકી છે, દયાળુ છે, તે તમામ જીવ પ્રાણીમાત્રનું હિત કરનારા છે, પણ આપણને સાવધાન રહેવું જોઈએ અને વિવેક રાખતાં શીખવું જોઈએ. નમ્રતા રાખવી એ જ સંતની શોભા છે. સત્સંગની શોભા છે.

મંત્ર (૯૩) ૐ શ્રી ગુરુવે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, “તમે ગુરુના પણ ગુરુ છો”

ગુરુ ધ્ર્ત્વા ગુરુ વિષ્ણુઃ, ગુરુ દેવો મહેશ્વરઃ ।

ગુરુઃ સાક્ષાત્ પરંધ્ર્ત્વ, તસ્મૈ શ્રીગુરુવે નમઃ ॥

ગુરુ છે એજ જગત સૃષ્ટા બ્રહ્મા છે. ગુરુ છે એજ જીવપ્રાણી માત્રનું પાલન કરનારા વિષ્ણુ છે અને ગુરુ સાક્ષાત્ મહાદેવ છે, સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ, હે ગુરુ દેવ ! તમે જ છો. આવા જ્ઞાન સમૃદ્ધિ સહિત ગુરુદેવ ! તમને નમસ્કાર કરું છું.

આ જગતની અંદર જેટલા ગુરુઓ છે તે તમામ ગુરુના પણ તમે ગુરુ છો. ગુરુ કોને કહેવાય ? અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં લઈ જાય તેને ગુરુ કહેવાય. અજ્ઞાન રૂપી અંધકારમાંથી જ્ઞાનના પ્રકાશમાં લઈ જાય તેને ગુરુ કહેવાય, માયામાં રમતાં મનને મોહનવરમાં રમતું કરી દે, તેને ગુરુ કહેવાય.

-: ગુરુ કર્યા વિના કોઈ કાર્ય સરતું નથી :-

કોઈ પણ કાર્ય સિદ્ધ કરવું હોય, તો પ્રથમ ગુરુની જરૂર પડે ગુરુ કર્યા વિના કોઈ કાર્ય સારું થાય નહિ, શિલ્પકળા શીખવી હોય તો કોઈ સારા શિલ્પીને ગુરુ કરવા જોઈએ. સંગીત શીખવું હોય તો સારા સંગીતજ્ઞ પાસે શીખવું જોઈએ. વૈદ્ય શીખવું હોય તો સારા વૈદ્ય પાસે શીખવું જોઈએ. સદ્વિદ્યા શીખવી હોય તો સાચા શ્રેષ્ઠ સંત પાસે શીખવી જોઈએ. જેને જન્મ મરણના ફેરા ટાળવા હોય તેણે પરમેશ્વરને ગુરુ કરવા જોઈએ. એનું શરણું સ્વીકારવું જોઈએ.

ગુરુ વિના જ્ઞાન મળતું નથી. જ્ઞાન વિના અંતઃકરણનું અંધારું ટળતું નથી. અજ્ઞાનથી અને મોહથી દુઃખી થતા જીવને સંતો દુઃખથી મુક્ત કરે છે. આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ આ ત્રણ તાપથી તપેલા માનવીને સંતો ઉપદેશ આપી સુખિયા કરે છે.

એક સદ્ગૃહસ્થનો એકનો એક દીકરો મરણ પામ્યો. એનાં સગાં સંબંધી જે આવે તે રડે, તેથી તે ગૃહસ્થ વધારે દુઃખી થાય. તેવામાં એક સંત આવ્યા તેમણે કહ્યું, “આટલા બધા ભેગા થઈને કેમ રડો છો !” સંતજી ! અમારો લાડીલો એકનો એક પુત્ર તેનું મૃત્યુ થયું છે, તેથી રડીએ છીએ. સંતે કહ્યું “તમે આટલાં બધાં બેઠા છો છતાં છોકરાના પ્રાણને શા માટે જવા દીધો ?” સગાંઓએ કહ્યું, પ્રાણને રોકવાનો કોઈ ઉપાય જ નથી. “મહાત્માજીએ કહ્યું” તો રડો છો શા માટે ? રોવાથી પ્રાણ મળી જશે ? જો તમારે બધાને મૃત્યુથી બચવું હોય તો ઈશ્વરમાં પ્રેમ કરીને રડો. જન્મ મરણને મટવાનો એ ઉપાય છે. બાકી રડવાથી કાંઈ નહિ વળે.” સાચા સંતના ઉપદેશથી બધા રડતા બંધ થઈ ગયા. અને ભગવાનનું ભજન સ્મરણ કરવા લાગી ગયા. આવા સંતો ત્રિવિધ તાપોને દૂર કરે છે.

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે સંસ્કાર આપી જગતના જીવનું પોષણ

કર્ચું અને જે જગતમાં દુરાચારો હતા, કુરિવાજો હતા, વ્યસનો હતાં, તામસદેવમાં અંધશ્રદ્ધા હતી, એ દુરાચારોનો તમે સંહાર કર્યો. આ જગતના જીવની અંદર જ્ઞાન અને વૈરાગ્યની ઉત્પત્તિ કરી, એવા જગદ્ગુરુના પણ ગુરુ છો.

-: કૃષ્ણાં વંદે જ્ઞાદ્ગુરુમ્ :-

એક વાત સમજવા જેવી છે, ગુરુની સેવા કર્યા વિના જ્ઞાન માટેની પાત્રતા આવતી નથી. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને સાંદીપનિઋષિને ત્યાં રહીને વિદ્યાભ્યાસ કર્યો, અને સેવા પણ કરી, ભગવાન સ્વામિનારાયણે ગુરુ રામાનંદ સ્વામીની ખૂબ ભાવથી સેવા કરી, રામાવતારે ભગવાને ગુરુ વશિષ્ઠની સેવા કરી, સેવા કરવાથી પ્રસન્ન થયેલા ગુરુ ઉપદેશ ન આપે છતાં પણ શિષ્યમાં જ્ઞાનનો આવિર્ભાવ થાય છે. તે વિષેની એક સુંદર કથા છે.

જગતગુરુ શંકરાચાર્યનો એક મૂઠપ્રકૃતિનો શિષ્ય હતો, નામ હતું તોટકો, બીજા શિષ્યો ભણવામાં અને ગાવામાં હોશિયાર અને આને કાંઈ આવડે નહિ, ભણતર ન આવડે પણ સેવા દોડી દોડીને અનુવૃત્તિ પ્રમાણે કરે. ભણવામાં ને ગાવામાં હોશિયારને અભિમાન કે અમે કેવા ડાહ્યા ચતુર ને હોશિયાર, આ તોટકો સાવ મૂર્ખ છે, ગાંડો છે, તોટકો ગુરુના પગ દાબે, માથુ દાબે, વસ્ત્ર ધુવે, પાત્ર સાફ કરે, આશ્રમ સાફ કરે, સરસ મજાનું રાંધીને જમાડે, ખૂબ સેવા કરે, કોઈ દિવસ ગુરુ વઢીને કહે તો મન ઝાંખુ ન કરે, તેથી ગુરુ બહુ રાજી થાય. ભણેલા સેવા ન કરે, ભણે પણ સેવામાં ભાવ નહિ.

-: વિદ્યાનો ગર્વ ઓગળી ગયો :-

એક દિવસ સેવા કરવામાં રોકાયેલો તોટકો ભણવા ન આવ્યો, ગુરુ કહે તોટકો નથી આવ્યો ? તો થોડીક વાટ જુઓ, ત્યાં હોશિયાર શિષ્યો બોલ્યા, ગુરુદેવ ! એતો સાવ અબુજ અને અભણ છે. એની શું વાટ જુઓ ? ગુરુદેવને આ ન ગમ્યું. દિવસ ને રાત મારી સેવા તોટકો કરે છે. ગુરુને વિચાર થયો કે- આ બધા ભણ્યા છે પણ જ્ઞાન સાથે ગર્વ આવ્યો છે. તોટકો ભણ્યો નથી તેથી તેને નીચ કક્ષાનો સમજે છે. પોતે પોતાને મહાન માને છે, એ મોટી ભૂલ છે. શંકરાચાર્યજીએ પોતાના પ્રભાવથી વિદ્યા અને જ્ઞાન તોટકામાં સમર્પિત કરી દીધું, ગુરુનાં વસ્ત્ર ધોતાં ધોતાં વિદ્યાદેવી સરસ્વતી હૃદયમાં વસી ગયાં, વસ્ત્ર ધોઈ સૂકવીને પછી વિદ્યા ભણવા આવે છે. પણ સુંદર મજાના સંસ્કૃતના શ્લોક બોલતો બોલતો આવે છે.

ઉર્ધ્વમૂલમધઃ શાખામશ્વત્યં પ્રાહુરવ્યયમ્ ।

छन्दांसि यस्य पाशानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥

આવા સુંદર સુસ્પષ્ટ ઊચ્ચાર સાંભળી બધા ઊભા થઈ જોવા લાગ્યા. કોણ આવા મધુર સ્વરે શ્લોક બોલે છે ? જ્યાં જોયું તો તોટકો. બોલતો બોલતો ચાલ્યો આવે છે. બધા વિચારમાં પડી ગયા, વિદ્યાનો ગર્વ ઓગળી ગયો.

ગુરુનું સાંનિધ્ય ગુરુની સેવાથી આવું ફળ મળી જાય છે. ભગવાન આખી દુનિયાના ગુરુના પણ ગુરુ છે. એમની આજ્ઞામાં રહી સેવા અને સત્સંગ કરવો, અત્રિઋષિ કહે છે- જે ગુરુએ શિષ્યને એક અક્ષરનું પણ જ્ઞાન આપ્યું હોય, તે ઋણથી છૂટવા માટે, પૃથ્વીમાં એવું કોઈ દ્રવ્ય નથી કે- જે આપીને શિષ્ય ઋણથી મૂક્ત થઈ શકે. જીવનમાં ગુરુ હોવા જ જોઈએ. ગુરુ વિના ધાર્યા લક્ષ સુધી પહોંચાય નહિ, ભગવાન જગતગુરુને વંદન કરી શતાનંદ સ્વામી ૯૪ મા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે.

મંત્ર (૯૪) ॐ શ્રી અજાતવૈરિણો નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે- હે પ્રભુ ! તમે અજાતવૈરી છો તમારો કોઈ વૈરી નથી, તમે કોઈને વૈરી માનતા નથી, તમે અજાત શત્રુ છો, દુનિયામાં તમારો કોઈ શત્રુ જ નથી, બધા હેતુ જ છે. કદાચ તમારા ઉપર કંસ જેવા, રાવણ જેવા, સુબા જેવા વૈર કરે પણ તમે તેના સાથે વૈર કરતા નથી, આખું જગત તમારા મને હિતેચ્છુ છે. કદાચ માનવીના મગજમાં શંકા થાય કે- પ્રભુનો કોઈ વૈરી નથી, તો રાવણ, કંસ, હિરણ્યાકશિપુ વિગેરેની સાથે યુધ્ધ કેમ કર્યું ? શા માટે મારી નાખ્યા ? તો પ્રભુએ માર્યા તેને પણ તાર્યા છે. તરછોડ્યા નથી, અપનાવ્યા છે, સદ્ગતિ આપી છે.

પૂતના ઝેર પાવા આવી તો, પ્રભુએ એને માતા જશોદાના જેવી ગતિ આપી, વૈર હોય તો માના જેવી ગતિ ન આપે, જીવ ઈશ્વરથી કદાચ વૈર કરે, પણ પ્રભુ જીવપ્રાણી માત્ર પર વૈર રાખતા નથી. પ્રભુની દૃષ્ટિએ કોઈ વૈરી છે જ નહિ, પ્રભુમાં વેર-ઝેર ક્રોધ, અધર્મ સર્ગ હોય નહિ, એના ધામમાં પણ વૈર નથી, ત્યાં રહેલાં પશુ પક્ષીમાં પણ વૈર નથી, બધા સાથે જ રમે છે.

જનમંગલના એકએક મંત્ર એક બીજાથી ચડિયાતા છે. આ કથા સાંભળે કે વાંચે એના અંતરના તાળાં ઉઘડી જાય, અંતરમાં અંજવાળાં થાય, એવી કથા છે. આ મંત્ર સમજવા જેવો છે. સમજાઈ જાય તો આ ને આ દેહે મુક્તિ થઈ જાય. આ

દુનિયામાં આપણે જોઈએ છીએ, એક મા-બાપના દીકરા સગાભાઈ, કોર્ટે ચડતા હોય છે. ત્યારે એમ થાય કે- એણે શું સત્સંગ પચાવ્યો ? જમીન માટે ને વારસા માટે ઝઘડતા હોય છે. સત્સંગ પચાવ્યો હોય તો સગાભાઈ કોર્ટે કેમ જાય ? પછી ત્રીજી વ્યક્તિ કહે એ નિર્ણય સ્વીકારે. પણ બે ભાઈઓમાં એટલી તાકાત કેમ નથી કે સાથે બેસીને સમાધાન કરી લે. એવી બાબતો માટે આ મંત્ર ખૂબજ પ્રેરણાદાયી છે. મારું અને તારું શરૂ થાય ત્યારે ઝઘડા વધે.

મારું અને તારું એ કાતરના બે પાંખીયાં છે. બે ભાઈઓ વચ્ચેના અતૂટ સંબંધો કાપી નાખે છે. કાતર ક્યારેય પણ સીવવાનું કામ ન કરે, બે ભાઈ વચ્ચે પ્રેમનો અને લાગણીનો મજબૂત તંતુ હોય, પરંતુ જ્યાં મારું અને તારું એ બે પાંખીયાં કામ કરવા લાગે, એટલે તરત બે ભાઈ વચ્ચેના સંબંધો કપાઈ જાય છે. મતભેદો વધી જાય છે. લોહીનો સંબંધ ટકાવી રાખવો અને સત્સંગનો સંબંધ પણ ટકાવી રાખવો, એ ડાહ્યા માણસનું કામ છે.

બે સગા ભાઈ હતા, ખૂબ સંપીલા સાથે જમવા બેસે. એક ભાઈ ઘેર ન આવ્યો હોય તો બીજો રાહ જુવે. કોઈ વ્યવહારના કારણે કોઈ મતભેદ ઊભા થયા, હિસાબમાં મારું તારું થયું, હવે ભાઈ ભાઈ સામા મળે તો મોઢું આડું કરીને ચાલ્યા જાય, પણ બોલે નહિ. એક દિવસ પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે- તમે મને દબાવતા રહો છો. નાનો ભાઈ કહે “તમે મને દબાવો છો.” આમ ૪-૫ કલાક ઝઘડ્યા પછી છૂટા પડી ઘેર ગયા, જ્યારે મગજમાંથી ગરમી ઓછી થઈ, ત્યારે મોટા ભાઈને વિચાર થયો કે- ગમે તેમ હોય તોય હું મોટો. એ મારો નાનો ભાઈ છે, કદાચ બે શબ્દો બોલ્યો એમાં શું થઈ ગયું ?

કાયમને માટે મારા પડતા બોલને એણે ઝીલ્યા છે, માટે સહન કરવું જોઈએ, નાના ભાઈ સાથે ઝઘડું એમાં સારું નહિ. સત્સંગી તરીકે મને લાંછન લાગે, જગતમાં ખોટું લાગશે કે- આ સ્વામિનારાયણિયો સગાભાઈથી ઝઘડ્યા કરે છે. શરમ આવે એવી વાત છે. હું એને ધમકાવું તો મોટા ભાઈ તરીકેની મોટાઈ શોભતી નથી. આ રીતે આખી રાત પસ્તાવો થયો તેથી ઉંઘ આવતી નથી, ધિક્કાર છે મારી વાણીને !

બીજું તો બધું ઠીક પણ મારા ઈષ્ટદેવ પણ મારી ઉપર નારાજ થશે. આખી રાત રડતાં રડતાં પસાર કરી. સવારે વહેલા ઊઠી, નાહી ધોઈ માનસીપૂજા કરવા બેઠા, ત્યારે પ્રભુને પ્રાર્થના કરી, હે પ્રભુ ! તમે કહ્યું છે કે- કોઈને દુભવવો નહિ, આજે

તો મેં મારા નાના ભાઈને દુભવ્યો છે. ધીરજ ગુમાવીને ધમાલ કરી છે, હવે પ્રભુ ! મને એવી સદ્બુધ્ધિ દેજો કે કોઈ મારા જીવનથી દુઃખી ન થાય. અને રડવું ન પડે. આમ કરતાં આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં. ભગવાન અંતરનો નાદ સાંભળી તરત તેની પાસે આવ્યા, અને માથા ઉપર હાથ પધરાવ્યો. અરે !!! ઓચિંતો મારા માથા ઉપર કોણે હાથ મૂક્યો ? જ્યાં નજર કરી ત્યાં પ્રગટ પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ ભગવાનનાં દર્શન થયાં, ભગતે ચરણમાં મસ્તક ધરીને દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં.

-: આ દૂધપાક અમને નહિ ભાવે :-

ભક્તે તરત ઉઠીને પ્રભુને આસન પર બેસાડ્યા, અને પ્રભુની આગળ દૂધપાક પીરસ્યો. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું- “ભગત ! એકલા એકલા જમાય નહીં, જાવ તમારા નાના ભાઈને બોલાવી લાવો ! આપણે બધા સાથે બેસીને જમીએ. મોટા ભાઈ દોડતા દોડતા નાના ભાઈને ઘેર આવ્યા; “ભાઈ ! ચાલ અમારે ઘેર, શ્રીજીમહારાજ બેઠા છે તે તને બોલાવે છે.” નાના ભાઈને રીસ હતી કે- આજથી મોટા ભાઈના ઘરમાં પગ ન દઉં, પણ ભગવાન બોલાવે છે. તો જવું જ જોઈએ, તરત મોટા ભાઈને ઘેર આવ્યા.

શ્રીજીમહારાજે બે ભાઈને બાજુબાજુમાં બેસાડીને કહ્યું “તમે બે સગાભાઈ થઈને ઝઘડા કરો છો તે સત્સંગીને શોભે નહિ, આ દૂધપાક અમને નહિ ભાવે, અમને તો જેના ઘરમાં સંપ હોય, સ્નેહ હોય, મતભેદ ન હોય તેના ઘરનું ભોજન ભાવે, તમે સમજુ થઈને અરસપરસ વૈર ઝેર શા માટે ઊભાં કરો છો ? નાની સુની વાતમાં વૈરનાં બીજ શા માટે વાવો છો ? તમે અમારા ભગત છો, કંઠમાં કંઠી છે, લલાટમાં ચાંદલો છે, ઘરમાં પૂજા છે, મુખમાં હરિનું નામ છે, સવાર સાંજ મંદિરે દર્શન કરવા જાઓ છો, ભેટ ધર્માદા અર્પણ કરો છો છતાં આવા ઝઘડા કરો તે સત્સંગીને શોભે નહિ.”

મોટા ભાઈ ધુસ્કે ધુસ્કે રડી પડ્યા, “મહારાજ ! અમારો વાંક છે, હવે આવું નહિ કરીએ, પાણીના લીટાની જેમ ભળી જશું,” મોટા ભાઈને રડતા જોઈને નાના ભાઈએ મોટા ભાઈના પગ પકડી લીધા, મોટા ભાઈ મારો વાંક છે, તમે રડો નહિ, મને માફ કરો, આજથી હું વધઘટ ક્યારે નહિ બોલું એમ કહી મોટાભાઈને બાથમાં લઈ ભેટીને પગે લાગ્યા.

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “જે થયું તે હવે રડો નહિ, ચાલો, આપણે સાથે બેસીને

જમી લઈએ.” બધા સાથે બેસીને જમ્યા, પ્રભુ અજાતવૈરી છે. અને ભક્તજનોને ઉપદેશ આપે છે કે- તમે પણ વૈર ઝેર રાખશો નહિ, વૈર બહુ ખરાબ છે. જેના ઘરમાં વૈરઝેર હોય, તેનો થાળ પ્રભુ જમતા નથી. સાત્ત્વિકભાવ હોય ત્યાં પ્રભુ જમે છે.

શ્રીજીમહારાજને ગાળો દેનારા ક્યાં ઓછા હતા. પણ શ્રીજીમહારાજે કોઈના પ્રત્યે વૈરભાવ રાખ્યો નથી. ભગવાન કોઈના પર શત્રુ બુધ્ધિ રાખતા નથી, માટે અજાતવૈરી છે.

મંત્ર (૯૫) ૐ શ્રી નિર્લોભાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે હે પ્રભુ ! તમે નિર્લોભી છો, ભગવાન લોભીયા નથી પણ લહેરી છે. પણ આપે છે ત્યારે વિચારીને લાયકાત પ્રમાણે આપે છે. લાયક ન હોય તો જે હોય તે પણ લઈ લે છે. આ સમજવા જેવો સુંદર મંત્ર છે. મા ભોજન પીરસવા જાય અને ત્રણ દીકરા જમવા બેઠા હોય, તો બધાને સરખું ભોજન નહિ પીરસે, માના મનમાં લોભ નથી પણ લાયકાત પ્રમાણે પીરસે છે.

ચોવીસ વરસના દીકરાને ચાર લાડુ આપશે,
બાર વરસના દીકરાને બે લાડુ આપશે,
પાંચ વરસના દીકરાને એક લાડુ આપશે.

શા માટે વધઘટ આપે છે ? એનું કારણ કે તે એટલું જ જમી શકે તેમ છે, તેથી પ્રમાણમાં જ લાડુ આપશે. મા લોભી નથી, લહેરી છે. પણ બે વરસના દીકરાને વધારે આપે તો તે પડતું મૂકશે, નકામું અનાજ બગડશે. તેમ પ્રભુ વિચારીને આપે છે. ભગવાન તો અતિ લહેરી છે, દાતણના બદલામાં મોક્ષ આપી દે. પાણીના બદલામાં મોક્ષ આપી દે. ખોટું નાણિયેર લઈ પગે ચડાવે તો પણ તેનું કલ્યાણ કરી દે, ધામમાં લઈ જાય. જેટલા આપણે ખબરદાર નથી, તેટલા ભગવાન ખબરદાર છે, બહુ ચતુર છે.

ભગવાન નરનારાયણદેવ બદ્રિકાશ્રમમાં તપ કરે છે. એક વખત પરમાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે, “ભગવાન બદ્રિકાશ્રમમાં તપ કરે છે, છતાં આ પૃથ્વીના દરેક મનુષ્યો સન્માર્ગે કેમ નથી ચાલતાં ? સત્સંગને કેમ નથી અનુસરતાં ? “ત્યારે ભગવાને કહ્યું,” ભગવાન નરનારાયણ તપ કરે છે, તે પોતાના ભક્તને માટે તપ કરે છે, પણ અભક્તને માટે નહિ, ભક્ત છે તેનું કલ્યાણ થાય છે. અભક્તનું

કલ્યાણ થતું નથી.”

અભક્તના છેડા ભગવાન સાથે સંલગ્ન નથી, તેથી કરંટ આવતો નથી. વિદ્યુતબોર્ડ સાથે ઈલેક્ટ્રીકના વાયર જોઈન્ટ હોય તો પ્રકાશ થાય, છેડા જોઈન્ટ ન હોય તો, બતી થાય નહિ. ભગવાનનો સંબંધ જેને થયો તેના છેડા ભગવાન સાથે અડેલા છે, તેને તપનું પુણ્ય મળે, બાકી બીજાને મળે નહિ, કારણ કે એ લાયક થયો નથી.

-: ધર્મના ક્ષેત્રમાં વવાય છે :-

ભગવાન સાથે છેડા જોઈન્ટ રાખશો તો કદાચ કોઈ અંગમાં ઊણપ હશે, કયાશ હશે, કોઈ અંગ ઓછું રહી જતું હશે તો પણ ભગવાનની કૃપા દૃષ્ટિથી અંગ બળીયું બનાવશે, તેથી આપણે આપણા મનને સ્થિર કરી શકીએ.

ભગવાન નિર્લોભી છે. લાયકાત પ્રમાણે બધાને આપે છે. ચાર હાથવાળો જ્યારે દેશે ત્યારે જીવ ઝીલી નહિ શકે, એને પોતાને બબર નહિ રહે કે આ બધું ક્યાંથી આવે છે? પછી જો સદુપયોગ કરે તો ધન સંપત્તિ ટકી રહે ને દુરુપયોગ કરે તો પાછું પણ લઈ લે પણ ખરા. પ્રભુ લહેરી છે ચોક્કસ, પણ નાલાયકને આપતા નથી.

બાપ પોતાના સુપાત્ર પુત્રને મિલકત આપે છે, કુપાત્રને આપતા નથી. લોભ એટલે શું? મળ્યું છતાં સંતોષ ન થાય તે. ઈચ્છા વધતી જ જાય, દિવસ ને રાત પૈસાના જ વિચાર કરે તેમાં ભગવાન ક્યાંથી સાંભળે? ભગવાન કહે છે, “લોભ શબ્દને ઉથલાવો તો શુ થાય? ભલો.. ભલો થા.. ભલાઈ કરીલે. પૈસાનો સદુપયોગ કરી લો. આપણને એમ થાય કે, અમે ધર્મના કાર્યમાં પૈસા વાપરીએ છીએ, સાચી હકીકતમાં વપરાતા નથી, ધર્મના ક્ષેત્રમાં વવાય છે. વાવેલું ઊગશે, એટલે અનંતગણું કરીને ભગવાન આપી દેશે, ધરતીમાં વાવીએ તો અનંતઘણું આપી દે છે, તો ભગવાન કેમ ન આપે? ભગવાન નિર્લોભી છે, એટલે લહેરી છે.

વ્યવહારમાં સંસારમાં ને લગ્ન પ્રસંગમાં પહોળા થઈને ફરે, અને ઠાકોરજીની સેવા કરવી હોય તો દશ રૂપિયા પેટીમાં પધરાવે.

બીજે વાવરે છે ઘણું ધન, ત્યાં તો મોકળું રાખે છે મન.

બીજે મૂછે વળ દઈને ફરે, અને સેવા કરવી હોય તો કહેશે, જુઓને દેશ કાળ કેવા ખરાબ ચાલે છે, મોંઘવારીનો કોઈ પાર નથી. જગતના જીવને સારા પ્રસંગે ખુશાલીમાં જમાડશે, પાર્ટી કરશે, પૈસા ઉડાડશે, પણ સંતોને, ગરીબને, ગાયને

જમાડશે નહિ. તમારી કમાણીમાંથી મેળવેલું અન્ન સાર્થક કરવું હોય તો સંતોને જમાડજો. આ એક લ્હાવો છે, સગાં સંબંધીને ઘણા જમાડ્યા, સ્નેહીઓને મિત્રોને બધાને જમાડીએ છીએ, પણ એ તો બધા જમી જમીને ચાલતા થાય એવા હોય, પણ જેનાં હૈયામાં સદાય ભગવાન બિરાજતા હોય, એવા સંતને જમાડવાનો લાભ તો ભાગ્યશાળીને જ મળે. જેના શરીરમાં તેત્રીશ કરોડ દેવ બેઠા છે, એવી ગાય-માતાને જમાડવાનો લાભ ભાગ્યશાળીને જ મળે.

લક્ષ્મી સાત્ત્વિક બની જાય, કમાણીમાંથી ભગવાનનો ભાગ કાઢીએ તો તે લક્ષ્મી તમને આનંદથી જીવાડશે. મા જેમ બાળકનું ધ્યાન રાખે છે. તેમ સાત્ત્વિક લક્ષ્મી માતા આપનું પૂરે પૂરું ધ્યાન રાખે.

સંતોષ રાખવો, સંતોષ છે તે મુખ્ય ગુણ છે, માણસ પાસે પુષ્કળ સંપત્તિ કે વિદ્યા હોય પણ જો તેનામાં એક સંતોષ ન હોય તો તે કંગાલની પેઠે જ રહેવાનો છે. સંતોષ વિનાનો માણસ ભિખારીની પેઠે ભટક્યા જ કરતો હોય છે. તમે વિચાર કરો, મનની ઈચ્છા પ્રમાણે બધું સુખ કોને મળે છે? કોઈને મળતું નથી. મન સદાય અતૃપ્ત રહી સદાય દોડ્યા જ કરે છે, કારણ કે એ બધું ભગવાનને આધિન છે. માટે પુરુષાર્થ કરતાં જે મળે તેમાં સંતોષ રાખવો. ખોટી હાય વોય કરવી નહિ.

હવે સંતોષ કોને કહેવાય? તે ભાગવતમાં લખ્યું છે, તે પ્રમાણે સમજવાની જરૂર છે. પોતાની પાસે અઢળક ધન હોય અને તે ધનના વ્યાજે સંતોષ રાખીને બેસી રહેવું, તેને સંતોષ કહેવાતો નથી, પણ યાવત્ મિચેત જઠરં તાવત્સ્વત્વં હિ દેહિનઃ । અધિકં યો અભિમન્યેત્ સ સ્તેનો દણ્ડમહર્તિ ॥

જેટલા અન્નથી પોતાનો જઠરાગ્નિ મૃત્યુ પામે અર્થાત્ આ દેહના અંતકાળ સુધી જેટલું ધન જોઈએ તેટલું ધન પોતાનું છે. પણ જે જરૂરિયાત કરતાં વધારે રાખીને અભિમાન ધરાવે છે, કે મારી પાસે આટલું ધન છે તે દૈવનો ચોર કહેલો છે અને દંડને પાત્ર છે.

તો શું વધારે ધન ન રાખવું? તો વાસુદેવ માહાત્મ્યની અંદર વૈશ્યના ધર્મ બતાવતાં કહેલું છે કે, વૈશ્યવર્ણ હોય તેમણે પોતાને ગમે તેટલું ધન મળે છતાં પણ અતૃપ્તિ રાખવી. તેનો અર્થ એ છે કે, આ શરીર જ્યાં સુધી સારું હોય ત્યાં સુધી સતત કમાણી કરવી પણ તે કમાણીનું જે ધન તે દેવને અર્થે, ગાયને અર્થે, ગરીબને અર્થે,

રોગી કે પશુ-પક્ષીને અર્થે વાપરવું. પણ ધનમાં સંતોષ રાખીને બેસી રહેનારને ક્યારેય પણ સંતોષી કહેલો નથી, તેતો નિષ્ક્રિય કહેલો છે.

માટે પોતાના ધનમાં વધારો નહિ કરી, જે આવક હોય તેનાથી દાનવૃત્તિ રાખવી. તે જ વૈશ્યનો મુખ્ય ધર્મ બતાવેલો છે.

ભગવાન પોતે નિર્લોભી અને ભક્તજનને લોભ ન કરવાની ભલામણ આપે છે, અતિ ઉડાવ પણ ન થવું અને અતિ લોભી પણ ન થવું. પોતાની શક્તિ પ્રમાણે દાનવૃત્તિ કરતાં રહેવું.

મંત્ર (૯૬) ॐ શ્રી મહાપુરુષાય નમઃ:

શતાનંદ સ્વામી કહે છે. હે પ્રભુ ! તમે મહાપુરુષ છો, તમારા સાનિધ્યને કારણે ઋષિમુનિઓ અને સંતો પણ મહાપુરુષ કહેવાય છે, તો તમે તો તેનાથી પણ વિશેષ મહાપુરુષ છો.

આ કાયાનગરમાં જે ચેતન શક્તિ છે તે આત્માની છે. તે આત્મામાં પ્રભુ રહ્યા છે તેને મહાપુરુષ શતાનંદ સ્વામી કહે છે. આવા મહાપુરુષના પ્રકાશથી આત્મા પ્રકાશિત છે, પ્રાણી માત્રમાં પરમાત્મા છે, અને તે એક હોવા છતાં બધામાં રહેલા છે. તેવા મહાપુરુષ ચેતનના પણ ચેતન છે. આત્મા એક જ નગરીમાં રહ્યો છે પણ પરમાત્મા બધી જ નગરીમાં રહ્યા છે.

ઘટ ઘટ મેં પ્રાણ, ખાલી ઘટ નહિ કોઈ.

આત્મા ચેતન છે પણ પરમાત્મા ચેતનના પણ ચેતન છે, મહા એટલે ઉત્તમ પુરુષ, ઉત્તમ પુરુષને પુરુષોત્તમ પણ કહેવાય.

હે પ્રભુ ! તમે યોગેશ્વરોથી પણ મહાન છો, તપેશ્વરોથી પણ મહાન છો, આખી દુનિયાથી પણ તમે મહાન છો. આવા મહાપુરુષ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને વંદન કરીએ છીએ, અનંતકોટી બ્રહ્માંડોના જીવાત્માઓ તમને હાથ જોડે છે. કોઈને ન નમે તે તમને તો નમે જ છે, આવા મહાપુરુષને આપણા હાથનું કાંડું સોંપીએ તો જીવન ધન્ય બની જાય, જીવન લેખે લાગે.

દીનાનાથ દયાળુ નટવર હાથ મારો મૂકશો માં,

હાથ મારો મૂકશો માં, દાસ સાઈ ચૂકશો મા... દીનાનાથ૦

આ ભવસાગરે ભગવાન હું ભૂલો પડ્યો છું,

ચૌદલોક નિવાસી ચપળા, કાન્ત આ તક ચૂકશો મા... દીનાનાથ૦

આધાર પ્રભુ એક આપનો, સાધન વિશે સમજુ નહિ હું;

ભક્તિ તમારી ચાહું છું, ઘનશ્યામ નામ ચૂકશો માં... દીનાનાથ૦

ભગવાન આપણો હાથ ક્યારે પકડે ? આપણું અંતઃકરણ શુદ્ધ હોય, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર પવિત્ર હોય, સત્ત્વગુણથી ભરપૂર હોય, આત્મા જ્ઞાનને લાયક બને, ત્યારે પ્રભુ આપનો હાથ પકડે. મન મલિન હોય, ખોટા વિચારો કરતા હોય, હૃદયમાં અહંકાર ઉભરાતો હોય તો ભગવાન પકડે નહિ, જગત સંબંધી વાસના હૃદયમાં રમતી હોય તો પણ ભગવાન હાથ પકડે નહિ.

-: માનવ દેહમાંથી પશુ થવું પડ્યું :-

એક પાર્ષદ હતા, શ્રીજીમહારાજ સાથે ફરે, સેવા કરે, હજુરી તરીકે પાછળ છડી લઈને ઊભે, શ્રીજીમહારાજની મોજડી સાંચવે. આવી બધી ખૂબ સેવા કરે. નિત્ય સાક્ષાત્ શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન થાય છે, છતાં પણ હૃદયમાંથી કામવાસના જતી નથી. શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન કરવા બાઈઓ આવે ત્યારે આ હજુરી તાકી તાકીને બાઈઓને જોયા કરે, વિચાર કરો માનવ દેહે શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન થાય છે, અખંડ જ્ઞાન ગંગામાં આત્મા સ્નાન કરે છે, કથા સાંભળે છે, કીર્તન ગાય છે, છતાં સ્ત્રી સંબંધી વાસના હૃદયમાંથી ગઈ નહિ, એમ કરતાં દેહનું આયુષ્ય પુરુ થઈ ગયું. પછી તે ઘોડી થયા ઊંચે પગથિએ ચડેલો આત્મા નીચે ફેંકાઈ ગયો, માનવ દેહમાંથી પશુ થવું પડ્યું.. માટે સજાગ રહેજો.

ઘોડી મોટી થઈ, સેવાના પુણ્યથી ફરીથી ભગવાનનાં દર્શન થયાં, દાદાના દરબારમાં એ ઘોડીને એનો માલિક લઈ આવ્યો, ઘોડી એક નજરે ભગવાન સામે જુવે છે, હૃદયમાં ઘોડીને ગત જન્મની ખબર પડવા લાગી કે આગલા જન્મમાં ભગવાનનો પાર્ષદ હતો, અને સ્ત્રીની વાસના રહેવાથી કામ વાસના ગઈ નહિ તેથી ઘોડી થયો છું. આંખમાંથી એકધારાં આંસુ પડે છે.

ભગવાન તો બધું જાણે.. હજારો ને લાખો જન્મની ખબર ભગવાનને હોય.. તેથી સભામાં કહ્યું, ભક્તજનો ! તમે આ ઘોડીને ઓળખો છો ? ભક્તોએ કહ્યું ના પ્રભુ ! અમે ક્યાંથી ઓળખીએ ? સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું, આ અમારા હજુરી હતા, કામવાસના ગઈ નહિ, તેથી હવે ઘોડી થયા છે. માટે સાવધાન રહેજો, કામવાસના એ ભલભલાને ઊથલાવી નાખ્યા છે. આવી રીતે જો વાસના રહી જશે

તો ભગવાન હાથ નહિ પકડે. એવા ગંદા જીવને ભગવાન અક્ષરધામમાં લઈ જતા નથી. ત્યાં તો ટકોરાબંધનું કામ છે. વંદે મહાપુરુષ ! તે ચરણારવિંદમ્
મહાપુરુષ એવા આપણા ઈષ્ટદેવના ચરણોમાં કોટી કોટી પ્રણામ.

મંત્ર (૯૭) ૐ શ્રી આત્મદાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે- “હે પ્રભુ ! તમે કેવા છો, રાજી થાવ તો તમે તમારો આત્મા આપી દો છો. કોઈક પૈસાનાં દાન કરે, કોઈક સોનાનાં દાન કરે, કોઈક કન્યા દાન કરે, કોઈક ધરતીનાં દાન કરે, પણ કોઈ પોતાના આત્માનું દાન ન કરે. પણ તમે એવા છો કે રાજી થાઓ તો ભક્તોના દાસ બની જાઓ છો. પૂજ્ય છો છતાં દાસ બની જાઓ છો. એટલે ભક્તોના વેચાણ બની જાઓ છો.

ભક્ત કહે છે તેમ તમે કરો છો ! ભક્તને આધિન બની જાઓ છો. ભગવાન બલિરાજાના દ્વારપાળ થઈને રહ્યા, આખી રાત પાતાળની ચોકી કરે, પછી લક્ષ્મીજી આવ્યાં, અને બલિરાજાને રાખડી બાંધી. બલિરાજાએ કહ્યું, “બહેન તમે રાખડી બાંધી તેથી જે માગો તે હું તમને આપું,” લક્ષ્મીજીએ કહ્યું, “મને કોઈ પદાર્થ નથી જોઈતું, સોનું ચાંદી નથી જોઈતું, વસ્ત્ર અલંકાર નથી જોઈતા,” “તો શું જોઈએ છીએ ?”

લક્ષ્મીજીએ કહ્યું “આ તમારા નગરની ચોકી કરે છે. જે સિપાઈના રૂપમાં તે જોઈએ છીએ.” બલિરાજાએ કહ્યું, “એ તમારા શું થાય ? ‘લક્ષ્મીજીએ કહ્યું’ એ મારા પતિદેવ નારાયણ છે.” બલિરાજાએ કહ્યું ઘર પૂછીને બેય એવાંજ ભેગાં થયાં છે, એક આવીને મારું રાજ્ય લઈ ગયા, ને એક આવીને નારાયણને લઈ જાઓ છો. ભલે લઈ જાઓ. ભગવાન આવા આત્મદાયી છે, ભક્તના વેચાણ થઈ જાય છે. દાસ થઈ જાય છે.

-: ભગવાન ભક્તના ગુલામ બની જાય છે :-

ભગવાન સંત સખુબાઈ ઉપર રાજી થયા. તો પોતે સખુબાઈ બનીને બધું ઘરનું કામ કરે, પાણી ભરવા જાય, લાજ કાઢીને ઘરમાં રસોઈ બનાવે, છાસ વલોવે, માખણ એનાં સાસુ ઉતારે, સાસુને એમ કે માખણ ખાઈ જશે તો ? ને વાત પણ સાચી ભગવાનને માખણ બહુ ભાવે. વાસીદું વાળે પણ કળ પડવા ન દે, કે આ ભગવાન છે. સખુબાઈ નિરાંતે યાત્રામાં ફરે છે, ને ભગવાન એના બદલામાં ઘરનું કામ કરે છે. વિચાર કરો, આટલી જેની ઊંચાઈ છે, આખા જગતનો રાજા તે બીજાના ઘરકામ

કરે, સાસુના પગ દબાવે અને રસોઈ એવી સરસ બનાવે છે કે સાસુ સસરા રાજી રાજી થઈ જાય. છપ્પનભોગનો જમનાર એની રસોઈ કાંઈ જેવી તેવી હોય ? ભગવાન આવા આત્મદાયી છે. ભક્તના ગુલામ બની જાય છે.

લાડુબા, જીવુબાની રજા લે, બા ! રજા આપો તો વડતાલ જઈએ. એ આજે લાડુબાની રજા લે, તમામ દેવતાઓને જે આજ્ઞા કરે તે આજે લાડુબાની આજ્ઞા માગે. ભગવાન રામચંદ્રજી જનકપુરીમાં ગયા ત્યારે. ફૂલ વિણવા જવું હોય તો ગુરુ વશિષ્ઠજીની આજ્ઞા માગે. વશિષ્ઠજી કહે, “જાઓ.” ત્યારે ફૂલ વીણવા જાય, ભક્તની આજ્ઞામાં પોતે ચાલે, આવા ભગવાન આત્મદાયી છે.

બ્રહ્માદિક દેવતાઓ જેની આગળ હાથ જોડે, ભીખ માગે એ પ્રભુ ભક્તની આગળ દાસ બની જાય. ગોપી કહે કનૈયા ! મારી સામે નાચ કર, તો માખણ આપીશ, તો ભગવાન નાચ કરે. ભગવાન માખણના ભૂખ્યા નાચ નથી કરતા, ભાવના ભૂખથી નાચ કરતા. નહિતર માખણના તો નંદબાવાને ઘેર ઢગલા હતા. નવલાખ ગાયો એમના ઘેર દૂઝતી હતી. ત્યાં માખણની કમી ન હોય, પણ ભગવાન એવા હેતાળ છે, ભાવિક છે કે- ભક્તજનોના મન પોતે ખેંચી લે છે.

શરદપુનમની રાત્રીએ ભગવાન વૃંદાવનમાં રાસ રમ્યા, ત્યારે ગોપીઓને સહજ ગર્વ આવ્યો કે, પ્રભુ અમારી સાથે રમે છે. અમે કેવાં ભગવાનને વહાલાં છીએ ? ત્યારે ભગવાન રવાના થઈ ગયા. તેની ખબર રાધાજીને પડી, તેથી તે પણ ભગવાન સાથે ચાલતાં થઈ ગયાં. આગળ જતાં થાકી ગયાં, ત્યારે રાધાજીએ કહ્યું “કનૈયા હું થાકી ગઈ છું, મને ખભે તેડી લ્યોને.” ત્યારે ભગવાન રાધાજીને ખભે બેસાડીને ચાલતા થયા. વળી રાધાજીને પણ અહંકાર આવ્યો કે મારા જેવી કોઈ ચતુર નહિ, હું કેવી ભગવાનને માનિતી ને વહાલી કે મને ભગવાને ખભા ઉપર બેસાડી, ભગવાનને થયું આટલી વાર રાધાજી ફૂલ જેવાં હલકાં હતાં, પણ હવે અભિમાન આવવાથી ભારે થયાં છે. ભગવાનને અભિમાન બિલકુલ ગમતું નથી.

તેથી ભગવાને કહ્યું- રાધાજી ! જરા ઝાડની ડાળખી પકડજો, મને કાંટો વાગ્યો છે. રાધાજીએ ડાળ પકડી, ત્યાંથી પ્રભુ અદૃશ્ય થઈ ગયા, રાધાજી ઝાડની ડાળે લટકી રહ્યાં, પછી ગોપીએ આવીને ઊતાર્યા. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે- ભગવાન આત્મદાયી છે. ભક્ત કહે પ્રભુ ! આ જમો તો જમે, પ્રભુ ! અમારી પાસે રમો તો રમે.

દાદાખાયર કહે “મહારાજ ! ફરી લગ્ન તો કરું, કે તમે મારી સાથે જાનમાં

પરણાવા ચાલો તો,” પ્રભુ કહે “ભલે હું તૈયાર છું.”

**પ્રભુ કહે છે જાનમાં આવું, પાસે રહી તમને પરણાવું ।
હાંક્યો અર્જુનનો રથ જેમ, તમારો રથ હાંકીશ તેમ ॥**

દાદાખાયર આરામથી રથમાં બેઠા, અને પ્રભુએનો રથ હાંકે, નોકર બની ગયા, ભગવાન આત્મદાયી છે, ભતાર દેવા જાય, કોશ હાંકે, રથ હાંકે, વહુ બની જાય, દીકરો બનીને ચાકરી કરવા જાય, સેવક બનીને ભક્તની પગચાળી પણ કરે, સર્વેના સ્વામી છે છતાં સેવક બની જાય, યોગક્ષેમને વહન કરે, આ કાંઈ નાની સૂની વાત નથી, સેવક બનવું કાંઈ સહેલું નથી, બીજાની ગુલામી કરવી તે કાંઈ જેવી તેવી વાત નથી. એ તો ભગવાન આત્મદાયી છે તેથી કરી શકે છે.

મંત્ર (૯૮) ૐ શ્રી અખંડિતાર્ષમર્યાદાય નમઃ

શતાનંદ સ્વામી કહે છે હે પ્રભુ ! તમે મર્યાદાને અખંડ રાખી છે, ઋષિમુનિઓના બાંધેલા નિયમોનું અખંડ પાલન કર્યું છે. ઋષિમુનિઓની પરંપરાને સાચવી રાખો છો, તે પ્રમાણે કરો છો. મર્યાદાનો ક્યારેય પણ ભંગ કરતા નથી, ભગવાન પુરુષોત્તમનારાયણ કથાનો આરંભ કરાવે ત્યારે પહેલાં ગણપતિજીની સ્થાપના કરે, અને વિષ્ણુની પણ સ્થાપના કરે. ભગવાન સ્વયં નારાયણને ગણપતિજીની અને હનુમાનજીની સ્થાપનાની શી જરૂર ? પણ પરંપરાની મર્યાદા ટકાવવા માટે પોતે પાલન કરે છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણે આર્ય સંસ્કૃતિનું જતન કર્યું છે. વાતની વાતમાં વ્યાસજીની વાતને પ્રમાણ માનેલી છે. આર્ય સંસ્કૃતિની ભગવાને મર્યાદા સાંચવી છે. ભગવાને માતા પિતાનું શ્રાધ્ધ પોતાના હાથે કરેલું છે, અને આપણને શીખવ્યું છે કે, તમે પણ સંસ્કૃતિની મર્યાદાને સાંચવજો. મર્યાદા તો વૈરાગ્યનું કામ કરે છે, પોતપોતાની મર્યાદામાં રહેવું, એટલે પોતાના ધર્મ પ્રમાણે વર્તવું, ક્યારેય પણ કુત્સિત શબ્દો બોલવા નહિ.

અસત્ય, ખોટું, કડવું, કોઈને તીરની જેમ છાતીમાં વાગી જાય એવું બોલવું નહિ. ઘણાં માણસો મંદિરમાં આવી કીર્તન બોલે, એ સારી વાત છે, બોલવાં જોઈએ અને ગાડીમાં બેસે ત્યારે ફિલ્મની કેસેટ ચડાવી સાથો સાથ ગાતા પણ હોય, તેને ધર્મ બોલ્યા ન કહેવાય ! ન બોલતાં આવડતું હોય તો મૌન રહેવું પણ બોલીને

બાફી નાખવું નહિ.

આર્ય મર્યાદાને ભગવાને સાંચવી છે, મર્યાદા પુરુષોત્તમ ક્યારેય મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કર્યું નથી. કૃષ્ણે જરાક મર્યાદાને એક બાજું મૂકી છે. એટલે મર્યાદા લોપી એમ નથી. સમજવાનું, ભગવાને ખૂબ લીલા વિસ્તારી છે, રમૂજ કરીને ભક્તોને રાજી કર્યા છે. ભગવાન અગ્નિ જેવા છે, અગ્નિને ઊધઈ ચડે નહિ. તેમ પ્રભુને દોષ લાગતો નથી. ભગવાન રામચંદ્રજીની હાજરીમાં સભા જુઓ તો એવી મર્યાદાથી સભા બેઠી હોય. પહેલું આસન ભગવાનનું. પછી ગુરુ મહારાજનું, પછી ન્યાયાધિશ, દીવાન અને પછી મંત્રીનું એની પાછળ દરબારો બેઠા હોય. આગળ દ્વારપાળ ઊભા હોય. સભા એવી મર્યાદાથી શોભે કે જાણે ગુલાબ, ડોલર, હજારી, અને કણીયરનો બગીચો શોભતો હોય ! એવી બગીચા જેવી સુંદર સભા બેઠી હોય.

-: મર્યાદા માણસનું ભૂષણ છે :-

ભગવાન સ્વામિનારાયણની સભા કેવી ? શ્રીજીમહારાજ ગાદી તકિયા પર બેસે, પછી બ્રહ્મચારીઓ બેસે, પછી સંતો બેસે, પછી પોતપોતાના વિભાગ પ્રમાણે ભક્તજનો બેસે, એક બાજુ મર્યાદાથી બાઈઓ બેઠાં હોય. આવી મર્યાદાને જાળવી રાખી છે. એટલી મર્યાદા જાળવી કે શ્રીજીમહારાજ કાંઈ રમૂજ વાત કરતા હોય ને મુક્તાનંદસ્વામી આવે તો ચૂપ થઈ જાય. મુક્તાનંદ સ્વામીની શ્રીજીમહારાજ મર્યાદા રાખતા.

સતી સીતાજીએ પણ મર્યાદાનું બરાબર પાલન કર્યું. વન તો ભગવાન માટે હતું, છતાં સીતાજી પણ વનમાં પતિની સાથે ગયાં. વનમાં પ્રભુની ખૂબ સેવા કરી. પતિના દુઃખે દુઃખી, પતિના સુખે સુખી. પોતાના સુખ સારું ક્યારેય પણ પાછો પગ કર્યો નથી, ભગવાનનો અભાવ લીધો નથી. કોઈનો અભાવ ન લેવો એ પણ એક જાતની મર્યાદા છે.

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની લીલા જુઓ તો બહુ અદ્ભૂત લાગશે, ભગવાન પોતે બાળમિત્રોનું એટું જૂઠું જમ્યા હોય, ગોપીઓ સાથે એકલા વનમાં ફર્યા હોય, ક્યારેક મિત્રો પ્રભુના વાંસા ઉપર ચડીને મહીની મટુકી ઉતારે. એજ ભગવાન ક્યારેક મુરલી વગાડે અને ક્યારેક રણસંગ્રામમાં શંખ પણ વગાડે, પણ ભગવાનનાં ચરિત્ર તો કલ્યાણકારી જ છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ સંતોને ખૂબ ભાવથી મિષ્ટાન્ન જમાડે, દૂધપાક

જમાડે, પાછા મર્યાદામાં લઈ લે. સંતો ! હવે ખટરસ વર્તમાનનું પાલન કરજો, સંતો ! તમે હવે લીંબુ જેટલું અન્ન જમજો. આમ ખૂબ મિષ્ટાંન જમાડી તૃપ્ત કરે, પાછા મર્યાદામાં લઈ લે, કેવી મર્યાદા પોતે રાખીને સંપ્રદાયમાં પ્રવર્તાવી છે. રંગ ઉત્સવમાં સંતો, બ્રહ્મચારી સાથે રમે, ભગવાન સંતો ઉપર રંગ ઢોળે, સંતો ભગવાન ઉપર રંગ ઢોળે, પણ સંતો બ્રહ્મચારીની સાથે કોઈ સ્ત્રી નહિ, સ્ત્રી સ્ત્રીની સાથે રાસ રમે, પુરુષો પુરુષોની સાથે રમે, ઋષિ પરંપરાને અખંડ રાખી છે. કેટલી હદે મર્યાદા રાખી છે.

-: સત્સંગનો પાયો મર્યાદા :-

ભગવાન સ્વામિનારાયણ પોતાના હાથમાં કાયમ રૂમાલ રાખતા, જ્યારે હસતા ત્યારે મુખ આડો રૂમાલ દઈને હસતા, છીંક આવે ત્યારે રૂમાલ આડો દેતા એ આપણને શીખવાડવા માટે છે.

છીંક જ્યારે આવે રે, ત્યારે રૂમાલ લઈને;

છીંક જ ખાય રે, મુખપર આડો દઈને.

રમૂજ આણી રે, હસે અતિ ઘનશ્યામ;

મુખપર આડો રે, રૂમાલ લઈ સુખધામ.

સત્સંગનો પાયો છે મર્યાદા, કેટલાક માણસો એટલા બધા અવિવેકી હોય કોઈની સામે જોઈને છીંક ખાય ને જોરથી બગાસું ખાય. કોઈના સામે બગાસું ખવાય નહિ, કપડું આડું દઈને અથવા હાથ આડો દઈને બગાસુ ખાવું, પણ ખૂલ્લે મોઢે બગાસા ખાવાં નહિ, આ પણ એક મર્યાદા છે. સગો બાપ આજે દીકરાને કાંઈ કહી શકતો નથી. સાવ અવળો ચાલતો હોય છતાં વઢીને સવળી સમજણ આપી શકતો નથી, જો ભલામણ કરે તો સામે ફુંકાડા મારે, ધમકાવીને બેસાડી દે. છાંના માના બેઠા રહો, લવરી લાંબી થઈ ગઈ છે. આવું બોલે... પહેલા પાંચ પચીસ માણસો વચ્ચે બાપ પોતાના દીકરાને વઢતા ત્યારે દીકરો સામું બોલતો નહિ, ઉલટાનું નમન કરી સ્વીકાર કરતો આજે બાપે દીકરાને કાંઈ કહેવું હોય તો વિચાર પહોંચે, સાસુએ વહુને કહેવું હોય તો વિચાર પહોંચે, ગુરુએ કાંઈ શિષ્યને કહેવું હોય તો વિચાર પહોંચે. શું કહેશે ? જો કહેશું ને અવળું પડશે તો મતભેદ થશે.

આ મંત્રનો સારાંશ એ છે કે, ઋષિમુનિઓએ જે મર્યાદા બાંધી છે, તે પ્રમાણે બરાબર મર્યાદામાં રહીને પ્રભુનું ભજન કરવું.

મંત્ર (૯૯) ૐ શ્રી વ્યાસસિદ્ધાંતબોધકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે વ્યાસજીના સિદ્ધાંતનો બોધ આપનારા છો. ભગવાને વ્યાસ સિદ્ધાંતને પ્રકાશિત કર્યો છે. મર્યાદા પ્રવર્તક વ્યાસજી પોતે જ્ઞાનાવતાર છે, જ્ઞાનની જ્યોતને પ્રગટાવનારા છે. વ્યાસજી સર્વે આચાર્યોના આચાર્ય છે. વ્યાસજીના સિદ્ધાંતો ઉપર આપણા આચાર્યોએ ગ્રંથોની રચના કરેલી છે. આ દેશમાં વ્યાસજીનો અવતાર ન થયો હોય તો દેશ અજ્ઞાનના અંધારામાં ડૂબી જાત !

ભગવાન સ્વામિનારાયણ ઉપદેશ આપે છે, પણ વ્યાસજીના સિદ્ધાંતને લક્ષણાં રાખીને બોધ આપે છે. વ્યાસજીના સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ એક પણ વાત કરી નથી. વચનામૃત છે એમાં અરસ પરસ ઉત્તર આપ્યા છે, તે પણ વ્યાસજીના વચન પ્રમાણે જ આપ્યા છે. કોઈ એક વાત વ્યાસજીના સિદ્ધાંત બહારની વાત નથી, અને કોઈ બહારની વાત કરે તો પણ મહારાજ કહેતા કે અમને વ્યાસજીના વચનમાં વિશ્વાસ છે. એના આધારે વાત કરશો તો માન્ય રાખશું પણ બહારની વાત કોઈ માન્ય નહી રાખીએ. વચનામૃત ભાગવત અને ગીતાજીના શ્લોક ઉપર પ્રમાણિત કરેલું છે.

ભગવાને વેદોનું સર્જન કર્યું પણ તેને ઋષિઓ સમજી શક્યા નહિ, કોઈ આચાર્ય કહે ભગવાન સાકાર છે, કોઈ કહે નિરાકાર છે. કોઈ કહે ભગવાન નિર્ગુણ છે, કોઈ કહે સગુણ છે. એમ આચાર્યો એક બીજામાં અટવાયા, જેથી સાચો માર્ગ નક્કી ન કરી શક્યા, સૌ પોતપોતાની ખેંચ કરે. પછી વેદ વ્યાસજીએ સરખી રીતે સમજાવ્યા કે ભગવાન માયાના આકારથી રહિત છે તેથી નિરાકાર કહેલા છે, પરંતુ ભગવાનનો દિવ્ય આકાર છે તેથી ભગવાનને હંમેશાં સાકાર કહેલા છે.

વેદ વ્યાસજી જો આ પૃથ્વી ઉપર ન આવ્યા હોત તો ભારતની આર્ય સંસ્કૃતિનો અસ્ત થઈ ગયો હોત. આ દેશ અજ્ઞાનરૂપી ઊંડી ખાડમાં ઉતરી જાત. વ્યાસજી જ્ઞાનનો અવતાર છે. વ્યાસજીએ વેદના બે વિભાગ કર્યા, એક પૂર્વ મીમાંસા અને બીજો ઉત્તર મીમાંસા. પૂર્વ મીમાંસાના બાર અધ્યાય છે, તેમાં કર્મકાંડનું પ્રતિપાદન કરેલું છે. ઉત્તર મીમાંસાના પણ બાર અધ્યાય છે, તેમાં જે મનુષ્ય જેવાં કર્મ કરે તેવાં ફળ તેને મળે તે બતાવેલું છે. પરંતુ કર્મને અંતે ભગવાનના ચરણોમાં પ્રીતિ રાખવા વિના મોક્ષનો કોઈ બીજો ઉપાય નથી.

વેદ વ્યાસજીએ પછી બ્રહ્મસૂત્ર બનાવ્યું. એને વ્યાસસૂત્ર કહેવાય છે. ભગવાન

સ્વામિનારાયણે બહુ જ પસંદ કર્યું. આઠ સત્શાસ્ત્રોમાં એને માન્યતા આપી. વ્યાસસૂત્ર શા માટે પસંદ કર્યું ? કારણ કે એમાં કારણ તત્ત્વની ચોખવટ કરેલી છે, અને સર્વ કારણના કારણ ભગવાન નારાયણને બતાવ્યા છે. ઈંદ્ર કારણ ખરા પણ ત્રિલોકીના, બ્રહ્મા કારણ ખરા પણ એક બ્રહ્માંડના, પરંતુ અનેક બ્રહ્માંડના કારણ તો એક નારાયણ જ છે. તેથી પ્રભુને જગત કર્તા કહેલા છે.

ભગવાન સિવાય બીજાને કર્તા કહેવા તે મોટામાં મોટું અજ્ઞાન છે. ભગવાને વચનામૃતમાં કહેલું છે, કે આ વાત છે તે સર્વે શાસ્ત્રને મળતી આવે છે. વ્યાસજીના વચનને ભગવાન સ્વામિનારાયણ માન આપે છે. તો એ પરંપરા પ્રમાણે બધાને અનુસરવાનું જ હોય. આપણો સનાતન ધર્મ વ્યાસજીના વચન ઉપર ટકી રહ્યો છે, સ્વામિનારાયણ ભગવાન કહે છે, “અમને વ્યાસજીના વચનમાં વિશ્વાસ છે.”

મંત્ર (૧૦૦) ૐ મનોનિગ્રહયુક્તિજ્ઞાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે મનના નિગ્રહની યુક્તિના જ્ઞાતા છો, મન જીતવાની યુક્તિને જાણનારા છો, મનને વશ કરવાનું તમે બરાબર જાણો છો. એક ભગવાનના સ્વરૂપમાં મનને જોડી રાખવું, એજ મનનો નિગ્રહ છે. વૃત્તિરૂપી દીકરીને સદ્ગુણોરૂપી શણગાર સજાવી મક્કમ કરી, પ્રભુની સાથે પરણાવવાની છે.

દીકરી માને ઘેર હોય ત્યારે તેને કુંવરી કહેવાય, પરણે પછી એને સઘવા કહેવાય. પતિ સાથે સત્યતાથી જીવન જીવવાનું શરૂ કરે, એટલે સઘવા કહેવાય, પણ સોહાગણ ન કહેવાય, સોહાગણ ત્યારે કહેવાય, જ્યારે એના ઉદરમાં સંતાન પોષાય, એના ઉદરમાં બીજનું રોપણ થાય ત્યારે સોહાગણ બને. ભગવાનના ભક્તને પણ સોહાગણ થવાનું છે. ભગવાનના નિશ્ચયરૂપી ગર્ભનું હૃદયમાં રોપણ થાય ત્યારે તેના થકી ભક્તિરૂપી ફળ ઉત્પન્ન થાય છે.

સ્ત્રી જેમ પોતાના ગર્ભનું જતન કરે છે. તેમ ભગવાનના ભક્તે જતન કરવું, નિશ્ચયરૂપી ગર્ભનો સ્નાવ ન થઈ જાય. વૃત્તિને કુંવારી ન રાખતાં એને સોહાગણ બનાવવા આપણા સંતોએ વૃત્તિને પ્રભુ સાથે પરણાવી છે.

મુને કીધી સોહાગણ કાન, દોષ ન જોયા રે;

તમે ગુણ સાગર ગોપાળ, મુજ પર મોહ્યા રે.

જેને ભગવાનનો નિશ્ચય છે, તે જીવ જગદીશ સાથે પરણી ચૂક્યો, સાચી

હકીકતમાં તો સોહાગણ છે, અખંડ સોહાગી છે.

મુને આપ્યો અખંડ સોહાગ, કુંજવિહારી રે;

મુક્તાનંદ કહે મહારાજ !, જાઉં બલિહારી રે.

મનને લીલાચરિત્રમાં જોડી દેવું, લીલા ચરિત્રના ચિંતનમાં ગૂંચવી મૂકવું, ઊંઘનો અવકાશ વધવા ન દેવો. આ મંત્રનો મૂળ આશય છે કે, ચંચળ મનને જગતની વિવિધ વસ્તુઓ તરફથી પાછું વાળવું જોઈએ. મનને વશ કરવું બહુ કઠીન કામ છે. ન થઈ શકે તેમ પણ નથી. તમે દુકાને જાઓ ત્યારે મનનો નિગ્રહ થાય છે, અને વ્યવસ્થિત વેપાર કરો છો. ખોટ ન જાય તેની સતત કાળજી રાખો છો. પૈસા ગણો ત્યારે મન કેમ આડુ અવળું જતું નથી ? ખબર છે દોડશે તો પૈસા વધઘટ થઈ જશે. મનનો નિગ્રહ થાય ત્યારે પૈસા પૂરે પૂરા ગણી શકીએ છીએ.

-: ભગવાનને અંતરમાં ઉતારવા :-

મનનો નિગ્રહ થાય છે ખરો, પણ ભગવાનમાં મનનો નિગ્રહ જલદી થતો નથી, વ્યવહારિક કાર્યમાં થાય છે. સંસારના પદાર્થોમાંથી આસક્તિ છૂટે તો મનનો નિગ્રહ પ્રભુમાં અવશ્ય થાય. સત્સંગ કરવાથી મન જીતાય છે. ભગવાને વચનામૃતમાં કહ્યું છે કે, એકલા ઉપવાસો કરીને મન નહિ જીતાય, એકલા આત્મજ્ઞાનથી મન નહિ જીતાય, આ બંનેનો સમન્વય થશે ત્યારે અંતરશત્રુઓ જીતાશે. મનને જીતવાની કથા વચનામૃતમાં છે, એનું સેવન કરે તો મન જીતી શકાય.

મનને જીતવાનું સાધન શું ? મનને જીતવાનું સાધન નવધા ભક્તિ છે, ભક્તિ કર્યા વગર નવરું ન રહેવું, ભગવાનને નિરખી આંખ દ્વારા ભગવાનને અંતરમાં ઉતારવા, ભગવાનને ચડેલાં પુષ્પોથી નાસિકા દ્વારા ભગવાનને અંતરમાં ઉતારવા, કીર્તન ભજન ગાઈ વાણી દ્વારા ભગવાનને અંતરમાં ઉતારવા, કથા વાર્તાના શ્રવણથી કાન દ્વારા ભગવાનને અંતરમાં ઉતારવા, ભગવાનના ગુણગાન ગાઈ મુખ દ્વારા ભગવાનને અંતરમાં ઉતારવા. મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત આદિ ઈંદ્રિયો દ્વારા ભગવાનનો સંબંધ રાખવો.

ભગવાનને હું બાથમાં લઈને મળું છું, ત્વચા દ્વારા અંતરમાં ઉતારવા, આવી રીતે ભગવાનને ધારતાં ધારતાં એના તમામ વિકારો શાંત થઈ જાય અને મનનો નિગ્રહ ભગવાનમાં થાય. મનને અનુકૂળ હોય તે સુખ જણાય. મનને પ્રતિકૂળ હોય તે દુઃખ જણાય. જગતમાં સુખ કે દુઃખ કાંઈ છે જ નહિ, મનનું ગમતું થાય તો સુખ

અને મનનું ગમતું ન થાય તો દુઃખ, જીતમ્ જગત કેન મનો હિ યેન, જેણે મન જીત્યું તેણે જગત જીત્યું, આખું વિશ્વ જીતી લીધું.

ચંચળ મનને જીતવું, સ્થિર કરવું એ કાંઈ છોકરાંનો ખેલ નથી. મનને પકડવું બહુ કઠણ છે. જ્યારે પવન ફૂંકાતો હોય, ભયંકર આંધીઓ આવતી હોય, ત્યારે કોઈક કહે કે હું પવનને સ્થિર કરી દઉં એ ક્યાંથી બને ? એ અશક્ય કામ છે. તમારા ઘરની અંદર પંખો ચાલતો હોય તો તમે સ્વીચ ઓફ કરો તો પવન સ્થિર કરી શકો, પણ ઘરની ઉપર ફૂંકાતા પવનને કોઈ સ્થિર કરી શકે નહિ. તેજ રીતે મનને સ્થિર કરવું, એ કામ બહુ દુષ્કર છે. મુક્તાનંદસ્વામીએ તેની નોંધ લીધી છે.

પીંપર પત્ર પતાક પટ, વિદ્યુત કુંજર કાન ।

મુક્ત કહે મનુજાદ જયું સ્થિર ન રહત એક ધ્યાન ॥

પીપડાનું પાદડું, ધજાનું કાપડ, આકાશની વીજળી અને હાથીનો કાન ક્યારેય પણ સ્થિર રહી શકતા નથી, તેમ મુક્તાનંદસ્વામી કહે મન એક પલવાર પણ સ્થિર રહેતું નથી.

અને મન ખાલી ચંચળતાવાળું જ નથી, એ થોડી વારમાં બેચેન પણ બનાવીને મૂંઝવણમાં પણ મૂકી દે, છોકરાં જેવું હઠીલું છે, હઠ પકડે તો સમજી શકાતું નથી, પરાણે જીવને માયામાં ખેંચે છે, એ મનને અભ્યાસથી વશ કરી શકાય, મન ભૂત જેવું છે, નવરું પડશે એટલે જીવને ખાવા તૈયાર થશે, તો શું કરવાનું ? ભગવાનની મૂર્તિરૂપી વાંસમાં મનને જોડી દેવું. ભગવાનનાં લીલા ચરિત્રોને વારંવાર યાદ કરવાં, કીર્તન ગાવાં, શીખવાં વિગેરે નવધા ભક્તિમાં મનને જોડી દેવું. આનું નામ અભ્યાસ.

અખંડ ચિંતનરૂપી અભ્યાસથી મન જીતાય છે, અને શાંતિ થાય છે, મનને વશ રાખજો પણ મનને વશ થશો નહિ, નહિતર એ આડા અવળા વિચારોમાં ખેંચી જશે, મનનો નિગ્રહ ભગવાનમાં કરે તો શું થાય ? યમદૂતના દંડથી બચી જાય. આના પછીનો મંત્ર છે તે સરખી રીતે સમજાવે.

મંત્ર (૧૦૧) ૐ શ્રી યમદૂતવિમોચકાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે યમદૂતના પાશથી છોડાવનારા છો, કોને છોડાવો છો ? જે તમારું શરણું લે છે તેને યમદૂતના મારથી બચાવો છો. બાકી પાપીને તો બરાબર સજા ભોગવાવો છો. હરિનું સ્મરણ કરે તો જ યમદૂતના મારથી

બચી શકે.

તમારું કપાળ સાવ કોરું હોય, તિલક ચાંદલો ન કર્યો હોય, કંઠમાં તુલસીની કંઠી ન હોય તો યમદૂતને એમ થાય કે આ ધણી વગરનો ઢોર રખડે છે. તેને પકડીને યમપુરીમાં લઈ જાય. ન ખાવાનું ખાય, દારૂ પીવે, એકાદશીના અનાજ ખાય, વ્યભિચાર કરે, ચોરી કરે, મા બાપને દુભાવે, સંત બ્રાહ્મણની આજીવિકા તોડી નાખે, દ્રોહ કરે, વગર વાંકે ગરીબને પજવે, હેરાન કરે, જીવ જંતુને મારે, એવાં મહાપાપ કરે, તેને યમરાજા યમપુરીમાં લઈ જઈને સજા કરે છે. ત્યારે તે કારમી ચીસો પાડે છે, આકંદ કરે છે, મને બચાવો..... મને બચાવો.... પણ ત્યાં કોણ બચાવે ?

આવેંગો જમ આવેંગો હરિ ભજન વિના જમ આવેંગો.

હરિજન દેખકે હાંસી કરત વાંકે, મુખમે આગ જરાવેંગો. હરિ
ઘણા માણસો ખોટી અવળાઈ કરે... વાતની વાતમાં સંતોની અને ભક્તોની નિંદા કરે, નિંદા એની દાઢે ચડી જાય... ધ્યાન રાખજો, કરેલાં કર્મ ભોગવવાં પડશે, મોઢામાં સળગતા અંગારા નાખશે, ત્યારે ખબર પડશે.

કીર્તન કથા સુણે નહિ તાકે, શ્રવણ મેં સીસા ઠરાવેંગો. હરિ ભજન
કથા સાંભળે નહિ તો વાંધો નહિ, પણ સંત વાંચતા હોય એની નિંદા કરે તો કાનમાં ગરમ સીસું રેડે છે, ત્યારે જીવ પાણી વિના જેમ માછલું તરફડે તેમ તરફડે છે.

-: જમનો માર ખમાતો નથી :-

શોભારામ અને પીતાંબર બે સગા ભાઈ હતા. એક જ માતા પિતા થકી જન્મ થયો હોય, પણ બધા ભાઈ સરખા ન હોય. શોભારામ ફાવે તેમ બોલ્યા જ કરે, ભાઈ પીતાંબર સંત સમાગમ કરવા જાય, તો એનાથી બાઝે, સાધુડા પાસે શું કરવા ગયો હતો ? એ સાધુડા તને શું નોકરી આપશે ? એના કરતાં ખેતરમાં ખેતી કરવા આવ્યો હોત તો ? મોટો ભગતડો થઈ ટીલાં ટપકાં કાઢીને રખડે છે, મૂકી દે એ બધું ધતિંગ છે, ન મળ્યું ખાવા તેથી થયા બાવા, એની પાસે જવાથી તને શું મળે છે ? નકામો હેરાન થઈશ, સત્સંગની ખૂબ નિંદા કરે, સંતોની નિંદા કરે, ભક્તોની પણ નિંદા કરે. નિંદા ન કરે તો રોટલો ન ભાવે.

એક દિવસ એને સંતો મળ્યા અને સંતોએ કહ્યું, ભલો થઈને ભજન કર અને નિંદા છોડી દે, નહિતર યમપુરીમાં જઈશ ને માર ખાઈશ. શોભારામ કહે દીઠી તમારી યમપુરી, એ બધું કાંઈ છે જ નહિ, તમે બધા ભેગા થઈને ધતિંગ ઊભું કર્યું છે.

૨૫૫

માણસોને ખોટા ખોટા બીવડાવો છો. સંતોએ દૃષ્ટિ કરી મૂકી દીધો યમપુરીમાં, ત્યાં બરાબર જેવો યમદૂતોએ પકડ્યો, અરે !!! પાપી સત્સંગીની નિંદા કરે છે ? એમ કહીને ધડાક દઈને પાંચ દશ ધોકા માર્યાં. ઓલ્યો રાડો પાડે, મૂકી દો, હવે નહિ કરું, મૂકી દો, યમદૂતો કહે મૂકી કેમ દઈએ ? બરાબર લાગમાં આવ્યો છે, એમ કહી ગોદા ભરાવે.

બરાબર જેવો માર્યો, બધા સાંધા નરમ કરી નાખ્યા. શરીરમાં કાળી કળતર થાય, પછી દેહમાં આવ્યો તરત સંતોના પગ પકડી લીધા. સ્વામીજી ! હું જીવીશ ત્યાં સુધી હાંડકાં કળશે, મને એમ હતું કે આ બધું ખોટું છે. હવે નક્કી થયું કે, આ જગતની અંદર જે ગુલ્લો કરે છે, તેને સરકાર પકડીને મારે છે, તેમ ભગવાનની સરકાર પણ છે, અહિ તો લાંચ રૂશવતથી છૂટી શકાય પણ ત્યાં કાંઈ ચાલે નહીં.

સ્વામીજી ! હવે ક્યારેય કોઈની નિંદા નહિ કરું, મને નિયમ ધર્મની રીત શીખવાડો, ત્યારે સંતોએ વર્તમાન ધરાવી કંઠી બંધાવીને પૂજા આપી અને સત્સંગીની રીત ભાત શીખવાડી, સત્સંગી કર્યો.

યમદૂતોના મારથી બચવાનો એક જ ઉપાય છે, ભગવાનની આજ્ઞાનું પાલન કરી, ભગવાનની ભક્તિ કરો. હાલતાં ચાલતાં પ્રભુના નામનો જપ કરો,

સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ ઊંચે સાદે ગાય,

સાંભળીને યમદૂતો તેને દૂરથી લાગે પાય...

ભગવાન યમદૂતના પાસથી છોડાવનારા છે.

મંત્ર (૧૦૨) ૐ શ્રી પૂર્ણકામાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે પૂર્ણકામ છો, પૂર્ણ પુરુષોત્તમ છો, તમારામાં કોઈ અપૂર્ણપણું નથી, ભગવાન પૂર્ણ છે. ભગવાનના સર્વે મનોરથો પણ પૂર્ણ છે, સ્વયં પૂર્ણ મૂર્તિ છો.

પૂર્ણમદઃ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાન્ પૂર્ણમુદચ્ચતે ।

પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય, પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે ॥

ભગવાન આ પૃથ્વી ઉપર શા માટે પધારે છે ? પોતાના ભક્તજનોના મનોરથ પૂર્ણ કરવા માટે પધારે છે. કોઈક ભક્તને ભગવાન મારા દીકરા થાય એવી ઈચ્છા છે, કોઈકને ભગવાનને જમાડવાની ઈચ્છા છે, કોઈકને ભગવાનના મા-બાપ બનવાની

૨૫૬

ઈચ્છા છે, કોઈકને સખા બનવું છે. આ બધાના સંકલ્પ પૂર્ણ કરવા ભગવાન આ લોકમાં પધારે છે.

પ્રભુ પૂર્ણકામ છે, અપૂર્ણ હોય તે વસ્તુથી રાજી થાય. પૂર્ણકામ હોય તે પ્રેમથી રાજી થાય, કોઈકને તમે પદાર્થ આપો એટલે તે ખુશ થઈ જાય, અને કહેવા લાગે, વાહ !!! સારું કર્યું હો, તારા દીકરા જીવે. તારું ભલું થાય, આશીર્વાદનો વરસાદ વરસાવી દે, કારણ કે એ અપૂર્ણ છે, જે પૂર્ણકામ છે એ પદાર્થોથી પ્રસન્ન થતા નથી. પ્રેમથી પ્રસન્ન થાય છે.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે યાદવોને પહેલાં ઠેકાણે કર્યાં કે મારી હાજરીમાં આવા પાપ કરે છે તો એ બધા મારી ગેરહાજરીમાં કાળો કેર કરશે, કોઈને શાંતિથી રહેવા નહિ દે, સંતો, બ્રાહ્મણોનો અપરાધ કરે છે, ને વધારે કરશે, તેથી પોતાની હાજરીમાં યાદવોને ધામમાં મૂકી દીધા.

ભગવાન રામચંદ્રજી ભગવાને અનેક અસુરોનો નાશ કર્યો, અને ધર્મની સ્થાપના કરી, ત્યાર પછી અંતરધાન થયા. તેવી જ રીતે, સ્વામિનારાયણ ભગવાન પણ પૃથ્વી ઉપર ધર્મની સ્થાપના કરી, અસુરોનો નાશ કરી, પોતાની જીવન લીલા સંકેલવા માટેની તૈયારી કરી. જેઠ સુદ નવમીને દિવસે સંતો અને હરિભક્તોને બોલાવીને કહ્યું કે, “મારે તમને એક વાત કરવી છે, અમને ખાતરી છે કે, એ વાત તમને કોઈને ગમશે નહિ, છતાં પણ સ્વીકારવી પડશે. હે ભક્તજનો ! અનાદિ કાળથી અટવાતા જીવને માટે જે કરવાનું હતું તે અમે સંપૂર્ણ કર્યું છે, કાંઈ બાકી નથી રહ્યું, અવતાર ચરિત્ર અમારાં પૂર્ણ થયાં છે. મંદિરો બાંધીને મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા થઈ ગઈ છે. શાસ્ત્રો રચાઈ ગયાં છે, ગાદીની સ્થાપના થઈ ગઈ છે. પરમહંસો પણ તૈયાર કર્યા છે, હવે તમે એ સત્સંગના બગીચાને ભક્તિના પાણી પાતા રહેજો. જેથી બગીચો સદાય લીલો છમ અને નવ પલ્લવિત રહે,” પ્રભુ કહે છે.

હવે જઈશ હું ધામ મારે રે, મારે શીખ દેવી છે તમારે રે..

રાજી રહેવું રોવું નહિ વાંસે રે, કેડે કરવો નહિ કંકાસરે..

અમ કેડે મરશો નહિ તમે રે, અજ્ઞ મૂકશો માં કહીએ અમેરે..

આત્મઘાત ન કરશો જન રે, એહ માનજો માં વચન રે..

સમજીને ધીરજ રાખજો, અમારા વાંસે કોઈ આત્મઘાત કરશો નહિ, રડશો નહિ અને કંકાસ પણ કરશો નહિ, આ મોટા સંતો છે એમની આજ્ઞામાં રહેજો. કોઈ

બાબતની ચિંતા ન કરજો. મને જ્યારે સંભારશો, ત્યારે હું દર્શન આપીશ. જેમ બાપ દીકરાને ભલામણ આપે તેમ શ્રીજીમહારાજે સત્સંગીઓને ભલામણ આપી છે, હું સદાય તમારી સાથે જ છું.

પછી સ્વામી ગોપાળાનંદજી તથા મુક્તાનંદજી આદિ સદ્ગુરુઓને કહે છે, હે વહાલા સંતો !

સતસંગના સ્થંભ છો તમે, એમ ધાર્યું છે અંતરે અમે..

માટે ધીરજ સૌ તમે ધરજો, સતસંગનું રક્ષણ કરજો...

શ્રીજીમહારાજ કહે છે, સ્વામી ! “અમારા સત્સંગના સ્થંભ તમે છો, ભક્તિની ગંગા ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામે, સત્સંગમાં શ્રદ્ધા, ભાવના અને નિષ્ઠા સદાય વહેતી રહે, સ્વામિનારાયણની ધજાની સુંદર કીર્તિ સારાય વિશ્વમાં ફરકતી થાય, એવી ભેવના અને ધગશ રાખજો, તમે ધીરજ રાખજો અને બીજાને ધીરજ દેજો, મારા વચન પ્રમાણે તમે સદાય રહ્યા છો, અને હજુ પણ રહેજો.

હું તમને મૂકીને ક્યાંય જતો નથી, સદાય હું સત્સંગમાં રહ્યો છું, પણ હમણાં દેખો છો તેમ નહિ દેખો, દિવ્ય સ્વરૂપે દેખી શકશો. આવું સાંભળી બધા આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયા. ધરતીપર ઢળી પડ્યા. પ્રાણ વિનાનાં પૂતળાની જેમ સ્થિર થઈ ગયા. શરીર ધ્રુજવા લાગ્યાં, હવે શું કરવું ? સભામાં સૂનકાર છવાઈ ગયો. ભગવાને સ્વામિનારાયણ ધૈર્ય શક્તિને બોલાવીને કહ્યું, તમે આ બધાના હૃદયમાં રહીને મનને મજબૂત અને ધીરજવાન બનાવો, જેથી મારા વિયોગનાં દુઃખને સહન કરી શકે.”

છતાં પણ ભક્તજનો શ્રીજીમહારાજની સામે એક દૃષ્ટિ કરીને જોઈ રહ્યા, “હે પ્રભુ ! તમને જે ગમે તે ખરું.” એમ કહી ઊંચે સ્વરે સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ કરે છે. આખી રાત કોઈને ઊંઘ નથી આવી, અંતર તરફડ્યા કરે છે, અમારો પ્રાણ પ્યારો કાલે અમારાથી દૂર થઈ જશે. અંતર ઝંખ્યા કરે છે. સવાર થયું. સૌ ભેગા થયા. આજે કોઈના મુખ ઉપર તેજ નથી. દાદાનો દરબાર સૂનો સૂનો થઈ ગયો છે. આંખમાંથી અવિરત આંસુ પડે છે. દશમનો દિવસ છે. બપોરના બરાબર બાર વાગ્યા ને ભગવાને પોતાની લીલા સંકેલી લીધી. અક્ષરધામમાંથી મુક્તો આવ્યા, દિવ્ય વિમાનમાં બેસાડીને અક્ષરધામમાં લઈ ગયા. પછી સંતો ભક્તો મળીને પાર્થિવ દેહને લક્ષ્મીવાડીએ લઈ જઈને છેલ્લે સંસ્કાર અગ્નિનો કર્યો, શ્રીજીમહારાજ જે કાર્ય કરવા પધારેલા, તે કાર્ય પૂરું થયું. ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિની આ જગતમાં

પૂરે પૂરી સ્થાપના કરી છે. તેથી હે મહારાજ ! તમે પૂર્ણકામ છો. કોઈ વાતની અધુરાશ રાખી નથી. પૂર્ણકામ એવા પુરુષોત્તમ નારાયણ શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનના ચરણોમાં વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.

મંત્ર (૧૦૩) ૐ શ્રી સત્યવાદિને નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે પૂર્ણકામ છો, તેમ સત્યવાદી પણ છો. ભગવાન બોલે તેવી જ રીતે પાલન કરે, ભગવાન સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાન છે. સત્યવાદી કોને કહેવાય ? જે બોલે તે સાચું જ બોલે, તેને સત્યવાદી કહેવાય. ભગવાન વચનામૃતમાં કહે છે, અમે ખોટું કહેતા હોઈએ તો અમને રામાનંદ સ્વામીના સમ છે. આમ શા માટે બોલે છે ? વિશ્વાસ આપવા માટે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ પરમહંસના સમ ખાય, સાચી વાતને સત્ય કરવા પરમહંસના સમ ખાધા છે. ભગવાન સત્યવાદી છે, અહિ તમને શંકા થશે, ભગવાન સત્યવાદીના પ્રેરક છે તો કૃષ્ણાવતારમાં કેમ ખોટું બોલ્યા ? ક્યારે ! ગોપીઓનું માખણ ખાધું ત્યારે, ગોપીઓ કહે, “કનૈયા માખણ કોણ ખાઈ જાય છે ? કનૈયો યોખું કહી દે, મેં ખાધું નથી.” ખાધું હોય છતાં ના કહી દે તો આનું કેમ સમજવું ? ભગવાને ગોપીનું માખણ નથી ખાધું, ભાવ ખાધો છે, ભગવાન પદાર્થના ભૂખ્યા નથી, ભાવનાના ભૂખ્યા છે.

એક વખત અયોધ્યામાં બાલધનશ્યામે ભાભીની અંગૂઠી ચોરી લીધી, ભાભી કહે, “ધનશ્યામ ! અંગૂઠી લીધી હોય તો દો,” મેં અંગૂઠી લીધી નથી. લઈ ગયા છે, કંદોઈને આપી છે, કંદોઈ પાસે મીઠાઈ લઈને ખાધી છે. છતાંય કહે છે, “મેં અંગૂઠી નથી લીધી,” ખોટું બોલ્યા, પણ એવી કોઈ શંકા ન કરશો, અંગૂઠી લીધી છે તે વાત ચોક્કસ, પણ લોભી કંદોઈને ભાન કરાવવા, એની લોભવૃત્તિ મુકાવવા અને લીલાને વિસ્તારવા. બાકી ભગવાન સત્યવાદી છે. અસત્ય કરતા જ નથી.

સત્ય છે એજ મોક્ષનું સાધન છે, જ્યાં સત્ય છે ત્યાં સુખ સંપત્તિ સિદ્ધિ અને કીર્તિ છે. સદાય સત્યનું જ સેવન કરવું. સત્યથી પૃથ્વી સર્વને ધરી રહી છે. સત્યથી સૂર્ય તપી રહ્યો છે. સત્યથી વાયુ વાય છે. સત્યથી સાગર મર્યાદામાં રહ્યો છે, જેને સુખી થવું હોય તેણે હંમેશાં સત્યનું જ સેવન કરવું. સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્ર રાજા અને નળ રાજાના જીવનમાં અણધાર્યાં અને ઓચિંતા દુઃખના ડુંગરો ગબડી પડ્યા, વિઘ્નોનાં

વાદળાં તૂટી પડ્યાં, પણ સત્ય છોડ્યું નહિ, તો શ્રીહરિના કૃપાપાત્ર બન્યા અને છેવટે પ્રભુના અક્ષરધામને પામ્યા. દુર્યોધને અસત્ય રાખ્યું તો અનિષ્ઠ થયું. યુધિષ્ઠિર રાજાએ સત્ય રાખ્યું, તો સર્વે પ્રકારે વિજય થયો. તે બધો પ્રતાપ સત્યનો છે.

-: હું તમને નહિ જવા દઉં :-

શતાનંદસ્વામીએ આ જનમંગલમાં ગજબની શક્તિ ભરેલી છે. તમામ સત્સંગિજીવનનો સાર આ ૧૦૮ મંત્રમાં ભરી દીધો. આ જનમંગલની કથા વાંચે તેને સત્સંગિજીવન શાસ્ત્રનાં પાંચે પ્રકરણ વાંચ્યા સમાન પુણ્ય થાય છે. માળાના મણકા ૧૦૮ હોય, તેમ આ જનમંગલ પણ એક બ્રહ્મસ્વરૂપીણી માળા છે. અપાર મહિમાથી ભરેલાં ભગવાનનાં નામ છે. પ્રભુ સત્યવાદી છે, સત્ય સ્વરૂપ છે. આપણામાં કહેવત છે કે, અંતે ધર્મનો જય થાય છે તે વિશે એક સરસ કથા છે, પ્રેમ ભાવથી વાંચો ને સાંભળો.

એક સત્યદેવ રાજા હતા. જેવું નામ તેવા ગુણો હતા. પ્રભુ પ્રેમી અને ભગવદ્ ભક્ત હતા. પુત્રની જેમ પ્રજાનું પાલન કરે, અને ન્યાય પ્રમાણે સત્ય પ્રમાણિકતા પ્રમાણે સર્વનો ન્યાય આપે. કોઈને કલ્પાવે નહિ. એના જીવનમાં એક જ ધ્યેય હતો, ગમે તેવું નુકશાન થાય છતાં સત્ય છોડવું નહિ. નિત્ય સત્યનારાયણની પૂજા કરે, અને પ્રભાતમાં ઊઠીને જાપ કરે. ભગવાનના ભક્તની ટેવ વહેલા ઊઠવાની જ હોય.

એક વખત વહેલા ઊઠી માળા ફેરવે છે, ત્યાં એમના રાજમહેલમાંથી એક સુંદર સ્ત્રીને બહાર નીકળતાં જોયાં. રાજાને આશ્ચર્ય થયું, તેથી તરત પુછ્યું, “બહેન ! આપ કોણ છો ?” “હું લક્ષ્મી છું, તારા ઘરમાંથી જવા માગું છું,” રાજાએ કહ્યું, “ભલે આપ જઈ શકો છો,” થોડીવાર થઈ ત્યાં એક સુંદર પુરુષ ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો, રાજાએ પૂછ્યું “આપ કોણ છો ?” હું દાન છું, લક્ષ્મી આંહીથી ચાલ્યાં ગયાં એટલે તમે દાન ક્યાંથી કરી શકશો, લક્ષ્મી સાથે હું પણ જઈશ, “રાજાએ કહ્યું,” ભલે “આપ જઈ શકો છો ?” ત્યાં તો થોડીવાર પછી, ત્રીજો પુરુષ બહાર નીકળ્યો, પૂછ્યું, “આપ કોણ છો ?” મારું નામ સદાચાર છે, લક્ષ્મી અને દાન ગયાં તો હું પણ જઈશ, રાજાએ કહ્યું ભલે, “આપ પણ જઈ શકો છો,” ત્યારબાદ એક ચોથો પુરુષ બહાર નીકળ્યો રાજાએ પૂછ્યું, “આપ કોણ છો ?” હું યશ છું, લક્ષ્મી ગયાં, દાન ગયું, સદાચાર ગયો તેની સાથે હું પણ જઈશ, રાજાએ કહ્યું ભલે, “આપ પણ જઈ શકો છો,” તેની પાછળ યુવાન તેજસ્વી સુંદર પુરુષ બહાર નીકળ્યો, રાજાએ

પૂછ્યું, “આપ કોણ છો ?” મારું નામ સત્ય છે, તારા ઘરમાંથી લક્ષ્મી, દાન, સદાચાર, યશ ગયો, તો હું પણ એમની સાથે જઈશ, “રાજાએ કહ્યું” મેં તમને કોઈ દિવસ છોડ્યા નથી, મારા જીવનમાં તમામ કાર્ય સત્યમાં જ રહીને કર્યાં છે. એક પણ કાર્ય અસત્ય કર્યું નથી, કોઈ ખોટું કર્મ કર્યું નથી, ખોટું બોલ્યો નથી, કોઈની ખોટી સાક્ષી પુરી નથી, કોઈ ઉપર ખોટું કલંક ચડાવ્યું નથી, ખોટું બોલીને પૈસા ભેગા કર્યાં નથી, સદાય સત્યનું જ સેવન કર્યું છે. પરમાત્માની એક પણ આજ્ઞાનો લોપ કર્યો નથી, તો તમે કઈ રીતે જઈ શકશો ! તમને હું નહિ જવા દઉં,” બધું જાય તો જવા દેજો પણ સત્ય જવા ન દેશો.

રાજાએ સત્યને કહ્યું, તમે જાવ તો મારું સર્વસ્વ જાય, સત્ય ન ગયું ! સત્ય રહી ગયું, લક્ષ્મી, દાન, સદાચાર અને યશ બહાર રહીને વાટ જોતાં હતાં, સત્ય રહી ગયું, તેથી લક્ષ્મી, દાન, સદાચાર અને યશ આ ચારેય પાછાં આવ્યાં, જ્યાં સત્ય હોય ત્યાં આ બધાને આવવું જ પડે. સત્યને જીવનમાં ટકાવી રાખજો. ધર્મની વ્યાખ્યા શું ? સત્ય, તપ, દયા અને પવિત્રતા આ ચાર ધર્મોનાં અંગો છે, આ ચાર તત્ત્વો જેનામાં હોય તેને પરિપૂર્ણ ધર્મી કહેવાય.

જ્યાં સત્ય છે ત્યાં જ પરમાત્મા છે, અસત્ય બોલે છે તેનાં પુન્યનો ક્ષય થાય છે, શતાનંદસ્વામી કહે છે, “હે પ્રભુ ! તમે સત્યવાદી છો.”

મંત્ર (૧૦૪) ૐ શ્રી ગુણગ્રાહિણે નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમે ગુણગ્રાહી છો, કેવા ગુણગ્રાહી છો ? શ્રીજીમહારાજ આપણને શીખવે છે. જેને સત્સંગમાં આગળ વધવું હોય તેણે બધામાં ગુણ લેતાં શીખવું, અવગુણ ક્યારેય લેવો નહિ. ગુણ લઈએ તો આપણામાં સદ્ગુણો ટકે, ને અવગુણ લે, તો સત્સંગમાંથી પાછો હટતો જાય, વિવેકીને પોતાની ભૂલ દેખાય ને અવિવેકીને બીજાની જ ભૂલ દેખાય.

-: પાત્ર આખું છલકાઈ ગયું :-

ભગવાન સ્વામિનારાયણ એક વખત સંતોની પંક્તિમાં પીરસવા પધાર્યા, બધાને પીરસી દીધું, હતું તે બધું પીરસાઈ ગયું, તેમાં એવું બન્યું કે મુક્તાનંદસ્વામી વાંસે રહી ગયા. હવે શું કરવું ? ભોજન ખલાસ થઈ ગયું. સંતો ઊભા થઈ રહ્યા, સંતો કહે કાંઈ વાંધો નહિ, આજે ફળ ફૂલ જમી લેશું, શ્રીજીમહારાજ “કહે એમ ન ચાલે,”

શ્રીજીએ તુરંત સાદ પાડ્યો, “હે સંતો ! કોઈ જમશો નહિ, એક એક કોળીયો આ મુક્તાનંદસ્વામી અને પ્રેમાનંદસ્વામીના પાત્રમાં મુકજો, એ બાકી રહી ગયા છે.”

ઉદાર મનના થઈને અડધું ભોજન ઠલાવી ન દેશો, એક એક કોળીયો બેય સંતોના પાત્રમાં મુકવાનો છે, બે સંતો પંક્તિમાં ફરે બધા સંતો એક એક કોળીયો પાત્રમાં પધરાવે, બીજાનાં પાત્ર અડધાં કે પોણાં ભરેલાં છે, પણ મુક્તાનંદસ્વામીનું અને પ્રેમાનંદ સ્વામીનું પાત્ર આખું છલકાઈ ગયું.

શ્રીજીમહારાજે કહ્યું “સંતો ! આ રીતે આપણે બધામાંથી થોડો થોડો ગુણ લેતાં શીખીએ તો પાત્ર છલકાઈ જાય. માનવ માત્રમાં એકાદ ગુણ તો હોય જ છે, દૃષ્ટિ દિવ્ય હોય, પવિત્ર હોય તો ગુણ દેખાય, યુધિષ્ઠિર રાજાની દૃષ્ટિ ગુણવાન હતી તો એને બધા ગુણવાન દેખાયા. અને દુર્યોધનની દૃષ્ટિ દુષિત હતી તો બધા એને દોષિત દેખાયા.”

શ્રીજીમહારાજ સંતોને માધુકરી ભિક્ષા લેવા મોકલતા. એક જ ઘરનું અન્ન નહિ લેવાનું, બધાના ઘરનું ભોજન જમે, જેમ મધમાખી બધા પુષ્પોમાંથી થોડો થોડો રસ લે છે. પુષ્પને દુઃખ ન થાય ને ખબર પણ ન પડે, એ રીતે રસ લે, અને એજ માખી જો કરડે તો એવો ડંસ મારે કે શરીરે સોજો થઈ જાય. પણ પુષ્પ ઉપર બેસે ત્યારે એજ મોઢાંથી રસ ખેંચે, અને એ માખી કાદવમાં બેસે તો એમાંથી એને રસ મળી જાય, કાદવમાં કાંઈ રસ ન હોય, છતાં મધમાખીને એમાંથી રસ મળી જાય છે. બધો રસ ભેગો કરી એવું મીઠું મધ બનાવે આપણે પણ કહીએ કે મીઠું મધ જેવું છે. મધમાખી કાદવમાંથી પણ સાર ગ્રહણ કરે છે. તેમ ભગવાન કહે છે, તમે દરેકમાંથી ગુણ લેતાં શીખજો, કાગડો ખરાબ વસ્તુને પકડશે, મધમાંખી જેવા થવું પણ કાગડા જેવા ન થવું.

ભગવાન કેવો ગુણ લે છે ? અલ્પ ગુણને પણ અમલ કરે, જુનાગઢનો નવાબ મુસલમાન હતો, સહુએ ના પાડી કે, જુનાગઢમાં મંદિર નહિ બાંધવા દઈએ. બ્રહ્માનંદ સ્વામીએ ઘણું સમજાવ્યું, તો પણ બધા રાજકારણીઓએ મનાઈ કરી, મંદિર નહિ બાંધવા દઈએ, પણ એક નવાબે રજા દીધી. ખુશીથી બેઠકક થઈને મંદિર બનાવો, હું બેઠો છું, હું અનુમતિ આપું છું. મંદિરનો અને સંતોનો પક્ષ રાખ્યો. બધાને હિંમત આવી ગઈ. સુંદર મંદિર બાંધવાની તૈયારી થઈ ગઈ. વરસો વીત્યા પછી નવાબ બીમાર થયો, ત્યારે સંતોને લઈને શ્રીજીમહારાજ નવાબને ધામમાં તેડવા માટે આવ્યા.

મુસલમાન હોવાથી નવાબે તે વખતે દારૂ પીધેલો, એની દુર્ગંધને લીધે ભગવાને નાસિકા આડો રૂમાલ દીધો. ભગવાન એક રૂપે ગઢપુરમાં બિરાજે છે, ત્યાં નાસિકા આડો રૂમાલ દીધો, ત્યારે ભક્તોએ પૂછ્યું, પ્રભુ તમે નાસિકા આડો રૂમાલ કેમ દીધો ? “ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું અમે નવાબને તેડવા ગયા હતા, દારૂની દુર્ગંધથી બચવા રૂમાલ આડો દીધો,” નવાબે કાંઈ નહોતું કહ્યું, પણ મંદિરનો પક્ષ રાખવાના ગુણને લીધે શ્રીજીમહારાજ એને ધામમાં તેડી ગયા. નહીંતર દારૂ પીનારો નરકમાં પડે, પણ અલ્પ ગુણને પ્રભુએ મહાન ગણી લીધો. એવા ભગવાન ગુણ ગ્રાહક છે. ગુણ ગ્રહણ કરવાનો સ્વભાવ છે.

મંત્ર (૧૦૫) ૐ શ્રી ગતસ્મયાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે : હે પ્રભુ ! તમે સર્વત્ર સ્વયં અપરાજિત હોવા છતાં તેના ગર્વથી રહિત છો. આશ્ચર્યકારી મૂર્તિ છો. તમારી કળાને, આશ્ચર્યને કોઈ કળી શકે નહિ, તમામ જીવ પ્રાણી માત્રને નવાઈ લાગે એવી તમે સૃષ્ટિ બનાવેલી છે.

માણસમાંથી માણસ બને, પશુમાંથી પશુ બને, તારા મંડળ અધર રાખ્યું, વરસાદ વરસાવે, વાદળાંને દોડાવે, અધર પધર જાણે વાદળામાં જીવ હોય એમ ચલાવે, એવા પ્રભુ આશ્ચર્યકારી છે, આપણને આશ્ચર્ય થાય, આમ કેમ બનતું હશે ? જેમ કપડું જૂનું થાય તો નવું પહેરીએ, તેમ શરીર વૃદ્ધ થઈ જાય, ખખડી જાય ત્યારે પ્રભુ નવું શરીર આપે. એક જગ્યાએ લગ્નના શરણાઈને ઢોલ વાગતા હોય અને બીજી જગ્યાએ મૃત્યુ થયું હોય ત્યાં કરુણ રૂદન થતું હોય.

કેટલાક વિજ્ઞાનીઓ જીવને પકડવાની કોશીશ કરે છે છતાં ભગવાનની કળા જુઓ. એ દેખાતો નથી પણ બધું એના થકી થાય. પવન દેખાય નહિં તેમ પ્રાણ પણ દેખાય નહીં. પ્રભુ જે ધારે તે કરી શકે. આપણને એમ થાય કે સમાધિ કેમ થતી હશે ? કોઈ ઓચિંતું મૃત્યુ પામે ત્યારે નવાઈ લાગે એટલી વારમાં શું થઈ ગયું ? જીવ કેમ નીકળી ગયો ? ક્યાંથી નીકળી ગયો ? જીવ કેવો હશે ? આમ નવાઈ લાગે, પણ ભગવાન માટે કોઈ આશ્ચર્ય કે નવાઈ છે જ નહિં. એને તો આ બધું સહજ છે.

જાદુગર કાગળમાંથી રૂપિયા બનાવી દે. વિગેરે વિગેર ચમત્કાર બતાવે ત્યારે આપણને નવાઈ લાગે કાગળમાંથી રૂપિયા કેમ બનાવતા હશે ? ત્યારે વિચાર કરો ચામડાના પૂતળાંમાં ચેતન કેમ પૂરતા હશે ? તે પૂતળું બોલતું રમતું થઈ જાય.

ભગવાન માટે અનંત બ્રહ્માંડની રચના સહજ છે. ધરતીકંપ થાય ત્યારે આપણને નવાઈ લાગે. આટલી વિશાળ પૃથ્વી વજનદાર છતાં કઈ રીતે ધણધણાવી હશે ? નવાઈ લાગે આપણાથી પથ્થર પણ ન ઊંચો થાય અને ઈશ્વરે ધરતીને ઊંચી કરીને હલાવી દીધી. પણ આવી બાબત માણસોને નવાઈ અને આશ્ચર્યકારી લાગે. પણ ભગવાન માટે કાંઈ નવાઈ નથી, સહજ છે.

પોતે એક છતાં અનેક રૂપ ધારણ કરી શકે. એની ગતિને કોઈ માપી શકે નહિં. ભગવાનની ગતિને માપી ન શકાય પણ પ્રભુના પ્રતાપથી સંતોની ગતિને પણ માપી ન શકાય. નવાઈ લાગે અગાધ સાગર પાણીથી ભર્યો છે, તેને એક હાથની હથેળીમાં લઈને અગત્ય મુનિ પી ગયા. આ શક્તિ કોની હતી ? ભગવાનની હતી. ભગવાન ધારે તો અનંત જીવોના અંતઃકરણ ફેરવી શકે. ભગવાનની લીલા, ભગવાનનું સ્વરૂપ આશ્ચર્યકારી છે. આવાં કાર્યો કરતા હોવા છતાં ગર્વરહિત છે.

મંત્ર (૧૦૬) ૐ શ્રી સદાચારપ્રિયતરાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે : હે પ્રભુ ! તમને સદાચાર પ્રિય છે, તમને સદાચાર ગમે છે. તમે તમારા આશ્રિતોને સદાચારમાં વર્તાવો છો. ઉજળી રીત શીખવાડો છો. ઋષિઓએ જે સદાચારની સ્થાપના કરી છે તેવો સદાચાર પ્રભુને પ્રિય છે. સદાચાર એટલે સારા આચાર, સારા વિચાર, જે સદાચારનું પાલન કરે છે તે આ લોક અને પરલોકમાં સુખી થાય છે.

શિક્ષાપત્રી સદાચાર સંહિતા છે. જન્મથી મૃત્યુ સુધી કેમ વર્તવું અને દિવસ ઉગ્યાથી આથમ્યા સુધી કેમ વર્તવું તે બધી બાબત શ્રીજીમહારાજે સરખી રીતે સમજાવેલ છે. સવારે જાગ્યા કે તરત પ્રભુને સંભારવા, પછી સ્નાન કરીને પૂજાપાઠ એકાગ્ર ચિત્તથી કરવા. પવિત્રતાથી રસોઈ બનાવવી, પછી પ્રભુને જમાડીને જમવું.

જમવા વખતે મૌન રાખી કોળીયે કોળીયે ભગવાનને યાદ કરતાં જમવું. એવી રીતે જમે છે તેને ઉપવાસનું ફળ મળે છે. પછી ન્યાય નીતિથી ધંધો કરવો. વિગેરે સદાચારની રીત પ્રભુએ શીખવાડી.

શરીરથી, વાણીથી અને મનથી પવિત્ર રહેવું. અનાજનો બગાડ કરવો નહિં. જમવા માટે જેટલી વસ્તુ જોઈએ તેટલી લેવી, પણ વધારવું નહિં. ભોજનને વધારીને પછી ગટરમાં ફેંકી દેવું તે પણ પાપ છે. માટે જોઈતું ભોજન લેવું. વિગેરે સદાચાર

શ્રીજીમહારાજે બહુ સારી રીતે શીખવ્યો છે.

વળી કેવો સદાચાર શીખવ્યો ? બજારમાંથી ખરીદેલ બકાલું ને શાક ભાજી લો પણ પાણીથી ધોઈને પછી ઘરમાં વાપરવું. જે પાણીમાં નાના જંતુ હોય તે પાણીથી સ્નાન પણ કરવું નહિ, કેમ કે તે જંતુ મરી જાય તો હિંસા થાય. સ્નાનથી પવિત્ર થવાને બદલે અપવિત્ર થઈ જવાય, ને પાપ લાગે, સૂક્ષ્મ જંતુ ચામડી ઉપર ચોટે તો મરી જાય.

વળી કેવો સદાચાર શીખવ્યો ? ગમે તેવો આપત્કાળ આવે તો પણ આત્મઘાત કરવો નહિ. કલંક નાખવું નહિ. લાંચ લેવી નહિ. નિંદા કરવી નહિ. કુસંગીનો સંગ કરવો નહિ. વિધિ નિષેધની વ્યાખ્યા બરાબર સમજવી. માતા પિતાની, ગુરુની અને રોગાતુર માણસની સેવા કરવી. પારકી વસ્તુ લેવી નહિ. જગતમાં જેટલી સ્ત્રીઓ છે તે પ્રત્યે મા, બેન અને દીકરીની ભાવના રાખવી. જગતમાં જેટલા પુરુષો છે તે પ્રત્યે બાપ, ભાઈ અને દીકરાની ભાવના રાખવી, ક્યારેય પણ દાનત બગાડવી નહિ.

સદાચારને બરાબર જીવનમાં ટકાવી રખાવ્યો છે. સંયમ અને ક્ષમારૂપી સદાચારનું પાલન શ્રીજીમહારાજે સરખી રીતે શીખવ્યું છે. સદાચાર મહારાજને બહુ પ્રિય છે.

મંત્ર (૧૦૭) ૐ શ્રી પુણ્યશ્રવણકીર્તનાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ ! તમારાં કીર્તનો અને કથા શ્રવણ તે પુન્યકારી છે. પ્રભુના ગુણનું શ્રવણ અને પ્રભુના ગુણનું કીર્તન પુન્યને આપનારું છે. તમારાં લીલા ચરિત્રનું શ્રવણ કરે છે, તેનું અંતઃકરણ પવિત્ર થાય છે. તમારા નામનું કીર્તન કરે તે ભવસાગર તરી જાય છે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે સંગીત કલા ખૂબ પ્રવર્તાવેલી છે, પ્રભુને સંગીત બહુ ગમે છે. સંગીતમાં સંતો કીર્તન ગાય ત્યારે શ્રીજીમહારાજ મસ્તાના થઈને ડોલે છે.

-: ગાય વાજુંત્ર સાથે મંડળી :-

સંતો વાજુંત્ર સાથે કીર્તન ગાય ત્યારે પ્રભુ સંતો સામે ખસતા ખસતા આવે.

પ્રેમાનંદ આગે ગાય ત્યારે, આવે ઓરા ઓરા ખસતા.

ક્યારે હરિ દેખું રે હસતા. મારા મંદિરીયામાં વસતા... ક્યારે

સંતો કીર્તન ગાય ત્યારે શ્રીજીમહારાજ ખસીને સંતો પાસે જાય. સંગીતના સૂરની સાથે કીર્તનો પ્રભુને બહુ ગમે. પ્રભુ સ્વામિનારાયણે સંગીત શાસ્ત્રને આ

સંપ્રદાયમાં જીવંત રાખ્યું. ભગવાન હૃદયરૂપી મંદિરમાં કાનદ્વારા પધારે છે. પાવનકારી પરમાત્માનાં લીલા ચરિત્રનું જે શ્રવણ કરે છે, તેનું હૃદયરૂપી મંદિર પવિત્ર થાય છે. ભગવાન એવા પવિત્ર હૃદય મંદિરમાં રહે છે. દેહનો ખોરાક અન્ન છે, આત્માનો ખોરાક કથા અને કીર્તન છે.

કથા સાંભળવાથી હૃદયભુવનમાં જ્ઞાન દીપક પ્રગટ થાય છે. જેમ સાબુથી વસ્ત્રનો મેલ તથા શરીરનો મેલ જાય છે, તેમ ભગવાનની કથા સાંભળવાથી મન અને ઈન્દ્રિયોના મેલ ધોવાઈ જાય છે.

વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, અમારી બાલ્યાવસ્થા હતી. ત્યારે અમને દેવમંદિર હોય ત્યાં દર્શને જવું, કથા વાર્તા સાંભળવી, સાધુનો સમાગમ કરવો, ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું. અને તીર્થ કરવા જવું, આ પાંચ નિયમો ગમતાં. આવી રીતે કથાનો મહિમા દેખાડવા પોતાનો બાલ્યાવસ્થાનો સ્વભાવ કહ્યો.

કોઈને એમ શંકા થાય કે, કથા વાર્તાની આટલી મહત્તા છે, તો કેટલાક તો દરરોજ કથા વાર્તા સાંભળે છે, તો પણ તેમને કથાની અસર કેમ થતી નથી? તો એનું એમ છે કે, એ કાનથી સાંભળે છે પણ મનથી સાંભળતા નથી. મનથી સાંભળતા હોય અને જો કથામાં શ્રદ્ધા, મહિમા અને ભાવ ન હોય તો એક કાને સાંભળે છે ને બીજે કાને નીકળી જાય છે. તેથી કાંઈ અસર થતી નથી, ને જીવનમાં અને સ્વભાવમાં કાંઈ ફેર પડતો નથી, નવધા ભક્તિમાં શ્રવણ ભક્તિને મુખ્ય ગણી છે.

કીર્તન ભક્તિ શ્રીજીમહારાજને બહુ ગમે છે. ભગવાનનાં કીર્તન ગાવાથી માયા દૂર ભાગે છે અને મન ભગવાનમાં રહે છે, જેથી તે જીવ મુક્તિને પામી જાય છે. પુરાણોમાં કહ્યું છે-

સંકીર્ત્ય નારાયણનામ માત્રમ્ । વિમુક્તદુઃખા સુખિનો ભવન્તિ ॥

કલૌ કેશવકીર્તનાત્

કલીયુગમાં નામ કીર્તન સિવાય બીજો કોઈ મોક્ષનો ઉપાય નથી. કીર્તનને ઉથલાવો તો નર્તકી થાય. નર્તકી એટલે માયામાં નચાવનારી. કીર્તન ગાવાથી માયામાં નાચતું મન ભગવાનમાં નાચતું થઈ જાય છે. માટે કીર્તન હમેશાં ગાવાં, કીર્તન અને ધૂન્ય કર્યા સિવાય કથાની સમાપ્તિ થાય નહિ. કીર્તન અને ધૂન્ય ન ગાય ને કથાની સમાપ્તિ કરે તો એટલી કથામાં અપૂર્ણતા ગણાય. કીર્તન છે તે કલીયુગમાં તરવાનું જહાજ છે.

મંત્ર (૧૦૮) ૩૫ શ્રી

સર્વમંગલસદ્ગુણનાનાગુણવિચેષ્ટિતાય નમઃ

શતાનંદસ્વામી કહે છે, હે પ્રભુ! તમારા ગુણ મંગળ કરનારા છે. ભગવાનનું બોલવું મંગલ, ચાલવું મંગલ, હસવું મંગલ, લીલા મંગલ, સમગ્ર મંગલ સ્વરૂપ છે. એનું ધ્યાન કીર્તન જે કરે છે તેને પણ મંગલ કરી દે છે, ભગવાનની વાણી મંગલ કરનારી છે.

વાણીમંગલ રૂપિણી ચ હસિતં યસ્યાસ્તિ વૈ મંગલં
નેત્રે મંગલદે ચ દોર્વિલસિતં નૃણાં પરમંગલમ્ ।
વક્ત્રં મંગલકુચ્યપાદ્યલિતં યસ્યાસ્તિ વૈ મંગલમ્
સૌંડયં મંગલમૂર્તિરાસુજાતો નિત્યં ક્રિયાત્ મંગલમ્ ।

ભગવાન સદ્ગુણ છે. પ્રભુનું રૂપ સદાય એવું ને એવું જ છે. માનવનું રૂપ બદલતું રહે, બાળક હોય ત્યારે દાંત ન હોય, યુવાન થાય ત્યારે દાંત હોય અને વૃદ્ધ થાય ત્યારે દાંત પડી જાય ને ગોબલા જેવું મોઢું થઈ જાય. વ્યક્તિ એની એ હોય પણ કેટલો બધો ફેરફાર થઈ જાય? રૂપમાં, શરીરમાં, શક્તિમાં આ બધી રીતે ફેરફાર થઈ જાય છે. રૂપ બે પ્રકારનાં છે, અસત્ રૂપ અને સદ્ગુણ, રૂપે કરીને જે સ્નેહ થયો હોય તે ટકતો નથી. જ્યારે એના શરીરમાં કોઠ નીકળે, પિત્ત નીસરે, રોગી શરીર થઈ જાય, ત્યારે એને સ્નેહ થયો હોય તે નાશ થઈ જાય.

માયિક રૂપ છે તે અસત્ રૂપ છે. જે રૂપમાં પરિવર્તન થાય, તેને અસત્ રૂપ કહેવાય. શ્રીજીમહારાજ કહે છે ગુણ કરીને જે સ્નેહ થયો હોય તે જ ટકે છે. બાકી રૂપ સ્વાર્થ અને લોભથી જે હેત થાય છે તે ટકતું નથી. જગતનું કોઈ પણ રૂપ શાશ્વત નથી, ભગવાનનું રૂપ શાશ્વત છે. સદ્ગુણ છે, સત્યરૂપ છે, એમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી.

પ્રભુનું રૂપ બદલે છે ખરું, જ્યાં જેવી જરૂર પડે ત્યાં તેવા રૂપને ધારણ કરે ખરું, પણ નિત્ય નવું ને નવું રૂપ રહે છે, એ ક્યારેય જૂનું થતું નથી.

-: પ્રભુના ગુણ કેવા છે ? ગાયા જેવા છે :-

જે પ્રભુના ગુણ ગાય છે, તેને આનંદ થાય છે, પ્રભુના ગુણ અખંડ છે, માણસના ગુણ આવે છે ને જાય છે, ક્યારેક સત્વગુણ આવે, ક્યારેક રજોગુણ આવે,

ને ક્યારેક તમોગુણ આવે. ભગવાન તો સર્વગુણે સંપન્ન છે, આ ત્રણ ગુણથી પર છે, ગુણવિચ્છિંતાય છે. ગુણના સાગર છે. સાગર સૂકાય નહિ, ને મપાય નહિ, કે એમાં કેટલું પાણી છે ? તેમ પ્રભુના ગુણનો કોઈ માપ નથી. તમામ પ્રકારના ગુણ પ્રભુમાં રહેલા છે, (છતાં ભગવાનને નિર્ગુણ કહેલા છે તેનું કારણ ભગવાનને વિષે માયિક ગુણ નથી ભગવાનમાં સર્વેગુણો રહેલા છે તે દિવ્ય છે.) ગુણ ગાય તેનું મંગલ કરે છે. યુગોના યુગો વીતી ગયા છતાં પ્રભુની કથા તાજી ને તાજી, નવી ને નવી લાગે, શાશ્વત છે તેથી નવી લાગે છે.

જે સત્યયુગમાં ઋષિ મુનિઓ ગુણ ગાતા હતા, તે અત્યારે આપણે ગાઈએ છીએ. ભગવાનના ગુણનું શ્રવણ શાશ્વત છે ને અગાધ છે. અને પ્રભુ વિચ્છિંતાય છે, એટલે પ્રભુની ચેષ્ટા દિવ્ય છે. લીલા ચરિત્રનો પાર આવે તેમ નથી.

-: જનમંગલનો મહિમા :-

ઈત્યેતત્પરમં સ્તોત્રં જનમંગલસંજ્ઞિતમ્ ।

યઃ પઠેત્તેન પઠિતં ભવેદ્ઐ સર્વમંગલમ્ ॥૨૩॥

યઃ પઠેચ્છૃણુયાદ્ભક્ત્યા ત્રિકાલં શ્રાવયેચ્ચ વા ।

એતત્સથ તુ પાપાનિ નશ્યેયુઃ કિલ સર્વશઃ ॥૨૪॥

એતત્સંસેવમાનાનાં પુરુષાર્થયતુષ્ટયે ।

દુર્લભં નાસ્તિ કિમપિ હરિકૃષ્ણપ્રસાદતઃ ॥૨૫॥

છેલ્લે શતાનંદસ્વામી કહે છે, આ જનમંગલ સ્તોત્રનો જે પાઠ કરે છે, ૧૦૮ મહામંત્રનો જે જાપ કરે છે, તેને સર્વમંગલ સ્તોત્રના પાઠ કરવા બરાબર પુણ્ય મળે છે. સર્વમંગલ સ્તોત્રના પાવનકારી એક હજાર નામ છે, અને જનમંગલનાં એકસો ને આઠ નામ છે.

જે કોઈ આ જનમંગલનો પાઠ સવાર, બપોર અને સાંજે કરે અથવા સાંભળે તો સર્વ પાપાનિ નશ્યેત્ સર્વપાપ બળીને ભસ્ત થઈ જાય છે. ચતુષ્ટય.. આ જનમંગલ પાઠ કરે તેને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આ ચાર પુરુષાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે. પુરુષાર્થ પાછળ તેને દોડવું ન પડે, સહેજે એને પ્રાપ્ત થાય. લક્ષ્મીજી જ્યાં સત્પાત્ર હોય ત્યાં ટકે છે. જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં નીતિ છે, જ્યાં ભગવાન છે, ત્યાં બધું છે.

જંગલમાં સરોવર ભર્યું હોય ત્યાં પક્ષીઓ આવે, પશુઓ આવે, માનવો આવે, બધાંય આવે. દેડકાં, માછલાં ને મગરો એ સરોવરમાં નિવાસ કરીને રહે. હરે

ફરે ને આનંદ કરે. સરોવર કોઈને બોલાવવા જતું નથી, કે આવો મારી પાસે.. આપો આપ બધાં જ આવે છે. તેમ જેનામાં સદાચાર હોય, ધર્મ ભક્તિ આદિ સદ્ગુણો આવે છે. સત્ય, ધર્મ, નીતિ, ન્યાય, શાંતિ, સંતોષ આદિ સદ્ગુણો આવે છે. જે સમયે જે જોઈએ છે તે ભગવાન આપી દે છે.

-: પ્રારબ્ધ કરતાં પ્રભુનું નામ બળવાન છે :-

ભૂતપ્રેતપિશાચાનાં ડાકિનીધ્રહ્મરક્ષસામ્ ।

યોગિનીનાં તથા બાલગ્રહાદીનામુપદ્રવઃ ।૨૬।

અભિચારો રિપુકૃતો રોગશ્રાન્થોપ્યુપદ્રવઃ ।

અયુતાવર્તનાદસ્ય નશ્યત્યેવ ન સંશયઃ ।૨૭।

દશાવૃત્યા પ્રતિદિનમસ્યાભિષ્ટં સુખં ભવેત્ ।

ગૃહિભિસ્ત્યાગિભિશ્ચાપિ પઠનીયમિદં તતઃ ।૨૮।

આ જનમંગલના પાઠ કરે તો ડાકિણી, શાકિણી, પિશાચ, ભૂત, પ્રેત અને ગ્રહ તેને નડતા નથી. આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ દૂર થાય છે, કોઈકે મૂઠ ચોટ મારી હોય અને એનાથી પીડા થતી હોય ને જો આ જનમંગલના દસહજાર પાઠ કરે, તો તેને શાંતિ થઈ જાય છે. રોગી ને રોગથી મુક્ત કરે છે.

પ્રારબ્ધમાં છ મહિનાનો ખાટલો લખેલો હોય અને જો આ જનમંગલના શ્રદ્ધાથી ભાવથી નિત્ય પાઠ કરે તો બે દિવસમાં ખાટલો છોડીને દર્દથી મુક્ત થાય છે, પ્રારબ્ધ કરતાં પ્રભુનું નામ પ્રબળ છે.

ગૃહિભિસ્ત્યાગિ, ગૃહસ્થ હોય કે ત્યાગી હોય તેમણે દરરોજ આ જનમંગલના દશ પાઠ કરવા જોઈએ. આ જનમંગલની કથા કરવાનો આપણને આનંદ આવે છે. જે શતાનંદ સ્વામીએ તારવ્યું તેને આપણે બુધ્ધિને અનુસારે ગાયું. આ મંત્રનો પૂરેપૂરો અર્થ કોઈ ન સમજી શકે, એનો અર્થ ગ્રંથ કર્તા શતાનંદસ્વામી જ સમજી શકે.

આ જનમંગલના મંત્ર શ્રીજીમહારાજની લીલાચરિત્રમાંથી પ્રગટ થયા છે, સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો જેને સાક્ષાત્કાર થયો હોય, તેજ આ મંત્રને સમજાવી શકે. શતાનંદસ્વામીને સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર થયેલો છે, ભગવાનની હયાતીમાં એ ભગવાનની સાથે રહ્યા છે, તેથી તેનો આનંદ અને અનુભવ ગજબનો હોય. એની મસ્તી તો શતાનંદ સ્વામી જ જાણે, યથાર્થ મંત્રનો મહિમા શતાનંદ સ્વામી જ જાણી શકે.

ભગવાનની કૃપાથી અને સંતોના આશીર્વાદથી જે કાંઈ સમજાયું એવું, તમારી આગળ રહસ્ય રજૂ કર્યું, જનમંગલનું વ્યાખ્યાન કરવામાં કાંઈ ક્ષતિ રહી ગઈ હોય, મંત્રને યથાર્થ ન સમજી શક્યા હોઈએ અથવા એનો સમાસ કરવામાં, રહસ્ય સમજાવવામાં કોઈ દોષ આવી ગયો હોય તો ભગવાન સ્વામિનારાયણ ક્ષમા આપે, અને જે કાંઈ સારું લાગ્યું હોય તો તે ભગવાનની કૃપાનું ફળ છે.

આજથી આપણે બધા નિયમ લઈએ, ભગવાન ઈષ્ટદેવની અને સંતોના સાંનિધ્યમાં વધારે ન થાય તો કાંઈ નહિ, પણ દિવસમાં દશ પાઠ જનમંગલના અવશ્ય કરવા જોઈએ, એક ધારો મહિમા રાખીને આપણા કલ્યાણ માટે અવશ્ય પાઠ કરવા જોઈએ.

જે કોઈ ભક્તજન આ જનમંગલના રહસ્યની કથા વાંચે છે, કથા કરાવે છે અથવા સાંભળે છે તો તેના ઉપર શ્રીજીમહારાજ ખૂબ રાજી થાય છે અને અંતે ઉત્તમ ગતિને પામે છે.

ઈતિશ્રીશતાનંદમુનિવિરચિતં શ્રીજનમંગલાખ્યં
શ્રીહર્યષ્ટોત્તરશતનામસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ॥
શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનની જ્ય
શ્રીધર્મભક્તિ હરિકૃષ્ણ મહારાજની જ્ય
શ્રીનરનારાયણ દેવની જ્ય
શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ દેવની જ્ય
શ્રીઇપૈયાધીશ ઘનશ્યામ મહારાજની જ્ય...

॥ શ્રી જનમંગલ કથાસાર સમાપ્ત ॥

શાન્તિ : શાન્તિ : શાન્તિ :

નમો નમઃ શ્રીહરયે બુદ્ધિદાય દયાવતે । ભક્તિધર્માગ જાતાય ભક્તકલ્પદ્રુમાય ચ ॥૧॥
સુગંધપુષ્પહારાદૈર્વિવિધૈરૂપહારકૈઃ । સમ્પૂજતાય ભક્તૌઘૈઃ સિતામ્બરધરાય ચ ॥૨॥
નામ્નામષ્ટોત્તરશતં યતુર્વર્ગમભીપ્સતામ્ । સઘઃ ફલપ્રદં નૃણાં તસ્ય વક્ષ્યામિ સત્પતેઃ ॥૩॥
અસ્ય શ્રી જનમંગલાખ્યસ્ય શ્રીહર્યષ્ટોત્તરશતનામસ્તોત્રમંત્રસ્ય શતાનંદ ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્
છન્દઃ ધર્મનન્દનઃ શ્રીહરિદેવતા । ધાર્મિક ઈતિ બીજમ્ । બૃહદ્વ્રતધર ઈતિ શક્તિઃ । ભક્તિનંદન
ઈતિ કીલ્કમ્ । યતુર્વર્ગસિદ્ધ્યર્થે જપે વિનિયોગઃ । ॥ અથ ધ્યાનમ્ ॥

વર્ણિવેષરમણીયદર્શનં મંદહાસરૂચિરાનનામ્બુજમ્ ।

પૂજિતં સુરનરોત્તમૈર્મુદા ધર્મનંદનમહં વિચિન્તયે ।૪

શ્રીકૃષ્ણઃ શ્રીવાસુદેવો નરનારાયણઃ પ્રભુઃ । ભક્તિધર્માત્મજોજન્મા કૃષ્ણો નારાયણો હરિઃ । પ
હરિકૃષ્ણો ઘનશ્યામો ધાર્મિકો ભક્તિનંદનઃ । બૃહદ્વ્રતધરઃ શુદ્ધો રાધાકૃષ્ણોષ્ટદૈવતઃ ॥૬॥
મરુત્યુતપ્રિયઃ કાલીભૈરવાઘતિભીષણઃ । જિતેન્દ્રિયો જિતાહારસ્તીવૈરાગ્ય આસ્તિકઃ ॥૭॥
યોગેશ્વરો યોગકલાપ્રવૃત્તિરતિધૈર્વવાન્ । જ્ઞાની પરમહંસશ્ચ તીર્થકૃતૈર્થિકાર્થિતઃ ॥૮॥
ક્ષમાનિધિઃ સદોન્નિદ્રો ધ્યાનનિષ્ઠસ્તપઃ પ્રિયઃ । સિદ્ધેશ્વરઃ સ્વતંત્રશ્ચ બ્રહ્મવિદ્યાપ્રવર્તકઃ ॥૯॥
પાષણ્ડોચ્છેદનપટુઃ સ્વસ્વરૂપાયલસ્થિતિઃ । પ્રશાન્તમૂર્તિનિર્દોષોસુરગુર્વાદિમોહનઃ ॥૧૦॥
અતિકારુણ્યનયનઃ ઉદ્ભવાધ્વપ્રવર્તકઃ । મહાવ્રતઃ સાધુશીલઃ સાધુવિપ્રપ્રજકઃ ॥૧૧॥
અહિંસયજ્ઞપ્રસ્તોતા સાકારબ્રહ્મવર્ણનઃ । સ્વામિનારાયણઃ સ્વામી કાલદોષનિવારકઃ ॥૧૨॥
સચ્ચાસ્રવ્યસનઃ સઘઃસમાધિસ્થિતિકારકઃ । કૃષ્ણાર્યાસ્થાપનકરઃ કૌલદિદે કલિતારકઃ ॥૧૩॥
પ્રકાશરૂપો નિર્દમ્ભઃ સર્વજીવહિતાવહઃ । ભક્તિસંપોષકો વાગ્મિ યતુર્વર્ગફલપ્રદઃ ॥૧૪॥
નિર્મત્સરો ભક્તવર્મા બુદ્ધિદાતાતિપાવનઃ । અબુદ્ધિહૃદ્ બ્રહ્મધામદર્શકશ્ચાપરાજીતઃ ॥૧૫॥
આસમુદ્રાન્તસત્કીર્તિ શ્રિતસંસૃતિમોચનઃ । ઉદારઃ સહજાનંદઃ સાધ્વીધર્મપ્રવર્તકઃ ॥૧૬॥
કંદર્પદર્પદલનો વૈષ્ણવકતુકારકઃ । પંચાયતનસન્માનો નૈષ્ઠિકવ્રતપોષકઃ ॥૧૭॥
પ્રગલ્ભો નિસ્પૃહઃ સત્યપ્રતિજ્ઞો ભક્તવત્સલઃ । અરોષણો દીર્ઘદર્શી ધર્મવિજયક્ષમઃ ॥૧૮॥
નિરહંકૃતિરદ્રોહ ઋજુઃ સર્વોપકારકઃ । નિયામકશ્ચોપશમસ્થિતિર્વિનયવાન્ ગુરુઃ ॥૧૯॥
અજાતવૈરી નિર્લોભો મહાપુરુષઃ આત્મદઃ । અખંડિતાર્ધમર્યાદો વ્યાસસિદ્ધાન્તબોધકઃ ॥૨૦॥
મનોનિગ્રહયુક્તિજ્ઞો યમદૂતવિમોચકઃ । પૂર્ણકામઃ સત્યવાદી ગુણગ્રાહી ગતસ્મયઃ ॥૨૧॥
સદાચારપ્રિયતરઃ પુણ્યશ્રવણકીર્તનઃ । સર્વમંગલસદ્રૂપનાનાગુણવિચ્છેતઃ ॥૨૨॥
ઈત્યેતત્પરમં સ્તોત્રં જનમંગલસંજિતમ્ । યઃ પઠેત્તેન પઠિતં ભવેદ્વૈ સર્વમંગલમ્ ॥૨૩॥
યઃ પઠેચ્છૃણુયાદ્ભક્ત્યા ત્રિકાલં શ્રાવયેચ્ચ વા । એતત્તસ્ય તુ પાપાનિ નશ્યેયુઃ કિલ સર્વશઃ ॥૨૪॥
એતત્સંસેવમાનાનાં પુરુષાર્થયતુષ્ટયે । દુર્લભં નાસ્તિ કિમપિ હરિકૃષ્ણપ્રસાદતઃ ॥૨૫॥
ભૂતપ્રેતપિશાચાનાં ડાકિનીબ્રહ્મરક્ષસામ્ । યોગિનીનાં તથા બાલગ્રહાદીનામુપદ્રવઃ ॥૨૬॥
અભિચારો રિપુકૃતો રોગશ્ચાન્યોપ્યુપદ્રવઃ । અયુતાવર્તનાદસ્ય નશ્યત્યેવ ન સંશયઃ ॥૨૭॥
દશાવૃત્યા પ્રતિદિનમસ્યાભિષ્ટં સુખં ભવેત્ । ગૃહિભિસ્ત્યાગિભિશ્ચાપિ પઠનીયમિદં તતઃ ॥૨૮॥
ઈતિશ્રીશતાનંદમુનિવિરચિતં શ્રીજનમંગલાખ્યં શ્રીહર્યષ્ટોત્તરશતનામસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ॥

श्रीजन्मंगल नामावली

१. ॐ श्री श्रीकृष्णाय नमः
२. ॐ श्री श्रीवासुदेवाय नमः
३. ॐ श्री नरनारायणाय नमः
४. ॐ श्री प्रभवे नमः
५. ॐ श्री भक्तिधर्मात्मजाय नमः
६. ॐ श्री अजन्मने नमः
७. ॐ श्री कृष्णाय नमः
८. ॐ श्री नारायणाय नमः
९. ॐ श्री हरये नमः
१०. ॐ श्री हरिकृष्णाय नमः
११. ॐ श्री घनश्यामाय नमः
१२. ॐ श्री धार्मिकाय नमः
१३. ॐ श्री भक्तिनन्दनाय नमः
१४. ॐ श्री भृङ्गप्रतधराय नमः
१५. ॐ श्री शुद्धाय नमः
१६. ॐ श्री राधाकृष्णोष्टद्वैताय नमः
१७. ॐ श्री मरुत्सुतप्रियाय नमः
१८. ॐ कालीभैरवाद्यतिभीषणाय नमः
१९. ॐ श्री ज्योतिन्द्रियाय नमः
२०. ॐ श्री ज्योतिषाराय नमः
२१. ॐ श्री तीव्रवैराग्याय नमः
२२. ॐ श्री आस्तिकाय नमः
२३. ॐ श्री योगेश्वराय नमः
२४. ॐ श्री योगकलाप्रवृत्तये नमः
२५. ॐ श्री अतिधैर्यवते नमः
२६. ॐ श्री ज्ञानिने नमः
२७. ॐ श्री परमहंसाय नमः

२८. ॐ श्री तीर्थकृते नमः
२९. ॐ श्री तैर्थिकार्यिताय नमः
३०. ॐ श्री क्षमानिधये नमः
३१. ॐ श्री सद्योन्निद्राय नमः
३२. ॐ श्री ध्याननिष्ठाय नमः
३३. ॐ श्री तपःप्रियाय नमः
३४. ॐ श्री सिद्धेश्वराय नमः
३५. ॐ श्री स्वतंत्राय नमः
३६. ॐ श्री ब्रह्मविद्याप्रवर्तकाय नमः
३७. ॐ श्री पापंशोश्छेदनपटवे नमः
३८. ॐ स्वस्वर्पायलस्थितये नमः
३९. ॐ श्री प्रशान्तमूर्तये नमः
४०. ॐ श्री निर्दोषाय नमः
४१. ॐ असुरगुर्वादिमोहनाय नमः
४२. ॐ श्री अतिकारुण्यनयनाय नमः
४३. ॐ श्री उद्धवाध्वप्रवर्तकाय नमः
४४. ॐ श्री महाप्रताय नमः
४५. ॐ श्री साधुशीलाय नमः
४६. ॐ श्री साधुविप्रप्रपूजकाय नमः
४७. ॐ श्री अहिंसयज्ञप्रस्तोत्रे नमः
४८. ॐ श्री साकारब्रह्मवर्णनाय नमः
४९. ॐ श्री स्वामिनारायणाय नमः
५०. ॐ श्री स्वामिने नमः
५१. ॐ श्री कालदोषनिवारकाय नमः
५२. ॐ श्री सख्यसख्यसनाय नमः
५३. ॐ सद्यःसमाधिस्थितिकारकाय
५४. ॐ कृष्णार्यास्थापनकरायनमः
५५. ॐ श्री कौलद्विषे नमः

५६. ॐ श्री कलितारकाय नमः
५७. ॐ श्री प्रकाशरूपाय नमः
५८. ॐ श्री निर्दोषाय नमः
५९. ॐ श्री सर्वश्रवणतावलाय नमः
६०. ॐ श्री भक्तिसंपोषकाय नमः
६१. ॐ श्री वाग्मीने नमः
६२. ॐ श्री यतुर्वर्गफलप्रदाय नमः
६३. ॐ श्री निर्मात्सराय नमः
६४. ॐ श्री भक्तवर्मणे नमः
६५. ॐ श्री बुद्धिदात्रे नमः
६६. ॐ श्री अतिपावनाय नमः
६७. ॐ श्री अबुद्धिहते नमः
६८. ॐ श्री ब्रह्मधामदर्शकाय नमः
६९. ॐ श्री अपराजिताय नमः
७०. ॐ आसमुद्रान्तसत्कीर्तये नमः
७१. ॐ श्रितसंसृतिमोयनाय नमः
७२. ॐ श्री उदारराय नमः
७३. ॐ श्री सद्यजानंदाय नमः
७४. ॐ श्री साध्वीधर्मप्रवर्तकाय नमः
७५. ॐ श्री कंदर्पदण्डलनाय नमः
७६. ॐ श्री वैष्णवकृतकारकाय नमः
७७. ॐ श्री पंथायतनसन्मानाय नमः
७८. ॐ श्री नैष्ठिकव्रतपोषकाय नमः
७९. ॐ श्री प्रगल्भ्याय नमः
८०. ॐ श्री निःस्पृहाय नमः
८१. ॐ श्री सत्यप्रतिज्ञाय नमः
८२. ॐ श्री भक्तवत्सलाय नमः
८३. ॐ श्री अरोषणाय नमः
८४. ॐ श्री दीर्घदर्शिने नमः
८५. ॐ श्री षडूर्ध्वविजयक्षमाय नमः
८६. ॐ श्री निरलंकृतये नमः
८७. ॐ श्री अद्रोहाय नमः
८८. ॐ श्री ऋजवे नमः
८९. ॐ श्री सर्वोपकारकाय नमः
९०. ॐ श्री नियामकाय नमः
९१. ॐ श्री उपशमस्थितये नमः
९२. ॐ श्री विनयवते नमः
९३. ॐ श्री गुरवे नमः
९४. ॐ श्री अज्ञातवैरिणे नमः
९५. ॐ श्री निर्लोभाय नमः
९६. ॐ श्री महापुत्राय नमः
९७. ॐ श्री आत्मदाय नमः
९८. ॐ श्री अभंडितार्थमर्यादाय नमः
९९. ॐ व्याससिद्धान्तभोधकाय नमः
१००. ॐ श्री मनोनिग्रहयुक्तिज्ञाय नमः
१०१. ॐ श्री यमदूतविमोयकाय नमः
१०२. ॐ श्री पूर्णकामाय नमः
१०३. ॐ श्री सत्यवादिने नमः
१०४. ॐ श्री गुणग्राहिणे नमः
१०५. ॐ श्री गतस्मयाय नमः
१०६. ॐ सदायारप्रियतराय नमः
१०७. ॐ पुण्यश्रवणकीर्तनाय नमः
१०८. ॐ सर्वमंगलसद्रूपनानागुण-
वियेष्टिताय नमः

॥ ॐ श्री जन्मंगलनामावलि ॥

२७८

२८०

२८१

२८२

२८३

२८४

२८५

२८६

२८७

२८८